Numero 22

Roberti Gaguini ordinis ſanctæ trinitatis miniſtri generalis de origine et geſtis francorum perq̃utile compendium.

Ex libris [redacted]

Sint grandia cura.

Eiuſdem ad librum ſuum carmen.

I.quo quiſq; tui dilector et aura uocabit.
Gratus eris forte:damnabere forte:ſed omni
Parte nihil reſonum cui non obmurmuret æger
Semper in alterius fœlici liuor honore.
Sis licet auritus:audi ſurdaſter inertes
Quos prius haud uincas:q̃ rudere ceſſet aſellus.
Si minus es comptus:aut uerbi examine comis:
Te ſatis ornabunt francorum illuſtria regum
Et geſta et uirtus.his iam defenſus abito.

324
F

B G

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

¶ Roberti Gaguini ordinis ſanctæ trinitatis de redemptione captiuorũ generalis mi/
niſtri ad ueterẽ & ſibi ſpectatiſſimũ amicũ petrũ buriũ eccleſiæ ambianenſis canonicũ
In compendiũ de francorũ origine & geſtis præfatio Incipit fœliciter.

REnum a francis geſtarũ magnitudinẽ cõpendio ꝑcurrere conſtitui: ut plæriſq;
minime utilibus diuerticulis obſtructis: recta duct⁹ uia lector ad ſummã hyſto
riæ metã expeditus ꝑueniat. Qui eñ ab exortu francorum gẽtis ꝑ centũ ſupra
milleſimũ annũ ſingula quæq; geſta poſteris tradere conati ſũt gallici quidẽ autores
ſupereffluẽter: latini uero noſtrates (q perrari ſunt) ſine ulla oratiõis maieſtate ꝑclara
quorũdam francorũ regũ facinora parũ ſincera reddiderũt. Quod ego uitiũ nõ emen
daturũ me ꝓfiteor. id eñi niſi ab elegantiſſimo copioſoq; ſcriptore ꝓſtari nullo modo
poteſt: q & ab integro rem oẽm cõpoſitiſſimo ſtilo diligẽter & pẽſiculate ꝓſequi reci/
piat: & principis impẽſa ſit adiutus: cuius potiſſimũ refert ſuorũ facta maiorũ ſcriptis q̃
digeſtiſſimis cõmittere. q̃ & ipſe nõ ignoret: & poſteri libẽter cognoſcãt. Sed raro ani/
maduertit: nihil tam bñ fortiterq; geſtũ eẽ: quod demiſſe abiecteq; narratũ min⁹ illu/
ſtre nõ appareat: ita ut q̃tũ aĩo atq; uirtute q̃ppiã memorabile ꝑpetraueris: tantũ illud
extenuet oratio inculta. Verũ per ſentes & parũ planas francæ hyſtoriæ uias incedam
& quæ ad rẽ ꝓpoſitã cõmode ꝑtinere arbitrabor ea tantũ in uſum reipublicæ correpta
breuibus apprime ſtatiũculis (ubi q̃tum uolet lector immoretur) collocabo. Atq; has
meas dũ ꝑ ociũ & morbi leuamẽ licuit deſumptas luſiones tibi petre buri maxime aſſi
gnatas eſſe operæpreciũ duxi. ꝓpterea q̇ ad litterarias olim uigilias una ſæpenumero
ꝑnoctauimus: q̇q; amicos ſanctiſſime obſeruare: & q̃ per illos accõmodate poſita eſſe
noris ea laudi uertere nõ inuides. Hoc enim pacto ex hac lucubratione nihil uidebor
muneris a principe aucupari: ſed in tua q̃uetuſtiſſima caritate fidẽ dilectioneq; noſtrã
reponere. Sed illud tibi præcognitũ petre ſit. locorũ me atq; hoĩm ꝓprias appellatões
ſecutũ eſſe: quas vulgus in uſu potiſſimũ habet: eaſq; ita ꝓxime ad vulgarẽ formã infle
xiſſe: ut ip̃a mox dictio locũ uel hoĩem de quo ſcribimus lectori repſentet. Neq; uerit⁹
ſum obtrectatorũ calũnias: qui noua me quædã excogitaſſe blacterabunt. Nã ſi q̃ frã/
ce ꝓferũtur uocabula integra poſuiſſem: nõ latine latinis ſcripſiſſe rephenderer. Quæ
dũ ꝑ deriuationẽ uernaculi noĩs latina legẽtur (ſi forte ſine ſubſannatione legentur)
plana erunt. Vale. Ex ædibus noſtris apud diuũ maturinũ pariſieñ. Anno ſalutis chri/
ſtianæ. M.cccc.xcv. pridie calendarũ octobrium.

¶ Idem Robertus Gaguinus recognito iam opere lectori. S.

COrreptũ a me atq; breuiatũ de frãcorũ hyſtoria op⁹ cũ poſt fere biẽniũ q̃ illud
deprauaſſet impſſor recognoſcẽdũ recepiſſem: tã multis uitiatũ mẽdis offẽ/
di: ut q̃ iã q̃ngẽta emiſſa erãt uolumina domũ (ſi fieri potuiſſet) reuocata eẽ
optarẽ: delẽda prorſus & ſempiterna obliuione ꝓmẽda. Qua ſane indignatõe affectus
mihi ne an impſſori magis iraſci deberẽ hæſitaui. Incõſideratõi eñi meæ facile q̃ſpiã ĩ
putarit: q̇ meas nõ erudito ſatis artifici lucubratiões c̄rediderim. Impſſori uero: q̇ ad
ſe receptũ op⁹ terſum reddere nõ curauit. Sed q̃lecũq; id ip̃m quod q̃ror ẽ: iniquo me
orũ ſane laborũ fato accidit: ut ſtatĩ ab exortu officinã nacti ſint opificis mĩme fami/
liã admonẽtis. Iã uero benigniore (ut ſpero) aſtro recognitũ auctũq; a me op⁹ ꝓcedet
nixu maxĩe. M. iohãnis trechſel alemãni q haud ĩops fortunarũ ſecũdæ ĩpſſioni ĩpẽſã
ſufficiet a diſerto ĩ primis iodoco badio ꝑſuaſus: quẽ mẽdarũ expũctorẽ domi alit an
nua illi mercede cõſtituta. Ille ſiq̄dẽ auctoritate & uigili cura: hic ſedula demerebitur
caſtigatõe lectorẽ. Qui nõ prioris illi⁹ impſſionis gracilitate: macilẽtia: mẽdiſq; offen
ſus: habebit merito gratiã diligẽtiorib⁹ magiſtris cũ ſe admonitũ ĩtelliget nõ ĩcurrere
in ſiluã ineptiarũ: ubi nõ uirgulis: nõ collis: nõ comate quicq̃: ſed nec recta litteratõne
formatũ eſt. Mihi uero hãc ſaltẽ gratiã haberi a poſteris expecto: q̇ meũ (ſi quẽ dam
nabunt) errorẽ ad meliorẽ & hyſtoriæ magis aptũ ſcribendi caracterẽ cõuertent. Eñi
uero uetus romanus ſcriptor cato nõ apprime magnã in ſcribẽdo elegantiã exhibuit:
admonuit tñ poſteros atq; aĩauit ampliare romani maieſtatẽ imperii dicendo Vale.
Ex eiſdem ædibus noſtris anno. M.cccc.xcvii. ad calendas februarias

Digitized by Google

¶Tabula regum frãcorũ quorum geſta in hoc compendio deſcribunť.

¶In primo libro continẽtur hec.

Francorũ origo:& quare franci dicti ſunt et qui eorũ fuerunt duces priuſq̃ galliã appeterent.Folio primo.

¶Primus francorũ rex

Pharamondus: qui autor fertur extitiſſe eius legis quã franci ſaliquã appellãt: ut narratur folio.i.pag.ii.

¶Secundus rex

Clodio capillatus.folio.i.& pag.ii.

¶Tertius rex.

Meroueus:& childericus cuius tpe gillo romanus francorum rex loco eius conſtituitur.folio.ii.pag.i.

¶Quartus rex

Clodoueus primus rex chriſtian⁹ ubi de gõdobaldo burgundiæ rege & de crotilde ſeu clotilde mẽtio fit. deq; ſanctis uedaſto & remigio: de ampulla ſacra: de liliis cælo delatis: de auriflamma: de uiennæ obſidione: de quibuſdam oſtẽtis: de alarico gotho: de anaſtaſio imperatore: de prodigiis tempore mamerti uiennenſis epiſcopi uiſis. Deq; aliis multis compendioſe narratť.foliis.ii.&.iii.

Quintus rex

Childebertus: cuius tẽpe franci tolletum in hyſpania gothos pſequẽtes ceperunt ut habetur folio.iiii.Fit etiam mẽtio de reliquiis diui uincentii.folio.v.

¶In ſecũdo libro cõtinentur hec.

¶Sextus rex

Clotarius primus: ubi de principio regni yuetoti mentio fit.fol.vi.

¶Septimus rex

Aribertus qui & therebertus.fol.vi.

¶Octauus rex

Chilpericus primus ſueſſionũ rex: ubi de gontrano aurelianorum rege: et de fredegonda multa dicuntur a folio.vi. uſq; ad.xii.finẽ.Folio autẽ nono quid comes ſit oſtenditur

¶Nonus rex

Clotarius ſecũdus: ubi iterum de gontrano & fredegonda.fo.x.uſq;.xiii.

¶In tertio libro cõtinentur hec.

Clotarii ſecũdi reliqua geſta.folio.xiiii. et ibi de brunechilde multa.Et de dagoberti regis filii natiuitate: Deq; ſancti dyoniſii ſanctorumq; eius reuelatione. De attilæ ſerui fidelitate.Et de ſancti fiacrii ſcoti in franciam aduẽtu uſq; fo.xv.

¶Decimus rex

Dagobertus: ubi de fundatione ſancti dyoniſii:& reſponſo infantis dum ab amãdo baptiſatur.Et de lendito ſeu edicto: hoc eſt de nundinis ſancti dyoniſii quo modo inſtitutæ ſunt.Et quomodo templum ſancti dyoniſii a chriſto dedicatũ ſit. Et quale uiſum in morte dagoberti anſoaldo pictauẽſi epiſcopo reuelatum folio.xv.&.xvi.

¶Vndecimus rex

Clodoueus ſecund⁹ quem nõnulli ludouicum uocãt.folio.xvi.pagina.ii.ubi de caritate annonæ in francia: de regis caſu dum brachiũ ſancti dyoniſii auferre conatur mentio fit

¶Duodecimus rex

Clotarius cuius meminit in principio folii.xvii.& de ebroyno ibidem

¶Decimuſtertius rex

Theodericus rex ignauus: & reliqua de ebroyno.fo.xvii.pag.i.

¶Decimuſquartus rex

Childericus & eius mors.fo.xvii.

¶Decimuſquintus rex

Theodericus qui decimuſtertius rex poſitus eſt: iterum ex monacho rex factus folio.xvii.pag.i.

¶Decimuſſextus rex

Clodoueus.folio.xvii.

¶Decimuſſeptimus rex

Childebertus.folio eodem

¶Decimuſoctauus rex

Dagobertus ſecundus ibidem

¶Decimuſnonus rex

Chilpericus ex ſacerdote rex factus qui daniel ante dicebatur.folio eodem hoc eſt.xvii.pag.ii.

¶Vigeſimus rex

Theodericus.folio.xviii. Et ibi de carolo martello. de wandalis & eorum origine.Et de monte ſoracte in tuſcia. folio eodem pagina.ii.

Digitized by Google

¶ Vigeſimuſprimus rex
Pipinus ex maiore domus rex factus. fo/
lio.xviii.pag.ii. Vbi paulo poſt id eſt fo
lio.xix.de inſtitutione parlamẽti:& de
bello aquitanico habetur

¶ In quarto libro contenta

De filiis pipini et de priuilegio inueſtitu
ræ eccleſiarum & inſtituendi romanum
pontificem francorum regi conceſſo.
folio.xix.pag.ii.
¶ Vigeſimuſſecũdus
Carolus magnus imperator & rex. folio
xx.pagina prima. ubi etiam de parium
francorum origine:& ganelonis prodi
tione mentio fit. Folio autem ſequenti
de inſtitutione ſcholæ pariſienſis.Et de
eccleſiaſticis officiis q̃dam notatu di/
gna. De prodigiis exceſſum caroli ma/
gni præcedentibus. De theſauro. De
epitaphio:& dignitate eius:undeq; me/
ruerint francorum reges chriſtianiſſi/
mi uocari mentio fit.
¶ Vigeſimuſtertius
Ludouicus pius imperator & rex.folio
xxii. Vbi contra faſtum prælatorum nõ
nulla dicuntur. Deq; normannis & eo/
rum principe.Folio autem.xxiii.& pagi
na ſecunda oſtenditur ut honoris ſedes
peſtilẽtiæ cathedra recte dicatur. Et de
agro mendaciorum

¶ In quinto libro contenta

¶ Vigeſimuſquartus
Carolus caluus imperator & rex. folio
xxvi. Et ibi mirabile bellum inter fra/
tres.Folio autem.xxvii.pag.ii.narratur
uiſum caroli calui:& comitatus flandrẽ
ſis initium.
¶ Vigeſimuſquintus
Ludouicus balbus imperator & rex.folio
xxviii. Vbi de aduentu iohãnis papæ in
franciam mentio fit
¶ Vigeſimuſſextus &.xxvii.
Ludouicus & carolus reges ludouici bal/
bi ex ſcorto filii.fo.xxviii.
¶ Vigeſimuſoctauus rex.
Ludouicus nihil faciens.fol.xxix.
¶ Vigeſimuſnonus rex
Carolus ſimplex.folio.xxix. Vbi de Eu/
done andegauenſi caroli ſimplicis tuto
re:deq; normannorũ appellatiõe:& ori
gine pagina ſecunda
¶ Trigeſimus rex
Radulphus:quẽ carolus ĩ regem aſſum ĩ
pmiſit.folio.xxx.in principio.
¶ Tigeſimuſprimus rex
Ludouicus Caroli ſimplicis filius. folio
xxx. Vbi mirabile prodigium narratur
& heberti uiromãdorum comitis ſuſpẽ
dium in colle heberto
¶ Trigeſimuſſecũdus rex
Lotharius ludouici filius.folio.xxxi.
¶ Trigeſimuſtertius rex
Ludouicus qui nulla re clarus compẽdii
ſepultus eſt:ut habeť fo.xxxii.
¶ Trigeſimuſquartus rex
Carolus:quem hugo capetus regno ex/
pulit:quocirca in regum cathalogo aq/
buſdam non poniť.fol.xxxii.
¶ Trigeſimuſquintus rex
Hugo capetus qui regnũ uſurpauit.folio
xxxii. Et ibi de gelberto philoſopho:
quem magiæ ſcientẽ dicebant.
¶ Trigeſimuſſextus rex.
Robertus uir litteratus & apprime religi
oſus.folio.xxxii.
¶ Trigeſimuſſeptimus rex
Henricus huius nomĩs primus qui et bur
gundiæ ducatum tenuit:ut recitatur fo
lio.xxxii. pagina ſecunda

¶ In ſexto libro contenta

¶ Trigeſimuſoctauus rex
Philippus eius nominis prim⁊.fo.xxxiii.
Vbi bituriges & uaſtinii ad regnũ fran/
ciæ accedunt.
¶ Trigeſimuſnonus rex
Ludouicus groſſus: de cuius coronatio/
ne quo loco debeat fieri contenditur.
folio.xxxiii.pagina ſecũda. Folio autẽ
xxxiiii.bellum ab anglia moueť.Et cru/
dele facinus in rupe guidonis narratur.
Sequenti folio Balduinus flandrius ma
le curato vulnere diẽ obit: & auriflãma
pandiť. Motus fit cõtra comitẽ ĩ flãdria
Quorũdã quoq; ordinũ origines & in/
crementa recitanť.fo.xxxv.
¶ Quadrageſimus rex.
Ludouicus iunior.folio.xxxv. pagina.ii.
Vbi de iohanne de tẽpibus mentio fit.

Digitized by Google

Item de expeditione in hieruſalē:ubi ſe
quenti folio egregiū īpatoris conrar
di factū memorat.Folio aūt.xxxviii.do
cetur quare henricus anglus normanni
am:andegauiam:cenomaniā:& turoni/
am obtinuerit.

¶ Quadrageſimuſprimus rex
Philippus auguſtus:& de oſtento anī eius
natalem uiſo. Deqꝫ iudeorū perfidia &
expulſione.Et hallarꝫ pariſienſiū cōſtru
ctione:folio.xxxviii.Sequenti aūt lute
cia pariſiorū lapidibꝰ ſternitur:folio.xl.
Sanctus audomarus comiti flandrenſis
aduenit.Et ordo ſanctæ trinitatis per re
uelationem inſtituitur.Hæretici uincun
tur:inter quos almaricus.

¶ In ſeptimo libro contenta.

¶ Quadrageſimuſſecundus rex
Ludouicus:ſancti Ludouici pater:foliis
xliii.&.xliiii.

¶ Quadrageſimuſtertius rex
Diuus Ludouicus qui Tunicii mortuus
eſt:de quo foliis.xlv.&.xlvi.ubi de pa/
ſtorellis:de legibus bonis a ludouico la
tis:de carmelitis & aliis multis.

¶ Quadrageſimuſquartus rex
Philippus diui Ludouici filius qui parpi/
gniaci mortuus eſt:folio.xlviii.

¶ Quadrageſimuſquintus rex
Philippus pulcher:folio.xlix.ubi de flan/
driæ comite a rege cum filio capto.fo/
lio ſequenti:de francorū apud curtracū
interitu:folio.li.de flamingorum clade
folio.lii.de templariorum errore:& de
lugdunenſis archipræſulis pœna.

¶ Quadrageſimuſſextus rex
Ludouicus hutinus:folio.liii.

¶ Quadrageſimuſſeptimus rex
Iohannes octo dierū rex:cuius parua mē
tio fit folio.liii.pagina.ii.in principio.

¶ Quadrageſimuſoctauus rex
Philippus longus folio.liiii.pagina.ii.ubi
de flandrenſium rebellione:de paſtorū
latrociniis:deqꝫ leproſorum & iudeorū
maleficiis & pertinacia.

¶ In octauo libro continētur hec.

¶ Quadrageſimuſnonus rex
Philippus pulcher:folio.liiii.

¶ Quinquageſimus rex
Philippus ualeſius:folio.lv.qui bellum ī
flamingos mouit.Vbi etiam de edouar
do anglorum rege qui regnum petebat
& de caliſio ab eo capto metio fit.Folio
autem.lvi.de comite artheſio:de arte/
uilla:de haricuriæ comitatꝰ origine me
minit:& ſequenti de francorū apud ſclu
ſam interitu:folio.lviii.de cauſa regni
ab edouardo uendicandi.

¶ In nono libro cōtinentur hec.

¶ Quinquageſimuſprimus rex
Iohannes quē richardus in picardia ſupe
ratū cepit:folio.lx.&.lxi.ubi cōtinue ha
betur de pariſiorū ſeditione:& malleis:
necnon de nauarri regis factionibus.

¶ Quinquageſimuſſecundus rex
Carolus quintus:folio.lxvi.Cuius conſti
tutiones de filiorum in regnum ſucceſſi
one habentur:folio.lxvii.pagina.ii.

¶ Quinquageſimuſtertius rex
Carolus ſextus:folio.lxix.Vbi de ceruo
cum torque aureo inuēto:folio.lxx.de
flamingorꝫ aūt cæde apud roſebequam
& de mercatorū pariſienſiū ꝓpoſituræ
ſuppreſſione:& nauarri regis terribili:
ſed digna morte ſuis locis notatum eſt.
deqꝫ regis furia:folio.lxxix.pagina.ii.

¶ In decimo libro contenta.

¶ Quinquageſimuſquartus rex
Carolus ſeptimus qui anglos francia ex/
turbauit:folio.lxxxviii.& multis ſequē
tibus:ubi de Iohannæ puellæ egregiis
facinoribus:de normanniæ ſubactione
deqꝫ aliis multis ī marginibꝰ notatū eſt.

¶ Quinquageſimuſquintus rex
Ludouicus undecimus:folio.cvii.& mul
tis ſequentibus.ubi de Carolo burgun/
do apud nantiū occiſo mentio fit.

¶ Quinquageſimuſſextus rex
Carolus octauus.Qui remiſſa ad Maxi/
milianū patrem Margareta auſtriæ:An
nam franciſci britonū ducis filiam uxo/
rē cum britonū ducatu accepit:a folio
cxxii.uſqꝫ in finem compendii.

¶ Finis tabulæ. Deo gratias.

Digitized by Google

¶Heraſmus Rotterdāmus Roberto gaguino uiro undecũq; doctiſſimo Salutẽ dicit.

QVod francorũ regum principũq; res geſtas: idonei ſcriptoris deſiderio: hacte
nus in tenebris ꝓpe ſepultas pedeſtri hyſtoria in lucẽ efferre: atq; immorta/
litati conſecrare inſtitueris Roberte gaguine: præcipuũ gallicæ academiæ
decus: nõ poſſum equidẽ iſtũ tuũ laborẽ non magnopere ꝓbare. Sũpſiſti eñ (imo po
tius ſuſcepiſti) munus (mea ſententia) pulcherrimũ: & cũ oĩbus latinarũ litterarũ ſtu/
dioſis: incredibili uoluptati futurũ: tũ uero galliæ tuæ ſplendidũ ĩprimis. magnificũ:
ac (ut ita dixerim) triũphale: demq; tua doctrina: tua eloquentia: tua pietate digniſſi/
mũ. Neq; eñ ulla te alia cauſa (quãquidẽ neq; q̃ſtus neq; gloriæ uel leuis unq̃ tibi habi
ta ratio eſt) ad iſtud negocii capeſſendũ: ꝓuocatũ eſſe facile crediderim: q̃ ſingulari in
patriã pietate: quã & tu: & optimꝰ quiſq; ſemꝑ fecit maximi. Dolebat nimirũ tibi (qđ
ego quoq; mecũ interdũ mirari ſoleo) gallorũ uirtuti gloriã tam maligne reſpõdere:
& q olim cũ italis factis ſæpe cõtenderint: nunc etiã ꝓceſſerint: eos tñ ob hyſtorici pœ
nuriã: opinione ac fama tam longo interuallo conſequi. Dabunt itali mihi ueniã: ſi no
bis idẽ uideť: quod franciſcũ philelfum italum natũ non puduit fateri. Extat eñ illius
ad karolum regẽ: huius (opinor) auũ epiſtola: in qua præter multas laudes: qbus fran
ciæ regnũ ꝓſequiť: illud quoq; ingenue fateť. Romanos qdem olim. pacis belliq; arti
bus: longe oĩm ampliſſimũ ſibi peperiſſe imperiũ: ꝑterea nõ ſegnius ingeniis: q̃ prius
fecerant armis: cũ græcis cõtendiſſe: uerũ antiquã illã imperii gloriã: factionibꝰ ac ſtu
diis prauis: in deterius ꝓlapſam eſſe. Contra uero franciæ regnũ: prudentia regũ: prĩci
pũ fide: ciuiũ cõcordia. eouſq; creuiſſe ut iam facile cũ quouis alio chriſtiani orbis im/
perio poſſit cõtendere: uel opibus: uel imperii finibus: uel rerũ geſtarũ magnitudine:
uel regũ nobilitate: quos plurimos habuiſſe conſtat: non fortiſſimos modo: uerũetiã
pientiſſimos. Quapropter in hoc regno: nõ iniuria. ſenatus chriſtianus cõtra turcorũ
uiolentiã potiſſimũ atq; unicũ præſidiũ ſibi collocaſſe uideť. Sed tñ unum qddã adhuc
tanti imperii maieſtas deſiderare uidebať. Cætera uel par uel inferior: Liuio atq; Salu/
ſtio uicebat adhuc italia. Nam (ut ſcite cecinit Horatius) regũ ducũq; bene geſta: quã
tũuis alioquin præclara: aut intermoriantť: aut obſcurenť ætate neceſſum eſt: niſi hiſto
rici eloquentis opera litteris (unicis rerũ cuſtodibus) cõmẽdenť: perinde gloria apud
poſteros ualitura atq; is q ſcripſit ingenio ualuerit. Hãc tu ſupremã ꝓuinciã: diſertiſſi
me gaguine: tanq̃ fatis tibi ſeruatam: uelut alter Scipio ſummo omniũ applauſu ſuſce
piſti: difficillimã plane atq; immenſi negocii: ſed tñ roberto prorſus aptiſſimã. Qui ita
credã rogas? Cum multis de cauſis: tũ duabus potiſſimũ ita mihi uideť. Duo ſunt eñ
præcipua: q̃ in hyſtorico ꝓbato quæri ſolent. Nempe fides & eruditio. Nam ut ſcripto
ris leuitas: ueris quoq; nõnunq̃ fidẽ abrogat: ita et grauitas hyſtoriographi priuata au
ctoritate rebus ipſis fiduciã quandã addere ſolet. Vt itẽ narratoris imperitia (ut fidem
faciat: quod ne ipm quidem poteſt) tamen res plærũq; per ſe ſatis illuſtres: obſcurat
ĩminuit: deturpat: ita docti ſcriptoris ingeniũ: obſcura illuſtrat: humilia eleuat: ſplẽdi
dis lucẽ quãdã ac decus apponit. Quoniã uero & fides & eruditio: utraq; tãta in te ſunt
quãta ĩ alio nemĩe: nemo ꝓfecto fuit iſti muneri aptior: uel iſtud muneris nemini fuit
aptius: q̃ tibi uni: qui poſſes: & ꝓ ſingulari tua grauitate fidẽ facere: & ꝓ nõ vulgari elo/
quentia rem adornare. Tam facile ſuſpicor humaniſſime guaguine te ſubiraſci Heraſ
mo tuo: q laudum tuarũ uel tantillũ auſim attigere. Neq; eñ me clam eſt: q̃ modeſto
q̃ pudenti (ne dicã putidulo) ſis ingenio præditus: qppe: q amicã etiam laudariunculã
multo moleſtius ferre ſoleas: q̃ quiſpiam alius conuiciũ ferat. Sed obſecro te: dato hãc
ueniam meo in te amori: ut q̃ paſſim oẽs prædicãt: fas ſit etiam amico meminiſſe. Cui
eñ tuorũ. incredibilis uitæ tuæ: morũq; integritas: innocentia: grauitas: non eſt ſpecta
tiſſima? Vbi gentiũ non prædicata? Adeo ut non modo de ſcriptis: ſed ne de dictis qui
dem gaguini ulla poſſit incidere ſuſpicio uanitatis. Adde ꝙ cum oẽs norint: te fran/
cos reges tuo merito ſemꝑ feciſſe plurimi: ſeriis in rebus opera tua perſæpe uſos. te re/
giis arcanis conſiliiſq; ſæpenumero accitum. te regio nomĩe. cum apud diuerſas gen/

Digitized by Google

tes.tum apud italos crebro legatione ſunctum eſſe:facile coniiciunt.te unũ gallorum
geſta:& priſca curioſius relegiſſe:& recentiora exploratius ueſtigaſſe. De eruditiõe
porro tua quid ego cõmemorem? Ipſa(quod aiunt)abunde ſe prædicat. Teſtis abun
de eſt hoc celebratiſſimum gymnaſium urbis pariſiæ: cuius tu florentiſſima alio/
quin ſtudia primus latinarum litterarum opibus decoraſti: pulcherrimoq; incremen/
to eloquentiæ:quã unam adhuc deſiderare uidebantꝰ adauxiſti. Ipa teſtis eſt italia: q̃
te ſæpenumero maximis de rebus grauiſſime diſſerentẽ audiuit:nõ ſine ſtupore: imo
fortaſſis non ſine dolore:qꝰ(ut de Cicerone dixit appollonius) eloquẽtiæ laudẽ quã
unã adhuc ſibi propriã habuiſſet:uideret p te galliæ cõem fieri. Teſtes ſunt litteratiſſi/
mi,quiq; noſtræ memoriæ ſcriptores:qui certatim uno ore oẽs:tuum ingeniũ prædi/
cant:efferuntq;. Quorũ nulla prope pagina eſt:quæ ſibi gaguini nomen non habeat.
Teſtes deniq; ſunt:uel locupletiſſimi:præſul ampliſſime:tui libri:qui iam p orbẽ diſſe
minati:paſſim ſumma cum ſtudioſorum uoluptate lectitantur. In qbus oĩbus tametſi
uel oratione ſoluta uel carmine:non eruditis ſolũ:uerũetiam curioſis auribus abunde
ſatiſſacias:in iſto tñ ſcripti genere id eſt in hyſtoria(ſi quid ultra crepidam ſutori per/
mittis)ſingularem quẽdam ac mirificũ artificem præſtare uideris:atq; in cæteris qdẽ
plurimos:in hyſtoria teipm ſuperaſſe. Tanta eſt ſermonis puritas: elegantia Saluſtia/
na:fœlicitas Liuiana:ſumma luculentia:uarietas iucundiſſima: in conſiliorum: ratio/
num:temporum:cõmoditatis: dignitatis:ac cæterorum id genus:quæ doctum hyſto
ricum arguunt:obſeruatione ſingulare artificiũ. Tanta eſt narrationis uiuacitas ut res
geri:nõ narrari uideatur. Neq; uero deeſt dulcis quædam breuitas:q̃ hyſtoriis:ut rara
ita gratiſſima lectoribus eſt. Nam bone deus q̃ uaſtam rerum ſyluam:q̃ breui uolumi/
ne:q̃ abſolute complecteris: & prolixe breuis:& breuiter prolixus? Cui igitur nõ præ/
clare cum gallicis rebus actum uideatur:cui talis præco contigerit? Alexander ille ma
gnus:cum ad Achillis ſepulchrum peruenisſet. O te fortunatũ(inquit)Achille:q Ho/
merum tantum poetam laudum tuarũ præconem ſortitus ſis. Et quis franciam quoq;
non fortunatiſſimã cenſeat:quæ Robertũ ſuarũ laudum præconem optimũ nacta ſit?
Quid illi ſuperũ benignitate præſtari potuit:pulchrius:magnificentius:diuinius? Ni/
hil profecto neq; tu guaguine doctiſſime:inſignem tuã erga patriam pietatẽ: grauiore
prorſus argumento potuiſti declarare. Quæ tametſi antea quoq; plurimũ tibi deberet
ut quã latinis mercibus primus ditaſſes:hoc tñ inæſtimabili beneficio adeo deuixiſti:
ut quantãuis habeat: parem tamen nunq̃ ſit gratiã habitura. Quæ em̃ ſtatua: qui tituli
quod monimentũ:ualeat iſtius beneficii magnitudini reſpondere? Priſci illi maiores
ſuos:qui uel imperium paraſſent:uel auxiſſent rempublicam:uel aliter de patria bene
meriti eſſent.ſolebãt diuinis afficere honoribus:titulis in æs inciſis honorare: ſtatuis
donare aureis. Atqui longe præſtãtius eſt:maiorum gloriam ab ortu ad occaſum uſq;
protendiſſe: q̃ agrorum limites extendere. Minus eſt ſaxea mœnia:ædeſq; urbanas.
ab incendio tueri:q̃ optimorum regum ac ciuium gloriã ab inuidis obliuionibus(ſic
enim appellat Horatius)& interitu uindicaſſe. Non paulo magnificentius mihi uide
tur:patriam optimis litteris auxiſſe:locupletaſſe:decoraſſe:q̃ ſpoliis:q̃ exuuiis:q̃ ceris
q̃ id genus monimentis phaleraſſe. Nullæ enim tabulæ: nullæ cereæ: nulla numiſma/
ta:nullæ ſtatuæ: nullæ pyramides:neq; clarius indicant:neq; fidelius cuſtodiunt regũ
gloriam:q̃ hominis eloquentis litteræ. Poſthac gallorum gloria: quæ hucuſq; tanq̃
anguſtiis incluſa delituit:fulminis inſtar emicabit:& gallo quidem cantore: ſed(quo
pulchrius eſt)romana tuba decãtata omnium regionum aures perſonabit. Omnibus
illa terris:urbibus:gymnaſiis:legetur:celebrabitur:cantabitur:nec gaguini beneficio
unq̃ interire nouerit:immo cũ ætate uſq; succreſcet. Amplectere igitur O francia im
mortale laudum tuarum monimentum Robertum gaguinum alumnum tuum: im/
mortalitatis tuæ uindicem:ama.cole.uenerare. Nos certe:& quibuſcunq; egregia ſtu/
dia cordi ſunt:te præſul ampliſſime non amare non poterimꝰ:per quem id quod in lit
teraria ſupellectile præſtantiſſimũ habebamus:hoc eſt hyſtoriam.adauctum eſſe con
ſpicimus. Vale decus litterarum & meum.

Digitized by Google

In gallorum annales a reuerendo patre Roberto gaguino ſtatim edendas benedicti montenati præludium.

NOn potuiſſe quēq̄ ſuperioribus ſæculis gallorum inclitæ gentis fortia facta digne ſatis recenſere ſemper ipſe putaui: quādoquidem res quædam ſacra religioſæ nationis geſta retexere. & quæ uirum ſingulari arte: uirtute & religione præſtantiſſimum deſideraret. Verum de induſtria ad hoc uſq; euū ipſa hæc noſtra gallia difficilem hanc prouinciam ſuperis uolentibus ī roberti humeros reiiciendam ſapienter curauit: quem ingenti ſpiritu: tuba uehementer inſonātem: populum ſæpe uictorem (francū dico) præſtanti corpore & armis militem cantatū ire expectamus. Decuit enim roberto uiro facundiſſimo rerum franciæ archanarum conſcio ordinis quoq; ſacratiſſimi maximo antiſtiti: hoc ingēs opus: & quod ſacrū dixerī reſeruatū iri. Profecto ſacrati francorum reges: cæleſti oleo delibuti: hūc multis ſæculis poſtulabant: quem deorum dono noſtra hac tempeſtate tandem nacti ſunt. Ergo auſpiciis tuis uir omnium præſtātiſſime gallia ſuo marte ferox ornataq; torque decoro in gentibus & nationibus efferetur. Animoſum quoq; eius pectus & uox terribilis ubiq; audietur: nec ſinet lōgius clariſſima ſua geſta in nubis obſcuro latere. Ipm martialis populi præclarum facinꝰ: iāiam indignabundum nube diſcuſſa erumpet: & quo diutius deorum iuſſu in obſcuro delituerit tanto uehemētiore ſono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet: hominumq; adacto fulgore perſtringet oculos. Fabulatur præclarus romanæ hyſtoriæ ſcriptor martem cum rhea uirgine ueſtali conuenisse. Hoc quoq; adiiciendum foret romanæ genti propter mulierem libidinoſam & turpia obſtinata mente rogantē numæ affuiſſe. Verum ſecus hic martialis fauor francis ſemper affuiſſe creditur. Quippe qui animoſo pectore mēteq; generoſa deus delectatus: totum ferocis audaciſq; franci animū inhabitat: pectus quoq; generoſum ad bella edocet. Familiaritatem idcirco romanam quam ſtupro inceſtu & muliere contaminata effecerat ipſe mars iampridem damnauit. Quo factum eſt ut nullus olim exercitus cuiuſuis imperator cum alieno rege cōflictare ſine gallica ſtrenuitate auderet. Sed iam uirum eximio quodam genere & ſingulari dignitate præſtantem uideo. Qui (ut cum marone loquar) Aere ciere uiros martemq; accendere cantu: præſto eſt. Hic eſt æneator ille tubicen cuius deſiderio tantopere gallia flagrabat: quemq; fortiſſimus qſq; miles gallus obteſtando imprecatur: non ſinat longius ſuam gloriam atra nube latere. Eya ergo belli gallici fragorem: francorum fulmen & ignes quiſquis es audito: pari quoq; ſpiritu a uiro antiſtite præclara gallorum facinora te auditurum ſperes quantꝰ animus gallis ſemper ineſt. Expectate diu tādem ueniſti roberte qui uirorum pugnas e ſuggeſto altiſſimo & quod neminem antea aſcendere licuit nobis in pulpito ſedentibus pronūciaturus es. Ipſe ſane fœlix qui nec uocis ſono neq; materiæ fœlicitate liuio inferior in populo effereris. Sed iam operæpreciū eſſe exiſtimo: ſonoram roberti tubam & qui acies ſplendentes ad pugnam inſtructurus eſt: audire.

ROBERTI GAGVINI ordinis ſanctæ trinitatis de redemptiõe captiuorum ge/
neralis miniſtri: ad ſibi ſpectatiſſimum & ueterem amicum petrum buriũ eccleſiæ am
bianenſis canonicum: Compendii de origine & geſtis francorum: Liber primus inci/
pit fœliciter.

FRanci (ut plæræq; aliæ nationes) a troianis prodiiſſe gloriantur.
Quibus ob raptam a paride helenam in exilium actis: pars ad meo/
tydem lacum quem tanais influit proxime alanos francione duce
conſedit: ubi ex noĩe ducis appellatione ſuſcepta ſycambriã ſibi nõ
mediocrem urbem pannoniis finitimã extruxerunt. Quam longo
poſt tempore cũ euerſam gothi reliquiſſent: alterã in proximo col
le a ſe conditã uſq; ad ualentiniani romani principis ætatem incolu
eruñt: unde & ipſi quoq; a ualentiniano hac quã ſubiicimus ratione exacti ſunt. Deſci/
ſcentibus ab imperio alanis: cũ propter paludis altitudinẽ aduerſus inuadentem roma
num facile ſe tuerentur: accitis in auxiliũ francis: ualentinianus annui quẽ romanis pẽ
debant cenſus: in decẽ annos remiſſionẽ proponit ſi rebellantes alanos in eius ditio/
nẽ adegiſſent. Qua ſpe erecti frãci: cũ paludis eſſent frequẽti traiectu aſſueti: negociũ
receperũt. ductiſq; in alanos copiis: lacũ ſuperãt. & feroci ſtrage alanos reddũt impera
tori audiẽtes. Qua uictoria francos id eſt feroces eſſe a Valentiniano appellatos non
nulli tradũt: aliis cõtendentibus: a remiſſione tributi & libertate accepta francos hoc
eſt liberos dictos eſſe. Ipſe magis iis accedo q a francione nomẽ ſortitos autumãt. Nã
poſterior hæc appellatio gentis antiqtati nõ cõuenit. ¶ Leuati tributo franci cũ urbẽ
ſycambriam: tũ uires firmauerunt ita ut exacto decẽnio: dũ ab illis cenſum repetit im
perator exactori penſionẽ detrectent. Hinc bello exorto: cũ pauci plurimis ægre reſi/
ſterent: ualida Valẽtinianus manu francos expugnat Neq; hoc pacto libertatẽ amiſe
re franci: ſed coacta raptim ciuiũ multitudine: traiecto hyſtro: ducibus marcomiro ſy
mone & genebaudo (iam em̃ francio uita deceſſerat) multis p germaniam habitis ui
ctoriis ad rhenũ ſe cõtulerunt: ubi etiã nunc francfordia nõ contẽnendũ oppidum uiſi
tur francorũ opus atq; ad tempus ſedes. Verũ cũ hæc de ſycambris & francorũ exor
tu cõſtantiſſime narrentur: ſuboritur tamẽ mihi ex ſententia cæſaris non ſine ratione
dubitatio. Qui geſta in galliis a ſe bella litteris mãdãs: ſycambros ait ad ulteriorẽ rhe
ni oram proxime ſupra ubios. i. colonienſes agros ea tẽpeſtate incolere. eoſq; aliquã/
do auſos gallias (enauigato rheno) incurriſſe. ſuppetias quoq; aduerſum ſe gallis mi/
ſiſſe. Quamobrem ĩ eos: ut terrore noĩs romani quietos germanos redderet: mouiſſe
ſed mox ad primũ nũcium in ſiluas penitus ſicambros abiiſſe. Atq; ita incenſis eorum
agris ad ubios ſe iterũ rettuliſſe. Deinde cũ ariouiſtũ fugientẽ diligenter quæri iubet:
atq; eburonũ res depopulari cuiuis liberũ eſſe præconis uoce pmittit: prædæ occaſio/
ne ſuſcepta ſycambros flumine tranſmiſſo incredibili celeritate duobus equitũ mili/
bus coactis: ex eburonibus ingentẽ prædam ſuſtuliſſe. Conſtat ergo ſycambros iã diu
ante Valentiniani tẽpora in germania conſediſſe. & non ab eo primũ ſedibus eſſe eie
ctos. Niſi forte quis putet hos ab illis diuerſos eſſe quos ſycambriã urbẽ ad meotydẽ
lacũ ſtruxiſſe ſupra memoraui. Quod & ãnonius tradit ĩ ea hyſtoria quã ſuo abbati di
cauit ſcribẽs thorgorũ una cũ frãcione troia abeũtẽ trachiã petiiſſe: & ab eo thorgoꝝ
gentẽ nomen accepiſſe: ſub q; Philippo atq; Alexandro poſteros eoꝝ militaſſe. Vtcũ
q; res ſe habet neminẽ tamen noſtratiũ ſcriptorũ hæc aĩaduertiſſe miror. Sed propo/
ſitã nobis breuitatẽ perſequamur: de rerũ ſerie utiliſſima quæq; excerpentes

ORaſſantibus in germania francis: & caſtellis aliquot in ſuam poteſtatem rece/
ptis: Theodoſius q imperio præerat eius rei certior factus: Nãmæ & quintino
militũ præfectis iubet francos adoriantur: data illis ualida militũ manu. Qui
cõmiſſo acerrime prælio fuſi: eracliũ & iouinianũ ex theodoſianis ducibꝫ ſibi aſciſcũt.
Quorũ aduentu reintegrantes pugnã cũ ad frãcos uictoria inclinaret: eraclius & ioui/
nianus fuga ſalutẽ q̃ſiuerũt. Tantã ĩ eo prælio ſtragem romanos accepiſſe traditur: ut
poſtea franci formidini finitimis eſſe cœperint: oĩs tributi exactione liberati: q̃q̃ Bo/

Franci a tro/ ianis orti.

Meotys pa/ lus.

Alani.

Sycambria.

Valentinia/ nus.

Quare dicti ſunt franci.

De francorũ origine dubi tatio.

Digitized by Google

cacius quidã locorũ ubi ſycambri conſederant adminiſtrator ad romanos ſe recipiẽs
renouato bello francos partim qdẽ fuderit: partim tñ cũ integris pacẽ firmat.

Treueris. ESt treueris ciſrhenana potens ciuitas: cui præerat lucius patritius romanus:
cuius uxorẽ q a lucius galliæ belgicæ præſes proſtituerat: cõſiliũ capit trãſſe/
rendæ ad francos ciuitatis. remq; fœlici euentu exequitur. Potiti urbẽ franci
cũ anguſtati ſedibus proferre terminos pcuperẽt: pars ſe alio conferre ſtatuit. triũq; &
uiginti miliũ manũ ibro duce educentes: relicta germania ĩ penitiorẽ galliam irrupe
runt: ad ſequanã uſq; fluuiũ oĩa percurrentes. ubi agrorũ & fluenti amœnitate oblecta
ti ſtationẽ habuere. Pudet me hoc loco ignorantiæ chronicarii (ut ita dicã) hyſtorici:
qui impreſſam ſupra paucos dies francorũ hyſtoriã carolo octauo nunc francorum re
gnum moderanti dicauit. Tradit ſiquidẽ ille rerum & temporũ non ſatis gnarus: fran
cos cũ ad ſequanæ ripam conſtitiſſent luteciã pariſiorũ exædificaſſe ante chriſti nata/
lem tercentũ octoginta & quindecim annos: eamq; habitaſſe anno a derelicta ſycam/
bria ducẽteſimo ſeptuageſimo ſupra mille. In qua re bis erratũ eſſe perſpicuũ eſt tem
porũ ſupputationẽ non ignoranti. Itaq; ſi pulſi a ualentiniano ſycãbria frãci luteciam
cõdiderunt: qui fieri potuit: ut rebellantẽ luteciã cæſar in deditionẽ acceperit: quẽ mi/
nime dubiũ eſt quadringentos ferme annos anteceſſiſſe ualẽtinianũ? Aut quomodo
uerũ eſt: Luteciã ante chriſti aduentũ tercentũ nonagintaquinq; ãnos cõdi a frãcis po
tuiſſe: q nondũ ſycãbria extruſi: galliam nõdũ ſomniauerãt? Quiq; poſt amiſſas ſedes:
diu p germaniã uagi: poſt multa ſæcula rheni ſe accolas cõſtituerũt? Sed uiderit chro/
nicarius q̃ a uero diſtãtia ſcripſerit: admonitũ ſuæ forte ſcriptionis pœnitebit. Seſſio
nis ad ſequanã tpe: nemo in francis regiũ nomẽ aſſumpſerat. Primus oĩm marcomir⁹
dominationẽ in francos accepit: quẽ a priamo troiano rege prognatũ in ſumma uene
1 Pharamon/dus. ratiõe habebãt frãci. Hic præterq̃ uallo muroq; munire urbes nihil illuſtre geſſit. Sed
erat illi filius Pharamõdus corporis & animi præſtantia inſignis. Hũc ex cõſilio patris
ſibi primũ regẽ conſtituũt. regẽdi pmiſſa ſibi poteſtate anno ſalutis. cccc. xx. Qua mo
deſtiſſime adminiſtrata undecimo poſt acceptũ regnũ anno morte abſumptus eſt. re/
lex saliqua licto clodione filio regni hærede. Hic pharamõdus autor fert̃ extitiſſe legis q̃ ſaliqua
a francis appellat̃. Nã cũ ad rhenũ uſq; pueniſſent frãci: feriſq; moribus uiuerẽt q̃ttuor
ex ſycãbris ſpectatos primates ſelegit: q populo legẽ ferrẽt: uſugaſtũ loſogaſtũ ſologa
ſtũ & uiſogaſtũ: q cõi gentis & procerũ auctoritate freti. legẽ cõſcripſere. quam Phara
mondus edidit atq; pmulgauit: ad noſtrã uſq; ætatem nominatiſſimam.

2 Clodio. HIc Clodio a pmiſſo capillo capillatus appellatus eſt. Qui augẽdi regni cupi/
dus: cũ adhuc in germania anguſtis ſedib⁹ arctaret̃. thuryngos ſibi finitimos
ſuæ ditioni adiecit occupato diſbargo oppido: ubi regni ſede cõſtituta: cum
iã p gallias romana uis laberet̃: ſoliq; belgæ imperiũ nõ detractarẽt: in galliã belgicã
exploratores pficiſci iubet. Nã eadẽ tẽpeſtate lugdunũ burgũdi: aquitaniã gothi ſub/
iugarãt. Clodionis nũcii regionis ſtatu pſpecto: renũciant terrã modicis pſidiis tene/
Cameracum ri. Vnde nihil moratus rex: in belgas traiicit. atq; agris late excurſis cameracũ urbem a
Silua carbo/naria. ſe obſeſſam capit. Inde p ſiluã (cui carbonaria nomẽ erat) tornacũ petit: q̃ romano p/
ſidio tenebat̃. Sed egreſſos urbe romanos plio fudit: & potit̃ ciuitate. Paucis aũt poſt
Tornacum. diebus: nullis liberis relictis: Clodio uigeſimo poſt regnũ ſuſceptũ anno uita exceſſit.

3 Meroueus. QVi aũt illi ſanguĩe propior attinebat meroueus: regno præfectus eſt. A quo
uſq; ad pipinũ karoli magni patrem ſeries generis regum ſine diſcidio perſe/
uerat. Fuit meroueus regno cõmodiſſimus: q̃q̃ a hunis tungros mettenſeſq;
& reliquam galliam incurſantibus multa perpeſſus ſit. Nã in campis cathalaunicis cũ
Æcio patricio romano aduerſus attillam hunorũ regẽ egregie depugnauit: ubi cẽtum
& octoginta milia occubuiſſe traduntur. Inter quos Theodoricus Vuiſo gothorũ rex
Æcium ſecutus atq; meroueum interiit.

4 Childericus. HVius merouei filius childericus cum regnũ accepiſſet: libidine apud ſuos ui/
luit. Nam ſtupratis multorum uxoribus: proceres cõmunicato cõſilio deſti/
tuere eum regno ſtatuũt. Qua re ad childericũ lata: guynomadum ex regni

Digitized by Google

primioribus amicũ orat: præſenti fortunæ opituletur. Guynomadus abire regẽ monet
A beunti autem ſpem proponit recõciliationis: cuius ut certior in tempore fiat: aureũ
nummũ partitur: datq; childerico partẽ: ſibi alteram ſeruat: admonens ſi conciliare i
lum proceribus poſſit: ſignum illi fore recipiendi regni: dum nummi partem quã ſer/
uaret recipiat. Nec mora: ad biſſinum thuryngiæ regem ſibi amicum childericus con
ceſſit. Eo exacto: primores regni gillonem romanum qui ſueſſionibus præerat accer/
ſunt: ducẽq; ſibi præficiunt. Cui guynomadus childerici non immemor ſe q̃ maximo
aſtu poteſt beniuolum ita præbet: ut ſuo fere auſpicatu gillo gereret omnia. Firmata
apud gillonem beniuolentia: guynomadus conſcius animi quem aduerſus gallos pro
pter ereptam romanis ditionem gillo gerebat: ſuadet benignitatem ſimulet: amiciti/
as comparet: quo periti tributi mitior exactio foret. Docet quoq; francos natura con
tumaces eſſe: & ſuperiorem difficile ferre. propterea bene conſulturum: ſi francorum
potentiores tollat: quorum ſupplicio cæteri terrerentur. Credit gillo conſultori: eiq;
in primis hoc negocium mandat. Guynomadus non ignarus eorum qui childerici
eiectionem procuraſſent: primarium quendam læſæ maieſtatis inſimulat: quem Gil/
lo ad ſe miſſum necat: & complures præterea alios perſequitur. Qua crudelitate exci/
tati proceres: guynomadum conueniunt: gillonis immanitatem accuſantes. Quibus
guynomadus: miror (inquit) ueſtrã o proceres incõſtantiam: qui electum a uobis re/
gem protenus execramini. An childericum deſideratis: qui a uobis ob uoluptariam
uitam deſtitutus apud thuryngos exulat? Tolerabilius mulieroſum q̃ ſanguinariũ re/
gem tuliſſetis. Ille per adoleſcẽtiam illecebris illectus paulopoſt reſipuiſſet: hic roma
nus uobis natura infeſtus eatenus cruore ueſtro letabitur: donec recuperatam armis li
bertatem amittatis. At grauior nimis eſt morbus cui medela non ſuccurrit. Benignus
eſt quem abieciſtis: reuocatus facile iniuriarum non recordabitur. His uerbis perſuaſi
franci auctore guynomado childericum clam reuocãt. Qui parte nummi cuius ſupra
fecimus mentionem accepta: ad francos ſecurus reuertit. Cui occurrens guynomadus
eum hortatur ad barrum caſtellum quod cãpaniæ imminet demoretur. Vbi auctis co
piis aduerſus gillonem bellum parat. Verum admonitus conſpirationis gillo: adueni
entem childericum prælio adoritur. Quo ſuperatus poſtq̃ annos octo regnaſſet ſueſſi
onem ſe recipiens: quod ſupererat uitæ mœſtus illic abſumpſit. Cuius filius ſiagrius
ſucceſſor habitus eſt.

Gillo romanus francorum rex loco childerici conſtituitur.

Gillo fugat.

REcepto regno: childericus magno animo iuuenis: odoagrum ſaxonem ſibi
aduerſantẽ aureliã uſq; infeſtat. Vrbemq; obſidiõe cinctã ſuperat: capto qui
in ea erat paulo præfecto romano deinde ligerim flumen tranſgreſſus: An/
degauos i fidem recepit. Huius childerici ꝓſperitate cognita: baſina thuryngiæ regis
uxor: ad regẽ francũ: oblita uiri: ſe confert: illecta profecto iuuenis cõſuetudine. Quæ
a childerico rogata q̃obrem deſerto uiro alium ſequeretur: qa inquit cõmunione tua
uſa ſum: modeſtiamq; & uirtutem tuam ſum experta. Quod ſi meliorem te quẽpiam
uſq̃ terrarũ eſſe mihi perſuaſum haberem: illum terra mariq; indefeſſa ꝑſequerer. Hac
libertate ſermonis delectatus childericus baſinam uxorem nondum chriſto initiatus
accepit: biſſini hoſpitalitatis beneficentiã minime recordatus. Primo itaq; nuptiarum
concubitu baſina childericũ admonet: noctẽ ſine re uoluptaria prætereat: foreſq; pala
tii obſeruet: & quæ uiderit ad ſe perferat. Credulus mulieri uir tertio fores ædiũ aſſer/
uans: ad baſinã quæ uiſa uiderit defert. Que non ſecus ac futuri præſcia uates cuncta in
terpretatur. prodituram ſcilicet ex eorum concubitu uariis moribus ſobolem. primã
quæ generoſa natura foret: rhynocerõtas imitaturam: urſis lupiſq; haud diſſimilem.
alteram: quæ rapinis animũ intendat. tertiam quæ infeſto ſe dente commordens ca
num rabiem aſſumat. His baſinæ præſagiis gauiſus rex: in maximam ſpem rapitur uen
turæ ex ꝑſentibus nuptiis nobilioris familiæ. Deĩde aliquot præliis uictos alemãnos
in poteſtatem accepit. multis tandem geſtis per annos quattuor & uiginti clarus: mo/
riens filio clodoueo regnum reliquit. Per eos dies: ſanguinis riuus tholoſæ quam go
thi occuparant die toto fluxiſſe uiſus eſt.

Odoager Saxo.

Andegaui.

Baſina thuryngiæ ducis uxor ad childericum uenit.

Viſum quod childericus uidit.

Prodigium.

Clodoueus. CLodoueus ipſe ut erat ægregia forma: ita magnanimitate præclariſq; mori/
bus gratiam ſibi facile cõparabat. Siagrium in primis quẽ ſueſſionis princi/
pem pater gillo reliquerat: loco exturbat: ciuitate recepta. Inde incurſioni/
bus ad remos uſq; prædas ex templis chriſtianis faciens: uas aquarium cui urceolo no
men franci dicunt: ad remygii remorum antiſtitis ius pertinẽs: exportat. Quẽ urceo/
lum ut recuperet pontifex oratum regem mittit. Sueſſionẽ regreſſus clodoue⁹ iubet
prædam omnẽ: eius in milites partiendæ cauſa: in unum locũ conferri. Quæ poſtq̃ cõ
geſta ſunt: petiit a proceribus præter eam quæ ſibi iure belli pertinebat portionem ur/
ceolum dimitti. Quod cum primores non abnuerent: quidam ex iis qui aderant indi
gnatus ꝙ plus reliquis ex præda rex deſumpturus uideretur: in urceolũ enſem adigẽs
neq; tu inquit rex ſupra cæteros niſi quod tuum eſt ex hac omni præda recipies. At ni/
hilominus rex iniuriam ad tempus ferẽs urceolum remigii legato reſtituit. Nec mul/
to poſt Clodoueus cum exercitum recẽſeret: uiſo eo qui urceoli temerator fuerat: oc/
caſione ſumpta (ꝙ ille uidelicet non ſatis commode armatus eſſet) appræhẽſum mi/
litem & ſolo proſtratum gladio confodiens: ad hunc inquit modum urceolum percuſ
Gõdobald⁹ burgundiæ rex Crotildis. ſeras. Erat per id tempus gondobaldo burgundorum regi: neptis ex fratre crotildis.
Cuius ſpeciem prudentiamq; cum per legatos occulte exploraſſet Clodoueus: ad gon
dobaldum ex ſuis aurelium mittit. qui ſibi uxorem conciliet: ratus una cum puella bur
gundia quoq; potiri poſſe. Gondobaldo q̃q̃ hæ nuptiæ nõ ſatis ad ſtomachum eſſent:
ꝙ illas in ſuam perniciem fore intelligeret. (Nam interceptis dolo Crotildis paren/
tibus: regnum uſurpauerat) ex conſilio ſuorum aulicorum matrimonium non detre/
ctat. Conuentu apud ſueſſionem habito: rex Clotildẽ regio apparatu ſuſcepit. A ma
uitq; tametſi chriſti documenta mulier ſequeretur. Quamobrem illa ſedulo admone
bat uirum deos non colere. ſed eum cui ſe ipſa addixiſſet dominũ chriſtum. Sed ille ue
teris obſeruantiæ inſuetus: ſe maiorum traditiones relicturum negat. Interim Crotil/
Clodomir⁹. dis filium enixa eſt: cui uocabulum Clodomiro fuit. Qui chriſtiano more baptiſmo
ablutus: intra paucos dies moritur. Huius interitum rex in religionem uxoris trãſfert:
infantem ab iratis diis abſumptum: ꝙ illum chriſto ſuo regina dedicaſſet. Grauida ite
rum Crotilde effecta: editum item infantem ſacris chriſtianis initiat. Moxq; ut eum
morbo laborantem rex accepit: uxori religionem improperat. deorum ſuorum maie
ſtati ſcilicet inimicam. Regina aduerſus regis querelas patientiam ſpemq; adhibens:
ægrotanti filio ſalutem: dei benignitate impetrauit. Pertinaci autem in errore clo/
doueo: bellum in alemannos inſtauratur. Conſtitutis in cõſpectu utrinq; exercitibus:
manus conferunt. Pugnatum cum diu eſſet: francis cedentibus timet ſibi clodoueus:
Victor Clodoueus chriſto credit. cælumq; ſuſpectans. Deus inquit quem crotildis religioſe ueneratur: audi. Si uicero: fi
de te perpetua colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres frãcos prælium redintegra
re conſpicatur. Quibus animum ipſe quoq; adiiciens: rege alemanno perempto uicto
Vedaſtus. ria potitus eſt: & alemannis lex poſita. Victorem & iam credulum chriſto regem ue
daſtus qui tulli aderat & qui poſtea attrebari pontificatum adminiſtrauit: ſecutus eſt.
cui rex credulitatis & fidei ſuæ rationem enarrauit. Crotildis credenti clodoueo gra/
Remigius. tulata remygium pontificem nihil morata conuenit: atq; ad Clodoueum introducit:
quem ad ſe admiſſum rex diligenter audit de fide & chriſti religione diſſerentem. Di
es abluendo regi indicitur: parato ingenti ornatu lauacro: cum ſacroſanctum oleum
quo liniri ritu chriſtiano qui abluuntur ſolent: ſiue miniſtrorum incuria: ſiue hoc agen
Ampulla ſacra. te deo allatum non eſſet: ecce de ſuperis delapſa columba phialam quã ampullam uo
cant odoratiſſimi liquoris oppletam ad manus remygii detulit. Creditum eſt ſpiritus
dei miniſterio id perpetratum eſſe. Eo liquore hic clodoueus primum: poſteri dein/
ceps francorum reges haſtenus regnum adminiſtraturi ſacrantur. Miniſterio ablutio
nis expleto: clodoueus ad circunſtantem nobilitatem populumq; breui oratione ha/
bita ſuadet aſpernari falſam deorum religionẽ: & eius fidem profiteri qui chriſtus ap/
pellabatur: & dei filius eſſet: quo auctore hoſtem alemãnum inquit ſuperauimus. Re/
gis oratione perculſis francorum animis: chriſtũ profeſſi abluti ſunt. Clodoueus ut

profeſſam fidem inſigni aliquo opere illuſtraret: templum in colle lecuticio qui nunc genoueſæ appellatur pariſii a fundamentis extructum diuis apoſtolis Petro & Paulo dicat. Non præteribo huic loco adiicere quod nullo certo auctore ſed perſeuerāte ad hanc meam ætatem fama uulgatum accepi. Fuiſſe regibus francis buffones tris nobi/litatis quidem inſigne: ſed Clodoueo chriſtianis ſacris initiato demiſſum cælo eſſe id quod nunc reges geſtant: lilia aurea quibus ſubeſt cæli ſereni color: quem aſurum frā/ci dicunt. Ad hanc rem mihi aſtipulatur diui bartholomei monaſterium quod gaudiū ballis appellatur: ubi fons huius miraculi teſtis ab incolis oſtenditur. Traditum quoqꝫ eſt pannum ſericeum rubrum inſtar ſigni militaris quadratum miro fulgore ſplenden tem diuinitus eſſe exceptum. quo in expeditionibus cōtra fidei chriſtianæ hoſtes pro ſigno franci reges uterentur: huicqꝫ uexillo nomen auriflammam hactenus perman/ſiſſe. diuqꝫ a dyoniſianis cœnobitis aſſeruatā eſſe. Sed abutentibus ſigno aduerſus chri ſticolas regibus: illud euanuiſſe. Alterum tamen non diſſimili forma inſtauratum eſſe quod ab epiſcopis & loci abbate conſecratum inter ſacra aſſeruatur. Sunt qui hoc cæ/leſte beneficium Karolo magno collatum fuiſſe contendunt. Sed ad clodoueum re/uertamur. Geſtum eſſe inuenio a clodoueo bellū aduerſus ſigebertum quēpiam. quā rem ab hyſtoricis non explanatam prætermitto. Occiſum tamen eum a francis & for/tunis omnibus ſpoliatum conſtat. Paternam deinde necem animo frequenter uol/uens crotildis: ultionis percupida mulier clodoueum adit: queriturqꝫ paternum ſibi re gnum fraude gondobaldi burgundionis ereptum: necato eius patre: matre uero in p fluentum abiecta. Id inhumanum facinus cauſam maximā regi eſſe debere: belli ad/uerſus gondobaldum gerendi: quo & indignam parentum eius necem: ulciſceretur. & burgundorum regnum reciperet. Adductus rex coniugis querimoniis: in burgun/dos mouet. agros incendit. & fugatum gondobaldum obſidet: obſeſſum capit. Sed di ues auro gondobaldus: opera aredis arelatæ urbis præpotentis municipis: magnis mu neribus clodoueo oblatis: ſe liberat: annuum tributum regi pollicitus. Relicto quin/qꝫ milium armatorum in burgundia præſidio: cui gondeſillum gondobaldi fratrē præ fecerat: clodoueus in franciam reuertitur. Egreſſo burgundia rege: gondobaldus gō/deſillum uiennæ obſidet: fratrem in ea deprehenſum non ſine multorum ſtrage truci dauit. Per idem tempus irrumpentibus in galliam gothis: bona franciæ parte occu pata: arriana impietate plurimi tenebantur. Aſſumpta in eos expeditione: clodoueus priuſq̄ moueret: paternum uirum ex ſuis prudentem ad alaricum gothorum principē in aquitaniam oratorem de rebus quæ ex uſu utriuſqꝫ regum eſſent mittit. Conuenit diem locumqꝫ regum colloquio dicere. Conſtituto tempore quo inermis quiſqꝫ acce deret: clodoueus iter in aquitaniam parat. Interim paterno negocium dat: exploret q bus gothi indumentis utantur. Qui ad alaricum reuerſus offendit hominem & ſuorū quēqꝫ ferream uirgam non minime craſſitudinis manu geſtare: que uel ad percutien/dum uel iaculandum idonea uideretur. Quem dolum prudenter animaduertens pa/ternus: appræhenſa regis manu: promiſſi eum admonuit. Ille dolum quatenus potuit diſſimulans: perfidiam abſcondit. Tandem paterno in ſuſpitione perſiſtente: placere ſibi alaricus ait controuerſiam quæ inter reges agitabatur ad Theodoricum ytaliæ re gem referri: ab eoqꝫ definiri. Cum ad theodoricum uentum eſt: ille cauſa cognita: litigatores in aquitaniam remittens: iubet paterno ut in ſummam turrem quā ipſe de ſignabat aſcēderet: haſtamqꝫ erectam teneret: gothi uero tamdiu nummos ad haſtam coniicerent: donec ad eius mucronem coaceruatis nūmis: haſta tota tegeretur. Quod iudicium non acceptauere gothi. Sed indignabundi: paternum ludibrio habuerunt. Nam cubiculi eius effractis quibuſdam tignis: & deſuper coniectis tapetibus cum peri culum occultaſſent: paternus dum noctu curandi corporis gratia exurgit: per effractū tabulatum deorſum præceps delapſus brachium effregit: reliquo corpore grauiter cō cuſſo. Hac iniuria affectus paternus gothorum perfidos mores clodoueo renunciat. Quamobrem irritatus rex: oratione ad ſuos de uiolato oratore habita: exercitum in/gredi ad hoſtes imperat: prius tamen q̄ in aciem prodiret ad diui martini ſepulchrum

Templum a clodoueo pariſii factum.

Lilia cælo demiſſa.

Aurea flāma

Gōdobald⁹ capitur.

Vienna.

Digitized by Google

donaria mittit: tanq̃ de futura uictoria oraculum expectaret. uenientes qui miſſi erant
dum ad fores templi accedunt audiunt pſallentes ſacerdotes dauidis hymnum. Prote
xiſti me domine uirtute ad bellum. Quod ominis loco ſuſcipientes: oblatis muneri/
bus: ad regem perniciter ſe conferunt. Oraculo accepto rex erectior factus: ad hoſtem
feſtinat. Dum procedit agmen: uienna amnis obſtitit: qui crebris imbribus intumue/
rat: ita ut uado tranſiri non poſſet. Impeditū dolēs exercitum clodoueus: deus inquit
optime in tribulationibus adiutor: attende ꝙ in hoſtes tuos proficiſcor. Faue religio/
ni tuæ quā tueor: & ne differ de hæretico gotho ſumere ultionē: & qui nos præpedit
da fluuiū uadabilem. Hoc precantem Clodoueū non eſt aſpernatus deus. Ad primam
enim inſequentis diei lucem ceruus e ſilua (nemine inclamante) in cōſpectum ſe pro/
rupit: qui magnis inde militum uocibus excitus: fluuium enatans: quaſi itineris explo
rator uadum monſtrauit. Hunc ſecuti milites in ulteriorem fluenti ripam qua ceruus
traiecerat euadunt. Vltra progreſſus exercitus: ad diui hylarii pictaueñ ædem cōſiſtit.

Oſtentum.

Vbi intempeſta nocte quieſcente clodoueo ignis in tentoriū decidere uiſus eſt. quod
prodigium plæriq; bonam in partem interpretabātur. Cum non procul abeſſet hoſtis
milites in aciē rex educit. moxq; atrox utrinq; præliū cōmittit᷑ iuxta fluuiū cliuū: in cā/

Alaricus gothus a clodoueo occidit᷑.

po uoglodinenſi qui ab urbe pictauorum decimo miliario abeſt. Rex inter præliantes
alaricum conſpicatus eū inuadit: & ſolus ſoli congrediens ſolo deiectū ghotum necat
Hec finis alarico fuit: cum annos duodecim tyrannidem aſſumpſiſſet. Hanc uictori
am clodoueus mox inſigniorem reddit: theodoro filio cū exercitu in narbonenſem ꝓ
uinciā miſſo. quo duce ea pars quā nunc occitanam linguā uocant: ipſos præterea ar/
uernos patri audientes fecit. Burgedalæ tunc clodoueus hyemabat unde ineunte pro/
ximo uere tholoſates petit: ubi alarici theſauri aſſeruabātur. Quibus expilatis: reliqas
urbes quas gothi præſidio tenebant adoritur. Hiſq; (hoſte undiq; deturbato) fran/

Anaſtaſi⁹ imperator.

corum præſidiū ponit. Rebus ad hunc modū quietis: turonum ſe contulit. ubi anaſta/
ſii bizantini imperatoris legatos audiuit: imperatorio nomine amicitiam ei offerētes
romanūq; conſulatum. Quo honore affectus rex inſcēſo equo in patens armiū quod
inter diui martini ædem: turonūq; per id tempus erat ꝓficiſcitur. ubi populo uaria mu
nera profudit: cunctis acclamantibus. Bene ſit regi conſuliq; romano. Equi deinde
memor quo in bellis libenter utebatur: quēq; diuo martino uoti reus dicauerat: equū
ingenti pecunia redimi cum fruſtra iuſſiſſet: nec moueri loco equus ſcopuli inſtar po/
tuiſſet: aureos centum quos illa ætas ſolidos appellabat priori precio adiici iubet. atq;
ita equo recepto: bon⁹ inqt in negociis adiutor martinus eſt: ſed mercede carus. Pa

Canaquarus cameraci dominus.

catis paululum rebus: canaquarus cameracus princeps inſequētis cauſa belli fuit. Erat
enī petulans & multa libidine famoſus. Quibus uiciis (ut principibus fere contingit)
pharo quidam aſſentator morem blandiſſime gerebat: ita ut nihil non illi crederet ca
naquarus. Hanc rem proceribus ægre ferentibus ad clodoueum mittunt: ſuā pollicen
tes operā ſi effœminatū hominem principatu amoueret. Adduntq; cū pugna iniretur

Clodouei dolus.

ſe ſimulata fuga dn̄m pugnæ tempore deſerturos. Clodoueus ut proceres cōuenta ſer
uarent: ærea fabricatus arma eaq; inaurata ita ut credi aurea poſſent proditoribus do/
no dat. Adulterina munera mox cū exercitu ſequitur clodoueus. inſtructa utrinq; acie
conſertaq; fortiter manu: proditores ſimulant fugā duce deſerto: quē captū occidi rex
mandat una cum eius fratre qui duci auxiliū non tuliſſet. Necauit item & propinquos
oēs: ne ſucceſſionis iure adducti principatū canaquari uendicarent. Proditoribus au/
tē (cū ſe falſis donis a rege circūuentos q̄rerentur) reſpōdit. Quibus inquiēs præmiis
eſſe dignos eos putarēt q ſuū ducē ꝓdidiſſent? Satis illis ſupq; eē: ꝙ uita donati eſſent.
atq; ita illos domū dimiſit. Clodoue⁹ rebus geſtis plurimis clarus: poſt acceptā chriſti
fidē cū annos. xxx. regnū adminiſtraſſet: q̄ttuor ſupſtitibus liberis uita deceſſit. Regis

Prodigia.

mortē ꝓceſſerat ingēs apud uiennā urbē terræmotus. quo cōcuſſæ palatinæ ædes una

Namert⁹ uiennenſis ep̄s

cū priuatorū domiciliis: templiſq; corruerūt. Hæc mamerto q pōtifex urbis erat cauſa
fuit inſtituendæ ſupplicationis q̄ ante dn̄icæ aſcēſionis diē feſtū quotānis p quaſq; ec/
cleſias letaniæ noīe celebrat᷑. Cōditus eſt ſepulchro clodoueus quod etiā nūc pariſii

Digitized by Goo

uiſitur in æde petri a ſe ædificata. Additúq; tumulo inſequens carmẽ autore remigio anno chriſtiano quingenteſimo decimoquarto.

Diues opum:uirtute potens:clarusq; triumpho
Condidit hanc ſedem rex clodoueus.& idem
Patricius magno ſublimis fulſit honore.
Plenus amore dei contempſit credere nullo
Lumina qui uariis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & chriſti fonte renatus
Fragrantem geſſit infuſo chriſmate crinem.
Exemplumq; dedit ſequitur quod plurima turba
Gentilis populi.ſpretoq; errore ſuorum
Doctorem cultura deum uerumq; parentem
His fœlix meritis ſuperauit geſta priorum.
Semper conſilio caſtris belliſq; tremendus
Hortatu dux ipſe bonus ac pectore fortis
Conſtructas acies firmauit in agmine primus.

¶ Eo regnáte præcipuus beati remygii frater ſueſſionũ põtifex:uedaſtus attrebatiũ & Auitus nouiomẽſiũ eccleſiis præerant:arrianis magnopere cõtrarii.

SVccedentes clodoueo filii quos quattuor ex clotilde ſuſceperat:regnũ quadrifariã concordibus animis(quod de imperio agitantibus raro euenit)partiti ſunt. Theodoricus mediomatricos q & metrenſes:Clodomirus genabũ quæ aurelianus:Clōtharius ſueſſionẽ:Childebertus pariſios obtinuit. Hi oẽs cum ſeſe mutua amicitia colerent:regio noíe ſeorſum aſſumpto:dani mettẽſem agrũ inuadũt prædas facientes:in quos theobertũ filiũ cũ iuſtis copiis theodoricus mittit. Fuſis danis:ad patrẽ cũ bono captiuorũ numero triũphãs theobertus ſe recepit. Interea clotildis filios ad ſe pariſiũ cõuenire mandat. Atq;(ut erat appetens uindictæ fœmina)iniuriam illis aperit paternæ necis. Ad ſe qdẽ burgundi regni portionẽ pertinere:ſed gõdobaldi potentia atq; crudelitate utroq; parente orbatã ſe & hæreditate priuatam eſſe Quãobrem precari:ultionem parricidæ gondobaldi pariter aſſumãt. Moti maternis precibus filii:cõtractis copiis:burgũdis bellũ indicunt. Quos p idem tẽpus(gõdobaldo patre uita functo)ſigiſmũdus moderabať. Qui delectu militũ habito:aduerſus frãcos ſe obiicit. Dimicatũ eſt acerrimis uiribus. Sed inclinãte ad clodomirum fortuna ſigiſmũdus in fuga capiť. uinctuſq; aureliã miſſus eſt. quẽ nõ multo poſt clodomir⁹ pariter cũ liberis interemptũ in altiſſimũ puteũ deiici iubet. Sed inde tandẽ exemptos ad diui mauricii monaſteriũ quod nõ longe ab octodoro ſabaudiæ uico ſymon ſigiſmundi frater extruxerat efferri ibiq; ſepeliri pmiſit. Huic clodomiri fortunæ aduerſa ſuccesſit. Nãq; cognito ꝙ gõdeuallus burgundionũ ĩperiũ uẽdicaret: bellũ redintegrat. Sed dũ longe a ſuis clodomirus hoſtẽ perſequiť a multis circũuentus(q̃q̃ furẽtib⁹ oculis & minaci uultu terrori eſſet)inimicis cõiectis undiq; telis appetitus: pugnaciſſim⁹ rex temeritatis ſuæ pœnas luit. A miſſo rege franci nihil pauentes dñi ſui mortẽ ulciſci pſeuerãt. Verſo in fugã burgũdione:multis interẽptis:uicos agroſq; depopulanť atq; incendũt. Erant clodomiro liberi mares tres:theodoaldus:gontherus:& clodoaldus. Quos a patris morte educãdos apud ſe clotildis recepit. Clodomiri morte nũciata clotarius atq; childebertus fraternæ necis ultores coacto exercitu in burgũdiam pergunt. Fugato gondomaro:eiuſq; uxore in captiuitatẽ abducta. uniuerſa burgundia potiunť. Hoc bellũ mox hyſpanienſe ſecutũ eſt. Cui amalricus cauſam dedit. Hic in extrema gallia q̃ ad pyreneũ ſpectat incolens:hyſpaniã cũ gothis tenebat. Mortuo uero clodoueo intactã antea regionis partẽ amalricus occupauit. Vnde aíos tollens: ad reges francos de ea re nunciũ mittit. petitq; eorũ amicitia frui liceat:atq; ex eorũ familia ducere uxorẽ. Non indigna petitio regibus uiſa eſt. Sororẽ uirginẽ illi dant. Quam regio faſtu ſuſceptã amalricus liberaliter primũ:mox contẽptiſſime habuit. Quippe q arriano ueneno imbutus rectæ fidei mulierẽ deſpuebat. adeuntẽq; ex more chriſtiano

Clotildis ad filios ſuos.

Bellũ in burgundos.

Amalricus.

ecclesias cõtumeliis pſequebatur. lutoq; p uiã a pueris mãdabat contaminari. Hoc diu paſſa mulier regibus p litteras ſignificat quæ a uiro infideli toleraret: laturaq; eſſet: niſi amalrici petulantiã temeritateq; cõpeſcerent. Crebro mulieris queſtu parciti reges cogũt exercitũ. At childebertus ſublimi uir animo. nõ expectato clotario: militem in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabat᷑: magnã quoad poteſt manũ amalricus terra mariq; cogit: tueri ſeſe feſtinans. Aduenientibus francis hoſtiliter occurrit. & q̃q̃ militũ numero inferior eſſet: in fortitudine tamen ſpem oẽm firmauerat: qua prima eximiaq; uirtute uictoria ſæpenumero uiſa eſt cõparari. Pugnatũ eſt æquis uiribus diu acriterq;. Sed gothis cedentibus: uictoria penes childebertũ fuit. Fugientẽ amalricũ dũ animaduertit miles quidã francus: excitato calcaribus equo: tyrannũ lancea confodit. Qua re cognita rex francus mediã petens hyſpaniã ghotos incredibili diligentia perſequit᷑: donec tolletũ ad amnis tagi ripas munitiſſimã urbẽ acceſſiſſet: quã obſeſſam: & a ciuibus non ſegniter defenſam capit: captã oĩbus exactiſſime coaceruatis bonis ſpoliat. Atq; ita ſorore recepta: & mox morbo dũ reuertit abſumpta ad patris ſepulchrũ pariſii collocat defunctam. Quos uero calices & uaſa ſacra tolleto exportauerat religioſis regni ſui locis diſtribuit.

Tolletũ capitur.

Tagus.

HIs ut memorauimus a childeberto geſtis nunciatur theodoricũ fratrẽ montẽclarum aruerniæ primariã ciuitatẽ: quã ab eo childebertus abſtuliſſet recepiſſe præſidio interfecto. Sed re intra paucos dies cõpoſita concordibus animis reges in hermofredũ thoringiæ principẽ bellũ mouent. ꝓpterea ꝙ ſuaſu amalbergæ uxoris duos quos habebat fratres bercariũ & baldricũ necauerat: delatos ꝙ regnũ affectaſſent. Thoringus re cognita: collecta magno numero manu: dolo intercipere francos inſtituit. Foſſam altã qua francus iter facturus erat longitudine magna perduxit ceſpitibus deſuper coniectis: ut ſpecie uirentis herbæ miles illuſus fraudẽ non perciperet. Detecto per exploratores dolo: reges irritatiores facti hoſtẽ ferocius pſequunt᷑ donec effuſa fuga thoringi ad flumen quod eorũ lingua oneſtrut uocant ſe recipiunt: ubi ad fluminis ripã reuocato ex fuga milite: bellũ inſtaurant. Sed cedere coacti in profluentũ ſe promiſcue cõmittunt. Factaq; eſt eorũ tanta ſtrages: ut occiſorũ cadaueribus pontis loco francus uteretur. Hermofredus tamẽ cũ paucis in urbẽ quãdam quæ regi theodorico poſtea fuit ſe recepit. Ad quẽ dimiſſo nuncio theodoricus ſalutẽ pollicet᷑ ſi ad caſtellũ tulbiacũ quod non procul erat ſe conferre nõ pigritaret᷑. Nuncianti fidẽ adhibens hermofredus ad theodoricũ ſe cõfert. Dum una ad pinnas caſtelli inambulant & fabulantur: theodoricus hermofredũ cubito impellẽs eum e muro præcipitat. quo lapſu interiit. Deinde liberis eius necatis: oẽm regionẽ in ptãtẽ rex accepit. ibiq; ad tempus moratus: lotharium fratrem licet auxiliaris illi in hoc bello fuiſſet: clam ſuſpectum habuit. ſiue ꝙ bene geſti belli partem ad ſe uerteret: ſiue quia (ut eſt humanus animus) cauſas quæreret uſurpandi fraterni regni qui finitimus eſſet: & ideo inuidiæ Theodorico eſſet. Diſſimulato odio Theodoricus precatur per nuncios fratrem ad ſe in thoringiam ueniat: habere quod ex utriuſq; commodo ſit. Ad quem nihil a fratre doli metuens Clotarius accedit. Occultos poſt tapetem in cœnaculo milites theodoricus in armis locauerat. Quod cum paulo altius penderet uelum: Clotarius cœnaculum ingreſſus: armatorum pedes conſpicatus: fraude depræhenſa reſtitit. admonitiſq; quos ſecum habebat clientibus: clam armari eos iubet. Theodoricus animaduerſum a fratre dolũ intelligẽs: ioco ſuſpitionẽ purgauit: habito deĩde cũ fratre colloquio argẽteo uaſe qđ peluĩ uocãt lothariũ donat. atq; ita diſceſſum eſt. Verũ ſollicitatus ira theodoricus peluim a fratre p filiũ repetit: belli occaſionẽ meditãs ſi uas nõ redderet. Impetrat a patruele theodebert⁹ adoleſcẽs: & uas ad patrẽ refert. Sed tãdẽ in aptũ ſe theodorici ira ꝑdidit. Crebris incurſionib⁹ in alterutrũ factis: pax inter eos paucis poſt diebus cõuenit. q̃ tñ ſuſurronũ delationibus uiolata eſt: obſidib⁹ is q apud theodoricũ erant interfectis. Nihil eñ apud dominãdi cupidos ꝓbitatis aut fidei eſt. libidine eñ habendi reges ferunt᷑ nec amicis nec generi indulgent ſuo. Interim dũ ſe fratres odiis agitãt Clotildis mr̃ ex clodomiro nepotes diligenter nõ ſec⁹ ac ex ſe natos apud

Bellũ aduerſus Hermofredũ q ſuos fratres necauerat.

Dolus regis theodorici

pariſios procurabat. Hac ſuſpitione ductus childebertus: quaſi illos regina ad regnan/
dum educaret: accerſito fratre clotario quid de matre nepotibuſq; penſitet aperit. Pla/ A patruelib⁹
cuit uiſendi eos cauſa: atq; cognoſcēdi ſi illoꝝ ætas diuiſa inter illos hæreditate ad prin nepotes occi
cipandum idonea eſſet: ad ſe per archadium quendam mitti. Læta nūtio clotildis di/ duntur
miſſos nepotes patruelibus cōmendat. Quibus in conſpectū adductis: maiorē natu clo
tarius mox terræ allidit: enſe per ilia adoleſcentis proſtrati traiecto. Hinc perterritus al
ter ad childebertum ſe proripuit: orans ut ſe protegeret. Qui ſiue miſericordiam ſimu
lans: ſiue reuera pueri miſereret᷑: Clotarium placare pergit. In quem indignabundus
rex. tu inquit huius auctor facinoris es: & nunc pœnitet conſilii: aut ergo illum proiice
abs te: aut mortē meis manibus obito. Ad hæc uerba dimiſſum puerum clotarius ob/
truncat. Interim dum in nepotum nece intentos reges clodoaldus uidet: auxilio pro/
cerum dilapſus: clericatū profeſſus eſt & ſacerdos effectus: uitam religioſiſſimā uixit.
Scribunt quidā unacū pueris nutrices quoq; eſſe necatas. Huius ſceleris immanitatem
aliud non minus inhumanū præceſſiſſe tradunt. Ad priorem nūtium archadiū de pue
ris ad reges deducēdis uridanū quendā aulicū protinus clotildem regio iuſſu adiuiſſe:
eiq; gladium & forpicem obtuliſſe: ad anceps oblatum clotildem muſitaſſe: mox ex
uridano quæſiuiſſe quid hoc oblatum portenderet: illumq; reſpōdiſſe. gladiū necem
forpicem ſacerdotū nepotibus ominari: expectare ſe utrum regina eligeret. Demum
hæſitantem reginam negaſſe nepotes ſacerdotes fore. ſcilicet de filiis regibus ſecurā
ꝙ innocētibus nullam uim inferendā formidaret. Sed regnū ambientibus odioſa mi
ſeratio eſt. Tam crudelē nepotum necem et ſi modeſtiſſime ferret clotildis: eā quoq;
inſequens belli motus miſera ſollicitudine confecit. Theodorico quē mett ēlib⁹ im
peraſſe ſcripſi uita ſublato: theodebertus paternū regnū ſuſcepit. Qui aduerſus clota/
rium in ſocietatē belli quod iam diu childebertus pariſioꝝ rex animo agitabat accitus
uocanti childeberto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitibus in clotariū proficiſ
ci conſtituunt. Ea re clotildis cognita: relictis pariſiis: turonū abiit: diui martini ædem
lachrymans ingredit᷑. Orat religioſa mulier beatiſſimū confeſſorem preces eius exau
diat: neq; ſinat fratres reges: filios ſuos inter ſe conflictari: ꝙ tametſi cōpluribus eſſent
inquinati flagitiis: occurrat tñ furētibus ne inſania efferati fraternitatis quoq; obliui/
ſcantur. Clotildis oratione & bene de deo meriti pōtificis interuētu credi poteſt in be
niuolentiam fratres rediiſſe. Nam cum acies nō procul cōſtitiſſent: ortis imbribus: to
nante ſupra modū cælo: atq; ualidiſſimo inſufflante uento: tāta tempeſtate childeber/
ti theodebertiq; copiæ attritæ ſunt: ut nihil illis ſibi armoꝝ præter clipeum reliquū ha
buerint. Procūbentes humi milites laceris ueſtibus & ſagis diem illū ultimū ſibi certo
eſſe credebāt: equis inſuper ꝑ multa miliaria diffugiētibus rari recepti ſunt: quin ipſis
regibus cæleſtis ignis qui crebro fulgure cōtinenter micabat: timorē incuſſit: ne cum
tētoriis incendio una flagrarēt: cum huius tempeſtatis nulla ꝓcella neq; ullius pluuiæ Mirū
gutta clotarii militē attigit. Hoc terribili admodū ꝓdigio haud dubiæ intellexerūt re
ges recte in illos dei iram exerceri ꝙ innocētē fratrem bello ꝑdere cogitaſſent. Miſſis
ergo ad clotariū legatis: pacem ultro pollicent᷑: qua utrinq; data diſceſſum eſt. Hec in
agro aurelianenſi apud combrū uicum geſta fuiſſe comperio. Poſt hæc childebertus Bellū ī terra/
uelut ad bellum natus eſſet: breui requie militibus conceſſa comitante fratre clotario cones a chil/
in terracones mouet. Cuius belli cauſam ab auctoribus traditā non inuenio. Credo eū deberto ge/
prædæ & regnandi ſolū cupiditate affectū huic bello incubuiſſe. Prima huius expedi/ ſtum
tionis caſtra ad cæſaraugustā urbē childebertus ſiſtit. Quā circūuallatā oppugnare iu/ Cæſaraugu/
bet. Ciuibus fortiſſime ſeſe primū tuētibus: cum altera inſuper oppugnatiōe premi ex ſta obſeſſa ē
pectarēt ad dei opem conuerſi ſupplicationem decernunt. circūeunt per pomeriū ci/
uitatē reſonante diuinis hymnis clero. Quem cōcentū ubi aīaduertit childebertus co
gnoſcit per ruricolam quendā ſupplicationē ritu chriſtiano a populo fieri: ut miſerto
ciuitatis deo in hoſtium poteſtatē nō ueniāt. Ea re cognita: & ꝙ chriſtiani eſſent: chil/
debertus ruſtico imperat loci pontificē adeat: moneatq; ad ſe in caſtra uenire. Edoct⁹
a ruſtico pontifex ad regē nihil ueritus accedit. Quē affatus childebertus: quia inquit

o præſul compertum nobis eſt uos chriſti ſacris initiatos eſſe: eiq; religioſe famulari: decretum nobis eſt parcere ciuitati: obſidioneq; ſoluere: ſi modo de diui martyris uincentii ſupſtitibus apud uos monumẽtis aliquid nobis impartiemini. Regis uoluntate ad clerũ relata: ſepulchrũ martyris pontifex adit: indeq; ſuſceptam ſtolam & tunicam regi dono contulit. Quæ religioſiſſime ſuſcepta rex ꝓſancte aſſeruauit. Obſidione igitur liberata ciuitate cum de prouincia cũ põtifice nihil interueniſſet digrediẽs exercitus agrum cæſaraauguſtanũ uaſtauit: atq; ita pariſiũ adueniẽs ædẽ diuo uincentio dicat monachis ibidẽ inſtitutis quibus eas quas de martyre iduuias habebat attribuit. Huic monaſterio diui germani de pratis appellatio in hodiernũ diem manet.

Reliquiæ diui uincentii

Monaſteriũ beati uincentii extructum

REbus in hiſpania ut præmiſſum eſt geſtis: theoderici mors regi nũtiata ẽ. huic filius theodebertus quia regno ſucceſſiſſet: iniquo animo childebertus tulit. Cõmunicato igitur cum fratre clotario conſilio a theodeberto regnum ſurripere meditantur. Quorũ cœptis rex prudens occurrẽs priuſq̃ in apertum ꝓdiret dolus: inſurgentẽ in eum debita erga auũculos reges obſeruantia retardauit. Eam ob rẽ alios ſibi uultus effingẽs childebertus ſatius eſſe cenſet beniuolentia uti q̃ nepotem regem eundemq; potentẽ laceſcere quem facile ſuperare nõ poſſet. uocatũ igitur ad ſe theodebertum blande excepit: precioſiſq; muneribus donatum a ſe dimittit. Adeo rara eſt inter principes amicitia. aut eñ liuore ꝑculſi: aut imperii maieſtate feroces: aut (quod plærunq; accidit) aliorũ potentiã ſuſpectã habẽtes: occultis inter ſe dolis agere ſolẽt. Interea ſenio morboq; confecta clotildis mater moritur. Quam turono urbe regia pompa elatam filii reges ad clodouei tumulũ apponũt. Eodẽ ferme tpe theodebertũ ultima fata abſumpſerũt: relicto filio theobaldo regni paterni hærede. Clotario aũt iniq̃ iterum fortuna aduerſata eſt. Nam maribus liberis ſeptẽ & fœminis duabus cũ beatus hoim opinione haberet crãnus patri contumax extitit. A quo in aquitaniã miſſus premere populũ uectigalibus cœpit. Ea re cognita clotarius crãnũ domũ reuocat. Qui cõtempto patris imperio ad childebertũ quem nõ bono ſatis in patrẽ aĩo eſſe arbitrabat ſe contulit. Addit ad exulceratũ childeberti aĩm nouas indignatões: iureq; iurando ſe ꝓſancte aſtringit oppugnaturũ perpetuo patrẽ. Securus igit acceptæ fidei a crãno childebertus bello perſequi clotarium conſtituit. Nam aduerſus crannũ gõtrano atq; ariberto in aquitaniã clotarii iuſſu mouentibus: Childebertus campaniã infeſto exercitu incurrit. Inde uaſtatis agris cum præda multa reuerentẽ poſt nonum & quadrageſimũ regnandi annum mors occupat. anno ſalutis quingenteſimo quinquageſimo nono. Mortuo aqud ædem uincentii martyris proxime pariſios ſepulchrum fuit. Childeberti morte quia liberis careret omnia ad clotarium peruenerunt. Quo acceſſu francorũ regnum magnum incrementum accepit.

¶ Eiuſdem compendii liber ſecundus.

CLOTARIVS regno aſſumpto crãni alias cramiris (utrũq; eñ ſcriptum inuenio) temeritatẽ ulciſci ꝑſeuerat: ratus plus audere in eũ cæteros: ſi repugnantẽ filium nõ flecteret. habito igit delectu militum: in rebellẽ ꝓgreditur. Quem uenientẽ audiẽs crãnus ad conobaldum ſibi finitimũ aquitaniæ regẽ ꝑgit: quo adiutore patrẽ prælio exciperet. Sed conobaldus cũ in ſacellũ diui martini ſe clotariũ fugiẽs recepiſſet. Neq; inde ullis pollicitatiõibus educi poſſet: immiſſo igni pariter cũ ſacello crematur: quod nõ multopoſt tpe rex iuſſit iſtaurari. Mox crãnus nihil moratus ad britonũ comitẽ cenaburũ ſe contulit: ubi receptis ex fuga militibus cũ terra mariq; iuſtũ exercitũ coegiſſet: pio patri filius nocens & armatus occurrit. Ordinatis ad præliũ alterutris copiis de pace ꝑ legatos tentatũ ẽ. Negãte cõditões pacis clotario: armis decertare cõuenit. Sed nõ ignarus pater q̃ dubius ſit belli exitus: dei ãte omnia opem implorãs: Iuſte deus inquit aſpice: & quod dauidi regi de filio abſalone iudiciũ feciſti mihi ipartito. Atq; ita i præliũ utraq; acies cõcurrit. Diu ſtetit dubia uictoriæ ſpes: demũ ad clotariũ iclinauit. Fugati ꝓfligatiq; ſunt hoſtes. Inter quos bona britonũ pſ cæſa eſt: crãno cũ uxore & liberis intercepto. Quẽ in ſcãno ꝑ lictorem

Digitized by Google

alligatum cremari cū uxore et liberis duobus rex iubet: huiuſcemodi ſupplicio crānus pœnas ſoluit conceptæ aduerſus patrem rebellionis. Cranno merita pœna affecto pater accepti a deo beneficii memor in franciam reuertens ad diui martini ſepulchrū ſe contulit ibi de beneficiis deo gratias exhibens largiſſimiſq; muneribus templo dita to petit præteritæ ætatis ſibi offenſas remitti. Nec mora: ſueſſionē repetit. Moxq; (ut eſt gallicæ nobilitatis uana conſuetudo) ad feras uenatu depræhēdēdas ſe conuertit. ubi dum curſu clamoreq; ſupra quam rege dignum eſt curioſius oblectatur morbum contrahit: quo languore cum annos unū et quinquaginta imperaſſet abſumptus eſt: aſſiſtentibus quattuor ſuperſtitibus ſibi liberis ariberto: gontrano: childerico atq; ſige berto. Qui funus ſueſſionem uſq; ornatiſſimo comitatu perſecuti digno patre tumulo regem ſepelierunt. Sed priuſq̄ a clotario diſcedo: illud non prætermittendum reor quod cum maxime cognitu dignum eſt mirari licet a nullo franco ſcriptore litteris fu iſſe commendatum. Fuit inter familiariſſimos clotharii aulicos galterus yuetotus ca/ letus agri rothomagenſis apprime nobilis et qui regii cubiculi primarius cultor eſſet Huic ꝓ ſua ītegritate de clotario cum melius meliuſq; in dies promerretur. reliqui au lici inuident deprauantes quodlibet a galtero geſtum: nec deſiſtunt donec irritatum illi clotarium peſſimis ſuſurriis efficiūt. Quāobrem iurat rex ſe hominem necaturum. Percepta clotarii indignatione: galterus pugnator illuſtris cedere regi irato cōſtituit Igitur derelicta francia: in militiam aduerſus religionis catholicæ inimicos pergit. ubi decem annos multis proſpere geſtis rebus: ratus clotarium ſimul cum tempore mitio rem effectum: romam in primis ad agapitum pontificem ſe contulit. A quo ad clota/ rium litteris impetratis: ad eum ſueſſione agentē ſe protenus confert: ueneris die quæ paraſceue dicitur: cogitans religioſam chriſtianis diem ad pietatem ſibi profuturā. Ve rum litteris pontificis exceptis: cum galterum clotarius agnouit: uetere ira tanq̄ recen ti liuore parcitus rapto a proximo ſibi equite gladio hominem ſtatim interimit. Tam indignam inſignis atq; innocentis hominis necem religioſo loco & die ad chriſti paſſi onem recolendam celebri pontifex inæquanimiter ferens: confeſtim clotariū repræ hendit: monetq; iniquiſſimi facinoris rationem habere: ſe alioquin excōmunicatiōis ſententiam ſubiturum. Agapiti monita reueritus rex: capto cum prudētibus conſilio galteri hæredes & qui yuetotum deinceps poſſiderent ab omni francorum regum di tione atq; fide liberauit: liberoſq; prorſus fore ſuo ſyngrapho & regiis ſcriptis confir/ mat. Ex quo factum eſt: ut eius pagi & terræ poſſeſſor regē ſe yuetoti hactenus ſine cō trouerſia nominauerit. Id autē anno chriſtianæ gratiæ quingēteſimo trigeſimoſexto geſtum eſſe indubia fide inuenio. Nam dominātibus longo poſt tempore in normā/ nia anglis: ortaq; inter iohānē hollandū anglum & yuetoti dominū quæſtione quaſi prouentuum eius terræ pars fiſco regis anglorum quotānis obnoxia eſſet. calleti propræ tor anno ſalutis. M.cccc.xx Viii. de rōne litis iudiciario ordine ſe inſtruens: id ſicut an/ notatum a me eſt comperiſſe iudicauit. Huius clotarii uxor fuit radegōdis quæ per ui ri aſſenſum religionē ꝓfeſſa cælitibus meruit aſcribi. Eius regis decreto diui medardi monaſteriū ſueſſione incoatū eſt: ſed a ſigiberto filio tandē abſolutum.

Regni yue/ toti pricipiū

CLotario ſepulto. fratribus de partiēdo inter ſe regno conſulētibus: cū qſq; ſibi partē accipere merito ſperaret: chilpericus cui plus ingenii atq; aſtutiæ inerat præter ætatis legē pariſiū occupare cōtēdit. Paterniſq; theſauris potitus mox francorum nobilitatē q̄uelociſſime poteſt ad ſe uocat. Quos partim in ſe ꝓcliues beniuo lentia amiciores reddit. Alios qbus aduerſam in partē pēdere aīm cōmodi expectatio ne cognouit: magnis admodū donis muneribuſq; cōciliat. Sed ut eſt in gallico ꝓuer/ bio: ſollicitus ſui eſt: nec dormitat inimicus. Cognita chilperici perfidia: amicorū opa quos pariſii habebant fratres: inſcio chilperico in urbem clam admittunt. Inde fratre deturbato ne bello res ageretur chilperico renuntiant: ſi pro lege patria diuidi inter ſe regnum uolet liberum ſibi ad eos patere regreſſum. Hac cōditione propoſita chilperi cus pariſium reuertit. Ariberto q̄ prior natu eſſet pariſiorum regnū. gontrādo aureliorum mettenſiū ſigeberto obuenit. Chilpericus ſueſſionē adeptus eſt. Suſcepto ſecūdū ſeriē

Digitized by Google

cognationis pariſiorum gubernaculo. Therebertus qui aribertus dictus eſt nulla re
inſignior fuit q̄ marcanolæ et meroſidis ſtupro: quas nigebrida eius uxor ſeruitio ha-
bebat. Quarum conſuetudine rex ita deperiit: ut nigebrida dimiſſa eas in uxorum lo-
co habuerit. Nec deſeruit: licet a pontifice germano admonitus eēt. uerum paucis in-

Gōtrān' rex aurelianorū

teriectis diebus utraqꝫ una cum filio quem altera ediderat repentino obitu perierunt.
Sed nec diu ſuperſtes theobertus fuit. Gontrannusq̄q̄ benignior natura fuerit: petu-
lātia tamen atqꝫ libidine non diſſimilis erat. Nam præter proſtitutas a ſe uirgines: alie
nas quoqꝫ nuptias ſpretis legitimis uxoribus inquinauit. Ab huiuſmodi fœdis amorib'
abhorrens ſigebertus mettenſium rex ad athanahildū hiſpanum regem miſſo legato

Chilpericus ſueſſionū rex

gogone: brunechildem regis filiam uxorem accepit. Chilpericus uero fratris exēplo
adductus: alteram athanahildi filiam galſondam coniugem expetit. Cui cum frede-
gondis quædam forma inſigni puella inſeruiret inſolens tamē mulier in chilperici ſe
īſinuauit amorem: regemqꝫ ita blanditiis deprauauit: ut odio babitam galſondam nō
uxoriæ dignitatis: non fœderis nuptiarum memor laqueo per noctis ſilentium ſtrāgu
laret ſuper inducta andouera. Nihilomagis continēs fuit. quippe qui fredegondæ uo-
luptatis illecebrarumqꝫ amator conſuetudine illectus tenebatur. Non poſſum quāuis
breuitatem initio ſim profeſſus huius pellicis malitiam tacitus præterire. In ſueſſioni-
bus loco & plebe humili nata eſt in uico balencurto ſpecie quidē egregia atqꝫ ingenio
ſupra fœminæ modum excellenti. Igitur cum ſueuorum in feſta ſigeberto gēs bellum
aduerſus eum ſuſcepiſſet: chilpericus fratri auxilium tulit. Egredienti domo cura fuit
andoueram coniugem grauidam fideli ſibi cuipiam commendare. Huic negocio ido-

Fredegonda

nea uiſa eſt fredegonda atqꝫ ita profectus eſt. Pariēdi cum tempus adueniſſet fœminā
regina parit: quæ priuſq̄ baptiſmo: ablueretur conſilio ex fredegōda capto: quænam
idonea ſatis mulier ad hoc ſacramentum teſtis hoc eſt cōmater adhiberetur. Nulla in
quit fredegonda nobilior te eſt quam huic myſterio anteponas: ut quā carne puellam
extuliſti: eam præterea ad ſpiritualem uitam regeneres. Sciebat em̄ ex chriſtiano inſti
tuto nephas eſſe: uirum mulieris concubitu potiri: quæ baptiſando filio commater ex-
titiſſet: eo pacto chilpericum a reginæ conturbernio diſcluſum iri calliddiſſima pellex
ſperabat. Abluitur ex ſententia fredegondæ filia: atqꝫ ei cui mater andouera erat: com
mater ſpirituali regeneratione efficitur childehindā ei nomen imponens. Regi domū
bello exacto reuertenti gratulabunda pellex occurrit. Narrat quæ de nata ſibi filia cō-
tigerant. Sed dolere ſe ait: ꝙ regina teſtis et commater ablutionis filiæ eſſe uoluerit.
Hæc loquenti fredegondæ rex ſancte iurat ſi ita compertum haberet: ſe eam uxoris di
gnitate donaturum. Ingrediēti palatium chilperico andouera filiam complexa ſalutē
impartiri: deqꝫ nata ſibi filia gratificari feſtinat. At rex exulceratus animo: Abi inquit
im malam partē imprudens mulier quæ tua me inſipiētia a tuis nuptiis excluſiſti. Nec
multo poſt tēpe rex pontificem qui ſacrum peregiſſet ire in exilium iubet. Andouerā
uero unacum filia intra eccleſiæ ſepta uitam apud cenomanos agere cōpellit: deſigna-
tis q̄tum ad annuū alimentū ſatis eſſet: prouentibus. Pellicem mox fredegondam in

Chilpericus ī ſigebertum fratrē bellū mouet

ſuis ambitioſus malis chilpericus uxorē accepit. Adeo nihil uidētē hoīem reddit cæca
libido: & petulans uiuēdi licentia. Nec uno crimine irretit eum quem deprauauit. Enī
uero chilpericus legitimi cōtēptor thori: alieni quoqꝫ appetētiſſim' fuit. Sigebertū fra
trem ſuum perſecutus eſt (& ut pfidiorē dicas) graſſante in eum fortuna. Nam irruē-
tibus in regnum eius infeſtis ſignis Cacano duce hunis occupatiſſimoqꝫ in eo bello ſi
giberto chilpericus frarernæ charitatis deſertor in remos ad ſigebertum pertinētes in
currit quos præſidio per fratris abſentiam deſtitutos in poteſtatem recepit. Verum fu
gatis hunis ſigebertus uictor reuertens copias in ſueſſionēſium agrum dimittit: quē de
dente ſe populo facile cepit. Theodebertū chilperici filium in urbe depræhenſum ab

Bellū in ſigebertum

ducit. Sed nō multis poſt diebus interceſſione patris liberatus eſt: chilperici fide inter
poſita: ꝙ ī ſigebertum nullo unq̄ tempore bellum moueret. Sed fidifragus rex: nihil

Supatur clodoueus

moratus bellū redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nam inferior factus: compulſus eſt
conditiones pacis quas ſigebertus uoluiſſet accipere. Sed nec ſic qes facta. Clodoueus

Digitized by Goo

ex chilperici liberis burdegallam ſigeberti ditionis urbem capit. Sed a ſingulſo quem
prouinciæ ſigibertus præfecerat mox exturbatus clodoueus in ſequente præfecto pari
ſium ex fuga ſe recepit. Qua iniuria prouocatus chilpericus theodeberto (quem dixi/

Neuſtriã theodebertus in curſat

mus a ſigeberto liberatum) mandat: neuſtriam quæ poſtea normannia appellata eſt
adoriatur. Eam quia ſigeberto parebat (receptis in ea plæriſq; inſignibus locis) incur/
ſionibus uaſtat. Eodem quoq; furore turonos: pictauos: lemouicas: et cadurcos: non

Theodebertus occiditur

Chilpericꝰ cãpaniã uaſtat

clero non monachis non ſacris uirginibus parcens perdit. Eius petulantiam cum gon
doaldus pictauus qui ſigeberti partium erat non parua iactura affeciſſet: et demũ mo/
uẽte i eum ſigeberto fugatus interemptuſq; fuiſſet: chilpericus iniquo animo filii mor
tem ferens: campaniam furibundo exercitu excurrit. remoſq; iterum ſpoliat. in quem
reductis copiis ſigebertus hominis temeritatem corripere conſtituit. Verum interce/
dẽtibus ultro citroq; legatis pax icta eſt. Rebus inter chilpericum ſigebertumq; ma/
ture compoſitis in gontranni fratris burgundionibus imperantis exitium coniurant.
Belli cauſa a ſcriptoribus non traditur: Inuidiſſe illi fratres crediderim: ꝙ ad aurelianũ
gontranni regnum: burgundionum quoq; principatus acceſſiſſet. Vtcunq; res ſe ha/
bet: leuis exiſtimari poteſt quæ facilem habuit exitum. Conſtitutis itaq; ad pugnam
apud uiriacum: archiacumq; copiis: breui momẽto per legatos conuentum eſt: trecas
campaniæ ciuitatem proficiſci reges: atq; illic pacis conditiones dicturos. Quam in di

Tumultus in caſtris Sigiberti

ui lupi templo reges interpoſito iureiurando poſtea firmauerunt. Abeuntibus inde
regibus milites auſtraſii qui ſigeberto parebant querũtur ꝙ nihil ad ſe neq; gratiæ ne/
q; honoris ſed neq; prædarum deferretur. eos omnibus præliis primos adeſſe: ultimoſ

Bellũ in chilpericum

eſſe quibus aliquid mercedis a rege contingeret. Placere quidem cum gontranno pa
cem: ſed chilpericum exoſum habere ꝙ præter regiam dignitatem ſpurce uiueret: hac
militũ tumultuatione tradunt ſigebertum copias in fratrem nihil belli ab eo timentẽ

Chilperinꝰ tornacum petit

immo etiam exercitu nudatum conuertiſſe. Hac re per nuntium accepta chilpericus
ſuis rebus deſperans ꝗ feſtinatiſſimis itineribus poteſt: tornacum una cum fredegõda
et liberis ſe recepit. Huic repentino chilperici malo incommodum aliud fortuna inue
xit. Procedenti cum copiis ſigeberto magnus procerum atq; equitum numerus qui a
chilperico defecerant: ad uitoriacum occurrit: quos iuramento obſtrictos in exercitu

Anſelmus in dñm fidelis

Fredegõda ſigiberti necẽ procurat

admittit: præter anſelmum qui integra in ſuum regem fide negat ſe ſigeberto auditu
rum: atq; ita dimiſſus anſelmus ad chilpericum migrat. Cognita fratris fuga ſigeber
tus fugientem inſequi pergit. Ciuitatem milite circundat. Eo metu fractum animo re/
gem cum intellexit fredegõda: audax facinus cogitat. Vocatos ad ſe clam duos quos
ad negociũ prõptiſſimos iudicabat: magnis pollicitationibus allicit in caſtra ſigeberti
ſe conferant: regemq; interimant. Si ſalui ſe receperint: fore ut præclaris fortunis abũ
dent. Sin illuſtri facto oppetant mortem: collaturam ſe templis atq; ſacerdotibus do/
naria quibus ſaluti animarum ſuarum bene conſulat deus. Recepto a fredegonda
negocio ſecuri ſui ſatellites in familiam regis ſigeberti ſe inſinuant. Sigebertum mox
(conuenienti eorum cœptis tempore) confodiunt. Ad regis necem tumultu per ca/
ſtra exorto: ſiccarii interficiuntur. Cum clamor et ſtrepitus in urbem delatus eẽt: nec

Chilpericus a militibus ſigiberti rex ſalutatur.

cauſam ſciret chilpericus: fredegonda feſtinans regem ſecuro animo eſſe orat: dicens
tumultuari et lamentari in caſtris milites. propterea ꝙ ſigebertus morte eſſet abſum/
ptus. Vix hec nuntianti uxori chilpericus credit. Sed multorum nuntio firmatus in ca
ſtra contendit. Cui obuii primores exercitus regem conſalutant iurantq; in uerba chil
perici. Quos liberaliter regieq; primo habitos hortatur beniuolentiam in ſe fidemq;
ſeruent. Nonnullos tamen de ſe bene meritos minore ꝗ ſperauerant æſtimatione et
gratia tractauit. Fraternũ deinde funus more regio curauit. Extructo ſueſſione in diui
medardi æde ſepulchro ubi iuxta clotharii tumulũ appoſitus eſt. poſtꝗ ãnos tredecim
regnaſſet. Fratris exequiis debita religione abſolutis: chilpericus brunechildem ſi/
giberti uxorẽ ꝗ filiũ childebertũ pariſii hẽbat rothomagũ exulare cogit recepta ingẽti
pecunia quæ penes eã erat. Cauſa exilii fuit: ꝙ childebertũ filiũ ne in chilperici ptãtem
ueniret gondobaldi ducis miniſterio: fune per feneſtrã demiſſum ad mettẽſes deferri

Meroueus paterni man/ dati ſpretor

mãdauerat. Mox ad bituriges:& eas urbes quæ ad ligerim fluuiũ ſitæ ſunt ne qd tur
bæ molirentur meroueum filium mittit:qui eas recipiat.Sed neglecto patris imperio
meroueus cenomanum ubi dolo fredegondæ mater eius andouera exulabat: diuer/
tit.Deinde brunechildis uiduæ recordatus:rothomagũ cõtendit: ibiq; mulieris inge
nio delectatus eam duxit uxorem.Qua re indignatus chilpericus:ueritus ne aſtu bru/
nechildis in patrem filius armaretur:rothomagum citus proficiſcitur. Cognito eius
aduentu noui coniuges in templum diui martini:quod pone urbis muros firmiſſimo
lapide conſtructum erat:ſe committunt.Ex quo cum illos educi inuitos per legem nõ
liceret:ſolita perfidia rex uſus:ſancte illis iurat ſi ad ſe ueniant nunq̃ illos a thoro ſepa/
rare.Egreſſi templo poſtq̃ uno alteroq; die apparatiſſimis conuiuiis accepti a rege fu/
iſſent:filium renitentem a brunechilde parriſium abducit. Quem paulopoſt eccleſiæ
ſacris addixit.Sed ſuaſu gontrandi reiecto clericatu:ad ſæcularem uitam reuerſus eſt.
Latuit inde metu patris in beati martini turonẽſis templo.Inde cum eruere eum chil
pericus quæreret:ſortibus meroueus egit quibus illa ætas ad inſequentẽ modum im
pune utebatur.Dies tris apertis coram ſe ſacris codicibus:pernoctãs meroueus diuinũ
oraculum expectat.reuoluto codice:in librum regũ oculos intendens:ita legit.Quia

Nota

reliquiſtis dominum deum ueſtrum tradidit uos in manus inimicorum ueſtrorũ.Se/
cundo dauid pſalmos ſcrutanti mox illud occurrit. Deieciſti eos dum alleuarentur.
Tertio ex chriſti euangelio offendit.Scitis quia poſt biduum paſcha fiet. His tanq̃ ad
ſe diuinitus pertinentibus oraculis confirmatus meroueus:templo egreditur comite
gontrando.Inde ſex ex omni numero ſeruis ſecum deſumptis:per altiſſiodorum atq;
diuionem in campaniam migrat:ubi ab incolis depræhenſus in deſperationem uenit:

Meroueus a ſeruo occidit᷑

patrem maxime formidans.In eo mentis agone conſtitutus ſeruum orat gayldum:ut
eũ perimat.a quo mox percuſſus interiit. Interim dũ hec agũtur.Nũciatur chilperi/
co cãpanos ſueſſionẽ occupaſſe.quam mox paruo negocio recepit: interfectis ciuita
tis primoribus qui cum campanis ſenſerant. Eodem fere tempore ad turonos petra/

Mõmoleus

gorioſq; atq; aginenſes clodoueum filium cum exercitu legat:cui Deſideriũ nobili or
tum loco conſiliarium attribuit. Per id tempus mommoleus a gontrando regioni

Magna ſtra/ges

præpoſitus:accepto francorũ aduentu:cõtractis copiis in eos mouet. Commiſſo præ
lio mõmoleus non ſine ſuorum cæde uictoria potitus eſt. Nam ex ſuis quos in aciem

Bellũ aduerſus britones

mommoleus eduxerat milia quinquaginta deſiderata ſunt:cum ex clodouei exercitu
uiginti tantum milia cecidiſſent. Tam graui chilpericus incõmodo affectus bello
tamen non abſtinuit:nunc hinc nunc illinc arma circũferens. Abſtulerat chilpericus
Varroco britonũ regi urbes quaſdam.Quas ne repeteret ueritus:aduerſus eũ(ſi for/
te incautum intercipere poſſet)pictauis atq; andegauenſibus mandat copias cogant:
& Varrocũ inſidiis fallere tentent.Cuius rei gnarus factus Varrocus exercitum parat:
intempeſta nocte hoſtem inuadit:funditq;:multis occiſis Sed tertio poſt die chilperi
cus cũ britone paciſcitur: miſſo ad eum obſide filio:reſtitutiſq; quos occupauerat lo/
cis:quibus etiam addidit et uannas maritimam urbem:conditione annuæ penſionis

Fredegonda prætexatum accuſat

appoſita. Tot bellorum turbinibus impeditum regem fredegõda nihilominus ſol/
licitat:mulier ad diſcordiam nata. Erat prætexatus rothomagorum archiflamen:hũc
detulit regina conſiliatorem nuptiarum brunechildis cum meroueo extitiſſe:eiq; ad/
uerſus chilpericum conſenſiſſe.Brunechildis quoq; cum precioſiora bona apud ſe ha/
buiſſet:ea mulieri(neſciẽte rege)reſtituiſſe.Muneribus præterea apud populũ egiſſe
ut chilpericum occiderẽt.Quibus irritatus iam in prætexatum regius animus:odio in
dies maiore torquebatur.At quia præſuli manus inferre nõ temere audebat:cõtrahit
in petri apoſtoli templo epiſcoporum concilium.in eo præſentem prætaxatũ inſimu
lat eorum quæ ſupra a fredegonda ſuggeſta fuiſſe rettulimus.Quæ nullo teſte cũ a re
ge tantum dicerentur:ſanctior pontificum ſententia(quam ſequebatur gregorius tu
roneñ)propitiari prætexato uidebatur.Plæriq; in diuerſam partẽ adducti chilperico
ſcilicet aſſentabantur.Inter repugnantes igitur ſententias quandoquidem childerico
nõ pateret uia prætexatum damnandi: pauci qui partes eius tuebãtur epiſcopis nego

ciũ chilpericus dat: prætexatum conueniant. regis benignitatem patefaciant. qui in hu
miles etiam crimine cõuictos indulgentiſſimus ſit. Si culpam confeſſus ad miſericor/
diam cõfugerit: aſſerant ſe prætaxato liberaliſſime omnia remiſſurum. Suaſus ab epi
ſcopis prætexatus: in concilium uenit. aduolutuſq; ad pedes chilperici: maieſtatem ſe
regis quidem offendiſſe confitetur. ſed pietiſſimũ regẽ eẽ qui lapſis miſereri nõ neget
Ad hæc prætexati uerba ſella regia exurgẽs rex: mox in genua demiſſus: quaſi humili
tate ſimul & regia mãſuetudine contionem flexurus eſſet. Vos inquit reuerendiſſimi
præſules confitentẽ reum audiuiſtis. Rubore moti põtifices: q; regẽ humi demiſſum
intuerentur: eum erigunt. Quo uno tm̃ rex aſſentiri ſibi patres interpretatus: ad pala/
tium redit. inde miſſis ad concilium quibuſdam pontificii iuris canonibus: quibus iudi
catos maioribus criminibus ſacerdotes dignitate exui mandabatur. Bertrandus in pri
mis burdegalẽtium antiſtes ad prætexatũ conuerſus: iãdudum inquit epiſcope frater
commerciũ tuum non erubuimus. Nũc abſq; regis beniuolentia communionẽ tuam
admittere non poſſumus: atq; ita prætexatus cõcilio extruſus eſt. Quem appræhẽſum Prætexatus
rex ergaſtulo ſeruari mandat. Inde cum liberatus ferme noctu euaderet: contumelia põtifex in exi
uulneribuſq; affectus tandem in inſulam conſtantianæ dioceſis relegatur. Ad hunc liũ mittitur
modum chilperico ſæuiente: cum nec ſuis parceret nec alieno abſtineret. Gontranus
aureliæ rex childebertum nepotem qui mettenſium regno præerat accerſit. Eo apud
pontẽ petreum coram poſito: orbus inquit amantiſſime nepos ſum liberis: nec ſobo/
lis mihi ſpes per hanc ætatem ulla relicta eſt. Te liberorũ loco habere conſtitui: ita ut
filius adoptione meus ſis. Regni bonorũq; hæres eſto: nec me ſecus ac patrem colito
Gontrano hæc dicenti quia puer erat childebertus cũ ample ſatis reſpõdere nõ poſſet
unus ex proceribus aulicis gratias copioſiſſime egit. Deinde muneribus ultro citroq;
datis atq; acceptis: de chilperico habita ſunt uerba. qui ambitiõe & armis terras ad gõ
tranum ꝑtinentes occuparet. Eam ob rem ad chilpericũ mittunt qui ablata recuperẽt
alioquin bellum denũcient. Quo nũtio indignatus rex ſupra q̃ ſolitus erat ira incan/
duit. Ad hanc quoq; regis perturbationẽ alia a britonibus orta nũciantur. Hi infeſto
agmine in agros redonicoꝝ ingreſſi ad cornutũ uſq; uicum oĩa populabant̃. Quos ut Bellũ in bri/
ab incurſionibus reuocaret domũ bibolenũ bello aſſuetum hominẽ chilpericus cum tones
multis copiis in britones mittit. Quorũ terræ duce regio nauetũ uſq; uaſtatæ ſunt: atq;
ita repetentes domũ britones qui in redones graſſabant̃: non multo poſt francis bri/
tannia exeũtibus: hoſtis brito iterum cõuertitur. Interea inquies chilpericus picta
uos qui theodeberto parebant in poteſtatẽ accepit: fugato theodeberti præfecto. Et
quo magis regis huius efferatiſſimos mores ſtupeas. Cũ dacus quidã falſo ne an uero Crudelis chil
crimine delatus a ſouſtrio duce in carcere chilperici iuſſu teneret̃: q a ſcilicet admiſſo pericus
ad ſe in carcerẽ ſacerdote: peccatorũ pœnitẽtiã (inconſulto rege) feciſſet: necari ꝓte/
nus iubet. Nec finis erat maloꝝ chilperici. Legem fert: ſingulos qui uineas uel poſſi/
derent uel colerẽt pendere quotãnis in uſum regis uini urceolũ. i. amphorã. Cui tribu Chilperici
to legẽdo marcus quidã apud aqtanos quæſtor poſitus dum penſionẽ ſupbe cõtume/ quæſtor a le/
lioſeq; exigit a lemouicibus occidit̃. Interim chilpericus feruẽti febre maceratus eſt. mouicibꝰ ne/
Conualuit tñ. mox ſanato patre: unũ ex liberis recentius natum morbus occupat: qui catur
lauacro ſacro poſtq̃ ablutus eſt: dolore leuatur. Sed nec infantis ſalus fredegondæ diu
iucunda extitit. Maior natu qui erat ei filius ea profluuii peſtilentia intabuit. qua oĩs
ferme chilperici cognatio uelut aliquo deſuper immiſſo co..agio cõſumpta eſt. Tot chilperici do
igitur malis crebriſq; doloribus admonita ſui fredegonda regem adiit. Memorat dei mus infortu/
beneficia quibus cum ampliſſime donati eſſent: ingratiſſimi tamen plurimis ſceleri/ nium
bus ſe commaculauerunt. Nũc eorum quæ flagitioſe perpetraſſent uindicem adeſſe Vexatio dat
deum: qui liberis inquit noſtris uno tempore ægrotantibus: cognationis quoq; no/ intellectum
ſtræ bona parte fato ultimo ſublata: nos ulciſcitur. Dum proſpera nobis fortuna blan/
diretur: ferebamur elati ad omnem iniuriam. rapuimus aliena. ſubditis legum iniqui/
tate grauatis nihil pepcimus. nec a genere noſtro temperãtes: alios opprobriis: alios
carcere: atq; alios exilio: nonnullos parte bonorum mulctauimus: plurimos uindice

ira morte ſuſtulimus. iam igitur ſua nos deus iracundia ut reſipiſcamus pulſat: cuius patientiam longitudine peccãdi habuimus irritam. Execremur oro chilperice priorem illam uitæ conſuetudinem: & tentemus uera pœnitudine placare: quẽ tam multis flagitiis offendimus. Chilpericus hac fredegondæ comploratiõe permotus: ſimul ꝙ tris ſibi filios breui temporis interuallo mors eripuiſſet: benignior deinceps fuit: atq; quã de uinearũ cultoribus legem tulerat abrogauit. dei templa magnis donariis cumulauit. inopes frequẽti liberalitate conſolatus. Filium clodoueum altera uxore ſuſceptũ: quẽ impellente fredegonda uinctũ in caſtello brẽnæ habebat cum occidi imperaſſet: cuſtodia eduxit. Adeo maxime potens eſt reuocare ad bonam mentẽ inſanientiũ animos uirtutũ ſtimulus aduerſitas.

Mauricius imperator
Longobardi in italia
Chilperici auaritia

Per id tempus longobardi partem italiæ occupãtes mauricio imperatori non parebant. Eos quia id nec modeſte ferre: nec exturbare hoſtem commode mauricius poſſet: tẽtat chilpericum pecunia: ſi forte aduerſus illos comparato exercitu italia expellat. Chilpericus mille auri põdo ab imperatore miſſa accepit: ſtatimq; in lõgobardos mouet. At illi cum in aciem prodire munitis locis defenſi nõ auderent: chilpericus grãdi pecunia ab illis donatus: pace data in franciam reuertit. Ea re cognita mauricius per legatos chilpericũ monet: aut pecuniam reſtituat: aut ueluti cõuenerat hoſtem longobardum italia deturbet. Chilpericus qui parui (ut fere omnes) imperatorẽ haberet: nullo illum reſponſo dignatus eſt. Quem nihilominus res quam mox narrabimus: mitiorem fecit.

Nigegonda gothorũ cõtumelius afficit'

Nigegõda chilperici ſoror hermegildo gotho nupta (qui hiſpaniæ cum patre hengildo imperabat) uirũ arriana impietate deceptũ tum ſua tum leandri ſanctiſſimi uiri opera ad rectam fidei regulã reuocauit. Qua re per gonſaldã ad regẽ hẽgildũ delata uirũ ſuũ hermegildũ pater dñicæ reſurrectionis feſto die in ergaſtulo ſecuri trucidauit. Progreſſuſq; ad malitiã multis perſecutionibus affecit chriſtianos. Cuius ut ſæuitiam fugeret Nigegonda: hiſpania excedere & ad francos proficiſci tẽtauit. In itinere a militibus biſantinis quos aduerſus gothos Mauricius imperator in armis habebat cum filio depræhenditur. Illa dũ ad mauricium ducitur: mœrore confecta mulier interiit: filius cõſtãtinopolim ad mauricium ductus eſt.

Bellũ i hiſpania

Chilpericus & filii & ſororis acceptis iniuriis: grandi exercitu coacto in hengildum perſecutionis autorẽ mouet. Fiunt utrinq; & prælia & cædes. Sed gothorũ longe plures. Quibus abunde ſatiatus et ingenti præda onuſtus chilpericus domũ ſe contulit. Reuerſũ mauricius per legatos hortatur: longobardos ſicuti data fide cõuenerat italia expellat. Negociũ chilpericus eo libentius ſuſcepit: quo ſororem filiũq; facilius ad ſe remitti ſperabat. Nam de ſororis morte nõdum cognouerat. Ea expeditio irrita fuit. Orta enim ab alemannis q chilperico auxiliares uenerãt in francos ſeditõe: regẽ arma promouere nõ permiſit.

Chilperici impietas in deũ

Nec multo poſt chilpericus: cuius malitia in hoĩes multis fraudibus perſpicua eſſet: in deum quoq; impietatẽ meditatus eſt. de diuina ſiquidem trinitate ita credi uoluit: ut non tres in illa diſcretas perſonas: ſed unã cõfiteretur quã patris interdũ nomine: interdum filii: nõnunq̃ ſpirituſſancti: ſacræ litteræ deſignarent. De qua etiã pernicioſiſſima hæreſi ad pontificẽ atq; in primis gregoriũ turonẽſem litteras dedit. Vtq; idoneos ſuo errori teſtes adhiberet: hylarium auguſtinũq; primæ inter chriſtianos auctoritatis doctores in hac parte eẽ cõfirmat. At gregorius homo imprimis ſanctitate ſpectatus: regem admonet: caueat dei indignationem tãta impietate prouocare: impiũ maxime eſſe quod diceret: nec religioni catholicæ conuenire. quinetiã eos quos in teſtimoniũ citabat tã irreligioſo dogmati repugnare. eoſq; lõge ſecus ſcripſiſſe & docuiſſe. Aegerrime tulit chilpericus gregorii reſpõſum: atq; ira feruens: a pontifice igitur inquit conſiliũ de hac re capiemus. Mox ad regem ueniẽti ſalino ambiañ. quodã ex aulicis epiſcopo hæreſim patefacit: producta etiã charta impietatem cõtinente: eãq; ad aures pontificis ſecreto recitauit. Sed tãetſi ſalinus animũ in re præſenti cõtinuit: uultus tamen indicio intellexit rex ſacerdotem ei nõ aſtipulari Et cum reliquos omnes idem facturos: repugnaturos quoq; ſibi dubitaret: in ſentẽtia non perſtitit. Tradũt auctores chilpericum: cum græce latineq; eruditus mediocriter eẽt ad litteras noſtras tres inſuper græcas. α. θ. ο. intuliſſe. quæ & in diplomatibus atq;

chirographis eius de donatis eccleſiæ ꝓuentibus exſcriptis plurimo poſt tempore p/
manſerunt. Interea lēdaſcus turonis a rege præpoſitus comes: ꝙ populum durius in
feſtaret: gregorioq; antiſtiti ciuitatis irreuerens atq; infeſtus eſſet: magiſtratu remoue
tur. Nam per id tempus regendis prouinciis comites præficiebant᷑ non ſecus ac magi/
ſtratus quos balliuos ſeneſcalloſq; nūc rex inſtituit. Hiq; ꝓ regis libidine dimouebātur

Lendaſcus comes

Quid comes

Qua inſignis ignominia lendaſcus: gregoriū proditiōis inſimulat: ꝙ ſcilicet turonum
urbem gontrano prodere cogitaret: auſuſq; eſſet reginam ſtupri cum bertrādo burde/
gallæ pontifice conſuetudine contaminare. Cuius laſciuiæ aſſertorem lendaſcus effe/
cerat quendā riculphum gregorio aliquādo familiarem qui ſacerdoti obtrectās eum
quatenus poterat maledictis perſequebatur. Ea re grauiter permotus rex: concilium
epiſcoporum ad britannicū oppidum contrahit. In eo gregorius cum nullius in regē
offenſæ conſcium ſe diceret: ſimul perſancte more maiorꝫ: tertio iuraſſet. Nihil eorū
quæ ad regem de eo delata eſſent commiſiſſe. Ea aſſertione purgatum eſſe gregoriū
concilium iudicat. Tunc coram introduci lendaſcum rex mandat. Sed cognito patrū
iudicio ſibi timens lendaſcus perfugerat. In contumacē lata excōmunicatōis ſentētia
eſt. Qui diu profugus amicorꝫ ope chilperico recōciliatus: cum reginam pacare ſpera
ret: ad eam in ſacello orantem acceſſit: petitq; humi pronus remitti ſibi quæ peccaſſet
proſtratum ſacello excedens regina deſpexit. Sed nec ſic deſperans lendaſcus, auaritiæ
recordatus muliebris: muneribus reginam māſueſcere poſſe ſibi perſuadet. Ipſe ad nū
mularios ueniēs dum precioſiora quæq; uenalia perquirit: a reginæ ſatellitibus cum
depræhenſus eſſet: uno illorꝫ grauiter uulnerato elapſus: dum ad ſublitium pontem q
ſequanam iungit: altero pede inter duo male cōmiſſa tigna prolapſo: crus fregit: quē
urbe exportatum ꝗꝗ rex curari mandaret: reginæ tamen iuſſu gulam eius ſatellites in
fregerunt.

Lēdaſcus ne/catur

Non facile obliuiſcitur ſui ſcelerum inſueta malitia. Fredegonda quæ fi/
liis omnibus orbata pœnitentiam profiteri uidebatur. Clodoueum quem diximus cu
ſtodia a patre emiſſum perſequi rurſus perſeuerat: ea maxime cauſa ꝙ illum chilperi/
co ſucceſſurum hæredem formidabat. Et ne hoc ſibi dolere monſtraret: fingit cauſas
ꝗobrem patri merito foret odioſus. Erat clodoueo cum ſcorto quodā uoluptatis con

Fredegōdæ ꝑtinax in ma litia animus

tubernium. Eiq; ſcorto mater erat uetus. Vtraq; ad reginam delata eſt: illa ꝙ multorū
cauſa malorum eſſet. Hec ꝙ maga: & per maleficia demoniacæ artis fredegondæ libe/
ros ſuſtuliſſet. Depræhenſam igitur pellicem fredegonda palo transfigi ante clodo/
uei ædes mandat. Matrem longo cruciatu per tormēta examinatam crimen confiteri
coegit & confeſſam cremari. Nec ceſſat cædis appetens mulier: donec clodoueum ex
terminet. Orat igitur regem pœnam de filio ſumere: cuius aſſenſu tris filios amiſiſſet
quiq; regnum patre ſuperſtite affectaret. Chilpericus nihil mulieri negare aſſuetus: ue
natum proficiſcens clodoueum una uenire iubet. Dum ad ſiluam uentum eſt: ligatum
filium ad fredegondam mittit pater. Illa coram poſitum rogat qui ſint proceres qui
partes eius aduerſus chilpericum tueantur. Clodoueus ut feminæ timorē ſuſpitionēq;
ꝯcuteret plæroſq; ex fredegondæ ſeruitio nominat. Mox cuſtodiēdum militibus clo/
doueum tradit. imperās: ut in coſtas eius traiecto gladio necent: relicto in uulnere mu
crone quaſi mortem ſibi ipſe cōciuiſſet. Eius necem perfacile chilpericus tulit. Sepul/
chri tamen honore dignatus eſt: & ad matris tumulum humari.

Clodoue⁹ fredegōdæ iuſ/ſu occiditur

Hinc ad exhibēdos
populo uetuſtiſſimo romanorum more ludos ſe cōuertit. inſtituto ſueſſione circo in/
tra quem equites in girum curſitarēt.

Cauſa belli ī chilpericū

Cauſa interea belli chilperico incidit: theodo/
ro maſſilien̄ antiſtite de ſede eiecto: fortuniſq; eius omnibus: autore dynāno direptis:
qui terræ prouinciæ ſub rege gontrano imperitabat. Hunc theodorum ad childeber/
tum fugientem gontranus depræhendit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gon
trani dimidium urbis maſſiliæ attinebat: gontranum legatis miſſis petit debitam ſibi
partem reſtituat. Negat ſe gontranus regis iuſſa facturum. Quinimmo omnibus adi/
tis præſidium imponi iubet: ne aduenienti childeberto pareant uiæ. Erat regi gonde
ſillus ſummo genere natus perfamiliaris. Hunc ducem copiis præfectū maſſiliam chil
debertus mittit: qui ciuitatem recipiat: reſtituto theodoro. Accedenti gōdeſillo maſſi

liam ingredi dynãnus prohibuit. Qui nõ multo poſt uerbis ſuaſus gondeſilli ad beati
ſtephani templũ quod extra urbem nõ procul a muro eſt uenit: quem unicũ ad ſe ad/
miſſum gondeſillus: de theodoro expulſo: deq; rebus male ab eo pactis arguit. Et ni/
hilominus mandat uocari ad ſe primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mã
datum negociũ. Dynãnus hac re territus: ſupplex orat id ne faciat. paratũ ſe eē patefa/
cere illis urbẽ. Et deinceps iurare in uerba childeberti theodoroq; pariturũ. Dimiſſus
dynãnus promiſſa implet. Maſſilia igiť recepta & theodoro reſtituto ad childebertũ
reductis copiis gondeſillus reuertiť. At dynãnus abeũte gondeſillo ad gõtranũ mittit
qui maſſiliam recuperet. Cui tamen cœpto theodorus obſtitit. Ex hac cauſa quæcũq;
ſuperioribus annis inter childebertum gontranũq; pacta conuẽtaq; erant irrita habita
Erat childebertus chilperici ex fratre nepos: qui gontrano cum infenſus eſſet: gillonẽ
remoꝝ antiſtitẽ quibuſdam ſibi proceribus attributis: ad chilpericũ mittit: occaſione
hinc ſumpta: ut ſupioris anni fœdus inter reges cõſtitutũ fide ſcriptiſq; firmareť. ſed pri
maria legationis mittẽdæ cauſa fuit ut de gontrano quereretť: cum quo nec fidem nec
amicitiã conſeruare potuiſſet. q̃obrem inquit gillo childebertus tuus o chilperice ne/
pos te petit liceat iunctis copiis ueſtris in gontranũ arma ſumere: ut quæ tibi atq; illi ꝑ
fidus princeps abſtulit recipiamus. Letus aũt oratõne chilpericus conuenta oĩa grata
habuit. Bellum inſuper quod iamdudum agitabat ab utroq; rege geri placere reſpon/
dit. Nec mora exercitus paranť: qui partitis agminibus incedẽtes bituriges inuadunt.
Bellũ in biturigibꝰ aduerſus gõtranũ
partem copiarum deſiderius uir ſtrenuus ducebat. Huic ad mediolanũ caſtellũ cui no
men nunc eſt magdunũ bituriges cum quindecim milibus armatoꝝ occurrunt. Dum
utrinq; pugnať: reliqui duces beruſſus andegauoꝝ præfectus: & bladaſcus obſione ur/
bem cingunt. Gontrano ſubſidium ſuis ferre feſtinanti nũciatum eſt partem hoſtium
e caſtris prædatum abiiſſe: eoſq; non procul abeſſe. Quo cognito gontranus militẽ in
armis paratum eſſe iubet. Inuentos mox prædones non magno labore fudit. Poſtq̃
omnes regum copiæ quaſi ad pugnam inſtructæ mutuo ſe conſpectu intueri poſſent:
ſpectatiſſimi homines ut quiſq; ſuo regi aſſiſtebat: metiẽtes animo quid incommodi
ſi prælio decertareť contingeret: ultro citroq; commigrant: ſi forte irritatos regũ ani/
mos reducere ad beniuolentiã poſſent. Nec inanis fuit labor. Ita conſtituta res eſt: ut
ablata reſtituerenť. Diſcedẽtibus copiis chilpericus ſuis imperat continere a præda
& rapinis manus. Cuius rei præuaricatorẽ qui rothomagoꝝ comes erat incandeſcens
Vindex chilpericus
chilpericus gladio tranſfixit. Hoc exemplo reliqui abſterriti continẽtiores ibãt. Dũ
hec geruntur theodorum quem fredegõda pepererat infantem mors rapuit. Eius in/
teritum mater quorundam ſuaſu in momoleum cuius ſupra feci mẽtionem atq; in q̃ſ/
dam mulieres magas tranſfert. Mulieribus depræhenſis cognoſcit eas quidem cõplu
res interemiſſe. quorum cruor ad momolei ſalutem profuiſſet. Deinde theodorum
quoq; in ſimilem uſum fuiſſe necatum confitentur. Sumptum eſt de illis ſupplicium.
Clotarius ſecũdus naſciť
Aliæ uiuæ crematæ: aliæ rotis circũactæ. Momoleum cum chilpericus morte affectu/
rus eſſet: a fredegonda rogatus dimiſit. Sed cum eſſet uariis tormentis toto corpore
maceratus paulo poſt interiit. Hunc fredegõdæ maternum dolorem: clotarius qui ex
ea non multo poſt natus eſt infans obliterauit. Cuius exortum tãta letitia chilpericus
excepit: ut recludi ergaſtula et cuſtodias laxari emiſſis inde uinctis mandauerit. Sed
(ut ſunt res humanæ) lætitiam mœror intercepit: formidante chilperico gontrani ad
uerſum ſe atq; childeberti confœderationem. Eam ob rem theſaurum ſuum omnẽ et
precioſiſſima quæq; exportari cameracum iubet. Quam urbem ſcilicet munitiſſimã
incolere & in ea ſe tueri ſtatuerat. Tantus illi metus a fratre nepoteq; fuit: ut in agris tẽ
toria non ſecus ac in bello haberet in eiſq; pernoctaret: militibus ad excubias uigilan/
tibus. Adeo meticuloſa eſt malorum teſtis conſcientia. Ad omnia pauet dum nemi/
ni confidit. Interea tamen ad uicum callam qui a materna flumine non procul abeſt
poſitus uenationibus ſe oblectabat. Ad quas cum die quodam ſe paraſſet: ĩ cubiculum
fredegondæ ingreſſus: cum eam quietis cauſa decubantem uidit: tenui admodum
quem gerebat baculo fredegondam a tergo ludens percuſſit. Quo ictu in partẽ alterã

ut ludentem cognoſceret ſe regina non cõuertit. Sed ſuſpicata landericum eſſe qui palacio præerat. landerice inquit ut quid me ferire audes. Huius lãderici uxorem childericus ſtuprabat: quare fredegondæ reſponſo pculſus: ſuſpectam de adulterio fredegõdam habuit: atq; ita leuandi mœroris cauſa uenatum pergit. Fredegõda rege a ſe abeũte ſenſit uerbo offenſum eſſe chilpericum quare uerita id quod uero ſimile erat: ne regis animo ſuſpitio ſtupri altius inſideret: mulier multis homicidiis ĩſignis auſa eſt memorabile facinus tentare. Landericũ clam ad ſe uocat: quæ ſibi contigerant meminit. Monet nõ cubiculum ſed ſepulchrum cogitet. Haud dubium ſibi eſſe: regẽ ꝓ cõfeſſo habere: landericum cum ea conſuetudinẽ feciſſe illiciti amoris. Turbatus animo landericus præſentem adeſſe ſibi mortẽ arbitrat̃. ſeq; ueluti iam captum rapi ad ſuppliciũ putat. Quem ſupra q̃ uirilem animum decet cum uideret fredegonda intabeſcere: una inquit landerice res eſt quæ nos a periculo eximat. Solet a uenatiõibus chilpericus noctе plurima domũ reuerti. Age igitur impigre & facinoroſos quoſuis hoĩes & ſanguinarios pecunia muneribuſq; ſollicita q̃ p noctis caliginem chilpericum ex equo deſcendentem citis vulneribus necẽt. Hoc pacto & mortẽ ſuperauerimus: & regno potiemur. Reginæ conſilium ſecutus landericus ſiccarios in inſidiis locat. Hi ut conuenerãt regem inter tenebras adoriuntur atq; interimũt: atq; noctis beneficio defenſi ꝑpetrato homicidio exclamant chilpericum interfectum eſſe: & quaſi homicidii expertes ipſi eſſent childebertum auctorem paricidii uociferantur. Aulici aſcenſis equis huc atq; illuc depræhenſuri fugiẽtes homicidas fruſtra diſcurrunt. Madulphus ſiluanectẽſ præſul eo tempore aliquid negocii in curia habebat. Is rege cæſo ſepeliendi officium exhibuit. atq; naui impoſitum ſecundo flumine ad diui germani de pratis quam rex extruxerat: ædem extulit. ubi etiam nunc eius ſepulchrũ uiſitur. Tam miſero uitæ exitu chilpericus regnũ reliq̃t hõ impudẽs arrogãſq; qui cum amicũ neminẽ obſeruaret: nemo illi amicꝰ fuit. Exſcripſerat neſcio quot libros incondito uerſu: alioſq; nõ paucos. quos impiã ſcilicet rem cõtinentes uiri ſapientia probati deletos prorſus exterminauerunt. Sed iuuat me chilpericũ a tergo relinquere: pauperũ quidẽ abiectorẽ: ſacrarũq; ædiũ oſorem: irriſorem inſuper eccleſiaſtici ordinis: qui pluris ſemp exiſtimauerit recenter ad fidem cõuerſos: q̃ eos quos diuturna religio cõmendabat: illis eccleſias attribuẽs: his praro miniſtrans: uni tñ germano pariſiorũ antiſtiti obſeruantiſſimus fuit. Cuius ſepulchrum hoc a ſe edito epigrãmate dignatus eſt.

Eccleſiæ ſpeculum: patriæ uigor: ara reorum
 Et pater et medicus paſtor amorq; gregis
Germanus uirtute: fide: corde: ore beatus:
 Carne tenet tumulum: mẽtis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerunt fata ſepulchri:
 Viuit enim. nam mors quam tulit ipſa timet.
Creuit adhuc potius iuſtus poſt funera. Nãqui
 Fictile uas fuerat gemma ſuperba micat
Huius opem ac meritum mutis data uerba loquuntur
 Redditus et cæcis prædicat ore dies.
Hunc uir apoſtolicus rapiens de carne tropheum
 Iure triumphali conſidet arce throni.

Chilperici igitur ingenium et mores execrari debebit quiſquis ad gerendam rem publicam optimus accedet.

Fredegondæ i regẽ ſcelus

Nunc fredegondæ reliquias perſequamur. Interempto chilperico fredegõda ſuis fortunis timens: ſe cum oĩbus opibus ad beatæ mariæ pariſienſis ædem tanq̃ ad aſylum tranſfert. Quam liberaliter accepit loci antiſtes. Theſaurum qui penes chilpericũ dum apud callam ageret quidam aulici auferẽtes ad childebertũ pertulerunt. At fredegonda rebus ſuis filioq; tutius conſultum iri cupiens: gõtranum aureliæ regem per nũtios orat: ſibi clotarioq; tutor aſſit. Nec tardat gontranus: ueniẽti urbe egreſſa fredegonda obuia progreditur. Suſcepta nepotis tutela: per regni in

Gontranus clotharii tutor

ſigniores urbes circūferri clotarium infantem iubet. Qui clotharium circūferebant ꝑ
ceres urbes gontrani nomine in fidem recipiūt. At gontranus popularis inconſtantiæ
non ignarus cum in æde diuæ mariæ eſſet: ingenſq; populi turba aſtaret: facto ſilentio
uiri inquit pariſienſes qui huc cōueniſtis uos oro: ſeruate ſtabilius in me fidem q̃ i fra/
trem habuiſtis: ut et meum nepotem in pace educare et uos iuſtitia moderari poſſim.
ne (quod nolit deus) aut ille ſine tutore: aut uos ſine adminiſtratore pericliteminí. Gō/
trani oratione letus populus: principis humanitatem fidemq; collaudat: deum preca
tus: ut illum ſaluum fauſtumq; ſeruet. Fuere per id tempus motus quidā belli repe/
tente gontrano loca quæ childebertus occupabat: Sed ganeſcus pictauorum comes
qui childeberti partes tuebat̃ lemouicenſes ipſoſq; pictauos: in fide cōtinuit: turonos
præterea tentauit. Sed repugnante urbis antiſtite ciuitas in fide gontrani ꝑſtitit. At nō
multo poſt childebertus quem poſt chilperici necem pariſium aduenientē ciues non
Gillo remenſis ad gontranū legatus
admiſerant: gillonem remenſem quibuſdam adiunctis ei illuſtribus uiris: ad gōtranū
ire iubet. Admiſſis legatis: gillo aſſentatione uſus principio gratias deo egit: qui gon/
trano tam clementi & potētiſſimo regi pacem ſinceram tribuiſſet. Nec ultra tulit gō/
tranus uerba pontificis: ſed dicere uolentem intercipiens: non inquit peſſime præſul
blanditiis iſtis libens (te maxime orante) auditum exhibeo. Omniū enim qui ſunt cū
ſis perfidiſſimus: tu prætextu lineæ huius ueſtis religionē præ te ferēs: fraude ꝓditiōe
q; omnes fallis. Te em̄ conſultore urbes quæ ad me pertinent cōplures incēdio aſſum
ptæ ſunt. Sic loquenti regi: gillo nihil reſpondit. Sed alter legatorꝫ quæ a childeberto
mandata erant paucis ad inſequentem modum elocutus. Glorioſus inquit rex noſter
childebertus nobis præcepit repetere abs te paterni regni partē: quam tu illi gontrane
ademiſti. Reſpōdit gontranus iāpridem ad hæc reſpondiſſe: ſe nihil a childeberto præ
ter conuentorꝫ formam uſurpaſſe. Eapropter quæ legitime poſſideret ſe retenturum.
Niſi tm̄ ea quæ uel gratia forte uel liberalitate donare decreuiſſet. Ergo cum intellige
ret legatus fruſtra aduerſus regem contēdere: quādoquidem inquit legatio noſtra nō
procedit. Reliquū eſt quod ad extremū pro tua iuſtitia impetremus. Eſt apud te frede
gonda chilperici relicta quæ ſigebertum principis noſtri parētem & ſupra paucos dies
chilpericū interemit: mulier digna affici multis ſuppliciis. Propterea petit childeber/
tus hanc ad ſe dimitti. Cui ob ſcelerū immanitatē pœnas ut par eſt irroget. Legato gō
tranus reſpondit: iniquū ſibi uideri ad pœnas rapi mulierem regio nuptu inſignem: et
quam non putaret culpam cōtraxiſſe eorum quæ illi obiicerentur. Atq; ita irrita lega/
tione abeūtibus legatis: primarius ille locutor: gontrane inquit: Magne rex: poſtq̃ pa
cem abnuis: ſcito iam ſecurim qua tuus frater interemptus eſt capiti quoq; tuo immi/
nere. Ad hæc uerba commotus rex extrudi palatio legatos iubet: eoſq; luto cœnoq; ꝑ
uiam euntes cōtaminari. Hinc graues inter reges inimicitiæ conflatæ ſunt. Gōtranus
poſt hæc fredegondā in neuſtriā emittit: ubi nō procul rothomago incoleret. Ad quā
ex francorum nobilitate nōnulli profecti tanq̃ fortunæ eius miſererētur operā illi ſuā
pollicentur. At cognito q̄ prætexatus quem in cuſtodia chilpericus habuerat a gon
Fredegonda iterū necē cogitat
trano liber factus eſſet: indoluit uehementer fredegonda: q̄ ex faſtigio regiæ dignita
tis delapſa: tam parui haberet̃. Addebat ad dolorem brunechildis ꝑſens fœlicitas. quā
ſe potentiorē & magis honoratā iri conſpiceret. Quo liuore cruciata mulier: audacem
quendā & cædibus aſſuetū hominē holdericū ſeorſum uocat: magnis pollicitatiōibus
ſatellitem onerat: ſi brunechildē reginā necet. Conuentione cædis facta: holdericus
cum multis iam diebus conſuetudinē familiaritatis apud reginam brunechildē aſſen/
tatiunculis blanditiiſq; comparaſſet: blandior tamen indies uiſus in ſuſpitionem uenit
Depræhenſuſq; & tormentis affectus: crimē confitetur. Fuſtigatus deinde & ludibrio
habitus ad fredegondam dimiſſus eſt. Quem paulo poſt ſanguinaria mulier pedibus
manibuſq; truncatū dimiſit: uel q̄ deſidiæ eū argueret: quia uidelicet necandæ brune/
childis occaſionem uecors præteriſſet: uel q̄ ſignificare uolebat ſe nihil de homicidio
Cherulphus occiditur
ſatelliti mandaſſe. Cura dehinc gontrano fuit chilperici necis autores perſequi: in/
ter quos delatus eſt cherulphus: qui primarius chilperico cubicularius fuerat: ad marti

ni ſepulchrum effugit. ubi tandem gontrani iuſſu a quodam claudio multis uulnerib⁹
interfectus eſt: publicatis eius bonis quoꝝ ditiſſimus erat. Eadem tempeſtate gõdo
aldus qui ſe clotarii filium diu prædicauerat: q̃obrem conciliato ſibi procerum fauore
cum bonam in aquitania populi atq; urbium partem in ditionem ſuam recepiſſet: pe/
tragorios tholoſates burdegalloſq; non difficile conciliauit. Auctus imperii amplitu/
dine gondoaldus: litteras ad francos proceres dat: quas ligneæ tabellæ mãdatas & ce
ra deſuper oblitas: duobus cadurcis ſacerdotibus perferendas cõmittit. Quibus in iti/
nere a gontrani aulicis depræhenſis ex litteris & ſacerdotum confeſſione cognitũ eſt
quid gondoaldus animo concepiſſet. Nec moram interponit gõdoaldus ad gõtranũ
legatos mittere: quibus oliuæ ramos in manu geſtare iubet: quo ſigno quaſi pacis nũ/
tii tuti ad regem peruenirent. Cum ad regem uentũ eſſet: rogati nomen & gentẽ. A gon
doaldo inquiũt uenimus ad te qui cum clotharii patris tui filius ſit debitã ſibi paternæ
poſſeſſionis portionẽ petit. Quod ſi neges: armis hæreditatem repetere decertabit. ex
aquitania numeroſum exercitũ iam habere. acceſſurũ inſu p ſuis uiribus a childeberto
magnum delectum militum. Gontranus legatos opprobrio habitos: in equoꝝ dorſa
diſtendi atq; fuſtigari: præter ius legationis imperat. Legati etenĩ nomen uiolare apud
etiam barbaros nephas eſt.

Gódoaldus filiũ regis ſe appellat

PEt ſuperiores dies conſtitutũ inter gontranũ atq; childebertum erat de con/
uentu habendo. ad quem gontrani edito childebertus magno ſuoꝝ pcerum
comitatu uenit. Ibi ante omnia gondoaldi nũtiis introductis gontranus di/
cere imperat quæ ſuperioribus paucis diebus apud eum habuiſſent. Poſtq̃ cuncta ordi
ne enarraſſent: Addunt gondoaldum rebus omnibus ſpoliaſſe rigondam chilperici fi
liam dum eam ad hiſpaniã nuptiarum cauſa pater deſtinaret. Eius rei gnaros eſſe chil/
deberti proceres. Dum hec nũtii peroraſſent: ſuſpitio mox ĩcidit regibus: eam cauſam
eſſe quare aliquot ex nobilitate childeberti concilio abeſſent. Nec propterea deſtitit
gontranus rem animo conceptã patefacere. Accepta lancea extremum eius ad childe
bertum intendens: hoc inquit indicium tibi eſto chare nepos: regni te mei hæredẽ fo/
re. Et nunc quidẽ totius gẽtis atq; urbium tibi poteſtatem imperiumq; committo. Tu
enĩ: et alter meus nepos clotarius tm̃ ſupeſtis quibus hæc optimo iure cõueniant. Hec
cum in conſpectu multitudinis dixiſſet: appræhenſum dextera childebertũ ſeorſũ non
longe a contione deducit. Primo illum monet: tacituſq; quæ dicturus ſit ſeruet. deĩde
docet quos ad gerenda regni negocia admittat: quibuſue conſultoribus utatur: quos
item reiiciat: quibus etiã ſui cuſtodiam atq; ſalutem credat. Caueat a brunechilde mr̃e
a gillone præterea remenſi: qui eſſet perfidus maxime. His ita inter ſe ꝓlocutis: ad rẽ
communẽ tractandã conſidũt. Quibus omnibus quæ ad reipublicæ commodũ attine
re uidebantur et quoꝝ gratia contio habebatur abſolutis: conſilium dimittunt. Ad cõ
uiuium deinde itur. Inter comeſſandum gontranus circũſtantes ita proceres affatur.
Viri franci & apprime nobiles quos mihi ſemper & primores & charos habui. Hic eſt
meus ille nepos quẽ hæredem inſtitui. Colite illum oro: & fide integra parete ueſtro
regi. De magnitudine etenim eius futura ſpem capio maximam: cum iam imperio
auctus ſit et uirtute commendatus. Hec dicens ſimul reſtituit childeberto ciuitates
quas chilpericus abſtuliſſet.

REbus ex regum uſu conſtitutis: childebertus ad ſuos profectus eſt. Dum hec
agerentur principũ unanimitate cognita: hi qui gondoaldo fauebant deſide
rius mõmolus bladaſcus atq; ſagittarius ab eo defecerũt. Eſt trãs gerondã
flumen loco edito urbs quæ cõuenæ appellat: ad quam gondoaldus ſe recepit. primo
quidem ciuibus beniuolus: mox ſimulato hoſtium aduẽtu bonum fore ait ſi in arcem
fortunas ſuas ciues contrahant. Deinde cum prope adeſſe hoſtẽ diceret: omnes in ar/
mis eſſe mandat. & in hoſtem portis patefactis erumpere. Procedẽte ergo agmine cũ
in planiciem ueniſſent: exturbato urbe antiſtite portas obſtruit. Ipſe cum præſidio ſuo
rum ciuitate potitus fortunam quæcũq; futura eſſet illic expectare conſtituit. At gon/
tranus loci munitione cognita: cum inde gondoaldus erui facile non poſſet: litteras

Defectio a gontrano

Conuenæ ciuitas

Digitized by Google

brunechildis nomine ad eum perferri iubet. quibus hortabatur eũ opes oĩs ſuas bur
degallam conferat:ibiq; hiberna habeat. Paruit fraudulentis monitis gondoaldus:reſ
q; omnes & ingentẽ auri ſummam burdegallã præmittit. Cognito gondoaldi diſceſſu
milites gontrani qui iter eius explorabant:gerondam flumen enatant:depræhẽdũtq;
iumenta quæ ſarcinas gondoaldi ueherent. Quibus ſpoliatis ad locũ ubi gondoaldus
ſe receperat contendunt. Lendegeſillus copiis præfectus carros ad urbis obſidionem
ad hunc modum excogitauerat. Intecti enim undiq; cratibus atq; tabulatis carri muni
mento erant his qui intra carros deliteſcebant: quorum negocium erat cuniculis pa/
tefacere uiam in urbem. Comparata inde frequenti ex uicinis ſiluis materia: faſcium
ingentem numerum in uallem coniiciunt. Oppidani contra non uecordes præacutis
ſudibus & lapidum molibus:igni quoq; ac pice deſuper iactis cum materiam tum mili
tes incendebãt. Hac oppugnatione incaſſum ſuſcepta:lendegeſillus alia uia obſeſſos
intercipere ſtatuit. Mommolum igitur ad colloquium clam uocat:quem primo icte
pitum ꝙ a gontrano defeciſſet:ſecutuſq; eſſet gõdoaldum:ſi operam nauet:ut ſuo ali/
quo facto ciuitas dedatur:ſe ſperare gontranum qui benigniſſimus eſſet facile illi di/
miſſurum quicquid in eum commiſiſſet. Mommolus de ea re ſe conſideraturũ reſpõ/
dit. Igitur mõmolus ſagittarium ladaſcumq; & ualdonem ſibi arcta amicitia deuinctos
conuenit. docet quid illis periculi ſi ciuitas expugnetur impẽdeat. Vtile fore ſaluti ſuæ
conſulant. Mommolo cum omnes acquieuiſſent:cõuenit in aliquot inſigne ciuitatis
templum ignem ſummittere:ad quod incendium reſtinguendum omnibus concurrẽ
tibus facile factu lendegeſillum in urbem admittere. Ad hoc negocium accerſito carul
ſo ditiſſimo homine apud quem & ipſi diuerſabantur:conſilii compotem facit. Poſtꝗ̃
de incendendo templo tradenda q; hoſti ciuitate compoſitum inter eos eſt: ad lende/
geſillum mommolus occultiſſime uenit. monſtrat qua uia ciuitas in poteſtatem gon/
trani dedi poſſit:ſi modo id quod de reconciliando ſibi rege lendegeſillus pollicebat
re ipſa efficeret. Lendegeſillus ſpe recuperandæ urbis letus:iuſiurandum mõmolo dat
nihil de conuentis detracturum. Quod ſi animũ regis ſe ad id deducturũ non poſſe in/
telligeret:daturum illis tamen firmũ aliquod templũ in quo tuto dum rex placari poſ

Perſidia mõ moli in dñm ſuum

ſet conſiſterent. Re ita cõdicta Mõmolus conſilio incendendi templi omiſſo gondo
aldum adit:memorat ꝗ̃ integra in eum fide ſemperuiſus ſit:ꝗ̃q; item deinceps eẽ uelit
Verum eam eſſe rerum conditionẽ ut multum confidi nõ debeat. Propterea tentaſſe
ſe lendegeſilli animũ:quem in ſe & ad concordiã procliuem inueniat: lẽdegeſillũ hoc
unũ non probare ꝙ tu de gontrano male exiſtimans conſpectum eius aufugis:nec de
cognationis attinentia(cuius forte dubius eſt) ullam rationẽ cum fratre ponis. Hoc
tantum ſi facias:regemq; cõuenias omnia lendegeſillus ait ex uſu tuo fauſte ꝓceſſura.
Sentio igitur his tot curis atq; perturbationibus te explices:& nos una tecum ad gon/
tranum proficiſcamur. Ad hunc modũ ſuadente mõmolo:ſenſit dolum gondoaldus:
nec tamen cauit. Non enim facile eſſe uidebat eoꝝ malitiæ occurrere quorum & fidei
et tutelæ ſe tanto tempore crediddiſſet. Hortatur tantum:ſe non derelinquant euntem
quo eum ducerent. Stabant pro portis hoſtes boſo & bolo biturigũ comites qui gon/
doaldum a mõmolo exciperent. Foribus patefactis gondoaldũ in lẽdegeſilli poteſta
tem mõmolus tradit:regreſſuſq; inde in urbem mõmolus portas claudit. Erat inter ci
uitatem & hoſtium caſtra tumulus terrenus mediocriter editus. Ad huius ſummũ cũ
gondoaldus ſucceſſiſſet: bolo eũ præcipitẽ deiecit. qui in caput pedeſq; rotæ inſtar cir
cũ actus illiſo in caput eius a boſone ſaxo trucidatus eſt. Mõmolus autẽ quem in urbẽ
reuertiſſe diximus gondoaldi opibus direptis:in reliquã multitudinẽ graſſatus ẽ. Poſt
ꝗ̃ nemini hominũ neq; ſacerdotibus pepciſſet:incenſis ædificiis in lẽdegeſilli caſtra ſe
contulit. Lendegeſillus iam de regis in proditores ſentẽtia certior factus: mõmolum
ad ſe uenientem excedere tentorio tantiſper iubet:donec tumultuãtes in eum milites
ſedet. Egredienti præſens mors licet ante oculos(irruentibus in ſe militibus)uerſaret
fortiter quidem reſtitit:nõnullis ex hoſtibus uulneratis. Sed ſigno a lẽdegeſillo clam
ſuis dato:circũuentus undiq; mõmolus: ꝓditionis pœnas pendit. Sagittario epiſcopo

fuga ſalutem quærenti caput unico gladii ictu a milite quodam amputatur. His rebus cognitis gontranus mōmoli opes ad ſe deferri imperat. Erant nūmi aurei mille pōdo (beſantium franci uocant) argenti ducenta quinquaginta. id omne æquabiliter gontranus childebertuſq; ſibi diſpartiti ſunt. Inter mōmoli ſpolia ad gōtranum deductus homo eſt terno pede ceteris hominibus maior. Inciderunt per id tempus nūc in italia inde ī hiſpania occaſiōes nōnullæ belli: quod quia parum momēti uel propter nimios imbres: uel ꝙ rebus mox compoſitis reditum eſt domū uolens prætereo: unū fuit aduerſus gothos duce boſſo: cui attributis a gontrano magnis copiis: ducis incuria male pugnatum eſt: fuſis cæſiſq; ad magnū numerū francis. Commiſſum præterea aduerſus britones nō incruentum prælium. ubi pepolinus dux catharri dolo occiſus. Inter hæc quaſi gōtrano cælum aduerſitatis non nihil comminaretur: anno priore mortis eius luna ſupra q̄ in eclipſi ſolet obſcurior uiſa. Ipſe uero poſt ānum trigeſimū adepti regni moritur. & cabilonem burgūdiæ ciuitatē elatus in monaſterio diui marci quod extructum magnis prouētibus cumulauerat ſepultus eſt. Cuius ſi ſpectentur mores: dignus profecto qui principātibus ānumeretur bonis. In paupes benigniſſimus erga ſacerdotes & dei miniſtros obſeruantiſſimus.

Insueta hominis proceritas

Signum ante gōtrani regis mortem

ADepto gontrani regno childebertus animo reputans fredegōdæ in patrem et patruelem crudelitatem pœna afficere mulierem meditatur. Quāobrem gondoaldum ad ſe uocat: huicq; exercitus curam imponit: mandās incurſionibus perdere ſueſſionenſium regnum quod fredegonda tanq̄ ad filiū clotarium pertinens moderabatur. Cognito hoſtium aduentu fredegonda regni proceres in armis ad ſe proficiſci q̄uelociſſime iubet. Quibus in conſilium admiſſis: fredegonda filium adhuc lactētem amplexa: uiri inquit regni huius franciæ primores nō parui uobis æſtimari debet rex & dominus ueſter: q̄q̄ ætate paruulus eſt: ut in cōſpectu pene ueſtro regnum uaſtari perdiq; patiamini. Et reminiſci quidem uos decet fidei ueſtræ quam rothomagi cum eſſem præſtitiſtis: nō deſerturos ullo tempore filium hunc meum regē ueſtrum: ſed eum obſeruaturos ut paterni regni hæredem. Per eam ipſam fidem uos oro proceres: tueamini poſſeſſiones ueſtras: quas hoſtis tam crudeliter ifeſtat. Facile etenim factu eſt: q̄q̄ pauciores ſumus aduerſarios uincere. Neq; animo fracta neq; conſilii inops rebus deero: ſi modo adiutores fueritis: neq; bene rem gerētibus laus & præmium negabitur. Cedentes uero ignominia notabuntur æterna. Aſſentientibus qui aderant: landericum fredegonda præficit. Cui et belli gerendi omnem poteſtatē permittit: iubetq; id faciant quod a landerico fuerit eis imperatum. Ipſa uero animo erecta mulier: ab uberibus pendentem clotarium geſtans agmē anteibat. Ad ſiluam quæ haud procul a uia erat. (Cum iam ſol occidiſſet) landericus exercitum ſecedere iubet ipſe cæſum ex arbore frondoſum ramum: in eoq; ſuſpenſam nolam (ut fieri animantibus quæ nemora paſcuntur ſolet) equi iubæ alligat: Cæteris ut idem faciant iuſſis. His ita ad landerici uotum compoſitis noctu e ſilua mouens: ad caſtra hoſtium ſub lucem peruenit. Quos ex heſterno labore dormitātes adoritur: atq; compluribus interfectis cæteri in fugam conuertūtur. Direptis mox hoſtium caſtris in campaniam quæ remis adiacet ingreſſi: uicos incolaſq; igni perdunt. Hanc inſignem uictoriam ſuo aſtu fredegonda apud truecum adepta eſt. Succeſſit alia in britones ducendi cauſa quæ a prioribus non tradita ſcriptoribus neq; a me ſcribi poteſt. In eo prælio grandem ſtragē factam eſſe traditum eſt. Mox inſurgente belli gerendi occaſione: childebertus in longobardos expeditionem parat: qui inſubres mediolanūq; uexabant. Deliguntur ad id bellum duo et uiginti ductores qui negocium gerant. Quorum omniū principes conſtituuntur andoaldus: oloq; et codiueus: Superatis alpibus cum in agrum hoſtiū uētū eſt: olo ad caſtellū proximū accedēs ſagitta traiectus iteriit. Mediolanū inde ꝓgreſſi urbē obſidēt. Ad quos mauritius biſantinus imꝑator miſſis legatis pollicet̄ ſuppetias francis ante ſeptimū diem ſe deſtinaturū: eius aduētu ſignū fore ſi oppidū in colle poſitum ardere intuerent̄. in irritū cecidit imꝑatoris ꝓmiſſio: q̄obrem ſoluta obſidione franci caſtellis quibuſdā in poteſtatem receptis: prædiſq; actis: cum æſtiuo æſtu et alui

Bellū aduerſus fredegondam

Fredegondæ aſtu uictoria franci potiti ſunt

Childebert⁹ i lōgobardos

profluuio toto exercitu laboraretur ad ſuos reuerterunt.

Childebert⁹ una cũ uxore interiit.

His paucis poſt aſſecutum burgundionum regnum geſtis childebertus qui iu/ nior appellatus eſt: unacum uxore non ſine ueneni ſuſpitione moritur. Fuere childeberto iuniori liberi duo: Theodebertus maior natu mettenſe imperiũ cui auſtaſiæ appellatio fuit adeptus eſt. Quod campaniæ ſuperioris partem cõtinens: ad alemãnos uſq; protendebatur: ſic quidem uocitata: q̃ auſtracus rex: uel ut aliis pla/ cet auſter eam incoluiſſet. Theodorico burgũdia obuenit. Hi ſunt reges duo ad quos et ad brunechildem eorum auiam gregorium romanum pontificem dum auguſtinũ ad anglos fidei chriſtianæ doctrina imbuendos mittit ſcripſiſſe legimus: legatum apo ſtolicum commendantẽ. Eodem tempore auares id eſt huni ſedibus ſuis egreſſi: editis aduerſus francos aliquot prælijs: ingẽtibus tandem muneribus donati quietã franciã reliquerunt. At fredegonda regum hoſtis collecto grandi exercitu: clotarium filium in bellum contra illos excitat. Qua re cognita nõ ſegniores facti theodebertus & theo dericus q̃q̃ tutela brunechildis agerentur: magnis copiis occurrunt. pugna atrox lõga q; committitur. Fuſis deniq; fugatiſq; hoſtibus: clotarius uictor a matre magnis plauſi bus exceptus eſt. Quæ tamen non multo poſt cum iam conſenuiſſet: obiit mortem et chilperici regis uiri ſui ſepulchro illata eſt. Per id tempus lacus dunenſis tanto feruo re ebuliuit: ut cocti in eo piſces ad ripas in eſum uenirent accolarum. At uero reges in iuriarum quas a clotario acceperant non obliti: ad arma brunechildis hortatu conſur/ gunt. in quos clotarius mouens: poſitis apud fluuium aruennam caſtris: infœlici præ/ lio dimicauit. Nam profligato exercitu: tanta occumbentium ſtrage fluentum opple tum eſt: ut fluere uelut obiecta mole deſierit. Eſt enim in ãnalibus francis tria in eo cõ flictu millia hominũ occubuiſſe. Clotarius autem citus per meldunum ad pariſios ſe recepit. Quem inſecuti reges pacis conditiões quas ipſi uoluiſſent clotarium recipere coegerunt. Formula pacis hec fuit: ut quæ inter ſequanam ligerimq; atq; yſaram loca ad oceanum uſq; continentur ea theodebertus poſſideret. Duodecim uero regiões quæ ſequanæ yſaræq; fluentis alluuntur clotarius haberet. Rebus ad hanc formulã confectis: cum theodeberti iuſſu bertoaldus magnæ apud regem autoritatis bonã mi litum manum tuendæ neuſtriæ cauſa accepiſſet. (Parebat enim his diebus theodeber to neuſtria) Clotarius merouenm filium landericumq; palatio præfectũ in bertoaldũ cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nũtiata cum imparem ſe militum numero intelli geret aurelianum ſe contulit. Quem landericus inſecutus: hominis fugam cum hoſtili ter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro non inquit landerice quia militum multi/ tudine me ſuperas uirtute quoq; ſuperiorem te eẽ putes. Sed ſi compertum habere uis quæ cuiq; noſtrum animi fortitudo ſit: ad ſingulare certamen te prouoco. Quod cum non admitteret landericus. Si ergo (inquit bertoaldus) tuus forte clotarius manus cũ theodeberto conſeret: uis ne in ipſo conflictu quid uter utri præſtet experiamur. Exce pta eſt a landerico conditio. Nec multo poſt duo reges ad iunam amnẽ qui ſtãpas alluit caſtra ponunt. At dum clotharianus miles ãnem traiicit: theodebertus ne totis copiis clotharius pugnare poſſet: ſigno dato prælium init: in quo multi utrinq; cecide runt. ſed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter præliandum bertoaldus qui landeri cum ad ſingulare certamen prouocauerat cum landericum ſepius fruſtra ĩclamaſſet non ignarus quid in eum doli machinaret̃ brunechildis: in conſertiſſimos hoſtes irrũ pens uitã maluit fortiter pugnãdo amittere q̃ a magiſtratu (id quod brunechildis ma xime petebat) ut eius loco porthadium quẽdã promoueret turpiter dimoueri. In eo prælio merouens in hoſtium poteſtatem uenit. Idem clotarius cum landerico ſeſe fu ga eripuit. Nec deſiſtit theodebertus perſequi hoſtes donec pariſium uſq; infeſto ag/ mine æſtu & cæde madens perueniſſet. Nulla tamẽ alia re egregie geſta: domũ reuer ſus eſt. Erat inter aulicos theoderici prothadius quidam italus qui cum brunechilde ſtupri cõſuetudinẽ (ut credebat̃) habebat. Quam ob cauſam brunechildis illum apud theodoricũ & dignitate & auctoritate plurimũ poſſe omni ſtudio annitebatur. Et po/ terat quidem. Nã italus cum eſſet ingenio aſtuq; præditus: regi gratus habebat̃: ſed p

Gregori⁹ romanus pontifex

Huni

Fredegonda moritur

Lacus dunenſis

Iuna fluuius ꝓpe ſtampas

Meroue⁹ capitur

Prothadi⁹ italus brunechildis familiariſ

ceribus oĩbus ꝓpter ſingularem pecuniæ auariciã exoſus. Hoc ergo prothadio freta brunechildis & q̃ nondũ bono aĩo in theodebertũ mettenſiũ regẽ:q eam abſe relegauerat eſſet:theoderico ſuadet. Illũ theſauros patris ad ſe ſuſtuliſſe:quoq; partim hæres ipſe eſſe debeat ſimulq; theodebertũ ait ex alieno cõcubitu fuiſſe ſuſceptũ:atq; ex hortolano ꝓgnatũ. Quãobrem mitteret ad theodebertũ legatos q ſua & patris pecuniam ſupellectileq; repetant. Talibus frequenter aĩatus conſiliis theodericus:cũ fruſtra theodebertũ admonuiſſet:contracto plurimo exercitu:aduerſus theodebertũ ꝓfectus ad cariſiũ caſtra metatus eſt. A quo quia nõ procul abeſſet:theodebertus aciẽ inſtruit: poſtera die dimicaturus. At primores exercitus aĩo uolutantes q̃ turpe erat fratres inter ſe digladiari:nec minus ignari rerũ bellicarũ qbus & imperia atteri & nõnunq̃ peſſundari ſolent:regẽ adeunt. orant ne fraternã pietatẽ temere uiolet:ne uc committat quo ſua dignitas:fortunæq; ſuæ deteriores ſint. At prothadius in contrariã ſentẽtiam regẽ inclinaturus: Minime inquit decet ex leui cauſa de pace repente agere. Sed tẽtare oportere hoſtis animũ:ſi forte petitis acquieſcat. Quo uerbo irritati ꝓceres:in cædẽ prothadii conſpirant:protenuſq; tumultus exoritur. Quẽ adhuc non in apertũ prodeuntem cũ theodericus ad tentorii ueſtibulũ ſtans cõiectura aliqua percepiſſet: regem a prothadio oẽm iniuriã prohibentẽ quidã ex cõſpiratoribus(ne ultra progrederet̃) diſtinuerunt. Qui in ſententia nihilominus perſeuerans: uocato ad ſe uſelino imperat indicere militibus ne prothadio noceant. Vſelinus uero conſcius q̃to cunctis eſſet odio prothadius:ubi ad coniuratos uenit rex inquit mandat prothadium occidi. Concurrunt igitur alacres milites:& hoĩem alea cũ petro quodam medico ludentẽ interimunt. Qua re ꝑpetrata:oẽs ad regis tentoriũ conuolant. orant ne iniquo aĩo ferat peſſimi hoĩs necem:quẽ ſcirent oẽs amicitiæ & pacis inimicũ. Ad hæc theodericus recenti homicidio turbatus:cũ aduerſus q̃plurimos furendi uia non eſſet:aĩos ponit:& paci ſe accõmodat. Qua priuſq̃ armis decertaret̃ ex procerum conſilio conceſſa:diſceſſum eſt. Inde theodericus qui nullis ad id tempus legitimis nuptiis uſus eſſet: ſed duos ex concubina filios excepiſſet animum ad matrimonii fœdus conuertit. Erat hyſpano regi deterico filia nubilis. Hanc ſibi a patre cõiugem dari per legatos poſtulat:fide præſtita illam perpetuo & uxorem & reginam fore. Detericus membergæ pater(id enim erat filiæ nomen)genero letus:filiam theoderico deſponſat. Acceptam theodericus unice diligit. Sed huius tam arctæ charitatis inuida brunechildis:ita regis puertit animum:ut deſpreto uxoris thoro:eam cum iis quæ paterno dono exportauerat muneribus ad patrem remittit. Qua a theoderico ignominia affectus detericus:Clotarium per nũcios ſollicitat recordari quid in eum priore bello theodericus commiſerit:ſi ad ultionem exurgat:ſe qui inſignem a theoderico iniuriã accepiſſet illi auxilio fore. Excepit ꝑiocunde legatos clotarius:eoſq; ad theodebertum mittit tentaturos ſi forte ad belli ſocietatem iungeret ſeſe. Qui idem quoq; ſe facturum legatis reſpondit. Inde ad lombardos profecti legati agonem regem adeunt. Memorant reges tris in theodericum coniuraſſe:ſi ad eos quartus accedere uelit adeſſe tempus:cũ ipſi omnes ob ſuperiores eis illatas moleſtias theodericũ ulciſci facile poſſint. Agon ſeſe regibus coniuncturum ſpondet. His reſponſis exhylarati legati ad detericum reuertuntur. Coniuratione regũ ad theodericum plata rem grauiſſime tulit. At theodebertus ſperans ad bellũ conuenturos cõiuratos reges primus copias eduxit. Venientibus in mutuũ conſpectum regibus:nihil armis tentatũ eſt. Sed ultro citroq; euntibus legatis:dies apud ſaleſiam caſtellũ de cõcordia cõponenda dictus eſt. Quo theodericus cũ decem hoĩm milibus ſe contulit. Theodebertus longe maiore ꝓcerum numero profectus eſt: aĩo oĩa diſperdendi ſi frater a cõuentis reſiliret. Territus numero fraternæ gentis theodericꝰ: nihil repugnat pacẽ recipere quãcunq; theodebertus uoluiſſet. Conuentũ inter reges extitit:ut comitatus duos turoniæ atq; cãpaniæ quaſi ad ſe hæreditario iure pertinentes perpetuo theodebertus reciperet. Rebus ad huiuſmodi formã confirmatis:uale ſibi dixerũt reges. Verum non ita pacato aĩo theodericus muſſitabundus ſæpe cogitabat qua rõne fratrẽ bello uexaret:a quo & bello fuiſſet ĩpetitꝰ & bona ꝑte regni mul

Bellũ a theodorico ĩ theodebertum mettenſiũ regem.

Prothadiꝰ ꝓhibẽte theoderico a militibꝰ occidit̃.

Nubit theoderico filia regis hyſpaniæ quã poſtea dimiſit.

Bellum ĩter fratres.

Pax cõponit̃

Digitized by Google

ſtatus. Conſilio cū prudētioribus aulicis accepto: ſibi cōducere ratus ſi clotariū amicū
faceret ne theodeberto iungeret̄: ad eū legatos ire iubet: qbus mādat regi dicere qui/
bus ſe calamitatib⁹ theodebertus preſſiſſet: adēpta ſibi grandi terræ poſſeſſione. Ideo
cōſtituiſſe repetere ab eo q̄ iniquiſſime rapuiſſet: ſi clotarius fidē det ſe nō ſuppetiatu/
rū fratri. Audiuit p ſummā beniuolentiā legatos clotarius. Et q̄ regis ſui noīe petebāt
conceſſit. Erat em̄ colūbanus eo tpe ſctitatis noīe p̄clarus. hic clotariū admonuerat:
ne fratrū bello ſe īſereret: fore poſt aliquot dies: ut illorū hæres eſſet. Cognito clota/
rii rñſo: theodoric⁹ ad ligonas copias cogit: ide uerdunū q̄ ciuitas p id tps primū ædi/
ficabat̄ p̄teriēs tullū petit: quo & ipe theodobertus ex auſtraſia educto milite caſtra
poſuerat in eo loco acerrime pugnatū eſt: cadentibus ex utroq; exercitu pmultis. Sed

Theodebertus fugit.

inclinante in theodericū fortuna theodebertus p mettēſes fugiēs tandē coloniā ſe re/
cepit. Ibiq; reparatis uiribus: nō multo poſt theodericū infeſto agmine non tñ melio/
re fortuna: aggredit̄. Nā tametſi nō ignauiter pugnaret: tñ poſtq̄ uidet ſuos ſuperari:
deſerto p̄lio: fugæ ſe mādat: inſequentibus cū auſtraſiis: quorū magna pars fugiēs oc/
ciſa fuit. Traditū eſt tā confertos milites in ſeſe eo prælio cōcurriſſe: ut q in equis ſedē/
tes uulneribus cōfecti erant delabi ab equis turba digladiantiū impediente nō poſſet.
Theodericus cognita fratris fuga: cū illū hoſtiliter inſequeret̄: oīa qua iter agebat p/
dens: regionis incolæ illū cōuenientes orant ne ob unius hoīs culpā innocentē popu/
lū exterminet: eos qdem cū oī puincia quā armis cōparaſſet ſuos eſſe: nec iperata unq̄
negaturos. Quibus rex reſpondit ſe qdem illis ueniā daturū ſi fratris caput ad illū per/
ferant. Igitur qui uenerant reſpōſo accepto coloniā ſine mora pficiſcunt̄: theodeber/
tūq; his uerbis alloquunt̄. Frater tuus theodericus bello abſtinebit ſi partē theſaurorū
quos ex patris ſucceſſione poſſides illi diſtributā eſſe uoles. Propterea tibi nobiſq; cō
ſule: & tuū fratrē patere conſortē eſſe paternæ ſupellectilis. Credidit loquentib⁹ theo/
debertus ſtatimq; in reconditoriū ubi theſaurus aſſeruabat̄ una ſecū turbā admittit. In

Theodeberti amputatū ab uno de turba caput ad theodericū fratrē defertur.

terim uero dū ſecū reputat quid fratri impartiat: unus ex populo diſtricto ī theodeber
tū gladio caput illius amputauit: nec cunctat̄ p ciuitatis muros ad theodericum caput
piicere. Morte fratris cognita: theodericus coloniā igredit̄. Regnūq; auſtraſiæ quod
theodeberti fuerat: ſuſcepit. Mox rebus ex ſua ſentētia cōpoſitis: duos theodeberti fi/
lios cū ſorore formoſiſſima puella mettim repetens duxit. Cui occurrens brunechil/
dis conſpectis nepotibus: furens mulier innocentes protenus interemit. Theoderi

Brunechildis crudelitas.

cus autē parta uictoria ducatū ſicuti conuenerat clotario reſtituit. deinde cū ſpecie ille
ctus neptis quā colonia abduxerat eā ſibi deſponſare & uxorē accipere oīno contende
ret: brunechildis impediuit: dicens nefariū eſſe ducere uxorē q̄ pximo ſibi generis gra
du attineret. Cui theodoricus reſpondēs: O inquit pfida & odioſa multis fœmina: nū
quid mihi pſuaſeras: theodebertū adulterino cōcubitu prognatū meū fratrē non eſſe:
quare me & fratrē & pximū meū perſequi: atq; perimere cōpuliſti? Hæc loquēs theo/
dericus: brunechildē occidere tentauit. ſed ope aulicorum protecta cœnaculo ſe prori

Aliud brunechildis parricidium.

puit. Nec differt crudelis mulier ultionē. potionē letiferā conficit: quā theodorico p
miniſtros quos ad id idoneos inſtructoſq; reddiderat bibendā dū balneo egrederetur
offert. Veneno epoto rex balnei calore æſtuās: repēte interiit. Sūt tñ q ſcribāt pfluuio
alui interiiſſe: poſtq̄ ānos decem & octo regnauerat: anno dñicæ ſalutis ſexcenteſimo
decimo octauo.

¶ Eiuſdem compendii. Liber tertius.

REgibus ut p̄miſſum eſt interemptis: unus ex clodouei cognatione tan
tū clotarius ſuperat: ad quē regnū ptineret. Sed brunechildis plurimo
rū cæde audax: ſigebertū theoderici nothū auſtraſiæ regno p̄ficere cō/
tendebat. Cuius cœptis repugnāt auſtraſii proceres: quia crudelis fœ/
minæ mores execrarent̄. Igitur ad clotariū duos ex numero eorū lon
ge nobiliſſimos arnoldū pipinūq; mittūt oratū: ueniret ad eos feſtinet
ad caſtellū cui capthomarum nomē erat. Audita legatione clotarius ea q̄ pceres uelle
intelligit impigre cōplet. Caſtello quod pxime diximus agenti clotario: brunechildis
cū nō longe abeſſet (nā Vuarmaciæ q̄ uangionū caput eſt ad ulteriorē rheni ripā age/

Digitized by Goog

bat) mādat: finibus regni auſtraſiæ abeat: quod ſigeberto filio theodebertus pater re/
liquiſſet. Ad hæc clotarius brunechildi nunciare iubet: Moris eſſe fœminā leges uiris
nō ponere: neq; de diſtribuēdis regnis: inuitis ꝓceribus: agere. Quos ſi in contionē uo
catos uelit: nō repugnare ſe: qn ipſis diffinientib⁹: uel ſigeberto uel ſibi auſtraſia cedat.
Accepto clotarii rñſo: brunechildis germanos ad belli ſocietatē acceſſit. Nec ſegnius
ex oī auſtraſia q̄ maximas copias poteſt cogit. Erat inter legatos a brunechilde in ger/
maniā miſſos garnerius: quē ſecus ac iuſſus eſſet rem geſturū ſuſpicata: ad albonē gar/
nerii in legatione collegā litteras de occidendo garnerio dat. Litteras cū legiſſet albō
laceras a ſe abiicit. Quarū fragmēta unus ex garnerii amicis cogēs: excerptā inde dili/
genter ſententiā garnerio patefecit. Re diſſimulata: garnerius clam ſuadet germanis:
brunechildis partes ne ſequanť. deinde ad brunechildē reuerſus in burgundiā: una cū
brunechilde iter facit. Vbi ſeorſum quoſq; proceres cōueniens: eos in ſententiā ſuam
eo facilius uertit q brunechildis tyrannidē horrori haberent. His igiť ſic ſe habentib⁹
garnerius clotario nūciat: ſi ſe ad eū tuto cōferre poſſit: uelle ad ipm ꝓficiſci. Non dif/
ficile fore ut mettenſiū burgūdionūq; regno adiutore ſeſe potiať. Garnerii cognita uo
luntate: clotarius cū certior factus eſſet: qs ad rem cōficiendā modus garnerio ſatis ꝓ/
ſpectus habereť: cōtracto raptim exercitu: in cāpaniā cathalaunenſem mouet quo ſige
bertū iā caſtra poſuiſſe cōſtabat. Defecerant p id tēpus a ſigeberto ad clotariū nōnulli
ex auſtraſia apprime nobiles artinus. Rucco. Sigoldus. & Eudlanus. Inſtructis ad pu/
gnā copiis: priuſq̄ manus cōſerant: cōmilitonibus ſignū dat garnerius de quo inter il/
los conuenerat. Ipſe ſenſim acie excedens: cæteros ſui conſilii conſcios comites edu/
cit. Quos lento agmine ad flumen uſq; ſagonā (quē ueteres ararim nominabant) per
ſequente clotario: cū ſigebertus infeſtis copiis ad eū locum ueniſſet: ipſe cum duobus
fratribus corbo & meroueo in poteſtatem clotarii uenit. Sigebertus autem equi per/

Sigebertus uincitur.

nicitate ſaluus: nullo poſtea tēpore cōparuit. Victori mox clotario brunechildis capti
ua offertur una cū eudelina theodorici ſorore quas in caſtris hoſtium garnerius deꝓ/
henderat. Nec tardat rex præſente ſigeberto corbū necare: ſeruato meroueo quem ex
lauacro chriſtiani baptiſmatis filiolū habebat: cuius & ipſe diligentē curā deinceps ha/
buit. Exultans tanta rerū fœlicitate clotarius: accitis ad contionē diuerſæ gētis qui
cum eo militauerant proceribus de brunechilde caſtiganda conſilium capit. Recenſi

Brunechil/dis ultimum ſupplicium.

tiſq; mulieris flagitiis: & q eſſet decē regū: aliorūq; multorū cædibus rea: rogat quo
ſupplicio digne plecti poſſet. Acclamantibus cunctis crudelē fœminā uiliſſima aliqua
morte affici debere: priuſq̄ in conſpectū contionis rex eā introducere mandaret: quar
to fuſtigarā: tandē deduci ad ſe iubet. in quā poſtq̄ diu aſpereq; inuectus eſſet: inſidentē
equo mulierē per totū exercitū circunferri imperat. Inde a capillis & lacertis: ferocien
tis equi caudæ alligatā: reliquo corpore humi proſtrato: lictor diſtrahit. De cuius nece
uaticiniū ſybillinū eſſe nonnulli aſſeuerant. id quia minime compertū habeo aſſeue/
rare non auſim. uatum ſiquidē enigmatibus atq; obſcuritatibus interpretationē adhi
bere diuinantiū eſt. Ne tamen ſua laude brunechildē fraudemus: cōplura ſacerdo/

Brunechil/dis laus.

tum collegia & monachorū apud burgundos auſtraſioſq; extruxit: inter q̄ apud lugdu
nū pro muris adhuc uiſitur diui uicentii cœnobium. Apud heduos quoq; alterum: ubi
aſſentiente clotario ſepulta eſt. & alia diuerſis locis templa diuo martino cui deuotiſſi
ma erat dicauit. Ita ut ſi impenſam cum brunechildis fortunis conferas: mireris ſane
tot uno ſæculo templa: aſſignatis cuiq; prouentibus: mulierem exædificaſſe potuiſſe.
Eius ætate. Etherius lugduni: apud heduos ſiagrius: Viennæ deſiderius: Antiſſiodori
ānarius: Auſterius aureliæ: Lupus & columbanus apud ſenonas mira ſanctitate clarue/
runt.

Clotarius ꝓuincias diſtribuit.

REductis ad unius regis imperiū quattuor regnis: clotarius palatio ꝓfectū gar/
neriū (cuius opera uſus maxime fuiſſet) cōſtituit. burgundiā harponi cōmē
dat. Auſtraſiis rado præpoſitus eſt. Et ne liberalitatis quicq̄ clotarius præter
mitteret: garnerium imprimis ſui palatii præfectum: cōplurimos deinde burgūdæ di/
tionis proceres: antiſtiteſq;: & q aliquid penſi haberent ciues ad ſe uocat. Vocatos am/

pliſſimis queq; muneribus ad cōciliandū eorū ſibi beniuolētiā impartit. Nā pter ſum/
mā humanitatē atq; modeſtiā qbus illū natura inſtituerat: religionē quoq; uenerabat
& quod rarū eſt pietatē colenti: bello optimus atq; ſtrennuus erat. Longobardis q an/
nuū frācis a guntrano ad ipm uſq; clotariū penſum duodecim auri pōdo quotānis ſol
uebant tributū abrogauit. Dū hæc agerent natus eſt clotario ex bergedruda uxore
dagobertus: quē litteris erudiendū arnulpho mettenſiū pſuli cōmiſit. Bergedruda ue/
ro nō multis poſt annis morit in cuius loco ſichildē clotarius accepit q haibertū enixa
eſt. Dagobertus aūt poſtq̃ ſibi pætatem licuit feras īdagare & uenari ut gallis mos
eſt pergit. Excitato ceruo cū longo iā curſu laſſus quietis locū quærit: uicū quē catulia
nū uocāt pfugit. In eo uico ſacellū erat ubi cōdita humo & lapide inſtrata corpora bea
torū dyoniſii ruſtici & eleutherii a ſuſcepto p fide chriſti martyrio p annos triginta ſu
pra quingētos religioſe colebant. Eo (cū patens ſacellū eſſet) ſe ceruus pripit. ſoloq;
decūbens qeti ſe mādat. inſequētibus crebris latratibus ceruū canibus: cū ad ſacellum
ueniſſent: ceruo cōſpecto frequētiore latratu pſtrepētes: nulla eis ſed nec ipis uenato/
ribus in ſacellū irrūpendi facultas fuit: ſuā ædem tuetib9 uiris ſctītate ſpectatiſſimis. Ea
re p uicina loca plata locū ueneratiorē fecit & dagoberto admirationē ſimul & pietatē
cumulauit. Mortua p id tēpus bergedruda clotarius ſichildem accepit unde pceſſit
ut pxime ſcripſi haibertus. At dagobertus cū præceptorē q eū ſecularibus ornatū red/
deret inſtitutis a patre accepiſſet quē aqtaniæ ducatu pater donauerat: intellexit nō ru
dis adoleſcens quantū ſadrageſillus (id eīn nomē erat pedagogo) propter acceptam a
patre dignitatē ſupbiret: ita ut eū neq; ſatis reuereret neq; obſeruaret: uocatū ad conui
uiū ſadrageſillū: cū e regione dagoberti uelut par illi aſſediſſet: poculūq; tāq̃ ex æqua/
lis manu deſumpſiſſet: iubet eū uirgis cædi. Qua accepta iniuria: ad clotariū ſadrageſil
lus fere lachrimans pcurrit. Eam rē pater furente aīo excepit. Dagobertūq; ptenus ad
ſe uenire iubet. Exaſperatū patrē quia adoleſcens ptimeſceret: non aliū fugæ locū q̃ ſa
cellū quo a canibus tutus fuerat ceruus ſecū reputans eo ſe confert: nō minus præſidii
ſibi a ſanctis cōferri arbitratus: q̃ belluæ cōtuliſſet. Cognito filii pfugio: clotarius dago
bertū inde extrudi: & ad ſe deduci ferociter imperat. Id ut facerent abeūtibus ſeruis: cū
ppe ad ſacellū minus miliari cōſtitiſſent: tam fixi ſtupenteſq; hæſerunt: ut ultra pcede
re minime poſſent: q̃q̃ progredi maxime conarent. Igitur reuerſi qd illis obtigiſſet pa
tri renunciāt. Credidit clotarius fabulamentū eſſe quod narrarēt ſerui: ueriti ne dago
bertū offenderent. Secundis q præceptū exequerent miſſis par accidit. Nec ſic ab ira
temperare potuit ferox pater: niſi & ipe miraculū expiriret. In ſacello dū ſopori ſe mā/
daſſet dagobertus: uidit p quietem tris reuerendiſſimos uiros ſeſe affari. Adoleſcens
inquiūt hi martyres ſumus quos multo ſupra tēpore p fidei ueritate mactatos hoc lo/
co catula ſepeliuit. Qui locus quandoqdē nō ſatis cultus decoratuſq; eſt: minore nos
dignatione populus colit. Quare ſi ad te receperis digniore apparatu tumulos nobis
extruere: cū tibi ſecuritatē tum placatū patrem reſtituemus. Et ne ſomnio te illudi exi
ſtimes: ſi terram ubi deliteſcimus effodies: optimis caracteribus ſuo queq; noīe cōpe/
ries eſſe ſignatū. Huiuſmodi uiſione confidentior factus adoleſcens: ſe quæ diui mar
tyres petiiſſent impleturū religioſe pmittit. Ad filiū pater cū indignabundus conten/
deret: eodē quo ſerui ſtupore & miraculo pculſus: filio parcit. Eūq; non multo poſt re
gni cōſortio donatū auſtraſiæ pfecit: pter ea q citra arduennā ſiluā ad remos ſpectant.
Auſtraſiorū ſuſcepto gubernaculo dagobertus cōſobrinæ chicildis apud chippiacū
pariſiorū uicū nubit. uixq; a nuptiis dies tertius agebat: cū patrē cōueniens dagobertus
petit ea ſibi oīa dimitti: q auſtraſiorū regni eſſent: nec inde ſibi pater quicq̃ uſurparet.
De qua re ubi inter patrem filiūq; diu diſceptatur placuit tandē ad arbitros de contro/
uerſia referre. Hi fuere ſelecti prudentes duodecim in quibus fuit arnulphus mettenſi/
um præſul: magna uir ſanctitatis opinione clarus. Ex eorū ſententia clotarius filio dat
qcūq; ad auſtraſiæ potētatū ueteri iure pertinebant: hoc adiecto ne arduennā præter
grederetur: ubi limitem Dagoberto dudum poſuiſſet. Repetenti auſtraſiam
dagoberto ſaxones qui ultra rhenum incolunt (quia potentiam uicini ſibi regis ſuſpe/

Longobardi tributo liberati.
Dagobertus naſcitur. et Haibertus.
Miraculū de ceruo.
Dagobertus pedagogum ſuū uirgis cædere iubet.
Reuelatio ſanctorū dioniſii ſociorūq; ei9 dagoberto facta.
Arduēna ſilua.
Cōtentio de regno inter patrē & filiū.

Digitized by

ctā haberent)bellū,duce berthauldo inferunt. In quos & ipſe dagobertus traiecto rheno nō impigre copias ducit. Dū utraq; acies magnis aīs atq; uiribus pugnat: dagobert⁹ caſſide ictu gladii diuulſa graue uulnus capite excepit: ita ut a uertice pars oſſis una cū multo crine cōſciſſa deciderit. Quo uulnere humo delapſus in hoſtiū ꝑtātem facile ueniſſet: niſi mox opē tuliſſet ex regis ſeruis unus attila. Quē protenus ad patrē clotarius mittit. Is tum non ꝓcul arduenna agebat. Cognito filii periculo feſtinat pater magnis itineribus ſuppetias filio ferre. ubi ad flumē cui Vuiſera nomen eſt cōuenerūt: reciproca militū ſalutatione clamor ſublatus ad hoſtiū caſtra defert͛. Quod miratus berthauldus rogat qd id leticiæ qd in caſtris frācorū audiret. Reſpondenti cuidā clotariū cum ingenti exercitu aduenisſe: mentiris inquit. Nam & clotariū iampridē mortē obiiſſe accepiſti. Cum nō procul a ſe caſtra diſtarent: loquentis berthauldi uocē clotarius exaudiuit: q ut ſui aduentus fidē hoſti faceret galea nudauit caput canicie iam candidum Quo ſigno agnitū regē berthauldus barbara uoce inclamans: O peruetus inquit & canū iumentū huc ne ades? Eo uerbo indignatus rex: non expectato exercitu flumē tranat: nec berthauldū mox fugiētē ꝓſequi deſtitit: donec obtrūcatū hoſti caput ad ſuos ipſe defert. Nec finē belli gerendi facit. In ſaxones uſq; penetrat. Vbi memorabilē edidit ſtragem: nemini maſculini generis parcens q gladii ſui longitudinē excederet: idē uaſtatis agris & uicis incenſis: uictor clotarius in frāciam demigrauit. Reuerſo cura fuit godini nobilis burgundi temeritatem ulciſci: ꝙ deſpretis maiorum inſtitutis: patris relictā uxorē coniugē ſibi deſumpſiſſet. Sed interueniente dagoberto dimiſſa nouerca godinus clotario conciliatus eſt. Sed contēpta a godino mulier: regē adit. & cōceptæ in regē necis hoīem inſimulat. Ille iuſſu regis apud ſanctū medardū: deīde apud ſanctū uincentiū de pratis tactis ſacroſanctis altaribus accuſationē iureiurando cū diluiſſet: deniq; ut idē apud diuū martinū turonēſem faceret: dū carnuti diuerſatus cœnat: miſſis ſatellitibus imperio clotarii (ut plærīq; putant) necat͛. Regibus eī qn̄quidē licentia ut uolunt uiuēdi ꝑmiſſa eſt: uitæ quoq; & necis ꝑtāte ad ſe traducta: nūc hos nūc illos ꝓ ſuo arbitrio occidere: fas eſſe uidet͛. Bellis iā plurimis fœliciter geſtis: clotarius poſteritati ſuæ cōſulens: conſiliū procerū ex burgūdia trecas cōtrahit. Rogat eos quē ſibi maxime principē poſt ſe optent. Reſpōdent aliū præter ſe neminē cupere. eū eſſe q & pace fouere: & bello eos tueri poſſit. Procerū reſpōſo letus rex eos monet fidē in eū ſeruent: ſeq; & regni iura tueant͛ atq; eos ita domū dimittit. Mox ꝓlatorū quoq; cōuentū apud cypiacū habuit. Vbi dū de his q ad regni cōmoditates eſſent cōſulitur: haymarus inter nobiles primari⁹: q ariberto dat⁹ fuerat a rege īſtitutor: iuſſu agniani ſaxonis occiſus nunciat͛. Quāobrē ſeditio fere inter aulicos ſtudio diuerſarū partiū orta eſt. Sed regis modeſtia ab armis tēperatū. Atq; interea clotarius āno regni ſui. xliiii. ſalutis uero chriſtianæ ſexcēteſimo. xxxi. moritur rex nō mediocriter litteratus: patiens admodū: erga deū timoratus: ad inopes liberalis: clero populoq; accept⁹. Cui apud ſanctū germanū de pratis ſepulto: qa alter clotarius ꝑceſſerat: ſecūdi appellatio fuit. Hui⁹ clotarii ætate fiacrius uenit ſcotus ī briā: q dum ſolitariū ſibi locū quærit: a ſancto farone meldenſiū pōtifice ſuſceptus: & loco ubi nunc ob ſanctitatis merita religioſe colit͛ donatus eſt. In cuius ſacellū fœmina nō ingredit͛. quæ eī aliqn̄ ingredi temere tentauit in rabiē uerſa eſt. De hoc ſancto heremita qdam hoc diſticon cōpoſuit. Fœmina q̄ læſit blaſphemo murmure ſanctū: Fecit ꝙ ſancti nō intrat fœmina templū.

Attila fidelis ſeruus.

Victoria de ſaxonibus.

Accuſat͛ godinus a relicta uxore.

Haymar⁹ occiditur.

Sanctus fiacrius ſcotus.

DAgobertus in auſtraſia agens: de morte patris nūcio accepto: neqs a nouarum rerū ſtudioſis tumultus oriret͛: & in burgūdiā & in franciā exercitū diſpertit͛: mox in franciā ꝓfecturus. Sed cū apud remos agit: ueniūt ad eum ex francia atq; burgūdia legati: q nouo regi debitū honorē fideq; ꝑſtarent. Erat dagoberto ex patre frater aribertus: cui cū regni pars iure optimo deberet͛: auunculi ſui brunulphi ſtudio nixuq; patris regnū habere cōtendebat. Sed cōuenit inter fratres ut in aqtania tholoſam & alias urbes q̄ infra pyreneos mōtes & ligerim continent͛: aribertus reciperet: neq; poſt hac in reliqs regnis quicq̄ uendicaret: aut ad ius ſuū ſpectare ullo pacto arbitraret͛. Aribertus parte hæreditatis ſibi attributa: regni ſui primariā ſedē tholoſæ inſti-

Dagobertus portionē regni ariberto fratri diſtribuit.

Digitized by Google

fuit. Quarto deinde anno belli occaſione captata: uaſcones in deditionē accepit. Pacatis undiq̧ rebus: dagobertus uoti nō īmemor: quo diuis martyribus dyonſio eiuſq̧ collegis obnoxiū ſe fecerat catulicū uicū petit: & ſacroſancta corpora inde exhumari iubet. Inſcripti erāt tituli cuiq̧ mauſoleo: qbus alter ab altero ſine cōtrouerſia erat deſignatus. Ea in cōditorio quod fabrefieri rex mandauerat reponi ad tp̄s īperat. Tādē magno ſumptu cū templū exædificaſſet (quod & ſolido argento tectū erat) eo trāſferri corpora inſtituit: cōdito ad eū uſum aureo feretro: additiſq̧ ad decorē multis uariiſq̧ gēmis. Annuis inſup ꝓuentibus ad ſacerdotū & miniſtrorū tēpli alimoniā deſignatis. Et ne minus ornamenti interius locus haberet: tapetes quoq̧ unionibus & gēmis uariis intextos: qbus interior paries tegeret̄ attribuit. Adeo gratiſſimus diuis martyribus patronis ſuis dagobertus fuit. Inopū præterea curā non omittens reconditoriū proxime arā maiorē templi argēteū apponit. Vbi quæ diuis donaria martyribus offerrent̄ repoſita ſacerdotes egenis impartirent.

Eccleſia ſancti Dyonſii ædificatur: & argēto tegit̄

Hæc dū religioſus princeps diligēter curat: nō minus īpigre cætera q̄ regiæ ſollicitudini impendebāt exequebat̄. Nā & auſtraſiam atq̧ burgundiā ubi gertrudis regina agebat reuiſit: ius cuiq̧ poſtulanti dicens: ita ut cibo interdū parceret: nequid a ſe ꝑtermiſſum eſſe uideret̄. Pergenti ex lingonib⁹ cabilonē: apud daterrā cū balneas peteret: brunulphi memoria illi incidit quem ſupradiximus ariberto dū regni partē peteret fauiſſe. Quāobrē accitis quos ad id ydoneos nouerat amalgaꝛ arnobertūq̧ & Vuillebaldū his imperat brunulphū tollāt necētq̧. Qui mox imperata ꝑficiunt.

Brunulphus iuſſu Dagoberti occidit̄

Cū heduos antiſſiodoreſq̧ inuiſiſſet ꝑ ſenonū urbē pariſiū ſe cōtulit. Iam eñ dagobertus gertrudē q̄ ſterilis eēt reliquerat. Altera ſupinducta uirgine cui nanthildi nomē fuit: uſus eſt potiſſimū arnulphi mettenſis atq̧ pepini conſilio. Arnulpho fato abſumpto cōbertū colonienſem pontificē in emortui locū ſuffecit his cōſultorib⁹ ad ꝑſentes regis mores cōgruentib⁹ iuſticiæ illius atq̧ æq̄tatis tanta fama etiam apud exteros percrebuit: ut ex ea gente quæ thurcis ſclauonibuſq̧ finitima eſt nōnulli dagoberti examē ad ſuas cōtrouerſias depoſcerēt. Aſſeuerantib⁹ inſup ſclauonibus ſi ad eos aliqn̄ cōmearet ſe illi ut ſuo regi parituros:

Dagoberti fama.

Regi cū deeſſent ꝑpter uxorū ſterilitatē liberi: cōcubitu uirginis raguetrūdæ filiū marē ſuſcepit. Cui aribertus dagoberti frater q ꝑ id tp̄s aureliæ erat nomen dedit appellatuſq̧ eſt ſigebertus. Hic inter ſacroſancti lauacri quas ſacerdos amādus enūciat oratiōes dū nemo de more chriſtiano amē reſpōderet: infans īpē q tantū dies quadraginta natus eſſet: cūctis tacentib⁹ amen expedito ſermone ꝑſonuit. Quod diuinitus factū eſſe qs nō credat?

Sigebertus naſcitur.

Miraculum.

Iā de hominū inſtabili cōditiōe queri poſſem⁹ ſi lex hyſtoriæ ꝑmitteret. Dagobert⁹ quē initio principatus ꝑclariſſimæ uirtutes cōmendabāt trāſuerſo aīo eſſe cœpit. Quippe q mini ſtrādi iuris ſpecie: franciæ regni urbes ꝓuinciaſq̧ cū uiſitaret: quoſq̧ ui adhibita ſpoliabat. Et tanq̄ diui dyonſii obſequiis oīa deberent̄ æneas ingenti pōdere ualuas: Lauacrū inſup ubi baptiſmatis miſteriū ſacerdotes explebāt una cū diui hylarii corpe: nulla cōpenſatione ſacrilegii facta ad diuū dyonſiū mari ex pictauis tranſtulit. Nec tñ tota præda potitus eſt. Altera eni portarū dū naui ꝑ oceanū exportāda cōmittit̄ in fluctus delapſa ꝑpetuo latuit. Verū quia male agētibus occaſio aliqua peccandi in prōptu ſuffragat̄: cauſam ſacrilegii eſſe dicūt: pictauorū rebellionē: quos ut cōpeſceret dagobertus oīa ad ſe belli iure ꝑtinere ratus: poſtq̄ agros ꝑuaſiſſet urbē quoq̧ depopulatus eſſet: mœnibus oībus dirutis ſolū arare & in eo ſalē diſſeminare ad inducendā ſterilitatē iubet. Sacrilegio comes libido non defuit.

Dagobertus pictauos ſpoliat.

Amandus autē ꝑ id tempus uita uir ſpectatiſſimus & doctrina cū peccanti dagoberto uerbum ſalutis prædicat regno extruditur. Sed tandem reſipiſcente dagoberto: amandus gratus regi factus eſt. Comitabant̄ dagobertū quocunq̧ pergeret pellicum cateruæ: præter eas quas cōpluribus locis cōptas & reginarū inſtar ornatas alebat. Obnitebatur tamen regis turpibus factis pipin⁹ qui palatio præerat. Nec uſq̧quaq̧ ſinebat regem ꝑ tot uicia libere defluere. Cui ueti am optimis conſiliis adiutor accedebat egnauus homo nobilis: & nō mediocriter prudens. Quorū ꝑſeuerāti cohortatione tandē dagobertus ſanior effectus eſt.

Libidinoſus dagobertus.

Interea aribertus tholozates dagoberti frater relicto filio chilperico: uita defungitur. Quem

Aribert⁹ tholoſæ rex morit̄: & ei⁹ fili⁹ chilpericus

filius nō multo poſt ſecutus eſt. Quāobrē tholozatiū regnū dagobert⁹ recepit. Sed
oī fere humanæ fœlicitati pediſſequa eſt aduerſitas. Sclauones in thoringiā irrūpere
nūciantˀ. Selectis copiis cū ad rhenū dagobertus uenit ſaxones ad eū mittunt oratū ut
tributo quod patri filioq; hactenus pependiſſent leuarentˀ (id eñ triū qngentorū boum
erat). Si id ab rege īpetrarēt ſuis ſe impenſis atq; armis ſclauones debellaturos ſpōdēt
Cōditione admiſſa: pēſum ſaxonib⁹ remiſſum eſt. Interī dū hec geruntˀ dagobertus
ſigeberto filio auſtraſiā dimittit: dyademate illi īpoſito attributoq; cōberto coloniæ
pōtifice: & comite palatino adalgiſo quorū moderatōe regnū adminiſtraretˀ. Eodem
tpe natus eſt dagoberto clodoueus quē plærīq; ludouicū appellāt ex nanthilde uxore.
Quo adulto: diſſidii cām fratribus auferre dagobertus ſtuduit diſtributa cuiq; portiōe
hæreditatis. Sigeberto eñ oīs auſtraſia: ludouico burgūdia neuſtriaq; ceſſit. Dehīc
ad diuos martyres cōuerſus inter multas quas illis donatōes largitōeſq; attribuit: em/
poriū annuū mēſe iunio in cāpo non ꝓcul a baſilica ſanctorū inſtituit. trāſlata ad mini/
ſtros eccleſiæ oī ditione. Id lenditū uulgus appellat: corrupto ut ipe iudico uocabulo.
Nā edictū dici crediderī. Proptereaq; ad eas nūdinas mercatores ſuas undiq; merces
edicto regio tanq̄ ad cōem regni mercatū cōferre deberēt. Vaſcones ariberto mor
tuo a dagoberto deficiūt. Qui primū francorū cōgreſſum ægre ferentes: multis cæſis:
fugatiſq; alii in mōtes alii in ſiluas ſeſe abdiderūt. Sed cū ex fuga ſe recepiſſent: miſſis
ad doinū nunciis quo duce bellū gerebatˀ: īperata facturos ſe eſſe pollicentˀ. Ita ſaluus
exercitus in franciā reuertit: præter aribertū & paucos quos negligēter agētes inter an
guſtias rōcheuallis uaſcones interemerūt. Vaſconibus in ꝑtatem redactis: dagober
tus iiuriarū nō oblitus quas ī frācos ſupiore āno britones cōmiſiſſent. Legatis apud ni
dicahilē britonū pricipē agēs: bellū (niſi offenſā purget) cōminatˀ. Quo metu ꝑculſus
nidicahil ad dagobertū uenit. Quē clypiaci agentē magnis munerib⁹ placauit: ſe cū oī
gente ſua & regno dagoberto dedens: non alio aīo: q̄ illa oia ſub dagoberti frācorūq;
ꝑpetua ditione tenere cōfeſſus. Cū ī uerba regis iuraſſet: nidicahil a rege dimiſſus eſt.

Tributum ſaxonibus re/mittitur.
Ludouic⁹ ſeu clodoue⁹ naſcitur dagoberto.
Nūdinæ ſcti dyoniſii q̄s lenditum uocant.
Vaſcones rebellant.
Nidicahil britonū rex fidē præſtat dagoberto.

Per id tps epis apud diuū dioniſiū dedicādæ eccleſiæ grā a dagoberto cōuocatis: dū
vi. kal. martii myſteriū abſoluere ſtatuiſſent: pridie ipſarū kalendarū homo lepra ad/
modū deformis ab æditius īpetrat in æde pnoctare. Vbi dū uigil ī oratiōe pſeuerat: ui
det pſpicue chriſtū comitātib⁹ eū petro pauloq; una cū diuis martyribus dyoniſio ru/
ſtico & eleutherio p feneſtrā in baſilicā aduētare. Qui cādida ueſte amictus dedicatōis
ſacrū munus abſoluit. Indeq; ad lepra cōtaminatū ꝓgreſſus xp̄s. Tu inqt hō: dicito pō/
tificibus cū craſtina luce ad hāc ædē ſe cōferēt eā a me cōſecratā eſſe. Cuius rei fidē fe/
cit infirmi hoīs cura. Nā cōtacta hoīs facie leprā oēm xp̄s auferēs eā ꝓximo lapidi glu
tinauit. q ad hunc uſq; diē pſummā admirationem uiſitˀ. Quo miraculo attoniti præſu
les dedicatōe abſtinuerūt. hæc cā eſt quāobrē frequēs admodū populus ad eccleſiā ip
ſam. vi. kal. martii cōueniat: firmiſſime credens id a chriſto deo fuiſſe ppetratū. Tā
multis rebus a dagoberto præclare geſtis: rerū pſentiū ſollicitus: nec minus ꝓuidus fu
turarū ex regno francorū pōtifices ꝓcereſq; bigargiū ad cōſiliū uocat. Vbi throno in/
ſidēs aureo: duob⁹ ſibi aſſidentibus regib⁹ filiis: inter multa q̄ de breui & miſera hoīm
uita locut⁹ eſt: filios ad mutuā charitatē cohortat⁹: teſtamentū condidit. Quo ī primis
q̄ chriſti ſacerdotib⁹ donaſſet rata eſſe mādat: cōfectis inde q̄ttuor uno tenore ſyngra
phis: unū lugduni: alterū mettis: tertiū pariſii: quartū apud ſe ī archiuis ppetuo reponi
imperat. Sacerdotes uero id eſt pōtifices q regis beneficiis donati eſſent aſtrictos facit
dū de ipſius morte nunciū acceperint: trib⁹ cōtinuis a morte annis rē diuinā qſq; in ſuis
locis ter p ſingulas ebdomades faciāt. Eius teſtamenti curatores ſigebertū ludouicūq;
filios īſtituit. Hæc rex cū dixiſſet: oēs q aderant teſtamentū ſubſcriptione & ſigillis fir
mant. Tum dimiſſa cōtione: domū quiſq; diſceſſerūt. Eodē fermetēpore uaſcones du/
ce hermanno impleturi q̄ a doino cōuenta erant cū proxime cypiacū aduētaſſent: cō/
miſſæ in regē rebellionis conſcientia admoniti: ad diui dyoniſii cœnobiū uelut ad aſi
lū ſalutis confugerūt. Quæ illis cā fuit a dagoberto miſericordiā cōſequēdi. Itaq; in fi
dē recepti abierūt. Paucis deinde exactis dieb⁹: rex alui ꝓfluuio afflictus: apud ſpi/

Eccleſia ſan/cti dyoniſii a chriſto dedi/catur.
Dagoberti teſtamentū.
Aut clodoueum.
Legati britonū metu re/gis ad eccle/ſiā ſcti dyoniſii cōfugiunt

Digitized by Google

nogilũ in agro pariſienſi cũ decubuiſſet: ad diui dyoniſii ædem ſe transferri iubet. Illic quia morbo non leuaret̃ ſpe ſalutis deſtitutus: againũ cuius fides ꝓbitaſq; ſpectata ſibi eſſet accerſit. Vxorẽ nanthildẽ illi filiũq; clodoueũ cõmendat: ut eius ꝓuidẽtia regnũ adminiſtraret̃. Proceres quoq; palatinos q aderant adiurat: reginæ filioq; obſecundẽt Morbo tandem extenuatus rex anno regni ſui. xiiii. dñi autẽ chriſti. dc. xlv. kalẽ. feb. uitã morte cõmutauit. Elatũq; cadauer eius eſt uniuerſis cõlachrimantibus: & in tẽplo martyrũ regio apparatu ſepultũ. De cuius ultimo exitu anſoaldum pict auenſiũ antiſtitẽ (q paulo ãte dagoberti mortẽ ad ſiciliã legatus fuerat) hæc retuliſſe litteris mandata ſunt. Iohãnes erat iſulanus anachorita uitæ ſctitate famatiſſimus. Ad hũc ex itinere diuertẽs anſoaldus: ſalutaribus uitæ ſpũalis confabulationibus ultro citroq; habitis: cognito ꝙ francus eſſet: iohãnes hoĩem rogat quiſnã eſſet dagobertus rex: & qbus aliquãdo moribus uixiſſet. Cui anſoaldo uitã regis p ordinẽ enarrãte: referã inquit anachorita ſctitati tuæ quænã mihi per quietẽ de ipo dagoberto uiſa accepi: ꝓcũbenti mihi quietis cauſa quidã multa canicie reuerẽdus me excitauit atq; admonuit orare ꝓ aĩæ dagoberti ſalute q eadẽ ferme hora uita erat defunctus. dũ expergiſcor iuſſa ſenis impleturus: ecce in medio mari turbã demonũ conſpicio: q aĩam regis cymba deuehentes ad pœnas rapiebãt. Sed dagobertus aduerſus ſæuiẽtes i ſe demones frequẽter triũ beatorũ hoĩm opem iclamabat: martini dico mauricii & dyoniſii martyris. Ad cuius preces mox ꝓcella cũ fulgure atq; crebris imbribus exorta: uiri quos a dagoberto implo ratos dixi cãdidis ornati ueſtimẽtis ad me ſe cõferentes: ſe eos eſſe ꝓfitent̃ q opitularũ ri dagoberto aduenirẽt. Nec mora ſupplicis aĩam regis tormẽtis eximẽtes ſecũ in cælũ rettulerũt: ſine intermiſſione hoc dauiticũ repetẽtes. Beatus quẽ elegiſti & aſſumpſiſti in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctũ eſt tẽplum tuũ mirabile in æqtate. Hec diligẽter ex iohãne cognita anſoaldus in franciã reuerſus multis cũ fideliter enarraſſet: audoenus rothomagẽſis antiſtes & dagoberti cãcellarius q ꝓpter ſanctitatẽ & uitæ merita in numero ſanctorũ poſtea relatus eſt: litteris aſcripſit.

Viſũ in morte dagoberti

CLodoueus a gaino tutore francorũ atq; burgundionũ regna ſuſcipiẽs: tertia paternæ ſupellectilis parte nãthildi matri attributa reliqua cũ fratre ſigeberto ex æquo diuidit. Inde duce matre aureliã ꝓfectus eſt. Vbi ad ſe ex burgundia uenientes ꝓceres iu ſua uerba iurare fecit: cõſtituto illis principe palatino flaucato q & burgũdus erat. Cui uxorẽ ei deſpõſat ranobertã nãthildis neptẽ q̃ ſcilicet uirũ in officio & fide erga regẽ cõtineret. Sed iuidẽs flaucato Vuilebaldus magnæ apud burgũdos prãtis: hoĩs deſpiciebat imperiũ. Quod poſtq̃ regi innotuit Vuilebaldũ ad ſe augu ſtudunũ uocat. Quo cũ aduenire collecta iuuenũ manu nõ detrectaret: præmittit agelulfum ualẽtinũ põtificẽ: & Vuiſconẽ comitẽ explorare quæ eſſet de illo apud aulicos ſentẽtia. At ingreſſis heduũ nunciis: flaucatus portas claudit: & copias in Vuilebaldum ociſſime mouet. Inito ꝑlio Vuilebaldus occidit̃: & flaucatus graui uulnere ſauciat⁹ eſt. Cuius filius aubedo patris periculo excitus multã hoſtiũ cædẽ fecit. Nãthilde nõ multo poſt mortẽ obeunte (quæ eodẽ quo dagobertus humat⁹ ſepulchro cõdita eſt) clodoueus moderari rẽpublicã ſolus cœpit. Cuius quarto regni anno tãta ãnonæ caritas fuit: ut fame atq; inedia populus abſq; modo deperiret. Cui malo rex occurrens: tectũ quod argenteũ erat a tẽplo martyrũ auferri & p loci abbatẽ agulphũ idigẽtibus & peregrinis ſine ulla precii diminutiõe diſtribuere iubet. Mox a landerico pariſiorũ antiſtite ipetrat: liberos ab eius ꝓtãte dimitti miniſtros q monaſterio deputati erãt: ut oĩ libertate donati ſine moleſtia deo inſeruirent. Huiuſmodi religioſis operibus cum maxime operã daret clodoue⁹: neq; ullis agitaret̃ bellis: apto diui dyoniſii feretro brachii partẽ inde abſtulit. Quod tãetſi reuerenter haberet ꝓtenus tñ mente cõſternatus humi cõcidit: ſecutæq; ſunt p dyoniſianũ templũ tenebræ: & rerũ oĩm obſcuritas: ut q illic aderãt pauitantes citiſſime inde aufugerent. Rex & ſi inſano non diſſimilis eſſet: brachii partẽ ablatã auro circundatã & gẽmis multis decoratã beato corpori reſtituit. ſimulq; donaria monaſterio attribuit: qbus meliorẽ ſibi mentẽ recipe poſſet. Qui & ſi paulo meliuſculus extiterit: præ ſe tñ tulit inſaniæ ueſtigiũ. Quo annos duos afflictus

Nota contẽtionẽ iter duas burgũdos

Regina nanthildis moritur.

Caritas annonæ p franciam.

Nota regis caſum.

tandē interiit expleto regni ſui anno decimoſexto: chriſti ſexcēteſimo ſexageſimo ſe
cūdo. Appoſituſq; eſt ad patris monumentū. Cui nulla ſane uirtus aſſignari poteſt. Nā
inter gulā libidineſq; & ſummā auariciā (qbus clodoueꝰ culpabatur) nemo recte æſti
mauerit uirtutē diuerſari. Reliquit ex batilde ſaxonū genere illuſtri liberos tres: clo/
tariū: childericū: atq; theodericū. Hæc eſt batildis q̄ calenſe monaſteriū a clotilde re/
gina diuo georgio dicatū: quia anguſtū erat dirutū ampliauit. ubi cū uirginibus ſacris
monialis facta religioſe cōuerſata eſt. Clotario paterna poſſeſſio obtigit: q autore
matre dū adoleſceret regno præfuit: conſtituto primario palatii ebroyno. Hic ille eſt
ebroynus q diuo leodegario ſancto heduorū antiſtiti oculos euulſit. Clotario poſt q̄r
tū imperii annū defuncto franci theodericū minorē natu in regē aſſumpſerunt: miſſo
in auſtraſiā ad Vulphanū childerico q eū aīo leuē inſtitueret. Per theoderici incuriam

Theodericꝰ ignauus rex.

atq; ſocordiā res francorū deterior facta eſt. quippe cū reſpublica cubiculariis regiis &
ꝑfecto palatii libere crederet̄: regi uero p inertiam mos inoleuit: palatio niſi ad kalen
das maii non egredi: moderationē oēm aliis ꝑmittere. oſtendere ſe populo uno dūta
xat die. A quo ſalutatus & muneribus donatus: cū & ipſe reciproca populo dona exhi/
buiſſet: domū abire: ibiq; toto anno incolere. In hoc tā inerti ocio ebroynus occaſio/

Ebroynus.

nē nactus: opprimere & uexare cōplures cœpit: rē oēm in theodericū transferēs. Vn/
de indignati ꝓceres theodericū monaſterio includūt: & ebroynū malorū oīm princi

Theodericꝰ rex torpens monachꝰ efficitur.

pem cōpræhenſum ad luxouiū cœnobiū mittunt. Inde childericū ex auſtraſia cū Vul
phano reuocatū regē appellant. Cuius facti ſtatim eos pœnituit. Nā childericus malis
moribus iuuenis: cū plurimos peſſundaret: quēdā bolidū ſupremæ nobilitatis hoīem
innocentē deligatū palo crudeliſſime uerberibus affici iubet. Quo dimiſſo: reliqui ꝓ

Bolidꝰ a childerico iniuris afficit̄.

ceres cū eo cōiurant. Cuius cōiurationis primarii fuerūt nigebertus & amābertus. Hi
igitur childericū in ſilua uenantē circūſiſtunt atq; occidunt: una cū ulcide regina ꝓgnā
te. Vulphano autē (rege interfecto) cura fuit auſtraſiā repetendi. At franci autore

Childericꝰ a cōiuratis dū uenat̄ occiditur cū ulcide uxore.

leodegario heduo lendeſillū palatio ꝑficientes: theodericū acciſcunt. In quē ebroynꝰ
cōtēpto cœnobio egreſſus: collecta ꝑditorū hoīm manu bellū mouet. Fugatq; bacca
tillā uſq;. ubi direptis theoderici theſauris: cū creciacū rex ſe recepiſſet: rebus cōpoſi/
tis: ebroyno palatii magiſtratū reſtituit. Qui ebroynus uenientē ad ſe poſt fidē inter/
poſitā lendeſillū occidit. Cōplures ꝑterea præſules relegauit: theoderico illi oīa ꝑmit

Ebroynꝰ bellū mouet.

tente. Cognito qd apud francos p ebroynū cōmitteret̄: martinus & pepinus cui pu
ſillo ꝓpter corporis breuitatē cognomē fuit: exercitū cogunt. Apud bicophalū ꝑlium

Pepinus puſillus.

atrox cōmiſſum eſt: ita ut multis utrinq; cadentibꝰ: Theoderico tandē hoſtis ceſſit: pe
pino in auſtraſiā: martino uero laudunū fugiente. Sed martinū ad ſe p inducias ſecūdo
accerſitū ebroynus necat. At cū finē ebroynus pſequendi q̄plurimos nō faceret: inſi
diis hermefredi tandē interfectus eſt. Mortuo ebroyno franci garaconē palatio ꝑ/
fecerūt: quē non multo poſt gillemarus eius filius a magiſtratu deiecit. Hic poſt bella

A filio pater magiſtratu deiicitur.

aduerſus pepinū geſta cū repentina morte interiiſſet: garacō pater dignitatē ꝑfecturæ
recepit. Sed eo nō multo poſt defuncto: anceps inter francos q̄ſtio fuit quē in demor
tui locū ordinarēt: in bechariū tandē cōuenerūt parui penſi hoīem nec tāto magiſtra/
tu dignū. Francorū diſcidio cognito pepinus arma capere īſtituit: caſtraq; apud tex/
triciū locat. Ibi theodericus fuſo exercitu fuga ſalutē petit: bercharius autē inſidiis ſuo

Theodericꝰ fugatur.

rū occiſus eſt. Pace tandē cū theoderico cōpoſita pepinus magiſtratū palatii ſuſcepit.
Qui ꝓpterea q̄ in auſtraſiā profecturus erat nordobertū in magiſtratu ſibi ſubſtituit.

Pepinus palatio ꝑfectus

Per id ferme tp̄s theodericus cū annos decē & nouē regnaſſet morte interceptꝰ pe/
riit: relictis ex clotilde uxore liberis duobꝰ clodoueo & childeberto. Sed clodoueꝰ āno
regni ſui tertio mortuꝰ eſt: childeberto ei ſuccedente. De cuius rebus geſtis nō ſecꝰ ac

Mors theoderici regis.

ſi nihil ꝑclarū edidiſſet quicq̄ ſcriptū nō extat. Sepultus eſt apud diuū ſtephanū i oppi
do cauciaco. Filio quē reliquerat dagoberto q ſecūdus appellatꝰ eſt regni gubernacu/
lū ꝑmiſſum eſt ſub tutela plentrudæ pepini uxoris & theudoaldi ꝑfecti palatii. Erat
pepino puſillo martellus filius quē plentruda nouerca pſecuta cōpræhenſum in cuſto
dia coloniæ habuit. Orta deinde inter ꝓceres ꝓpter theudoaldi uiolentiam ſeditione:

Seditio ī frācis.

cũ diu digladiatũ eſſet: dagoberti fortuna deterior facta eſt. Vñ pulſo magiſtratu theudoaldo franci rangafredũ principẽ palatii noĩauerũt. Qui mox excitato ad rem fortiter gerendã dagoberto p carbonariã ſiluã ad moſam flumẽ uſq; copias ꝓmouit uaſtatis undiq; atq; ĩcẽſis agri . Quo tpe martellus cuſtodia elapſus eſt: & dagobertũ mors occupauit. Eodẽ ꝑpe tpe anbertus abricenſis põtifex in colle altiſſimo ſctĩ Michaelis cœnobiũ exædificauit cũ ageret annus ſalutis ſeptingenteſimus nonus. Erat ſacerdos q daniel appellabat q cũ bonæ æſtimationis eſſet hunc aſſumptũ palatio ꝑponunt: permiſſo imprimis ut cæſaries illi barbaq; adoleſceret quã p ſacerdotii legẽ tõdere ſæpi⁹ oportebat. Capillo adulto regẽ ꝓceres cõſalurant: appellantq; p daniele chilpericum. Martellus libertate adepta: pepini patris magiſtratũ hoc eſt palatii ꝑfecturã recuperare oĩ ſtudio cõtendit: clotariũq; in dagoberti locũ cõſtituit. Qui cũ militũ delectũ iam haberet: chilpericus accito ranfredo & friſonũ duce q amicitiã cũ chilperico inierat ad moſam fluentũ caſtra ꝓmouit. Poſt atrociſſimũ cõflictũ martellus in fugam ſe uertit. Sed receptis ex fuga copiis præliũ cũ ſæpe redintegraſſet pugnatũq; uaria utrinq; fortuna diu fuiſſet tandẽ apud ablauũ chilpericus ſuperat. Verũ cũ ex fuga ſe recepiſſet: bellũ iterũ mouet. Cui auxilio fuit uaſconum princeps eudo. Sed benigniore fortuna uſus martellus: hoſtẽ fudit in agro cameracenſi in loco q uinoſus appellat. At eudo aſſumpto fugæ comite chilperico: ſublatiſq; regis theſauris aureliã: inde in uaſconiã ꝓfectus eſt. Fugientẽ uero martellus aſſequi nõ potuit. Sed rangafredũ andegauiã petentẽ una cũ ciuitate in ptãtem recepit. Clementia tñ uſus martellus hoſtẽ libertate & ciuitate donauit. Anno mox inſequenti miſſis ad eudonẽ legatis: receptoq; chilperico: uaſconi pepcit. Interea clotarius obiit mortẽ. Reſtitutuſq; in regnũ chilpericus: nõ diu ſupuixit. Cui ſucceſſorẽ fecere franci ex martelli cõſilio theodoricũ dagoberti filium: quẽ calle apud moniales uirgines educatũ autores tradũt. Ad hunc modũ martellus recepta palatii ꝑfectura: grandẽ exercitũ contrahit. Inde rheno traiecto p deuictos ſuæuos ad baugarenſes uſq; q ultra danubiũ incolunt ducit qbus fuſis: ſuperatiſq; poſtq̃ maximã germaniæ partẽ in ditionẽ recepit: præda ſpoliiſq; ĩpeditus ĩ franciã uictor regredit. Vbi cũ de eudonis uaſconis defectione nunciũ accepiſſet: ꝓtinus in eũ expeditionẽ parat. Sed martelli aduentũ eudo nõ ſuſtinens in penitiores regionis locos ſe abdidit: quẽ anxie q̃ſitũ neq; inuentũ martellus reducto in franciam exercitu dimiſit. Eodẽ tpe deficientibus a fide ſueuis: martellus leufredũ alemãniæ ducẽ fudit: eãq; regionẽ cũ ipſis ſueuis ſubiugauit. His tot uictoriis clarus domũ ſe recepit. Tali profecto principe opus eo tpe erat: cũ inſurgentibus undiq; bellis frãcia quateret. Eudo nãq; ꝑfidus uaſco uindictæ appetens ad hyſpanos ꝓfectus: abidiramũ regẽ religioni xpianæ infeſtiſſimũ hoſtẽ magna uictoriæ ſpe allicit: frãcos petat. Ille nõ magno labore pſuaſus adeo grandẽ exercitũ cogit: ut nõ uincere modo galliã: ſed in ea ꝑpetuas ſedes habere ſtatuiſſet. Nã cũ innumerabili militũ manu uxores una & cũ uniuerſis fortunis liberos eduxit. Poſitis apud burdegallã caſtris ciuitatẽ expugnat: tẽplis direptis ĩcẽſiſq;. Paribus deinde calamitatibus pictauos pſecutus: concremata diui hylarii æde: turonũ adorit. Sed hoſti occurrens martellus magnã ſtragẽ edidit. ferunt eñ in eo ꝑlio tricẽta octoginta quinq; milia hoſtiũ occubuiſſe: cũ tñ ex martelli exercitu mille tantũ qngenti cecidiſſent. Eius uictoriæ cã cognomentũ martello fuiſſe quidã autores tradũt. Nã carolo nomẽ illi erat ex pellice nato quã pepinus in delitiis habuerat. Quẽadmodũ eñ ferrũ martello obtundit ita hoſtiũ ferocia martelli egregia uirtute contrita eſt. Re bene geſta: cõiectis in unũ locũ ſpoliis: martellus militi ꝑdam diſtribuit. Ipe uero p tot bella cenſu pecuniaq; extenuatus: cũ compertũ haberet ꝓceres egregiã operã reipublicæ nauauiſſe: fortuniſq; ſuis deſtitutos eſſe: decimas q̃ cleri erant nõ diſſentiẽtibus epis: ꝓceribus dũ bellũ aduerſus chriſtianæ religionis hoſtes gererent pcipiẽdas attribuit: pſancte iurans ſi uitã diu uiueret ſe oĩa & multo maiora ſacerdotibus repẽſurũ. Eius ſacrilegii pœnas luere apud inferos martellũ eucherius arelateñ. pontifex ſe p quietẽ uidiſſe diuulgauit. Poſt hæc eudo: quo auctore abidiramus in franciã demigraſſet: in gratiã martelli reſtitutus: magnã cladẽ ex his q ſuperant hoſtibus fecit. Ego

Abidiramus rex goth⁹ hyſpanus in galliam uenit.

Decias martellus ꝓceribus frãcis aſſignat.

illud ſæculũ fato aliquo ĩfœlix putauerim: in quo uix quietis momentũ franco militi
cõceſſum eſt. ¶ Deinceps eñ abidiramo ſuperato: noui a burgundia motus nũciãtur.
Motus belli in burgũdia.
Quo ſe cõferens martellus: burgũdiones nõ difficillime cõpeſcuit. præſidiis oĩbus lo
cis impoſitis. Mox autẽ eudonis morte cognita: in uaſconiã magnis itinerib⁹ ꝓficiſci/
tur. Quã oẽm ꝓuĩciã cũ recepiſſet: in franciã cõuerſus eſt. ¶ A uaſconibus aduerſus fri
Bellum ĩ friſones.
ſones dimicandũ fuit. Id bellũ claſſe cõparata cõfectũ eſt. Sunt eñ friſones ad ſeptẽtri
onẽ maritimi rhenũ qua parte oceanũ influit attingentes. Cũ radbodo gentis eius du
ce ad flumẽ burdonã pugna cõgreſſus martellus hoſtẽ falſa deorũ religione deceptũ
fudit: & occidit anno ſalutis ſeptingenteſimo trigeſimoqnto. Perid tꝑs Vuandali ſedi
Vuandali in ſenones.
bus ſuis relictis: cũ finitimos ſibi populos uexaſſent: in franciã crudeli agmine ad ſeno
nes uſq; irruperunt. Sed impetu in eos facto urbis antiſtes obbo obſidione liberata ci/
uitate hoſtẽ in fugã uertit. Huius gentis Vuandalorũ origo ſicut & gothorũ atq; huno
Vuandaloꝝ origo.
rũ a ſcithis eſſe tradit̃. Qui patria a gothis pulſi: indeq; ad danubiũ fugientes cũ illic ſe
des lõgo ſatis tpe habuiſſent: gimerith gothorum rex eos a danubio exturbat. Coacti
igit̃ romanorũ legibus audire: a cõſtantino impetrant locũ ad incolendũ ſibi dari. Pã
noniãq; annos ſexaginta obtinuerũt. Donec ſtilico aduerſus archadiũ honoriũq; ĩpe/
riũ affectans Vuandalos ad belli ſocietatẽ acciuit. Qua occaſione excitati barbari: per
gallias primũ diu graſſantes: & inde a gothis depulſi in hyſpaniã tranſgreſſi yſpalim ci
uitatẽ obtinuere. Cuius oẽm late regionẽ Vuandaluſiã a noĩe gẽtis appellauerũt. Sed
cũ honorio doleret gothos italiã uaſtare: hyſpaniã illis pmittit. unde non multo poſt
Vuandalos deiectos affricã petere cõpulerunt. Vbi ad beliſarii tpa incolentes iuſtinia
ni edicto p beliſariũ: regnũ & gentẽ amiſerunt. Sed rem cœptã repetamus. Orta deĩde
in burgundia ſeditione lugdunũ ire martellus feſtinat: cuius aliquot ciues defectionis
auctores pœna afficit. Inde ꝑtergreſſus: arelate, aliiſq; munitioribus locis impoſitis ꝓ/
diis: domũ rediit. Nec quies feſſo principi. Rheni accolas francorũ continuos hoſtes
armis iterũ pdomuit. Nec defuit tot incõmodis auinio: ꝓuinciæ munitiſſima ad rho/
Auinio ciuitas.
danũ ciuitas. Eam gothi ex hyſpania: duce maranco irruentes occupauerant. Quam
mox martellus obſidione cinctã p childebertũ fratrem oppugnat. Qua re cognita: re/
guli gothi ſuppetias maranco ferunt: opẽ præterea conferente amero rege: nõ ignobi
li gotho. Aduerſum quos mari delatos martellus cũ exercitũ duxiſſet: regulos fudit:
Fuſi gothi.
reliquis fugã capientibus. Rurſus repetẽtibus bellũ gothis: cũ narbonẽſem agrũ incur
ſionibus arelateq; uaſtarent: accito luprando lõgobardorũ rege: graſſantẽ hoſtẽ mar
tellus exturbauit. ¶ Redeuntẽ inde martellũ morbus inuaſit. Qua re admonitus filiis
hæreditatẽ diſtribuit. Carlomano auſtraſiã: ſuauiã alemanniãq; & thoringiã: pepino
franciã relinquens: griffone derelicto: q oĩm infimus natu erat. Quæ cã fuit inſurgen
tis poſtea belli. ¶ Inter hæc childericus uelut belua nihil cogitans: tẽpus ocio & uolu
ptatibus exigebat. At pepinus futuris ꝓuidens in burgundiã q̃ ſibi a martello relicta eſ
ſet irrũpens: eam cũ feſtinatiõe occupat. Interim ingraueſcẽte morbo martellus mor
te extinguit̃ annis adminiſtratõis eius. xxv. exactis. Cuius ſepulchrũ ex alabaſtro apud
diuũ dyoniſiũ ꝓxime maiorẽ templi aram ad hoc uſq; tꝑs uiſit̃. ¶ Griffoni quẽ mini
mũ natu dixim⁹ erat mater ſunahildis odolonis baioariæ ducis neptis: mulier cordata
Quæ iniquo aĩo ferẽs griffonẽ a patre teſtamẽto ꝑteritũ: filiũ excitat hæreditatis por
tionẽ ex fratribus repetere. Nec mora laudunũ plenus ſpei iuuenis occupat: bellumq;
fratribus ſeorſum indicit. Quẽ lauduni obſeſſum fratres ultro ad ſe uenientẽ capiunt.
Carlomanus ne interim dũ melioribus regni rebus aĩm intendit: rebus nouis griffo
ſtuderet: in nouo caſtello quod nõ ꝓcul ab arduenna ſilua erat in cuſtodia aſſeruari iu
bet. Inde aduerſus aqtanos expeditionẽ carlomanus pepinuſq; ꝓmouentes (duce hu
naldo ſupato) ꝓuinciã ſubiugarũt. Cũ autẽ pictauiæ caſtra haberent: regnũ quod an
tea cõi cõſortio poſſederãt inter ſe partiri ſunt. Sed redeunti carlomano cognita ale/
mãnorũ defectione: ducto in eos exercitu: agros incẽdit: atq; ita dirutis ad ſolũ cõplu/
ribus locis: cũ francos repeteret: odilonẽ baioariæ ducẽ arma agitare & bellũ aduerſus
reges parare nũciat̃. Cuius temeritatẽ facile reges cõpreſſerũt. Nec mora: in ſaxones

bellū inſurgit. Quos carlomanus ſe ſolo (ductis aduerſus rebellem copiis) pdomuit.

Carloman⁹ religionē ꝓfitetur.

Hic carlomanus cui ſecundorū negociorū turba odioſa maxime eſſet pipino regni ad miniſtratione attributa romā ꝓficiſcit᷑. Atq᷑ a zacharia tunc romano pontifice religio nis habitū ꝓfeſſionēq᷑ recipiens: deo militauit in cœnobio quod ſuis impenſis in mō

Mons ſoracte in tuſcia.

te ſoracte extruxerat. Eo cū ſe cōplures ex nobilitate francorū eius uiſitandi gratia cre bro cōuenirent: ad montē caſſinū demigrauit. At longe alio aīo griffo pmoleſte ſe rebat pipino ſubiici. Libertatē igit᷑ nactus ad ſaxones ſe recipit. Ibi collecto (ut ipe arbi trabat᷑) iuſto exercitu: aduenīēti pipino occurrere ad onacrā amnē: loco quē orhemū incolæ uocant nō formidat. Pipinus autē ad fluuiū muſſahā in uico ſtrahūgo caſtra ſe

Griffo hoſpitē ſuum taſſillonē poſſeſſione extur bat.

cit. Nullo tñ ꝓlio cōmiſſo: in colloquiū uentū eſt: atq᷑ ita re infecta diſceſſum. Griffo qdem cognitā ſaxonū pfidiam habens in baioariā cōtendit. Vbi allectis in ſuā beniuo lentiā pmultis ꝓceribus francis: ducē taſſillonē hoſpitē ducatu exturbat. Ea re cognita pipinus cū magnis copiis in griffonē ꝓgreſſus: depꝛhēſo griffone taſſillonē reſtituit. Griffonē autē ſex uel ut a nōnullis ſcribit᷑ duodecim comitatibus apud francos dona uit. Quibus nō contentus eo ipſo anno quo hæc geſta ſunt ad gayfirū aquitaniæ ducē

Pipin⁹ zachariā pontificē romanū conſulit.

defecit. Pipinus regū franciæ inertia pſpecta: cū domi deliteſcerent nec reipublicæ ꝓ curationē ullā ſuſciperēt zachariā romanū antiſtitē p archiepm bituriceñ. rurchardū: & furadū ipſius pipini domeſticū ſacerdotē cōſulit: uter ad rempublicā gerendam po tiſſimū ydoneus ex regibus eſſet: is ne qui ocio domi tēpus contereret nihil agens: ni hilq᷑ oīno curans: an qui induſtria uirtuteq᷑ publica negocia moderaret᷑ intentus atq᷑ ſollicitus. Ad pipini cōſulta reſpondit zacharias: eū regni gubernaculo dignū eſſe: qui prudentia ſpectatus: rempublicā dilig nter curioſeq᷑ cōponeret. Quo rñſo adducti ꝓ ceres: pipinū ſibi deligunt regē. & ex zachariæ ſententia atq᷑ auctoritate illū cōfirmāt: quē bonifacius (q cathologo ſanctorū aſcribit᷑) iuſſione more regio unxit. At childe ricus homo uecors detonſo capillo monaſterio deputat᷑. anno dñi ſeptigenteſimo qn quageſimo. Eodē anno quo regni diadema pipinus ſuſcepit: ſaxones bellum mouet. Quos ad Vuiſurā flumen ꝓlio iterū uictos rex in ſuā ptātem accepit. Franciā inde re

Griffo necat᷑

petenti: griffonē quē ad gayfirū aquitaniæ ducē defeciſſe cōmemorauimus: interem ptū fuiſſe nunciat᷑. Curauit ꝑterea religioſus princeps auctore remigio rothomagorū antiſtite: emendatiora facere q̄ antea rudia & inculta in eccleſiaſticis officiis cātabant᷑.

Per id tps ſtephanus ſecūdus pontifex romanus urbe egreſſus cariſiacū ad pipinū ſe cōtulit. Pipinūq᷑ in regē francorū ſacrauit. Cauſa ꝓfectionis fuit. Alſtulphus lōgobar dorū rex grauiore tributo romanos ꝑmebat: indicto cuiq᷑ romano capitali cenſu atq᷑

Stephan⁹ ſecundus papa pipino & ei⁹ poſteritati benedixit.

annuo. Pontifici ꝓpterea ſuppetias ferre pipinus pollicet᷑. Stephanus autē ut regi gra tificaret᷑ pipino benedixit: & poſteritati eius atq᷑ q temeritate aliqua aduerſus francos bella mouerent cōione xp̄iana interdixit. Primo inſequēti uere pipinus in lōgobar dos exercitū ducit. Cui ad alpiū anguſtias occurrēs alſtulphus: trāſitu francos ꝓhibere cōtendit. Sed irruentiū in ſe francorū impetū nō ſuſtinēs papiam ſe recepit. Ibi milite frāco circūuallatus: obſides q̄draginta pipino dat. Iuratq᷑ romano pōtifici q̄cunq᷑ ab ſtuliſſet reſtituere. Atq᷑ ita attributis ſtephano militū firmiſſimis copiis pōtificē in ſe

Alſtulphus a pipino uicit᷑.

dē pipinus reſtituit. Cognito pipini in franciā abſeſſu: Alſtulphus neq᷑ obſidū neq᷑ iuriſiurādi curā habēs: nullis ſe ꝓmiſſis abſoluit. Ed ob rem pipinus ſuperatis iterū alpi bus: alſtulphū papiæ obſidet. Obſidione ꝑſſus alſtulphus rauennā pipino cū aliis quas pōtifici abſtulerat aliquot urbibus q̄ in exarcatu erant reſtituit. Receptas pipinus ſte phano aſſignat. Ipe uero alſtulphus nō multū poſt equo forte delapſus ceruicē fregit.

Legati imparoris ad pipinum.

Eodem tēpore pipino apud cōpendiū agente uenere ad eum ex conſtantinopoli le gati. Eiq᷑ imperatorio nomine miri operis organa dono dedere. Eius legationis nul la cauſa litteris mandata eſt. Credo pipini fama imperatorem adductum fuiſſe. Ideo q᷑ nouo principi gratulari uoluiſſe amicitiamq᷑ eius experiuiſſe. Venit præterea ma

Taſſillo baioariæ dux.

gna procerum ſuorum nobilitate comitatus dux baioariæ taſſillo qui in uerba regis iurans illi ſe & gentem fortunaſq᷑ omnes ſuas perpetuo ſummiſit. Saxones uero qui bus odio ſemper fuerat francorum nomen proficiſcentem in ſaxoniam Pipinum

Digitized by

aditu intercludere conati ſunt. Sed irruptione facta pipinus hoſtē retro abire cōpellit Victos deniq; ānua trecētorū ualidiſſimorū equorū pēſione pipinus mulctauit: quos ad ſe quotānis in franciā parlamēti tpe deduceret. Sic em̄ publicū ad iuſticiā miniſtrādā conuentū franci uocāt. Cuius inſtituēdi autor ab hyſtoricis nō tradit᷑. Id em̄ cuiuſq; anni definito tpe loco quē rex deſignaſſet habebat᷑. Verū q̄nquidem hæc generalis ex toto regno coitio impenſis & laboribus cōueniētes afficiebat: obſeruatū poſtea eſt ut ex maioribus ciuitatibus & ꝓuinciis periti iudiciorū & cōſuetudinis hoīes ad id munus delecti ius cuiq; p ꝓuocationē litiganti dicerēt. Quæ inſtitutio cū uaga interdū incertaq; cōmutatis ſedibus eſſet: decreta eſt parlamēto apud pariſios curia & ſedes: in q̄ iudices deſignati ſe iugiter ſiſterēt ꝑpetui ꝓuocationū definitores. Qui octogita ſunt: annua ex regis fiſco ſtipēdia capientes. Et hi qdē p quattuor curias diſtributi ſeorſum cōſidunt: ſuoſq; p̄ſidentes habent. In prima quā frāci camerā uocant p̄ſidentes q̄ttuor & cōſiliarii triginta cauſas & lites audiunt. dilationes & q̄ ad iuris cognitionem attinēt cōſtituūt. Leuiora q̄dam & tēporanea finiētes. In reliquis ſingulis duabus cameris decē & octo inquiſitōibus p̄ſunt: q enqueſtarū: id eſt inquiſitionū conſiliarii dicunt᷑ qbus p̄ſidentes q̄ttuor p̄ficiunt᷑. Horū oīm pars ex clero: parſq; ex laycis cōſtituit᷑. Sententias dictāt. Quā ſtatutis diebus alter p̄ſidentiū in prima curia palā enūciat. Idq; arreſtum id eſt fixū & firmatū uocant: a quo uidelicet nemo ꝓuocare poſſit. Qui uero reus ſententiā in ſe excipit ſexaginta librarum turoneñ. mulcta afficit᷑. Si qs tn̄ in iudicio error admiſſus reo eſſe uidebit᷑: errorē ꝓponendi & in iudiciū eiuſdē curiæ deducendi ptātē habet: nec prius audit᷑: q̄ duplicatā mulctā depoſuerit. Quarta curia eſt eorū quos req̄ſtarū id eſt ſupplicationū palatii magiſtros uocant. Apud quos cā eorū tantū agit᷑ qui regiis obſequiis deputati: uel priuilegio donati ſunt. Et ab his qdē iudicibus q ſex ſunt ꝓuocare ad parlamentū licet. At cū in decidendis iudiciis nodus aliqs & anceps in cā difficultas ſurgit: oīm curiarū & camerarū conſiliariis cōuenientibus ſententia fertur. Eius parlamenti tanta fuit ſemp apud francos autoritas: ut q̄ rex ip̄e de republica deq; iure & ꝓuentibus regni ſtatuerit ea ſine huius ſenatus decreto nō ꝓcedant. Sunt p̄terea ipſius parlamenti cōiudices dū adeſſe uolunt franci pares: de qbus poſtea ſcribendum nobis eſt. Atq; ut huius ſacroſanctæ cōtionis regē autorē eſſe certū ſit: regia ſingulis qbuſq; annis reſcripta edunt᷑: qbus ad diui martini diē feſtū id eſt ſecūdo idus nouēbris parlamentū incoandi iudicib⁹ a rege autoritas dat᷑. Ad hoc p̄terea parlamentū ſpectāt octo alii ſupplicationū magiſtri: q regii hoſpitii peculiari noīe appellant᷑: q regi freq̄ntius aſſiſtunt cancellariā ſectantes. Et hi poſt primæ curiæ p̄ſidentes oīm primi ſedent. His ergo cū franciæ paribus cōprahenſis: centū oīno ſunt: qbus appellationū cognitio: regaliarū quoq; & pariū cauſæ cōmittunt᷑ incōmutabili ſententia terminādæ. Iam ad pipinū redeamus. Vix hac in ſaxones expeditione liberato pipino: gayfirus aqtanus defert᷑: ſacerdotū ꝓuentus ſibi uſurpare. Quāobrē miſſis ad eū legatis: rex iubet ab hac temeritate tēperet: ablataq; ſacerdotibus reſtituat. Sed cū imperata facere negaret: pipinus apud childoacū caſtra habuit. Cognito regis aduentu gayfirus beniuolentiā ſimulans: miſſis ad pipinū algario atq; ytharo obſidibus reſarciturū ſe oīa ꝓmittit. Exceptis obſidibus rex in franciā reuertit᷑. At gayfirus incōmodorū q̄ a pipino ptuliſſet memor cabillonē burgundiæ urbē copias mittit: q̄ & urbē & late circūpoſitū agrū populent᷑. Agebat tū in publico cōuentu apud duriā pipinus. Perfidia gayfiri cognita: ulciſci iuriſiurandi contēptorē pgit. Caſtellis cōpluribus ſolo tenus dirutis: borboniū chantellā atq; claromontē recepit. Inde cū lemouicas ꝑueniſſet oībus igne ferroq; cōſumptis exercitū in franciā hybernatū mittit. Eius belli aduerſus gayfirū finem cū pipinus maxime optaret: crebras expeditōes i aquitaniā duxit: quā infeſtiſſimis incurſionibus uexat. Et q̄uis hoſtiliter p oēm regionē frequēter miles francus graſſaret᷑ gayfirus tn̄ nec in acie ꝓdire: nec apto p̄lio decertare auſus eſt. Excurſa aqtania: deficientibuſq; ad pipinū plurimis urbibus: gayfirus a ſuis necat᷑. Erant in ſupellectili gayfiri manuū integumēta: q nunc chirothecæ appellant᷑: q ꝙ unionibus aliiſq; p̄cioſioribus gēmis intexta erant ad ornamentū feſtis diebus gayfiro erāt. Hæc recepta pipin⁹

Saxonib⁹ tributū iponit᷑.

Inſtitutō parlamenti.

Pipinus ꝓ cleri libertate gayfiro aquitanorū duci bellū idicit.

Gayfirus a ſuis necatur.

in templo diui dyonißii appẽdi iubet. Quæ cruci aureæ q̄ ſupra aram maiorẽ extat ap/
penſa diu uiſa ſunt. Bello aquitanico exacto & gayfiro apud petragoricos necato:
xantonas pipinus petit. Ibi cõtracta infirmitate: mox turonũ: deinde pariſiũ ſe cõtulit
ubi paucos poſt dies uita deceſſit. elatuſq; eſt funebri põpa: & cõi oĩm luctu in monu/
mentũ qđ in diui dyonißii æde illi extructũ erat ſepult⁹. Anno xp̄ianæ gratiæ ſeptingẽ
teſimo ſexageſimo octauo.

Eiuſdem compendii. Liber quartus.

PIpino duo fuere ex bertha liberi ſuperſtites carolus & carlomanus.
Qui ambo ex ſententia ꝓcerũ reges appellari: partito inter ſe æqua
bili portiõe paterno regno. Carlomanus ſueßione: Vuarmaciæ ca
rolus dyadema ſuſcepit. Sed carlomano breuior uita fuit. Hinc au/
ctior factus carolus: toti ſine interciſione regno dñari cœpit. Mox/
q; hermenaldo ſibi famulari antißiodorũ dono dedit: eũq; comitẽ
appellauit. Nec mora interpoſita: cũ accepiſſet hunuldũ aquitaniæ urbes quas pipinus
ſubegerat ad defectionẽ ſollicitare: cõparato exercitu aduerſus rebellẽ ꝓgredit̃. Quẽ
in fugã uerſum: & ad lupũ uaſconũ ducẽ ſe recipientẽ mira celeritate carolus pſequit̃.
Sed priuſq̄ in lupũ moueret: ad eũ legatos mittit: q dedi ſibi hoſtẽ petant. alioquin bel
li oẽm molẽ in ſeſe excepturũ. Lupo conſiliũ fuit non hunuldũ modo ſed ſe quoq; cũ
oĩ uaſconia caroli p̄tri cõmittẽdi. Recepta utraq; ꝓuicia carolus cũ in frãciã ueniſſet
Adriani primi romani pontificis legatos audiuit. His mandatũ erat petere a carolo au
xiliũ aduerſus deſideriũ lõbardiæ regẽ: quo oppreſſore multa oppida ui: multa ſpõta
nea deditione a romana eccleſia defecerant. Legatis carolus reſpondet ſe id curaturũ:
ſubuenturũq; beato põtifici. Igit̃ miſſis ad deſideriũ nunciis: petit ab iniuriis deſiſtat.
Reſtituatq; ſummo ſacerdoti q̄ abſtuliſſet. Atq; ut imperata recuſanti deſiderio caro/
lus paratiſſimus occurreret: collecto celeriter exercitu interim dũ legati mãdata pera/
gunt oĩa q̄ ad bellũ cõueniebant cõparat. Redeuntib⁹ legatis: cognoſcit carolus deſi/
deriũ oĩa hoſtiliter agere: paratũ eſſe diſcrimẽ experiri. Non cunctatus igit̃ copias ad
alpes ꝓgredi iubet. Occupauerat deſiderius anguſtias montiũ fortiſſimis pſidiis. Sed
cognito regis aduentu: in plana mox hoſtis ſe recepit. Superatis iugis: poſtq̄ taurinũ
carolus ꝑuenit: certior factus deſideriũ uercellas cũ grandi exercitu ꝓfectũ eſſe: cõuer
ſo in illũ agmine: carolus uercellas petit. Vbi dimicandi p̄tãte facta: fuſos ſuos cũ uide
ret deſiderius: papiã fuga ſe ꝓripuit. Locũ ubi pugnatũ eſt propter interfectorũ ſtragẽ
mortariã incolæ appellauerũt: ubi ſacella duo: unũ beato petro: alterũ diuo euſebio di
cata ſunt: in illo Amilius: ĩ hoc Amicus ſepult⁹ eſt. Qui tãta formæ ſimilitudine æq̄les
fuiſſe tradunt̃: ut alter ab altero haud facile diſcerni poſſet. Et hi q̄dem in caroli exerci
tu militantes apud mortariã occubuerunt. Fugientẽ deſideriũ celeriter pſecutus ca/
rolus: cũ urbẽ prima oppugnatione capere nõ potuiſſet: eã circũſiſtit: ne qua pateret
deſiderio effugiendi uia. Sed ubi cognouit deſideriũ plurima tentaturum priuſq̄ ſe de
deret: carolus relictis quibuſdã ad cõtinuandũ obſidionẽ fortiſſimis & belli nõ ignaris
ꝓceribus: romã uiſendi adriani cã ꝓfectus eſt. Inde papiã conuerſus ciuitatẽ deſideriũ
q; una cũ uxore & liberis in p̄tãtem accepit. Hic eſt deſiderius regũ longobardorũ ulti
mus. A quo recuperatas quas romano præſuli abſtulerat urbes eccleſiæ carolus reſti/
tuit. Addidit his ſpoletũ atq; beneuentũ. Quibus beneficiis ut põtifex gratiæ aliq̄d re/
penderet: carolũ multis ornauit priuilegiis. Quorũ illud maximũ fuit donare eccleſi/
as ydoneis ſacerdotibus poſſe id a ſacerdotib⁹ inueſtitura vulgo appellat̃: qua ſine ec/
cleſiam uel ut nunc loquimur beneficiũ nemo poſſidebat. Recipiebat eñ a rege q be/
neficiũ adepturus eſſet annulũ uel ſimile quippiã: argumentũ ſcilicet regiæ in eũ gra/
titudinis. Intereſt eñ regũ noſſe: q maiores maxime eccleſias adminiſtrent: quarũ ip̄i
tutores ſunt. Adiectũ priuilegio eſt. Romanũ quoq; pontificẽ ſine caroli iuſſu eligi nõ
debere: idq; in ſynodo aßidentibus romæ centũ quinquagintatribus ep̄is atq; abbati/
bus firmatũ eſt. Rebus in italia ex caroli ſententia præclare cõfectis: in franciã reuerti
rex maturat. Nam rebellantibus iterũ ſaxonibus bellũ indicere iãdiu aĩo conceperat:
ꝓpterea q̄ ſepenumero uicti nec acceptas leges nec cõuenta ſeruarent. Sed cum falſis

Carolus ĩ deſiderium mo
uet.

Mortaria in
lombardia.
Amilius &
Amicus.

Rex deſide/
ri⁹ papiæ ob/
ſeſſus.

Priuilegium
inueſtituræ
eccleſiarũ: &
inſtituẽdi ro
manum pon
tificem.

Digitized by Goog

deorũ religionibus inſeruirent: francos chriſti cultores maxime oderãt q̄bus erant fi/
nitimi. Aduerſus illos ducto exercitu: uariis prœliis ut oportune carolus poterat certa
tũ eſt. Duobus tantũ locis: apud onacrũ ſemel: iterũ apud heſam fluuiũ totis copiis pu
gna fuit. Poſteriore attriti ſaxones: in deditionẽ uenere. His mandatũ eſt chriſti reli/
gionẽ inſtitutaq; ꝓfiteri. Ex omni ſaxonũ turba multis obſidibus acceptis milia decẽ
carolus in franciã tranſlata uariis aſſignari locis iubet. Ex his prognatos brabantinos
flamingoſq; ſatis conſtat: quorũ etiã nunc ferociam & ſeditioſos mores præ ſe ferunt.
Saxonibus tandẽ poſt eius belli initiũ trigeſimo anno ſuperatis: cum ex hyſpania bel/ Bellũ in hy/ſpania.
li motus fieri nunciarent ab iis qui aduerſæ religionis erant. Carolus fidei xpianæ cha
ritate adductus exercitũ in hyſpaniam ducit. Prius tamẽ q̃ expeditionẽ produceret: rẽ
tanto principe dignã ordinat. Ex oĩ præcipua francorũ nobilitate duodecim ſelegit: Parium franciæ origo.
quos ſecũ in militiã perduceret: eos pares appellans: quia ſcilicet æquali inter ſe digni
tate regi conſtantes ꝑpetuo eſſent: neq; cuiuſq̃ niſi parlamẽti tantũ ſenatus iudicio ob
noxii tenerent. qui cõſeruandis item coronandiſq; francorũ regibus adeſſent. Hi etiã
nunc inſequentibus noĩbus deſignant. Remẽſis archieps: Laudunẽſis atq; Lingonẽſis
pontifices duces. Bellouacus: Nouiomenſis: atq; Cathalaunenſis epi comites ſunt ap
pellati. Ex ſæculi principibus: Burgundus: Normannus & Aquitanus ducatus dignita
tem: Flandrenſis autẽ: Tholoſanus: & campanus comitatus prærogatiuam obtinuere.
Atq; ita profectus pampilonã in ſaltu pyreneo urbem: deinde ibnalarbi opera qui eo
loci imperitabat cæſarauguſtã carolus capit. Inde poſtq̃ magnã agri hyſpanienſis par/ Proditio ĩ caſtris francorũ a ganelone.
tem ferro igneq; uaſtaſſet in franciã maturans pampilonæ muros ſolo æquauit. At cũ
ad anguſtias pyrenei iugi quæ ad uaſconiã ſpectant peruentũ eſt: uaſcones ex inſidiis
in poſtremã francorũ aciem tela coniiciũt. Atq; ita arctiſſimis faucibus incluſus miles
cum nec retrocedere nec in iugum euadere poſſet magna clade affectus eſt. Interem/
ptis anſelino atq; egeſibardo egregiis belli ducibus. Rolandum quoq; caroli ex ſoro/
re nepotem fortiſſimũ uirum illic periiſſe autores tradunt. Cuius illuſtria plurima ge/
ſta poſteritas celebrauit. Sed huius perfidiæ pœnas interfectis paulopoſt eorum regu
lis incenſiſq; late agris uaſcones exſoluerunt. Hæc a ganelone qui marſillo infideli re/
gi extremã francorũ aciem pecunia corruptus ꝓdidit: clades illata eſt. Sed proditorẽ
pœna non deſeruit. Carolus eñ ganelonẽ appræhenſum aquiſgranũ duci: ibiq; equis
ferociſſimis quattuor: pedibus manibuſq; diſtractum membratim diſſipari iubet. A Britones.
ſaxonibus in britones caroli arma conuerſa ſunt qui a francis defecerant. Venere tan/
dem in caroli poteſtatem. Per idem tempus beneuentum duce araiſo caroli impe/ Bauari.
rata abiurant: atq; grauiſſimos motus belli excitaſſent: niſi caroli diligentia præueniſ/
ſet. Admoto enim ad capuam incredibili celeritate exercitu: uix caſtris locatis de pace
conuenit. perterrito hoſte qui tantam in rege celeritatem admiraret. Re confecta frã
ciam carolus repetit. Ibi nunciũ accepit Taſſillonem baioariæ ducẽ quem ad pipinum
ueniſſe ſupra memorauimus: uxoriis querelis agitatum arma parare: finitimoſq; po/
pulos ſibi ad ſocietatem belli acciſcere: ut francis incõmodaret. Erat taſſilloni uxor de
ſiderii filia: cui dolebat maxime patris fortuna: quẽ franci & regno & uita priuauerant:
uxore liberiſq; abductis. Ea re cognita: carolus nulla mora interpoſita: in taſſillonẽ ꝓ/
greditur. Cum non procul baioaria perueniſſet: legatis mandat taſſillonem adeant: at
q; admoneant: pluris habeat francorum manſuetudinẽ: q̃ arma experiri. Quibus man
datis perterritus taſſillo nihil cunctatus carolo ſe dedit. Datq; theonem filiũ cum aliis
compluribus ſumma eius gentis nobilitate obſidem. Interea cum hæc agerentur: Abdoriti.
Abdoriti uetuſtiſſima amicitia francis iuncti: quia a finitimis populis bello impeteren
tur: auxilium petitũ ad carolum mittunt. Ab oceano ſinus eſt qui orientẽ uerſus cen/
tum (ut fama eſt) milibus paſſuum excurrit. Hũc ad utrãq; ripam abdoriti uelatabi at
q; normanni incolebant. Abdoritorũ legatis carolus opem pollicetur. Nec cunctatur Huni uicti & mirũ in mo/
copias illo promouere. hoſtem ex ſociorum finibus pellere. pulſos adigere iuramen/ do attenuati
to: ne ultra abdoritis: ſed nec aliis populis bellum ſe inconſulto inferant. Supererãt ſuis fortunis

Digitized by Google

huni: qui a ſcithis atq; inde a meotide palude olim mouentes in pannoniam demigra/
rant. Hi & opibus & populi multitudine ſociiſq; potentes: atq; aduerſus ſaxones de re/
gionū limitibus contendentes: francos parui habere cœperunt. Igitur aduerſus uali/
diſſimam gentem: delectiſſimū & numero & uiribus exercitum carolus comparauit.
Octauo tandem anno multis uariiſq; præliis bellum confectum eſt. Victoria de hunis
habita: franci quicquid apud hoſtem diuitiarū inuentum fuit in franciam exportaue/
runt. Eo bello adeo attrita gens hunorū eſt: ut de ſummis opibus & beata quadā fœli
citate delapſi: nullum fere prioris fortunæ ſplendorē retinuerint. Sunt qui memo/
riæ prodiderint Adelgiſum deſiderii regis filium qui biſantium ad imperatorem pro
fugerat eodem tempore coacto exercitu in italiam ueniſſe recuperandi paterni regni
cauſa. Cuius inanes conatus miſſis præfectis carolus facile fregit adelgiſo ſupplicio af/
fecto. Bohemicū deinde atq; lemouicū bellum per carolū filium iuniorem cōfecta
eſſe: quo egregio facto filius indicium paternæ uirtutis a qua non degeneraret dedit.

Abdoriti cō tra norman/ nos.

Neq; diu poſt de normannis abdoriti quæſtionem carolo afferunt. A quibus affe/
cti maximis iniuriis duce gotofrido eſſent. Indignatus igitur carolus q uicti ſemel nor
manni bellum redintegraſſent: Claſſe inſtructa illo militem mittit: ipſe terreſtri itine/
re proficiſcitur. Iam enim tam elato animo gotofridus ſuperbiebat: ut aquiſgrani ubi
caroli regia erat ſe caſtra poſiturum iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Go/
thofridus enim a ſuo quodam ſatellite necatur. Mortuo duce: normanni imperata fa/
cturos ſe eſſe promittunt. Ad hæc tam crebro ingruentia carolo bella addere quoſ/
dam autores non ignoro expeditionem quam religionis cauſa: atq; biſantini impera/
toris ſuaſu hieroſolymam carolus duxerit. Cuius rei fidem nō facile admiſerim. Nam
cum uel in italia: uel in hyſpania: in germania item aduerſus ſaxones plurimis locis: in
uaſconia rurſus atq; aquitania continēter bella: nulla quiete data geſta ſint: nullū fuiſ/
ſe tempus uidetur quo tam longinquum aſſumere bellum potuit. Nec illud afferri po
teſt: Poſt acceptū a leone tertio pontifice romano imperii nomen hieroſolimam mo
uiſſe: tum propter conſtantinopolitanū imperatorem qui emulum imperii ſuſpectum
haberet. Nec cōſtat carolum italiæ aut germaniæ fines a ſuſcepto imperio præteriiſſe.
Is quoq; qui uitam & geſta diui ſeruacii memoriæ prodidit: negat carolū ullam in ſar/
racenos expeditionē duxiſſe. Ego uero cū tolleti eſſem: carolūq; magnū magnis lau/
dibus efferrem: q hyſpaniæ bonā partem ad ipſum uſq; tolletū ſubiugaſſet: perlat⁹ eſt
ad me liber qui præconia hyſpaniæ iſcribitur: ubi hæc q̄ de Carolo memorabam eius
libri autoris maximo ſtudio & nixu refelluntur. Quamobrem inter tot repugnantes
ſententias: quā maxime ſequi oporteat non diffinio. Tantū illis aſſentior qui hieroſo
limitanā expeditionē non admittunt.

Quare impe rii dignitate Carolus do/ natus eſt.

Quibus autem cauſis ad imperium carolus ſit
prouectus nunc enarrabo. Orta apud romanos ſeditione: quidā magna auctoritate p/
ceres in leonem pontificē coniuratione facta: urbe eū expellunt. Qua iniuria per lega
tos ad carolū relata: ultū ſe ire pontificis iniuriā rex reſpondit: ratus ad dignitatē ſuam
pertinere romanā ſedem tueri. Nulla igitur interiecta mora in italiam contendit. Eius
aduentu cōpoſita res eſt: cōiuratis ſupplicio affectis: atq; ita carolus pontificē reſtituit.
Reſtitutori gratificaturus leo tertius: ſacerdotū habito conſilio: carolū. viii. kalē. ianu
arias cum frācorū regnū tris &. xxx. annos adminiſtraſſet: auguſtū appellat: gratū no/
men romanis: nec minus italis oībus acceptū. Supra enim trecentos &. xxx. annos cū
imperii nomen (gothis oīa fere occupantibus) inſuetū pene eſſet: ad Carolū delatū
eſſe nemo nō letabatur: q & uirtute & rebus geſtis imperio ydoneus oīm iudicio erat.
Imperii autē appellatio tametſi diu militare officiū in bello fuiſſet: cōſuetudine tñ in/
ductū eſt: ut ii qui reipublicæ gubernacula ſoli inibant: imperatoriū nomen ad digni/
tatem trāſtulerit. regio noīe reiecto: quod poſt exactos reges odio romanis habebat.

Imperatoria dignitate decoratus carolus i franciā reuertēs: oībus qua iter habebat
locis magna oīm leticia excipit. Geſta ſunt a carolo plæraq; alia bella: q̄ p pfectos uel
filios pſpe admiſtrauit. Sicut illud qd aduerſus britōes p ādulfū geſſit dū Vuarmaciæ

contra ſaxones ageret. Hi em̄ britones a britannis orti cum aliquando a ſaxonibus bri
tannia occuparetur in uenetorum atq; coroſolitorum terras ubi nunc incolunt cōmi/
grauerant francis exinde tributum quotannis exſoluentes. Quod cum per id tempus
detrectarēt: ādulphus caroli iuſſu ſubiugauit acceptis obſidibus quos uuermaciam ad
regem adduxit. Quæ uero a turpino remenſi plurima produntur: ea permultum auda
ciæ græcanicæ habere mihi uidentur. Figmentis enim ſimilia per poeſim excogitata
eſſe crediderim. Cuiuſmodi illud eſt: pampilonæ muros tubarum concentu corruiſſe.
haſtas militū iam diu aridas terræ noctu affixas nō longe a tolleto: altera die uiruiſſe.
Carolū tam ualido lacerto eſſe. ut equi complures ſoleas ferreas ſimul ſoluere poſſet.
Inſidentem equo armatum militem uno gladii ictu mediū diuidere: mucrone in ter/
gum equi adacto. Fuit nihilominus carolo cum ſpecie corporis ualitudo & robur: in/
genium inſuper excellens: grauitas atq; inceſſus dignitati regiæ non diſcors. Liberali/
bus diſciplinis animū excoluit præceptore primum petro piſano. deinde alcuino āglo
uiro apprime diuinis humaniſq; artibus erudito quem gloſſæ in bibliam quam ordina
riam uocant autorem antoninus florentinus prodit. Quo autore pariſienſis ſchola — Inſtitutio
(quam uniuerſitatem uocant) hac occaſione cœpit. Delati naue ex ſcotia claudius et — ſcholæ pari
iohannes: rabanus quoq; & alcuinus ex uenerabilis bedæ diſcipulis. In galliam cū ue — ſienſis
niſſent: nec quicq̃ præter bonas diſciplinas patria exportaſſent: ſe ſapiētiam profiteri:
eamq; uenalem habere conclamant: qua re ad carolum perlata illos ad ſe uocat: uo/
cati libere profitentur ſapientiam illis eſſe quam adipiſci cupientes gratis edocerent
ſi uita locuſq; tantum eis præberetur. Intellexit imperator ingen iam hominū mentē
eoſq; cum aliquot dies apud ſe tenuiſſet. Claudium cui nomen erat clemens pariſii cō
uerſari: & generoſos adoleſcentes bonis diſciplinis inſtituere iubet. Iohannem uero
papiam miſit. Hoc initium habuit parienſis ſchola celebre mox philoſophis atq; theo
logis gymnaſium. unde prodiere inſigni doctrina & eruditione uiri: qui nō ſecus atq;
illuminatiſſimæ faces mirum chriſtianæ religioni fulgorem diffuderunt. Ita ut nō ab
re bonorum ſtudiorum parens (non quidem annis: ſed liberalibus religioſiſq; diſcipli
nis) antiqua a plæriſq; nominetur. Bononienſis etenim ſchola quæ theodoſio imperā
te initium cepit: eſt ætate ſuperior: collegiorum uero & doctorum hominū numero
longe inferior. Eloquētiæ præterea ſtudioſiſſimus carolus fuit cui addidit etiam litte/
rarum græcarum non paruam cognitionem. Neq; uernacula modo lingua: ſed pere/
grinis iſuper eloqui ſtuduit. Tabellis ceratis carolus utebatur: ut quæ uel excogitaret
per ſe agens: aut inter occurrentes curas ſe agenda præſentarent ea ſcriptis mandaret.

Venientes ad ſe legatos ueſte aurea indutus & gladio precioſis gemmis decoro cin
ctus ſedens audiebat. Frequētiſſimis uenationibus gallorum more delectabatur: exer
cebaturq;. Balneas crebro petebat admiſſis dicaciſſimis quibuſq; quorum confabula/
tionibus recreabatur. Matre bertha heraclii bizantini imperatoris filia natus eſt: quā
mira pietate coluit. Sed et omnem familiam incredibili charitate diligebat. Manſue/
tiſſimus ad omnia in iure dicendo æquitatem: in gerenda republica moderantiam ob
ſeruauit. Religionis in primis reuerentiſſimus cultor ſacerdotes & clerum omnem ue
nerabatur. Quod in primis teſtantur ſynodi quinq; per galliam eius præcepto habitæ:
maguntiæ una: Remis altera: tertia turonis. Cabilone quarta. Quinta arelate. In qui/
bus clero leges: et debiti ritus ordinati fuere. Cum uero de rebus diuinis & uario canē — Nota de offi
di genere ſacerdotes diſceptare audiret: propterea q̃ ambroſianum illo tempore atq; — ciis eccleſia/
gregorianum morem promiſcue clerus obſeruabat: obtinuit ut gregoriano reliquus — ſticis
orbis: ambroſiano mediolanenſis eccleſia uteretur. Plurima templa extruxit & ditauit
et quæ diruta cognouiſſet ea mandauit per locorum ſacerdotes reſtitui atq; inſtaura/
ri. Aedes et palatia complura magno ſumptu iactis fundamentis condidit: quæ teſti/
monio ſunt regiis quibus ornatus erat uirtutibus. Et cum in omnes tum in paupe/
res liberaliſſimus habebatur. Fuerunt Carolo multæ uxores quæ illum prole fœli/
cem reddiderunt. Prima quæ Deſiderii filia erat dimiſſa Hildegardam nobiliſſimam
ex Suauorum gente uirginem accepit. Ex ea nati ſunt Carolus: Pipinus: Ludouicus:

Digitized by

et totidem filiæ. Pipino italiam: carolo citeriorem galliam: pater adhuc uiuēs attribu
erat. Pipinus uenetias inuaſit partemq; inſularum quibus uenetiarum ciuitas conſtat
uſq; ad riuū altum occupauit quē cū ex cōiūctis doliis pōte facto oppugnare cœpiſſet:
aduerſa tempeſtate & uenetoꝝ eruptiōe pons diſſipatus eſt. Cauſa in uenetos belli fu/
it: quia contra concordiæ prius cum nicephoro habitas leges græco imꝑatori fauebāt
Ita enim fere ſemper compertum eſt: ut nulla italiæ pars fidem gallico nomini cōſtan
ter ſeruet Sed pipino caroloq; prius patre mortem obeūtibus ludouicū quem unicum
habebat auguſtum coadiutorem aſſumpſit. Circa liberos educandos eam curam adhi
buit: ut mares bonis diſciplinis: fœminas lanificio erudiendas ſummopere ſtuduerit.
Cum autem quies illi a bellis conceſſa eſt: triennio priuſq̄ moreretur: teſtamentum
condidit duabus partibus totius precioſæ ſuæ ſupellectilis ciuitatum maiorum præſu/
libus relictis ad reſarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiam liberis nepotibuſq; &
familiæ pro uniuſcuiuſq; ratione attribuit. Ipſe deinde cum laxandi animi cauſa uena/
tum pergit: carolus qui per omnem uitam inter tot bella reiq; publicæ ſollicitudines
proſpera ſemper ualitudine uſus eſſet: febre corripitur: qua quinto kalēdas februarias
abſumptus eſt: anno chriſtianæ ſalutis octingenteſimo quintodecimo. uixit annos ſep
Prodigia — tuaginta duos. regnauit quadraginta ſeptem. & quatuordecim imperauit. Eius ex/
ceſſum præceſſere quædam prodigia. Pila quæ in templi faſtigio apud aquiſgranum
erat fulmine deiecta eſt. Pons item quem apud maguntiam ſupra rhenum extruxerat
conflagrauit. Et aquiſgrani porticus qua ab ædibus palatinis ad templum uia erat cor/
Quatuor ta/bulæ precio/ſæ — ruit. Erant in theſauris precioſioribus regis menſæ quatuor tres argenteæ: alia au/
rea. Ex argenteis unam quæ ſimulachrum urbis conſtātinopoleos cōtinebat templo
diui apoſtoli petri romæ: Alteram in qua urbis romæ effigies exculpta erat rauennati
eccleſiæ dicauit. Tertia quæ totius orbis imaginem præferebat cum aurea ad filios p/
Epitaphiū caroli magni — uenit. Sepultus eſt magnifico monumento aquiſgrani. cui additus ex firmo lapide
arcus cum huiuſmodi inſcriptione Caroli magni chriſtianiſſimi imperatoris romano
rum corpus ſub hoc ſepulchro conditū eſt. Hunc exceſſum habuit carolus qui ob ge
ſtorum magnitudinem magnus appellatus eſt. Ipſe nanq; tametſi a patre pipino regnū
grande accepiſſet: multis tamen per italiam atq; germaniam: galliam præterea angli/
am atq; hiſpaniam prouinciis ampliatum reliquit Caroli magnitudini aſtipulatur ma
Horologiū carolo miſſū — xime legatio ad eum a perſarum rege miſſa. Cuius opes in oriente per id tempus flo/
rentiſſimæ erant qui ingētibus donis caroli amicitiam petiit. In donis fuit horologiū
ex auricalco miro artificio fabricatum. Vnde excidentibus horatim in ſubiectā cam/
panulam duodecies ſingulis globulis ereis tempus ſignabatur. Erāt quoq; pari nume
ro equites qui ad quāq; horam ſinguli ex feneſtra prodibant: quam in horologium re
greſſi ipſi claudebant. Fuit præterea amplæ ad modum magnitudinis tentorium biſſi/
num cum aromatibus & balſamo atq; elephanto. Idem fecere conſtantinopolitani im
peratores: quos in amicitia coniūctiſſimos carolus excepit: q̄q̄ non ſatis æquo animo
ferrent imperatoria illum dignitate fuiſſe a leone donatum. Sed illud oīm maximum
eſt: ꝙ nihil antiquius duxit q̄ chriſti fidem dilatare: & terminos proferre chriſtianorū
Nō mirandū ꝙ francoꝝ reges appellantur chriſtia/niſſimi — Cuius exemplū imitati omnes fere qui ſecuti ſunt francoꝝ reges magnis atq; excellen
tibus factis cum religioni & fidei chriſtianæ dignitatē cōſeruarēt atq; ampliarent: nihil
mirum inuidis atq; detractoribus uideri debet: ſi chriſtianiſſimi appellati ſunt. Itaq; cō
ſtat nullius gentis tanto labore romanis pontificibus & aliis præterea per orbem dei
miniſtris paſſim fuiſſe ſubuentum.

GLorioſiſſimo imperatori ſucceſſor ludouicus extitit: qui pii cognomen ob
morum manſuetudinē eſt cōſecutus. Hic puer adhuc aquitaniæ principatum
iuſſu patris obtinuit: præclaros labores aduerſus hiſpaniæ tyrannos excepit:
ciuitatibus multis in aragonia maxime uiuēte patre in ſuam poteſtatem receptis. Nū
tio de patris exceſſu accepto: ipſe poſt trigeſimum diem quo aquitania digreſſus eſt
aquiſgranum uenit. Vbi a proceribus francis qui illo uiſendi noui regis atq; impera/
toris gratia conuenerant conſalutatus imperator: ad patris monumētum deo preces

Digitized by Google

Carolus ſcũs habet

ritu chriſtiano ſupplex habuit. Carolus eñ ob uitæ merita in numerũ ſanctorũ relatus
eſſe a plæriſq; creditur. Cui etiam loci incolæ diem feſtum agũt. Idq; ab eccleſia roma
na permitti hoſtiẽſis iurecõſultus tradit. Quo exemplo ludouicus undecimus carolũ
a pariſienſibus coli noſtra ætate imperauit: miſſis uicatim nũtiis qui diem feſtum ce/
lebrari populo indicerent pœna capitis repugnãtibus indicta. A quiſgrani agens ludo
uicus recenſito patris teſtamẽto: legata quæq; diſtribuit. quin ſi quos ex familia mino
ris a patre habitos uel præteritos aiaduertit: eos aucto legato compenſat. Eodẽ lo
co legatos ad patrẽ miſſos audiuit & ante omnes michaelis cõſtantinopolitani impe
ratoris oratores amicitiam eius petẽtes delatoſq; a ſe diui dyoniſii libros qui de cele/
ſti hierarchia inſcribunt' eos ludouico dono dederũt ãno ſalutis octingẽteſimo.xxiii.
Venere quoq; a grymoaldo principe beneuẽtano nũtii, qui in uerba imparoris iurati
impata facturos promittunt. Indicta eſt grimoaldo annua penſio ſex miliũ aureorum

Godefridus dalmaciæ rex

Eodem tempore dalmaciæ rex qui godefridi filiũ regno ſpoliauerat ad impatorẽ
ſe contulit: ſeq; & dalmaciã omnẽ ludouici poteſtati pmiſit. Quem non multo poſt in
ſaxoniã legat. Nam & ſaxonibus & friſiis terras a patre ablatas ludouicus reſtituit. rat⁹
illos ad parendum clementia & libertate in armoꝝ & belli ſeueritate ꝓpenſiores fore
Sed hanc regis facilitatem ſiue benignitatem plæriq; reprænhenderũt: cum huiuſmodi
gens pugnax atq; inhumana duris ſemper legibus contineri debuiſſet. Deficienti/
bus per id tempus ab imperio ſclauonibus & mox item uaſconibus: motus omnis faci
le compreſſus eſt. Non tulit quoq; ſatis æquo animo ludouicus paſchaſiũ (leone mor
tuo) electum ſine ſuo aſſenſu pontificẽ. Miſſis tamen a paſchaſio ad eum nũtiis primũ
deinde ipo paſchaſio ad imperatorem ueniente: Ludouicus per bernardũ lombardiæ
regem & præterea per arelatenſem antiſtitẽ: mox per ſemet obuiã põtifici factus: ꝓde
untem paſchaſium reuerẽter excepit. Exceptũ donis honorauit: romãq; dimiſit. Bre
ui poſt mora interiecta carolus aquiſgrani cõuentum habuit ſacerdotum atq; ꝓcerum
In eo codicem de ordine & ritu eccleſiaſtico condi iubet quem p ciuitates & ſuæ ditio
nis loca inſigniora circũlatum ab uniuerſo clero exſcribi & ſeruari mandauit. Pontifi/
ces uero atq; inferioris dignitatis ſacerdotes quos præclaris ueſtibus per faſtum uti &
gẽmis compluribus digitos ornare cognouit: eam pompã deponere humilibuſq; in/
dumentis ueſtiri: & gemma una tñ ad dignitatis indiciũ cõtentos eſſe imperat. De
liberis autem quos tres habebat hæc fuit ludouici inſtitutio: lothariũ imperii cõſortiũ
ſecum habere uoluit. Pipinũ aquitaniæ præfecit. Ludouicum in baioariam legat. Ipſe
militum præfectis negocium dat abdoritas petere quos ab eo defeciſſe acceperat. Qui
primo fere aduẽtu ſe præfectis ſummiſere. Interea dum uenationi indulget nuntiatur
bernardum ex pipino italiæ rege qui mediolani ſepultus fuerat nepotem lombardiæ
regem: conſilio egedonis (quo amico carolus aliquando uſus fuerat et regneri qui
palatii præfecturam ſub carolo magno geſſerat) bello ſe parare & ad apertam defectio
nem copias cogere. Iam quoq; anguſtias alpium occupaſſe et firmo tenere præſidio.
Eam ob rem ludouicus celerrime exercitum ex francis alemanniſq; confectum edu/
cit. Cum autem cabillonem caſtra admouiſſet: bernardus de imperatoris expeditõne
certior factus: cum eos quorum auxiliis nitebatur perterritos uidet: ipſe ad carolũ quẽ
benignum atq; ſibi indulgentem fore ſperabat uenit: atq; ad pedes imperatoris ꝓcum
bens culpamq; cõfeſſus: auctores quoſq; nomine deſignat. Bernardi exemplo reliqui
conſultores idẽ faciunt. Inter quos erant epiſcopi tres. Aſſelinus mediolanẽſis: Vuol
phonſus cremonenſis: & theodulphus aurelianenſis. Hos omnes in cuſtodia uinctos
aquiſgrani haberi ludouicus iubet. Quo et ipſe hybernaturus erat. Primo uere domi/
nicæ reſurrectõis die exacto: Bernardum cum ſuis participibus ſibi præſentari iuſſit.
Qui tametſi romanis legibus capite damnari debebãt: pius tamen rex ſatis habuit ocu
lis malefactores priuare. Sed huius leuioris pœnæ tanq; ſcelere careret impatiens ber/
nardus: capite cæſus eſt. ginalum item qui regius cubicularius extitiſſet par pœna ſecu
ta eſt. Antiſtites aũt dignitate amotos monaſterio addixit: reliquos relegauit. Dũ
hec agunt' britones duce normãno a francoꝝ fide deciſcunt. Ea re cognita progreſſus

Paſchaſi⁹ papa incõſulto ludouico eligitur

Conciliũ aqſgrani

Nota diligẽter contra faſtũ prælatoꝝ

Bellũ a bernardo lõbardo i carolum

Pœna reorũ

aduerſus illos uenetis id eſt uānæ conciliū indixit. Inde in britones mouet: nec deſtitit
donec normānus a carolo quodā ſuo aulico interfectus nūtiatur. Rege amiſſo brito/
nes in poteſtatē ludouici deuenere. Vaſcones inde rebellarūt. Sed pipinus ludouici
filius inſtabilis populi ferociā ita compeſcuit: ut nō temere quiſpiā poſtea aduerſus im
peratorem arma ſumpſerit. Lindeuintū præterea pānonioꝝ tyrānū qui aqlegiā bello
premebat copiis ad bornā præfectū equitū miſſis fugat. Per id ferme tpus piratæ ex

Normāni piratæ

dacia occeano delati cū neq; in flandriā neq; in neuſtriā (portubus firmo præſidio oc/
cupatis) appellere poſſent: in aquitaniā exercitu uacuā irrūpunt: quā repētinis incur/
ſionibus uaſtatā relinquētes: ad ſuos ſe rettulerūt. Lindeuintū uaria diu fortuna ſerua/
uit. Nam ꝓcedētibus aduerſus eum francis munitiſſimo atq; edito caſtello ſe contine/
bat: Interdū ab aquilegienſi comite uandra fugatus ad dalmatas ſe recipiēs occaſionē
in pannoniā remeādi explorabat. Sed uerſipellis hō tandē clam interceptus occiditur

Lotharius auguſtꝰ a paſcale appellatur

Inter hec ludouicus cum lothariū in lombardiā dimiſiſſet: lotharius rebus inter lō/
gobardos cōpoſitis a paſchale pōtifice romano accerſit. Quē dn̄icæ reſurrectōis feſto
in urbe exceptū paſchalis inſignibus īperii donat auguſtūq; appellat. Inde uero papiā
aduenīēs aliquot illic dies ꝓpter impendētia negocia moratus eſt. Quibus partim nō
abſolutis ad patrē ea quæ geſſiſſet: rettulit. Qui lōbardiæ rebus bene conſultū eſſe uo
lens: moringū ex aulicis nobilē & alardum palatii comitē ad lōgobardos legat q cætera

Romani tumultuant

ꝓ uiribus curent. Dum hæc in francia gerunt: romæ tumultus exorit: interfectis ī
ædibus pōtificis theodorico eccleſiæ romanæ ſcriba & leone donairo: quibus priuſꝗ
morte afficerent oculi eruti fuierāt ob id maxīe ꝙ lothario fidi haberent: cuius imani
tatis culpā in paſchalē pleriq; transferebāt. Ea re ad ludouicū ꝑ nūtios delata: adelugo
diui uedaſti atrebatis abbati: & huffrido comiti negociū dat criminis autores ingrēdi.
Sed nōdum curia abierāt: ecce pōtificis paſchalis oratores ludouicū cōueniunt qui pa
ſchalem omni ſuſpitione liberent: Verū hac purgatione nō cōtentus impator: nūtios

Paſchalis papæ apud ludouicum purgatio

quos paulo ſupra noīauimus mandata abſoluere præcipit. Illi romā ꝓfecti perquiſita
diligēter ueritate pōtificis iureiurādo comperiūt nullā huius mortis labem ad paſcha
lem ptinere. Interea ludouicus regni curā nō omittens: urbes & populū uiſere: et quid
paſſim gereret cognoſcere pgit: ut oppreſſis leuamen: iniquis pœnā inferret. Quibus
pro tempe quātū ad ſe ptinere arbitrabat pactis: compendiū quo ꝓcerū conuentum
indixerat reuertit. Ibi redeūtibus roma legatis accepit paſchalē innocentē eſſe. Eam

Bulgari

ob rem pōtificis oratoribus liberū diſceſſum pmittit. Inde aquiſgranū ꝓgreſſus impa
tor bulgaros amicitiā eius petētes audit. Britonū præterea legatos in quibus yuo uine
madius erat homo inter ſuos apprime nobilis & potens liberaliter habuit. Hi ſe regio

Britones perfidi

nemq; cū uxoribus & liberis ludouico pmiſere. Donati magnis muneribus britones
abſceſſerunt. Mox aūt yuone duce finitimos bello impetūt & eos potiſſimū qui impa
tori erant audiētes. Sed paucis interiectis diebus domi a ſuis interfectus perfidiæ ſuæ
pœnā yuo luit. Per idem tp̄s pax quā petebāt normānis cōceſſa eſt. Cū bulgaris item

Heryo princeps normānus baptiſat

res cōpoſita. Agēti poſt hæc in germania ludouico: heryo princeps normānus cum
uxore & multitudine bona ſuæ gētis ad ludouicū religionis plenus acceſſit & ſacroſcō
chriſtianæ fidei lauachro ablutus eſt. Cui formidāti ne a ſuis ꝙ chriſtianus eſſet patria
pelleret. Ludouicus locū illi apud friſones munitū attribuit in quē periculo imminēte

Organa miſſa ludouico

ſe tuto reciperet. Tradūt nōnulli auctores quēdam georgiū ſacerdotē græcū eodē
tpe a bauduyno pānoniæ præfecto deductū fuiſſe ad ludouicū: q cōcinādoꝝ organoꝝ
cum admirādus opifex eſſet: gratiſſimus ideo impatori fuit. Nam qa id muſici genus
inſtrumēti franci nōdū cognouerāt georgium adulpho quæſtori palatino ludouicus
aſſignat q & ſtipēdio & iis quæ ad artē cōuenirēt ſacerdotē iuuet. Hinc organoꝝ uſus ī
franciā primitꝰ emanauit. Inuenio præterea multa de aſonte quodā ſaraceno ſcripta
eſſe q ex affrica in hiſpaniā traiiciēs barchinonā uſq;: atq; cæſarauguſtā copias admouit
Impatorē quoq; p præfectos primo aduerſus illū bellū geſſiſſe. Sed ducū incuria atq;
inertia rē infœliciter ſucceſſiſſe. Quibus officiis amotis pipinū aqtaniæ regē & hugo
nem principē palatinū: maufredū præterea ī hoſtem miſiſſe. Cæterū his pigerrime et

lento agmine incedētibus priuſq̄ pireneū ſupaſſent: oīa pdendi ſpaciū hoſti reliquiſſe
ita ut ad hác calamitatē ptinuiſſe plærīq; dicerēt pdigium quod paruo ſupra tempore Prodigiū
uiſum eſſet. Acies eñ cōcurrentiū in ſe militū cruore madētes in cælo apparuiſſe nū/
tiabatur. Nec mora interpoſita per nuntios ludouicus cognoſcit nouas copias azonti
aduenisſe. Quare lothario cōmittit ex auſtraſia militē deligere: & īfeſto exercitu pete
re hoſtē. Mouit igit̃ lotharius & dū lugduni cōſtitiſſet: pipinus ei⁹ frater magnis itine/
bus ad eum uenit. Fratribus uero de rōne inſtātis belli conſiliū capiētibus: nūtius quē
exploratū quid apud hoſtē ageret̃ lotharius miſerat ab hiſpania reuertit̃. Refert mau
ros quidē in hiſpaniā penetraſſe: ſed tandē inde ſe recepiſſe: nec bellū ultra moturos
eſſe. Ea re cognita pipinus aquitaniā: franciā repetit lotharius. Dum hæc agunt̃ cau Vuarmacia
ſa incidit ludouico vuarmaciā: haſburgūq; proficiſcendi. Nuntiabat̃ eñ normános ba uāgionū nō
ioarioſq; cōparatis armis in germaniā peruēturos. Ea res & ſi caruit fide: maius tamen pcul a rheno
crimen ab iis quos officio admotos memorauimus in ſe moliri cōperit. Quáobrē be in germania
rardum ad ſe ex hiſpania acceſſitū cubiculari honore & palatii præfectura donat, credi ciuitas
ta illi ſui corporis cuſtodia. Sed ea res, q̄q̄ cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululum
moræ obiecerit: clam tñ quos poſſunt ſollicitāt & blanditiis demerent̃. Neq; uerentur
pipinū in patrē aīare: memorātes berardū aulicis oībus dñari: eoq; ſupbiæ euaſiſſe: ut
aſpernaret̃ uniuerſos. Sed nec ludouicū hoīs magnitudini etiā ſi cupiat obſiſtere poſ/
ſe: ꝙ potiōibus atq; magicis ſortibus regis mentē ob reginæ iudith cōcubitū ſibi berar
dus deuinxiſſet. Niſi tāto dedecori prudēs filius occurrat: cōtaminationē in dies ſordi
diorē fore: & uires demū in pnicie impatoriæ celſitudinis adepturā. Hec ita obloquen Cōiuratio in
tibus cōiuratis: pipinus fidē adhibet: & armatoꝶ nō parua multitudīe collecta aureliā regem
petit. Odonē urbi a patre præfectū officio exturbat: ſubſtituto in eius locū manfredo.
Ab aurelia uerberiā ad ripam iſaræ uicū contēdit. Eoꝶ aduētu citiſſime (qa compēdii Verberia
agebat) cognito: Ludouicus iudith reginā laudunū proficiſci: & in tēplo uirgis mariæ
morari iubet. Berardū item abire a ſe: & ſalutē pcurare admonet. Petētem laudunum
reginā cōiurati perſequunt̃ miſſis ad eam reuocandā garino lambertoq; cōiurationis
ſociis: cum imperio: reginā aduerſus eos quicq̄ molientē a tēplo depellēdi deprahen
ſam ad ſe pducendi. Miſſi imperata exequunt̃ reginā ad ſe perductā cōiurati religionē
profiteri compellūt. Et præterea iureiurādo aſtringūt impatori ſuadere ut ſe impera
toria dignitate abdicet: & in monaſterii ſolitudine conuerſet̃. Atq; ita ad regē ſub con
iuratorū cuſtodia regina accedens: poſtq̄ loquēdi copia facta eſt uirum orat: ut p eius
aſſenſum ſibi liceat uelūm moniale recipe. Ipſum uero carolū non pudeat: tranſeuntis
ſæculi momentaneā dignitatē deſerere: & eccleſiaſticis rebus obſequi: qua una ratiōe
impendentē ſibi mortē euadat. Vxori uir reſpōdet de re quā precaretur ſe conſilium
capturū. Nec pluribus uerbis uſus rex reginā a ſe dimittit. Quā reſponſo impatoris co
gnito cōiurati in diuæ radegōdæ cœnobiū quod pictauiæ eſt relegant. Per idem tp̄s
ex lombardia lotharius ad patrē reuertit̃. Cui tametſi quæ a pditoribus geſta erāt nō
ingrata eſſent: patri tñ nequicq̄ aduerſatus eſt. At cōiurati cū itelligerēt abſq; procerū
conuētu regē deiicere nō poſſe: magnis uiribus enitunt̃ conſiliū in francia haberi. Re
pugnabat tamē ludouicus ꝙ ſciret francos ab inimicis aduerſum ſe perſuaſos eſſe. Ma
gunciæ ppterea conuentū indixit mandatq; neminē in conciliū cū armis admitti. Cō Cōuēt⁹ apud
uenere ex alemánia q̄plurimi ludouico fauētes. Hildonē uero abbatē: qui eo cū arma magonciā
tis acceſſerat cōclaui egredi iubet: ualaſco quoq; corbienſi abbati armis inſtructo man
dat cœnobium repetere atq; in eo pro legibus monachatus cōuerſari. Quo cōſternati
facto cōiurati: lotharium adeunt & multis precibus orant: ne bene rei gerēdæ occaſio
nem omittat. Opus eſſe acie pugnare: aut cōcilio rege inuito abire. Sed cognito qd ab
inimicis ageret̃ ludouicus ad ſe uenire lothariū iubet. Modeſte admonet filiū pater:
caueat credere cōiuratoꝶ mēdaciis. decere filiū patri obſequi. Cōuenerat ingens po/
puli turba in atrio palatii quæ filii cū patre congreſſum iniquo aīo ferēs tumultuabat̃
ita ut iam ad pugnā furēs pcæderet niſi e feneſtris palatii ludouicus una cū lothario ſe
ſe cōmōſtrātes populi ſeditionē ſedaſſent. Quiete a tumultuātibus data: cōiurati oīs

ergaſtulis dedunt᷑. Quibus tamen pius imperator nihil irrogari ultra paſſus eſt q̄ laicos
locis ſpūalibus: clericos uero monaſteriis ꝑpetuo adigi imperauit. Theodulphū autē
qui diui benedicti ligerienſis abbas primū: deinde aurelianēſis epiſcopus fuit: inter cō
iuratos delatum andegauiā relegauit. Vbi cū ludouicus die ſupplicatōis quæ domini/
ca palmarū ſolēnitate habet᷑ eſſet: audiſſetq; theodulphum carmina recitantē quæ ob

Honoris ſe/ des peſtilētiæ cathedra eſt

feſtum diem ipſe ediderat uiri religione motus epm liberauit. Hec paulo latius a me
narrata ſunt ut facile intelligat lector: honoris ſedes peſtilentiæ cathedras a dauide re
ge pulchre appellari: quas nemo fere cōſcendit cui a laboribus quies a periculis ſecuri
tas concedat᷑. Illis maxime quibus inuiſa eſt alterius poteſtas: quoniā plus dignitatis
atq; diuitiarū accipiunt putantes alieno fulgore ſuā obſcurari. Patris em̄ lōgior uita fi
lio ſeruitꝰ uidet᷑: odit patris cōpoſitos mores. quaſi illi obſtent: q per oēm licētiā laſci/
uire & bacchari conſtituit. ¶ Rebus ita ut dictū eſt cōſtitutis: ludouicus aquiſgranum re
greſſus uxorē ex monaſterio ubi in aquitania exulabat reuocari iubet quam nullo ho
nore habuit: donec ab ſtupri ignominia ſe purgaſſet: purgatā cōiugali thoro dignatus
eſt. Dimiſſis a ſe poſtea filiis: lotharius in italiam proficiſcit᷑: pipinus aquitaniā: ludoui
cus baioariam petit. ¶ Interea miſſis ad ludouicū theodorici in germania agentē nū/
tiis mauri pacem impetrāt. Pipinus uero nō multo poſt in ſuſpitionē rebelliōis uenit
ꝙ ad patrem uocatus nō ueniſſet. Compræhēſus ꝑpterea treuerim in cuſtodia miſſus
eſt. Sed ſiue iniquitate ſiue negligētia cuſtodum noctu aufugit. Nec quieſcere delato
res & oſores pacis potuerūt. Fratribus ſuadent unū in locum cōuenire: ubi de regni ſta
tu & conditione ſimul agant. Inſuſurrāt patrē in filios malo animo eſſe. Opus illis eſſe
tutela aduerſus malignātiū inſidias. Nec tardāt creduli fratres copias compellere. Et
ut cœptis patronū adhiberēt: gregorium quartū pontificem romanū in franciam aſci
ſcūt: quo mediatore per ſimulatā pietatē apud patrem (ſi neceſſe eſſet) uterent᷑. Con
ſilio filiorū perfecto: ludouicus cum expeditiſſimo exercitu paratus adeſt. prius tamē

Gregoriꝰ q̄r/ tꝰ papa ad lu/ douicū uenit

q̄ prælio quicq̄ tentaret: bernardū epm ad filios mittit. Per eum diſſidentes filios hor
tatur ad ſe pium patrē conuertant᷑: eum eſſe qui paterno illos affectu diligat: cupiatq;
ſecum una uiuere atq; imperio potiri. Cum his mandatis profectus bernardus irritam
habuit legationē: obſtinatis aduerſus patrē filiis. Affirmantibus etiā plæriſq; romanū

Ager menda ciorum

pontificē ideo aduenisse ut filioꝝ conſilio ſi nō congrueret pater: ludouicū excōmuni
catione feriret. Idq; uero eſſe ſimile uidebat᷑. Sed obſtitere pontifici franci antiſtites.
Igitur cum de concordia nō cōueniret: uterq; exercitus in cāpo cui poſtea mēdaciorū
agro appellatio fuit. diſpoſitas acies inſtruxit: ita ut nihil præter ſignū congrediēdi pu
gnæ deeſſet: cum ad imꝑatorē uenire romanū pontificē nuntiatur. Quē nō admodū
beniuolo & reuerenti animo ludouicus admiſit. In regiū tamen tabernaculū ꝑductus
pontifex iureiurando firmat ſe ea tantum ratione ueniſſe: ut conciliatōis auctor ſit: qn̄
quidē intelligeret patrē filioꝝ cauſam audire nō uelle: ſuæ dignitatis atq; officii eē bel
li cauſas quo ad per ſe fieri poſſet tollere: et nō ſinere armis digladiari quos tam arcto
generationis uinculo natura cōiunxiſſet. Ad hec pontificis uerba ludouicus reſpondit
Nulla ſe re filios exaſperaſſe: neq; in eos tuliſſe arma. Adductos illos eſſe ꝑditoꝝ quo
rundam hominū mendaciis: ut in ſe patrē cōcurrerent. Quod cum ita ſit: non tn̄ ita ſe
ira aut odio teneri: quin pœnitētes filios paterna pietate recipiat. Placere quidem ſibi
ſi diſcordātes ad charitatē reducere pontifex elaboret. His inter pontificē ludouicūq;
condictis: gregorius ad filiorū caſtra reuertit. Vbi multa immutata cōperit. Nam dū
pontifex apud ludouicū agit: magna plebeioꝝ militū qui cū ludouico militauerāt ad
filios deficiūt. Et pontifex ad imperatorē ut cōuenerat nō rediit: filiis eius regreſſum
impediētibus. Ludouicus bona parte ſuoꝝ deſtitutus: metuens quoq; in furētis multi
tudinis poteſtatē tradi: ad filios mittit. Orat ne patrē in perditoꝝ manus uenire ſināt.
Illi renuntiare patri iubent. ſi caſtris egrediat᷑ ſe illi obuiam profecturos. Progreditur
igitur pater cui filii occurrētes ex equis deſiliunt: excipiuntq; digna reuerētia parentē.
Ille contra oſculo filios dignatus: in caſtra filiorū uenit. Mox ablatam illi iudith uxo/
rem tortonam relegant. Imperium inter ſe partiuntur. Quæ dū fieri gregorius uidet

illachrymatus romã ſe recepit. Hoc gregorio autore pars illa quæ ẽ a mole adriani ad uaticanũ uſq; muro claudi atq; muniri cœpit Ludouici huius impenſa. At leo quartus q gregorio poſt ſergiũ.ii. ſuffect⁹ eſt ope abſoluto eã a ſuo noĩe leoninã appellauit. Ludouicus in baioariã abiit: in aquitaniã pipinus reuertiť. Lotharius patrẽ in monaſterio diui medardi arctiſſima cuſtodia: & carolum iuniorem filium aſſeruari mandat. Huius rei indignitatẽ ſi quis diligenter putet: malit mea ſententia cælebs priuatuſq; uiuere q̃ filiorũ fœcundiſſima ſobole eſſe parẽtem: a quibus per ſummã ingratitudinem e ſupremo honoris culmĩe ſe deiectum aliquãdo queratur. Ludouicus tanta calamitate accepta de ſua flebili cõditione epiſtolã edidit: qua poſteros admoneret etiã ſummis quibuſq; principibus a domeſticis atq; ab ipſis liberis impẽdere pericula. Quod eñ cõſeruãdis regibus firmius præſidiũ q̃ pietas: q̃ mãſuetudo: q̃ clemẽtia & liberalitas eſſe poteſt? In has tñ uirtutũ tam firmas muniriones irrupit filiorũ aduerſus pium & beneficum patrẽ iniquitas: & ſæua ambitio dominandi.

¶ Ludouici pii de acceptis a liberis ſuis iniuriis dum ſueſſione apud ſanctũ medardũ in cuſtodia eſſet querela et comploratio.

FRactus robuſti olim brachii uiribus: ego ludouicus cæſar imperator auguſtus dei diſpẽſante gratia orbi romano imperans: cum late in populos iuris habenas immoderatius relaxauiſſem: indulgẽtia noſtra quidã diſſoluti impugnãdo pietatem: in infidelium prorupere crudelitatem. Quod malum eo uſq; incanduit: ut ipſos quoq; prædulces natos meos in me ſæuire cõpulerint. Ad locum ſic forte uenitur qui ex euentu ruptæ fidei pacis & ſacramentorũ mentitus campus ex tũc appellatur. Hic me omnis pene meorum militum manus deſerens: eo ut retuli perduellio filios meos (horrendum facinus) inuoluit & præfices ſceleris eſſe delegit: inſonti mihi multa morti obnoxia imputantes. A nunq̃ læſis multipliciter læſus & deluſus: nefandorum actuum meorum non immemor: æquiſſimo dei iudicio hec me digne perpeti cõminiſcens: caſus æquanimiter ferebam. Sueſſionis ciuitate deinde inimica cohorte uallatus ad ſanctorũ dñorũ meorũ medardi & ſebaſtiani cœnobiũ pductus ſum. Et quia ſciebant me illum locũ diligere plurimũ: cõciliabanť inibi me fortuitu poſt deſparionem ſpõte arma poſiturũ. Quo cũ me publica cuſtodia artauiſſent: quatenus quod callide tractauerant ope cõſummarent: quoſdã ſubmiſere: q uxorẽ meã in monaſterium uirginũ ſanctæmonialẽ factã: uel quod uerius audiſſent mortuã mihi nũtiarent. filium quoq; meũ paruulũ & innocẽtẽ carolũ bonæ indolis puerulũ: quẽ nouerãt præ oĩbus mihi amantiſſimũ attonſum: & monachorũ firmarẽt cœtui adnixũ. Quod ego audiẽs & me cõtinere nõ ualẽs: qppe qui regni decore ſpoliatus: cõiuge priuatus: filioq; eſſem orbatus: diebus nõ paucis eiulãs: nullo cõſolatore fruitus: lãguoris uiolẽtiſſimi paulatim me pſentiebã ex triſtitiæ magnitudine æſtibus aduri. Et quia præter deũ cõſolatorem neminẽ hře poterã (qm̃ quidẽ aditus & colloquiũ negabať oĩbus) ad eccleſiã tñ & ad fratres raro uia & ipſa cũ ſumma ꝓſpectione cuſtodũ patebat: inſedit aĩo illuc ire. Quo cũ deueniſſem oĩm ueſtigiis ꝓuolutus: morbi quo afficiebar plagã medicis ſapiẽtibus retuli. Quibus ut quãti leuamĩs apud ꝓpitios dños obtinerent ſupplicaui ut & ꝓ requie cõiugis quã exemptã uita arbitrabar miſſas celebrarẽt & attentius orarẽt uenerabilẽ religioſitatẽ eorũ obnixe efflagitaui. Qui afflictiõib⁹ & miſeriis meis prudẽter cõpaſſi: p merita & interuẽtũ ſanctorũ qbus deſeruiebant: ueluti futurorũ præſcii ꝓximã pollicitati ſunt ab oĩpotente mihi affuturã medelam. ſi tñ fidei ſacramentis aĩm accõmodarẽ. Sic ab eis bene cõfortatus poſt orationẽ ab illis deductus noctis ergaſtuli antris ita demũ ſum reſtitutus. Sequẽte noctis umbra: cogitatu ſedulo lucicomũ deſiderabam cernere ſydus: ingreſſuſq; ſanctæ trinitatis uicinũ carceris oratoriũ poſt matutinalem expletionẽ ſolus inibi pnoctans: cum per feneſtrã intuitũ extra dirigerẽ quẽdã cuſtodũ ultra uires immerito tamen mihi infenſum: ſub imbrice cominus uideo iacẽtem: & ne uel permodico maceriei foramine elaberet ipſo ſtatu ſeruare cupiẽtẽ. Quẽ ſomno & mero ſopitũ deprædhendẽs: inter alta cordis ſuſpiria ridiculũ mihi omen melius aſpectans oboritur. Enimuero cum ita diffuſum ſolotenus & eius eſſem frequenti

ceruicalis quo ſuper fuerat expoſitus repulſu uiderēq; eum penes fundamina baſilicæ
impexū ſcalam concite quæ ad accendendos faros angulo fuerat repoſita ſubiēs funi/
culum ocio torpentem ſuper a laquearibus ſolui. Cominuſq; haſtas quibus uexilla tē/
pore letaniarum aptantur conſpiciens: uni earū funiculū cum laqueo ſubnexui: perq;
eandem feneſtram ieci. Hac compræhēſum arte mucronē ſuſtuli: inq; altas & ſqualen
tes feci iactare latrinas: uocatoq; eius nomīe. aio ad eum. O cuſtos peruigil: tuorū ſpes
fidiſſima: uigilas ne? Ad hec ille. Vigilo. & bn̄ uigilo. Cui iterū ego: & qd ſtruis? & ille.
Quid de his inqt tibi? Rurſus ego. Si forte repētina neceſſitas cogeret: forſitā gladius
manu abeſſet. Illo ad caput brachia conuertente: & cū huc illucq; quæritanti: ſi me dixi
ſic cuſtodiſſes. Hodie me nequaq̄ hic habuiſſes: Quicquid inqt illud eſt quod de mu/
crone actū eſt: ſatis ſupq; te ut iuſſus ſum ſeruaui: & ſeruare curabo. Et ego. Vade ergo
& in munere fidelitatis huius & uigiliarū tuarum: illo in loco competenti armamenta
rio quem turpiter amiſiſti recollige mucronē. Eadem ipſa die: quidam fratrū explo/
rātes totius cauſæ meæ ueritatis tenorem: per harduinū qui quottidiano miſterio añ
me miſſas pſallere conſuerat ſcripto miſere. Cūq; de more ei oblationes deo mactan/
das: maxime pro cōiugis meæ abſolutione quam humanis exemptā rebus credebam
offerrem: ille meā cautius ſtringens manum: ſecus altare eſt dixit. Poſt cōſummatam
hoſtiā: omnes cū foras egreſſi fuiſſent: ſubſtiti ſolus: & ſacello ꝓiectam colligēs rotu/
lam uiuere uxorem: & nil in filiū meū ſiniſtri operatū cognoui: & cōplures iam pœni/
teti ꝙ taliter fidem ruperint: & a me diſceſſerint: ferocibuſq; animis certatim reſtitu/
tionem regni moliri. Quod deo fauente: reſq; in melius per obtentū ſanctorum ſuoꝝ
tranſfundente: ad perfectum deduxere.

Alia eiuſdem Ludouici comploratio.

VErum q̄q̄ anguſtius regni recuperato faſtigio priſtinæ dignitatis perfrueterer
gloria meoꝝ attamen non immemor uotoꝝ ac precationū quibus excellen
tiſſimum martyrē ſebaſtianum rogauerā: & me incūctanter accepturū crede
bam: inſurgente rurſus perduellione cum paſſim regni quietudo propugnaret: et pa/
cis tranquillitas confunderet. pro his ſanctum ſupplicaturus ad prædictū acceſſi locū:
Et quia ſæpenumero in huiuſcemodi priuatis ſeu publicis eius præpotens auxiliū fue/
ram expertus. ſuper his quoq; ſolitum quo impartiri dignaret precabar enixius. Pro/
xima ruente nocte illud quod ante dies rogauerā: nocturno uiſu accipio euidētiſſimis
indiciis: ab eo cælitus ut reor mihi condonatis. Sed ut ingruentiū cladium ruina nulla
pateretur ratione oblatas mihi duplicare moras. Hinc digreſſus: diſcrimini me pro cō
miſſis a deo populis tētabam impendere: & certamini ſi res exegiſſet: uiriliter exhibe
re. Hinc me proficiſcentē præpoſitus huius almi collegii thenterus nomine ꝓſecutus:
noſtri comes efficiebat itineris. Cūq; penes me equitaret & procul a ſancto loco diuel
leremur caput retorquens: & in eundem prohdolor ultimū aſpectū conuertēs: intimi
cordis mœrore turbatus: ſuperexcreſcētes profundæ mœſtitiæ fluctus: inhibere ultra
non ualui. Triſtis & mœrens: amaras fundere lachrymas letaliter cōcluſus cœpi. quid
agendum mihi potius foret ualde ſuſpenſus. Votum ſancto deuouerā: cuius operandi
diem præfixum uidebā. Vitæ ab eo finem perceperā: cuius me tranſgredi metas nō li/
cere ſciebam. Demq; cōmiſſum mihi ad regendū chriſtianū a deo imperiū: haud igno
rabam. Cuius uſq; adeo cum omnē labefactari orbem conſiderarē: & uicinam deſola/
tionem quam præſcieram: formidarē: reum me ſuper hoc inueniri proq; hoc æternis
ſuppliciis damnari ab illo metuebā: qui uniuerſoꝝ auctor extaret & dominus: iudexq;
uenturus unicuiq; ſecūdū opera eſſet redditurus. Ille taliter me triſtari conſpiciēs: diuti
us quidem conſultū tenuit. Erat enim uir in oīnibus fideliſſimus. Et cū iam uberrimū
meorum fletuum imbrem ferre nequiret. Ipſe quoq; ex hoc permotus in lachrymas
ruit. Quid inquit optime cæſar tibi & tuis grauiter deſtitutis: hec prodeſſe poterunt?
Per te conſolabant uniuerſi: hilaritas tua ſi mœſtis patebat: dolorem oēm euacuabat
Noli domine & glorioſiſſime imperator. noli hoc ſeruis tuis letalis triſtitiæ uulnus in
[illegible]uiſumma ſemper iocūditas vultus ſereniſſimi: obnubilationē talem oſtētare. Hoc

tuorum militũ corda brachiaq; diſſoluent. hoſtium uires robora cócipiẽt. Singulare id dũtaxat tuis eſſe debet ſecretũ: quod ita tui pectoris turbare potuit letiſſimũ ſemp quietiſſimũ ſtatum. His fortaſſe ſi fideliter tibi compaſſi fuerint: dabitur ut conſolationis remedia ualeant reperire. Et ſi ſecus fieri nequibit: leuius deinceps cum hui⁹ rei plures cœperint effici participes feres. Tum ego quæ fideli nouerã perſuaſione edita: conſolatoris mei uerba ſuſcipiẽs: ei cauſam reddidi: ei quid lateret corde: detexi protinus ore. Sanctum illum locum me amauiſſe plurimũ dixi: quem ultra me non uidere. ſancti martyris agnoueram reuelatione. Votum inſuper uouiſſe: cuius effectum prohibuiſſet fluctuatio collati imperii. Et niſi formidini ab hoſtibus imputaretur: aut eius quod ſupra modum pertimeſcendũ erat: ab omnipotente ruina exigeretur: arma purpuram & ſtemmata q̃libentiſſime ibidem deponere uoluiſſe. Inde ab eo cum ſalubrius conſilium experto dari: tale percepi. Bonũ inquit uotum tuum glorioſiſſime cæſar. ſed ſicut docet beatus gregorius. deo nihil bona uoluntate dilectius. Magnum quidem eſt quod optas renũtiari ſæculo & omnibus quæ poſſides: ſiquidẽ per hoc chriſti imitator eſſe potes. Verum multorum ſalus a quibus perficitur multiplicia in ſingulis præmia pollicetur. Illud tibi: iſtud omnibus conſulit. Magnũ illud; ſed maximum eſt iſtud. Hoc ſi nõ poteſt operari uoluntas: in iſto poterit remunerari. Deniq; in deo fuit id magis mirabile: q̧ dignatus eſt mori pro ſeruis. Charitatis augmẽtum: maius idem ipſe commendauit eſſe: ſi quis pro fratre non dubitaſſet animam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis animã poſuit. Pertulit dominus mortẽ ut ſeruus reciperet dignitatẽ non neceſſitati ſuccumbens: ſed plaſmati ſuo ineffabiliter ſubueniẽs. Quod ſequamur exemplum in ſeſe oſtendit: & danti operam: palmam uictoriæ promiſit: & permanens præmium repoſuit. Quia ergo gregem ſuum regimini ueſtro cõmiſit pro eo ſi neceſſe ſit: uſq; ad mortem decertandum eſt uobis: & hoc erit inſigne atq; laudabile. His luculenter a prædicto uiro inſtructus: & fortiter in agendum animatus: me iterum iterum q̧ ſanctitati illius & fratrum attentius commendans: tametſi non ut ante triſtis: non tamẽ adeo diſcedere hinc præualui letus. quippe qui quos dilexeram unice: ſupremum me ſciebam tranſmittere uale.

Hec quidem deſcripſit Ludouicus pius.

AT ne publico auctoramẽto cõiurati aduerſus patrem filii deſtituerẽt: coacto apud compendium ex toto regno epiſcopo℞ procerumq; cõcilio: lotharius eductum de cuſtodia patrem compendium ꝑduxit. ubi cum plæriq; ludouici aduerſitati condolerent: cõiurati formidantes ne tanta miſeratio in eorum perniciem uerterẽt: decere dicunt ut queadmodũ apud populum ſe ludouicus purgauerat: ita ipſe ſatis eccleſiæ faceret quam læſerat. Ipſi autem hec dicẽtes plane mẽtiebant. Sed ex pontificiis legibus teſtimoniũ ſumentes: aſſerebant ſatiſfactõnẽ digne fieri non poſſe niſi balteum militare: atq; arma ſe ſine ulla ſpe repetendæ dignitatis reiiceret. In cõiuratorum ſententiam permulti uenere: inter quos ſibi timẽtes põtifices qui cõiuratõis conſcii erant plæriq; fuerunt. Itaq; in ludouicũ ſententia fertur. Ille imperatoria dignitate ſe abdicat: & cucullam monachalẽ ſibi ſumit. Nec nihilo ſecius cuſtodiẽdus i monaſterio remittit. His ita ut præmiſſum eſt in conuentu cõpendiẽſi confectis lotharius aquiſgranum cõtendit. Sed curæ deo eſt hoĩm uirtus: Ludouico ex francia abducto: ſiunt per totius regni prouĩcias hominũ conuẽtus: & plurimo paſſim murmure filiis detrahitur: cunctis miſerabilem regis fortunã complorantibus. Erat eo tempore guilhelmus franciæ coneſtabilis: qui magiſtratus ad res bellicas ſecũdus poſt regem eſt: & eggardus comes genere clarus. Hi ſummo ſtudio imperatorẽ reſtituere adnitebant: quibus frequẽtes ex germania: atq; burgundia nobilitate uiri quorum par anim⁹ erat: adiũgebantur: Bernardus præterea & guerinus ex ueteri ludouici familia potẽtes: cõtiones in burgũdia habebant: & quoſdã ꝓmiſſis: alios æquis rationibus ſibi demerebãtur. Et iam uulgabat ludouicũ impatoris filiũ ad patrẽ in alemanniã cõceſſiſſe. Quib⁹ rebus ab aduerſariis cognitis: ad pipinũ in aquitania agentẽ q̃ celerrime brionẽ ex ſuis mittũt: q de his quæ de reſtituẽdo ludouico agerent pipinũ certũ reddat. Cũ aqſgrani

Conuentio apud compẽdium

hybernaſſet lotharius:pariſiũ ire conſtituit. Cui per albarnẽſem uicum iter agenti oc/
currunt non contemnẽda manu terre illius primores. Petunt dñm ſibi imperatorẽ li/
berum reddi. Alioquin ſe uim facturos. Sed per ludouici beniuolos re cognita: impa/
tor q̃ occultiſſime poteſt ꝓceribus mandat id ne conent̃. Nam ſi cœpta non procedãt
in ſuam perniciẽ oĩa reditura. Deſiſtunt ergo proceres. Lotharius uero iam ad ſancti
dyoniſii monaſteriũ peruenerat: cũ ex burgũdia aubericus comes: & berardus magnis
contractis copiis ꝓperantes rembaldũ & gautelinũ ad lothariũ legant: q̃bus mandatũ
eſt imperatorem ex ſeruitute repetere. Si id faciat: nihil ſibi de fortunis neq; de digni/
tate detractum iri. Sin minus: conſtituiſſe ſe ui atq; armis innocẽtẽ ludouicũ educere.
Legatis lotharius reſpondit: nõ ſua culpa ſed pontificũ & ſenioꝝ iudicio ludouicũ cõ/
demnatũ eſſe. Neminẽ eſſe qui de patris ignominia plus ſe ſuccẽſeat. uel de eius hono
re congaudeat. Quæ poſtq̃ locutus fuiſſet: diſcedẽtibus legatis iubet ad ſe paulo poſt
reuertantur. ſcrutaturus qua rõne id quod petebãt abſolui poſſet. Hæc q̃uis ita diceret:
ꝓtenus tamen abeũtibus legatis patrẽ in dyoniſiano cœnobio liberum dimittit. Quo
ſalutandi regis gratia cõplures epiſcopi proceresq; ſe contulere: cohortatiq; ſunt ut bal
teo militari reſumpto in priſtinã ſe dignitatem reſtituat. Quod facere diſtulit donec
epiſcopoꝝ conſilio atq; auctoritate purgaret̃: ueluti fuerat quorũdam ſententia cõdẽ
natus. Reconciliatione ꝑcepta: accingit̃ balteo & imperiali dyademate coronat̃. Nec
multo poſt cariſiacũ petit. Illuc uenere pipinus & ludouicus cũ multo amicoꝝ nume/
ro: quibus cũ familiariter cõfabulatus: rex tãdẽ eos dimiſit: atq; aquiſgranũ profectus

Lotharius cabilonẽ icẽdit

eſt. Vbi iudith uxorẽ ab exilio ex italia redeuntẽ excepit. Patrẽ interim aſpernatus lo/
tharius in burgundiã abierat: cabilonẽq; urbem diripuerat templis oĩbus ſpoliatis atq;
exuſtis occaſione a garino comite ſumpta: qui locũ muniuerat. Nec cũctatus ad ceno
mãnos ubi lambertũ & maufredũ belli duces ex neuſtria recipere ſperabat: contendit
Quem una cum ludouico filio inſecutus impator. poſitis utriſq; ad tizum fluuiũ caſtris
cum pipinũ inſup cum copiis ad patrẽ ueniſſe lotharius cognouiſſet: uictoriã deſperãs
ſupplex ad imperatorẽ uenit. Quem cum omni ſua nobilitate in uerba imparoris iura
tum pater in italiã dimittit: alpium clauſtris præſidio occupatis. Nequis ex italia inui/
to milite in franciã demigraret. Curauit deinde ſummopꝑe impator oppreſſas ꝑ ſu/
periores cõtentiones eccleſias inſtaurare: debitoq; ritu atq; cerimoniis uenerari. Neq;
omittit graſſatores & uiarũ obſeſſores pœna afficere. Inter cõdemnatos fuere ebo cõ
iuratoꝝ cõſcius: & agobertus lugdunẽſis primas qui tertio ab impatore uocatus impe

Iudith regĩa prudens

rata nõ fecerat. Dũ hec gerunt̃ iudith prouida mulier ex regis ætate admonita pri/
mores aulicos adit: conſulit de caroli filii futura cõditione ſi uita forte defungeret̃ im
perator. Tris filios regi ſupeſſe grãdeuos memorat: hunc unũ carolum adoleſcẽtem
eſſe cui nihil terræ pater hactenus cõtuliſſet. Niſi ſupſtite impatore alter ex filiis caroli
eius curã receperit ſe una cũ filio peſſum iri. Orare igit̃ illos: matri filioq; boni cõſulãt.
Proceres iuſtis reginæ ꝑcibus adducti reſpõdent: unũ ex regiis liberis lothariũ qui ad
hanc tutelã idoneus eſſe uideat̃. Ludouicus de hac re a regina proceribuſq; admonitus
cũ interim a lothario Nũtii ad eum ueniſſent: re quã petebant cõfecta: impator nũtiis
impat: lotharium hortent̃ ad eum uenire ſui commodi cauſa. Sed patri parere morbo
occupatus lotharius nõ potuit. Recepta ſanitate cum uenire differret: nũtiat̃ impera/
tori lotharium eccleſiæ libertates & prouẽtuũ iura uiolare: ſibiq; rapere quæ ad roma

Sollicitus ludouicus de rebus eccleſiæ

nam ſedem ꝑtinerent. Eam ob rem ſupra q̃ credi poteſt indignatus impator ad lotha
riũ ꝑgere nũtios nulla mora interpoſita cõpellit. Per eos filio mãdat: meminerit iura
menti quo ſe: cũ regnũ italiæ adipiſceret̃: obſtrinxit. tueri ſcilicet atq; cõſeruare eccle/
ſiæ romanæ ditionẽ. Idcirco dedecere illũ oppreſſorẽ eius eſſe cuius tutelã in ſe rece/
piſſet. Reſtituat igit̃ quæ uel ipſe uel ſui abſtulerint. Patris mãdata quæ de reſtituẽdis

Normãni rebelles

eccleſiis erant ſe impleturũ lotharius ꝓmittit. Interim rebellãtes normãnos id eſt da/
nos imperator bello domuerat: quæ cauſa fuit q̃obrem italiam atq; urbem ut cõſtitue
rat adire non potuit. Per id tempus cum aquiſgrani ageret: uocatis ad ſe aulicoꝝ pri/
moribus carolo iuniori filio portionẽ imperii dat. moxq; in concilio apud cariſiũ agẽs

præſente filio ludouico: carolũ militari cingulo & regiis ueſtibus ornat: data illi neu/
ſtria. Quibus inſignibus donis tametſi iudith regina exultaret: Nihil tamẽ firmũ rata
niſi filii cura lothario commiſſa a patre eſſet: ĩpacum aulicis regem orat: id unũ potiſſi
mum curet. Nec multis ſe orare paſſus imperator: lothario mãdat. Si caroli fratris ſui
ꝓcurationem tutelamq; nõ recuſet: ad ſe ꝓpere ueniat. Neq; formidet ꝓpter ea quæ ip
ſe male commiſiſſet: pacato ſe animo in eum eẽ ita ut dimidiatum illi imperium dare
ſtatuerit: baioaria tm̃ excepta. Hoc nũtio letus lotharius ad patrẽ vuarmaciã quæ uan/
gionum ciuitas eſt proficiſcit᷑. Cõſtitutis in conſpectu patris fratribus lothario dico et
carolo adoleſcente: iam em̃ pipinus mortem obierat: et ludouicus baioariam poſſide
bat: imperium ad hunc modum diſpartitur. Totum auſtraſiæ regnum a moſa flumine
ad hungaros uſq; pertingens lothario attribuit. Reliquum quod ad occidentẽ ſpectat
carolo aſſignat. Hec partitio aſſenſu procerum & populi multi aſſiſtentis facta & com
probata eſt. Deinde lothariũ monet impator: caroli curam recipiat: adoleſcẽtiq; aſſit
ut pater: & ad carolũ cõuerſus: tu inquit carole lothariũ ut patrem colito & diligito ut
fratrẽ. Re confecta liberũ lothario in italiã reditum pmittit. At ludouicus baioaroꝝ
rex imperii diſtributionẽ moleſto aĩo ferens incurſare cœpit finitimas ſibi germaniæ
regiones. Sed in eũ mouere ubi patrẽ intellexit: pronus ad impatorẽ dodonã ſe cõtu/
lit: A quo imperrata uenia ad bauaros reuertit᷑. Defuncto pipino: aqtani audientes
carolum iuniorẽ ludouici filiũ ex patris decreto conſtitutũ franciæ regẽ: qdã pipinum
quẽ pipinus reliquerat ex ſe ꝓgnatũ: regẽ ſibi habere ſtudẽt: plæriq; cõtra ſentiẽtes cẽ
ſebant impatoris expectare ſniam. Qua cõtrouerſia p ebroynũ pictauoꝝ antiſtitẽ im/
peratori relata: primoribus aqtaniæ mandat ad ſe cabilonẽ ꝓficiſcant᷑: ubi cõuentũ ha
bere ſtatuerat. Cõueniẽtibus eodẽ loco aqtanis magnaq; ꝓcerũ multitudine: de ſtatu
eccleſiæ primo: deinde de his q̃ ad rẽpublicã ptinebãt: poſtremo de aqtaniæ cõditiõe
actũ eſt: ita diſſoluta cõtione: ludouicus claromontẽ aluerniæ ciuitatẽ petit. Vbi dũ de
aqtaniæ rebus cõſultat: ecce ex alemãnia nũtius defert ludouicũ ex baioaria mouiſſe:
adiũctiſq; ſibi ſaxonibꝰ & thoringis germanos ĩuaſiſſe. Quo nũtio ludouicus adeo tur
batꝰ eſt. ut inde grauẽ præter ſeniũ quo ip̃e cõfectus erat ualitudinẽ cõtraxerit. Nihilo
minꝰ forti aĩo impator copiis eductis aduerſus ludouicũ cõtẽdit. Traiecto rheno poſt
q̃ ludouicus patrẽ cũ ingẽti exercitu adeſſe cognouit: p ſclauones in baioariã ſe recepit
Impator uero quẽ p̃mebat ægritudo magũtiã ueniẽs tẽtoria ſibi explicari in ĩſula ciui
tati ꝓxima iubet. Tanta fuit morbi uis: ut mẽbris ꝓpe oĩbus defectus: p dies q̃draginta
nullũ neq; cibũ neq; potũ præter ſpũale corpis & ſanguinis dñici uiaticũ ad alimẽtum
acceperit. Aderat ægrotanti patri lotharius: q ex italia uocatus paucis añ diebus uene
rat. Eo corã poſito ſupellectilẽ ſuã oẽm afferri ſibi rex impat: ea quidẽ rõe ut recẽſitis
opibus quid filiis relinq̃re: qd ue cæteris ſiue eccleſiis ſeu inopibus & palatinis diſptiri
poſſet intelligeret. Lothariũ corona aurea & enſe quo in præliis utebat᷑ donat: præci/
pitq; ut iudith reginã ueneret᷑ caroli amicitiã ſeruet: ne de relicta ſibi regni francorum
hæreditate quicq̃ detractet. Ludouico aũt baioaro tametſi nõ mediocriter ſuccẽſeret
offenſam tñ pius pater remiſit. Fuerũt impatoris extrema oĩa religiõis atq; fidei plẽa.
Tãdẽ ſub ip̃m ꝓpe aĩæ exitũ: ad feneſtrã cõuerſus abite inquit abite. Hãc uocẽ plæriq;
eoꝝ qui aderãt interpretati ſunt dictã eſſe demonio quod cuiq; moriẽti apparere chri
ſtiana fides tradit. Mox ĩ alterã ſe partẽ uerſans: ridẽti ſimilis uitã efflauit duodecimo
kalẽdas iunii. ãno chriſtianæ pietatis octingẽteſimo q̃drageſimo. Cadauer ĩ monumẽ
tũ hildegardæ m̃ris quod mettis erat lugubri põpa illatũ ẽ poſtq̃ ãnos. lxxiiii. uixiſſet.
Eius mortẽ cometa præceſſerat. Et ſol paſſus eſt eclypſim generalem.

Carolus qui poſtea caluꝰ

Ludouicꝰ lothario & carolo caluo hæreditatẽ diſtribuit

Aquitani de cõſtituendo rege diſſentiunt

Ludouicꝰ piꝰ ægrotat

¶ Eiuſdem compendii Liber quintus incipit.

DEinceps quæ ſit imperii & regnorum participibus fides ſequens narratio
mõſtrabit. Sublato e uita ludouico pio lotharius: & ludouicus baioarus
in carolum inſurgunt quem nobiliori paternæ poſſeſſionis parte inſtitu
tum hæredem eſſe dolebant. Augebat indignationem ꝙ carolus poſte
riore patris uxore natus par illis in capiẽda hæreditate factus eſſet. Itaq;

Bellũ ĩter fratres. ludouici pii hæredes

exercitum q̃ maximũ quiſq; poteſt comparat. Ea re cognita carolus conſilio a francis
proceribus capto. cum eos ad id bellũ paratiſſimos fore cognouiſſet: numeroſo exer/
citu collecto aduerſus hoſtes (qui iam apud fontanetũ altiſſiodorẽſis agri uicũ caſtra
habebant) non fracto aĩo progredit̃. In cõſpectu hoſtium cũ ueniſſet: quia pridie eẽt
dominicæ aſcenſionis carolus ratus hoſtem feſto die quieturũ: negligentius ſuos age
re permiſit. Sed inſtructi ad pugnã fratres: acies producunt. Carolus inopinato licet cõ

Carolus caluus uictor

greſſu paululum cõmotus: ſuos tamen uiriliter hortatur. Nec territus miles irruentem
in ſe hoſtẽ ferociter excepit: fit pugna atrox atq; diuturna. In ea longe plurimi ex utro
q; exercitu ceciderũt: q̃ apud francos uno prælio occubuiſſe uſq̃ lectum ſit. Nam tanta
ad hoc bellum ex orbe chriſtiano diuerſarum partium ſtudio copia confluxerat. q̃tã
magna pars europæ uix cogere in unam aciem potuiſſet. Cædes proculdubio ea fuit:
ut a uicto non longe diſſimilis uictor eſſe putaret̃. Carolus tamen fugiẽtibus fratribus
ſuperior euaſit. Qui neſſe colligendi ſpacium hoſti eſſet: ipſe uictorem exercitũ aduer/
ſus lotharium qui aquiſgranũ ſe receperat paucis caſtris educit. Accepto caroli aduẽtu
lotharius recepta uxore lugdunũ cum ſuis ſe liberis confert. Quem mox ludouicus cõ
ſequitur. Inde uiennã commigrant. Eſt in flumine rhodano nõ procul a ciuitate inſu/
la. In ea conſilium de rebus ad ſe ꝑtinentibus capiunt. Eunt ultro citroq; ad reges lega
ti de cõcordia præcepta ferentes. Eius concordiæ formula hæc fuit. Lothario auſtraſia
omnis: atq; ꝓuincia cum portione terræ quam ab eo poſtea lothoringiam appellatam
eſſe quidam putant in partẽ uenit: ludouico germania in qua baioarii ſunt: Carolo re

Lothari⁹ monachus efficitur

gnum franciæ ab occeano britannico ad moſam uſq; relinquit̃. His ad hunc modum
cõuentis: lotharius ſiue pœnitudine peccatorum: ſiue tedio præſentis uitæ permotus
diſtributa filiis hæreditate: religionem apud pruliacum profitet̃. Ludouicus grandior
natu italiam adeptus ẽ: lotharius auſtraſiam accepit. Carolo ceſſit prouincia cũ parte
terræ burgũdiæ. Quo poſt octauũ inde annũ defuncto: lotharius burgũdiã: ludouicus

Carolus regnum auſtraſiæ uſurpat

ꝓuinciã obtinuit. Inter hec ſiluanecti agens carolus qui caluus poſtea dict⁹ eſt nũtio
de lotharii morte audito mettim cõtendit: ubi in diui ſtephani templo more regũ un
ctus rex appellat̃. Quæ res ludouico eius fratri indigniſſima uiſa eſt ꝙ ſe uidelicet poſt
habito: lotharii omnẽ ſucceſſionẽ carolus accepiſſet. Ea propter per legatos romani
pontificis: auſtraſiæ regni incolis inhibet carolo obedire: aut de lotharii regno quicq̃

Excõicatio

ſibi detrahere: alioquin interdictũ illi iri cõione chriſtiana. Quæ pœna ſicuti grauis ita
ignominioſa chriſtiano eſt: hanc pontifices excõicationẽ appellant: ꝙ is cui irrogatur
e cõione & contubernio hoĩm eiectus ſit. Id poſtq̃ minus ꝓcedere ludouicus intelligit
ui atq; armis agere tẽtat. Iuterim carolus cum nouionii eſſet: richẽtem quam prius
pellicem habuerat: uxorem ſecũdũ ritum eccleſiæ accepit. Per id tẽpus roritus nor/

Roritus normãnorũ princeps

mannoꝝ princeps in amicitiã regis uenit. Ex nouionio aquiſgranũ carolo repetẽti
ludouicus per nũtios mãdat niſi regno quod lotharii fuerat egrediat̃: illũ ſe inde ꝓpe
diem eiecturum. In re ancipiti legati utrinq; cõueniũt: iurant ꝓ ſuo quiq; principe ea fir

Victoria de vuandalis

ma permãſura de quibus ad pacem inter eos cõueniret. Sed paulo poſt cũ de vuãdalis
ludouicus uictoriam habuiſſet: duce eoꝝ capto: legatoꝝ pacta atq; iuſiurãdũ neglexit.
Id eñ plæriſq; principibus uſu uenit dum ſuis rebus timẽt: iureiurãdo multa polliceri:
mox uero tergiuerſari ſi arridẽtiore fortuna iuuent̃. Tandẽ crebris legationibus pactũ
extitit: utrũq; regem ad arbitros contentionẽ referre: & quod illi definirẽt ſtabile mã/
ſurum. Poſtq̃ de contionis loco compoſitũ eſt: dum apud flametũ ludouicus diuerſat̃
cenaculi tabulatũ carie & uetuſtate detritũ in regem atq; aulicos quoſdã decidit: quo

Cõcordia de regno auſtraſiæ

lapſu ludouicus vulneratus eſt. Solidato vulnere aquiſgranũ ſe contulit. Inde coeũti/
bus. xv. kalendas auguſti regibus de partiendo auſtraſiæ regno cõuenit. diſcretaq; eſt
certis limitibus portio quæ ſingulos contingebat. Hunc exitum habuit orta de regno

Altera de regno cõtẽtio

inter fratres contentio. Sed non uno ſe impetu fortuna continet. Ecce aduerſus fratrũ
inſtauratam charitatem belli motus ab italia nũtiatur: Repetente auſtraſiam ludoui/
co: cui lotharius pater italiam tradiderat. & iam eẽt a ſergio ſecũdo pontifice impator
appellatus. Miſſi de re ipſa a pontifice atq; ab imperatore nuntii ad ludouicum germa

niæ regem: ad carolum ludouici iuſſu remittunt. Quibus auditis: & ſi mandato ꝑ ſeue/ritate moueret: q ſe inaudito partem auſtraſiæ relinquere iuberet: ad pontificis lega/tos ſuos nūtios adiūgit: q pōtificem cōueniāt. Inuenio ludouicum germaniæ rege ue niente in gallias engeberga: id reſtituiſſe imperatori quod de lotharii regno recepat. Carolum uero ab engeberga uocatum nō obediuiſſe. Sed ſummopere curaſſe: ut car/lō quem ex priore uxore ſuſceptū eccleſiæ ſacris addixerat puniretur. Hic em̄ carlo ho minū perditorum ſuaſu peſſimis facinoribus ſe inquinabat: om̄ia quoquouerſum iret prædatus. Quem in uinculis emēdationis ſpe diu habitum: atq; inde relaxatū cum nō reſipiſceret dyaconii gradu amotum oculis priuauit atq; in mōaſterio corbienſi cuſto diendū mandauit. Qui poſtea duoꝶ pſeudo monachoꝶ nixu (hortante ludouico ger maniæ rege) eductus: ad ipſum ludouicū perfugit. Hec cōtigerunt agēte carolo in ex peditione quam aduerſus normānos qui andegauiam urbem circūſederant habebat Nec tamen rem a ſe ſuſceptam omiſit. Normānos qui iam ciuitate potiti eſſent circū uallat: adiutore ſalomone britonū duce: qui ſuppetias carolo ferebat. Preſſi dura obſi dione normāni eas conditiones pacis quas carolus dixit (datis obſidibus) acceperūt. Relicta libera ciuitate: perūt normāni liceat illis inſulam quæ proxime erat ad paucos dies incolere: ibiq; commeatu iuuari. Interim qui inter illos chriſtiani erant poſſe ad regem reuerti: qui uero paganiſmo relicto fide chriſti profiteri uellent: eos quoq; nō reſpuendos. Cæteri qbus induratū cor eſſet: ſuas ſedes nulla mora repeterēt. Rebus ad hanc formā cōpoſitis cum in ſiluam arduennā uenatum abiiſſet de ludouici impa/toris ſui ex fratre nepotis morte nūtium accepit. Quare richentē uxorem ſiluanectum mittit ludouicū filium in eam auſtraſiæ partem quæ a lotharii deceſſu ſibi obuenerat proficiſci mandat. Ipſe ſupatis feſtinatione multa alpibus in lombardiā cōtēdit. Inter eundū carlo ludouici germanici filius iuſſus a patre tranſitu prohibere regem: cum ſe fruſtra niti intelligeret ad carolum proficiſcit. Ea re cognita idignatus pater alterum filium cum copiis mittit. Sed & numero & uirtute militū inferior: caroli potentiā non ſuſtinens: pace data ad patrē exercitum reduxit. Quem receptum ludouicus per caroli abſentiam in francos ducit: diriſq; incurſionibus franciā uexat. Audito in italiā caroli aduentu: iohānes octauus romanus pōtifex miſſis ad eum nūtiis romā propere uocat uenientē auguſtum appellat: afficitq; imperiali dignitate. Digrediens inde carolus ro ſymon richentis uxoris fratrē italiæ præponit: conſiliariis uiris atq; copiis quas uoluit illi attributis. Cui neptem quoq; ſuā ludouici regis germani filiā deſpondet. In frāciā reuerſo carolo ludouic⁹ frater germaniæ rex uita deceſſit. Relicto filio ludouico. Cu ius deceſſus cauſa fuit carolo infœlicis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna ſa/xonum thoringorūq; delecta manu: nūtios ad carolum patruelē mittit eius amicitiā oratū. Qua nō impetrata ad rhenū caſtra ponit. Nec cūctatus carolus ad alterā rheni ripam ducto exercitu animū ludouici explorat: ſi legatis utrinq; miſſis rem agere uelit placuit utriq; conditio. Sed dolo malo illectus imperator dum uiā pacis ſimulat: agmē occulto & anguſto itinere ſeorſum a caſtris ludouici noctu feſtinare iubet: ratus occul tis inſidiis intercipere poſſe improuiſum hoſtem. Fuerunt ea nocte continui imbres: q bus & nocturno labore grauatus miles prælio minus idoneus fuit. Fraude detecta: lu/douicus inſtructa acie diuerſus ab itinere quo hoſtis ueniebat conſiſtit. Irruētem in ſe francum tanta ui excipit: ut ad aciem in qua carolus erat cedere francos compulerit. Atq; ita fugæ ſe comittētibus francis: imꝑator quoq; comes fuit. Qui uero regias ſar/cinas ferebant anguſtia uiarū & ſepibus intercepti occiſi ſunt: & inter eos complures illuſtres uiri ceciderunt. Reliqui in manus agreſtium hominū incidentes ad nudum ſpoliati: ita ut ex thoris herbarū atq; arentis fœni manipulis tegumēta ſibi conſuerent

Eius infortunii tempore normāni ſequanæ oſtium claſſe irrumpere tentabant. Ad/uerſum quos miſſo cum exercitu comardo: carolus mandat cū normānis: qualēcunq; poſſet pacem habere: nihilominus terrā omnē diligēter tueatur: præſidiis ꝑ munitiſſi ma quæq; loca impoſitis. Incidit præter has turbas alia carolo nō parua ſollicitudo. Graſſabantur in campania ſaraceni: quorum aduentu territus iohānes pontifex roma

Carlo dya/conus factus apoſtata car/cere cuſtodit

Normanni apud andega uiā obſeſſi

Ludouicus i/perator mo/ritur

Caluus in ita liā cōtendit

Carolus cal/uus impator

Bellū contra carolū caluū in alemānia

Dolo caluus agit

Carolus cal/uus fugit

Normanni

Saraceni in campania

Digitized by Google

Ioãnes octa/ uus ad caro/ lum caluum papiã uenit

Ridiculum

Carolus cal/ uꝰ ueneno a ſedechia iu/ deo necatus

nus: carolum admonet eccleſiæ opem ferat: paret carolus & contractis copiis: ubi lom
bardiæ fines attigit: adelgarus a pontifice ueniẽs refert iohantẽ papiam aduenire im/
peratori obuiũ. Papiæ dum pontifex imparorq; de rebus gerendis conſultant: certio/
res facti de carli ludouici filii cum ingẽtibus copiis aduẽtu papia abſceſſerũt moxq; im
perator romam ꝓfectus eſt. Rem hoc loco ridiculã narrabimus. Carolus dum a carlo
fugit: leui rumore carlus perterritus (ꝙ imperator pontificẽ comitatꝰ aduerſus ſe mo
uere dicebatᷣ) eadem qua uenerat uia in germaniã imparorẽ fugiens contẽdit.   Re
bus quarũ gratia carolus romã petierat abſolutis: febre afficitur. Erat iudeus medicus
ſedechias nomiẽ imperatori propter eius peritiã ꝑfamiliaris: qui uel religionis chriſti
anæ odio (cui maxime infenſi iudei ſũt) motus: uel corruptus forte pecunia potionẽ
carolo propinandã miſcet. Qua epota carolus omnibus mẽbris ita defectus eſt: ut au/
licorum miniſterio in cubilũ delatus duodecimo poſt die interiit. Cuius dum corpus
exenteratum & multis aromatibus conditum ſui in franciã efferre cupiunt: cadaueris
putredinẽ ferre nõ ualẽtes: uerſellis ĩhumauerũt in diui euſebii martyris æde ãno octĩ
gẽteſimo ſeptuageſimooctauo. Vnde poſt annũ ſeptimũ exemptũ in diui dyoniſii tẽ
plũ delatum eſt. Eius exhumandi cauſam attulit archẽgerus quidã apud diuum dyoni
ſium cœnobita: & alphonſus eccleſiæ diui quintini uiromãdenſis æditus: qui ſibi dũ
in ſuis eccleſiis ꝑnoctant carolũ per quietẽ uiſum eſſe affirmauerũt: eoſq; admonuiſſe
ut de tollendo eius corpore & in templo martyrũ inhumãdo regem filium facerẽt ſol

Viſum quod carolus caluꝰ uidit

licitum. Hac reuelatõne filius rex excitus patris corpus ex uerſellis ad ſanctũ dyoniſiũ
transferendum curauit.   Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a plæriſq; ſcripto/
ribus memoriæ mandatũ eſt. Carolum duce angelo paulo anteꝙ moreretᷣ ad inferos
deductum: ſupplicia uidiſſe miſerarũ animarũ. Ardere ualles: & altiſſimos puteos pi/
ce & ſulphure immixto plũbo efferueſcere: ibiq; plæroſq; ex ſuis prædeceſſoribus re
ges inſpexiſſe: epiſcopos quoq; qui uel ad bella gerenda cõſultores uel ad opprimẽdũ
iniquis uectigalibus populũ auctores extitiſſent.   Eius certe caroli calui extãt præcla
ra & religioſa monimẽta. Nam diui cornelii cœnobiũ apud compendiũ extruxit. Cõ
pendium eñ maxime amabat: ita ut a ſuo nomiẽ carolopolim appellare cogitauerit.
Sancti dyoniſii templũ magnis auxit prouẽtibus & precioſiſſimis donariis adornauit
quæ ad hoc uſq; tempus diligẽter aſſeruata uiſuntᷣ. Nec ignoro quoſdã ſcribere nundi

Flandriæ co/ mitatꝰ initiũ

nas quæ in campo dyoniſiano ante kalẽdas iunias fiũt ab hoc rege eſſe inſtitutas: de ꝗ
re quid ſentiã in dagoberti geſtis annotaui.   Eius regis ætate flandria quæ paucis tunc
uicis atq; ædificiis ornata erat: & feris magis ꝙ hominibus incolebatᷣ: eiq; præficiebatur
a rege cuſtos qui francoꝵ lingua foreſtarius dicebatur: comitatus dignitatẽ hac occa
ſione accepit. Erat balduinus audactis eiuſdem filius qui patre defuncto cũ in magiſtra
tu fuiſſet a carolo inſtitutus iudith regis filiã dum ex ãglia reuertitᷣ ſibi rapere temera/
rius iuuenis auſus eſt. Nupſerat eñ adolafo angloꝵ regi. Qui cũ abſq; liberis deceſſiſ/
ſet: Iudith uiro deſtituta in franciã ad patrẽ rediẽs depræhenſa eſt cuius rei gratia caro
li iuſſu coeuntes epiſcopi balduinũ excõmunicatione percellũt. At cum nihilominus
facti nõ pœniteret: conſilio ꝓcerũ ꝑſuaſus carolus ꝑmittit filiã balduino in mr̃imonio
copulari. Et de cuſtode flandriæ comitẽ balduinũ inſtituit. Plærunq; ſiquidẽ id euenit
ut quæ peccata atq; iniurias facile ulciſci nõ poſſimus eas alicuius dignitatis rõe aſſum
pta ad gloriam conuertamus.

Nuntio de caroli deceſſu accepto ludouicus balbus eius filius apud ẽderuillã
agens regni ꝓceres ad ſe ꝑpropere uocat: quoꝵ beniuolẽtiã & fidẽ regia mu
nificentia demereri ſtuduit. Richentẽ uero reginã ex italia redeũtẽ cũ apud
moymerũ cãpaniæ caſtellũ cũ multa nobilitate reſtitiſſe accepiſſet: aĩo côuẽtũ quod
ꝑlamentũ franci uocant habẽdi: miſſis utrinq; legatis compendiũ regina ſe cõtulit. Ibĩ
ludouico patris teſtamentũ exhibet ꝓferens regia ornamẽta gladiũ dyadema ſcæptrũ
aureũ ꝗbus carolũ inſtitutũ hæredẽ pater moriẽs declarauerat. His igitᷣ regiis inſigni/
bus exceptis: ſuſcipiẽdæ unctõnis gratia remoꝵ urbem petit: quẽ haymardus eius loci
archiflamẽ coronauit. Anno ſalutis octingẽteſimo ſeptuageſimooctauo.   Exactis ide

paucis menſibus ſequanã traiecit: ubi godefridi filii hedonẽ comitẽ caſtello quodam
mulctauerãt : & haymo bernardi comitis fili⁹ prædas agebat & loca quædã ſibi ſubege
rat. Turonũ uſq; rege profecto: godefridus amicorum cõſilio filios ad carolũ ducit: &
eas quas occupauerat terras reſtituit: ita ut illas ſibi ex regio dono retiere liceret. Qui
regio munere donatus grãm cõpenſat. Nã rebellãtes britones ad caroli obedientiam
ſua opa reuocauit. Erant p id tẽps in italia comites duo lãbertus & helbardus q de ec/ Motus belli in italia
cleſiæ romanæ ditione pleraq; ſibi loca rapuerãt: in quos excõicatione ꝓmulgata io/
hannes põtifex lugdunũ uenit. Quo regẽ accedere p nũtios orat. Sed ualitudine non/ Iohãnes pa/pa in franciã uenit
dum leuatus rex quã turoni inciderat: morã põtifici gerere uſq; ad kalẽdas ſeptembris
diſtulit. Per epos tñ obſequi pontifici curat. Interea curatus morbo trecas profect⁹ illo
uenire iohannẽ obtinuit. Fit in eo loco magnus ex belgis epoꝝ cõuentus. Narrantur a
pontifice quæ in memoratos raptores per eũ geſta eſſent : petit a põtificibus q aderãt
uerbo & ſubſcriptis eoꝝ noĩb⁹ oĩa cõprobari Cõprobãt. In eo cõuẽtu cognito q frota
ri⁹ ex burdegalla pictauiã & inde ad bituriges icõſulto põtifice trãſiſſet iohannes ꝓfer
ri iubet ſanctões ſardinẽſis & affricani concilii: quibus epi ad alias eccleſias ſua relicta
tranſire prohibent. Recitatis utriuſq; ſynodi capitibus: pontifex diffinit ſacerdotes q
ſuis ſedibus abiiſſent ad eas reuerterent. Ipe mox ludouicũ impii dyademate corõat au Ludouic⁹ balbus impator
guſtumq; appellat. Reginã autẽ richentẽ q̃uis obnixe a ludouico rogatus coronare re
cuſauit. Conuẽtione treceñ. diſſoluta: põtifex in urbẽ regreſſus eſt. Impator autẽ cõ
ponendæ diſcordiæ: quæ illi cum ludouico nepote erat cupidus: ita per legatos egit :
ut cõuentu furõnæ indicto pax ad ſequẽtẽ modum dicta ſit. De auſtraſiæ regno ſicuti Concordia ĩter reges
defuncto lothario inter carolũ caluũ & ludouicũ bauarũ cõuenerat ita pmaneret. Ita/
liæ uero imperiũ q̃nquidẽ tũc cõmode diſtribui nõ poterat quiſq; ut partẽ obtinebat
ita illã habeat donec de partitione in alio proxime habẽdo conſilio agi ſtabilius poſ/
ſet. Interim ſi ab ſaracenis alter regum impeteret alter ſuppetias ferret : huic formulæ
ſi quis detractũ iret eum a neutro regũ recipi aut defendi poſſe. Pace ad hanc formã
cõpoſita ludouicus germaniæ rex ad ſuos remeauit. Impator compẽdiũ acceſſit. Nec
data quiete bernardus marchio bellum renouat icti dudum federis oblitus. In hunc
moues impator cum trecis ueniſſet morbo decubuit. Hinc omni ſpe ſalutis deſtitutus Ludouic⁹ balbus morit
ludouicum filium bernardo auernoꝝ comiti committit. Augeſcẽte morbo cõpendiũ
ſe deferri iubet. protenuſq; imperii inſignibus ad filiũ miſſis: coronari illũ impat : atq;
ita paucis interiectis diebus morte abſumit idibus aphrilis: ibiq; in diuæ mariæ æde ſe
pelitur. Anno dñi octingẽteſimo octogeſimo.

LVdouici interitũ ſecuta eſt uaria rerũ francorũ mutatio: tumultuãtibus hinc
atq; illinc diuerſarũ partiũ ſtudioſis. Nam q tutelã noui regis in ſe receperant
audito patris deceſſu: regni ꝓceres meldẽ uocãt: ubi de his quæ ex uſu reipu/
blicæ erant: conſiliũ caperẽt. Erat goſſelinus ex prima nobilitate homo potẽs qui tẽps
aduenisse ratus quo aduerſus theodoricũ & roſymũ alterius factionis ſectatores ſuas
iniurias ulciſci potuiſſet: ad conrardũ pariſioꝝ comitẽ ueniẽs hoĩem nõdũ bono in no
uum regẽ aĩo exiſtẽtem in ſuas partes ducit affirmãs fore ut a germanoꝝ rege de quo
ipſe bene meritus eſſet plurimos honores adipiſceret. His blãditiis aſſentiẽs cõrardus Variæ inter francos ſñiæ de rege inſtituendo
ipſeq; goſſelinus ſuarũ partiũ cõſcios meldẽ legant: q cõſilio adeſſent. Cõuẽtu coacto
plæriq; ſñiam rogati dicũt unũ eſſe ludouicũ germaniæ regẽ : qui regni negocia recte
moderari poſſit: hũc acceſſire oportere: a quo ſalus rebus cõibus conferat : & qui ſuis
deſtitutos poſſeſſionibus reſtituat. Cũ hec locuti fuiſſent q nouello regi aduerſabãtur
adoleſcẽtis tutores ſpe retributiõis adducti: germaniæ regẽ in frãciã ꝓperare p nũtios
orant. Qui nũtio accepto mettim ueniẽs a ꝓceribus iterũ admonitus: uerdunũ quo &
ipſi ꝓceres cõuenerant impigre ſe cõtulit. At hugo & theodericus reliqui præterea
ſuæ factionis nobiles cognito qd inimici machinarent: galterũ aureliæ antiſtitem ad
germaniæ regẽ ire cũ his mãdatis iubent. Si rex eã regni partẽ quã ex lotharii hæredi/
tate carolus caluus obtinuerat ſibi aſſumendã duceret: licere adire eam atq; poſſidere:
modo franciã liberã dimittat. Ea oblatione rex optime ſibi factũ eſſe arbitratus: goſſe/

Digitized by Google

lino cōrardoq; paulatim cōtemptui habitis franciam relinquens ad ſuos reuerſus eſt.
A moro hoſte hugo & theodericus ferrariā adoleſcētes pducunt. Atq; in diui petri tē/
plo reges appellatos coronāt. Eodē ferme tempe boſo reginæ frater per quoſdā ſibi

Boſo aquita/ niā uſurpat

uel promiſſis allectos uel metu pterritos epos in regē aqtaniæ aſſumit. Et normāni
præterea ad flumen ligerim infeſtis incurſiōibus graſſantes prædas agere ad reges fra

Normāni iterū incurſiōes faciūt ſed ui/ cuntur

tres deferunt. Qui magna militū cōtracta manu i hoſtē pdeuntes: normānos magna
ſtrage afficiūt nouē millibus occiſis cōpluribus item in uienna flumie abſorptis. Ea
uictoria potiti fratres alio mox triſti nūtio turbant. Ludouicus em germaniæ rex grā/
dem exercitū ad ducium uſq; permouerat ſeq; goſſelinus & cōrardus pariſiorū comes
ad eum cum bona cōiuratorꝝ parte cōtulerant. Quibus ductoribus ad ribemōtē quoq;
acceſſit. Hi neſcio quid grande germano regi promiſerāt. Quod cum abſoluere non
poſſent: rex deſpatis rebus cum regibus francis paciſcit: & paulo poſt in germaniā cō/
uerſus: normannorꝝ gentē quæ his diebus ut in italia ita in germania cuncta uaſtabant
offendit. Quos fuſos nō magno negocio fugat. Verū apud ſaxones eadē ferociſſima
gens maximo regē dāno affecerunt. Victoria de normānis habita: fratres ambianū
conuenerūt regnū paternū inter ſe partituri. Ludouicus francorꝝ regnū cū oi neuſtria
accepit. Carloni burgūdia atq; aquitania cōceſſa eſt. A bābianis gondeuillā p rhemos
& cathalunos cōmeāt: ubi de cōuentu habēdo cum rege germaniæ cōuenerat. Cōſilio
tamē (quia ægrotaret) rex germanus nō affuit: ſed per nūtios apud fratres reges egit
Qui accepto nūtio q boſo uiennam occupaſſet: ubi uxore relicta in proximos mōtes
ſe recepiſſet. exercitu ex germania partim coacto: partim ex ſuis collecto uiennam cir/

Vienna obſidetur

cūcludunt. Inde carolus obſidione relicto: romā petens a iohanne pontifice auguſtus
appellatur. Dum uiennā obſidet ludouicus per nūtios certior de normannorum in
franciam incurſione factus carolo lotharii filio ad cōtinuandū uiennæ obſidionē reli
cto aduerſus normānos ſe cōuertit. Gens em barbara & chriſtianā grām exoſa iā ābia/
nis expilatis diui petri monaſteriū quod corbiæ celeberrimū habebat diruerant. Igit
cōmiſſo acerrime prælio ludouicus normānos in fugā uertit multis occiſis. Mirū pro
fecto ſcripturus ſum. Reuertēte a pſtrato hoſte uictore exercitu tam effuſa (nullo in/
ſequēte) fuga franci diſſipati ſunt: ut uictis ſimiles facile arbitrareris. Crediderim ela/
tum uictoria francū hac trepidatōne diuinitus pcitū eſſe: q uictoriā ſuis uiribus nō dei
benignitate partā gloriaret. At reuocato ex fuga milite: ludouicus iterū in normānos
bellū inſtaurātes pgreſſus cum (diſſipato p fugā milite) raros ſui corpis cuſtodes cir/
cū ſe haberet cōpediū uenit. Inſurgētibus iterū normānis & p ligeris ripas prædas agē
tibus: theoderico uiro militari copias attribuit: q normānos prælio adoriret. Ipſe non
multo poſt turonū profectus: britonū nō paruā manū ad id bellū mittit. Dum turoni
morat morbo correptus uita defungit: & in diui dyonſii cœnobiū effert. Hic traditur

Ludouicꝰ ludouici filius morit

ſpurcitiis atq; ineptiis deditus extitiſſe: qui & balbi cognomen accepit. De ludouici
morte certus factus carolus: q uiennā obſidebat: parte copiarū ad uiennā relicta: ad p/
ceres qui eū uocabāt cōceſſit. Cui iter agēti nūtius affert uiennā receptā a ſuis eſſe. Sed
normānos ex germania mouiſſe & in campaniā uſq; irrupiſſe multis urbibus templiſq;

Carolus eius frater rex

direptis atq; incēſis. In quos ſaullus mettenſium præſul copias ducens ſuis fugiētibus
ceciderat. Quomodo aūt per id tpſ aduerſus hanc peſtē bellatum ſit: apud hyſtoricos
nihil inuenio. Conſtat tñ eodē tēpe alterā ferociſſimæ gētis manū duce aſtingo ligeri
traiecto ad maternæ flumínis ripas cōſediſſe: carolūq; expeditionē in eos duxiſſe. ſed

Godefridus normannꝰ pfidus

animo ppe tabuiſſe cū in cōſpectū hoſtiū caſtra locaſſet. Tandēq; cū normānis fœdus
paceq; iniiſſe: ſi modo godefridus eius gētis princeps chriſti fidē pfiteri curaret. Cōdi
tione nō reiecta godefridus ſimul cū baptiſmate ſpiritalis regenerationis friſiam omnē
a rege dono accepit. Donatus inſup magnis muneribus incolere ubi caſtra habebat p
miſſus eſt: in perniciē franciæ regni: quā ipe pfidus godefridus paulo poſt inuexit. Nā
quadraginta milibus armatorꝝ inſtructus pariſium circūuallat. Sed uiriliter agentibus
oppidanis goſſelino quoq; loci āntiſtite & eudone comite q regnū poſtea admiſtrauit
adnitente cum obſidio hoſti nō procederet: eam ſoluens laudunū urbem in edito col/

Digitized by Google

le poſitã inuadit. Inde agrũ nouiomẽſem atq; ſueſſionenſẽ populati: remos normanni adoriunť. Quibus incõmodis indignatus carolus: aduerſus barbaros ex warmacia ubi parlamẽtũ habebat iterũ inſurgit. & egregio nixu ꝓliatur: ſternit: occidit: fugatq;. Nec prætermittendũ reor hunc carolũ & fratrẽ eius ludouicũ ludouici balbi nothos ex pellice fuiſſe q nihilominus moderatiõe regni ſuſcepta: nõ ſegniter normãnis obſtiterũt nouẽ milibus ut ſupra diximus uno prælio interfectis. Hic autẽ carolus & ſi deceſſiſſe nõ ignoreť: de eius tñ morte nullus ab hyſtoricis modus aut tp̃s ſcriptũ inuenit. Reliquit tñ hæredẽ filiũ ludouicũ: q ob inertiã nihil faciens appellatus eſt. Nulla eñ re inſignior habitus eſt: q̃ ꝙ uirginẽ monialẽ cuius amore deperibat ex calenſi cœnobio abductã uxorẽ accepit. Huius inertiſſimi regis ætate normãni induciis, quas cũ carolo ad annos. xii. firmauerant contẽptis: iterũ franciã uexant. Quæ cã fuit plæriſq; ſacerdotibus & uiris religioſis oratoria ſua relinquendi & ſe alio traducendi. Qua ꝑſecutiõe grauati franci carolũ imperatorẽ ludouici germanici filiũ ꝑ legatos orant regni curã aſſumat. Erat aũt illis diebus hugo abbas appellatus: q ualida manu collecta normãnos adeo exterminauit: ut ex eorũ multitudine uix unus ſupexſtaret q acceptæ cædis nunciũ ad ſuos ferret. Ea ſtrage affecti barbari ad tp̃s bello abſtinuerũt. At quia de hugone abbate mentio incidit. Illud non eſt omittendũ hunc hugonẽ atq; robertũ pariſiorum comitẽ q & marchio dicebať: primos fuiſſe qui relicta monachis & ſanctimonialib⁹ ꝓdia pueriſq; occupauerint ea ſibi ſuiſq; militibus attribuentes ſeq; abbates appellãtes Quæ uiolentia ad roberti regis tp̃a ꝑdurauit. Per idem tp̃s iners ille & nihil faciens carolus relicto carolo filio (cui ſimplici cognomen inditũ eſt) deceſſit.

Ludouic⁹ nihil faciẽs moritur.

Scriptum inuenio hunc carolũ ſimplicẽ ex ludouico balbo prognatũ eſſe. poſtq; ludouicũ & carolũ balbi filios ſpurios ſub tutela eudonis educatũ fuiſſe: & poſtea regnaſſe. Qui cũ ꝑ ætatem regendo regno nequaq̃ ydoneus eſſet: cognito ꝙ normanni nouos belli motus pararent ad eudonẽ roberti andegaueñ. filiũ hoĩem bonũ & rebus gerendis aptũ mittunt: cui & caroli ſimplicis tutelã & regni adminiſtrationẽ cũ regia appellatiõe cõmittunt. Hic a galtero ſenonũ archipſule cõſecratus carolũ ſimplicẽ ꝓbe educauit. frãciſq; modeſtiſſime ꝓfuit. Moriens aũt proceres iureiurando adactos admonet regnũ ſine cõtrouerſia carolo ſimplici adminiſtrandũ ꝑmittant eũ eſſe regni legitimũ hæredem.

Eudo ãdegauenſis rex frãcorũ & caroli ſimplicis tutor.

Carolo ſimplice regno adepto normãni q annos quadraginta multis locis frãciam incurſauerant ampliore multitudine cõtracta: in neuſtriã irrũpunt: & ꝑ ſequanã rothomagũ uſq; aduerſo flumine deferunť. Quibuſcũ francus rothomagorũ antiſtes ciuiũ & urbis ſalutẽ deſperans colloquẽdi occaſionẽ nactus ita egit: ut neq; incolis neq; ciuitati qcq̃ nocituri urbẽ normãni reciperent. Quid eñ ꝓuidus paſtor faceret regis ſubſidio deſtitut⁹? Potiti urbe normãni ubi tutiſſimũ ſibi refugiũ eſſet: Rollonẽ ex ſuis hoĩem ſtrennuũ: qui nullã domũ redeũdi ſpẽ ꝓpter a ſe cõmiſſum flagitiũ haberet: ducẽ præficiunt.

Franc⁹ rothomagenſis archieps.

Rollo.

Hic imperandi apud ſuos poteſtate accepta: animũ imprimis intendit urbẽ pariſiorũ ꝑdere: & inde chriſti eliminare pietatẽ. Ad hanc rem cõducere tria ſibi latiſſima flumina ſequanã ligerim & garonnã maxime arbitrabať. Igitur ingẽti fabricata claſſe copias tripharia diuidit. Qui ligerim nauigarunt nauerẽ urbẽ expugnãt: & pontificem guymardũ inter ſacrificandũ ad chriſti aram iugulant. Inde profecti andegauim incendunt: mox turonũ adoriunť: atq; ita ꝑ aquitaniã prædas agentes: rollone duce in pariſios ꝑ ſequanã delati in burgundos ꝑ ararim id eſt ſagonã nauigãtes in aruerniã tandẽ incurſant. Nec mora interpoſita ſenones depopulati monaſteriũ floriaceñ. occiſis cœnobitis diripiunt atq; igne conſumunt. Sed aduentus rollonis non ignari ſacerdotes: ſupra biduũ diui benedicti corpus aureliã apud ſanctũ anianum depoſuerant. Erat eius monaſterii ex cœnobitarum cõi aſſenſu defenſor patronuſq; electus ſigilloſus comes: Hunc in ſequenti nocte qua monaſterium cõflagrauerat diuus benedictus per quietẽ obiurgaſſe fertur: quare monaſterio contra normannos opem non tuliſſet. Quo uiſo expergefactus comes parua quæ illi pro tempore erat inermium manu coacta in normannos præda onuſtos irruens aſſeſſore ſibi ut ſancte aſſeuerauit poſtea ſigilloſus diuo benedicto: prædam captiuoſq; recepit. Inde ad monaſterium commigrans cœno/

Miraculum.

bitarũ cadauera q̃ hactenus humi ſtrata cõperit humari iubet. Cum tã crudeliter de/
baccharentur ꝑ franciã normãni: Carolus ſimplex francũ rothomagorũ ꝓſulem iã rol
loni notum ad rollonẽ mittit q̃ trium menſiũ inducias firmet. Exactis induciis per
Carnotũ obſidetur. ſtãpas mouens rollo carnotũ petit atq; oppugnat. hærente in urbis obſidione normã
no: richardus burgundorũ dux atq; ebalus pictauorum comes copiis ad carnotũ ꝓmo
tis rollonẽ inuadũt. Qua re aĩatus carnoteñ. antiſtes irruptiõe a ciuibus facta ipſe tuni/
cam interiorẽ uirginis mariæ quã camiſiã franci uocant: eſtq; apud eos magna religio
ne obſeruata: deportans normãnos a tergo inſilit. Fit ꝑ aduentũ pontificis hoſtiũ ma/
Clades a normãnis infrãcos. gna ſtrages. Rollo uero fugiens poſtq̃ ſuos ex fuga recepit: indignabundus iubet eos
ꝑ oẽm regionẽ populationes facere: & ea oĩa in q̃cũq; irruiſſent ꝑdere. Itaq; fera gens
nihil ſibi obuiũ integrũ reliquerũt. Abducunt̃ in ſeruiturẽ & ſtuprum uirgines: matres
cũ liberis gladiis occumbunt. Nulli templo ignẽ non immiſerunt: flagrant ꝑ agros at
q; urbes oĩa. Clamoribus mortibuſq; æther replebat̃. Tam diris afflictionibus uexa
tis francis: regẽ conueniunt. Inertiã hoĩs atq; puſillanimitatem accuſant: perdi eius ne
gligentia prouinciã qui neq; hoſti per ſe: neq; per ductores belli occurrat. His queſtib⁹
excitatus rex francũ rothomagenſem iterum ad rollonẽ proficiſci imperat: qui eũ ad
xp̃ianam cõionem hortetur. Quã ſi fide integra recipiat: eſſe carolo filiam gillam quã
illi cum oĩ neuſtria nuptui det. His mandatis ꝑ francum cognitis. Rollo a ferocia tem/
perat, ſeq; (conſilio cũ ſuis habito) cũ carolo colloquiũ (deſignato quo uolet die) ha/
Caroli & rollonis cõuentio. biturũ ſpondet. Ad hæc trium menſiũ induciæ firmantur. Apud flumẽ eptæ quod eſt
neuſtriæ ad orientẽ limes fit conuentio unam fluminis ripam carolus: alteram rollo
inſedit. Intercedentibus legatis res acta eſt. Rollo gillam caroli filiam uxorem recipit
& in dotem neuſtriã: q̃ ab epta fluento ad britones terminatur clauditurq; gallico oc/
ceano. Rebus ut maxime carolus cupiebat ordinatis: rollo rothomagũ profectus
Rollo baptiſatur. initiatur ſacris & lauacro chriſtiano. Appellatuſq; eſt robertus a roberto pictauorũ co/
mite qui receptæ a rollone fidei teſtis aſſiſtebat. Neuſtriam adeptus rollo: eã normã/
Quare & unde normannia dicta. niam appellauit: ꝙ eam hoĩes a ſeptentrione profecti occupaſſent. North enim dano/
rum lingua ſeptentrionẽ: man uero hoĩem ſignat. Inde uocabulo compoſito normã/
ni: id eſt ſeptentrionales & normannia ad hunc uſq; diem uocitat̃. Eius tam barbaræ
Origo normannorum. & ferocis gentis dũ originem quæro eam ex gothorũ feritate ortam accepi. Quos nõ
nulli magog iaphet filiũ parentem habuiſſe audaciſſime tradunt: gothorũ proſapiam
ad noe uſq; referentes. Quibus ego nequaq̃ aſſentior. Quippe ꝙ a nobis tam remota
ãtiquitas nulla præſertim ſcriptoris autoritate nitens fabulæ ſimilis uideri poſſit. Da/
ci autem gothorũ ſoboles longo tempore hunc morẽ ſeruauerunt: ut ex multis libe/
ris unũ tantũ apud ſe hæredem pater haberet: cæteris poſt legitimã ætatẽ domo emiſ
ſis. Qua lege uſus lothrocus cũ aliquot a ſe filios dimitteret: biergoſtam haſtingo cui
dam nobili daco cõmendat: adiuncta plurimorũ iuuenũ manu. Qui tranquillo mari
nauigantes in picardos: inde in uiromandos penetrauerunt. ubi diui quintini monaſte
rium incẽdentes: mox nouiomũ capiũt: omnione ep̃o cum clero interẽpto. Nec qeti
gemeticũ per ſequanã prouecti: monaſteriũ nongentorũ monachorũ diruerũt. quod
annos. xxx. poſtea ſine habitatore manſit. Quæ rabies in multas prouincias profuſa ad
Proceres a carolo ſĩplice deficiunt. rollonem uſq; de quo proxime dictũ eſt graſſari nõ deſtitit. Ab his quidem dacis nor/
mannorũ ſæuitia appellatioq; proceſſit. Pacatis normannis: regni proceres a caro/
lo deciſcunt. Sed præliis aliquot poſtq̃ digladiatum eſt recõciliati ſunt aduerſus rober
Robert⁹ eudonis fili⁹ occiditur. tum eudonis fratrem: cuius ſupra a me mentio facta eſt. Hic robertus aquitaniæ dux ꝙ
de fratris regno portionem non accepiſſet: aliquot ſibi uiciniores urbes capit: conſtitu
tis in eis pontificibus a quibus tandem regis appellationẽ obtinuit. Quo titulo elatior
Hebertus uiromandorũ comes regẽ peronæ icarcerat. factus copias in carolum ſueſſione agentem ducit. Commiſſo ibi prælio robertus oc/
ciditur. Redeunti uictori carolo hebertus uiromandorum comes gratulãdi ſpecie oc
currit. Regem orat peronam ad ſe diuertat atq; ĩ arce diuerſetur. Perfido homini (cu/
ius ſororem robertus uxorem habuerat) rex per ſimplicitatem credulus peronam pe/
tit. Moxq; arcem ingreſſus in uincula ab heberto cõiicitur. Quæ res grauiſſimorũ per

franciã incõmodorũ cauſam inuexit. Itum eſt tñ aduerſus fortunæ ĩiquitatẽ atq; ut in morbis ſolet ut capiti in primis adhibeat͛ medela: franci quaſi regẽ non haberent de rege pficiendo conſultant. Erat ex liberis richardi burgundorũ ducis ſupſtes radulphus caroli nepos. Hunc (tametſi carolus ex eligina regis anglorũ filia prolẽ ſuſcepiſſet) in regẽ aſſumi carolus pmittit: q ſueſſione regio dyademate recepto regnũ adminiſtrare cœpit. Ludouicus aũt caroli ſimplicis filius: patris atq; amicorũ ope deſtitut⁹: enauigato mari ad anglos cũ eligina matre ſe cõtulit. Radulphi tpe apud carrolas pugnatũ eſt apud ſarracenos q burgundiã inuaſerant: ubi ex francis cõplures interierũt Radulphus poſtq̃ annos duodecim regnando expleſſet moritur. xviii. kalen. iunii. Et apud ſenones in æde ſanctæ columbæ inhumatur.

Cõſilium de cõſtituendo rege.

Ludouic⁹ cũ matre eligina in ãgliam fugit.

RAdulpho defuncto & carolo ſimplice apud peronam ubi ab heberto ĩ cuſtodia habebatur: mortuo: frãcorũ proceres & ante oẽs hugo magnus atq; guillermus ſenonũ primas ad eliginã ludouicũq; in angliam legatos mittũt: qui dicerent tp̃s aduenisse cũ ipſi tuto in franciã reuerti poſſent. eis ſe ſubſidio affore & obſequiũ una cum aliis compluribus regni primoribus præſtituros. Ea re in angliam plata eligina cũ filio ludouico in franciã uenire feſtinat. Cui obuii proceres Ludouicũ lauduni regem conſalutant: adiutore maxime guillermo rollonis filio: qui ducatum normanniæ gerebat. Secundo anno regni eius prodigiũ uiſum eſt hoĩm in æthere flagrantiũ: & diris cantionibus nocte tota aliquid futuri incõmodi uaticinantiũ: quod poſtea contigit. Vnde tertio ab ipſo prodigio anno proceres franci a ludouico deficiunt: qua inſup tempeſtate tanta fuit p franciã annonæ caritas ut frumenti menſura cui ſeſtarius nomen eſt quattuor & uiginti libris ueniret. Secedẽtibus a rege francis ludouicus henricũ germaniæ regem p legatos petit: liceat cõuentũ alicubi indicere: ubi mutuũ habere colloquiũ poſſint. Cupere ſe beniuolentiam eius atq; amicitiã pmereri Henricus auditis nunciis reſpondet regis petita cõmode facere non poſſe: niſi guillermi normannorũ ducis ſententiã de hac re cognoſceret. Ea re cognita ludouic⁹ guillermũ adit. memorat qui ſit regni ſtatus: quid in ſe moliantur pceres: illũ unũ eſſe cuius conſiliis res bene geri poſſit. Accepit guillermus regẽ ut dñm: opẽq; ſuã pollicitus tregũ equitẽ auratum ad henricũ ex ludouici aſſenſu mittit. Ad moſam fluuiũ conuenturos reges placuit. ibi guillermi opera amicitiã reges firmant. Quod poſtq̃ reſciuere proceres franci: ludouici potentiã ueriti in regis gratiã ſe ut melius poſſunt inſinuant.

Ludouic⁹ ex anglia reuocatur.

Prodigium

Fames

Ludouic⁹ ad guillermum, normanniæ ducem.

Mox lauduni cõuenientibus ex edicto regis pceribus: hebertus quoq; uiromandẽſis affuit. Aduerſum quẽ paternæ iniuriæ recordatus ludouicus: huiuſmodi cõmẽtum parat: delecto ad fabulã hoĩe ydoneo. Huic mandat ueſtem ad anglici incolæ formam induere: ſeq; uelut ex anglia ad ſe miſſum petere in conſiliũ admitti. habere lr̃as quas regi reddat. Litteras autẽ quales rex ipſe ſcripſerat homini dat. Sedenti in contione regi uenit curſor ut iſtructus erat: litteras pfert. Eas dum ſcriba regi demiſſe recitat: rex ſubriſit. Proceres rati aliquid ridiculi regem accepiſſe: rogant cur riſiſſet. Nunc inquit maxime noui anglos deſipere. Nãq; hermãnus angliæ rex meus propinquus fuiſſe apud eos ſcribit agricolam hominem: q herũ ad conuiuiũ cũ inuitaſſet necare auſus ſit. Eius tam inſignis facinoris autorem quo ſupplicio afficiat ſententiam ueſtram inquirit. Igitur ut regi gratũ faciam⁹: dicite pceres: quo mortis genere ſceleratiſſimus agricola puniendus eſſe uideatur. Theobaldus bleſenſis homo imprimis prudens rogat⁹ ſententiam dicere: hic inquit homicida tametſi uario cruciatu dignus eſt: tamen quatenus ad ſupplicii modum attinet nulla mihi deteſtabilior mors uiſa eſt: q̃ a furca hominem pendere cui ingulum laqueo lictor perfringat. In hanc ſententiam cunctis qui aderant uenientibus: cum ipſe item hebertus uiromadenſis ſequeretur: prodeũt ex occulto ſatellites qui hebertũ (ut a rege prædocti fuerant) cõpræhendũt. Nec cunctant͛ in collem non pcul a lauduno pducere: ubi in furca hebertũ ſuſpendũt. prius tñ q̃ iugulum lictor arctaret: rex in eũ conuerſus: Tu inquit heberte ille perfidus agricola es qui dñm meũ & patrem carolum: tuũ profecto regem peronæ in uinculis necaſti. Nũc ergo pro tuis meritis meritũ ſupplicium accipito. Collis ubi extrema paſſus eſt hebertus

Nota regis ĩ hebertũ comitẽ cõmẽtum.

Hebertus uiromãdiæ comes ſuſpẽdit͛

montis heberti appellatus eſt. Interim dũ hæc geruntᷣ: cũ guillermus normannorum dux herloyno picardo nobili faueret aduerſus flandrenſium principem a quo herloy/nus fuerat monaſteriolo caſtro ui & armis ſpoliatus: idq; ei reſtitutũ eſſe cum ægre fer/ret arnulphus: ſimulata beniuolentia colloquẽdi tp̃s locũq; a guillermo apud pinqui/niacũ impetrat. Qui prima conuentione aſſentationibus & blanditiis apud guillermũ pfidus proditor agit. Nec multo negocio benignũ ducẽ per ſpeciẽ charitatis fallit. Itaq; re in inſula quadã ſommæ fluminis nõ pcul a pinquiniaco (ut uidebatᷣ) cõpoſita: aſcẽ/ſa nauicula diſcedentẽ ab arnulpho guillermũ ſatellites flandri reuocãt: quaſi aliquid ab arnulpho omiſſum eſſet: quod ad beniuolentiã ptineret. Appulſum ripæ ducẽ cum alterũ ex naui pedẽ protuliſſet: alzo cui turco cognomen fuit trucidat. Serui aũt ducis q̃ ad alterã ripam reuerſurũ mox dñm præſtolabantᷣ: flumine impediti: opem dño ferre minime potuerunt. Occiſi cadauer (fugiente cũ ſuis ſatellitibus arnulpho) rothoma/gũ religioſe delatum tumulo magnificentiſſimo. xviii. kalẽ. ianuarii honorauerunt. Ab hoc guillermo gemeticũ cœnobiũ quod a dacis dirutũ ſupra annotaui inſtauratũ eſt: ubi uitã quoq; monaſticã pfiteri ſtatuerat. nã inter archana eius inuentæ ſunt reli/gioſæ ueſtes q̃ argumento fuerunt: conceptæ a ſe uitæ regularis. Huius Guillermi mors occaſio fuit ludouico audendi peſſimi facinoris: quãobrem ip̃e quoq; multas ſi/bi turbationes excitauit. Nam de guillermi interitu nuncio accepto: rothomagum ire feſtinat: ſimulans amici principis necẽ uelle ulciſci: aĩo reuera aliud agitans. Supererat enim guillermo filius richardus infans: cuius tutelã pariter & terræ normanniæ admi/niſtrationẽ rodulphus bernardusq; gerebant. A q̃bus ut dignũ erat receptus ludouicus terræ ſpecie atq; ſerenitate illectus: ſpem capit eius potiendæ. Petit richardũ infantem ad ſe deferri: tanq̃ apud ſe educandũ. Qua re ad ciues perlata: cõiectat populus regem non aliam ob rem infantem abducere uelle: niſi ut normanniam ſibi uſurparet. Tu/multuatur igitur populus & in regem ſeditionẽ agitat. Cui periculo bernardus danus occurrens: ludouico conſiliũ dat: infantẽ in ulnis amplexũ tumultuanti populo oſtẽ/dat. Paret conſultori ludouicus. Simulq; iureiurando plæbi aſſeuerat: nihil ſe de nor/mannia præter ius ſuperioris dñii uendicare. terrã oẽm richardi eſſe. cupere infantem bonis diſciplinis erudiri: boniſq; moribus ſi pmittant educari. Sedata plæbe: rex infan/tem in franciã traducit acceptæ a normannis iniuriæ memor. Cognito q̃ richardi cu/ram recepiſſet ludouicus: ueritus arnulphus flandrẽſis ne in ſe unũ propter guillermi ne/cem curreretᷣ: quadraginta auri marcas regi dono mittit. nec cunctatᷣ ad regẽ aduenta/re. ſeq; quoquomodo poſſet de ducis interemptione reddere purgatũ: atq; in regis po/teſtatẽ traducere necis auctores. Et hæc q̃dem palam elocutus arnulphus: ad regis au/res aliud iſuſurrat: recordari ſcilicet decere regẽ ignominiarũ q̃s olĩ & in ſe atq; ĩ patrẽ normanni & dixiſſent & feciſſent. Talia ſuadenti rex credidit purgatũq; arnulphũ di/miſit. Inde cœpit rex aduerſus infantem richardũ frequenter ſtomachari atq; indigna/ri: ita ut redeunti a uenatione richardo rex tanq̃ aliquo eius delicto indignatus eũ ſpu/riũ uocat cõminatus niſi mores emendaret ſe illi poplites male mulctaturũ & cunctis honoribus priuaturũ. Ad hæc richardum diligenter aſſeruari truciſſime imperat. Erat richardo ludi magiſter & præceptor Oſmondus: qui regis aduerſus richardũ indigna/tionem ſecum reputans: yuoni cuidam ſpectato ſibi amico rem cõicat. Ambo richar/dum cõuenientes hortãtur ægrotare grauiter ſe ſimulet. Quã tegnã cautus puer haud pueriliter impleuit. Aegrotãtẽ cũ ſerui negligentius obſeruarent: aliis atq; aliis ſeorſũ in rebus ſuis occupatis: Oſmondus paluſtriũ herbarũ faſce richardũ inuolutũ dum cõ/uiuio rex indulget urbe lauduno exportat. Inde equo euectũ conciaci præfecto cõmit/tit. Moxq; ad bernardum ſiluanecti comitem pueniẽs rei geſtæ ordinẽ narrat. Bernar/dus richardo timẽs hugonem magnum pariſiorum comitem in auxilium uocat. Qui ſtatĩ copias quas potuit ex tp̃e coactas ducens richardũ ex cõciaco ſiluanectũ tráffert. Cõperto q̃ ſublatus ſibi richardus eſſet: ludouicus hugoni magno pariſiorum comiti mã/dat richardũ reſtituat. At comes tãq̃ negocii ignarus ĩ bernardũ culpã reiicit. Atq; ita il/luſus rex arnulphũ flãdrẽſẽ accerſit. Qui aduenĩẽs cõſiliũ regi dat: magnis hugonẽ pol

Guillermus normannorum dux proditione occiditur

Ingratus ludouicus.

Richardus dux Guillermi filius.

Tumultus rothomagẽſis populi cõtra ludouicũ.

Arnulphus flãdriæ comes neq̃ſſimus.

Richardus opera ſui præceptoris laudu no clã educitᷣ

Conſiliũ Arnulphi comitis flandriæ.

licitatõibus alliciendũ eſſe:q ambitioſus & magni potẽtatus appetens eſſet. Secundũ arnulphi conſiliũ ludouicus ad crucẽ cõpendii hugonẽ ad ſe uenire iubet. Hugoni coram conſtituto: poſtq̃ multa rex memoraſſet: urbes illi in normannia daturũ ſe pollicetur. Quibus promiſſis deuictus hugo acceptis a rege copiis baiocas neuſtriæ urbem aggreditur. Rex caletos inuadit. Quorum exercituum irruptõne attonitus bernardus danus: ex conſilio bernardi ſiluanectenſis ad ludouicum nuncios legat: atq; his imperat nunciare regi: fruſtra in ſibi beniuolam gentem arma mouere. Rothomagum & reliquã normanniã eius eſſe: modo eorũ obſequiis uti uelit quorum ope aduerſus hoſtes olim forte adiuuetur. His mandatis hilarior factus rex nihil dubitans ſuos inhibet ultra bello agere: atq; ita rothomagũ ingreditur. Apud quem recũbẽtem ſic locutum eſſe bernardũ danum tradunt. Hoc inquit die ſereniſſime rex plurimo nos honore affeciſti. Fuimus hactenus duci obnoxii: nũc regiæ paremus maieſtati. Habeat ſibi richardũ bernardus: ſatis nobis bene a fortuna factũ arbitramur: ſi tuæ celſitudini normãna gens ſubiaceat. Illud unũ miratur gens tua: hugonẽ tibi ſine ambiguitate hoſtem uigĩti hoĩm milibus armaſſe te: quẽ ſepænumero imperatis tuis renitentẽ fuiſſe nõ ignoras. Conſule igit' normãnis tuis & eos regia liberalitate aſſerua. Motus hac oratiõe ludouicus hugonẽ armis abſtinere iubet. Rebus apud normãnos fœliciter ut arbitrabatur geſtis: laudunũ rex ꝓfectus eſt. Per cuius abſentiã bernardus danus metuens ne hugo maiore manu inſtructus normanniã repeteret: aygrotũ daciæ regem qui adhuc cereburgi agebat admonet: militẽ ex conſtantienſi agro collectũ ad ſe mittat: ipſe aduerſo ſequanæ flumine claſſe adnauiget: oĩa qua iter facturus erat uaſtans. eo pacto futurũ eſſe ut ludouicus in colloquiũ cũ eo prodiret. Aygroto ut a bernardo admonitus fuerat faciente bernardus de aduentu aygroti ludouicũ certũ facit. Rex ergo exercitu pro tpis anguſtia congregato. rothomagũ ueniens: aygroto ad uadum cui nomẽ erat herliciano cõicat. In eo loco dũ multa de guillermi nece reges inuicẽ fabulantur: danus quidã herloynũ comitẽ cuius gratia guillermus occubuerat conſpicatus: lancea cõfodit atq; interimit. Cuius rei indignitate cõmoti franci armis decertant: cõmittiturq; utrinq; atrox pugna. ita ut fuſis cõpluribus frãcis: rex fuga ſibi ſalutẽ parauerit: pniciſſimo equo uectus. Fugientẽ tñ miles qdam danus deꝑhendit. Apud quem cũ dies aliquot delituiſſet: iubente tandẽ bernardo dano rothomagũ captiuus deducitur. Rege in cuſtodia habito: engeberga de uiro curam gerens ad otthonẽ germaniæ regẽ cuius erat filia feſtinans opem aduerſus normannos efflagitat. Petenti filiæ pater reſpõdit. Hæc ludouico incõmoda contingere qui guillermo duci & probatiſſimo uiro neq; fidem neq; iuſiurandum ſeruaſſet. Atq; ita ſpe deſtituta engeberga ad hugonem magnũ ſe conuertit. Illum per omnem debitam regi fidem atq; obſeruantiam orans: liberare ſuum regem ſtudeat. Reginæ precibus adductus Hugo: a Bernardo ſiluanecti comite impetrat ad normannos ſe conferat ſi forte de rebus cõmunibus conuentum habere uſq; uelit. Concilio apud ſanctum clerũ coacto: de liberando rege poſtq̃ hinc atq; hinc locuti ſunt: uos inquit hugo o normanni regem noſtrũ reſtituentes accipite uobis ob fidem filium lotharium: donec altero indicto conuentu de concordia paceq; ad plenũ tranſigamus. Itaq; lotharium cum duobus epiſcopis hildrico beluacenſi & guidone ſiluanectenſi accipientes normanni: regem cuſtodia liberant. Qui paulopoſt tempore ualidiſſima manu inſtructi richardum a bernardo receptum ſibi abducunt. Ludouicus laudunum proficiſcitur. Inde ubi ſecundi conuentus tempus aduenit conuenientibus ad eptam flumen francis normanniſq;: pacis fœdus ictum eſt. Hugo autẽ magnus ille comes ſibi proſpiciens: & quanto richardus per dies melior auctiorq; eſſet: auctore bernardo ſiluanectenſi filiam eumacitã richardo deſponſat. Quo fœdere ſuſpicat' ludouicus facile fore ut a duobus maximis principibus deprimi poſſet: acceſitũ arnulphũ flandriæ comitẽ ad otthonẽ rhenanũ: hoc eſt germaniæ regem mittit: qui eum ĩ belli ſocietatẽ alliciat: accepturum præmii loco lothoringiã oẽm ſi eius opera normãnia potiri poſſit. Hac ꝓpoſita mercede: ottho belli aduerſus normannos ſe ſociũ ludouico adiungit: cõtractiſq; in unũ copiis: rothomagum infeſto agmine reges petũt: ubi

Bernard' danus prudens

Rex danorũ aygrotus.

Ludouic' capitur.

Engeberga ludouici uxor.

Conſiliũ de ludouico liberando.

Ottho impator & ludoui c' rex rothomagum inuadunt.

Digitized by Google

uaſtatis p circuitū urbis uicinis agris uiciſq; incenſis: ciuitatem oppugnare conſtituūt. Igitur præmiſſo q̄ occultiſſime otho poteſt nepote: q ſecū militabat: terrēdorū ciuiū cauſa: cū ad portā qua pons ſupra ſequanā eſt cōceſſiſſet: apertis repente portis ciues eruptionē faciunt. cōmittitur ad ipm pontē pugna: ubi cōpluribus fuſis othonis nepos occubuit. Venere pterea reges. Sed pſpecta urbis munitiōe: otho ubi nepotē cæſum eē cognouit: oīa in arnulphū retorquēs: cogitat ſi quo modo arnulphū ad manus hoſtiū deducere poſſet. Qua re aīaduerſa arnulphus receptis ſarcinis ſe e caſtris in flandriā pripuit. Nec morant̄ idē facere reges: atq; cœptis deſiſtētes exercitū reducūt: quos inſecuti normāni plurimos in fuga interemerūt. Ludouicus aūt eodē anno quo hæc geſta ſunt deceſſit. Atq; in diui remigii tēplo regio ſepulchro īpoſitus anno xpianæ ſalutis. nongēteſimo qnquageſimoqnto. Hic nullo fere quo regnauit temporis momento pſpera fortuna uſus eſt.

Arnulphꝰ fugit.

Reliquit ex engeberga othonis ſorore liberos duos lothariū atq; carolū. Carolus imbecilli & demiſſo aīo uitā priuatā egit. Lothariū pceres in regē aſſūpſerūt. Huic fuit aduerſus richardū normānorū ducē: autore theobaldo carnotenſi: diuturna cōtētio. Qui theobaldus p engebergā primo tentauit richardo inſidias ponere. Deinde non pcedentibus cœptis: lothariū in ducē exaſperat: identidem crebro repetens richardū ea potentia ualere: ut rege nō longe inferior eſſe uideat̄. tantū lothariū apud francos poſſe: q̄ illi a richardo pmiſſum foret. quærendā idcirco æqſſimā occaſionē eſſe qua hoīs magnitudinē lotharius peſſundet. Audiuit rex æquo aīo loquentē. Quippe cū doleret tam magno potentatu hoīem eſſe: ſcilicet ſibi obnoxiū q pro ſuo arbitrio imperata uel faciat uel recuſet. Igitur richardo mandat: meminerit neuſtriā francorū ditionis eſſe. cuius gratia in uerba regis iurare & ei fidē dare debeat: Veniat ergo ſuo ſatis officio ueteri more facturus. Ad regis mandata ſe uenturum richardus rn̄det. Quo reſponſo lotharius ratus pfectū iri poſſe q̄ in richardum aīo agitabat: balduinū flandrenſem: goffredūq; ādegauū: & theobaldū comitē acceſſit. His tribus & magno militū numero comitatus ad yſarā flumen quo richardus accedere ſtatuiſſet uenit. At richardus cū in aduerſa fluminis ripa in cōſpectu lotharii cōſediſſet: fraudis humanæ recordatus: exploratores clam a ſe dimittit. q lotharii eiuſq; gentis conditionē & ſtatū ſibi referant. Redeuntes q miſſi erant: dicunt oīa apud francos ad bellū inſtructa eſſe. putare ſe illum armorū apparatū in ducē cōſpirare. Ea re comperta dux aſſiſtere ſibi quoſq; ex ſuis fortiſſimos iubet. quorū ope nixus flumē traiicere francos prohibet. at potentiæ regis conſcius: rothomagū protenus contendit. Atq; ita ſuo inſtituto fruſtratus rex ſumma indignatione percitus eſt. Nec propterea moratus alterū ex francis burgundiſq; exercitū cogit. Atq; baiocas normanniæ ciuitatem progredit̄: quam (prodente gilberto fabro ferrario) recepit. Receptam theobaldo carnotēſi cōmittit: præſidio impoſito. Inde in caſtellum quod hermeuillū incolæ uocant mouens theobaldus: cū illic diutius hæret: dux ſequana tranſmiſſo: cū non contēnenda manu hoſtem repente adoritur. Cæſi ſunt in ea pugna ex theobaldi militibus ſexcēti ſexagīta. Theobaldo ſe carnotū recipiēdi uix ſpacium fuit. Rebus proſpere geſtis richardꝰ metuens ne magnis a lothario incōmodis afficeretur: ad erardū danorū regem legatos ire iubet. qui regem orent ſuppetias normannis ferre: qui ex ſua gente prognati eſſent. Gratus fuit erardo legatorū aduentus: ſeq; cū copiis prope diem affuturū reſpondit. Nec richardū fefellit. Inſtructa enim claſſe ad oſtia ſequanæ adnauigans: militem in cōtinentē egreſſum ī carnutes aduerſus theobaldū ducit: cuncta obuia non aliter q̄ irruens ſuperne grando quatit proteritq;. nec minus ea q̄ lotharii erant quocunq; irrupit uaſtat atq; populat̄: tranſferens ad normannos uili pcio quas auferebat pdas. Inter has calamitates pontifices franci laudunū ad lothariū pficiſcunt̄ occurſuri tot incōmodis qbus afficiebant̄. Ex lotharii ſententia carnoteñ. antiſtes ducē cōueniens: ex richardo petit: q̄obrem ipſe q chriſticola eſſet tā diris calamitatibus p gentē xpm neſciētem francos pſequeret̄. Qui cognito hæc mala a richardo pcurari q lotharii iniquitatē atq; in ſe maliuolētiā maxime ſuſpectā haberet: ſimulq; theobaldi q baiocas lotharii

Cōtentio aduerſus richardū normanniæ ducem.

Baiocas rex cepit.

Theobaldus carnotēſis comes uincitur

Erardus danorū rex.

Digitized by Google

dono occupabat incurſiones rapinaſq; ulciſci conaret': antiſtes firmatis cũ normannis induciis ad lothariũ reuertit'. Legatione ad regẽ plata: priuſq̃ cũ richardo lotharius qcq̃ pacti iniret: iniuriarũ ſatiſfactionẽ richardo exhibens: baiocas duci recõciliatus dimittit. Succedẽte die cũ ad cõuentũ normannorũ eundũ erat: Richardus in caſtris danorũ apud gõdelfoſſam apparare diuerſoria ad excipiendũ lothariũ iubet. Ibi habito cõuentu lotharius apud richardũ ſe excuſatũ faciens: cõmiſſorũ a ſe obliuiſci ducẽ petit: ſperaret in reliquũ tp̃s regẽ ſibi amicũ fore: & ad res ſuas adiutorẽ. Regis ſeu uera ſeu ſimulata manſuetudine pſpecta: Richardus offenſam remittit: atq; ad hunc modũ pace utrinq; firmata diſceſſum eſt.

Recõciliant' Lotharius & richardus.

At inquiete aĩo lotharius regnũ auſtraſiæ quod ludouici patris eius fuerat repetere ab othone cõſtituit. Ad eãq; rẽ cõgregato exercitu aquiſgranũ maiore q̃ credi põt celeritate ingredit'. Prandenti una cũ uxore othoni: cũ de francorũ inopinata irruptiõe nũcius affert: mirũ in modũ attonitus raptis q̃ potuit fuga elapſus eſt. Præda ex regis palatio ditiſſimoq; oppido atq; ex oĩ ꝓuincia correpta cõtentus lotharius: retro in franciã ceſſit. Quẽ nõ lõgo interpoſito tpe magnis copiis inſecutus otho: caſtra e cõſpectu luteciæ pariſiorũ ponit. Sed eruptione a ciuib' facta: & othonis nepote cũ aliis cõplurib' fuſis occiſiſq;: ciuitatis ſuburbia otho icẽdit. Nec morat' lotharius hoſtẽ ad yſarã uſq; cũ hugone magno & henrico duce burgundiæ per ſueſſionẽſiũ agrũ pſeq ubi tã multis occiſorũ cadaueribus alueus oppletus eſt: ut a cõſueto fluxu yſara impeditus in agros ſeſe effunderet. Nihilo tñ ſegnius fugiẽtẽ othonem francus pſecutus eſt. At pacatis demũ regibus: auſtraſiã cuius cã bellum gerebat' othoni lotharius reclamãtibus regni francoꝝ multis ꝓceribus dedit. repugnante etiã hugone abbate: q occaſione inde ſuſcepta regnũ affectauit atq; uſurpauit. Nec diu deinceps lotharius ſupſuit. Nam apud remos moritur: & in diui remigii cœnobio tumulo illatus eſt anno nongenteſimo octogeſimoſexto.

Lothari' othonẽ iuadit

Occaſio hugoni capeto regnũ affectandi.

LOthario ſucceſſit filius adoleſcens ludouicus. Quæ autẽ geſta ab eo ſunt ſilẽtio ab hyſtoricis ꝑtereũt: uel qa ꝓpter breuitatẽ regnãdi nulla: uel qa idigna mẽoratu ĩ pi iudicauere. Apud cõpẽdiũ ſepult' noĩs tñ appellatõem ſui poſteris reliqt.

CArolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lothoringia cuius ducatũ gerebat tanq̃ legitimus hæres recipe tentauit: ſed laudum cũ uxore agẽtẽ hugo q capetus appellatus eſt ope atq; proditione anſelmi urbis antiſtitis recepta urbe: carolũ intercipit: atq; aureliã in cuſtodiã mittit Interea caroli uxor duos enixa liberos ludouicũ atq; carolũ: ſpem adipiſcendi regni fruſtra accepit. Nam hugo ille capetus animi magnitudine & rebus potens: cũ eius conatus nemo reprimeret: ui atq; armis regni ſe dyademate inſigniri obtinuit. Qui iõ capetus appellat' eſt qa capucia pludũ aliis auferebat. Vnus tñ flandrẽſis comes arnulph' hugonis temeritati aduerſari tẽtauit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu arnulphũ mulctauit. Quẽ poſtea ĩterceſſore richardo normãnorũ duce ab hugone recepit. Arnulphum ꝑterea lotharii fratrẽ nothũ remorũ põtificẽ: ſynodo epoꝝ habita ab urbe deiectũ in uinculis cõiecit & remis gelbertũ philoſophũ poſuit ãtiſtitẽ. Romani tñ põtificis iohãnis edicto arnulph' p ſygninũ ſenonũ præſulẽ (reuocato gelberto) reſtitut' eſt. Hunc gelbertũ magiæ ſcientẽ ſcriptores fuiſſe tradũt: eãq; artẽ yſpalis didiciſſe. Otthoni propterea grat' cũ eſſet: rauẽnatẽ eccleſiã adminiſtraſſe & tãdẽ iohãne .xvii. mortẽ obeũte põtificatũ romanũ fuiſſe adeptũ. Nec fuit hugoni uita diuturnior: ſed ad reges frãcos apud diui dyonifii ædẽ eſt appoſit' anno xp̃ianæ natiuitatis nõgẽteſimo .xcviii.

Gelbert' philoſophus.

HVnc ſecutus eſt filius robertus bonis moribus ſpectatiſſimus rex: nec minus optimis diſciplinis eruditus. Cuius hactenus extãt in eccleſiaſticis ſacris ꝑclara ſcripta: q̃ reſpõſoria clerus appellat. Quorũ hæc ꝑcipua habent'. O iuda & hieruſalẽ: quod pridie natalis dñici cãtari a clero cõſueuit. illud ꝑterea de ſanctoꝝ martyrũ triũpho. O cõſtantia martyrũ: item & illud Cornelius cẽturio: quod ad diui apoſtoli petri arã ſcriptũ cũ romæ eſſet pridie feſtiuitatis apoſtoli obtulit. Nec omittendã reor illã quã ſequentiã gallica eccleſia uocat. Sancti ſpũs aſſit nobis gratia: q̃ maximi alicuius theologi opus æſtimari poſſit. Principio regni eius eudo carnotenſiũ comes

Eudo carnotẽſis comes.

Digitized by Google

Caſtellũ meldunenſe quod bouchardi comitis erat galteri opera qui caſtello ꝑfectus
eſſet occupauit. Quod a roberto præmonitus: cũ reſtituere ablata eudo recuſaſſet: ac/
cito richardo normannorũ principe: arcem undiq; circũuallat: atq; expugnat. prodito
rem galterũ in arce depræhenſum una cũ uxore robertus patibulo illaqueari iubet: &

Ducatus bur/gũdiæ ex le/gato henrici ducis rober/to regi dimit/titur.

bouchardo arcẽ reſtitui. ¶ Tenebat eodẽ tpe burgundiã henricus. Qui uita deficiens:
cũ ſe liberis carere intelligit: terrã roberto legat. Quãobrẽ ad landericũ niuernenſem
comitẽ ſpectantes burgundi: roberto ſe obtẽperaturos negãt. Igitur accerſito richar/
do normãno promotis copiis robertus antiſſiodorũ urbem burgundo audientẽ obſi
det. Cuius obſidionis pertesi ciues dedita tandẽ ciuitate landericũ quoq; regi dedunt.

Landeric⁹ ni/uernenſis co/mes de bur/gũdia contẽ/dit.

Recepta ciuitate aualonẽ præterea munitiſſimã arcem robertus ui capit. Atq; hac ex/
peditione ſatis ſuæ æſtimationi factũ ratus. in franciam ſe conuertit: ubi apud ſenones
bernardus qdem agens graui tyrannide dei ſacerdotes & templa uexabat. Qua ꝑſecu/
tione parcitus leothericus ſenonenſiũ præſul cõicato cũ ramaldo pariſiorũ põtifice cõ
ſilio: ciuitatẽ tyranno liberat. Liberatã roberto ꝑmiſit. At cũ ernardus inde aufugiſſet:
fromõdus eius frater occupata arce: regi reſiſtit. Sed obſeſſã robert⁹ poſt aliquot dies
recepit: capto fromõdo: quẽ aureliã ad patrẽ renardũ miſit: ubi paulopoſt defũct⁹ eſt.

Robert⁹ rex moritur.

Ecclesiæ a ro/berto extru/ctæ.

Nec diu ſuperſtes robertus fuit. Nam quarto & uigeſimo regni ſui anno ad cõe regum
ſepulchrum delatus & dyoniſiana æde ſepultus eſt: relictis ſuæ memoriæ ꝑclaris mo/
nimentis. Mõtis enim fortis arcem ualidiſſimis turribus & muris extruxit. Diui regu/
li apud ſiluanectũ ædem: Aureliæ diui aniani templum. Stampis diuæ uirginis mariæ
baſilicã. Auguſtuduni ædes ſacras duas. Apud poſſiacũ diuæ uirginis eccleſiã. Hic cum
uxores duas diuerſo tpe habuiſſet: ex cõſtantia guillermi arelateñ. filia henricũ ſuſce/
pit. Ex altera q̃ nouiomẽſis erat: duos ſymonẽ & amalricũ extulit. A qbus focus: & duo
eius liberi balduinus & amalricus hieroſolimorũ reges prodierunt.

Contẽtio de regno inter fratres.

Religioſo regi roberto ſucceſſit henricus. Cui mater cõſtãtia ita aduerſari ſtu
duit: ut multis regni proceribus ad eam deficientibus robertũ burgundionẽ
henrico præferre cõtenderet. Liberos enim tres ex cõſtantia robertus ſuſce/
perat. hugonẽ ducẽ qui præ patre mortuus eſt. Robertum burgundionũ ducẽ: & hunc
henricũ: de quo nunc ſcribimus: francorũ regem. Iam arces aliquot urbeſq; conſtãtia
occuparat: cũ henricus matris potentiã furorẽq; ueritus: ad robertũ normannorũ du/

Normãnoꝝ dux robert⁹ henrico regi auxiliũ tulit.

cem acceſſit: auxiliũ opẽq; aduerſus maternã uim petiturus. Qui henrici fortunam mi
ſeratus: magnis illũ muneribus cumulatũ: ualidoq; inſup milite inſtructũ: ad patruelẽ
ſuum malgeriũ qui corbolii comes erat mittens: comiti mandat henrici partes ſequat
& quoad ꝑ eũ commode fieri poſſit tueatur. Abeũte a duce henrico: ipẽ dux finitima
normãniæ caſtra q̃ regis erant capit: impoſito illis firmiſſimo præſidio: ne ab illis qc
q̃ belli in henricũ inſurgeret. His igitur auxiliis ſuis quoq; copiis auctus henricus: non
longo temporis ꝓgreſſu & maternũ in ſe rigorẽ deflexit: & q̃ illa abſtuliſſet partim uí
partim libera deditione facta recepit. Et per id tẽpus pariſii ciuitas cõflagrauit. Quo an
no dñicæ ſalutis milleſimo trigeſimoquarto. Campaniæ comitem eudonẽ & baldui/

Prioratus di/ui martini de campis.

nũ flandrenſem quibuſdã arcibus oppidiſq; mulctauit. Quæ cõmoda henricus in deũ
referens accepta: diui martini templũ quod camporum appellatur: a ſe pariſii conſtru/
ctũ ſacerdotibus quos ſæculares vulgus uocat aſſignauit. At non fuit illi eadẽ erga
hoĩes gratitudo. A normanna nobilitate poſt roberti mortẽ in ſuũ ducẽ guillermum
conſpiratione orta: henricus potiendi tilliariæ arcis cupidus a guillermo impetratam:
ſed a gilberto criſpino q ſeruandæ arci præerat defenſam ui expugnat atq; incẽdit. Dei
ceps ad ſeptentrionẽ uerſus ſecundũ mare ꝓficiſcens: argentonã diruit. Inde ad tillia/
riã reuerſus arcem inſtaurat impoſito præſidio. Cum ſuſcepta aduerſus guillermũ cõ/
ſpiratio procederet: guillermus ad henricũ nuncios mittit orans ut paterni in ſe meri/
ti recordatus: ſe roberti ducis a quo olim opem accepiſſet filiũ cõtra inimicorũ uiolẽ/
tiã iuuet. Quo nuncio motus rex correpto ꝓ tpe exercitu: ad halſedunũ una cũ guiller
mo copias in conſpiratores ducẽs: eos multo militum numero ſuperiores fudit. Neq;
hoc modo meliore rex aĩo in guillermũ perſeuerauit: plæriſq; henrico ſuadẽtib⁹ neu/

ſtriam repetere q̄ ditionis francorū fuiſſet. Atq̨ his uerbis motus hēricus: bipertito exercitu normanniā ingreſſus eſt: uno caletos duce eudone fratre: altero gauſredo martello ebroicenſes inuadit. Ea re cognita guillermus diuerſis copiis: regis conatus tardare feſtinat. Ipſe aduerſus regē proficiſcitur. franci qui in caletos graſſabanť: & ad mortuū mare uſq̨ puaſerant a normannis fuſi: occiſiq̨ ſunt. Quam uictoriam poſtq̄ guillermus accepit: in collem qui regiis caſtris proximus erat caduceatorem aſcendere iubet atq̨ ibi q̄ maxima poſſet uoce nunciare: fugatos fuſoſq̨ francos eſſe. Re comperta hēricus iniuriā acceptā uindicaturus: gaufredū andegauenſem in auxilium accerſit. Atq̨ ita uno agmine progreſſi cū ſinū quēdam pelagi uno traiectu tranſire oēs non potuiſſent: alteram q̄ impediente æſtu reſtiterat guillermus adoritur atq̨ interimit: ſpectate henrico qui ſuis interlabente æſtuario auxilio eſſe nō ualebat. Quo infortunio admonitus rex: ſecū reputat q̄ inique guillermū laceſſiſſet. Igitur p nuncios ducis amicitiam expetit: & initam illibate ſeruauit: reſtituta arce tillaria quā a guillermo iniuſte rapuerat. Quieuit deinde a bello henricus & philippū quem ex anna ruſſiorū regis georgii filia extulerat: ſe uiuo regnare imperauit. Fuere præterea henrico liberi duo robertus burgundiæ dux atq̨ hugo qui magnus appellatus eſt. Henrici tpe berēgarius turonenſis dyaconus errorem de euchariſtiæ ſacramēto excitauit. ubi non uerū chriſti corpus ſed exemplar quoddam corporis ineſſe dicebat. A quo poſtea reſipiſcens ſententiam mutauit. Atq̨ eodē quo id factū eſt anno henricus defunctus cū atauo atq̨ auo regibus ſepelitur anno ſalutis milleſimo ſexageſimo. Huius regis ætate burgundi cū annos centū & triginta francis regibus paruiſſent ad conrardū imperatorē defecerunt. Vnde factū eſt ut q̄ una erat burgundia in duas partita ſit: & alterā q̄ campaniam attingit franci: alterā q̄ biſantinos ſpectat alemanni imperatores tenuerint.

¶ Eiuſdem compendii. Liber ſextus.

PHilippus q̄ hoc inter reges francos nomen primus accepit ꝓſpera fortuna uſus: duxit uxorē bertham balduini hollādiæ comitis & friglæ regis filiam q̄ ludouicū atq̨ cōſtantiā peperit. Erat p id tpſ biturigum comes harpinus uir ſtrēnuus & bellipotens. Qui in expeditionē q̄ illo tpe ad hieroſolimā primū duce petro heremita: deīde godefrido bullioneñ parabať ꝓfecturus: cū rei pecuniariæ indigeret: biturigū principatū regi uenalem ꝓponit. Quē ſexaginta milibus nummū ab henrico emptū: francorū ditioni aſcripſit. *[Bituriges iure emptōnis ad francos ptinent.]* Adiūxit præterea uaſtiniū ex hmōi cauſa. Orto inter gaufridum barbatū andegauū & fulconē richinū uaſtinienſiū fratres: ob male diſtributā paternā hæreditatē: richinus henrico ꝓmittit ſe uaſtiniū illi ppetuo relicturū: ſi ſe aduerſus fratrē bello decertantē non impediat. *[Vaſtiniū itē.]* Igitur annuēte philippo: richinus fratrē depræhēſum. ī cuſtodia donec moreretť habuit: atq̨ ita uaſtiniū henrico pmiſit. Ex quo factum eſt ut creſcente ſuperiore fortuna: philippo pariter habēdi cupido augereť. Eapropter uilcaſſinū quod ad francos reſpicit & francū appellať occupat: & aduerſus hugonē dōni martini comitē: montēmelianū munitiſſimā arcē muro circūcingit. Inter hæc cū ludouicus adoleſceret: & iā ſpē faceret futuræ magnitudinis: pater ad regni cōſortiū illū admiſit. *[Ludouic⁷ ad regni conſortiū a prē admittitur.]* Qui nō p ſocordiā atq̨ ignauiā mollis & effœminatus neq̨ ferarū uenatiōibus occupatus: ætatē egit. ſed nunc iaculandi: nūc ſagittandi: uel armorū ſecōſuetudine exercebat. At philippus filii cura a negociis reſpirans: in aliud ſe incōmodū intricauit. Nam in berthā odio cōcepto: eā apud monſteriolū in arce aſſeruari iubet: abducta a richino andegauo bertranda uxore: quā in pellicē annos cōplures habuit ſuſceptis ex ea liberis philippo & floreo atq̨ filia una. *[Philipp⁷ bertham dimittit: & bertrādā indeliciis habuit.]* Eius adulterii cauſa cū a ſtupro non reſipiſceret philippus: romanus pontifex urbanus ſecūdus regi hoīm cōione interdixit. Qua ignominia percitus rex: recepta bertha: bertrādā dimiſit. *[Admonitus philipp⁷ bertham recipit]* Inter patris libidines ludouicus regni adminiſtrationē curioſiſſime gerens: aduerſus guillermū nouū angliæ regē q̨ normanniā roberto fratri abſtulerat: præliis aliquot fœliciter geſtis: grandi ſemp aīo ſe geſſit: ita ut deſperata uictoria anglus retro ad ſuos ſe cōuerterit. Vbi dū uenationi indulget ſagitta incerto auctore traiectus interiit. Fuit equidē ludouico nō ſegnis cura

Digitized by

rebelles edomandi. Bochardū em̄ montiſmorētiani dn̄m ob læſam diui dyonifii liber tatē in arce obſeſſum ad ſe uenire & dāna eccleſiæ illata cōpenſare coegit. Droetū mō ciacū ꝑterea eius criminis participē incēdio caſtelli quo ſe receperat affecit. Eius quo/ q̧ uirtute & diligentia mathei bellimōtis temeritas pœnas luit. Qui ablatā caſtelli lu/ ſarceñ. partē hugoni claromōtenſi cuius filiā duxerat uxorē reſtituere contēneret. Nā caſtellū ui atq̧ armis receptū ludouicus hugoni reſtituit. Fugientē aūt matheū ad chā/ beliacū uſq̧ ꝑſecutus: eū in arce obſedit: ſed crebris imbribus fatigatus & cōtinuo toni tru pterritus miles: relicta obſidione & parte caſtrorū incenſa: ſe fugæ cōmiſit: a q̄ non ludouici reuerentia: nō clamor: nō ꝑces fugientē continere potuerūt. Ea re tantā indi/ gnationē concepit ludouicus: ut pariſios repetens ſæpenumero diceret: pulchri⁹ eſſe crudeli morte ſi honeſta eſſet occūbere: q̄ cū dedecore uitā ꝑducere. Igitur nouo exer citu cōtracto bellū redintegrare cōtendit. Sed matheus bellomontenſis gnarus ſtultū eſſe maiorū iuſſis nō parere: amicorū interuentu: & ipſius inſup philippi auctoritate be nigniorē habuit ludouicū: ſatiſfactōne incōmodorū exhibita. Elbonē ꝑterea roſſiacū q laudunenſi & remenſi clero frequentē uim inferebat ad pœnitētiā cōpulit. Pari quo q̧ uirtute leonetū de magduno aurelianēſem eccleſiā turbantē cōpreſſit. Per hos itē dies guido de rupeforti primæ nobilitatis homo ægre ferēs filiā quā ludouico nuptui dederat diuortio fuiſſe dimiſſam: ꝓpterea q̧ cognatōis gradu ludouico contingeret: belli occaſiones q̄ritabat. Nec defuit maliuolo hoī ad flagitiū ſocius. Erat in materna flumine caſtellū gorneyū: aquis muriſq̧ munitiſſimū. Cui hugo pomponus ꝑerat: gui donis ſectator. Hic q̧ ſecus publicā uiam caſtellū ſitum eſſet: abductos a mercatoribus equos in arcē ſuſtulerat. Ea re indignatus ludouicus cū prædā pōponus non redderet: ad caſtellū copias ꝑ ꝑe celeriter contractas mouet. ubi dū aliquot dies diſtinet: guido de rupeforti de obſeſſis ſollicitus a theobaldo cāpaniæ comite p richardū ſuæ factiois conſortē auxiliū petit: atq̧ impetrat. Ipſe interim aliquot regni loca incurſionibus po/ pulat. At ludouicus cognito theobaldi aduētu: ex finitima gorneyo gēte milite rapti collecto: in comitē inſtructo agmine ꝑgit. Quē profligata magna exercitus parte in fu gā uertit. Inde reuerſus uictor ludouicus caſtellū recepit. Acceſſit ad hæc alia ab hō/ bando turbatio q ſanctæ ſerennæ caſtellū quod in biturigibus ad lemouicenſes ſpectat incolēs: biturigū agros crebris incurſionib⁹ uaſtabat. Igit̄ in prædatorē ꝓfectus ludo/ uicus in cōſpectu hoſtiū caſtra locat. Perfluebat eū locū riuulus quē hōbaldus ad utrā/ q̧ ripā occupabat. & quo uadū erat: ne frāco pateret trāſitus liber: ꝑacutos palos defixe rat. Qua re poſtq̄ ſe remorari ludouicus uidet: ipſe citato equo in hōbaldum fert̄: quē & alterū q iuxta erat in ꝓfluentē ꝓſternit. Quibus in alterā ripā elapſis: ludouicus qua uadū eſſe intellexit traiiciens: in hoſtes ꝓpe iā attonitos irruit. Quē inſequētes franci hoſtē ad caſtellū uſq̧ ꝓfligauerūt. Hoc euentu pterritus hōbaldus ſe & ſua ludouici po teſtati pmiſit. Recepto caſtello ludouicus hōbaldū in turre ſtampenſi cuſtodiri iubet. Hæc atq̧ alia ſtrēnue gerente ludouico: philippū melduni ægrotantē uita deſtituit. Cu ius funus religioſe curans ludouicus: ad diuū benedictū ligerenſem extulit ubi ſe dele/ gerat ſepeliri. labente incarnationis dn̄icæ anno centeſimoſexto ſupra mille.

Ludouic⁹ ec cleſiæ & pa/ cis turbato/ res punit.

Gorneyū in materna flu mine.

Theobaldus cōpaniæ co/ mes cōtra lu douicum.

Hōbaldus in biturigibus.

Officiū egre gii militis.

PAtris funere digna pietate expleto: ludouicus etſi populari beniuolētia iuua retur: non pauci tñ ex regni primoribus ſuſpecti cū illi eſſent: conſilio yuonis carnotenſiū epi cōfeſtim aureliæ cōuentū habuit. Ibiq̧ cōuenientib⁹ ex ſeno nēſis ꝓuincia & uiciniorìbus urbibus ep̄is: regiis inſignibus ornatus rex appellatus eſt. Quo ritu uix exacto: ecce a remis miſſi ab archipſule nuncii uenere: in mādatis haben/ tes: dicere remēſem eccleſiā unā inter frācos eſſe: ubi reges ſacra unctione liniri optīa cōſuetudine oporteret. Sed cū ſacrū iā miſteriū abſolutū intellexerūt: obmuteſcentes irrita legatōe reuerſi ſunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo ſiquidē ruffus: & guido creciacus eius filius ꝑdis aſſueti: & q̄bus doleret q̧ caſtello gorneii ſpoliari a rege eſſent: aduerſus quē eudo corbeii comes ſuppetias fratri mittere recuſaſſet: inſi/ dias eudoni parāt: eūq̧ relaxandi aī cā uenatū ꝓdeuntē inuadūt. Atq̧ in uinculis in ar/ ce firmitatis balduini coniiciunt. Qua re aī aduerſa eudonis amici ludouico iniuriā ſul

Cōtentio de loco ubi rex ſacrari debe/ at.

Eudo Cor/ beii comes a gingone fra/ tre dū uenati oni indulgēt capitur.

dñi renunciant. Adiicientes cũ caſtellanis: hoc eſt cũ oppidanis pepegiſſe: ſe eós dũ ad
uenirẽt in caſtellũ admiſſuros eſſe. Rex igit̃ paucis: ne ab hoſte dignoſceret̃: adcitis: ad
firmitatẽ cõtendẽs: Anſelinũ cũ quadraginta eqtibus ꝑmittit. Qui p pontẽ ad hoc pa/
ratũ introducti: ſtrepitu & ſuſurro ſuo caſtellanos rei ignaros excitarũt. Quo factũ eſt:
ut noctu & uiarũ anguſtia præpediti q ꝑmiſſi erant retro abire cõpulſi ſunt anſelino ca
pto: quẽ una cũ eudone corboliano in ergaſtulũ caſtellani demiſere. Fuit ea re ſupra q̃
credi põt indignatus ludouicus. Idcirco feſtinãter ꝓperat caſtellũ obſidere: Aggerib⁹
qꝫq; p circuitũ erectis. Per eã obſidionẽ cõperto q̃ guido creciacus uariato frequẽter
habitu ad obſeſſos clã introire tentaret: ludouicus arcẽ oppugnat. Qua re territi caſtel
lani: ludouici ꝑtãti ſe ꝑmiſere. Quorũ alii fortunis oĩbus mulctati: alii carcere lõgo af
flictimortẽ obierũt. Receptis ad hũc modũ iis quos hoſtis uinctos tenebat: ludouic⁹
reliquis metũ incuſſit. Sed aliud difficilius mox bellũ ab anglo rege exortũ eſt. Eo Bellũ ab an/
dem tpe henricus quartus anglis impabat. cuius nomẽ grande qdem fuit. de quo her glia.
linus uates anglus uaticinatus eſſe phibet̃ q inter anglos diuinationis nõ mediocre no
mẽ obtinuit. Hic henricus ordinatis apud anglos rebus: cũ in normanniã anno dñi cẽ
teſimo decimo ſupra milleſimũ ueniſſet: arcẽ giſortii q̃ ad eptã amnẽ inter frãcos nor/
mãnoſq; limes eſt: a pagano arcis dño ui extorquet. Quod factũ poſtq̃ reſciuit ludoui/
cus: legatis ad henricũ miſſis petit: arcẽ aut reſtituat: aut diruat. Sed ad hoc uẽtũ eſt: ut
cõuentu apud plancas habito: reges de hac re colloquiũ inirent. Cũ ad deſignatũ cõſi
lio locũ reges acceſſiſſent: ludouicus aliquot ex ſuis ad henricũ legat. Cuius legatõnis Oratores frã
primarius ad hũc modũ locutus fuiſſe phibet̃. Cũ normanniæ principatum henrice ex ci ad henricũ
frãco rege recepiſti: iureiurãdo inter uos ſancitũ eſt: uter ueſtrũ giſortiũ arcẽ aut brayũ anglum.
occuparet: is infra quartũ occupatæ arcis diẽ eã dirueret. Quod pactũ qñquidẽ ꝑuari/
catus es: ꝑcepit rex ut conditioni obediens arcẽ giſortii quã occupatã tenes oĩno ꝓſter
nas: & q̃ dãna intuliſti cõpenſes. Si quiſpiã ex tuis adeſt q pactũ neget: paratus eſt rex
aut ydoneis teſtibus id ꝓbare: aut bello rẽ ſuã agitare. Hæc cũ henrico nũciaſſent lega
ti: nullo expectato reſponſo: ad regẽ ſe receperunt. Quos ꝓtenus ſecuti qdã ex normã
nis: regẽ impudẽter cõueniunt: cõditionẽ (cuius mentionẽ fecerant legati) pnegãtes
Propterea litigioſam rẽ iudicio decernẽdã eſſe. Mittunt̃ igitur iterũ ad henricũ nuncii
q certamẽ ſingulare: aut bellũ indicent. Quibus rñdit anglus: ſe id qdem (accedente ꝓ
tpe occaſione) curaturũ: inſani hoĩs eſſe: ſe rẽq; oẽm ſuã incõſtanti fortunæ: uelut aleã
luderet cõmittere. Ad hæc henrici uerba tumultuantes franci: leuibus qbuſdã prælĩs
in normãnos cõcurrunt. Sed cũ nox ſupueniens pugnã diremiſſet: diſcedente giſortiũ
anglo: franci caluũ montẽ petunt. Qui ſub diei ſequentis lucẽ correptis armis giſortiũ
expugnare cũ ſtatuiſſent: inde ſunt (normãnis ex oppido erũpẽtibus) repulſi. Hoc ut
diximus inchoatũ bellũ ſecundo tandẽ anno finẽ cepit. guillermo henrici filio: ludo/
u ci iuſſa capeſſente. Cui ob ingenuã eius indolẽ: arcẽ cuius cã digladiatũ erat: liberã
Ludouicus dimiſit. Per id tp̃s inhumanũ facinus a ſocero in generũ patratũ ſilẽtio præ/ Crudele fa/
terire nõ poſſum. Eſt enĩ tũ ſceleris atrocitate: tũ ſupplicii grauitate cognitu dignum. ctum.
Eſt ꝓxime ſequanã edita rupes: in cuius altiſſimo iugo guydo qdam nobilitate ĩſignis
arcẽ munitiſſimã extruxerat indito a ſuo noĩe arci uocabulo. Rupes enĩ guidonis etiã Rupes gui/
nunc appellat̃: in ea cũ aliquot ſæculis ĩꝑe primũ: deinde filii eius duo ſucceſſu tpis ha donis.
bitaſſent. uicinos populos prædis affligẽtes: guido tãdẽ alter hereditario iure arcẽ ſuſ/
cepit. Qui maiorũ ſuorũ uitã exoſus: ad humanitatem ſe cõuertit: ducta uxore guiller/
mi cuiuſdã potentis normãni filia. Hic guillermus normanna pfidia uſus: genero inſi/
dias ponit. ſi quo mõ arcẽ illi eripere poſſet. Satellitibus igit̃ (quos loricis ſub ſagis in
ſtruxerat) ſecũ aſſumptis: in ſacellũ quo rẽ diuinã auditurus erat gener cõtendit. Ibi ſi/
mulata pietate pfidus ſocer: dũ uenietẽ cũ uxore generũ intuet̃ occupata ſacelli ianua
guidone ſummouet. Quẽ dũ ſatellites gladiis cõfodiũt: miſera uxor in uirũ humi ꝓcũ
bentẽ ſe ꝓſternit: prõpta oĩno uulnera q̃ marito inferrẽt ſatellites in ſe excipe: aut pie/
tate atq; mĩa ferociã cõpeſcere tyrannorũ. Sed fruſtra gladiis diſtrictis lachrymæ obii
ciunt̃: interimit̃ auctore ſocero gener. Et q in arce inuenti ſunt ad unũ oẽs necant̃. Pia

Digitized by Google

autē uxor & uiri & ſuo cruore madens: ſe ad uirū reptando ut potuit illapſa: dū mortuū
maritū gemens oſculat̃ ipſa pariter occubuit. Poſtq̃ tam atrox flagitiū in uulgus delatū
eſt: finitimi loco ꝓceres ſceleris imanitate exciti: ueriti quoq; ne anglus opem guiller/
mo ferret: cōtracta ex agris qualicūq; manu arcē circūſiſtunt: miſſis ad ludouicū feſti/
nanter nūciis: qd de homicidis agēdū ſtatueret inquirētes. Rex crudele factū deteſta
tus: mandat eos grauiſſimo atq; ignominioſo ſupplicio affici. Cū ad arcē aliquot dies
ꝓceres cōſediſſent: rebus ſuis deſperās guillermus: colloquio īpetrato pollicet̃: ſi aliā
ſibi ſuiſq; ſedē dent: ſe locū in ptāte obſidentiū relicturū. Cōplures ex ꝓceribus ꝓmiſſū
admittentes: dant fidē poſtulata cōplendi. Qui in arcē recepti: reliquæ multitudini ob
ſiſtere nec ingreſſum ꝓhibere ualentes: fidē datā ſeruare nō potuerunt. Quin furentiū
more beluarū cohors intus irrūpens: ſatellites laniat: euulſis quorūdā inteſtinis: aliis
ꝑ feneſtras ꝑcipitatis: quos q̃ foris aderant lanceis mucronibuſq; excipiebant. Exſectū
aūt guillermū flagitii auctorē: corde præcordiiſq; euulſis: crudeli ut dignus erat morte
necauerunt. Occiſorū ꝑterea cadauera cratibus ligneis impoſita in ſequanā abiecerūt:
ut ſecundo flumine rothomagū delata dignas ſuo flagitio pœnas luiſſe teſtimonium

Philipp⁹ ſpurius.

normānis darent. Ad hanc impietatē philippus philippi regis nothus guillermo fauiſ
ſe creditus eſt. Nā a rege tertio uocatus: ſiue cōſcientiæ metu: ſiue cōceptæ rebellionis
cōcupiſcentia remoratus: parere neglexit: amicorū potētia fretus. Sed repugnantē &
magduni obſeſſum ludouicus caſtigauit. Eodē animi robore hugonē puyſſiacū qui
carnotenſiū agrū ꝑualerat eccleſiaſq; prædabat̃: neq; ſuperis neq; hoībus indulgens in
caſtello puyſſiaco cōpræhendit: atq; ad caſtrū laudunū in uīculis habuit. Vnde poſtea

Corbolium.

liberatus eſt: corbolii arce ludouico ꝓmiſſa: quā theobaldus cāpaniæ comes eudone
defuncto occupare uehemēter ardebat. At hugo quietis impatiēs: & datæ fidei obli
tus: cū in flandriā iter facturū ludouicū accepit: capto cū theobaldo & hērico anglo cō
ſilio: puyſſiacū quod dirutū franci reliquerant inſtaurat. Theobaldūq; & normannoꝝ
nō contēnendā manū in caſtellū admittit. Nec ſua ſeruare cōtentus: thuriū belſiæ op/
pidū copias ducit atq; obſidet. Ea re ad ludouicū delata: a flandria: quo iter habebat re
uertens: ad hoſtes exercitū ducit. In aduenientē theobaldus eruptione facta ꝓgredit̃.

Puyſſiacum.

Sed francorū in arcē ſe recipere cōpulſus eſt. Eſt in conſpectu puyſſiaci tumulus ter
reus quē occupare cū ludouicus feſtinaſſet: in eo caſtellū magno ſuorū periculo extru
xit. Nā in eū uſq; locū ex arce puyſſiaci iaculis & fundis emiſſis noſtros hoſtis appete/
bat. Caſtello abſoluto: pſidioq; & q̃tum ꝓ tpe opus erat cōmeatu inſtructo: rex thuriū
ueniēs nouas copias parat. Moxq; ꝑ iāuillam ducens a theobaldo armis impetit̃. Qui
q̃ militū numero ſuperior eſſet: uictoria ferme ſecurus ſuis aīos facit. At contra franc⁹
oīa in uirtute ponens: hoſtē uiriliter excipit. Promoto prælio cū ad rodolphi uiromā/
denſis tentoria theobaldus ueniſſet: rodolphus & uos inquit brienſes iā primū in uiro
mandos audetis ꝓcurrere? Atq; ita locutus in theobaldū impetū facit. Qui ferocis ho
ſtis incurſu territus: ad ſigniferū ſuos oēs cōuenire magna uoce inclamat. Qua etiā ex/
citati franci reſumptis animis adeo ferociter ꝓlium cōmittunt: ut hoſtē in fugā actū ad

Theobaldus cāpanus co/mes ſuperat̃

puyſſiacū uſq; ſint ꝓſecuti. Ab hoc tpe theobaldus aīo languidiore fuit: cœpitq; illū
fortuna deficere. Quāobrem a rege impetrat carnotū tuto ſe recipere poſſit. Igit̃ ab/
eūte comite: & hugo & puyſſiacū in ludouici poteſtatē uenere. Hugonē autem fortu/
nis oībus deſtitutū dimiſit: arce ad ſolum exciſa. Reliquos coniurationis cōſcios uel

Thomas de marla latro clerū afficit.

morte affecit: uel hæreditatibus mulctauit. Dum his rebus ludouicus occupat̃: tho
mas de marla ſtupendæ īmanitatis latro laudunenſem clerū atq; ipſam urbem multis
incōmodis afflixit. diuæ mariæ in tēplo incenſo: atq; a diui iohannis monaſterio: cre/
ciaco nogentoq; ereptis. ubi extructis ꝑ ambitū turribus foſſiſq; præſidiū impoſuerat.
Ex qbus oppidis incurſiones crebras faciens oīa populabat̃. Cuius iniqtati ut occurre
ret clerus cōcilio francorū ſacerdotū uiennæ indicto: ubi pontificis maximi legatus af
fuit: thomas abſens oī militiæ dignitate exuitur atq; hoīm cōione interdicit̃. Orantib⁹
ludouicū ſacerdotibus in thomā expeditionē recipere. Quorū ꝓcibus adductus rex ad
creciacū caſtra ponit. Nec multo negocio oppidanos ad deditionē cōpellit. inde nihil

cunctatus nogentū adit:ubi thomas incolebat q paucis ſupra diebus lauduneñ. antiſti/
tem galterū tēplo p ſummā iniuriā abductū oculis priuauerat:& mox necatū inꝓximū
agrū nudū proiici mādauerat. Cuius flagitii magnitudine īdignatus ludouicus arcem
ꝓtenus oppugnare iubet. Qua recepta eos q thomæ inſeruiebant furcis appēdit. Re
cepit p̄terea bellouacū:quā lancellinus dōni martini comes ad ſe ptīnere iactabat:q &
ip̄e in eccleſias earūq; miniſtros impia crudelitate graſſabat̃. Ferente ludouico tā dili/
genter opē tutelāq; dei ſacerdotibus:uenit ad eū ex biturigibus alardus guillebaldus
ab archēbaldo miſſus quē haymo borbonii dñs portione ad ſe ptinentis hæreditatis Haymo borbonius.
ſpoliauerat. Erat em̄ archēbaldus haymonis ex fratre nepos. Igit̃ poſtulat regē ius in
ea cā dicere:& pariter auxiliari eccleſiis atq; īopibus qbus multas calamitates haymo
inuexiſſet. Alardo hæc nunciāte ludouicus priuſq̄ p hanc iniuriarū occaſionē armis de
certaret̃:haymonē ad ſe uocat. Nō parentē in caſtello germiniaco quod munitiſſimū
ſibi haymo milite & cōmeatu inſtruxerat obſidet. Nec obſidionē diu paſſus ꝙ teme/
rariū iudicaret potenti regi cōtraire petit ad regē ire ſibi liceat. Ad quē demiſſo ſupci/
lio ueniēs:relicto in ludouici ptāte caſtello:ueniā accepit:deductuſq; in frāciā publico
iudicio nepoti q̄ abſtulerat reddere condēnat̃. His ꝓſpere a ludouico geſtis maius Bellū a henrico anglo.
aliud bellū incidit. henricus anglus q normanniā tenebat adiuncto ſibi theobaldo cā/
paniæ comite cū & pecunia & dignitate cū ludouico certaret:frāco ſubeſſe recuſabat.
Eſt oppidū quod aquā nicaſii incolæ uocāt epta flumine undiq; allutū q̄ iter in normā
niā eſt. Id breui militū manu p̄miſſa:ludouicus ſuos occupatū mittit. Oppido recepto
rex locū ꝙ bello in normānos gerendo ydoneus erat:turribus firmat:atq; p̄ſidiū īpo/
nit. mox qñquidē anglus ad collē q poſtea maleſitus appellatus eſt:caſtra habere nū/
ciabat̃:augere:& īp̄e copias inſtituit. Cōuenere ad regē inſtructo milite balduinus flan
dreñ. & focus andegauus & alii ex francis plurimi ꝓceres. Nec minore conatu anglus
ad eū quē nunc memoraui collē caſtellū extruxit quod ꝓpugnaculū aduerſus francos
eſſe in poſterū poſſet. poſtq̄ uero parato iuſto exercitu ludouicus anglū inde abiiſſe co
gnouit:illo ſub lucē ꝓfectus caſtellū expugnat atq; ꝓſternit. Fuit deinde anglo fortu
na deterior. Nā tribus diuerſis locis a francis īpetitus:cui primū occurreret hæſitabat.
Focus em̄ a cenomānis:ludouicus a pontiuiaco:& balduinus aliunde henricū inuaſit.
Accedebat ad dirā ſortē ſuorū defectio & quorūdā aulicorū odiū:ita ut īp̄e nuſq̄ ſecur⁹ Hēricus a ſuis deſtitutus.
nocturnā cuſtodiā in armis excubare in cubiculo p̄ciperet:mucronēq; ceruicali ſuppo
nere. interdiu autē gladio ſemp accinctus familiariſſimos quoſq; domo ſine enſe egre
di nō pmittebat. Dū his malis henricus angeret̃:enguerrandus caluomōtenſis ho/
mo diues & militiæ inſuetus:eudeliū caſtellū (ꝓditoribus normānis) anglo ſurripuit.
Ex quo interdū copioſa manu in uicinū agrū erūpens aduerſus anglum p̄lio dimicare
nō formidabat. At poſtq̄ in cuiuſdā arcis obſidione reſidens balduinus flandrēſis in Balduin⁹ flādrenſis male curato vulnere interiit.
facie vulnus accepit:quo male curato nō multo poſt tpe interiit. Simulq; deſciuit a
rege focus andegauus data guillermo henrici filio:filia uxore. Nec tñ his auxiliis deſti
tutus rex aīo intabuit:neq; deſtitit anglū normānoſq; pſequi:ita ut poſitis aliqñ ex ad/
uerſo caſtris bouchardus mōmorentianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciē ho
ſtiū ꝑuadentes normānos ad peditē militē retro abire cōpellerent. Quos inſecuti frā/ Nota uiæ errorem.
ci:nō qua hoſtis loco cedebat ſed in cōſertiſſimā aciē deſerto ordine ꝑuecti mox terga
uerterunt. Quos rex cū cōtinere nō potuiſſet:lentiſſimo quoad potuit agmine ne diſ/
ceſſus fugæ ſimilis uideret̃:andeliū ſe cōtulit. Inde receptis ex fuga ſuis: nouiſq; copiis Diuerium caſtellum.
coactis:iterū in anglū mouet:atq; inter eundū arce diuerii incenſa: uernoliū ꝓgreſſus
cū oīa igni ferroq; pderet:anglus tñ in aciē non ꝓdiit. Nō inuento hoſte:ludouicus in Vernolium
carnotos (q theobaldi ditionis erant) impetū facit aīo ciuitatē deſolandi. Sed occur/
rente illi cū interiore diuæ mariæ tunica clero religioſus rex irā depoſuit. Eadē tem
peſtate gelaſius ſecūdus pōtifex romanus henrici impatoris furorē timēs (q italiæ cla
des plurimas inferebat:mauriciūq; bracharenſem pōtificē eſſe cōtendebat) in galliā
ad ludouicū adnauigat. Sed magalonæ cū appuliſſet:ualitudinarius ex pleureſi factus
ꝓperante illi obuiā ludouico cluniaci morit̃. Cui ſuffectus guido uienneñ. antiſtes ac

Digitized by Google

calixtus ſecūdus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romā (excipiētibus eum
magna leticia populis) ſe cōtulit. At henric⁹ impator ægro aio ferens pōtificē a frācis
in urbē deductum eſſe: cōſtituit infeſtis copiis remos pdere (ubi cōcilio epoꝝ habito
pōtifex eū excōicatione pſtrinxerat.) Quod qdē facile factu arbitrabat̃: q̄ henrici an/

Henricus q̄r tus impator copias in re/ mos parat.

gli filiā uxorē duxiſſet. Cōſilio impatoris ad ludouicū relato: maioribus q̄ ſolitus erat
copiis cōparatis grandē admodū exercitū cōflat. interi dū delectus militū haberet̃: di/
uum dyoniſiū petit atq; pcatur ut ſibi regnoq; aduerſus hoſtē tutor aſſit. Sanctorū autē
corpa q̄ munitiſſimo loco aſſeruari ſolet educi e feretris iubet: uiſēda uenerādaq; his

Auriflāma.

q aderāt pceribꝰ & pplō. Moxq; ſumpta ex altari auriflāma: id eñ peculiare ſignū regi
bus francis eſt dū difficile aliqd in potentē quēpiam hoſtē ſuſcipiunt. Igit̃ hoc inſigni
ornatus rex remos petit: ibi acies inſtruunt̃. In prima remi atq; cathalanni duce theo/
baldo cāpaniæ comite ſunt cōſtituti. ſecūdā tenuere aureliani atq; ſtāpēſes & ii q ad di
tionē dyoniſiani cœnobii ptinebant. Tertiā ſibi ducendā ex pariſiis & finitimis locis lu

Ludouicꝰ aci es inſtruit.

douicus deſumpſit. Paucis deinde interiectis diebus aduenietes magnis copiis inſtru/
cti guillermus aqtaniæ dux: & niuernēſis comes ī prima acie collocant̃. Radulpho aūt
uiromando quē militū delectiſſima manus ſequebat̃ dextrū cornu: Pictauis ſiniſtrum
aſſignat̃. Itaq; tā multus exercitus fuit q̄tus a nullo ſupiore francorū rege cōparatꝰ fuiſ
ſe lectū ſit. Sed henrico impatori animus elanguit: q poſtq̄ francorū ingentē in ſe belli
apparatū accepit relicto negocio timide abſceſſit. Interea dū hæc apud remos gerūt̃
Anglus ſpe bene gerēdæ rei dū ludouicus abeſt adductus: franciā uaſtare cōtēdit. Sed

Amorreus mōteforten ſis henricum pellit.

opera amorrei mōtefortēſis q tuēdæ regionis cā relictus a rege erat: anglus ingēti ſuo
dāno repellit̃. Alemāno impatore ſuperato: ludouicus exercitū dimiſit atq; ad dyo
niſianū cœnobiū uoti cōpos ueniens gr̄as deo & ſctis martyribꝰ ſupplex pſoluit. Quo/
rū feretra ſuis humeris in teſtitudinē ubi diligenti cuſtodia ſeruant̃ depoſuit: donis cō

Aruerniæ co mes malus.

pluribus religioſe exhibitis. Dedit poſt hæc alterā belli cām aruernorū comes q fur
to claromontē urbē epo abſtulerat. Quā iniuriā ab antiſtite ad ſe delatā moleſtiſſime
rex tulit. Et pmoto in comitē ualido exercitu ciuitatē recepit. Rebus inter epm & co/
mitē cōpoſitis. Sed diuturna nō fuit pacis cōditio renouātibus aruernis bellū. In quos
mouēs ludouicus q̄q̄ iā ætate ingraueſceret: dehortantibus expeditōem amicis ualitu
dinē diſſimulans pgit. In ea expeditione uſus eſt maxime opera caroli flandrēſis & fo
ci andegauorū ducis: pterea britonici atq; amorrei: rei militaris apprime periti. Prima
apud montēferrandū duobus circiter paſſuū milibus a claromōte diſtante decertatio

Guillermus aqtanus dux opem fert ar uernis.

fuit. Oppido recepto cū iam aruernia oīs regis ditioni ſe dederet: Affuit cū ingentibꝰ
copiis guillermus aquitaniæ princeps ſuppetias aruernis laturus: pp̄terea q̄ hi ad duca
tū eius ptinerent. Qui ex uicino monte caſtra ludouici contēplatus q̄ in planicie loca/
ta erant: copias apparatūq; admiratus: ad regē nuncios mittit dicere: ſe qdem in eū ni/
hil deliquiſſe cuius optimo iure ſubditus eſſet: ſed ratiōe moueri: ut comitis atq; aruer
norū cauſam tueret̃: q in fide eius pſiſterent. Si quod ab illis peccatū eſſet: deducturum
ſe comitē a quo malefactorū rationē lege iudicioq; exigat. Si regi ita placebit: daturos
illi aruernos non contēnendos obſides. Nunciis auditis rex conſiliū ex ſuis capit. Igit̃

Motus in flā dria cōtra co mitem.

receptis obſidibus: paceq; reſtituta: cōuentus aureliæ indicit̃. Cū in flādriā ex aruer/
nis carolus comes reuertiſſet: cōiuratione quorūdā apud brugas flandriæ inſigne op/
pidū: ī eccleſia ſcti donati a bochardo ppoſiti eccleſiæ frē comes carolus occidit̃. Qui
eni primā in ea eccleſia dignitatē gerit ppoſitus appellat̃. Quo execrabili facto ad ira/
cundiā pmotus ludouicus: brugas cōtendit: eccleſiāq; ubi homicidæ tanq̄ in arce īcole

Bochardꝰ & bertopus co mitis interfe ctores puniū tur.

bant circūuallat. Ex qua ſe furtim ſurripiētes bochardus & bertopus: ille fugiens dep/
henſus oculis orbatus eſt atq; ad palū deligatus ſagittis in faciē eius actis cū interiiſſet:
in rotā altiſſimo tigno ſupfixā tanq̄ ad ſpectaculū ſublatus: mox in ſordidiſſimā cloacā
abiectus eſt. bertopus aūt a furca pependit: appenſo cū eo uiuo cane q ſtimulis a carni/
fice agitatus in bertopi faciē furens pendentē laniabat. & interdū ſtercore pfundebat:
Reliquos quos in turre cōpræhēdit e turris faſtigio pcipites dedit. unū uero (yſaac il/
li nomē erat) cū ſpe uitandi piculi monachatū pſiteri pmiſiſſet: captū laqueo ſtrangu

Digitized by Google

lari iubet. Eius factionis auctor guillermus nothus q ypras ſe receperat poſtq̃ ludouicũ ad ſe cõpræhendendũ ꝑparare intellexit: eductis ex oppido trecẽtis delectis militibus regi occurrit. At ptita acie milites ludouici alii in hoſtẽ cõcurrunt: alii in arcẽ p poſticũ cõſentiẽtibus caſtellanis ſe cõferunt. Atq; ad hunc modũ guillermo ſpes fladria potiendi ablata eſt: de ſatellitibus uero ſuppliciũ ſumptũ eſt. Affecit ꝑterea ignominioſa morte thomã de marla quẽ non lõge a cõciaco regi inſidias ponentẽ interceptum laudunũ miſit: ibiq; interimere hoĩem iubet. Venit nõ longe poſt ad ludouicũ innocentius ſecũdus maximus põtifex aduerſante ſibi petro leone ab altera cardinaliũ pte electo. Cui obuiã ꝓgreſſus rex: cũ uxore & liberis apud iulianũ ligerenſem pontificem debita ueneratiõe excepit: opẽ fortunaſq; ſuas oẽs pollicitus. Synodos eñ duas apud claromontẽ unã: apud remos alterã innocẽtius celebrauit. Nõ ignoro blondum atq; platinã ſcripſiſſe hunc innocentiũ regnãte philippo in franciã ueniſſe: q̃bus frãci annales nõ aſſentiunt. Inter hæc nunciat ludouico filiũ eius philippũ dũ extra muros pariſii equo ueheret interiiſſe. Nã inter crura laſciuiẽtis equi cũ domeſtic⁹ ſus incurriſſet equus ferociter ceſpitãs iuuenẽ humi deturbat: quo lapſu nocte q̃ inſecuta eſt deceſſit. Cuius mors ſicut mœrori ludouico fuit: ita eũ admonuit rerũ futurarũ ſollicitum eſſe. Igit cũ annorũ plenus eſſet plurimiſq; laboribus affectus: ex amicorũ conſilio ludouicũ alterũ filiũ q iunior appellatus eſt in conſortiũ adminiſtrãdi regni aſſumpſit: remiſq; deductũ regia unctione atq; corona eũ inſigniri iubet. Inde pariſiũ reuerſus poſtq̃ reſciuit theobaldũ cãpaniæ comitẽ in ꝑfidia ꝑſiſtere: q̃q̃ in femore grauiter vulneratus eſſet: ad caſtellũ bonæuallis mouens: locũ oẽm ꝑter cœnobiũ diruit: pari itẽ ruina contriuit caſtellũ reginaldi quod theobaldo parebat. Poſtrema uero ludouici expeditio in briſſonetũ quod ligeri fluuio finitimũ eſt fuit: ob dñi iniquitatẽ q uias publicas mercatoribus ꝓcludebat. deſolata igit arce cũ ualitudine & quotidiana tuſſi laboraret apud mõtricardũ decubuit. ubi cõpluribus epis accerſitis poſtq̃ cõfeſſionis ſacramẽto cõſcientiã emũdaſſet: cõferri ſibi ſacrã euchariſtiã poſtulauit. Interim dũ ad id ſe parãt ſacerdotes ipſe ueſtibus indutus & cubili exurgẽs: obuiã ſacerdotibus ꝑgit. Recepto celeſti cibo rex ludouicũ ad ſe uocãs regni ſe adminiſtratiõe abdicauit. hæc ꝓlocutus ego inquit ludouice regnũ quod male ipſe adminiſtraui tibi cõmitto tuere quoad p te fieri poterit dei miniſtros inopes foue: uiduis atq; orphanis ſubſidiũ ferto. Hæc poſtq̃ dixiſſet, ſupellectilẽ regiã oẽm p eccleſias diſtribuit & egenis erogauit. Ludouici gloriæ atq; optimæ fœlicitati dari plane põt: plæroſq; ſuo tpe ordines aut originẽ: aut magnũ ſctitatis incrementũ accepiſſe. inter quos ſunt cluniacenſiũ hoſpitalariorũ ꝑmonſtracenſiũq; atq; tẽplariorũ ſctiſſimæ inſtitutiones: q̃ non ſecus ac uitæ & morũ luminaria in orbẽ chriſtianũ effulſerũt. Quibus ſplendorẽ addebat diuus ille bernardus claræuallis primus abbas: q olerũ loco fagi frondes deſumebat: & pane ordeaceo admixto milio & uicia utebat. Talis diu fuit religioſis hoĩbus uiuendi auſteritas & ꝑcimonia. Sed ubi poſſeſſionibus aucti: ꝓuentibus ditati ſunt: apud ſucceſſores illorũ uirtus & dei pietas elanguit: ita ut in luxũ ꝑcimonia: in ſupfluas opes pauptas: in faſtũ humilitas: in laſciuiã cõtinentia: in cõfuſionẽ oĩs fere ordo nũc nũc uerſus parui habeat. Cũ aũt morbo paululũ leuatus ludouicus eſſet: ad ſcti dyoniſii cœnobium orõnis grã uenit. Inde abeũti nũcii ex aquitania detulere: guillermũ eorũ principẽ cõpoſtellã ꝓficiſcentẽ defunctũ eſſe: atq; ex teſtamento hæredẽ inſtituiſſe unicã quã filiã habebat. Ea re cognita rex teſtamentũ laudat. Moxq; filiũ ludouicũ cũ ſexcentũ auratis equitib⁹ duce theobaldo comite & radulpho uiromãdenſi cũ ſigero ſcti dyoniſii abbate in aquitaniã mittit. Burdegallæ cõuentus ꝓcerũ habitus eſt atq; ibi oĩm conſenſu ludouicus alienoram aquitaniæ hæredẽ uxorẽ duxit quã ſtatim regia corona donatã ſe in franciã comitari iubet. Dũ hæc a filio gerunt: pater augeſcente morbo: pactis q̃ ex ritu chriſtiano ſolent: mãdat pauimentũ tapete inſterni & ſup eũ crucis ex cinere ſignũ fieri: ubi & iaceret atq; moreret. Decũbens igitur in tapete rex defunctus eſt regni ſui anno. xxx. ætatis aũt. lx. anno xpianæ ſalutis milleſimo cẽteſimo trigeſimoſeptimo. Elatuſq; ad ſctm̃ dyoniſiũ ibi ſepelitur. De quo ſequens epigrãma ſcriptũ inuenio.

Guillermus necis auctor.

Thomas de marla punit.

Innocentius ſecundus.

Philippus ludouici filius equo deturbatus morit.

Ludouic⁹ iunior uiuo patre coronat.

Bonauallis diruta.

Briſſonetũ caſtellum dirutum.

Mõtricardũ

Religioſus rex.

Nota.

Quorũdam ordinũ origines & incrementa.

Digitized by Google

Illuſtris genitor ludouici:rex ludouicus
Vir clemens chriſti ſeruorum ſemper amicus
Inſtitui fecit paſtorem canonicorum.
In cella ueteri trans flumen pariſiorum
Hanc uir magnanimus almi uictoris amore.
Auro relliquiis ornauit: rebus:honore
Sancte dyoniſi qui ſeruas corpus humatum.
Martyr & antiſtes ludouici ſolue reatum

Huius ludouici cui groſſo ꝓpter corporis molẽ agnomẽ fuit opus eſt diui uictoris cœ/
nobiũ:quod in ſuburbano pariſiano ad orientẽ ſolẽ a fundamẽtis extruxit. Ab eo præ
terea caroli locus ciſtercienſis ordinis in agro ſiluanectenſi edificatus eſt. & cœnobiũ
puteolanũ in agro uaſtinienſi. Reliquit ex adelaide uxore ducis morianæ filia liberos
mares ſex. Philippũ quẽ equo delapſum interiiſſe diximus. Ludouicũ q regnũ adept⁹
eſt. Henricũ bellouacorũ põtificẽ. Petrũ q reginaldi de courteriaco filiã uxorẽ accepit
Et Philippũ pariſieñ. eccleſiæ archidyaconũ quẽ ĩmatura mors abſumpſit. Fuit quoq;
ĩter liberos quartus:cuius nomẽ autores ꝑtereunt:pater roberti comitis pertici & dro/
carũ quos druydes antiqtas appellauit. Eius regis ætate apud legiẽſem uicũ porcus
editus eſt facie humana.& gallinæ pullus quadrupes prodiit.

Iohannes de temporibus annos .ccc. ſexaginta & unũ uixit.

ACcepta patris morte:ludouicus cum res aquitaniæ ordinaſſet:in franciã pro
pere reuertitur.datq; aliſiam reginæ ſororem arnulpho uiromandenſi uxo/
rem. Per illud fere tempus iohannes de temporibus morte abſumptus eſt.
Quem pertinaci conſenſu franci atq; germani ſcriptores a caroli magni ĩperio ad hunc
uſq; Ludouicum uixiſſe tradunt. Quod ſi a fide non abhorret: tercentum ſexaginta &
uno anno ſuperſtes in terris fuiſſe credendus eſt. Quo tempore in territorio beluacen
ſi fromontis monaſterium erigitur. Inter hæc galterus mõmorẽſis comes cum in ui/
cinos agros graſſaretur ducto ad monceyum exercitu arcem rex euertit. Ea tempeſta/
te ab hieroſolimis uenere ad ludouicum nuncii qui ingentem in chriſtianos cladem fe
ciſſe turcos nunciarent:& urbes aliquot occupaſſe. Quæ res mœrori ludouico fuit. Ea
propter uezelaii quod burgundiæ oppidum eſt contracto conſilio : recens chriſtianæ
pietatis a turcis acceptum incõmodum per bernardum clareuallẽſem abbatẽ q poſtea

Expeditio in hieruſalem.

in numero ſanctorũ relatus eſt renunciari iubet. Quo ſapienter atq; uenuſtiſſime elo/
cuto:rex ĩprimis charitate accenſus ſuppetias rei chriſtianæ laturũ (crucis inſigni aſſũ
pto) ꝓmittit. quẽ ſecuta alienora uxor & multi ex francorũ nobilitate primores eodẽ
ſe uoto aſtrinxerunt. Ad hanc longinquã expeditionẽ cum neceſſaria parantur: impe/
rator cõrardus nõ diſſimili aĩo exercitum ex ſuis cogit. Sed quia difficillimũ uidebat̃
tam potẽtes & numeroſos exercitus ex diuerſis populis cõtractos cõcordibus animis
continere:eiſq; uno tpe ſufficere cõmeatum:cõmunicato cõſilio inter principes cõue/
nit alemãnos prius:deinde francos ꝓficiſci. Igitur p germaniam atq; pannoniã ducen
tes cũ in trachiam ꝑueniſſent: in conſpectu cõſtantinopoleos ciuitatis ſtationẽ fecere:
ubi ſe ex diuturno labore reficientes:emanuelem cõſtantinopolitanũ imperatorẽ cõ/
uenerunt. cũ quo de rebus ad expeditionẽ ꝑſentem ptinentibus colloquio habito:du
ces itineris ab emanuele acceperũt. Quos incõſiderate ſecutus cõrardus grauẽ ſuorum
ſtragẽ ab yconii ſoldano accepit. Qui de chriſtiano exercitu nuncio accepto grandes
ex oriente copias contraxerat:cõſtitutis militũ ꝑfectis q conrardo occurrerent. Græci
eñ uiæ duces quaſi paucorum dierũ itinere capadocia tranſmiſſa in terram uberẽ con
rardũ perducerent monent duodecim tantũ dierũ cõmeatum ferat. Cum in lychao/
niam per uiarum anguſtias exercitum græci loco ſterili ſtatuiſſent:inito cum turcorũ
ſatrapis clandeſtino tractatu:in uaſta ſolitudine conrardum relinquunt : atq; ita e ca/
ſtris noctu aufugiunt. Ducibus & commeatu deſtitutus imperator: a præfectis mili/
tum conſilium capit. Stat omnium ſentẽtia retro qua uenerant cedendum. Inter con/
ſulendum exploratores referunt magnas turcorum copias non procul abeſſe. Quo
nuncio perterriti germani:quos & labor fameſq; extenuauerat de rebus ſuis deſperãt

Digitized by Google

Turci uero alacres pharmone duce nihil pigritant̃ chriſtiãos inuadere: donec uictoria potiunt̃. Traditũ eſt emanuelis dolo gipſum farinæ admixtũ fuiſſe: unde panis quo uеſceret̃ chriſtianus exercitus confectus eſt. Itaq; ex ſeptuaginta milibus quos præter pedites cõrardus ſecũ eduxerat uix pars decima ſupfuit. Impator cũ paucis ad niceam urbem ſe recepit. Inde miſſo ad ludouicũ federico ſueuoꝝ duce: cladẽ nũtiat. Re com perta ludouicus ad conrardũ comitãte federico cõſolandi hoĩs gratia uenit. fuit inter conrardũ ludouicũq; longũ & familiare colloquiũ. deĩde admiſſis primoribus aulicis cõuenit negocium ſuſceptũ iũctis exercitibus pagere at poſtq̃ itineris nõnihil ſimul ꝑfecti ſunt: impator aĩo repetens ſuoꝝ paucitatẽ & q̃tum illi dignitatis atq; auctoritatis fortuna detraxiſſet: partem reliquiarũ ſui exercitus itinere terreſtri ex epheſo conſtantinopolim præmiſſa: ipſe mari eodẽ ſe cõtulit. Ludouicus uero inde tranſiẽs ad flumẽ uenadri caſtra ponit cupidus manũ cum turcis cõferre. Dũ eo loci ſtationem haberet miles francus: ab altera fluminis ripa iaculis fundiſq; hoſtis noſtros aquatione ꝓhibebat. Sed reperto uado franci flumen traiiciunt atq; in turcos ꝓgrediuntur. Quib⁹ partim fuſis partim occiſis aut captis caſtra eorum diripiunt: atq; ingentes inde opes exportant. Poſtridie habitæ de turcis uictoriæ: ultra progredi acies rex imperat. Incedendi hic mos conſtitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus ſatrapis unus ſignifer præficiebatur. Eo autem die gaufridus remacinus pictauus gerẽdi uexilli curam ſuſceperat. Cui mandatum erat ad montem uſq; progredi qui in uia qua iturus eſſet agmen editus uidebatur. Et iſthic caſtra metari. Signifer igitur in prima acie mouens: cum ad conſtitutum ſibi locum ante ſolis occubitum ueniſſet: ratus parum itineris illo die confeciſſe & lucis ſatis ad tranſmittendũ montem ſupeſſe dicẽtibus uiæ exploratoribus nõ procul abeſſe planiciẽ ubi ſtatiua haberet: ultra pergit. At poſtrema acies lentius incedens q; locus caſtris deſignatus prope eſſet: turcoꝝ inſidiis graui eſt incommodo profligata. Nam hoſtes poſtq̃ acies diſiũctas progredi & primã longe abeſſe uidẽt: iugum montis occupare feſtinãt. Atq; in noſtros q̃bus erat ꝑ uias anguſtas in montẽ conſcẽdendum adoriunt̃: atq; adeo uſq; occidũt: donec nox prælium diremit. A beũtibus ĩde cum ingenti præda & captiuoꝝ numero turcis: recipiẽtes ſe noſtri: cum neq; de prima acie quicq̃ comptũ haberẽt: neq; gnari uiarũ eſſent: quid per denſas tenebras agerent cõſultant. Cum placuiſſet forte fortuna iter pergere deſpiciũt in planitie ignes: quo ſigno admoniti caſtra ſuoꝝ poſita illic eſſe: ad ſtationẽ ægre perueniũt. Tũ periculi magnitudine cognita: ut quiſq; uel patrẽ uel filiũ aut amicũ deſiderabat: ita illachrymabatur & fiebat totis caſtris mœror & luctus. Redintegrato exercitu uiribuſq; receptis rex ſuperatis montiũ iugis ad urbem cui a francis ſatilia nomen inditum eſt cõtendit. Eſt eñ ad mare ſita potens: ſed agri indigẽs propter turcoꝝ potentiã: qui proximas arces occupant: nec ſinũt incolas terrã colere. Sunt tñ intra urbẽ feraces horti fructiferis arborib⁹ cõſiti. Mercibus porro & cõmeatu quæ mari ĩportant̃: affatim ualet. In ea ludouicus cũ ſe exercitũq; aliquot dies curaſſet: relicto pedite qui eũ terra ſequeret̃ cũ reliquo exercitu ad ſancti ſymeonis portũ mari delatus eſt ubi mare influit far fluuius qui antiochiã interluit. Cognito ludouici aduẽtu raymũdus antiochenus prĩceps magno ſuoꝝ numero comitatus regi obuiã uenit: quẽ in ciuitatẽ regio apparatu exceptũ honorabiliter habuit. Et eo curioſius id faciebat: q; potentia regis fretus uicinas quaſdã alapiã cæſareãq; ſibi inimicas ciuitates in ꝑtãtem ſuã adigere ſperaret. Sed uoto obſtare ludouicus dicebat q; hieroſolymã prius uidere aſtringeret̃: q̃ aliquo ſe bello implicaret. Regis reſponſo raymãdus irritatus: ex eo tempe malo in francos aĩo fuit: ita ut inſidias regi tendere timeret̃. Quãobrem noctu egreſſus urbe ludouicus hieruſalem ſe cõtulit. Quo etiã cõrardus impator hibernis apud emanuelẽ conſtantinopolitanũ exactis aduenerat. Viſitatis deinde ſumma religiõe locis quos ſua p̃ſentia & ſanguine chriſtus ſacrauerat principes acconẽ maritimã urbẽ ꝑfecti ſunt. Vbi cõuẽtu habito de re cõi & bello cõcordibus animis gerẽdo cõſultãt. Quattuor erãt oĩno in ſyria & paleſtina principatus q a principibus chriſtianis ꝑ id tp̃s admĩſtrabant̃. hieroſolymitan⁹ cui præerat balduinus rex: Tripolitanus: Antiochenus. Et rochenus eufratem uerſus.

Victoria de turcis

Error ſignifer i

Turci ĩ nr̃os

Vrbs ſatilia

Portus ſancti ſymeonis

Cõrardus imperator

Digitized by Google

Qui omnes ſpem non paruã ceperant magnorũ principũ ope atq̃ auxiliis ditionis ſuæ terminos proferre: q̃obrem donis ingẽtibus quiſq̃ certabat principum amicitiam de

Cæſarea philippi
Damaſcus

mereri. Viſum ante omnia eſt ex uſu chriſtianorũ eſſe: damaſcũ proficiſci. Præcõis ergo uoce edicit̃ omnes cæſareã philippi cõueniant: quæ ſyriæ urbs eſt in planicie cõſtituta: iũctis ibi exercitibus per montem libanũ ordinato agmine ad quartũ a damaſco lapidem caſtra metant̃: ex quo loco qui daria appellat̃ urbs proſpici poteſt. Damaſco proximi ſunt complures per quinq̃ fere paſſuum millia horti ex quibus multa ciues cõmoda ad uitæ alimentũ percipiũt. Eos occupare noſtris in animo erat. Quibus captis ſicut detrimẽti plurimũ incolis accederet: ita adiumenti non parum noſtris afferretur Nam cũ uaſti ſint & aquarũ fiſtulis ex proximo amne deriuatis irrigui õniũ præterea fructuum genere feraces: multa exercitibus atq̃ iumẽtis pabula ſuppeditare poterant. Igitur ex omni militũ numero tribus inſtructis aciebus: primã balduinus hieroſolimitanus: alteram francorũ rex: cõrardus impator tertiam duxit. Erat ex ciuitate una ad ortos uia: & qua uector equus tm̃ cũ clitellis aut corbib⁹ duci poſſet. Et ſinguli horti maceria terrea circũuallati: anguſta inter utroſq̃ ſemita relicta difficilẽ præbebãt acceſſũ Et poſt quidẽ macerias latebãt turci qui per macerias hortorũ ex induſtria perforatas in adeũtes poterant ſagittas iaculari: neq̃ a noſtris poterant facile cohiberi. Ad hoc q̃ſq̃ horti dñs turriculã ĩ ſuo fundo extruxerat quas eo tempore turci & præſidiis & commeatu muniuerãt. Et ad hũc quidẽ modum horti arcis loco ab hoſte tenebant̃. Procedens aũt balduinus cum illo primus puenifſet: frequẽtibus turcorũ ſagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiiciẽdas terreas munitiones alia uia ſe cõuertit. Multis locis effractis maceriis turci depræhẽdunt̃ compluribus eorũ interemptis captiſq̃. Reliqui qui per hortos excubabãt cognita balduini irruptione ſe fugæ cõmittunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectãtes: fluuiũ qui pone muros damaſci fluit: ne in uſu noſtris eſſet denſis ſagittariis ad oppoſitã ripam complent. Quo facto noſtros a flumĩe prohibebãt. Sed poſtq̃ totis copiis digladiari noſtri cœperũt: hoſtem repetere

Egregiũ ĩperatoris cõrardi factum

damaſcum compellũt. Commiſſum ibi ab impatore egregiũ facinus memoriæ ꝓditũ eſt. Cum impator pedes prælio ĩtereſſet: exertoq̃ gladio pugnaret: turcus quipiã ignarus quis nam cõrardus eſſet: eum arctiſſime a collo præhendit. at cõrardus tam ualido ictu turcum inter collum armũq̃ ſiniſtrũ pcuſſit: ut ab ea parte ad dexterã uſq̃ adacto gladio hominẽ ſecuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti præliũ turci deſeruerunt. Re ad ciues relata cœperũt de ſalute deſperare: iamq̃ plærique ſarcinis q̃s exportarent cõgeſtis fugæ ſe parabant: at ſi forte ſubita oppugnatõne ꝑmerent̃: muroſq̃ hoſtis ſuparet per muri ambitum qua obſidio erat tigna bonæ craſſitudinis intra urbẽ conſtituũt ut hoc repagulo impeditus miles dum obſtantia dimoueret ipſi ſpaciũ haberent demigrandi. Sed nõ placitum eſt deo chriſtianos tam inſignẽm uictoriã obtinere. Erant ſyrii quidam proceres quibus balduinus hieroſolymitarum rex fidem habebat. Hos damaſceni cõuenientes magnis ornant donis pollicentq̃ longe maiora ſi ab hortis quos tenebãt chriſtiani in oppoſitã fluminis ripam exercitum traducere poſſint. Negocio ab ſyris recepto ad principes ueniũt. Oſtendunt longe faciliorẽ obſidionem fore ſi ad alteram urbis regionẽ milites locarent̃: preſertim q̃ eo loci debilior ciuitas eſſet: & humilibus muris communita: nõ uirgulta neq̃ arbores illic eſſe quibus a

Francos ſyrii decipiunt

flumine prohiberent̃ flumen præterea lentius illic fluere. Quibus cõmoditatibus accidere poſſe: ut ad primã oppugnationem urbe potirent̃. Syrorum uerbis creduli principes in eam partem qua ſyri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Caſtris poſitis munitiones contemplati: malis ſe cõſultoribus uſos eſſe intelligunt: q̃ a flumine procul eſſent: & hortorum beneficiis deſtituti. Itaq̃ cõmeatu egẽtes quo nec a ſyris iuuari poterãt: neq̃ urbem oppugnare munitiſſimam: neq̃ ad hortos unde uenerãt regredi tẽtauerũt. Nã relictis a noſtris hortis: turci multis ſepibus atq̃ tignis uias præcluſerãt maceriaſq̃ reſarciuerant: in eis tanq̃ in arce firmiſſima ſe tutãtes. Tot difficultatibus impliciti principes & q̃ maxime a ſyris proderentur obſidionẽ ſoluerunt. Conrardus uero non multo poſt in germaniã reuertit̃. Ludouicus in ſequẽti uere franciam petit.

Ad hunc modũ duo delectiſſimi exercitus nulla re glorioſe geſta hoſti ludibrio fuere

Diſſoluto chriſtianorum cõuentu: noradinus ex infidelium turba potens princeps nihil cunctatus copiis coactis anthiochiã petit. In quem egreſſus raymũdus cum incõ/ſiderate pugnat occidiť anno ſalutis. M. cxlviii. Comes uero edeſſanus dum ſe domũ recipere cõtendit interceptus in uinculis ſitu & ſqualore loci extictus eſt. Tripolitan⁹ quoq; comes a ſiccariis quibuſdã cõfoditur. Ad hunc modũ bona paleſtinæ pars chri/ſtianis erepta eſt.

Raymũdus occiditur

Regreſſo in galliam ludouico gaufredus andegauus comes & ei⁹ filius henricus qui regnum angliæ poſtea adeptus eſt regem orãt ſuppetias illis ferat aduerſus ſtephanum anglum qui normanniã iniuſte occupabat. Comparato igiť exercitu rex in ſtephanũ copias ducens non difficili negocio normanniã recuperat. quam henrico reſtitutam: hẽricus uexiuium quod normannũ appellatur regi dat. Nõ mã ſit in fide henricus qui ludouici cõtemptor mandatis parere negat. Mox tamen cum uernonem & nouum mercatũ rex illi abſtuliſſet ſimulata obediẽtia eas a ludouico re/cepit. Eadem fere tempeſtate alienorã guillermi pictaueñ. filiam petulantem quidem fœminam rex dimiſit plæriſq; aſſeuerãtibus: cognatiõis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filias ſuſcepiſſet. Quam a ludouico dimiſſam hẽricus uxorẽ deſpõſat. Quæ res initium fecit multis poſtea bellis. Nam ob eas nuptias andegauia: cenomannia: et turonẽſis comitatus henrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre hẽrico unacum angliæ regno ſuſcepit: potens aduerſus francos effectus.

gaufred⁹ ãdegauiæ comes

At rex ne ſine liberis maſculis uita defungeretur conſtantiam alphonſi caſtellæ regis filiã ducit. Quæ dum ſecundo partu filiam alteram edit moritur. Hinc ſuperinduxit alizam theobaldi bleſſeñ filiam forma pudicitiaq; laudatiſſimam. Acceſſit iterum ludouico cauſa belli in aruernos gerendi propterea ꝙ guillermus podieñ. comes: & claremontenſis princeps: præterea pollyniaci uicecomes: eccleſias peregrinoſq; popularenť. Quos prælio uictos in uinculis habuit.

Bellum in aruernia

Mouit quoq; in cabilonẽſem comitem qui cum cluniacũ ſpoliandi loci cauſa ſatellitibus ſtipatus proficiſcereť: cœnobitas ſacratis deo ueſtibus ornatos cum multa plebe illi obuiam reuerẽter occurrentes ſpoliauit: quingentis ex populo interfectis. Quod flagitium ulturus rex cabilonem & montem ſancti uincẽtii qui comitis erant receptis: bipertitoq; principatu: burgũdorum duci partem: alteram niuernorũ comiti dedit. Hic tamẽ quem poſtremo nominaui ſeditioſos ueſelai ciues in abbatem pinconẽ qui eorum dominus erat cõcitauit: ita ut monaſterium diuturna obſidione uexatum cœnobitæ ægre tuerẽtur: niſi regis auctoritate adnixi opem acce/piſſent. Mulctati ſunt ciues ſeptuaginta milibus ſolidoꝝ quos compenſandi dãni cau/ſa monaſterio penderent. Niuernenſis uero iureiurãdo adactus eſt ſuo contentus eſſe et non deinceps perſequi ſeruos dei

TAm ægregiis geſtis deo hoibuſq; cõmendatiſſim⁹ cũ eſſet ludouicus: liberis tñ infœcũdus præcipua illi cura erat ſuſcipiẽdæ prolis. Eam ob rem hãc unã ſollicitudinẽ tãtũ deo cõmittebat. Ergo exauditus: philippũ ex aliza ſuſcepit cui propterea ꝙ dei munere datus eẽ crederet: a deo datus cognoiatus ẽ. Verũ priuſq̃ naſcereť: qeſcẽti patri hoc inſomniũ apparuit. Videre uiſus eſt filiũ calicẽ manutene/re humani cruoris plenũ: eũq; ſuis proceribus ꝓpinare: ex quo ipſi biberẽt imperterriti. Quod uiſum pŕ uni tñ hẽrico albano q legationẽ apoſtolicã apud francos per id tpus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus rem ꝓpalat. Anno ſupiore q̃ ludouic⁹ mortẽ obiret: curat philippũ regni conſortẽ aſſumere. Quare remis ꝑductum magna pompa adoleſcentẽ ſacrare iubet: annũ uix quartũdecimũ agentẽ. Cui dum coronať guillermus nouelli regis auũculus remorũ primas & ſanctæ ſabinæ cardinalis roman⁹ legatus affuit. Hẽricus itẽ angliæ rex ob eas q̃s a rege in frãcia terras poſſidebat obſe/quẽs ꝓ debito ſubiectõis philippo aſtitit. Sacro coronamẽti abſoluto memor rex adoleſcẽs q̃ impie plæriq; per franciã deierarẽt & execrabili deũ blaſphemia ꝓuocarent legem tulit: ſi qs eius ipietatis reus cõpertus eẽt in fluuiũ aut paludẽ citra necẽ demitte/retur. In iudeos quoq; quoꝝ erat per oẽm franciã ingẽs multitudo ſeueritatẽ exercuit. Itaq; huic ꝑfidæ genti impia conſuetudo erat ſurreptum quotãnis aliquem infantem

Viſũ de philippo auguſto naſcituro

Iudei puniũtur

chriſtianum in locum apud ſe ſubterraneũ ducere: atq; illum diu pœnis affectũ: tandẽ
die ueneris ſanctæ cruci affigere: cõtẽnentes hoc ſuo immani facinore dei chriſti mor
tem & chriſtianorũ religionẽ ludibrio habentes Quam rem poſtq̃ rex certo cognouit
iubet ad. iiii. kalendas martias omnes iudeos compræhẽdi. Compræhẽſos auro argẽ/
toq; atq; ueſtibus ſpoliat. Erat inter bituriges ebes charetoni⁹ potens & inſignis præ
do quem in dei ſeruos graſſantẽ philippus ducto in eum exercitu edomuit. Cõpeſcuit
præterea ymbertũ de belloioco: & cabilonẽſium comitem qui prædas ex ſacris locis
agentes: uiros religioſos magnis incommodis uexabant. Proceres quoq; aliquot ad
arma & ſeditiones pronos apud baruillã ſibi audiẽtes fecit: cum annos tñ quĩdecĩ na
tus eſſet. Quo tempe ludouicus eius pater quorũdã aulicorũ ſuaſu adductus philippũ

Yſabella co/ mitis hãno/ niæ filia phi/ lippi uxor ĩn dotẽ habuit arthеſii co/ mitatum

in dyoniſiano templo coronari iterum impauit. Vbi yſabellã balduini hãnoniæ comi
tis filiam philippus uxorẽ accepit. Cui in perpetuã dotem comes artheſium uſq; ad li/
ſam ãnem qui a flandrẽſibus artheſios diſterminat attribuit. Paucis poſt diebus ludo/
uicus paraliſis morbo interiit. Elatuſq; eſt in monaſteriũ de barbello quod uiuens ex/
truxerat. Cuius ſepulchrũ aliza regina auro argentoq; ſuperadditis gemmis ornauit.
Quo regnante tornacũ quæ ſub nouiomẽſi eccleſia ſexcẽtis fere annis extiterat ep̃alis
ſedes facta eſt. Eugenio tertio romanũ pontificatum gerẽte. Curato patris funere phi

Iudei iterum

lippus in iudeos iterum ſe cõuertit. Qui ingẽti fœnore ciues ita obæratos ſibi habebãt
ut eorum prædiis ditati dimidiã fere ciuitatem uendicarent: alios in cuſtodia penes ſe
ſeruarent. plæroſq; fortunis omnibus diſſoluendi debiti cauſa ſpoliatos mendicis nõ
diſſimiles efficerent. Domi præterea ex chriſtianis familiã continebãt: quorũ quotti/
dianis ſeruitiis rem ſuam augebãt. Et cum pignoris loco ueſtes & ſacroſancta eccleſiæ
uaſa a creditoribus ſuſcepiſſent ea in ſordidos uſus admouebãt. His iudeorũ iniq̃tatib⁹
cognitis: bernardum anachoritã qui in ſaltu uicennarũ ſolitarius incolebat: hominem
ſanctitatis opinione clarum rex adiit. Rogat quæ de iudeis eius ſentẽtia eẽt. Bernard⁹
optimũ factu eſſe reſpõdet ſi debita omnia quibus chriſtiani erga iudeos aſtricti tene/
bantur rex remitteret: quinta omniũ debitorũ ad fiſcum (ſi uolet) attributa. Anacho/

Iudei regno expellũtur

ritæ ſententia rex cõfirmatus: prædiis poſſeſſionibuſq; iudeos mulctat: edicto ad diui
Iohannis baptiſtæ termino quo iudei omnes regno francorũ abſcederẽt. Neq; dimo/
ueri rex potuit: q̃q̃ multi ex primoribus hanc ſeueritatẽ moderari tẽtaſſent: iudeorũ
muneribus illecti. Itaq; cũ precibus locus nõ pateret: dieſq; ad diſceſſum dictus aduen
taret: iudei diſtractis ſuis rebus om̃s abierũt: præter paucos qui religionẽ chriſti ꝓfiteri
uoluerũt. Quibus lauacri ſacramẽto ablutis philippus fortunas & libertatem reſtituit.
Anno chriſtianæ redẽptionis milleſimo centeſimo octogeſimoſecũdo. Exactis e frã/
cia iudeis ſynagogas eorũ ad chriſtianiſmi ritum cõuerti atq; dicari iubet. Eſt in uia

Mercat⁹ ſeu hallæ pariſiẽ ſes

militari qua a pariſio ad ſanctũ dyoniſiũ itur ſacellũ lepra infectis attributũ. Quibus ꝓ
xime adiacebat mercatus rerũ uenaliũ. Huius fori ius a leproſis cõparatũ philippus in
tra luteciã ſtatuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi ampliſſimis ædibus extructis
merces extrudi a mercatoribus ſine imbriũ moleſtia poſſent. Hunc mercatũ frãci vul/

Saltus uicen narum

go hallas appellant. Ambiuit quoq; philippus perpetuo muro ſaltũ uicennarũ cum
antea ꝑuius eſſet. Occupabat eadem tẽpeſtate uiromandiã philippus flãdriæ comes
quam ad ſe ꝑtinere rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto cõtracto tandem ab al

Viromãdia reſtituit phi/ lippo

terutro principe exercitu Comes ſponte ſua nullo cõmiſſo prælio occupata reſtituit.
Nec miraculo caret ꝙ cum ad kalẽdas iulias in agro uiromãdenſi frumentatõibus pa
bulationibuſq; ſegetes late miles detriuiſſet ita ut meſſis faciendæ nulla agricolis ſpes

Nota mira/ culum

ſupeſſet: tanta tñ frumenti & omnis generis cõmeatus copia fuit: ut duplicatas fruges
meſſores receperint. Inter has regis occupatões uenere ab hieroſolymis ad philip/

Oratores a hieruſalem

pum eraclius patriarcha hieroſolymitanus & domus hoſpitalis prior: nũtii calamitatis
quam ſalhadinus ægiptius chriſtianis per paleſtinam intuliſſet: locis aliquot non ſine
noſtrorum cæde occupatis. Cui incommodo niſi catholici principes ſuccurant res
hieroſolymitanas in hoſtium poteſtatem breui relapſuras. His querelis rex motus
pariſium: regni pontifices aduocat. Quibus conuenientibus: edocet quæ ſit in ſyria

Digitized by Google

chriſtianiſſimi ſtatus. Oportere queq; eorum per ſua territoria populum admonere: ut miſere chriſtianorum conditioni ſuppetias ferãt: ſe quidem paratiſſimũ eſſe qui in primis auxilietur: ſi præſentiũ rerum cõditio admittat: ſed nihilo ſegnius miſſurum ſe ad id negocium uiros ſtrẽnuos cum ualida militũ manu. Oratione regis a præſentibus laudata: paruo poſt tempore rex ex ſuis deſtinat qui afflictis rebus opitulent̃. Ipſe interea in hugonem burgũdum qui arcem uergii circũſederat: in eoq; guidonẽ loci dominũ obſederat copias ducit. Iam enĩ hugo turres quattuor nõ procul ab arce erexerat: qbus ab eruptione obſeſſos ꝓhibebat: atq; ptinaciſſime cõſtituerat: nunq̃ inde abiturũ priuſq̃ arcem recepiſſet. Sed obſtinatis ſecus ac cupiũt ſæpenumero accidit. Rex enĩ celerius hugonis opinione adueniẽs: ſpem obſidentis intercipit: dirutiſq; ꝓpugnaculis intra arcem a guidone recipit̃. Sed nec tanto incõmodo accepto hugo populari eccleſias & monaſteria deſtitit: q̃uis a philippo ne id cõmitteret crebro admonitus extitiſſet. Eam ob rem rex ad caſtilionẽ promoto exercitu arcem ui expugnat: Vnde ſibi timẽs hugo regis gratiã propere impetrare elaborat. Qua impetrata: duobus caſtellis pñti regis permiſſis donec triginta millia librarũ eccleſiis perſoluiſſet: philippus pariſium regredit̃. Vbi dum aliquot dies incolit ambulãti per palatium fetor quidã ex uiis publicis infert̃: quo ſupra modũ offenſus: cognito q̃ ex cœno lutoq; uiarum procederet: uias lapidibus pauire cõſtituit: opus ꝑfecto ꝓpter urbis magnitudinẽ grãde atq; arduũ. Propterea accitis ciuibus & mercatorum præpoſito: negocium dat uias ſternẽdi. Eodem ſtudio adductus: campelli partem quæ & importãdis uenalibus rebus: & ſepeliendis humanis corpibus proxime ſacellũ ſancti innocẽtis erat: ſepire quadratis lapidibus fecit: eamq; ad ſepulturã tñ humanã deputauit. Per hos dies richardus henrici angli filius cum pictauiã teneret: nec inde debitã philippo fidẽ præſtaret: ſed doloſis dilationibus in uerba regis iurare cunctaret̃. Philippus hominis ad rebellionẽ inclinantis aſtutiam non ultra tolerare conſtituit. Quare bituriges magnis copiis petens aqtaniã ad caſtrũ uſq; radulphi uaſtat. Ea re cognita henricus una cum filio richardo: educto in philippũ exercitu: eum ab obſidione arcis ui atq; armis dimouere cõtendunt. Quibus in cõſpectum frãcorum uenientibus: in anglos ſe philippus cõuertit: facta pugnãdi poteſtate. Qua audacia territi hoſtes: mox ad regem legatos de pace mittũt duos cardinales: qui per id tempus ad recõciliandos reges in franciã roma aduenerãt. Promittunt anglorum nomine fidem regi præſtituros: & quæ ad ius fidelitatis ſpectant ex ꝓcerum arbitrio facturos. Cõditione accepta atq; induciis hincinde firmatis: ab armis diſceſſum eſt. Interim dũ de pace agit̃: qdã introducti a richardo ſatellites: quos illa ætas coterellos appellauit: dum alea ludũt quidã pditis nũmis blaſphemus in deum: dum ſimulachrum uirginis filiũ dextra geſtantis in tẽpli ueſtibulo aſpicit: iacto in imaginẽ lapide brachii partem a filio abrupit: ex quo ꝓfluẽs cruor multis ægrotãtibus ſalus fuit. Satelles aũt uirginis cõtemptor demonio mox arreptus eodẽ die ſpiritum miſerabiliter efflauit. Nemo igit̃ uenerabiles imagines ſanctorũ deſpuat: quæ tametſi nihil in ſe diuinitatis obtinent: ſunt tamen ad monimentũ uirtutis populo exhibitæ. Admonẽtq; humanã mentẽ imitari eorum ſpectatiſſimã uitam quorum imagines ĩ honore haberi uidẽt. Quietis per franciã rebus: nũtii iterum ex aſia aduenıũt: qui omnia apud chriſtianos qui in ſyria erãt a ſalhadino profligata eſſe: atq; ipſam ſanctã ciuitatẽ unacum rege: & chriſti crucem aſportatam: treſq; tantum urbes ſupereſſe: tyrum: tripolim: atq; antiochiam: & caſtella pauca in fide ſtare. Qua per franciam calamitate vulgata: mœrore omnes affecti ſunt. Atq; ipſe in primis Philippus tot malis condolens: per nuntios henricum anglum in colloquium uocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a giſortio non procul abeſt. Tanta fuit tyri præſulis ſuaſu principum charitas: ut nemo illos ullo tempore a perpetua pace diſceſſuros formidaret. Itaq; cruce in hoſtes fidei deſumpta: q̃plurimos pontifices et proceres populorum quoq; numeroſam multitudinem ut idem faceret prouocauerunt. Ad tantam expeditionem cum pecunia deeſſet: cõuocatis pariſii pontificibus & nobilitate rex petit ſibi annuam decimam eccleſiaſticorum prouentuum concedi. Quæ poſtea ſalhadini decima appellata eſt. Militi autem

Philippus in concilio pariſienſi

Bellũ ĩ hugonẽ burgũdũ

Lutecia pariſiorum lapidibus ſternit

Cimiteriũ ſci innocẽtis

Bellum in richardũ aqtaniæ ducem

Nota miraculum

Nuntii a hieruſalem

Cruce ſignati in turcũ

Salhadini decima

qui ære alieno tenebat' permiſſum eſt: cōtracti ad illū diem fœnoris libertatē habere. debita uero tribus terminis creditoribus perſoluere. His ita in cōtione definitis tertio

Ricardus turbator expeditionis

poſt menſe richardus anglus pictaueñ. induciarū & iuriſiurādi præuaricator occaſione ſumpta in raymundū tholoſatē bellū mouet. Quod poſtq̃ ꝑ raymūdi nūtios philippꝰ cognouit promoto exercitu caſtrum radulphi buſentalū inſuper & argentoniū expu/

Nota

gnat. Leurontē uero ſecus paludem ſitū cum circūſediſſet tanta ſiccitate terra inaruit. ut palus ipſa areſceret. Aquarum igit' cum iumēta atqꝫ exercitus indigeret: nec ullus de cælo ymber ſperaretur: mox eruptione aquæ pluribus locis facta palus exūdauit. Expugnatum leurontē rex ludouico theobaldi bleſeñ. filio conſobrino ſuo donauit. A leuronte ad mōtricardum exercitum progredi iuber. Quam arcem cum aliquot dies cir/cūſediſſet tandem expugnat: incenſis ſuburbiis: & turre grandi & munitiſſima ſolo æq̄ta. Inde progreſſus per aruerniā philippus: omnia quæ angli regis in ea regiōe erāt occupat. Tam multis incommodis acceptis rex anglus reducto exercitu ꝑ normanniā

Ricardꝰ a patre deficit

cum richardo filio abiens nō pauca loca donec giſortium ueniſſet perdit & diripit. Nō multo poſt interiecto tempore richardus pictaueñ. cum negatam ſibi ab hērico patre margaretam philippi ſororem quæ apud henricum ad cōiugii ſpem aſſeruabat' nō im/petraret uxorē: a patre deſciſcens ad philippū ſe contulit præſtita de terris quas in francia poſſidebat fide. Inſequenti uere philippus cœpti in henricum belli diligens exe/cutor: copias educens: dum iter in cenomaniā facit firmitatē bernardi cū aliis quattu/or munitiſſimis caſtellis capit: mox cœnomaniā progreſſus urbem circūuallat ex qua

philippi egregium factū

ſe henricus proripiens: chinonē petit. Cenomania recepta philippus turonos adorit' ubi flumine ligeri impeditus: ipſe lanceam manu appræhendēs: uadum præ exercitu ſcrutatus: uiam qua ſui tuto pergerēt mōſtrauit. Flumine traiecto: turonū ui expugnat Nihil tamen ſæuitiæ ciuibus inferri rex permiſit. Duodecimo poſt receptam urbē die præſidio in ea relicto: philippus exercitum reduxit. Interim circiter. xv. kalēdas iulias

Henricus anglus moritur

hēricus anglus apud chinonē defunctus eſt. quo perſecutore diuus thomas cātuarieñ. dum ueſperoꝝ officio intereſſet quattuor ſatellitum miniſterio quinqꝫ vulneribus eſt trucidatus: quem beatoꝝ martyrum collegio relatum eccleſia ueneraт'. Huius henrici ſepulchrum apud frontēuallem uiſitur. Patri richardus ſucceſſit. Atqꝫ paulo poſt pa/ce cum philippo icta: rex quæcūqꝫ henrico abſtuliſſet: richardo ſponte ſua reſtituit. Receptis a richardo tribus caſtellis: ipſe quoqꝫ liberalitate in philippū uſus creſacū eſſau/

Expeditio in ſyriam

dunum & dolonnam donat quæ philippo perpetua eſſent. Ordinatis ad hūc modū rebus: reges de expeditione hieroſolymitana cōueniunt: ut iunctis claſſibus in ſyriam nauigarēt. Anno igit' ſaluris cēteſimo octogeſimonono ſupra. M. circiter feſtum diui iohannis baptiſtæ: poſtq̃ apud diui dyoniſii ſepulchrum preces habuiſſet philippus: ue ſelaum richardo comite profectus eſt. Ibi filio in tutela matris atqꝫ auūculi remenſis legati apoſtolici relicto: ianuam ſe contulit. Richardus uero marciliam profectus eſt. Comparatis ianuæ quæ ad expeditionē cōuenirent. Cum mari ſe reges commiſiſſent orta tempeſtate pars meſſanā: pars ad alios portus delatiꝰſūt. Vbi hybernis exactis phi

Accō ciuitas paleſtinæ

lippus proximo uere: cum richardus in mēſem auguſtū nauigationē differre ſtatuiſſet educta claſſe acconē appulit. Quā miles chriſtianus iam ſecūdo anno obſeſſam expu/gnare nō potuerat. Caſtris igit' accone poſitis: philippus urbis muros licet prope ma/

Richardus ꝑfidus

chinis diruiſſet: expugnare tñ locum ſupſedit: richardū expectās. Hic cum aduenïſſet: rogatus a philippo una oppugnationē facere: ꝑnegauit. Neqꝫ arbitris qui utriuſqꝫ principis aſſenſu rei militari præfecti erant obtēperauit. Tanto liuore atqꝫ odio anglorum gens francos omnes habet: ut lupum oui facilius q̃ francis anglum concilies. Itaqꝫ (ſi/cut ego accepi: cum apud henricum angliæ regem huius nominis ſeptimum: Caroli octaui regis francorum nunc regnantis legationis munere fungerer) liberos ſuos dū per ætatem licet plæriqꝫ in anglia parentes arcu ſagittas mittere inſtituunt: propoſitaqꝫ illis franci hominis effigie. Age inquiunt fili: diſce ferire & mactare francum. Recu/ſante auxilium richardo: cum obſeſſi philippum oppugnationem parare uidēt: urbem ſe dedituros dicunt: ſi cum ſuis fortunis ſalui abire permittantur. Admiſſa conditione

philippus adiecit liberãdos inſuper eſſe captiuos omnes qui per egyptũ & ſyriam a ſal
hadino tenebantur. Atq; ĩpam chriſti crucem in primis reſtituendã : nõ abituros hinc
niſi hec omnia impleta perfeciſſent. Recepta urbe diſtributiſq; inter principes capti
uis: philippus cum richardum ſuſpectum haberet: ꝙ cum ſalhadino per nũtios cõionẽ
haberet a quo etiam donis honorareť. ꝙ q; ipſe grauiter ægrotaret: uocatis ſui exercit⁹
primoribus in franciã ſe reuerti uelle dixit. Atq; ita odone burgundoꝝ duce exercitui
præfecto: tribus tãtũ triremibus a ruffino ianueñ præparatis in appuliã nauigauit. Vbi
poſt aliquot dies morbo leuatus romã religionis & uoti gratia profectus eſt celeſtino
tertio romanã ſedem miniſtrante. Poſt philippi diſceſſum richardus captiuos quos
ex obſeſſis habebat ad ſe duci iubet: cum ab eis chriſticolas & domini crucem: ſicuti cõ
uenerat repetit: nec promiſſo ſe abſoluere ſalhadinus curat: milia ſex ex urbe eductos
capite damnauit. Cum in franciã philippus ueniſſet: eſſetq; apud ſanctũ germanum
de layo: execrabile iudeoꝝ facinus ad eum delatum eſt. Apud brayũ caſtrũ iudei chri/
ſtianũ quẽdam (quem furti atq; homicidii inſimulabãt) captũ ſerto ſpineo coronaue
rant: deductũq; per oppidũ & multis uerberibus affectum tandem cruci affigẽtes iter
emerant: permittẽte loci domina quam ipſi muneribus euiciſſent. Cognita ĩiuria rex
nulla mora interpoſita neſcientibus aulicis qd animo agitaret: ad brayum perpropere
ſe contulit. Moxq; portas & uiarum exitus a ſuis diligẽter obſeruari præcipiens: ſupra
octoginta iudeos compræhenſos cremare iubet. Supplicio de iudeis expleto. Agẽ/
te apud pentizarã philippo litteræ ex ſyria ad eum perferunť. Quibus admonebatur
bartaſim quẽdam ex arabia in franciam richardi conſilio eius necandi gratia miſſum
eſſe. Qua re intellecta de ſe ſollicitus rex: diligẽtiore cuſtodia uſus eſt. Sed miſſis in ſy
riam ad amicos legatis: quia id ab inimicis fictũ cognouit omni ſe ſuſpitione abſoluit
Atq; iniuriarũ quas a richardo accepiſſet recordatus hominis perfidiã ulciſci feſtinat.
Giſortio igitur atq; uelexino quod normannũ dicũt occupato: tota deinde norman/
nia potitus eſt. Deinde liberoꝝ cupidus ſtephano nouiomẽſi antiſtite ad caynũ dal
matarum regem miſſo ingebergã ſororem regis uxorẽ duxit. Quã pariſii receptã pau
cis interactis diebus dimiſit: occaſione ſumpta: ꝙ eius conſobrina eſſet. De qua re pro
curante cayno tametſi legati apoſtolici midas & cecinus cardinales quærere mandata
recepiſſent. ſegniter tamen agentes: uel largitione regia corrupti: uel metu offendẽdi
regis perterriti negocium non abſoluerunt. Ingeberga autem licet diuortium iniquo
animo ferret: cælebs tamen apud francos uiuere ꝗ̃ alteri uiro nubere maluit. At ri/
chardus anglus relicta ſyria cum in franciam reuertiſſet: in clerum turonenſem ſæuire
cœpit: exactis e templo diui martini ſacerdotibus quos fortunis oĩbus ſpoliauerat. ad
quam calamitatẽ philippus alteram addit. Nam omniũ eccleſiarum quæ in principatu
richardi erãt bona diripuit. Expulſiſq; e ſacris locis dei ſeruitoribus prædas ſibi ex eoꝝ
prouentibus fecit. Nec ab his quæ ſuæ ditionis erant cõtinuit manus. Sed uectigalibus
& crebris tributis oppreſſit: dictitans opus illi eſſe grandi pecunia ob terræ ſanctæ libe/
rationem quã ſuis militibus impartiret. Eſt eñ omni peccanti præſens ſemp aliqua rõ
quam ſuo prætẽdat errori. Cum hæc in eccleſia dei ageret philippus richardi frater
iohannes qui ſine terra nomẽ habebat: adiũctis ſibi comite dalphino & darõdello co/
mite: & rothomagoꝝ parte ad caſtrum uallis ruelli mouens arcem obſidet. Vbi poſtꝗ̃
uix dies octo hæſitaſſet: ſupueniens philippus tam inſperato in hoſtem irrupit: ut cape
ſcentibus fugam normannis: caſtra deſeruerint quæ fuerũt in prædam francis. Paruo
poſt tpe cõtemptis induciis cum richardus arquas circũſediſſet: philippus educto præ/
ſidio quod in uallerueIli habebat locum diruit. Aduerſuſq; richardum inde profectus:
hoſtem anglũ cum normãnis ad dieppã uſq; fugauit: nauibus quæ in ſtatione erant in
cenſis. His hoſtiliter aduerſus anglũ geſtis. Cũ p inducias ab armis paulo ceſſatũ eſt
richardus nullius promiſſi tenax: uiolatis induciis bellum inſtaurat. Poſitis nõ procul
ab eſſouduno caſtris: cum acies cõgrediendi ſignũ expectarent: ecce richardus paucis
comitatibus ad philippum ſponte ſua inermis acceſſit. Fidemq; præſtitit ſe regis man/
datis paritorũ. Deinde inter reges conuenit cõuentionem apud uallẽruelli & caſtrum

Diſcedit philippus ab acone

Iudeoꝝ execrabile factũ

Suſpitio a ſyria

Philipp⁹ normanniã occupat

Ingeberga dalmatæ regis filia philippi uxor

Richard⁹ ſyriã reliquit & diui martini canonicos ſuis fortũis ſpoliatos expellit

Philippi ĩ ſacerdotes ſæuitia

Vallis ruelli caſtellum a normannis obſeſſum et a philippo dirutum

Richardus ĩ ducias uiolat

Digitized by Google

gallardi ad nonas ianuarias habere. Vbi & perpetua ut ſperabatur pacis formula dicta eſt: & datis hincinde atq; acceptis obſidibus firmata.

Maria bohemorum ducis filia philippi uxor

In ſequenti martio menſe philippus mariam ducis bohemorum filiã matrimonio ſibi cõiunxit. Moxq; richardi perfidia fractis induciis: cum arcem briloni dolo captam ſolo proſtraſſet: philippus collecto exercitu dammallam progredi feſtinat: ubi dum in obſidione deſtinetur: ad nouẽcurtum richardus adueniẽs præſidium quod in eo erat promiſſis adduxit: locum illi p/mittere.

Richardi p/fidia

Quem receptum armis & commeatu munit. Inde in philippum dammallam circũſidentem ducens: dum loco regem ſummouere cõcertat: ipſe a francis ferociter impetitus fugatur.

Guido thouardus capit᷑

Capto in fuga guidone thouardo uiro apprime nobili & ſtrennuo: franci dammallam repetentes arcem oppugnãt. Sed dedentibus ſe hoſtibus ſi inſtructi armis diſcedere liceret: dammalla recepta eſt: & arx ſolo æquata.

Nouẽcurtũ caſtrum

Giſortiũ deinceps adueniens & protenus nouẽcurtum quod richardus ſibi rapuerat circũuallans multo ſuorum periculo expugnauit.

Balduinꝰ flã/drus cum ri/chardo iũgit᷑

Pugnantem aduerſus anglum alia philippũ ſollicitu/do turbauit. Balduinus em̃ flandrenſium comes ad richardum deciuit: quẽ præterea ſecutus reginaldus comitis dõnimartini filius: multas francis incommoditates hi pa/riter inuexerũt: q̃q̃ ipſe reginaldus nuptiis dominæ bolonienſis atq; ipſo comitatu pau/lo ante a rege honoratus auctuſq; extitiſſet.

Reginaldus comes bolo/niẽſis conſpirat

Sctũs audo/marus fit co/mitis flandri

Per has belli tempeſtates ſanctus audomarus artheſũ inſigne atq; munitiſſimum oppidum in poteſtatem balduini uenit.

Iudei in franciã redeũt

Iudeos autem eiectos francia philippus pariſium reduxit: pecuniæ forte inter tot belli ĩpẽ/ſas egens.

Philippus a clero penſiones exigit

Nam & de eccleſiis uectigalia penſioneſq; annuas reclamãte clero excepit. Quãobrem maiore q̃ ullo tempore bello mox implicitus eſt.

Philippus ad giſortium

Itaq; richardus numeroſo inſtructus exercitu giſortium mouens omnem per ambitum regionẽ populatur corcella arce ad ſolum complanata. In quem cum copias philippus duxiſſet: primo aduentu hoſtis illum ne giſortium peteret prohibuit: Sed animos tollens philippus: cuneo facto: per acies hoſtium perrũpens: giſortium ingreſſus eſt: quibuſdã ex ſuis au/licis atq; proceribus ab hoſte interclusis captiſq;.

Philippꝰ normãniã uaſtat

Deinde abeunte in normanniã ri/chardo: philippus hoſtili agmine normãnos inſecutus ad nouũburgum & bellũmõtẽ rogerii uſq; progreſſus: uicos cõplures ferro igneq; uaſtauit. Repetente tandẽ franciã philippo: cum intellexiſſet richardus illum exercitũ dimiſiſſe: in uelexinũ & claromõ/tem incurſiones facit. Cui occurrentes bellouaci antiſtes & guilhelmus de demelli: cũ ab hoſte prædas recuperare inconſulte nitunt᷑ inſidias hoſtium incurrentes capti abducti q; ſunt.

Inno. tertius

Cum tantis animis reges digladiant᷑: innocentius tertius qui cæleſtino tertio in ſedem romanam ſucceſſerat: ſtudioſus pacis petrum capuanum cardinalẽ ad re/ges mittit. Qui de pace quidẽ deſperans: quinq; uix annorũ inducias impetrauit. Nec richardum adducere potuit: ut obſides daret atq; reciperet.

Richardus occidit᷑

Ipſe autem ferox & indo/mitus hoſtis: non longo poſt interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicam obſidet: emiſſa ex arce ſagitta ictus: eo uulnere interiit.

Reuelatio atq; iſtitutio ordinis ſanctæ trinitatis

Sub hoc innocẽtio romano pontifice ordo fratrum ſanctæ trinitatis de redemptione captiuoꝝ autoribus iohãne de mata & fœlice anachorita initium cœpit. Qui poſtq̃ apud ceruum frigidum melденſis territorii ſolitariam diu uitam egiſſent: per quietem admoniti pontificẽ romanum conuenire: a quo uitæ modũ acciperent cum innocẽtium adiiſſent: cognouerũt pontificem ſimili reuelatione fuiſſe diuinitus inſtinctum. Quãobrem a pontifice benignissime excepti ſunt. Et quinto kalendas martias cum dies feſtus agnetis ſecũdo agit᷑ innocẽtius rem diuinam faciens: dum diuinã euchariſtiam circũſtantibus ſe oſtendit: angelum dei uidet candore multo fulgentẽ cancellatis manibus duos captiuos tenentem: chriſtianum unũ alterum maurum: tanq̃ eos commutaret. Cui angelo crux rubri et azuri coloris ad pectus eminebat. Quo uiſo & re diuina confecta: anachoritas ad ſe uocans: iam inquit filioli animaduerto dei ſpiritu uos duci. Conficiam uobis indumẽta exemplo uiſionis quæ mihi diuina celebrãti innotuit. Igit᷑ cõſutis tunicis iohannẽ fœlicemq; candidis ueſtibus decorauit: ſuperaddita cruce qualem angelus oſtendiſſet Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redemptione captiuoꝝ cui negocium im/ponit: Captiuos a male credẽtibus chriſtianos liberandi. Eius rei ſimulachrum romæ

in cælio monte apud ſanctum thomã de formis uiſitur: ubi eccleſiam diuinæ trinitati
innocẽtius extruxit. Richardo defuncto philippus contracto grãdi exercitu ebroicas
normannorũ urbem cum aliis compluribus inſtructiſſimis arcibus occupat: atq; oĩa
cenomannia tenus perdit.. Arturus præterea britonum princeps andegauiã urbẽ quã
ſibi richardus ſuſtulerat recepit: philippoq; obuiam pergẽs: eius fidei ſe permiſit. His
rebus rege præpedito: robertus bleſenſis & euſtacius de nouauilla philippũ Namurci
comitem balduini flandrenſis fratrem cum equitibus auratis duodecim & ſacerdote
uno petro duacẽſi compræhendũt ad regemq; ducũt. Nec longa mora interceſſit: cũ
inter philippum & iohannẽ: richardi ſucceſſorem cui ſine terra cognomen fuit: iduciæ
dictæ ſũt & ſacramẽto firmatæ. Conceſſa philippo a bello quiete: noua illi a romano
legato afflictio conſurgit propter ingebergam uxorem dimiſſam: Nam cõuentu præ
latorum habito ex eorum ſentẽtia legatus philippo & toti regno ſacris & cõmunione
hominum interdixit: q̃uis romanum pontificem rex appellaſſet. Qua legis ſeueritate
exaſperatus philippus in clerum ſæuitia uſus eſt: pulſis e ſuis ſedibus pontificibus: quo
rum aſſenſu hanc ignominiam accepiſſet. Itaq; nec dignitati nec uicariatui pepercit. qn
etiam plebeios ſacerdotes rebus ſuis exutos extruderet. Quin & ingebergã in arce ſtã
penſi clauſam tenuit. Nec a plebe temperauit: exacta a populo tertia parte bonorum:
præter uectigalia & annuas penſiones. Induciis prope diem finituris reges inter uer
nonem & inſulam andelinam de firmanda pace cõuenerunt. Ibi partitis terris de qui
bus contendebat᷑: iohannes anglus omnia quæ philippus richardo abſtuliſſet ludoui/
co regis filio (cui blanca alphonſi caſtellæ filia nupſerat: & iohannis neptis erat) libe/
ra permittit. Adiunxit præterea anglus ad tantam liberalitatem: ſi abſq; liberis more
retur: inſtituere ſe ludouicum hæredem omniũ poſſeſſionum quæ cis occeanũ gallicũ
ſuæ ditionis eſſent. Interim dum hec aguntur alter a pontifice romano legatus otho
hoſtienſis epiſcopus in franciam uenit: attributo ſibi collega burdegallenſi archipræ
ſule. hic philippum admonet ingebergam uxorem recipiat. Paruit legato philippus.
Nam cum ſueſſione legati uariis diſceptationibus de regis cum uxore reconciliatiõe
agerent: rex tantæ moræ impatiens aſſumpta ingeberga inſalutatis legatis conſilium
dimittit. Abeunte rege legati rubore perfuſi alter romam ſe cõtulit: alter in franciam
reuerſus eſt. Exactis inde paucis menſibus: conueniẽtibus iterum non longe a uerno
ne regibus: philippus iohanni anglo atq; normannis diem dicit quo pariſii ad iudiciũ
uenirent. Statuto die poſtq̃ ad rebellionem anglum inclinare philippus cognouit. Cõ
ſilio a proceribus capto militem cogit: ducitq; in normanniã ad caſtellum cui bonrauẽ
tum nomen eſt: quod una cum genſelino & gorneyo munitiſſimis locis proſtrauit. At
cum hyems inhorreſceret: relictis ubiq; præſidiis: reges bello tãtiſper dum hibernarẽt
abſtinuerunt. Ineũte uere philippus britonum atq; pictauorum auxiliis fretus: aqui/
taniã ſibi ſubiugauit: nec multo poſt in normannos conuerſus: Conchas & uallẽruelli
cum inſula andelina in poteſtatem recepit. Eodem ferme tempore innocentius terti⁹
pontifex miſſis in franciam nũtiis regibus mandat bello ſuperſedeant: pœna in cõtem
ptorem præcepti adiecta. Sed philippus appellatione aduerſus legatos ſe tutauit. Atq;
ita ad radepontem copiis inſtructis mouẽs: poſt quindecimũ obſidionis diem arcem
expugnat. Dehĩc ad gallardum caſtrum profectus (quod edito ad ripã ſequanæ loco
ſitum eſt: & a richardo magnis munitionibus inſtauratum) cõſtituit præſidium quod
intus erat fame ad deditionẽ compellere: ne uel militem difficili & periculoſa obſidio
ne perderet: uel caſu aliquo obſeſſi clam dilaberent᷑ atq; ſubterfugerent. Igit᷑ magnis
foſſis atq; aggeribus caſtellum circũdat: impoſito inter aggerem: & arcem milite. Ex/
truxit præterea ligneas turres ex quibus tela in obſeſſos iaculari poſſent. Comparatis
omnibus quæ oppugnationi cõuenirent: inſiliẽtibus francis atq; acerrime pugnãtibus
obſeſſi non minore animi fortitudine francos repellebant. donec quintodecimo die
continua oppugnatione fracti deditionẽ fecere. Altero qui ſecutus eſt anno philip/
pus cum falleſiam atq; danfrontem recepiſſet: ad diui michaelis promõtoriũ quod in
periculo maris ab incolis dicit᷑ peruadens ſuæ omnia ditioni ſubiecit. Quod uidentes

Namurci comes capit᷑

Interdictũ in francia

Sæuit philippus in clerũ

Pax inter reges

Legati a philippo illuſi

Bellũ rurſus ab anglis

Iubet innocẽti⁹ reges bello abſtinere a quo philippus ꝓuocat

Digitized by Google

normāni ne philippi fortunæ temere obſiſterēt: abrincas baiocū cōſtātiā atq; lexouiū
urbes dedunt. In quibus relicto ualido præſidio: rex rothomagū primariā normāniæ
ciuitatem obſidione ꝓmere conſtituit. Circūſeſſa a francis urbe: ciues triginta dierum
inducias a philippo impetrāt. Interim in angliā miſſis ad iohannē anglum nūtiis ut in/
fra impetratos induciarū dies obſeſſis opitularetᷣ: cum nihil ſpei a rege acciperent: ſed
intelligerēt hominē deſidere & cunctari: ad ſuos remigrantes nūtii ſe atq; ciuitatē phi
lippo permiſerunt. Quoꝝ exēplo moti arquenſes & uernolienſes in uerba regis iurant

Philippus in aquitania

Subacta normannia in franciam cum rediiſſet: paucos ibi dies commoratus: aquita/
nos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarū caſtra fecit: quā magna ui expugna/
tam droetio de mullo dono dedit. Inde chinonē acri uirtute a præſidio defenſā cepit.

Angl⁹ ad ru/pellam cum claſſe

oms uero qui intus erant compēdiū in cuſtodiā duci iubet. Intercedētibus paucis poſt
hec diebus: iohannes anglus rupellam cum claſſe appellit. Cui a philippo deficiens co
mes touardus ſe cōiunxit. Vrbs andegauia primos iohānis impetus experta eſt: quam

Andegauia urbs diruitur

ſolotenus anglus deſtruxit. Eapropter in pictauiā ueniens philippus oībus munitiori/
bus pictauoꝝ locis impoſito præſidio touardum ubi anglus agebat petere cū ſtatuiſſet
iamq; ad hoc acies ordinatas haberet: comitis touardi terra ferro atq; igni uaſtata: du/
orum annoꝝ induciis inter reges firmatis: ab armis temperatū eſt. Quibus ex actis phi
lippus iterū in aquitaniā militē promouet: ubi æquatis ad ſolū quibuſdā caſtellis. aliis
aūt receptis: cum præſidiū in illis collocaſſet eius regiōis curā guillermo mareſcalo &
guillermo de rupibus cōmittit atq; in franciā remeat. Illi a rege præfecti dum pictauiæ
agunt locatis inſidiis: touardi uicecomitē & ſauarū maulioneū prædas abigentes capi
unt: quos una cum hugone uicecomitis fratre & amerio liſigniaco: atq; militibus quin
quaginta ad philippū mittūt. Eſt in britonū principatu collis editus ad ſeptētrionē

Graplitum ī britonib⁹ collis

ſpectans ſinuoſo maris eſtuario circūdatus: cui britonū lingua graplitū. id eſt mari un/
diq; implicitum: nomen eſt: in eo colle cum britones arcem extruxiſſent quæ in adue
nientes anglos propugnaculū eſſe poſſet: id michael quidā īter britones nō ignobilis
cū philippo nūtiaſſet: cōtracto apud mantam exercitu: Comiti ſancti pauli & michaeli
cōmittit arcem occupare. Nec pigritatᷣ comes regi parere. Itaq; arce capta: michalem
cum ualido præſidio arci præponit. Ad hoc expugnādæ arcis negocium cum pōtifices

Aurelianeñ. & antiſſiodorēſis pontifi/ces philippo repugnant

frāci a philippo præmoniti armatos aliquot ex ſuis miſiſſent: ſoli aurelianeñ. atq; altiſ
ſiodoreñ. antiſtites detrectare auxiliū nō formidauerūt. Quāobrem cū philippus eo/
rum terras donec ſatis de cōtemptu ſactionem feciſſent occupaſſet epi romanū ponti
ficem adeūtes: philippū ne id faceret pontificia auctoritate prohibere niſi ſunt. At pō/
tifex francoꝝ conſuetudini quæ de tempaliū rerum gubernaculis introducta eſſet de
trectare nihil tentauit. Igitᷣ epi mulctā a rebellione philippo ſoluētes: quæ ſuæ ditiōis
erant receperūt poſt bienniū ꝙ illa rex poſſediſſet. Eodem anno qui fuit chriſtianæ

Almaric⁹ hæreticus

gratiæ milleſimus ducēteſimuſſeptimus: Almaricus carnuteñ. litteris apprime erudit⁹
cum apud pariſios nō paruā doctrinæ opinionē obtineret: palā docuit quoſq; chriſtia
nos mēbra chriſti corpis eſſe: & dum a iudeis chriſtus pateretᷣ unacū ipſo dolorem atq;
afflictionē fuiſſe reuera ꝓpeſſos. Sed errorē cum tueri nō poſſet: dānatus eſt reſipiſce/
re: & contrariā ſententiā aſſerere. Ob hanc ignominiā cōtracta animi ægritudine: pau/

Alii hæretici

lo poſt tempore interiit. Fuere alii præterea litterati hoīes q ſingulis diuinæ trinita
tis ꝑſonis ſingula tempa per ſucceſſionem tribuerēt: aſſerētes patris oīpotentiā chriſti
aduentu deſiuiſſe: chriſti uero doctrinā ſpūſſancti acceſſu exoletā eſſe. Cui⁹ hæreſeos
autores procurātibus petro pariſieñ. epo: atq; garino cōſulari uiro depræhenſi: hono/
ribus & dignitate priuati ſunt. Laycos id eſt q extra cleri ordinē eſſent: ignis abſumpſit

Fredericus i/perator

Fœminis uero parcitū eſt. At almarici cadauer quod pone diui martini pariſieñ. eccle/
ſiam ſepultū fuerat: exhumatū & crematū eſt. Per eoſdē ferme dies fredericus impa
tor miſſis ad philippū nūtiis: petit locū deligi ubi de rebus ad utrūq; pertinētibus col/
loqui poſſint. Apud uallicolorē placuit cōuentionē habere. Eſt eñ uallicolor ultimus
regni locus tullum uerſus ſpectans. Philippo conſiliū nō fuit illo proficiſci. Sed miſſo
ludouico filio cum procerū ornatiſſima caterua: fides atq; amicitia quæ uetuſtiſſimo

fœdere inter principes romanos regeſq; francoꝝ obſeruata fuiſſet inouata eſt. Eodē
tempore cum a ueteri diui dyoniſii porta: uſq; ad eam quæ nunc noua appellať multū
agri intercederet: eam omnē partem pariſii urbis ſequana tenus muro philipp⁹ claudi
iubet. In eaq; domos extrui: quas incoleret populus. Muniuit præterea plæraq; alia p
regnum franciæ loca: arces turreſq; exædificauit: p̃cio dato iis a quibus poſſeſſiōes ad
hunc uſum recipiebat. Interim reginaldus boloniæ comes: qui eccleſiarū atq; pau
perum oppreſſor erat & ob eam rem extra hominū cōmunionē pontificū auctoritate
poſitus cum a rege ſibi timeret (comitatu boloniæ ludouici filii regis poteſtati per/
miſſo) cum othone pſeudo imꝑatore amicitiā iungit: moxq; poſtq̈ ablatas ſibi terras
a philippo recuperare nō poſſet niſi parlamenti diffinitiōe illas reciperet: flandriam
petens in angliam ad iohannē anglum nauigauit. Erat hic iohannes a romano pontifi
ce excōmunicatus propterea q̄ eccleſiæ prouētus annos ſex uſurpauerat: epiſcopoſq;
anglia extruſiſſet quos in francia receptos philippus reuerēter habebat. Cum hic ĩ an/
glia ſtatus rerum eſſet: conſilio ſueſſione habito (in quo dux brabātinus affuit) uiſum
eſt dignum rege eſſe ſi in angliam expeditionē duceret: pontificeſq; ſedibus expulſos
reſtitueret. Cui ſententiæ ferrandus flandrenſium comes aduerſatus eſt: propter duo
munitiſſima oppida ſanctū audomarum atq; aeriam quæ ludouicus occupabat. Iā em̄
(ut poſtea cognitum eſt) cum iohanne anglo reginaldi boloniēſis ſuaſu ferrādus ſen
tiebat. Non deſtitit tamē a cœptis rex. Sed ad boloniam ingētes copias ducēs: ubi claſ
ſis uehendi militis cauſa parabať: mox ad grauelingā maritimū in flandria oppidum ꝑ
fectus: naues illo ſe ſubſequi iubet. Promiſerat ferrādus ad eum locum uenire & de of/
fenſis in regem ſatiſfacere. Sed poſtq̈ a fide & promiſſis deficere perfidum hominem
compertū eſt: philippus omiſſa in angliam expeditione in caſſeletū quod in colle pau
cis a grauelinga milliaribus diſtans munitiſſimū erat: irrumpens brugas uſq; peruenit.
claſſemq; ad dammū deduci mandat. Eſt autem dāmus nauiū ſtatio & portus unde ex
cauato opere humano alueo merces brugas deferunť: in eo portu q̄a regia claſſis cōti
neri nō potuit: pars in proximo mari ſeorſum in anchoris manſerat. Philippo autem a
brugis gandauū promouente reginaldus boloniēſis & guillermus longaſpata mari ex
anglia delati occurrente illis flammingoꝝ turba regias naues quæ extra portum erāt
ĩnuadunt: captas abducunt atq; poſtridie eas quæ in ſtatione ſeruababanť inuadere fe
ſtinant. Quibus franci uiriliter obſtiterūt. Cognito claſſis & ſuoꝝ periculo philippus ĩ
hoſtem dimiſſa obſidiōe reuertiť: quos nauali pugna fugatos ad duo millia ĩteremit:
compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammū repetēs quod reliquū erat
nauiū armamētis & cōmeatu receptis ĩcēdit. Dirutoq; portu cū agro adiacēti poſtq̈ a
gandauis: brugeñ. ypris atq; inſula obſides recepiſſet: in franciam exercitum reduxit.

Erant per hos dies in narbonēſi prouincia quam vulgo linguā occitanā appellamus
chriſtianæ puritatis permulti contēptores ex albigeſio primam ſuæ doctrinæ & iniqui
tatis inſtitutionē referentes. Quorum dogmata nemo ad hunc mihi diē not⁹ ſcriptor
reliquit. Et cum hæreticos eos uocent atq; ob eam culpam exterminatos eſſe autores
tradant genus tamē hæreſeos prætereunt. Puto eos quoad cōiectura aſſequi poſſum
arrianam peſtem ſecutos fœdis quoq; amoribus & maſculinis concubitibus indulſiſſe
Ideoq; legitimas nuptias & carnis eſum damnare. Diffuſum id uit⁹ cum totam ferme
regionem inquinaſſet: romanus pōtifex innocētius tertius miſſo gallone cardinali le
gato philippum pontificis auctoritate monet in hæreticos armari: peccatoꝝ remiſſio/
ne conceſſa his qui inſigne crucis ad id bellum deſumerēt. Legati oratione permotus
philippus: permittit ſuos arma capere: & in albigenſes proficiſci. Fuiſſe in exercitu epi/
ſcopos multos & proceres inuenio: atq; in primis eudonem burgūdiæ ducem. hēricū
niuernenſem: petrum ſenonū archipræſulē: reginaldū rothomageñ. robertū baioceñ
Iordanum lexouium: & reginaldū carnotēſem. Igitur mouentes franci biteras primū
obſident expugnātq; occiſis qui in ea erant multis hæreticorū milibus. Quo periculo
territi reliqui regionis incolæ ad carcaſſonē munitiſſimā urbem confugerant: ĩ quā
a noſtris circūcepti: inde abire nudi omnino compelluntť: ut qui pudendis membris ꝑ

Noui muri pariſieñ.

Iohannes angl⁹ excōicať

Ad grauelingam claſſis regia

Dāmus portus

Albigeſii

Biteræ ciuitas

Digitized by Google

ſummũ nephas abuſi fuerãt: ea ad ignominiã uidẽda exhiberẽt. Eliminata fediſſimæ
Simõ de mõ gẽtis turpitudĩe: frãci cupidi ſua qq; loca reuiſere: reliquo exercitui ſymonẽ de monte
teforti forti hoiem nobilẽ & ſtrenuũ nec minus religioſũ præficiũt. Qui mox belli cura ſuſce
pta: nõ ſegniter quæ ſupererãt executus eſt comitãte eũ dñico uiro hiſpano quo auto
re prædicatorũ ordo initium ſumpſit. Itaq; arces per eam terrã expugnauit: hæreticis ĩ
teremptis. Habuit tamen obſcæna albigẽſiorũ turpitudo defenſores aragonũ uidelicet
regem: ſancti item egidii comitẽ & fuxi principẽ qui eductis ingentibus copiis ſymonẽ
apud murellum arcem obſederunt. Qui tametſi raros armatos ſecum in præſidio ha/
beret: nihil tamen deſperãs re diuina a ſacerdote facta: poſtq̃ ſe in primis atq; ſuos con
feſſionis ſacramẽto purgaſſet: eruptionẽ ſubito facit. regem aragonũ & hoſtium octo
Egregia ui/ decim millia interemit: cum ipſe octo tantũ ex ſuo præſidio amiſiſſet. Credi merito po
ctoria teſt deum pro ſua religione comitem recte pugnantẽ adiuuiſſe. Per hos dies multis
Ioãnes ãglus ymbribus ſequana amnis auctus paruũ apud pariſios pontũ deiecit. Hec inter iuſtiſſi
ma bella iohannes anglus ex anglia mouẽs andegauiã quæ diruta erat reſtituit & mu
ro claudit. Inde deficiẽtibus ad eum britonibus atq; pictauis: ope eorũ auctus rupẽ mo/
nachi quod caſtellum ad ligerim flumen guillermus de rupibus ſupra nõ multos ãnos
extruxerat cõtendit. Ibi cum primã oppugnationẽ ſibi non bene procedere intelligit:
fecit conſuetudinẽ ad aggerẽ qui ad foſſos erat quoq; die ambulandi & ſcrutandi qua
Nota factum parte caſtello poriret'. Qui ne ab obſeſſis telo aliquo offenderet': ſatellitem inſtituerat
ſcutum prætẽdere ambulanti. Eam rem cum ex obſeſſis unus ingenio pollẽs aĩaduer/
tiſſet: tenuẽ ex canapi funẽ texit iuſta longitudine quæ ad aggerẽ pringere poſſet. Eius
funis extremo ad ſagittã deligato reliquũ clauo iuxta ſe ad muri pĩnas affigit. Atq; ita
ſagitta baliſtæ impoſita: anglo dum tranſiret inſidiat' quẽ ubi ſuo more incedere uidet
ſagittam in ſatellitis ſcutum penitus adegit: mox cordula ad ſe reducta ſatelles cũ ſcu/
to quod gerebat in foſſam præceps ruit: in quẽ obſeſſi tela crebra iaculãtes necauerũt
Satellitis nece exaſperatus iohãnes: furcas e regione caſtri protenus erigi iubet: cõmi/
natus niſi ſe dederent eos furcarũ ſupplicio affectũ iri omẽs. Nihilominus tamẽ franci
Ludouic⁹ phi pugnaciſſime arcẽ tutati ſunt occiſis plæriſq; anglis. Interim occupato aduerſus flan
lippi filius drenſes philippo: filius eius ludouicus ductis ad chinonẽ copiis cũ inde magnis itine/
ribus ferre opem obſeſſis cõtendit: cognito eius aduentu anglus relicta obſidione tra
iecto ligeri quinquaginta eo die miliaria fugiens cõfecit. Fugato anglo reliquas arces &
ipſam andegauiam ludouicus recepit: dirutoq; caſtello belloforti & terris uicecomitis
Moncotorũ touardi uaſtatis: muros quibus andegauiã anglus muniuerat diſſipauit: nec mõcotoro
caſtellum abſtinuit: quod fundo tenus dirui iubet. Filio in pictauia bellum gerẽte philipp⁹ poſtq̃
accepit othonẽ multis militum millibus apud uallẽcinas caſtra habere ut ferrãdo cæ/
Tornacum teriſq; francorum perfugis auxilio eſſet: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum
omnẽ fere regionẽ diris incurſionibus uexaſſet: tornacũ proficiſcit' a comite ſcti pauli
& fratre garino qui hoſpitalarii ordinis erat ex hoſtium poteſtate paulo ante receptã.
At agẽte tornaci philippo nũtiat': othonẽ qntũ ex uallencinis ad mauritaniã decẽocto
Otho ĩpator milliaribus tornaco diſtantem conſediſſe. Quem adoriri cupientem regem proceres
cum copiis dehortati ſunt: propter uiarum qua incedendum eſſet anguſtiam. Ingreſſus poſtea in
hãnoniã frãcus terrã omnẽ magnis incõmodis affecit. ꝑpterea ꝙ eius terræ dñs in nu
mero hoſtium habebat'. Redeũte tornacũ philippo: ubi paucorum dierum quiete mi
litem ſeq; recrearet: accepit othonẽ inſtructis aciebus aduentare. Eodẽ die ſiue fortu/
na ſiue deo ita uolẽte uicecomes melduneñ. & frater garinus cũ leuis armaturæ mille
militibus iter quo hoſtis ueniebat eũtes in tumulum qui extra militarem uiam erat
abierunt. unde proſpicere longe lateq; poſſent: ſi quis hoſtis appareret. Viſo hoſte qui
inſtructiſſimo ordine accedebat: maturãt ad philippũ deferre othonis aduentũ. Tum
Philippus ad militẽ in armis ſtare philippus iubet. Vocatoq; procerũ cõuentu: conſiliũ fuit paulo ul
uerſus otho/ tra progredi: ut quid ſibi hoſtis faciendũ inſtituiſſet exploratũ certius haberet. Erat in
nem ter utrũq; exercitum riuulus non adeo magnus q̃ traiectu difficilis. Quo ſuperato ho/
ſtis tornacum adire ſimulat. Sed contra ſentiens garinus ſuadet aut prælio conſerẽdũ

Digitized by Google

aut cum ſumma ignominia abeundũ eſſet. Igiť procedẽtibus uſq; ad pontem bouinũ francis: cum laſſus rex ſub fraxino arbore obdormiſſet: & ad clamorẽ ſuorum quos in ultima acie hoſtis inuaſerat expergiſcereť: ſacellũ quod proxime diuo petro dicatum erat ingreſſus: breui precatione habita tam hylaris in equũ cõſcendit: q̃ ſi ad cõuiuium inuitatus extitiſſet: atq; ita in primã aciem progreſſus militi animos dedit. Otho uero rege inſpecto: ſuos a uia ſubducens: agrum qui ſeptẽtrionẽ uerſus erat occupauit. Quare factũ eſt: ut ſolem meridianũ præ oculis hoſtis haberet. Diſpoſitis in acie frãcis: philippus in hac ſentẽtia locutus eſt. Viri cõmilitones ſpem capim⁹ rei bene gerẽdæ: præſertim qui aduerſus ſactis interdictos & eccleſiæ ſpoliatores pugnã ſuſcepimus. Et nos tametſi per fragilitatis humanæ tenuitatẽ pctõres ſumus tñ cõionẽ tenemus fidei & inſtitutionis catholicæ. Quare bono animo eſtote & progredimini in hoſtem uiriliter. Dabit deus in ſe ſperantibus uictoriam. Ad hunc modum paucis cũ locutus rex eſſet: impartita militi benedictione: ſignũ pridie nonas iunii bello dat. Itum ẽ in hoſtẽ & pugnatũ incredibili uirtute. In flãdrẽſes primus a ſueſſionẽſibus impetitus fuit ſubſequẽte petro remigio campanoꝝ ductore: qui galterũ de guiſtella & buridanũ captos abduxerunt. At galterus ſancti pauli comes & comes bellomõtẽſis cuneo facto acies hoſtiũ irrũpunt obuios quoſq; feriẽtes: ita ut penetratis aciebus iterũ in cõfertos hoſtes pari gloria reuerterent: ad quos ſe cõferẽtibus magna uirtute francis: egregiam inter illos operã nauauerũt eudo burgũdus mattheus momorentianus galterus de ſancto paulo hugo de marolio cuius pťati ferrãdus flandrẽſis a frãcis interceptus ſe permiſit ſuis uel fugatis uel occiſis. Ferrãdo capto tota belli moles in othonẽ incubuit qui philippo ꝓcul inſpecto: in eum ſe ꝓrumpens intercurrẽtibus q ad regis cuſtodiam deputati erãt: ægre ſe defendit: atq; equo quẽ inſidebat ſauciato: e prælio cedens cum alterũ equũ recepiſſet aufugit. Othonis uero pedites qui inter equites dilapſi erant: philippum ab equo deiiciũt: ita ut opera galli de montigniaco & petri criſtaldi difficillime fuerit periculo liberatus. hoſtes aũt poſtq̃ othonẽ fugiſſe cognouerũt. animis deſtituti com pluribus occiſis fugientẽ dñm ſecuti ſũt. relicta impatoria aquila quæ draconis ſimulachro alte ſuperpoſita curru uehebať. Fugiẽtibus alemãnis reginaldus comes q ſuos ſeorſum continuerat: prælium inſtaurans vulnerato p ylia equo captus eſt. Supererat ex toto othonis exercitu brabantinoꝝ turma ſeptingentoꝝ armatoꝝ qui deſperata ſalute: utcũq; poterant præliabanť. Quos poſtq̃ philippus proſpexit: miſſo cum duobus expeditorum milibus thoma de ſancto ualerio: omnes aut capti aut occiſi ſunt: cũ niſi unum ex ſuis tm̃ recenſito numero thomas deſideraſſet: qui tñ inter cadauera occiſorum ſaucius repertus eſt: & deide chirurgorum ope curatus. In othonis exercitu mille quingenti equites aurati: inferioris uero ordinis & peditũ centũquinquaginta millia (ſicut ex captiuis cognitũ eſt) fuerunt. Hoſtibus ſuperatis cum fugientes miles frãcus perſequereť: ueritus rex ne diſſipato exercitu uel captiui effugerẽt: uel receptis uirib⁹ hoſtis nouam aliquam cladem importaret: receptui cani iubet: atq; ita receptis poſt inſignem uictoriam militibus captiuos per diuerſa franciæ loca in carcerẽ mittit. Reginaldum uero bonolienſem peronæ cathenis uinctum ſeruat. Ferrandum flandrenſem pariſium deducit: atq; in turre quam luparam uocant includit. De huius ferrandi fortuna cum mater quæ portugalla erat ariolos & diuinatores conſuleret inſequẽs reſpõſum habuerat: rex in prælio cadet pedibus hoĩm atq; equorum calcatus: nec ſepelireť: ferrandus a pariſiacis iocũdiſſime excipietur. Quo oraculo ſtolida mulier decepta ſecus ac ſperabat pro regni dyademate filii carcerẽ accepit. Reuerſo in franciã philippo: pictaui qui cõiuratione cum hoſtibus facta domi ſe cõtinuerant belli exitum expectantes cum uictorem philippum pertimeſcerẽt: per uicecomitẽ touardũ ueniã impetrant. Et iohãnes anglus miſſis ad regem legatis roberto apoſtolico cardinali et renulpho linceſtriæ comitem quinquẽnes inducias cum philippo firmat. Cum hec in pictauis geruntur ferrandi uxor ad regem de uiro ſollicita uenit. Offert ferrandi loco depoſituram ſe obſidem gauffridũ brabantini ducis filium: ſoluto pro ferrãdi & ſuorum captiuorum redemptione iuſto precio: ſe quoq; arces per flandriam atq; hanoniã de/

Orõ philippi ad milites

Ferrãdus flãdrus capiť

Otho fugit

Reginaldus bonolieñ. capitur

Pro dyademate carcerẽ ferrandus accepit

ſolaturam quas rex dirutas eſſe præciperet. Ad hunc modum fœmina maritum & captiuos liberauit. Eodem tempe quo philippus othonem uicit: ludouicus de pictauis uictoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia referebat monaſterium quod uictoriã appellauit prope ſiluanectũ ædificat: aſſignatis largiſſime ãnuis prouentibus iis qui in eo miniſtraturi erant cœnobitis. Rebus in francia fœliciter cõpoſitis: Ludouicus grandi exercitu contracto & claſſi impoſito in angliam traiecit. Londoniũq; a ciuibus exceptus paucis diebus inſulam recepit: iurãtibus in uerba ei⁹ regni proceribus. Qua re cognita iohannes fugiens breui poſt tempe morte eripit᷑. Cui proceres iuriſiurãdi cõtemptores (relicto ludouico) henricũ iohãnis filium ſufficiũt. Igitur anglorum perfidiã execratus ludouicus quindecim marcharum argẽti millibus ab henrico acceptis in franciã integro exercitu ſe recepit. Philippus uero cum uetulus eſſet & annos tres & quadraginta regnaſſet anno ſalutis. M.ccxxiii. uita exedens apud ſancti dyoniſii ædem magnificẽtiſſimo ſepulchro cõdit᷑. Rex proculdubio geſtorum magnitudine memorabilis qui cũ ab initio ætatis adeodatus appellaretur: auguſtus quoq; dictus eſt: tum ꝓpter eius egregiã ſanctãq; uirtutẽ: tum quia adeptũ regnũ auxit

Victoriæ Monaſteriũ

Ludouicus i ãgliã copias ducit

Reliquit præterea ex teſtamẽto tercentũ mille pariſieñ. librarũ in ſumptus hieroſolymitani belli: quæ pecunia hieroſolymorum regi iohanni qui tũ aderat compoſtellam deuotionis cauſa profecturus annumerata eſt. Millia iuſuper cẽtena domui hoſpitali. Almarico mõtifortenſi totidem qui terræ albigenſiũ præfectus erat. Paupibus millia uiginti. Sũt q minus a philippo legatũ eſſe tradunt: ſed ego hyſtoricũ gallum ſecutus plus fidei franco q̃ pegrino autori dandũ ſum arbitratus. Addidit ad dyanoſianorum monachorum numerũ triginta cœnobitas qui ppetuo rem diuinã pro ſe deo exſoluerent Anno quo deceſſit uiſus eſt in occidẽte cometa cũ anno ſuperiore luna ab intempeſta nocte uſq; ad inſequẽtis diei crepuſculum defeciſſet.

¶ Eiuſdem compendii Liber ſeptimus.

POſt philippũ regni gubernaculã ſuſcepit ludouicus ſextũ & trigeſimũ agens annũ. Hunc tradunt auctores caroli magni gen⁹ in reges frãcos per matris cognationẽ rettuliſſe. Carolus em̃ ludouici quarti filius a quo hugo cappetus regnũ ſuſtulit: emengardã filiam comiti namurcẽſi uxorẽ dederat ex qua ſuſcepta prole uirili balduinus hãnonieñ. comes natus eſt qui yſabellã ex ſe genitã huic de quo ſcribimus ludouico matrimonio copulauit. Putant hoc facto francis plus nobilitatis ad reges qui inde prognati ſunt peueniſſe: quaſi a prima origine perſeuerent in poſteris mores & uirtus. Sed ut in cæteris aĩantibus atq; in plãtis ita in hoĩm genere contingit. A forti ĩbecillis equus: a fructifera arbore ſterilis plærunq; enaſcit᷑. Nihil em̃ natura fert quod tempis acceſſu a ſtirpe nõ degeneret. Adepto regno ludouicus cũ pictaui parere detrectarẽt: anglis fauẽtes ducto ad niortum arcem exercitu eã obſedit: in qua præſidio erat ſauaricus mauleonus cum non inualida anglorum manu. Qui poſtq̃ aſſidua oppugnatione ſe premi uidet: impetrata cum ſuis abeundi libertate deditionem fecit. Itum deinde eſt ad ſanctum iohannẽ quod incolæ dangeli uocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes ludouico occurrũt: atq; ut dominũ ſuum & regem reuerentur: recipiuntq;. Tam proſpere ſuccedẽtibus ſibi rebus: rochellam maritimũ i pictauis oppidum & idem muniuiſſimũ: quo ſtatio eſt nauium quibus merces mari important᷑: petit. ubi (quem ex niorto abiiſſe memorauimus) ſauaricus mauleonus erat multis anglis ſtipatus. Poſtq̃ continuis decem & octo diebus oppugnatio facta eſt: orta inter mauleonum & anglos ſuſpitione de dedendo oppido mens ſauarico fuit: ne (ſubeunte diſcordia) in poteſtatem hoſtis ipe nolens incideret. Salute a ludouico impetrata: abeunt in angliam omnes. Fama perferẽte rochellã a francis poſſideri: lemouicenſes & petragorici ad ludouicum ueniunt imperata facturi. Quibus in fide receptis & rochellæ impoſito firmiſſimo præſidio: franciã repetiuit. Sauaricus uero cum ad anglum regem ueniſſet: multis indiciis cõiectans ſe regi eſſe ſuſpectum: & ſibi parari inſidias Clam ex anglia ad ludouicũ ſe contulit: a quo indulgẽter recept⁹

Pictaui rebellant

Rochella

Sauaricus mauleonus

Digitized by Google

fidem debitæ ſubiectionis regi præſtitit. Ea re cognita rex anglus tributo a clero an
gliæ collecto: richardũ fratrẽ in aquitaniã cum trecentarũ nauiũ claſſe mittit. Qui pri
mo appulſu ad ſanctũ macharũ caſtra ponens: arcem ui expugnat atq; oppidum quod
arci iunctũ erat diripit. Cognito richardi in aquitaniã aduentu: ludouicus unũ ex ma/
reſcallis (id enim nomen eſt officii eius qui parte aliqua bellicis rebus præeſt) ad/
uerſus anglos cum copiis ꝑmittit. Francis in terrã dñi bergeraci irrumpẽtibus agroſq;
populãtibus: richardus relicto caſtello cui rochellæ appellatio eſt: quod & ipſe obſide
bat: rebus ſuis diffidens in angliã claſſem reduxit. Per id tempus balduinus quidam
auſus ſe mentiri balduinũ flandrenſem eſſe qui ex cõſtantinopoli græcorum perfidiã
cum aufugiſſet a flandrẽſibus exceptus eſt: reiecta comite muliere profecto ſapiente:
quæ ad ludouicũ querulosa ueniẽs permouit regem peronã proficiſci. Quo ſimulato
rem balduinũ ad ſe euocatũ: cum multa rogatus uel ſuperbe reſponderet: uel nulla de
ſe uera indicia exhiberet: tertio inde die regno abſcedere ludouicus iubet. Abiẽs men
dax homo uallicenas poſtq̃ a ſuis ſe deſertũ intelligit: burgundiam ſpecie mercatoris
aſſumpta: a neſcio quo milite agnitus: ad comitẽ deductus eſt: quẽ in ergaſtulo mul/
tis cruciatibus affectum furcæ illaqueatum ſerui dominæ comitis ſtrãgulauerũt. In
terea romanus a põtifice gregorio nono legatus pariſii ſacerdotum conuentu habito
rege cum multitudine procerum conſidente de albigẽſium hæreſi atq; pertinacia que
ſtus regem & qui concilio aderant excitat crucem aduerſus hæreticos pro dei religiõe
ſumere. Ipſeq; romanus complures ſua manu cruce ſignauit. Anno inſequenti q erat
chriſtianæ gratiæ ducẽteſimus uigeſimuſſeptimus ſupra milleſimum ludouicus & qui
cum eo cruce dñica inſigniti erant ad bituriges cõueniunt inde nyuernum lugdunũq;
prætereũtes auinionẽ prouinciæ nõ cõtemnendã urbem petunt: quæ ſeptimo iã anno
interdicto eccleſiaſtico damnata: ab hæreſi non reſipuerat. Quam cũ ludouicus pacto
ciuibus interpoſito nullo incõmodo eam affecturã ſed ultra profecturum: portas regi
occludunt. Qua accepta iniuria ludouicus auinionẽ circũuallat. Ea obſidio cũ a kalen
dis decembribus ad mediũ auguſtum cõtinuata nõ ꝓcederet fortiſſime ſe tuẽtibus hæ
reticis: telis & ſcorpionũ mille ſexcenti ex noſtris periere. Inter quos guido ſancti pau
li comes ſtrẽnuus eques & bellicarũ rerũ peritiſſimus: & lemouicarũ ãtiſtes intempti
ſunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat ſe nunq̃ niſi urbe recepta inde abiturũ.
Cognita regis indignatione & conſtantia: ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis
mittũt: qui ſe ciuitatẽq; poteſtati ludouici atq; romani legati ꝑmitterent. Rebus cõpo
ſitis ludouicus urbem ingreſſus: foſſas ciuitatis terra expleri ad ſummũ imperat. demũ
trecẽtis præclaris ædibus muriſq; ad ſolũ exciſis: ciues ab interdicto romanus laxauit:
ordinato illic epo petro corbio erudito hoie q ex cluniaci cœnobio erat. Auinione re
cepta rex tholoſam ad quartũ uſq; lapidem peruadens deſiderium cepit franciam re/
uiſendi. Atq; ita cura rerum prouinciæ ymberto de belloioco qui eum genere attinge
bat deputata: in franciam uenit. Vbi paruo tempore immoratus ad mõpenceriũ cum
feſtinus reuertiſſet ægrotauit. & ſecũdo idus nouẽbris defunctus eſt: rex p oẽm uitam
cõtinens: & qui nullius præter propriæ cõiugis cõcubitu uſus fuiſſe perhibet᷑. Ex mon/
penſerio ad ſanctum dyoniſium elatus iuxta philippi patris ſepulchrum humatus eſt.
Eius mortem merlinus uates ãglus hoc uaticinio uiſus eſt præſignaſſe. In monte uẽti
morietur leo pacificus.

Sanctus machatus

Pſeudo flandriæ comes

Auinio circũſidetur

LVdouico ſuffectus eſt ludouicus filius annos duodecim natus: quẽ in blãchæ
matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi ſollicita mater curam ſine inter/
miſſione adhibuit: ita ut uigili ſtudio elaboraret chriſtianis illũ inſtitutis præ
clariſq; moribus educari. Deputatis ad id negociũ religioſis hoĩbus ordinis præcipue
prædicatoꝝ atq; minoꝝ. Quoꝝ diſciplina ita didicit uitæ ſanctimoniã amare: ut illo tẽ
pore nemo religioſior ſit habitus. Regni dyadema a ſueſſionũ antiſtite apud remos
ad calendas decembris ſuſcepit: orbata p hos dies eccleſia remoꝝ paſtore. Sed theo/
baldus campanus: petrus mauclericus britonũ dux & hugo marchiæ comes ꝓpter non
idoneã ad regnandũ ætatem parui habẽtes ludouicũ: cõiuratõe facta a rege deficiunt.

Cõiuratio in ludouicum

Atq; ante oĩs mauclericus duas munitiſſimas arces ſanctũ iacobũ de beurõ atq; beleſ
mũ impoſito ad præſidiũ milite occupat: quas a patre dũ ad albigẽſes proficiſceret᷑ du
ci cuſtodiẽdas tribuerat. Cõiuratione patefacta nouellus rex ex mr̃is conſilio magnis
itineribus in britonẽ ducit. At theobaldus cãpanus uiſo regii militis exercitu futuri ꝓ/
uidus neſciẽtibus ſociis ad regẽ cõcedens delicti ueniã impetrauit. Statimq; ludouicus
mauclericũ atq; hugonẽ per caduceatorẽ monet ad ſe ueniãt aut pugnãdi faciãt pote/
ſtatem. Cõiurati reſpõdent acceptiſſimã ſibi pacẽ cõcordiãq; eſſe: tñ dicat᷑ cõuentioni
dies & locus: cũ de pace colloquiũ cũ rege habere poſſint. Apud chinonẽ cum die cõ/
dicto cõiurati nõ ueniſſent: tertio uocati: miſſis ad ludouicũ nũtiis ſpondẽt ſe uindoci
num uẽturos ibiq; ꝓ regis uolũtate ſe purgaturos. Quo reſpõſo placatus rex adoleſcẽs
tñ illis mandat ab iniuriis abſtineãt. Illi aũt regis benignitatẽ atq; indulgentiã contẽ/

Inſidiæ in ludouicum

ptui habẽtes: permultos regni proceres in ſuam ſententiã ducũt. Blanchã regis matrẽ
indignã dicẽtes: quæ tñ principatũ adminiſtret: nec decere illos fœmineo duci impio
His atq; aliis ſuaſi uerbis ꝓceres ſollicite expiorant: quonã modo in ſuã ꝓtãtem ludoui
cum a matre abducant. Iter per agrũ aurelianũ faciẽte rege: nuntiat᷑ inſidias ſibi a pro/
ceribus poſitas eſſe. Eam ob rem retro inde cedens pariſium uerſus cũ ad montẽheriũ
ueniſſet: ad matrẽ pariſiũ agentẽ mittit. Quæ filio timẽs pariſios ad arma excitat: q col
lecta raptim ex agris hoim multitudine ad regẽ contendũt. Inſidiatores uero cognito
pariſioꝝ aduentu ſilentes abiere. Igit᷑ recepto rege: pariſii domũ reuertunt᷑.

Bellũ i theobaldũ campanum

At pro/
ceres ſuo inſtituto fruſtrati: in theobaldũ campanũ a quo cõiuratione patefacta deſer
ti erant bellũ mouent. Obſeſſoq; oppido quod cahorſam uocant frequẽti populatiõe
companiã infeſtabant. Re ad ludouicũ per theobaldi nuntios delata: proceres primũ
rex admonet ab armis diſcedant. Qui regi nõ audientes mox ut acceperũt ludouicum
infeſto exercitu ad ſe feſtinare obſidione ſoluta: domũ quiſq; remeauit.

Marchiæ comes ad ãgloſ deficit

Verum hugo
ſuæ in regem cõiurationis acer & diligẽs autor ad anglos traiicit. Regemq; admonet
tp̃s aduenıſſe: cum ablatã ſibi a philippo normãniã recuperet. Ludouicũ quidem ado/
leſcentẽ nõ acceptũ nobilitati eſſe: quippe qui ipſis incõſultis & præter iuſtam ætatem
regnum adiuiſſet. Scire ſe: ſi anglus cum exercitu galliam petat futurum ut ſe adiutore
normanniã uendicet. His hugonis uerbis perſuaſus anglus claſſe inſtructa ad britones

Rex anglus

unacũm hugone duce: q̃q̃ aſpera hyems eſſet adnauigat. Moxq; adiunctis ſibi britonũ
auxiliis uicinos britonibus agros incurſionibus populatiõibuſq; diſperdit. Quod poſt
q̃ ludouico nunciatũ eſt: Copias in ducẽ primũ educit: beleſmũq; arcem ptinaciſſime
prius obſidet q̃ inſolitis ãtea frigoribus hyems militẽ moleſtaret. Sed huic malo blan

Blãchæ egregium factum

cha ludouici mater remediũ attulit: iubet calones caſtris egredi & arbores cuiuſq; ge/
neris fertiles atq; infœcũdas ſuccidere: eaſq; cõſciſas ad caſtra importari. Quo nimirũ
facto tanta lignoꝝ cõgeries in caſtris fuit: ut magnis crebriſq; ignibus excitatis: hyber/
nus rigor nec militẽ nec iumenta offenderit. Prima oppugnatiõe irrita: mareſcallꝰ mi
litum dum ſecundã oppugnationẽ parat: foſſores inſtituit qui cuniculis uiam in arcem
faciant. Ipſe interea machinis diſpoſitis muros quatit: & ſimul militem oppugnationẽ
facere iubet. Tanta fuit lapidum uis: ut primaria arcis turre concuſſa nutaret: & muri
cuniculis perforati prope dilaberent᷑. Quo periculo territi britones cũ nullũ ab hugo/
ne ſubſidium ſperarẽt ſe atq; arcem ludouico dedũt. Beleſmo ſuperato: anglus hugo/
nem increpat cuius ſuaſu bello ſe immiſcuit. atq; ita exercitu claſſi impoſito angliam
repetiuit.

Hayapãnelli

Per idem tẽpus ii qui hayapãnelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed
blanchæ iuſſu iohannes de uineis in eos copias ducens paucis diebus cõpeſcuit. Ludo
uicus britonum regionẽ ingreſſus ardonem atq; chancealũ ualidiſſimas arces cum ce/
piſſet ducem perterruit. Qui ad fratrẽ drocarũ comitẽ miſſis nũtiis orat regem ſibi cõ
ciliet: in ſe nullam moram fore quin impata faciat. Comes de ducis animo certus factꝰ
regem placat. Igit᷑ datis obſidibus hugo iureiurãdo promittit nullo ſe unq̃ tẽpe arma
in regem capturũ ſed in fide cõſtanter permãſurum. Cum annos quattuor ludouicus

Regalis mõſ

bona uſus fortuna eſſet. Regalis mõtis cœnobiũ nõ procul ab yſara flumine extruxit:
collocatis in eo fratribus ciſtercieñ. ordinis. Interea dum circa cœnobii inſtitutionem

Digitized by Google

Scholaſticorũ & ciuiũ pariſiẽſium diſſenſio.

rex aĩm intẽdit: ſeditio inter ciues & pariſieñ. ſcholaſticos inſurgit: ita ut nõ nullis utrĩ
q; occiſis cũ ſibi de iniuriis acceptis ſatis non eſſe factũ ſcholaſtici querunt̃: eo indigna
tio ꝓceſſit: ut de traſferendo ſtudio: hoc eſt ut vulgo loquunt̃ uniuerſitate: cõſultarẽt.
Quos etiam rex anglus francoꝝ ꝑpetuus & implacabilis hoſtis clandeſtinis nunciis ut
id facerent ſollicitabat. Daturũ ſe illis dicens (ſi oxonã tranſirẽt) domos ad diuerſan/
dũ libertatẽq; atq; priuilegia conceſſurũ. Sed ludouico cura fuit ſcholaſticos contine/
re: ne nobile regnũ litterario ſplendore priuaret̃: quẽ diuus carolus magnus autore al
chuino pariſii locauerat. Nam ante id tp̃s nulla ſcholæ conuentio apud pariſios fuerat
inſtituta. Quare miror quoſdã doctrinæ ſibi ſcientiã arrogantes iactitare ab athenis di
uum dyoniſiũ aryopagitam ſecutã ſcholaſticorũ multitudinẽ romam primũ: deinde
pariſiũ demigraſſe. Cuius rei ueriſimilitudinẽ nullo uel græcæ locutionis uel collegii
uel eruditi hoĩs ueſtigio cõfirmãt. Nam ante caroli magni ætatem apud pariſios ſcho
laſticorũ conuentũ fuiſſe nemo ſcriptorũ prodit. Alioquin ex ſcotia uenientes bedæ
diſcipuli pariẽſis ſcholæ autores fruſtra fuiſſent a carolo conſtituti. Erat comiti ꝓ/
uinciæ filia margaretha hãc ludouicus a pr̃e acceptã uxorẽ duxit. Curauit quoq; rober
tũ fratrẽ terris atq; uxore donare. Nã artheſiũ atrebatẽq; illi attribuit deſpõſata mathil
de brabantini ducis filia. Dum hæc gerunt̃: federicus ſecũdus romanus imperator p
nuncios ludouicũ orat: ad uallicolorẽ uenire nõ recuſet. habere ſe q̃ illi cõicata eſſe ue
lit. Ludouicus delectu militũ habito: cũ ad locũ ꝑueniſſet (federico ægritudinẽ ſimulã
te) in franciã ſe conuertit. Creditũ eſt imperatorẽ fallere regem uoluiſſe: ut ſi cũ pau/
cis aduẽiſſet cõpræhenſum abduceret. Per hos dies balduinus bizantinus impator
ludouico coronã chriſti ſpineã dono dat: quã religioſiſſimo receptã apparatu ex uicẽ/
nis ad dyoniſianũ cœnobiũ portari iubet. Comitantibus ſe fratribus roberto alphõſo
caroloq;. Nec multo poſt tp̃e ludouicus cognito q balduinus rerũ inops bonã dñicæ

Crucis chriſti partẽ cum ſpongia & lãceæ ferro pignori obligatã ludouicus liberauit.

crucis partẽ cũ ſpongia & lanceæ ferro qbus dũ cruci affixus chriſtus eſſet potus & con
foſſus fuerat pignori obligaſſet ingenti pecunia recepta: Ludouicus p balduini aſſenſũ
diſſoluto ære ſacroſancta dñicæ paſſionis monimẽta in regio apud pariſios ſacello cõ/
dit: inſtitutis ibi ad dei cultũ miniſtris. Deinde obſtinatis in pfidia albigẽſibus cum
multis militẽ francũ iniuriis afficerent: accito iohanne bellomontenſi rex illi imperat
copias in hæreticos ducere. Audiens regio dicto iohannes exercitũ educit: atq; in pri/
mis arcẽ q̃ mons regalis dicebatur expugnat deinde aliis atq; aliis locis intra paucos
dies receptis rebellẽ hæreticum domat & pœnis afficit. Igitur rebus fœliciter expletis
poſtq̃ ad regem uenit magnis muneribus donatus eſt. Eodem tp̃e mortuo nauarro

Theobaldus cãpanꝰ nauarræ rex.

rum rege: theobaldus campanus eius frater in regem a proceribus aſſumit̃. Qui breui
mora interiecta collecto ex ſuis atq; francis non contẽnendo exercitu in aſyam ꝓfici/
ſcitur: aĩo rebus chriſtianis opem cõferendi. Sed laſciuientibus & prædis intẽtis gallis
neq; theobaldo regi parentibus: res male ꝓceſſit. Non receperat adhuc paternæ hæ
reditatis alphõſus ludouici frater portionẽ. Comitis tholoſatis filiã ludouicus illi uxo
rem dat: cũ pictauiæ atq; aluerniæ portione: & ea parte quã in albigeſio tenebat. Mox
uocato regis iuſſu comite marchienſi: q fidẽ alphonſo ſubiectionis iure præſtaret: de/
hortante uxore q̃ angli regis mater erat: ad anglos contẽpto alphonſo comes defecit
Apud quos multa fingens quaſi ſuis eſſet poſſeſſionibus a ludouico eiectus: pmouit re
gem exercitũ in gallias traducere. Ea re cognita ludouicus copiis coactis in marchiam
expeditionẽ ducit. Monſterolũq; & bergam arces munitiſſimas occupat. Bergam aũt
prorſus deſolauit. Nec moratus fonceũ ubi gaufridus liſignianus erat circunſidet: quẽ
& paulopoſt nonontum ui expugnat. At mater angli regis uxor comitis marchiani

Veneno ludouicꝰ appetitur.

poſtq̃ ludouicum uidet ſuperiorem atq; potentiorem bello eſſe: ueneno regem inter/
cipere tentauit. Sed uenientibus in ludouici caſtra iis quos uenefica mulier ad perpe/
trandũ facinus inſtituerat cum deprehenſi fuiſſent puluerem in cibos regios inicere:
furcis appenſi ſtrangulati ſunt. Quæ res adeo anglæ mulieri indoluit: ut conciſcere ſibi
mortẽ tentarit. Sed a ſuis impedita perpetua ægritudine laborauit. Cũ ad hunc mo
dũ regis fortuna in dies melior eſſet: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenĩẽtes: ad

Digitized

fontanetū arcem ꝓgreſſus eā obſidione cingit. Eſt aūt arx in medio fluento altis turri
bus & muro duplici extructa: quā ii qui intus erant diligenti opa defendebant: ita ut a
noſtris parū dāni acceperāt. ideo rex turrim ligneā erigi impat ad eā altitudinē: unde
in arcem ꝓſpectus eſſe: & lapides telaq́ʒ iaci poſſent. Sed ī turrē iniecto ab obſeſſis igni
machina cōflagrauit. in ea oppugnatione pictauen̄. comes graue in pede vulnus acce/
pit. Quā ob rē ludouicus oppugnationē redintegrat tanta militū cōtentiōe: ut alii por
tas cremarēt: alii funibus & ſcalis in muros ſcanderent. In arcēq́ʒ ad hunc modū irrum
pentes eā cū comitis marchiani filio & equitibus quadraginta peditibuſq́ʒ octoginta
captā ſolotenus imperante ludouico diruerint. Fontaneto deſolato: uillarium mox
quod ad guidonē rupefortenſem ꝑtinebat: ꝗ marchiani comitis partiū erat deſtruxit.
Idem & aliis cōpluribus fecit: donec in conſpectu hoſtiū caſtra metatus eſt. Apud talli
burgū hæc gerebant̄: & erat charentū flumen traiiciendū. Ponte igitur facto cū francꝰ
ꝑtranſiſſet: frumentatores: xantonas uerſus pabulantes cū oīa ꝑ agrū xantonum corri
perent marchianus comes in eos ꝓgreditur. Sed ludouicus nihil cunctatus auxilio fru
mētatoribus affuit. Primoq́ʒ regis incurſu ſeneſcallus comitis ſignifer interemptus eſt
moxq́ʒ redintegrantibus prælīū regibꝰ præliatū eſt diu atq́ʒ ferociter. Ceſſit tn̄ anglus
retro: & pedem referre cœpit. Henricus autē cognita ſuorū fuga xantonas petit. In eo
Henricꝰ xantonas petit.
prælio multis occiſis: capta ſunt hoſtiū duo fere millia: Cū hēricus xantonas ſe rece/
piſſet: in ſequēte nocte receptis quot poterat ex fuga militibꝰ: portas ſibi aperiri iubet
ſimulans in francos ducere quos inopinantes & heſterno labore defeſſos interciperet
Sed cōuerſo itinere blayam ꝓfectus eſt. Quocirca xantonibus animus fuit ludouico ſe
dedēdi. Quos imitatus eſt reginaldus pōtii dn̄s: uenit & ad regē maior natu filiorū co
mitis martiani: mandatis pariturus. Cui pax in hac formula conceſſa eſt. Quæcūq́ʒ bel
li iure de comitis poſſeſſionibus rex haberet: ea comiti pictauorū alphonſo forēt. Ipſe
Marchiæ comes ad ludouicū uenit.
uero arces meſſinū cretoyā atq́ʒ eſtardiū ſibi retineret. Cognito quid filius apud regē
effeciſſet: comes pater aſſumptis uxore & reliquis liberis ad regē ueniens ad pedes eiꝰ
ꝓſtratus ꝗ̄ conuenta erant roborauit: fidelitatis iureiurando interpoſito. Pacata ad
garōnā uſq́ʒ aquitania: henricus blayam deſerens cū richardo filio burdegallā traiecit.
Vnde miſſis ad ludouicū de induciis nunciis: eas ægre obtinuit: reclamantibus ꝓceri/
bus frācis: quos in aſia richardus ignominioſe habuerat. Per idem tp̄s federicus im
Innocentius quartꝰ lugdunū uenit.
perator germanus romanæ eccleſiæ aduerſabat̄. Cuius tyrannide preſſus pontifex ro/
manus innocentius quartus lugdunū delatus: regē ꝑ nuncios orat: ad ſe uenire nō tar
det. Verū ꝓ̄pediente morbo: cū apud pontiſarā diu decubuiſſet: pontifici morē gere/
re non potuit. Eius morbi cū nullū a medicis remediū eſſet: deo oīa attribuens ludo/
uicus crucē dn̄icam ſibi aſſumens: rebus hieroſolimitanis ſubſidiū ferre illoq́ʒ expedi/
tionem ducere uoto ſe aſtringit. Recuperata ſanitate rex cluniacū ad innocentium ſe
Beatrix uxor caroli Ludouici fratris.
contulit. Apud quē dies quindecim de hieroſolimitanorū rebus conſulens: pontifica/
li tandē benedictione ſuſcepta in franciā rediens beatricem reginæ ſororem fratri ſuo
carolo deſpondet: andegauiāq́ʒ atq́ʒ cenomaniā attribuit. Memor deinde uoti: paratis
ꝗ̄ ad hieroſolimitanā expeditionē pertinebant pariſios adiens: relicto alphonſo fratre
qui una cum blancha matre regnū adminiſtraret lugdunū contendit: ubi federicū ti/
mens innocentius agebat. Salutato pōtifice ludouicus iter ingredit̄ & mari apud aquā
Ludouicꝰ ad cyprū appulit.
mortuā ubi claſſis parata erat conſcenſo cyprum appulit: ubi hybernauit. Ad primum
autem inſequentis ueris tempus cū apud cyprum nō pauci ex franco exercitu morbo
interiſſent Ludouicus ſoluens in ægyptum proſpera nauigatione delatus eſt. Eſt da/
Damyata: ꝗ̄ & helyopolis.
myata ægypti urbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta eſt. Cum in urbis cōſpectum
claſſis adueniſſet: ægyptii per ripas diſpoſiti noſtros a continenti facile repellebant.
Sed deſilientes ex nauibus franci hoſtem damyatā repetere coegerunt. Poſitis nō lō/
ge ab urbe caſtris primores damyatani igne per muri circuitum impoſito: noctu aufu/
gerunt. At noſtri accepta illorum fuga: loco potiuntur atq́ʒ ignem reſtinguūt. Ego au/
tem legationibus uolens abſtineo quas ab oriente ad ludouicum miſſas quidam ſcri/
ptores tradunt: quæ plus uerborum ꝗ̄ rerum ad rem geſtam pertinentium habent.

igitized by G

Damyata capta: ruderibuſq; atq; inquinamẽtis hoſtiũ purgata ciuitate: ritũ chriſtianæ
religionis legatus q in expeditione cũ ludouico erat ordinauit. Poſtq̃ a labore miles
ſe refecit ludouicus ad maſſerã quã pharamiã platina uocat exercitũ ducit quã nili pars
alluit. Dũ exercitus cõpoſito agmine ĩcedit: hoſtis noſtros ut poterat premebat: quo
cũ leuibus cõmiſſis præliis francus ſuperior euadens: tandẽ in inſula quã nilus ꝓxime
maſſeram efficit caſtra depoſuit: ubi uaria fortuna pugnatũ eſt. Nam tametſi hoſtis fu
ga & clade dãnificatus eſt amiſſo inter cæteros duce pharhardino: tamen ludouic⁹ plu — Robertus ar
rimis incõmodis acceptis: fratrem inſuper robertũ artheſii comitem amiſit. Nam cũ — theſii comes
poſt hoſtiũ fugam ſtragẽq; franci in caſtra ſe recipere debuiſſent: ipi per agros palãtes — moritur.
regionẽq; luſtrantes: hoſtem mox uiribus receptis in ſe conuerſum ſenſerunt. Quem
ægre ſuſtinentes: cũ in caſtra rediiſſent: a tergo inſecutus hoſtis caſtra oppugnare non
diſtulit. Sed inde ægregia noſtrorum defenſiõe repulſus eſt. Ad hæc incommoda gra/
uis quoq; peſtilentia & fames franco militi acceſſit. Ita ut rari integri eſſent. Eodẽ tpe
ingẽtibus copiis inſtructus ſoldanus maſſeram aduenerat. Qui cognita rerum præſen
tium conditione: poſtq̃ accepit ludouicũ ægrotare: & de repetẽda damiata conſilium
capere: ſuos in armis ſtare iubet: qui ſtatim iter agentibus noſtris irruentes: & regẽ ip/ — Ludouic⁹ ca/
ſum duoſq; eius fratres carolum & alphõſum cum reliquiis exercitus compræhendũt. — pitur.
Eos uero qui infirmitate laborabant per nilum petentes damiatã ad unũ necauerunt.
Ludouicum uero ſoldanus per ſuos medicos diligenter curare iubet. Curatum de in/ — Induciæ.
duciis alloquitur. Quæ his conditionibus firmatæ ſunt. Ludouicus millia octo bizan/
tiorum ſarracenoꝝ ſui redimendi gratia ſolueret: damyata ſoldano reſtituta: ſoldanus
uero quoſq; captiuos ex ægypto aliiſq; ſuæ poteſtatis locis liberos emitteret. Quæ ni/
ſi impleta redderet: iurat alioquin ſe mahumetũ pernegaſſe. Eandem conditionem cũ — Nota ludoui
ſoldanus a ludouico de chriſto deo exigeret iuſiurandum religioſus rex exhorruit ne/ — ci fidẽ & con
garq; conſtãter id ſe facturum. Induciis datis ſoldanus a ſuis occiditur. Eo interempto — ſtantiam.
homicidæ ludouicum diſtrictis gladiis conuenientes petũt: pacta ſibi ſeruari quæ cum
ſoldano conueniſſent. Igitur annuente rege damyata hoſti dimittitur. demũ receptis
fratribus & captiuis principibus rex dimiſſa ægypto in ſyriã uenit. Hoſtis uero de duo/ — Fides ab ho/
decim milibus captiuorum: tribus tãtum milibus reſtitutis reliquos uel trucidauit uel — ſte uiolata.
mahumeti impietati conſentire coegit. Ludouico capto exercitati plæriq; adoleſcen/
tes: tanq̃ regem cuſtodia eximere ſperarent: conuenientes duce hũgaro: qui illis non
aliter q̃ epiſcopus præſidebat: magnam ſibi ſociorum multitudinem coegerãt. Atq; ita
per pariſios aurelianoſq; & bituriges profecti cum non furto non adulteriis abſtinerẽt
a biturigibus non longe a uico qui mortuum mare dicitur qua ad nouãuillam iter eſt:
perempti ſunt. Hi enim paſtorellos ſe nominari uolebant. De qbus hoc diſtichon ſcri — Paſtorelli.
ptum eſſe comperio.

M. ſemel: & bis. C. L. I. coniungere diſce.
Duxit paſtorum ſæua megera chorum.

¶ At ludouicus in ſyria agens: ne repentino ſuo diſceſſu hoſtis pacta nõ ſeruaret: præ/
mittit in franciã fratrẽ pictauiæ comitem: q adminiſtrando regno operã cum blancha
matre daret. Ipſe interim ut erat religioſiſſimus cũ ſydonem urbẽ peteret: chriſtianoꝝ
cadauera q per uiam inſepulta putidaq; iacebant: ſuis manibus ſepeliuit. Ioppem quo/ — Rex pius.
q; & alias per ſyriam dirutas & maritimas urbes muris turribuſq; muniuit. Peregrina/
tus præterea in ciuitatem nazareth atq; ad thabor montem: ioppen regreſſus eſt. Vbi
nuncio de matris morte accepto poſtq̃ debita deo pro matris animæ ſalute ꝑſoluiſſet
poſt ſextum huius expeditionis annũ franciam repetere conſtituit: in quam angli in/
curſiones facere ſe parabant. Cum pariſium ueniſſet: conuentu generali habito rẽpu/
blicam reformauit: ſtatutis optimis legibus de iure a iudicibus dicendo: & de officiis
non emendis. De irreligioſis atq; execrabilibus iuramentis: de ſcortis quibus domos
& luſtra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit præſides atq; p̄tores quos
aut balliuos aut præpoſitos appellant poſſeſſiones in territorio ſuæ ditionis dũ præfe — Optimæ le/
cturam gerũt: comparare. Liberos ſuos matrimonio copulare incolis ꝓuinciæ cui præ — ges.

Digitized by Google

ſidebant. Per id tēpus p̄fectura apud pariſios uenalis habebat᷑: ſoliq; ciues precio illam
ſibi uel liberis ſuis cōparabant. Vnde fiebat: ut inopes premerentur opulenti oïa licen
ter agerent. Fures nullis pœnis afficerent᷑. Hanc uenalitatē rex ꝓhibuit: conſtituto an/
nuo ſtipendio ei q p̄fectus eſſet. Atq; ita ſtephanū boilleū iuſticia atq; æquitate ſpecta
tū hoïem p̄poſitum inſtituit: q officium adeptus intra paucos dies ſtatū ciuitatis lōge
tranquilliorē reddidit. Interim dum rex palatio egreſſus audiſſet blaſphemū quē/
dam dei nomen iterū temere aſſumere: candenti ferro labra deierantis inurere iubet.

Stephan⁹ boilleus p̄poſitus pariſiorū

Erant in cœnobio diui nicholai laudunenſis adoleſcētes tres ex flandria nobiles di
ſcendi ſermonis franci gratia illic a parentibus poſiti. Hi laxandi animi cauſa arcu & ſa/
gittis deſumptis: cū in proximū cœnobii ſaltū proceſſiſſent: feramq; ultra monaſterii
fines pſequunt᷑: ſiluæ cuſtodes ab enguerranno cōciaco conſtituti: adoleſcentes com/
præhenſos ad enguerrannū ducunt: quos nō ſecus ac alienæ rei inuaſores habitos pati
bulo appendit. Qua re ad ludouicū p gillum brunū franciæ coneſtabilem delata (hoc
enī eſt nomen eius q militiæ apud francos primus poſt regē præficitur) enguerrādum
ad ſe uocat: uenientē tametſi ludouicus ultimo ſupplicio plectere aïo cogitaret: flexus
tamē p̄cibus amicorū: quod apud regē multos habebat enguerrānus: decē illum mili
bus librarū pariſienſiū mulctauit: atq; triēnii exilio in ſyriā ire ibiq; opem aduerſus ſar/
racenos chriſtianis ferre imperat. Ex enguerranni mulcta hoſpitalē domū apud ponti
ſará: apud pariſios dormitoriū fratrū ordinis diui dominici tecto cooperire: & minorū
eccleſiā extruere iubet. Et cū inopū atq; egenorū curā ſollicitiſſime gereret: iis q lu
minibus orbati eſſent locū pariſii aſſignauit ſacello atq; cellulis ubi habitarēt extructis
quē cæcorū locū appellauit. Eius quoq; impenſa complures religioſi cœnobia pariſii
ædificauerunt. ipſius ludouici opus eſt domus hoſpitalis ſecus ſequanæ littus prope tē
plum diuæ mariæ pariſieñ. Eſt p̄terea apud compendiū ſancti nicholai diuerſoriū ege/
norū. Eſt & rothomagi apoſtoli mathei cœnobiū: & apud longū campū monaſterium
monialiū uirginū diui franciſci regulā profitentiū. Attribuit quoq; diuerticulū penitē
tibus fœminis q̄ a libidine reſipiſcerent: quas dei filias appellauit. Cartuſiēſibus etiam
extra urbem ad ſancti michaelis portā monaſteriū dedit. Deduxit p̄terea ex mōte car/
mœlo uiros religioſos quos a mōte ipo carmœlitas dicimus. Quibus apud pariſios lo
cum eccleſiāq; attribuit. Huiuſmodi operum ſtudioſus rex alieni quoq; minime tenax
erat. Vnde uenientē ad ſe henricū angliæ regē ad annū ſalutis milleſimū ducenteſi
mum quinquageſimū nonū ſumma charitate excepit: dimiſſa illi aquitania: ea qdem
lege: ut normāniæ andegauiæ atq; cenomaniæ cederet. ob quas magnæ olim cōtētio
nes inter francos angloſq; extitiſſent & quas a philippo auguſto receptas frāciæ reges
ad eā ætatē poſſediſſent. Addidit quoq; lemouicenſes petragoricos & cadurcos. Agē/
nenſem uero agrū quē alphonſus eius frater nuptiarū lege tenebat ab anglo grādi pe/
cunia redemit. Adiecit p̄terea xantonū partem q̄ ultra charentā amnē eſt: retēta regi/
bus francis ſuprema ditione atq; poteſtate. Et ne timoratæ cōſcientiæ rex ſcrupulo tre
pidantis animi offenderet᷑: quingentis militibus annuū ſtipendiū conſtituit: quos hie
roſolymā aduerſus chriſtianæ religionis hoſtem anglus mittere decreuerat. Firma
ta iureiurando inter reges pace: anglus in angliā tranſfretauit. Ludouicus miſſis ad ia/
cobū tarraconenſium regem nūciis: yſabellam eius filiā philippo filio uxorem impe/
trat. Atq; p has nuptias iacobus carcaſſonē urbē cū aliis qbuſdam locis q̄ in ꝓuincia te/
nebat ludouico reliquit. Ludouicus contra ruſſillionē cathaloniāq; de qbus cōtrouer
ſia agebat᷑ iacobo pmittit. Eodem tpe manfredus federici imperatoris nothus ſiciliæ
regnū occupabat. Cui alexander quartus pontifex romanus cōione hoïm interdixit.
q ſedē apoſtolicā infeſtaret: militantibus cū eo iudeis atq; ſarracenis. Præterea & qui
alexandro ſucceſſit urbanus quartus manfredi tyrannidē pſecutus: ludouicū per nun/
cios orat / feſtinet ad ſe mittere carolū eius fratrē andegauiæ ducē cui ſiciliæ utrūq; re/
gnū cū apulia & tarēto donaret: graue ꝓfecto incōmodū andegauorū familiæ. Cogni
ta pōtificis uolūtate: rex cōicato cū fratre cōſilio morē urbano gerendū eſſe cōſtituit.
Igit᷑ plurima militū manu collecta: carolus aduerſus manfredū philippū mōtifortenſē

Enguerranni cōciaci iniquitas.

Carmœlitæ.

Yſabella filia iacobi aragonū Philippo ludouici filio nubit.

præmittit:q uiam romanã p id tempus a manfredi milite obſeſſam patefaceret. Sublato p philippũ uiarũ impedimento: Carolus p lombardiã romã petere iubet: ipſe marciliã ꝓfectus: inſtructa triremi: ducibus guillermo cornuto: & roberto de baſles peritiſſimis naucleris oſtiã delatus: romæ tandẽ exceptus eſt. mox adepta ſenatoria dignitate dyadema quoq; ſiciliæ regni (donante clemente urbani ſucceſſore) accepit annua q̃draginta miliũ ducatorũ penſione indicta: quã ſedi apoſtolicæ ſolueret. Additũ quoq; eſt: imperiũ nõ reciperet etiã ſi ad illud gerendũ accerſiret. Cum romaniã miles francꝰ nondũ attigiſſet: carolus romæ aliquot dies moratꝰ eſt. Recepto uero exercitu: & põtifice ſalutato: cũ ſancti germani arcẽ fortiſſimo præſidio defenſam expugnaſſet: i mãfredũ beneuenti agente mouet. Cõmiſſo utrinq; prælio: manfredus occubuit: & beneuentũ ui receptũ. Reliqua geſti a carolo in apulia belli non pſequor. Satis eñ illud cõſtat mãfredo atq; conrardo ſuperato: Henrico itẽ hyſpanieñ. fugato: & apud montem caſſinũ p loci abbatẽ capto. & in carcere uincto: carolũ regno eſſe potitũ donec cõſtantia aragonũ regina bellũ aduerſus eũ inſtaurauit. Dum hæc in apulia a carolo gerũtur: legatus a põtifice romano ad ludouicũ pariſiũ uenit: qui regẽ ad hieroſolimitanã expeditionẽ hortaret. Nullum negociũ fuit ſua ſponte currente ꝓmouere. Cõuocato eñ ex toto regno conſilio: poſtq̃ legatus rei chriſtianæ in ſyria ſtatũ longa oratiõe patefecit: oẽs pari uoto fidei cauſam amplectẽtes: una cũ rege cruce ſe iſigniũt. Claſſe igitur apud aquas mortuas parata: rex cũ tribus ſuis liberis Philippo Iohanne atq; Petro: anno chriſtianæ gratiæ milleſimo ducenteſimo ſexageſimonono exercitũ eduxit. Cõdito prius teſtamento: regniq; adminiſtratione & cuſtodia ſymoni de nella & dyoniſiano abbati matheo uindocinenſi pmiſſa. Impoſitis claſſe militibus: cũ in altũ delati ſunt: ægre p ſæuiſſimas tempeſtates ad ſardiniã inſulã appulerunt. Vbi recreatis iis qui morbo affecti erant: cũ reliquæ naues ex marcilia aduenniſſent: thuniciũ nauigare cõſiliũ fuit: ꝓpterea q; eius terræ princeps miſſis aliquando ad ludouicũ nunciis religionẽ chriſti ꝓfiteri ꝓponeret ſi p procerũ ſuorũ uoluntatẽ cõmode poſſet. Hac ſpe adductꝰ rex: cũ non longe a carthaginenſi portu abeſſet: admiraldũ cũ aliquot nauibus pmittit qui duabus tantũ magnis in ipſo portu nauibus uiſis: eas occupat: & militẽ in continentem educit: ſignificans regi opus eſſe maiore manu. Igitur ludouicus mouẽs cũ nocte illa copias nauibus cõtinuiſſet: interim hoſtis littora armatis complet. Egreſſis tandẽ in terrã noſtris: fonteſq; aut puteos quærentibus occurrit copiis potenter inſtructꝰ hoſtis. Qui tametſi ſummis uiribus francos adorıretur: decem tñ milibus ſuorum occiſis terga uertit. Re bene geſta claſſis præfecti ludouicũ cõueniunt. Admonentq; carthaginẽ non magno negocio expugnari poſſe: ſi ad muros urbis copiæ promouerent. Acceptis a rege copiis pfecti carthaginẽ oppugnare conſtituunt. Interea hoſtes eruptione facta: caſtra noſtrorũ inuadunt. Sed caſtrorũ mareſcallus educto in hoſtem milite: inter urbem hoſteq; ſuos locat: pfecti uero claſſis ſigno dato arcẽ aggrediunt & capiũt. Arce a noſtris occupata ludouicus cũ iis quos ſecũ habebat mareſcallo ſe coniungit: atq; ita ſarraceni uertuntur in fugam: multis eorũ interemptis: multis etiam in abditiſſimis ſpeluncis ſaluatis. Poſt habitam uictoriam rex carthaginem ingreſſus: thuniciũ proficiſci diſtulit: donec carolus ſiciliæ rex ut promiſerat aduentaſſet. Et quia crebris incurſionibus hoſtis exercitum uexabat: uallo foſſiſq; munire caſtra iubet. Ea re cognita thunicii rex contracto numeroſo exercitu: ordinatiſq; aciebus ad maris littora procedit: ubi naues in anchoris ſtabant. At robertus artheſii comes primam hoſtiũ aciem promoto e caſtris milite: intercipit. Iohannes item cãbellanus diuerſo a roberto itinere ducens: ita hoſtes cõpreſſos dedit: ut eis paruam ſe tuendi poteſtatem relinqueret. Elapſi tñ fugæ ſe cõmittunt: comitantibus iis q ex arce cũ ingentibus ſpoliis aufugerãt. Interfluentibus poſt hæc paucis diebus: ꝓpter peſtilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercitũ inuaſit: mortuiq; ſunt imprimis iohannes triſtanus niuerneñ. comes & romani pontificis legatus: & plæbeii non pauci. Et ludouicus ipſe uentris ꝓfluuio laborans: poſtq̃ ad ſe uocatũ philippũ filiũ ſalutari doctrina admonuit: ſacris chriſtianis multa religione ac pietate perceptis: cinericio ſtrato decũbẽs aĩam efflauit: q p omnẽ

Altera in ſyriã expeditio

Thuniciũ ludouicꝰ petit.

Hoſtis ſarracenus fugit.

Thunicii rex

Peſtilentia ĩ exercitu francorum.

Sãctus Ludouicus morit.

uitam ſingulari charitate pauperes curauit: ita ut quoq; die centū & uiginti inopes quotidiano alimento reficeret: præter alios qbus chriſti exēplo pedes ipſe abluebat. Nec horrori ſibi erat exulceratos fetēti ſanie leproſos oſculari: & eos ad colloquiū admittere. De ludouici obitu incertus mihi autor hoc diſticon edidit: quod non tā propter carminis uenuſtatē: q̄ ad piiſſimi regis memoriam hyſtoriæ coniunxi.

Anno milleno biſcentum ſeptuageno.
Tunis catholicus deceſſit rex ludouicus.

Mortui regis oſſa carne nudata ad ſanctū dyoniſiū elata ſunt & humo commendata. Dum aūt a pariſiis funus effertur: fuere deſignatis locis ſtationes ubi pyramides cum lapideis ſtatuis & chriſti cruce conſtructæ quæ ad hanc uſq; diem perſiſtunt. Eius tā religioſi principis plurima opera miraculis cōprobata leguntur & creduntur.

Carolus ādegauenſis ſiciliæ rex.

Eo die quo ludouicus mortem obiit: carolus ſiciliæ rex in caſtra francorū uenit. Cui obuiam procedentes primores exercitus: diſſimulato (ut poterant) mœrore: carolū excipiūt. Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo ſe indicio pdat. Igitur carolus languentem quandam procerum leticiam admiratus: mox qualiter ſe frater gerat percōtatur. Reſpondentibus illis regem quidē morbo affici: feſtinat carolus ludouicū inuiſere: quē ut mortuū cōſpexit: humi proſtratus cum breuē ad deum orationē emiſiſſet: ſurgens a lachrymis temperauit: nec mœſticiæ ſignum prodens: bono animo eſſe reliquos hortatur: ne ex dāno recenter accepto hoſtis ferocior eſſet: qui conſuetudinem fecerat caſtra francorū per dies quoſq; iaculis offendendi. Ad quartū eīm lapidem e regione caſtrorū noſtrorū caſtra ſarracenus habebat. & q̄uis in noſtros intra uallū ſe cōtinentes tela eminus emitteret erūpentibus tamen francis nunq̄ prælii poteſtatem hoſtis exhibebat. Dū his leuibus præliis aſſueti eſſent collectis demū maioribus copiis: munitiones francorū obire & late per agrū uagari ad oſtentationē cœperunt. Quā rē aīaduertentes franci: caſtris egreſſi in hoſtem pergunt. Et q̄uis paulo longius carolus copias haberet: nihil tamen cunctatus: militē educit ſimulans fugam: ut hoſtē aliquo aſtu falleret: quem inſecuti ſarraceni uelut fugientē cōphenſuri eſſent: carolum ſtatim in ſe arma uertere: & francos a tergo uenire conſpiciunt: ita inter duas acies interceptus hoſtis multa ſuorum clade accepta ad caſtra ſe recepit. Tria milia occubuiſſe illic traduntur præter eos quos fugiētes mare deſorpſit: periere præterea complures in foſſis quas in perniciem noſtrorum ſuperiniecto ſabulo ſarracenus extruxerat. Erat inter hoſtium caſtra & thunicium maris ſinus quo in urbem commeatus affatim importabatur. Hunc ut hoſti præcluderet carolus: accerſitis fabris lignariis ſpacioſam turrim ligneam ædificari & ad ſinus oram admoueri mandat. Quod poſtq̄ rex thunicii cognouit: coacto ex omni regno ſuo ingenti exercitu: aut terrere francum: aut omnino perdere ſtatuit. Progredienti ſarraceno chriſtianus exercitus occurrit: fugatq; atq; perſequitur. Deſtitit tamen longius abire: eo q̄ laſſus eſſet miles: & inſidias ab hoſte poſitas eſſe uereretur. Igitur in caſtra hoſtium conuerſus omnia diripit atq; incēdit. Hāc uictoriam grauis peſtilentia ſecuta eſt: a qua nec ſarracenus immunis euaſit. Quāobrē

Inducias rex thunicii a philippo petit.

adductus thunicii rex caduceatorem de pace ad philippum regem mittit. Induciarum hæ fuerūt leges: impenſam omnem pſentis expeditionis ſarracenus auro compenſaret: annuū tributum quod ſiciliæ regibus ſoluere tenebatur: carolo quotannis penderet. Captiuos chriſtianos liberos dimitteret. patereturq; chriſti fidē in ſua gente p fratres ordinū diui dominici: atq; franciſci libere annunciari & doceri: neq; ſuos prohiberet ſacris initiari chriſtianis. Auri parte diſſoluta: decēnes induciæ iuramēto pactæ ſūt. Demū parata claſſe & milite recepto: philippus per ſiciliam (ubi patris uiſcera in monte regali terræ ſunt religioſæ cōmendata) & inde per italiā in galliam ſe cōtulit: yſabella uxore in itinere defuncta: & nauarrorū rege theobaldo apud drepanū mortuo. Cū autē uiterbiū philippus ueniſſet: diſſidentes de pontifice inſtituendo cardinales ad cōcordiam adduxit qui in theobaldū leodienſem archidiaconū cōuenerunt q gregorius

Rex philippus ſacratur.

decim⁹ appellatus eſt. Regni aūt dyademate remis a ſueſſionēſi āntiſtite adepto: uiromandiā attheſiūq; a roberto fratre inuitatus uiſere cōſtituit. Qui licet iter delitias p re

gia dignitate uerſaretur: tamen poſt amiſſam uxorem cilicio continenter uſus eſt. Cũ
auté tertiũ annũ regnaſſet: diſſidentibus ꝑ odium arminiaci comite: & girardo de caſa
bona: Philippus girardi cauſam tuebat᷑. Sed arminiacus ad caſambonã accedens mul/
tis opprobriis cũ girardũ laceſſiſſet: girardus iniuriarũ impatiens: caſtello egreſſus in
arminiacũ proſilit: & comitis fratrẽ: quẽ imprimis occurrentẽ ſibi habuit necat. Quo
incõmodo affectus comes: accerſito in auxiliũ comite fuxenſi: in girardũ ad caſambo
nã progredit᷑. At girardus hoſtiũ poteſtatẽ ueritus: in caſtellũ quod philippi erat cum
uxore & liberis ſe recepit: regis auxilio implorato: cui ſe cauſamq; oĩs diſcidii permitte
bat. Verũ arminiacus fuxenſiſq; parui philippũ habentes: girardũ obſident. & caſtello
expugnato oẽs incolas occidunt: præter girardũ: qui clam forte fortuna aufugerat. Eã
rem grauiter ferens philippus: copioſo admodũ exercitu contracto fuxum petit: ubi ĩ
arce ſitu atq; arte munitiſſima multis ſatellitibus ſtipatꝰ comes agebat: ſecurꝰ loci quẽ
inexpugnabilem arbitrabat᷑. Ad quẽ cũ philippũ propter ſcopulorũ rigorẽ & uiæ an/
guſtiã ꝓxime caſtra admouere: nec militẽ ꝓmouere poſſet: rupem concidere: & angu
ſtias proferre inſtituit: nõ ſe inde abiturũ profeſſus: priuſq̃ arcẽ diruiſſet. Conſtantiam
philippi ſecũ reputans comes: nũcios ad regem mittit: q eũ ad oẽm obedientiã paratũ
eſſe teſtarent᷑. Iuſſus ergo comes ad philippũ ſupplex accedit: quẽ ĩ cuſtodiã miſſum
anno toto uinctum tenuit. Abductis inde uxore & liberis comitis philippus pariſiũ re/
petit. Exacto anno liberatus carcere fuxenſis comes poſſeſſionem omnem a philippo
recuperat. Eodem prope tempore ãno ſalutis milleſimo.cc.lxxii. patrum ſynodus
præſide gregorio decimo romano pontifice lugduni habita eſt: ubi de expeditõne in
ſyriam ducenda actum eſt. Ludouicus cognito pontificis aduentu: ad eum ſalutãdum
profectus poſtq̃ de chriſtiano ſtatu diu confabulati ſunt: tres lugduno finitimas arces
in poteſtate gregorii donec ſynodus ſolueretur permiſit: attributo inſuper ad pontifi/
cis cuſtodiam (non paruo numero) milite. Rediens lugduno philippus mariã iohan
nis borbonienſis filiam quia forma erat & pudicitia inſignis: duxit uxorẽ. Mortuo
deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohannam a matre ad ſe dedu
ctam in tutelam recepit: miſſo ad nauarros ſtephano belmarchio qui fidelitatis iura/
menta puellæ nomine a proceribus exigeret. Per idem tempus ferrandus caſtellæ
regis filius qui ex blancha ludouici filia duos liberos ferrandum & alphonſum ſuſce/
perat: moritur. Cuius morte poſt patris deceſſum regnum caſtellæ ſicut ex cõuentiõe
nuptiarũ conuenerat ad alterũ ex ferrandi filiis pertinebat. Sed perfidus rex pater fer/
randi cum ſanxium ſuperſtitem ferrando uidet: matre blancha filiiſq; exhæredatis:
proceribus caſtellanis imperat ſanxium in ſuum regem admittãt: eiq; debitam ꝓſtent
fidem: præſertim cũ ſe ætate & morbo confectum adminiſtrando regno nõ ſatis ydo/
neum iudicaret. Sanxio rege inſtituto: pater nihil prorſus terræ aut ditionis: ſuis nepo
tibus diſtribuit. Nec admonitus a philippo ut pactorum recordatus nepotum iura ſer/
uaret: aut ſi id minus uellet: blancham & liberos eius ad ſe dimitteret. Permiſit igitur
caſtellanus ueternoſus rex blancham cum liberis hyſpania abire. Ad hoc philippi in/
commodum alterum ſucceſſit: mortuo non ſine ueneni ſuſpitione ludouico eius filio
Cuius autor ueneficus petrus brochius regis cubicularius eſſe putabatur. Nam ſæpe/
numero reginã mariam inſimulabat: quia mulier uidelicet nouerca: prioris matrimo
nii liberis regnum inuideret: optaretq; ex ſe partos ad id dignitatis promoueri. Cum
de ea re inter aulicos & regni proceres rumor increbeſceret: nec ulla ratione tanti fla/
gitii patrator inueniri poſſet: uaticinio rem quærere inſtituit. Erat apud niuellã bra
bantiæ oppidum religioſa ex beguinarum profeſſione mulier uaticinandi perita. Ad
hanc conſulendam philippus petrum baiocum antiſtitem uxoris petri brochii conſo/
brinum & ſtephanum diui dyoniſii abbatem legat. Hi cum niuellam perueniſſent: pe/
trus baiocus ſimulans ſupereſſe ſibi aliquid diuini obſequii quod non abſoluiſſet: Re/
licto domi abbate ad uatẽ contendit. Cognoſcitq; ex illa quis ludouici necem procu/
raſſet: & ſimul mulierẽ obteſtatur: ne ſuo collegæ abbati reuelet homicidã. Quæ pau/
lo poſt a ſtephano rogata: reſpondet q̃ de cæde nouerat ea baiocenſi epiſcopo dixiſſe

Arminiacus comes.

Contẽtio de regno caſtellæ.

Petrus bro/chius ueneficus.

Nota

a quo ſi uelit ſciſciteť. Hoc aſtu præuentus a petro ſtephanus: & ſi doli ſuſpitionē habe ret: re diſſimulata una cum antiſtite ad philippū redit. Quē cū imprimis rex de begui na interrogaſſet: atq; ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepiſſet: Vocato ad ſe epo quærit quod fuerit mulieris de filii cæde oraculū. Quo reſpondente ſe oraculū a mu liere ſub ſacræ confeſſionis ſignaculo audiuiſſe: neq; id pro ſacerdotali integritate reue lare poſſe. Et ego rex inquit epiſcope nō ut confeſſorē: ſed ut nunciū ad uatem te lega ueram. Sed propterea indiſcuſſum crimen non ultra differā. Acceſito igitur theobal do dolenſi pontifice: atq; arnulpho milite templario: his negociū imponit uatē côue niendi. Qui legatione diligenter expleta: philippo referunt reginā culpa carere: alterū eſſe q facti conſcius ante philippi oculos dietim uerſaretur. Hac relatione q̄uis triſticiā philippus contraxiſſet: dolorē tñ diſſimulat. Atq; interim ſororis blanchæ q̄ ab hyſpa no rege contēpta fuiſſet reminiſcens: ſororia iura repetere conſtituit. Cuius rei cauſa cōparato exercitu p pictauiā atq; uaſconiam ad ſaluā terram ī pyreneo ſaltu oppidum copiis promotis: tandē ſæua hyeme impeditus: cômeatuq; defectus: ex quorūdam ,p, cerū quibus expeditio non placebat conſilio: militē domū dimittit: miſſo ī nauarram cum delecta militū manu carolo artheſii comite: q belli motū ſedaret ſuppetias ferēs euſtacio belmarchio quē ſeditioſi quidā nauarræ primates pampilone obſeſſum tene bant. In eo belli negocio cū ſecunda fortuna carolus uſus eſſet: caſtellæ rex carolum p nuncios oratum facit: ad ſe cōcedat. Sed id facere carolus diſtulit donec philippū de re ipa conſuleret. Ex conſilio regis cū ad caſtellæ regem carolus acceſſiſſet: longa cō fabulatōne habita: caſtellanus carolum orat ut conciliator pacis inter philippum & ſe interueniat. Et uix qdem hæc locutus fuerat caſtellanus ecce tabellarius ex francia cū epiſtola uenit. Litteraſq; caſtellæ regi reddit. Eas poſtq̄ rex p legit: O carole inquit nō ſum amicorū ope deſtitutus. Sunt apud francorū regem q mihi diligenter obſequunť meq; de his q̄ apud philippū geruntur efficiunt certiorē. Quibus & te conuenire opor tuit: qui mihi es conſobrinus. Talibus colloquiis poſtq̄ dies aliquot exacti ſunt: caro lus uale regi dicto nauarram petens: ordinatis rebus: ad philippū in franciā uenit. nar rans q̄ a caſtellæ rege ipe audiuiſſet: eſſe apud eū qui archana ipſius conſilia inimicis p derent. De qua re cū philippus magnopere ſollicitus eſſet: contigit ut tabellarius q ad regem caſtellæ litteras a petro brochio p idem tēpus acceperat morbo intercept⁹: pri uſq̄ mortē obiret: litteras ipas monacho cuidā tradiderit philippo pferendas: p oēm religionē obteſtatus: q nemini niſi philippo litteras redderet. Acceptis litteris mona chus ad regem ,pficiſcitur: & ut tabellario promiſerat cōmiſſa abſoluit. Intelligit rex ex litteris petrū brochium pfidum & rerū ſuarū proditorē eſſe. Nam ex diplomate & ſi gillo cognitus eſt autor. De quo nihil dubius rex brochiū depræhenſum: pariſii in cu ſtodia haberi iubet. Quod ubi cognouit baiocus præſul: romā aufugit: eccleſiæ pſidio protegendus. Côuocatis pariſii paucis poſt diebus proceribus: morte dānatus eſt bro chius: quē carnifex excipiens ante ſolis ortū patibulo ſtrangulauit. Brochio ultimo ſupplicio affecto philippus atq; caſtellanus rex: cū hic bayone eſſet: ille apud mômar ſanū ageret: & p legationes ultro citroq; miſſas de blāchæ & filiorum iniuriis tractare tur: nuncii a pontifice romano martino quarto ueniunt: qui reges ad paeē cenſura ec cleſiaſtica compellerent. Hæc cauſa extitit quāobrem philippus cœpta non eſt pſecu tus. Magna in excelſo principe uel humilitas uel ſocordia: ad ſacerdotis imperiū cau ſam innocentis ſororis & pupillorū deſerere. Deſeruit tñ philippus & profectus inde: aragoniæ regem petrū occurrentē ſibi habuit. Qui paucis apud tholoſates diebus mo ratus: in cathaloniā remeauit. ubi conſtantia eius uxor ex manfredo genita uirum do cet tempus adueniſſe cū ſiciliæ regnū ad ſe ptinens occupare poſſit. Eadem tempe ſtate ſequana fluuius tam exundanti aquarū incremento intumuit: ut maioris apud pa riſiū pontis teſtudines ſex diſſoluerit: & minoris unam: urbe p gyrū aquis circūſepta.

Bellū in caſtellanos inane.

Nauarra.

Carol⁹ artheſii comes hyſpaniā petit.

Petri brochii proditio reuelatur.

Petr⁹ arago.

Sequanæ exundatio.

Ad petrū aragonū redeo. A gente importune apud uirū conſtantia ne ſiciliæ res ne gligeret: adductus quoq; a nicholao tertio romano pontifice qui caroli regis potenti am minorem facere cupiebat: ut conſtantiæ ſuæ uxoris ius in ſicilia uindicaret: pettus

miſſis meſſanã pãhormũq; nũciis: iubet terræ cõditionẽ & ſtatũ iqri. Cõicato cũ ciuib⁹ cõſilio: nũcii adductis ſecũ regni qbuſdã primariis ad petrũ reuertunt̃. Cũ quo fœdere icto ſiciliẽſes cũ in urbes ſuas quiq; cõceſſiſſẽt cõſtituta ad deteſtabile facin⁹ nocte: oẽs gallicæ ſtirpis una cũ grauidis uxorib⁹ necant. Nec defuerũt q matrib⁹ exſectis euulſũ ex utero fœtũ ad parietẽ allidere nt: ne qd franci ſanguinis apud eos poſthac extaret. Hoc crudeli initio petrus ſpem cepit: & ſimulata in ſarracenos expeditõne: in ſiciliam mox aduerſus carolũ andegauũ ſe conuertit: q eodem tpe meſſanã obſidebat. Contra uero philippus de rebus ſiciliæ ſollicitus: ut petrũ a ſicilienſi bello reuocaret in aragoniã p parpigniacũ exercitũ ducit genuã capit & diruit. Publicauerat em̃ martinus q̃rtus petri regnũ: & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniã iter unũ quod incolæ ſclusam uocant tranſitu qdem difficile: ſed breue: quod p̃terea hoſtis dolus ſabulo oppletis impediuerat: ſeq; in iugis montiũ continebat unde francoꝝ uenientes copias cõtemplaretur. Scrutanti philippo commodũ qua faceret iter. Ruſcilhanus qdã nothus q apud genuã captus libertatẽ a rege meruerat: ſcire ſe ait uiã ad primũ ꝓximũ lapidẽ qua neſciente hoſte exercitus tuto euaderet. Rem gratã læto aĩo rex excepit. Iuſſiſq; aliquot ex ſuis ſimulare p ſclusam facere tranſitũ: ip̄e cũ expedita militũ manu nothũ ſecutus: tandẽ p denſiſſimos ſentes & inculta uirgulta: in proximũ montẽ euaſit: atq; ad ſe p eandẽ uiam copias oẽs recepit. Hoſtis aũt cũ in montes ſuperaſſe francos: & ad ſe ordine inſtructo contendere uidet: nullo cõmiſſo prælio: fugã arripuit: caſtris relictis. Inde ad petrãlatam itum eſt: quã a frãcis circũuallatã: oppidani intempeſta nocte igne p mœnia iniecto deſeruerunt. Ea a noſtris occupata & præſidio impoſito philippus geronnã copias mittit. Vbi laborioſa nimis obſidio fuit: & oppugnatio frequens: atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit philippus machinã quã ad quatiendos diruendoſq; urbis muros fabricatã obſeſſi noctu urbe egreſſi ſuccenderunt. Eam ob rẽ nimia indignatione percitus rex: firmat aĩo fame p̃mere ciuitatẽ. Interim tñ ꝓpter cadauerum p agros paſſim iacentiũ putorẽ & muſcarũ uix credibilẽ multitudinẽ peſtilens factus aer frãcis lætifer fuit. At petrus accepto philippi in aragoniã aduentu relicta panhormi uxore cõſtantia: q̃ rerũ ſicilienſiũ curã gereret: magnis aſſumptis copiis in aragoniã nauigare feſtinat. Erant regiæ naues in ſtatione apud portũ roſæ unde cõmeatus in caſtra frãcorũ dietim facile importabat̃: donec petrus aragonenſis uectores itercipere magnopere conatur. Itaq; portũ roſæ occupaturus milibus duobus & quadringentis armatis aſſumptis: ad portũ mouens inſidias ponit Cuius aduentu ab exploratore franco cognito: rem ad radulphũ coneſtabilẽ & iohannẽ haricurtũ exercit⁹ mareſchalũ defert. Hi cõione cũ comite marchiano habita: quingentos electos milites duce exploratore educunt. Contemplatis aũt hoſtiũ copiis q̃ ſuis maiores erant: cũ neſcirent petrũ in inſidiis agere: retro abire ſtatuerant: niſi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commilitones ecce in conſpectu adeſt hoſtis: quẽ q̃rebamus. Quid cunctamur: hodie diuæ aſſumptiõis mariæ feſtũ diẽ acturi ſumus. Ab ea ſperemus opem aduerſus eos q cõionis chriſtianæ ſunt extorres. Par em̃ nobis meritũ impendet eccleſiæ iniurias ulciſcẽdo: ac ſi in fidei hoſtes pugnaremus. Hac mathei oratione incitati franci aragones inuadunt. Fitq; p̄lium atrox & cruentũ: ita ut petrus equo deſiliens cum pedite pugnaret Vbi uulnere accepto: & fugientibus ſuis ip̄e quoq; fugæ ſe cõmittẽs paulo poſt iteriit. Hac uictoria philippus exultans de expugnanda gerõna maxime laborabat. Erat in philippi exercitu fuxenſis comes q cũ geronnẽſibus nonnũq̃ (non ignaro rege) colloquebat̃. Hic ciuitatis ſtatũ cõpertũ habebat: & in illa tridui uix cõmeatũ eſſe non ignorabat. eã ob rem ſciens cupere ciues philippo conciliari: regẽ rogat ſi geronnẽſes ad deditionẽ ſaluis fortunis oĩbus reciperet. impetrat comes paucoꝝ dierũ inducias: donec geronnenſes ſuũ regẽ ad ferendas illis ſuppetias admoneant. Miſſis ob eam rem a geronnenſibus ad petrũ legatis: cognita principis ſui morte ad ſuos cũ rediſſent: Ciuitatem philippo dedunt permiſſa illis exportandorũ quo uellent bonorũ ſuorũ poteſtate. Recepta geronna firmum ex ſuis præſidium philippus imponit. Atq; ad tholoſates ſe conferre conſtituens: malo conſilio uſus: claſſis partem q̃ in portu roſæ erat in fran-

Machina extruitur.

Peſtifer ãn⁹.

Petrus in aragoniã reuertitur.

Mathei de roya ad ſuos oratio.

Petrus vulneratus interiit

Geronna dedit̃ philippo.

clam remittit. Quod poſtq̃ hoſtis cognouit: francos reliquæ claſſis cuſtodes adoritur
& plurima cæde dilaniat. inter quos enguerrannus caroli nauium præfectus & auber/
tus de longaualle uiri armis ſtrennui occiduntur. Franci uero tanto incommodo ac/
cepto: nauibus igne impoſito atq; incenſo oppido ad regẽ ſe recipiunt. Qui ægre igno
miniam ferens febrem incidit. Et cum iugum mõtium hoſtis inſideret: philippus per

Philipp⁹ mo ritur.

anguſtias pyreneas perpigniacum ſe contulit. Vbi recrudeſcente morbo: ſacris chriſti
anis receptis rex emoritur. Cuius exſecta præcordia narbonæ ſepulta ſũt. Oſſa uero ad
dyoniſianum cœnobium elata. Huic philippo duæ uxores fuerunt: una yſabella ex ara
gonenſibus quæ tres illi liberos tulit. Ludouicum qui mortuus eſt infans. Philippum
qui pulcher appellatus eſt: & carolum ualeſienſem. Ex altera cui mariæ nomen fuit:
brabantini ducis filia proceſſit Ludouicus ebroicenſis comes: & Margareta quæ an/
glo regi nupſit: & Blancha quam auſtriæ dux auberti alemannorum regis filius du/
xit uxorem.

PAtris regnum philippus pulcher anno gratiæ ſalutaris ducenteſimo octoge/
ſimoſexto ſupra mille ſuſcepit. Ad quem edouardus anglus ueniens aquita/
niam ſub philippi ditione atq; poteſtate ſe poſſedere cognouit: præſtito iu/

Edouard⁹ fidefragus.

reiurando in fide erga regem permanendi: quam tamen minime obſeruauit. Nã ma/
gnis copiis normanniam derepente inuaſit: regiæ claſſis occiſis præfectis & aliis pluri/
mis qui normanniam philippi nomine moderabantur. Quam rem poſtq̃ rex cogno/
uit ad edouardum & aquitaniæ præfectos mittit. Mandans eos qui huius rebellionis
autores extitiſſent compræhenſos petragoricum ducant digna pro ſcelere pœna affi/
ciendos. Sed contumax anglus dicto audiens non fuit. Eapropter per arnulphum de
nella coneſtabilem aquitaniam philippus ſibi uendicat. Et nihilominus edouardo diẽ

Attẽde edouardi dolum.

dicit ad iudicium ſuum ueniendi. At anglus debitæ philippo fidei conſcius ut aliquam
conceptæ a ſe fraudi uiam aperiret: per nuncios philippo ſignificat ſe aquitaniam: & qc
quid in francia terræ ſub imperio eius tenuiſſet remittere: eiq; in perpetuum cede/
re. Hæc enim edouardus dicens ſpe magna ducebatur: armis poſſeſſionem repetendi:
quas iure belli atq; gentium forte poſtea comparatas: non aliena ditione aſtrictus re/

Guido flandriæ comes cum filia retinetur a rege.

tineret. Eadem ferme tempeſtate guido flandriæ comes inita clam cum edouardo
ſocietate filiam illi ſuam deſponderat. Quod ne præter philippi aſſenſum facere uide/
retur: ipſe cum filia ad regem uenit: ut inde in angliam ex regis ſententia traiiceret. At
ſecus ac comes ratus eſt accidit. Nam pater in cuſtodia habitus eſt. Et filia cum liberis
philippi educanda tradita. Interim carolus philippi frater expeditionem in aquita/
nos ducit. Et rionem arcem maritimam circumuallat. Quo tempore rodulphus de nel
la ponteuſeyum obſidens quam arcem complures aquitani angliq; præſidio tenebãt:
pacto cum anglis clam inito: arcem recepit: atq; ita anglis liberis dimiſſis: aquitanos
omnes uinctos ad carolum rionem perducit. Quos furcis appenſos carolus ante rio/
nis portas ſtrangulare imperat. Quo terrore perculſi iohannes de ſancto iohãne: & io/
hannes britonicus qui rione obſeſſi erant noctu fugientes: priuſq̃ naues ad hoc in por
tu paratas conſcendiſſent: a uaſconibus angliſq; necantur. Intellecta obſeſſorum ſedi/
tione: carolus arcem expugnat: interemptis uaſconibus cum bona anglorum parte.
Deinde ad ſanctum ſeuerum mouens eum per continuam æſtatem dura obſidione
locum preſſiſſet: oppidum tandem capit. At paulopoſt carolo in franciã abeunte: op/
pidani in fide non manſerunt. Multis bellis occupatus philippus: cum re pecuniaria

Centeſimã & quinquageſimã philipp⁹ indixit.

laboraret tributum a mercatoribus primum: mox & a clero plebeq; centeſimam atq;
quinquageſimã oĩm quæ poſſidebant exigit. Secutũq; eſt aduerſus anglos ingens bel
lum. Cuius rei gratia miſſus ab edouardo frater eius eadmondus bayone mortuus eſt.
Poſt eius mortẽ uaſconibus ſollicitis & ſummopere curantibus ꝑſidio & cõmeatu mu
nire ciuitates: robertus artheſii comes q in aquitania aduerſus anglos bellum admini/
ſtrabat occurrit. Fugauitq;: cõpluribus ex illis occiſis. Per idem tẽpus Henricus dux
barry qui edouardi filiã deſponſauerat campaniã incurſiõibus atq; incẽdiis uexat. quẽ
galterus creciacus cũ magnis copiis barrũ iubente philippo petẽs: terram ita uaſtat: ut

henricũ ꝑ campaniã graſſantẽ domũ repetere compulerit. Inſurrexit p̃terea aduer/
ſus philippũ guydo flandriæ comes atq; edouardi partiũ fuit: cũ fuiſſet a philippo ſuæ
libertati ꝑmiſſus. Hãc belli cauſam iuſtã eſſe ratus philippus: arma capit: & magno mi/ Bellũ flãdrẽſe.
litũ robore in flandriã ꝓgredit᷑. Et ad inſulã caſtra ponẽs oppidũ cũ arce expugnatum
recepit. Dũ hæc a philippo gerunt᷑ carolus aqtania p̃fectis relicta: artheſiũ reuerſus eſt
Atq; a ſancto audomaro copias in flandrenſes mouet. Cui occurrens apud furnas guy
do comes: ſexcẽtis equitibus & ſexdeci peditũ milibus inſtructus: ꝑlium non detraxit.
In quo guillermus iuliaci & henricus bellomõtenſis cũ plurimis capti ꝑ diuerſas cuſto
dias aſſeruari iuſſi ſunt: & furnæ cũ oĩ ualle caſletẽſi a carolo occupatæ: guido uero bru
gis ſe recepit. Ad quẽ edouardus anglus ex anglia cõcedens: cũ audiſſet philippũ ad ſe
infeſto agmine ꝓficiſci relictis brugis ip̃e & comes gandauũ petunt. Philippo quidem
(abeũte guidone) brugẽſes deditionẽ fecere. Nec multi dies interceſſerũt. cũ edouar
dus inducias a rege poſtulauit. Quibus ad bienniũ conceſſis & iureiurando roboratis Induciæ.
philippus flandria egreſſus eſt. Eodem tp̃e bonifacius octauus põtifex romanus lu Sancti ludo/
douicũ regẽ claris operibus & miraculis illuſtrẽ in numerũ cæleſtiũ incolarũ rettulit. uici in ſãctos
Conceſſit p̃terea philippo atq; eius ſucceſſori filio priuilegiũ uacantiũ eccleſiarũ pro/ relatio.
uentũ anni unius exigendi: p̃terq̃ earũ quas cathedrales & monaſticas uocant: id autẽ Regalia.
ius regaliæ appellatũ eſt quod regibus ita peculiare eſſe franci cõtendunt: ut nihil ma/
gis ad ius regiũ ꝑtinere poſſit. Cõuenere ꝑ id tp̃s apud uallicolorẽ aubert⁹ alemãnus
rex & philippus q ueteris amicitiæ atq; ſocietatis iura innouarunt. Firmata inter reges
beniuolentia cũ induciarũ finis adeſſet: philippus carolũ ualeſiũ cũ ualida militũ ma/
nu in flandriã mittit: q duaco atq; bethunia capta: brugas contendit: aduerſus robertũ
guidonis filiũ: qui illic caſtra fixiſſe dicebatur. Prælii poteſtate facta: cũ uictoria ad frã/
cos inclinaret: fugientes flamingi gandauũ ſe recipiunt. Quos cũ carolus inſequeret᷑: Guido co/
guido intercedentibus amicis cũ filio roberto ad carolũ ſupplices acceſſerunt: deinde mes & rober
ad philippũ deducti diuerſis cuſtodiis mancipant᷑. Tunc flandriã ingreſſus philippus: fi tus eius filius
de illi a ꝓceribus p̃ſtita: iacobũ de ſancto paulo flandriæ p̃fecit. Nec parũ fortunæ fuit in uiculis ha
tot ſæcularibus bellis regẽ implicare: niſi romanũ etiã pontificẽ aduerſus eũ ꝓuocaret bentur.
Bonifacius eñ octauus bellũ hieroſolimitanũ aĩo agitans: cũ ſperaret philippũ ad id
bellũ inducere: appamenſem ep̃m ad regẽ mittit. Qui incaſſum ſe niti cũ intellexit: mi
nis agere tentans. quaſi philippũ regno priuandũ dictitaret: ſi pontifici nõ ſuffragaret᷑
in carcerẽ philippi iuſſu cõiectus eſt. Quo facto quia ius gentiũ uiolaſſe philippũ boni/
facius diceret: ut erat ſupra modũ arrogans: ultionẽ parat. Itaq; miſſo in franciã archi/
diacono narboneñ. philippũ uetat quicq̃ de eccleſiæ ꝓuentibus ꝑcipere: q tametſi ec/
cleſiarũ defenſor ſit: ſe tñ regnũq; franciæ per eius contumaciã ad romanã eccleſiã de/
uolutũ eſſe. Si ſecus faceret: ip̃m cum fautoribus in hæreticorũ numerũ habiturũ. Epi
ſcopis quoq; & aliquot abbatibus theologis inſuper & pontificii iuris doctoribus diem
dicere iubet: romæ ad kalẽ. nouẽbres ſe ſiſtendi. Simulq; indulgentias & conceſſiones
a romanis pontificibus francis elargitas nullas eſſe declarat. His mandatis ab archidy
acono expoſitis philippus ep̃m appamenſem q ob maledicta in regẽ in carcere teneba
tur archidyacono reſtituit. ſimulq; imperat regno ſine cunctatione illũ excedere. Inſe/
quenti poſtea uere conuentu pariſii habito pontifices primũ philippus cõmemoratis
quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat: a quo ſuarum eccleſiarũ prædia prouentuſq;
accepiſſent: deinde ad proceres cõuerſus. Et uos inquit uiri nobiles quẽ uobis regem
dñmq; habere arbitramini? Reſpondentibus ſine controuerſia regio ſe iure illa oĩa te
nere atq; tueri: at inquit rex bonifacius ita agit: q uaſi uos regnũq; omne francorũ ſedi
apoſtolicæ ſubiectũ ſit. Imperiũ enim alemannorũ quod ip̃e alberto ter petenti nega/
uerat: illud cum francorũ regno ſimul alberto contulit. Nos autem o uiri fidei ueſtræ
atq; beniuolentiæ gratias agentes pollicemur: libertatem publicam ueſtra ope freti ꝓ/
tegere. Conuentu diſſoluto: rex publico edicto prohibet e regno quicq̃ auri argen/
ti ue aliarũq; mercium exportari: conſtituta in præuaricatores edicti pœna. Iubet præ
terea ad regni extremos fines atq; exitus cuſtodes aſſignari: qui ingredientes egredi/

Cauſa cædis in francos a/pud curtra/cum a flami/gis factæ.

enteſq; aſſeruent. Interim dum hæc a philippo ſollicite curantur: ſeditio a flandren/ſibus in iacobũ comitem ſancti pauli quem genti præfecerat rex orta eſt: ob uectigalia quibus comes incolas aggrauabat. Ad curtracũ hæc primo peſtis exũdauit. Fitq; a ple be brugenſi in francos pernitioſus inſultus: cadentibus utrinq; q̃plurimis. Quod ut re ſciuit philippus: delectos bono numero milites brugas mittit. Quos ſimulata parẽdi humilitate receptos: nocte inſequente brugenſes trucidant. Fama extitit comitem ſan cti pauli brugis admiſſum cõminatum fuiſſe oppidanis quibuſdam necem: atq; ob id/ ip̃m brugenſes animos ad tantũ facinus deſumpſiſſe. Noctis atq; hoſpitis ſui tamen be neficio defenſus comes aufugit: ſuis relictis quos noctu brugenſes ad magnum nume rum furentes trucidauere. Et ſceleris immanitate tumultuoſiores effecti cõtracta om/nis generis hominũ manu: ſpem capiunt guidonem comitem ſuum quem in cuſtodia philippus habebat liberandi. Atq; ita mouentes guidonem namurcum comitis flan/drenſis filium obuium excipiunt qui alemannorũ theutonicorumq; raptim copiis in/ſtructus: eorum expectationem auxit. Parantibus bellum brugenſibus: rex nouas copi as roberto artheſien̄. attribuens iubet in flandriam proficiſcatur. Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas curtracũq; caſtra ponit ad fluentum quod mediũ inter ſe atq; hoſtes erat. Quod tametſi ponte flamingi iunxiſſent aduenientibus tamẽ francis pontẽ diſſoluerant. Quo a francis magna contentione hoſtiũ inſtaurato: dies prælio dicta eſt. Erant in exercitu brugenſium plebei fere oẽs uerubus partim parti cla

Francorũ te/meritas.

uis & præacutis ſudibus inſtructi. Quã ob rem parui illos habentes equites franci: pedi tem qui in prima acie erat & bene rem gerebat ad ſe reuocant: atq; ita equites ex equis prælíantes in aciem progreſſi occidũtur. Quibus dum auxiliari robertus magna ui cõ tendit: multis vulneribus acceptis occubuit: fugæ ſe committentibus duobus hominũ milibus: inter quos comes ille ſancti pauli & bolonienſis comes robertuſq; claromon/tenſis comitis filius principes extiterunt: ꝑpetua ignominia notati. Periiſſeq; in hoc ꝓ lio referuntur præter ip̃m robertum genere inſignes uiri godefridus brabantinus cum eius filio egregio adoleſcente. Comes dãmallus iohannes hannoniæ comitis filius: re ginaldus de neella francus coneſtabilis: guido caſtrenſis mareſchallus: iacobus de ſan cto paulo iohannes bruliacus baliſtariorum præfectus: & alii numero ducẽti: quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibuſq; patuere: donec ex ordine minorũ qui/dam fraterculus roberti artheſienſis corpus triginta vulneribus confoſſum in ꝓximo uirginũ monaſteriolo terræ condidit. Occiſorum millia duodecim fuiſſe referuntur. Brugenſes autem tam inſigni uictoria adepta feroces: direptis francorum caſtris cur/tracum cum arce capiunt. Et guido namurcus ſuperbus iuuenis: rebus maioribus ſtu/dens inſulam obſidet tornacũq; atq; duacum cũ gandauo & ypris in ſuas partes uel me tu uel pollicitis allicit. & mox attrebates incurſionibus & populationibus infeſtat. Præ ſignaſſe hanc tam diram cladem cometa ferebatur: qui ſuperiore proximo anno uiſus fuiſſet. Hanc a plebeis ignominiam franca nobilitas accepit: quæ ſuis uiribus & gene/ris claritate freta atq; ſuperbiens: popularem turbam & miniſteriis uilioribus operam nauantem contempſit. Sumit enim animos quiſquis libertatẽ tuetur: nec inermis æſti mari debet qui pro patria uitaq; decertat. Eodem tempore pontifices franci quibus ab archidyacono narbonen̄. dies dictus erat (tribus ad bonifaciũ deputatis ep̄is) pur/gatos ſe a contumacia faciunt: propterea q̃ & bello flandrenſi diſtinerentur: nec lice/ret legibus poſitis regno egredi. Clade ſuorum accepta philippus copioſiſſimum ſu praq̃ credi poteſt exercitum cogit. Progreſſuſq; cum in agro attrebatium caſtra poſu/iſſet: hoſtemq; flamingum pene in conſpectu haberet (nam uitriacum hoſtis obſide/bat) neq; hoſtem prælio laceſſiuit: neq; locum ullum oppugnare ſuſtinuit territus ut vulgatum poſtea eſt nuncio quod ſoror eius edouardi uxor ad illum dimiſerat. Cuius

Commentũ ſeu fictio ab edouardo in uenta.

commenti autor fuerat edouardus. Nam cum ad flamingos inclinaret: omni ſtudio laborabat bellicum philippi apparatum diſſoluere. Igitur beniuolentiã ſimulans edou ardus uxorem de fratris futuro periculo certam facit: dicens ſe certo ſcire, ſi philippus prælio aduerſus flamingos congrederetur eum a ſuis in manus hoſtium prodendum

Digitized by Google

fore. Soror accepto fratris periculo philippum ſibi cauere litteris admonet. Huius rei
cauſa rex othelinum burgundionū ducem comitatu artheſii donat. Moxq; præſidiis
per loca munitiora relictis: reliquū exercitū domum dimiſit. Paucis uero poſt die/
bus flamingus cōmiſſi ſceleris pœnā excepit: Nam apud ariam occurrētes brugenſibꝰ
franci ſupra octingentos interemerūt. Hæc cum in francia geruntur carolus ualleſiꝰ
in appulia agens poſtq̃ de brugenſi uictoria certum nuncium accepit: compoſita cū fre
derico de rebus ſiciliæ pace: ad philippū ſe recepit. Burdegalenſes cū incommodū
a francis per flamingos acceptum cognouiſſent: philippi detrectantes imperiū regios
miniſtros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiq; ditionem uſurpant. Verebantᷣ
enim ſi quando icto inter frācos angloſq; fœdere in edouardi poteſtatē uenirent: pœ
na non diſſimili plecti: q̃ lōdonienſes edouardus paulo ā te affecerat: quos ad rebellio
nem ad ſuarū ædium portas ſtrangulatos fuiſſe fama vulgabat. Pugnatū eſt rurſus
eodem anno aduerſus flandrenſes. Qui non procul a ſancto audomaro uicti: milia. xv.
ex ſuis uno prælio amiſere. præterea apud inſulam graſſantes quingentos flamingos
tornacenſes duce fucaudo melleo oēs uel necauerunt uel captos abduxerunt. Per
eos dies philippus aquitaniā edouardo reſtituit: paxq; inter reges conuenit. Habitūq;
eſt non multis poſt diebus pariſii epiſcoporū atq; magnatum conſilium ubi de bonifa/
cii pontificis in francos concepto imperio actum eſt: deferentibus proceribus bonifa/
ciū pontificatu indignū eſſe: qui & homicida & hæreticus eſſet: quorū ſcelerum teſtes
in promptu habere facile erat. Fuit igitur oīm una ſententia bonifacii iuſſis parere non
deberi: niſi prius ſeſe ab obiectis illi criminibus expurgaſſet. Cuiſſententiæ unus tātum
ciſtertienſis abbas non eſt aſſenſus: ſed concilio relicto: ciſtertiū ſe contulit. Iohannes
quoq; monachus romanus legatus (qui per eos dies legationis munere apud francos
fungebatur) cognito quid in bonifacium conſultaretᷣ: ad pontificē reuerſus eſt. Qui
autem a pontifice uenerant conſtantienſis archidyaconus & nicolaus beſarus: miſſi ut
regno ſacris interdicerent: apud trecas depræhenſi carceri deduntur. Erat guidoni
flandriæ comiti philippꝰ filius qui bonifacii partes ſecutus: non contēnendas ex theu/
tonicis alemanniſq; copias in flandriā deduxit. Quibus aucti flandrēſes ſæuiore q̃ priꝰ
animo bellum in francos parant. Et ad ſanctum audomarū expugnādi loci ſpe procur/
rentes: quattuor milibus ex ſuis interemptis: morinū proximā urbem ſine præſidio re
lictam inuadentes incenderunt. Et cū aduerſus illos grandem admodū exercitū pero/
nam uſq; philippus promouiſſet: conſilio comitis ſabaudiæ inducias dedit flandrenſi/
bus & accepit: nulla re glorioſe geſta. Poſt hæc bonifacii arrogantiā iniquo animo
ferens philippus: anagniam quo ſe pontifex receperat ſarram ex colūnenſium familia
cum nogareto equite franco in italiam mittit: ob cauſam inſinuandæ prouocationis:
qua aduerſus bonifacii iniurias philippus ſeſe tuebatur. Sarra mutata ueſte: ne ab italis
agnoſceretur: quot poteſt amicos colligit: & conductis ducentis ex iis qui ſub carolo
ualeſio in appulia militauerant nogaretū cum bona manu ferentinum præmittit: ut
inde urgente negocio ſarræ auxiliaris adueniret: ipſe anagniam nocte gibellinarū ope
ingreſſus bonifaciū in patris domo capit: inde romā deductum ſuperbum pontificem
atq; animi ægritudine laborantem mors abſtulit. Ferunt nogaretū ſarrāq; in mandatis
habuiſſe pontificem ad philippum pducendi: ſed pontificiæ ſanctitatis reuerentia par
tim deterritos partim anagnienſium occurſu prohibitos cœpto deſtitiſſe. Talem uitæ
exitum habuit contemptor oīm hoīm bonifacius qui chriſti præceptorū minime re/
cordatus: adimere & conferre regna pro ſuo arbitrio conabatur: cum nō ignoraret eiꝰ
ſe loco uerſari in terris: cuius regnū non de hoc mundo & terrenis rebus ſed de cæleſti
bus eſſet: quiq; dolo & malis artibus epiſcopatū romanū ſibi quæſiuerat: & cæleſtinū
a quo dignitatem receperat in carcere dum uixit habuerat. Non prætermittam hoc lo
co ſcribere quod conſtanti fide per hos dies in pariſienſi agro accidiſſe ab hyſtoricis
accepi. Erat adam de monaſterio uallis ſarnarii conuerſus: cui uilla creches ad ipſm mo
naſterium ptinens commiſſa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante chriſti natalem dies
ad uillam ſibi creditam ex cœnobio ante diei exortum proficiſcēs: uno ſeruo tantum

Clades flamingorum.

Burdegalenſes philippi detrectāt imperium.

Bellū rurſus in flandria.

Abbas ciſtertienſis.

Bellū a flandris.

Philippus in bonifacium.

Conuerſi de monaſterio uallis ſarnarii apparitio nocturna.

comitatus: uidet in uia proceram arborem pruina geluq; albeſcentē ad ſe ociſſime cō/
cedere: quare equus cui inſidebat adam terrefactus e uia proſiliens: uix potuit a con/
uerſo ad uiam reflecti. Eodemq; metu affectus ſeruus nutare cœpit ita ut in pedes ſtare
& ambulare difficile illi eſſet. Propior conuerſo facta arbor cum homini nihil nocuiſ/
ſet euanuit: aerem & ſulphureū odorem relinquens. Suſpicatus ꝓpterea conuerſus ali
quid a demonio illuſionis fuiſſe ſibi obiectū: ad ſuperos aīm uertens: diuæ mariæ lau/
des recitat. Moxq; pone ſe hominis nigri equitantis effigiem conſpicit: aduerſum quē
adam indignabundus: Cur inquit infœlix mihi audes inſultare: cum mihi habeam in
monaſterio comprecatores fratres qbus cura ſedula eſt me & reliquos a cœnobio ab/
ſentes deo & diuæ mariæ commendare? Abi quandoquidem nulla tibi pars mecū eſt.
Diſcedens inde ad pauculum tempus demon: protenus conuerſo aſtitit forma homi/
nis q̃ maxima: cui prolixum & gracile collum erat. Quem ſe infeſtantem adam fruſtra
pugione repellere conatus: uidet confeſtim illum mutata effigie mediocri ſtatura eſſe
& monachi inſtar cuculla faciem uelare: cuius oculi ſicuti æs candēs rutilabant. In quos
dum conuerſus gladiolum incaſſum uibrat: pecudis ſimilitudine uiſus demon nō mi/
nor q̃ aſinus auritus apparuit. Vnde magis timēs ſeruus: domine inquit deſcribe in ſo/
lo orbem: atq; in medio crucem chriſti inſculpe: in circo enim ſtantibus nobis nihil ad
uerſabitur inimicus. Fecit igitur conuerſus ſicuti a ſeruo fuerat admonitus. Nec ſic de/
ſtitit impius aduerſator. Nam aſininas aures in cornua commutauit: atq; ad circulum
concedens opprobriis eſt a conuerſo reprobatus: & ſputis cōtaminatus. Cumq; a ſeruo
doctus conuerſus cruce ſe ſignaſſet: demon in dolii ſpeciem figuratus: ſe moleruas uicū
uerſus in rotæ ſpeciem circumegit: conuerſo illeſo relicto. Huius tam mirandi euētus
indicia extiterunt. Abbas imprimis uallis ſarnarii: qui a conuerſo fidē rei quæſiuit. Scri
ptor præterea hyſtoriæ: loci ubi hæc geſta ſunt inſpector: qui equum prius manſuetum
calcitrantem poſtea atq; ferocientem ſe uidiſſe profitetur. Languor item ſerui diutur/
nus: & ueſtium conuerſi intolerabilis fetor: & uocis donec zinziber deſumpſit diffici/
lis emiſſio.

Angoliſma ciuitas mor/ tuo comite marchienſi philippi fuit.

Per eoſdem dies marchienſi comite mortuo: angoliſma ciuitas philip/
po obuenit. Quam ipſe adiens aquitaniam quoq; & tholozatium prouinciam uiſitauit
pacatis quorūdam animis qui ad rebellionem procliui eſſe ferebantur. Reuerſus in
franciam philippus ratus flamingos ferociam deponere: ſi guido eorum comes carce/
re liberatus ad eos mitteretur: comitem cum filio guillermo dimittit. Illi poſtq̃ ſediti/
oſam gentem ad ſanitatem ducere non potuerunt: ad philippum ut promiſerant con/
uertuntur. Cognita flandrenſium pertinacia philippus: tertio in eos mouens apud mō
tem populorum ab arboribus populis quarum in eo loco copia eſt ſic uocatum poſitis
caſtris: cum ſperaret flandrenſes in prælium deſcenſuros cognouit hoſtem uallo ſe cō

Bellū in flandria.

tinere: & caſtra carris quadrigiſq; circumuallaſſe. Igitur cum aduesperaſceret: rege exar
mato & militibus paulo negligentius agentibus: ecce irrumpit in regem ferox hoſtis:
atq; in conſpectu philippi occiſis petro gentiano & iacobo fratre eius: aliis quoq; non
paucis rex conſcenſo equo cum ipſe ſibi galeam impoſuiſſet: in hoſtem animoſiſſime

Flandrēſium cædes.

fertur: obuios quoſq; interimens. Quem reliqui inſecuti uiginti milium flamigorum
ſtragem fecere: ita ut niſi ſuperueniēs nox tenebris hoſtem protexiſſet: actum prorſus
de flandrenſibus extitiſſet. Rediit ex prælio rex facibus accenſis quæ noctis caliginem
ſuperent. Huius uictoriæ tempore flandrenſis comes qui compendii aſſeruabatur de/

Caritas ānonæ.

functus eſt. Moritur item iohanna philippi uxor. Fuitq; his diebus tanta annonæ per
franciam caritas ut frumenti menſura quæ ſextarius appellatur: ſolidis ueniret cētum
Piſtores propterea publici ne plebs expoſitos a ſe uenales panes deſumeret: uiq; aufer
ret: officinas clauſerūt donec recenſitis diuitū & religioſorum horreis frumentum ue/
nale iuſſu philippi promeretur. Mortuo deinde edouardo angliæ rege: ſucceſſor eius

Edouardus tertius angl⁹ rex.

filius edouardus yſabellam philippi filiam uxorem duxit. Per eoſdem dies mortuo
benedicto undecimo: qui philippum ab excōmunicatione bonifacii abſoluerat: con/
uenientibus peruſii cardinalibus curāte maxime philippo bernardus gottus uaſco bur
degallenſis archiepiſcopus pontifex abſens eligitur: quem clemētem quintum appel

Digitized by Goo

lauerunt. Hic tempore electionis cum in gallia ageret: cardinales lugdunum ad ſe ueni
re iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus: aſſiſtente philippo & principibus cõplu/
ribus francis. Ex eo tempore anno ſalutis. M.ccc. quinto cœpit clemẽs auinionem ur/
bem incolere: ubi per annos quattuor & ſepuaginta ſedes pontificum manſit. Publicæ
leticiæ quæ propter noui pontificis aſſumptionẽ agebatur calamitas non defuit. Erat
iuxta uiam qua pontifex ducebatur murus ueteri materia male concinatus. In hunc cũ
turba uiſendi pontificis deſiderio conſcendiſſet: uetuſtate exeſus & pondere ſuperex/
tantis populi preſſus murus in britonum ducem collapſus eſt. Conſecrato clemẽte car
dinales ex colũnenſium familia ſuis dignitatibus prædiiſq; a bonifacio deſtituti reſtitu
untur. A quo etiam clemente dum ex lugduno burdegallam petit tam magnis impen
ſis eccleſiæ grauatæ feruntur: ut inde ad philippum graues admodum querelæ delatæ
ſint. Philippo autem qui ad bellum flandrenſe grandes ſumptus feciſſet pontifex de
cimæ ius donauit. Conceſſitq; ut eccleſias ſacerdote uel miniſtro deſtitutas ſibi ſeruiẽ/
tibus clericis atq; benemerenti familiæ conferre poſſet. Et quoniam per id tempus iu/
ſti ponderis moneta non eſſet: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æſti/
mationem ſe reducturum. Atq; ita clementem philippus dimittens: cum in franciã re/
diiſſet margaretam burgundiæ ducis maiorem natu filiam ludouico uxorem accipere
permittit. Sedauit præterea ortam a bellouacis in ſymonẽ epiſcopum ſeditiõem: quæ
eo proceſſerat: ut ciuitate extorris pontifex nobilium quorũdam manu collecta ciues
quoſdam ex inſidiis ceperit: ſuburbiis igne conſumptis. Tumultuatum etiam eodẽ an/
no a pariſiis ob monetæ uſum. Diuites enim qui ſuas inquilinis & uariorum miniſteri
orum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipere annuæ penſio
nis loco recuſabant alteram quæ iuſtioris ponderis erat exigentes. Cuius inuẽti autor
ſtephanus quidam barbetus habebatur. Hic ſtephanꝰ in delitiis habebat hortos a ſuo
nomine barbetos appellatos cum præclaris ædibus: in eo loco (cui barbeti porta no/
men poſtea manſit). Furens ergo populus in ſtephani poſſeſſiones delatus: quicq̃d in
ædibus & hortis præcioſum fuit uaſtat atq; incendit: mox inde mouentes ad uiam ſan/
cti martini ubi ipſe barbetus incolebat ſe conferunt fuſtibus clauiſq; & uerubus ut cuiq;
arma furor miniſtrabat inſtructi. Effractis ſtephani portis domum ſupellectilẽq; om/
nem diripiunt. Erat per hos dies philippus apud templarios: quem nihil periculi ex
pectantem ſeditioſi in templo confeſtim obſident. Nec quicq̃ ad eum inferri ſuſtine/
bant quod non uel raperent uel cœno inficerent. Tam repentino populi motu attoni
tus rex: miſſo ad ſeditioſos pariſiano cum quibuſdã aulicis præpoſito: dicere illis impe
rat: ſi quid in illos a quopiam commiſſum eſſet: aut ĩiuria illata: ſe regem eſſe qui eos
tueri poſſit. petant modo ſi quid a rege optent: & domum abeant ſe protenus curatu/
rum ut populo melius conſultum ſit. His pro tempore ſimulatis leuis populus a furo/
re temperans: cum domum quiſq; petiiſſet: nihil cunctatus philippus ſeditionis auto/
res ad octo & uiginti correptos furcis ad quattuor urbis celebriores portas erectis illa/
queari & ſtrangulari mandat. Nec multo poſt monetam ad legitimum æris ualorem
cudit. Et per hos dies ludouicus hutinus philippi filius pampilone a nauarris rex co
ronatus atq; appellatus eſt anno domini. M.ccc. ſeptimo. Tum etiam proditus eſt tem
plariorum error: qui apud hieroſolymã fidei defenſionem profeſſi: cum primum reli
gionis conſideratione opulentiſſimos ſe effeciſſent: præclariſſimis per orbem chriſti/
anum ædibus comparatis: chriſto reiecto falſis ſe religionibus dediderunt. Erat enim
illis ſimulachrum cui pellem humanam ſuperinduxerant: appoſitis ad oculos ſtatuæ
duobus fulgentiſſimis carbũculis qui uice oculorum micarẽt. Ei ſtatuæ dum quipiam
ad illos ingrederetur: ordinem uitamq; templariorum profeſſurus: abnegato ante oĩa
chriſto & cruce eius calcata: ſacrificium faciebat. Moriẽtis autem corpus in puluerem
adactum cæteris in potum conferebant: quo poculo conſtantiores ſuos fieri arbitrabã
tur. Præterea ſi ex templarii coitu infans ex puella uirgine naſceretur: hunc igni torre/
bant: exq; eliquata inde pinguedine ſuum ſimulachrum decoris gratia ungebant. In
confeſſo quoq; habitum eſt: eorum dolo diuum ludouicum dum in ſyria peregrinare

Clemẽs quietus.

Monetæ reformatio.

Seditio bellouacorũ in ſuum ep̄m.

Stephanꝰ barbetus.

Seditio pariſiorum.

Pœna in ſeditioſos.

Ludouicꝰ hutinus nauarræ rex.

Error tẽplariorum.

tur:in uinculis a ſoldano ægypto coniectum fuiſſe.His atq; hmôi criminibus:& q; item
maſculorum fœdiſſimi amatores eſſent:templariorum ordo in concilio uiennẽſi an/
no dominicæ pietatis milleſimo trecenteſimo duodecimo per clementem quintum
finem excepit.Compræhenſis ubilibet terrarum qui eius impietatis fuerant atq; cre/
matis.

Lugdunẽſis ãtiſtes ſuæ te meritatis pœnas luit.

Adminiſtrabat eadem tempeſtate eccleſiam lugdunenſem quidam non ſa/
tis prudens epiſcopus:qui ob blaſphemias regiæ ſublimitati irrogatas obſidione a lu/
douico hutino cinctus:& inde ad philippum deductus poſt longam cuſtodiam ſatiſfa/
ctione exhibita:tandem ſuæ libertati permiſſus eſt. Non intercedentibus poſt hæc
multis diebus lugdunenſes coniuratõne facta a rege deficiunt:mouenteſq; ſancti iuſti
caſtellum diripiunt.Sed per ludouicum hutinum edomiti ſe imperata facturos iurant.
Et motus iterum bellum a flamingis inſurgit:cuius autor extitit Ludouicus filius gui/
donis flandrenſis niuernenſis comes.Qui ob id decreto parlamentei ſenatus ſua hære

Fœminæ ĩſi/gnes punitæ.

ditate priuatus eſt:& bona eius publicata. Fuerunt quoq; inſignibus fœminis ſua fa/
ta. Nam uxores filiorum philippi tres adulterii inſimulatæ fuit.quãobrem margare/
tha ludouici hutini nauarræ regis coniunx:& iohanna philippi pictauenſis comitis:re/
gis edicto in caſtello galardi;relegatæ ſunt:quarum libido ſatis in aperto erat.Blancha
uero quæ carolo marchiano comiti nupſerat poſtq̃ apud dordanum in cuſtodia ali/

Pœna ĩ adulteros.

quot diebus fuit:innocens liberata eſt:& uiro reſtituta. Stupratores autem philippus
& galterus dannoy fratres(mentulis exſectis)pelle nudati apud põtiſaram ultimi ſup/

Rebellãt flamingi.

plicii pœnas ſubierunt. Interim rebellantibus flamingis enguerrannus mariguya/
nus qui una cum philippo regnum adminiſtrabat:conuocato ad regem ex regni ciui/
tatibus populo:cum multa præſente philippo de flamingorum crebra rebellione diſ/
ſeruiſſent:rogauit poſtremo auditores ſi ad bellum quod rex aduerſus illos pararet pe
cuniam ſuppeditarent.Quibus reſpondentibus ſe regiis negociis opem non ſuſtractu/
ros:enguerrannus gratiis populo perſolutis grande penſum ad militum ſtipendia exe
git.Sed tribus ad id bellum regis filiis atq; ipſo enguerranno cum ingentibus copiis a
rege miſſis:cum ad inſulam caſtra poſuiſſent:re infecta:de enguerranni conſilio exer/

Moritur philippus.

citum domum dimiſerunt. Philippum interea morbus inuaſit mortuuſq; eſt apud
fontem bleaudi qui uicus in uaſtinio eſt poſtq̃ annos octo & uigiti regnaſſet. Eius cor
ex præcordiis exſectum in poiſſiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui ſui memori/
am philippus condiderat uirginibuſq; ſub cuſtodia fratrum dominici ordinis attribue
rat ſepultum eſt:reliquo corpore in dyoniſiano monaſterio terræ commendato.Eius
mortis conſcios fuiſſe petrum cathalaunenſem epiſcopum & radulphum praerium in

Philippi morientis ad filios pia oratio

regio ſenatu aduocatum creditum eſt.Sed radulphus innocens inuentus eſt.At philip
pus priuſq̃ mortem obiret:filios tris(quos ſuperſtites ſibi relinquebat)ad ſe aduocãs
ad maiorem natu conuerſus:Ludouice inquit regnaui hactenus:plurimis uectigalibus
& tributis meum populum uexans:nec mihi ſatis curæ fuit monetam cudere quæ legi
timi ponderis eſſet.Eam ob rem multorum in me odia concitaui.Ecce poſt me regna
turus es:miſerere patris animæ:& quæ perperam a me geſta ſunt ipſe emendes. Deo
ſatis meo nomine fac:de iis quæ tibi relinquo:& hieroſolymitano me uoto abſoluas.
Vos quoq; filii ſeruate ſinceram inter uos charitatem. His a philippo pulchro pro tẽ/
poris anguſtia breuiſſime dictis:cum dauidis uerſiculum.In manus tuas domine com
mendo ſpiritum meum religioſe pronunciat animam efflauit. menſe nouembri pri/
diæ diui andreæ anno chriſtiani natalis. M.ccc.decimotertio.Huic philippo quinq; li/
beros iohanna uxor peperit:Ludouicum hutinum:Philippum pictauorum comitem:
Carolum marchiæ principem:filiã quã infantẽ mors abſtulit: & alteram yſabellã quã
edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

Enguerrannus ratiõem regni adminiſtrati ponere cogitur.

POſt philippi mortem filii eius de patris theſauris ſolliciti cum nihil æris in/
ueniſſent(ferrico pinquigniaco maxime hortante)enguerrãnum in arcem
luparæ pariſii coniectum:rationẽ adminiſtrati a ſe regni ponere compellũt.
At cum bonam theſauri partem carolum ualleſium philippi fratrem habuiſſe enguer/
rannus diceret.Carolus ægre id ferens:oẽs quibus enguerranni nomẽ odio habebat

excitat querimoniã aduerſus eum proferre. Et ne quid gratiæ a beniuolis enguerrãn⁹ reciperet ex lupara (cuius ipſe præfectus erat) ad templariorum munitiſſimam arcem traducitur. Ipſe paucis poſt diebus cum perductus ad ludouicum hutinũ eſſet: iohannes hannerius ad hoc a carolo ualeſio edoctus in præſentẽ enguerrãnũ hæc quæ ſubſcripſi crimina cumulauit. Eũ quidem philippo fuiſſe ſuſpectum: eam ob rem recuſaſſe illum ne teſtamenti ſui procurationem gereret. Extremam in flamingos expeditionem ſuo dolo fuiſſe irritam q̃ communicato clam cum niuernenſi comite conſilio: atq; ab eo receptis muneribus conſilium dederit exercitum reducendi. Cuius tamen cauſa gran/dem ex regno pecuniam exegerat. Ea præterea nocte qua philippus obiiſſet mortem regis theſauros ex lupara alio tranſtuliſſe. Retinuiſſe quoq; ſibi triginta librarum pa/riſienſium milia quæ Clementi romano pontifici dono danda a rege accepiſſet. Ne/q; rationem feciſſe ſexaginta et trecentorũ pannorum quos ex naufragio quodã regis nomine detinebat. Celaſſe quoq; octo & quadraginta librarũ millia: quæ regi attreba/tes impẽdiſſent. Nec in re pecuniaria fraudem modo feciſſe: ſed cum ad arthelii dominam rex quædam quæ ad regiam dignitatem pertinebãt: ſcripſiſſet: enguerrannũ ſuis adiectis litteris repugnantia ſcripſiſſe: pollicitum eam omni incommodo eximere: at/q; ab ea quindecim librarum mulctam dono habuiſſe: quam a cameracẽſibus ſi rex de/creuiſſet: acceptura erat: eam nihilominus pecuniam ſua auctoritate enguerrannum a cameracenſibus exegiſſe. Et cum regium apud pariſios palatium exædificandum recepiſſet: præter decem milia librarum quæ illi philippus tribuerat: domos quæ proxime palatium ciuiũ erant uſurpaſſe: conſtituta poſſeſſoribus annua penſione quæ ad illum quotãnis perueniret: Commiſiſſe inſuper in priuatos quoſdã inexplebilis auaritiæ flagitia atq; ita regios qui fiſco præerant miniſtros & quæſtores ſibi deuinxiſſe: ut ſine ei⁹ ſyngrapho regiis iuſſionibus nõ obtemperẽt. His aliiſq; ab hannerio palam expoſitis: nulla enguerranno ſe purgandi poteſtas fuit. Erat autem illi uxor quæ liberandi eius cauſa poſtq̃ multa fruſtra tentaſſet: ad magiam et diuinationes ſe conuertit: pauioto quodam malefico & clauda muliere ad id facinus opem ferentibus. Itaq; cærea quæ/dam ſimulachra ad regis & caroli ualeſieñ. formã demonia arte conficiũt: quæ lãguentium ſpeciem præ ſe ferrent: ad quorum ſimilitudinem (niſi male ſors prodita fuiſſet) rex: et ipſe carolus conficiendi macie ſenſim erant: et definita ad tempus morte con/ſumendi. Cognito maleficio rex totius negocii cẽſuram carolo committit. Qui mox accitis quibuſdam magnæ auctoritatis proceribus enguerranum in ſupremo patibuli pariſienſis tigno ſtrangulari imperat. Pauiotum par ſupplicium excepit: præterq̃ q̃ infra enguerrannum: ad inferiorem trabem illaqueatus eſt. Claudam flamma conſum/pſit. Vxor autem enguerranni atq; eius ſoror de canteleu in carcerem coniectæ ſunt.

Capita accu/ſatiõis ẽguerranni

Enguerrãni uxor

Enguerrã⁹ ſuſpẽdit᷑ patibulo

Eodem tempore ludouicus Niuernenſis et iohannes namurcus regis beniuolentiã meruerunt rebus ad flandrenſes ſpectantibus compoſitis. Quarum gratia robertus comes flandrenſiũ cum ad regem die conſtituto non ueniſſet: reiectis excuſationibus q̃s per ciſtertii abbatem & quoſdam ad id miſſos procuratores prætendebat cõtumax di/ctus eſt: & in rebellium numero habitus. Per id tempus quattuor ueneficæ mulieres cum parato ueneno deprehenſæ: igne cremantur: quarum opera cathalauneñ ãtiſtes prædeceſſor eius petri litigniaci quem in cuſtodia habitum ſupra memoraui: fuerat interemptus. Quem inſequente tempore ludouicus ſede pontificia amotum relegauit: inſtituto eidẽ ſucceſſore ſtephão caroli ualeſiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia expulerat. Et in rebellione pſiſtẽtibus flamingis bellũ indixit. Sed ad li/ſam fluuiũ cum admouiſſet tãtis ymbribus terra quæ paluſtris eſt: emollita eſt: ut equi genuũ tenus in luto cõtinenter eẽnt: nec cõmeatus importari ad caſtra niſi magno la/bore poterat: ita ut ſingulis uini doliis uehẽdis triginta uix eq ſufficerẽt. Quæ res cum quotidianas difficultates militi afferret: regẽ adduxit bello abſtinere: & cum tentoria & belli ĩpedimẽta ꝓpter luti mĝtatẽ educi pt̃s nõ fuit: cuncta magno ſuo damno mi/les cremauit. Secuta eſt hanc aduerſitatẽ annonæ incredibilis caritas. Deinde fames et mox peſtilentia. Viſuſq; eſt cometes crinitus. Ipſe inſuper Ludouicus apud uicẽnas

Iudei in franciam reducti

Ludouic⁹ hu/tinus morit᷑

Digitized by Google

defunctus eſt: relicta grauida clementia uxore roberti ſicilienſis nepte. Hic ludouic⁹ in
ſtituit parlamenti curiam pariſii ſtabilem eſſe & loco nō moueri: ne litigatores crebris
circuitionibus grauarent. Per hoc interregnum philippus ludouici frater pictauorū
comes omniū procerū conſenſu regni adminiſtratione ſuſcepta francoꝝ & nauarræ ſe
rectorem appellauit. Ad quem uenientibus flamingoꝝ legatis: pax inter eum & rober
tum flandrenſem comitem conuenit quæ litteris mandata flamingoꝝ ſigillis firmata

Clemētia ludouici hutini uxor

eſt. Per idem tp̄s clementia quam moriens philippus grauidā reliq̄rat filiū iohānē
parit paucorum dierum regem. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellatus eſt.
Reclamante burgūdoꝝ duce q̄ diceret nō ad philippum: ſed ad ludouici defuncti re/
gis filiam regna patris pertinere: quæ res difficiles poſtea cōtrouerſias francoꝝ quieti
inuexit: dicētibus plurimis regni hæredes filias eſſe nō poſſe. Burgundum tamen phi/
lippus in ſuas partes allicit: data ei grādiore natu filia uxore. Et cum alias tris filias rex

Philippus lōgus rex

haberet unam niuernēſis comitis filio: ſecundā dalphino uiennenſi collocat. Interī
cum pacis conditiones flamingi nō reciperēt: nec pontificis romani decreto aſſentirē
tur: inducias philippus prorogauit. Miſſo deinde a pontifice iohāne uigeſimoſecūdo
in franciam ioſeranno cardinali qui flamingos philippo conciliaret: cum tornacum p
ueniſſet: gentis peruicaciam inconſtantiāq; ueritus per loci epiſcopum nūtiare illis iu
bet ſe pacis cauſa tornaci eſſe: ad eum ſe conferant dum de cōcordia agere licet. Miſſis
qui hec flamingis exponerēt duobus ex minoꝝ ordine fratribus inter quos Petrus de
palude fuit robertus comes eos in uinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gāda/
uenſibus plebe excitata inſulam oppugnare conſtituerat. At ubi ad liſam flumē uētum

Comes flandriæ rebellis

eſt: conuerſus in comitem populus. Nos inquiūt illuſtris comes inducias quæ tibi cum
rege iuratæ ſunt ſeruare promiſimus. Ideo te non ſequi ad bellum in animo eſt. Deſti
tutus igitur comes exercitu legato audientior fuit. Nam tornacum ſe cōtulit: ubi regii
oratores ſe continebant. Promiſit comes primo uere pariſium ad regem concedere:
fidemq; præſtare & cætera confirmare quæ in cōditionibus pacis cōuenerant. Sed cū
dies conuentionis ſucceſſiſſet: per nūtios excuſatum ſe facere falſis argumētis conatus
eſt. Inſtante tamen legato anno ſalutis. M.cccxx. Robertus & flamingoꝝ p̄curatores
in philippi uerba iurauerūt. Sed de pacis conditionibus cum ad conſtitutum diem age
retur. Firmare conuenta comes recuſauit niſi tria ſibi oppida inſulam bethuniā & dua/
cum quæ rex occupabat redderentur: quæ & ipſe enguerrannus marigmanus philippi
pulchri olim negociorum geſtor: regio nomie facere promiſiſſet. Nam inter pacis le/
ges quæ illo tempore dictæ erant: adiectum extitit flādriæ comitem debere regi duo
decim milia librarū ānui prouentus intra franciæ regnum conſtituere. quod q̄n quidē
comes nō compleret ea quæ ſupra dixi oppida philippus pulcher memorati p̄uentus
loco poſſederat. Quæ cum relinquere rex nollet: comes feſtinanter re infecta digredi
tur. Sed a procuratoribus flamingæ gentis reuocatus: propoſitam prius pacem admi/

Paſtores

ſit: roborauitq;. Dum hec difficili negocio agūtur: ouium quidā paſtores admoniti
cæleſti ut ipſi aſſeuerabant oraculo: in ſyriam religionis chriſtianæ cauſa p̄fecturos ſe
iactabant. Qui poſtq̄ magno numero aucti ſunt: latrūculis non diſſimiles cum prædas
agerent carcaſſonam uſq; progreſſi ab incolis grege facto diſſipati aufugerūt: cōpluri

Leproſi

bus interfectis & patibulo ſtrangulatis. Afflicti quoq; leproſi qui iudeorum hortatu
ſuſceptum ab eis uenenum puteis per omnē franciam infundere cōiuraſſent: ut q inde
in potum haurirent aut interirent: aut elephantiæ uirus inciderent. Itaq; farmacon
ſanguine & lotio humano herbiſq; quibuſdam letiferis confectum panno inuoluen/
tes in puteos demittebant lapide adhibito ut ad aquæ fundum cito deferretur. Id cum
in prouincia narbonenſi a leproſis factum philippus accepit: ueneficoſq; omnes flam/
mis fuiſſe punitos: inquiri per reliquum regnum leproſos iubet. Quos de crimine con

Iudeoꝝ infelix p̄tinacia

feſſos unacum plæriſq; iudeis uindex flamma corripuit. Fuiſſe per id tempus cōſtat
iudeos q̄nadraginta uitriaci ob id ipſum in cuſtodia habitos mirabile in ſeſe facinus
perpetraſſe. Nam cum ſe morti addictos iam minime dubitarent: duos ex eorum nu/
mero delegerunt qui eos occiderūt: ne chriſtianorum manibus ſumerent ſupplicium.

Digitized by Google

Vetuſtiſſimus illorum atq; iunior execrabile miniſteriũ exequuntur. Omnibus inter
emptis cum duo tantum homicidii autores ſupereſſent: ſenior iuniorem orat ſe necet
Ille ſeniore occiſo cum ſe ſolũ uidet : direpto auro quod apud interemptos erat: fune
ex deſectis lintheis facto per feneſtrã ſe dimiſit. Sed & corporis atq; auri grauitate fu/
ne qua ſe deorſum mittebat diſſoluta: in foſſam delapſus crus fregit: atq; ita in foſſa ꝓ/
cumbens depræhenſus eſt & ultimo ſupplicio affectus: iudeorum autem cadauera cre
mata ſunt. Cogitauit etiam philippus menſurarum genera quæ per franciã plurima
erant: ulnam quoq; & monetã ad unam ſpeciẽ formãq; perducere. Sed ualitudinarius
factus inſtitutum nõ expleuit. Nam & quaterna febri diutiſſime uexatus tandem alui
profluuio apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres factæ ſunt. Cor mino
res: inteſtina prædicatores apud ſe pariſii terræ condiderunt: corpus ad ſanctum dyo/
niſium elatum ẽ . Anno dominicæ pietatis. M.cccxxi. Poſt em̃ diui ludouici mortem
qui ab ipſis mendicantiũ fratrum ordinibus litteras didicerat: conſuetudinem fecerãt
prædicatores atq; minores cum integrũ regum cadauer habere nõ poſſent. inteſtino/
rum ſibi partes ad ſepulturã uendicare. Inſurrexit per idem tempus iohannes de pol
liaco natione picardus aſſeuerans eos qui mendicãtibus religioſis peccata confitẽtur:
oportere eadẽ ſuis plebanis preſbyteris rurſus enarrare . Qui iohãnes iohannis.xxii.
papæ iudicio aliter ſentire & docere damnatus eſt.

Iohannes de polliaco

¶ Eiuſdem compedii Liber octauus.

PHilippo ſine liberis defuncto : Carolus eius frater marchiæ comes
ſucceſſit. Hic cum blancham mahildis filiam deſponſaſſet : eam a ſe
dimittere cogitauit. Mahildis em̃ blãchæ mater carolũ ex baptiſmi
lauachro ſuſceperat: q̃obrem eccleſiaſtica lege filiam habere uxorẽ
prohibebatᷣ. Cõſultus ad eam rem põtifex romanus diffinit nuptias
(niſi aliqua diſpenſatio præceſſiſſet) eſſe inceſtas. Mortuo p hos
dies roberto flandrenſi: quæſtio de legitimo ſucceſſore apud parla/
menti iudices uerſabatur: contendente maxime ludouico niuernẽſi proximum ſe hæ/
redem eſſe. Qua ſpe fretus cum pariſium ſe contuliſſet: proceres qui cum eo ex flãdria
erant contra regias cõſtitutiones ad fidei ſacramẽtum admiſit. Ob quam cauſam in ar
cem luparam mittitᷣ aſſeruãdus. Sed non multo poſt cum hæres a iudicibus eſſet decla
ratus abſoluitᷣ: regiq; fidelitatis iuſiurandum exhibet atq; in flandriã ſe recepit. Erat
eodem tempore in aquitania iordanus inſulanus nobilis quidem & in primis potens:
cui ob inſignem eius potentiã iohannes uigeſimuſſecũdus põtifex romanus matrem
matrimonio iũxerat. Sed moribus cum eſſet ferox rapiniſq; atq; homicidiis dehoneſta
bat: ob quæ flagitia primo ad regem delatus : cum amicorum præſidio ueniam impe/
traſſet: ciminibus non abſtinuit. Sed miniſtrum quẽdam regium (quem ſeruientẽ vul
gus uocat) uirga qua ad officium ſeruiens de more utebatur: trucidauit. Vocatus ergo
ad carolum multis armatis ſtipatus ueniens: poſt legitimas accuſationes & cõmiſſorũ
a iordano argumenta: iudicio parlamẽtei ſenatus ad patibulum tractus ab altiore fur/
carum tigno pependit. Exactis poſt hec paucis menſibus mortua apud argimontem
maria caroli uxore bohemorum regis ſorore iohannã ebroiceñ. comitis filiã ex diſpẽ
ſatione pontificis ꝙ eius cõſobrina eſſet: ſibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hu
gone monpeſaco ex huiuſmodi cauſa bellum inſurgit . Monpeſacus in loco qui regis
erat propugnaculum munitiſſimũ extruxit: idq; ad anglum regem ptinere cõtẽdebat.
Lite ab arbitris diſcuſſa: rex præſidiũ propugnaculo imponit. Quod poſtea monpeſa/
cus auxiliante aquitaniæ mareſcallo: occiſis qui in eo erãt cuſtodibus recupat . Quam
iniuriam nõ equo animo ferens carolus ne in re ſua iudex eſſet: anglum regem per nũ
tios monet: mõpeſacum caſtiget: & de iniuriis ſatiſfaciat. Deputat anglus fratrẽ ſuum
aymerum: data poteſtate controuerſiã componendi . Qui ad carolum proficiſcẽs oĩa
pro regis uoluntate diffinit. Igitur rex miſſo cum anglis iudicibus in aquitaniam io/
hanne darblao qui eius nomine ſatis de iniuriis factionem exciperet: poſtq̃ ad primos
aquitaniæ fines uentũ eſt. Et tu iohãnes inquiũt angli: ſi capiti tuo parcis: in franciam

Quæſtio de comitatu flãdrenſi

Iordanus inſignis aqtan' patibulo appendit

Belli cauſa in aquitania

Digitized by Google

reuertere. Quo uerbo iohannes dolum intelligẽs: regi nũtiat iudicum pſidiam. Qua
cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciã ad ſibi editam diem rex an/
glus nõ ueniſſet: aquitaniam ad fiſcum rediſſe: Carolum ualeſium cum exercitu qui

Aymerus ne quá anglus

regionem uendicet mittit. Is agenum urbem petens: eam dedentibus ſeſe ſpõte ciuib⁹
capit: infenſi eñ aymero erant propter pecuniã quam ab eis ſupra paucos dies exege/
rat: & propter ſpecioſiſſime cuiuſdam puellæ ſtuprum quam ille abduxiſſet. Profectus
deinde riolam carolus ubi aymerus ſe receperat: cum militẽ propius admouiſſet: eru/
ptione ab oppidanis facta francos cedere coegerunt: occiſo ſancti florentini domino
Cuius mortem uídicaturus carolus: extructis machinis atq; ligneis tabulatis ad muros
admotis: oppugnare locum mandat. Pugnabat eñ francus ex ipſis tabulatis conſerta
manu aduerſus hoſtem ita ut deſperata ꝓpe ſalute: de pace ad carolum nũtios hoſtis
miſerit. Contentus ſe atq; locum carolo permittere: modo liceat iis ſedes non mutare
qui et manere: & regi franco fidem iurare uelint: reliquis angli partes ſequi uolenti/
bus ſaluis ſuis fortunis abire. His conditionibus propoſitis aymerus relictis apud caro
lum ualeſium obſidibus uiris proceribus: in angliam ad regem ire permittitur: qui re/
gis ſententiam de legibus pacis exquirat. At cum non reuerteretur aymerus: riolla
carolo deditur: & mompeſacus diruitur. reſtituiturq; propugnaculum quod hoſtis de
iecerat. Riolla recepta reliqua aquitania præter burdegallam baionam & ſanctum

Regia ãgliæ cũ filio edou ardo i fráciã uenit

ſeuerum carolo obtemperat. Non intercedentibus poſt hec multis diebus: regina
angliæ yſabella caroli regis ſoror in franciam ueniens inducias a fratre obtiet: ſpe (ut
ipſa dicebat) componendæ firmioris pacis: atq; interim ad uirum ſuum regem mittit.
Qui pollicitus poſt paucos dies bellouacum cõuenire: ibiq; franco regi debitã ob aq/
taniæ principatum fidem præſtare: per nũtios filio edouardo qui cum regina uenerat
omnem aquitaniam attribuit. Qua ex patris dono recepta: edouardus in uerba regis
franci iurat: & ut eſt in uerbo gallico homagium exhibet. At regina edouardi mater:
cum aliquot dies in francia mãſiſſet: timẽs ne uiro ſuſpecta haberetur: in angliã reuer/
ti inſtituit. Id poſtq̃ reſciuit rex anglus: ſingulis portubus cuſtodibus appoſitis mandat
reginam ingredi angliam prohibeant: atq; ut nequitiam diſſimulet romanum pon/
tificem per legatos orat carolum franciæ regem moneat yſabellam ad ſe remittere.
Quod ubi yſabella reſciuit. Illa nihilominus accerſito iohãne hannonio guillermi co
mitis hannoniæ fratre ſtrenuo equite qui trecentos milites in poteſtate habebat in
angliam nauigat. Et quoad maxime potuit plæroſq; ſibi ex anglis conciliat: exhibens
illis edouardum filium ut illum quaſi futurum aliquando regem uererentur. Nec de/
ſtitit, quoquouerſum rex anglus iret eodem ſe recipere. Quam cum pertinax maritus
nullo pacto audiret: proceres indignati arma in eum mouent: a quibus ægre ſe tutatus
anglus: ad gallias inſulam ſe recepit. Captus eſt hugo diſpenſarius apud breſtum. Cui⁹
conſilio rex uxorem nõ admittebat. Captoq; paulopoſt rege anglo cõueniẽtibus lon
doniis proceribus: repudiato patre edouardum filium regni dyademate inſigniunt.
Anno chriſtianæ ſalutis milleſimo trecenteſimo uigeſimoſexto. Iohannem uero diſ
penſarium poſt euulſa illi inteſtina et ſe inſpiciente cremata: capite puniunt. Carolum
autem pulchrum anno inſequẽte apud uicenas morbo extenuatum mors abſumpſit.
Impoſituſq; eſt regio ſepulchro ĩ ſancti dyoniſii æde. Anno ſalutis trecẽteſimo. xxvii.
ſupra mille.

[p] Oſt huius obitum cum iohanna eius uxor grauida eſſet: diſceptatio inter pro
ceres inſurrexit quis interim dum reginæ partus expectatur regni adminiſtra
tionem gereret. Duo erant qui id ſibi iure deberi ꝑdicabãt. Carolus ualeſius
et edouardus tertius ex maria philippi pulchri filia natus. Carolo maxime ſuffragaba
tur ꝙ ipe maſculino gradu carolo pulchro ꝓximus haberet᷑. Edouardo aũt ſi quod ad
hanc rem ius pertineret id a fœmina eſſe quæ nullo tpe uiſa eſt francorũ imperiũ mo/
derari. His rationibus ualeſius adminiſtrãdo regno præficit᷑. De nauarræ regno cõten
dentibus plurimis nihil tũc diffiniri potuit. Quæ res qa ad eã quã ꝑcurrim⁹ hyſtoriã cõ
ducere nĩme uidet᷑ illã prætereo. Per id tp̃s de petro remo ſuppliciũ ſũptũ ẽ ꝙ regiã

pecuniã male adminiſtraſſet. Et iohãna regina quã grauidam carolus pulcher moriẽs
reliquerat apud uicennas filiam enixa eſt. Quãobrem philippus ualeſius ex regẽte rex
appellatus eſt: & a guillermo remoꝝ archipræſule unacũ uxore regina coronatus. In/
de pariſios repetens: cum ſecum reputaret q̃ peruicaces flamingi & in ſe & in ludouicũ
eorum comitem perſiſterent: capto a proceribus cõſilio: grande exercitũ in eos ducit

Bellũ in fla/mingos

Ad caſletum autem cum perueniſſet: flamingi flocci philippum habentes gallum ex li
neo panno cum his uerbis effigiant. Cum hic gallus reſonabit rex repertus caſletum
occupabit. Philippum eñ repertum appellabãt: arbitrantes illum non legibus factum
regem. Hanc galli effigiem in edito loco philippo illudẽtes conſtituũt. Quod factum
magnæ calamitatis cauſa flamingis fuit. Nam ex eo tempore philippus cogitationem
ſuam ad eorum internitionẽ uertit. Itaq; accito roberto flandrenſi: eum cum ducẽtis
inſtructis militibus ad ſanctum audomarum mittit: qui flamingos ne dilaberentur dili
genter obſeruaret. Iubet rurſus ludouicum flãdriæ comitem: inſulam cum copiis pro
ficiſci: qui flamingis ſi quippiam molirent̃ obſtaret. Animaduerſo tam inſtructo appa
ratu: flamingi nobilitate deſtituti: cum nullos idoneos præfectos haberent: trifariam
ſe diuiſerunt: furnenſes & brugenſes plebeios cum pourpringis ad caſletum ire iubent.
Brugenſibus atq; franconiis mandatum eſt tornacum uerſus mouere. Iprenſes & cur/
tracii inſulæ partes recipiunt. Philippus uero ad nouam foſſam reliquum exercitũ con
tinebat. Quam ĩ decem acies diſtribuit: primæ mareſcali & baliſtariorum præfecti præ
fuerunt. Secundã duxit alenconii dux. Tertia magiſtro hoſpitalarii ordinem obtigit.
Quartam galterus de caſtillione coneſtabilis accepit. In quinta ipſe rex erat: quem na
uarrorum rex cum lothoringiæ & barri ducibus comitabatur. Sextæ ductor burgũdiæ
dux fuit. Dalphino uienneñ. ſeptima attributa eſt. Octauæ præfuit hannoniæ princeps

Acies a phi/lippo ualeſio ordinatæ

Nouam britonum dux adminiſtrauit. Poſtremæ imperabat robertus artheſienſis. Ad
hunc tam inſtructum exercitum borboniorum dux poſtera die quattuordecim milita
ribus ſignis ſtipatus acceſſit. Hec cum in ampliſſima ualle conſtituunt̃ flamingi conſti
tutis ad caſletum edito loco caſtris: unde francorum acies deſpicere poterant: ita ſuos
inſtruunt. ut a francis uideri ipſi poſſent. Poſtq̃ nullam pugnandi poteſtatem feciſſent
philippus paulo propius incedere ſuos iubet: ut a mõte quo ſe tuebatur hoſtem dedu/
ceret. Poſtq̃ id parum conducere intelligit: mareſcallos ultra caſletum cũ copiis mit/
tit: qui omnia late et perderent et cremarent. Sed neq; hoc accepto damno: flamingi
loco ſe mouerunt. Reuerſis ab incurſionibus mareſcallis: cum ex labore ſe curare ſta/
tuiſſent: noſtri ſegnius agere cœperunt: neq; excubias adhibẽt. Sed proceres palantes
per tentoria aleam ludebant aut luſibus animũ relaxabant: rege in tabernaculo ſuo cũ
paucis cubiculariis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab ho/
ſte uigilanter animaduerſis: tribus ſub ueſperam aciebus relicto monte in noſtros ire
feſtinant. Iamq; infeſti aderant: cum a noſtris ſublato clamore pars ſanctum audoma/

Flamingi re/gẽ inuadunt

rum uerſus fugam parabat. Nec moratur hoſtis regis tabernaculum appetere: feciſſet
q; niſi a mareſcalis cõtra occurrẽtibus fuiſſent impediti. Per hãc moram reliquus exer
citus armis reſumptis acrem pugnã inſtaurat: atq; interim rex ſuis ad ſe propere ueniẽ
tibus in hoſtes fertur. præcedente milone de noiers auriflammæ ſignifero: pugnatum
eſt ab alterutris acerrime. Sed cedẽtibus tandem flamingis: francus uictor extitit: pau/
cis deſideratis. Ex flamingis autem octingenti ſupra decem & nouem millia cecidiſſe
referunt̃. Qui uero ex prælio fuga dilapſi erant cum ſe in agro ſæpibus undiq; uallato
recepiſſent a comite hannoniæ qui in caſleto monte conſidebat animaduerſi: primo
quidem ferociſſime reſtiterũt. Deinde fracti noſtrorũ incurſu omnes occiſi ſunt. Poſt
partam uictoriã quarto die philippus mouẽs receptis in fidem oppidis quæ ad oram
maritimã ſunt: ypras cõtendit & ſponte deditã recepit ſupplicio affectis quibuſdã defe
ctionis auctoribus atq; armis a ciuibus datis. Campana præterea quæ in edita turre pẽ
debat ad plebem repente cõcitandã deiecta eſt. Dum hec a philippo gerunt̃ brugẽ
ſes qui tornaci fines aduerſus eorum comitẽ ludouicum obſeruabant: audita ſuoꝝ cla
de comitis ſe poteſtati permiſere: quos ad philippũ deductos partim rex morte affici

Philippus flādriæ comitē alloquitur

partim in exilium agi mādat. Atq; ita flamingis ſubactis philippus ludouicū comitem in flandriam reſtituit. His eum uerbis admonēs. Age inquit ludouice cautior deinceps eſto: ne per iniuſtitiā principatu excluſus noſtrā opem rurſus implores. Cuius uerbi recordatus comes poſtq̄ in flādriam uenit: ad decem hominū millia eorū q rebellionis

Guillerm' canus patibulo afficit'

participes extitiſſent interemit. In quem cum guillermus canus ex brugis ad brabātinum ducem euadens: aduerſus comitem auxiliū petit: ad philippum p̄ductus: manib' abſciſſis in rotam primū more patrio ſurrigit': deinde patibulo appendit'. Nondum

Edouardus

de aquitania edouardus debita philippo iuramēta præſtiterat. Ideo miſſo in angliam iohanne fiſcani abbate edouardum philippus monet ſecūdū feudi leges fidē exhibeat At legatos anglus ad ſe nō admiſit. Sed a matre eius regina reſponſo accepto: ad philippum legati redierūt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatem ep̄m & baronē de craone in aquitaniā legat: qui regionis prouētus ſub regis poteſtate reponant. Atq; interim in angliā ſecūdo mittit: diem edouardo dicere: ea lege ſi uenire negligeret: dicendū ius nihilominus aduerſus eum eſſe. Venit tandē edouardus atq; apud ābianos quo ſe philippus cōtulerat fidem ob eas quas in aquitania & pontiuiaco terras poſſidebat præſtitit. De his aūt quas a carolo ualleſio philippi patre ablatas ſibi fuiſſe dicebat

Edouard' fidem philippo præſtat

iudicium parlamētei ſenat' expoſceret. Eadem tempeſtate philippus animo uoluēs q̄ procliues ad ſeditionē flamingi ſemper extitiſſent: miſſo iohanne abrinceñ. ātiſtite

Robertus artheſieñ.

portas yprenſis oppidi atq; curtraci & aliarum quarūdam artiū munitiones dirui confeſtim iubet. Per eoſdē dies robertus artheſieñ. aduerſus mathildē ob artheſii principatū i iudicio cōtēdebat: nitebaturq; comitatū ip̄m paterno iure uēdicare: q̄q̄ p lamēti decreto mathildi fuiſſet affect'. Sed aduerſus decretū robertus litteras recēter inuētaſ exhibebat quibus ſe terræ ipſius hæredē aſſerebat. Litteris penes regem depoſitis: mathildis diligenter explorat unde ſyngraphū emanaſſet. Compertū eſt id a fœmina nobili ex bethunieñ. agro quam robertus in delitiis habebat fuiſſe ſequenti calliditate in

Mulieris aſtutia

uentum. Erat attrebati ciuis potens qui annuū ex comitatu artheſii prouētū emptiōis lege ſibi quoad uiueret tm̄ comparauerat: eiuſq; emptionis ſyngraphum patris erat roberti ſigillo firmatū. Ciue mortuo fœmina ex hæredibus litteras recupat: utpote quæ nullius momenti hæredibus eſſent. Litteris receptis ſigillū calenti ferro detrahit: atq; alteris quæ ad cauſam roberti pertinerēt confectis uetus ſigillum agglutinat: eaſq; ad robertum deferēs ſe illas domi forte fortuna repperiſſe ait. Fraude cognita per eū qui ſyngraphū ſcripſerat: philippus robertū ad ſe uocatū hortat' a lite deſiſtat: ſibi ſine ambiguitate conſtare adulterinū ſyngraphū eſſe. At robertus mali propoſiti tenax regē nō exaudit. Quāobrem philippus ſyngraphū ad iudices mittit: & fœminā appræhendi iubet. Quæ tormentis expreſſa ueritate igne cōſumpta eſt in eo loco qui porcorū mercatus a pariſiis appellat'. Eiſdem diebus querimonia aduerſus clerū exoritur quem ditione ſua abuti plærīq; palam teſtabant'. Eius rei cauſa cōuocato conſilio: cum de ordinandis legibus ageret': regina uiſa eſt conari ab eccleſiaſticis iuriſdictionē abrogare

Nota

Quod poſtq̄ philippus cognouit: nō inquit ut clero quicq̄ detrahat' hec cōtio habita eſt. Non eīn modo nō auferre eccleſiis ſua iura: ſed ea ampliare in animo eſt: ſatis eſto errata emendare. Sed de roberto artheſieñ. reliqua p̄ſequamur. Prohibitus robertus captam ob artheſium litem p̄ducere: quia fœmiæ ſuppliciū grauius iuſto ferebat regi detrectare ueritus nō eſt. Et cum obloquenti dies ad iudicium dictus eſſet: uenire contēnēs: me inquit autore philippus rex inſtitutus eſt: et me quoq; autore regno depelletur atq; ita irritatus: equos quos formoſiſſimos habebat cū omni theſauro burdegallam miſit: moxq; in angliā omnia traduci iubet. Ipſe ad guillermū hannoniæ comitem primū: inde ad brabantinū ducem conſobrinū eius feſtināter cōtendit. Hic aūt brabantinus guillermi hānonieſis filiam uxorem filio ſuo accipere inſtituerat. Quod philippus ſagaciſſime intelligēs: cum maxime ſciret guillermū ip̄m alias ſuas filias magnis principibus collocaſſe: & inde ſibi & potentiam & auctoritatē comparaſſe: ueritus

Regis calliditas

ne acceſſione ducis brabantini incremētum acciperet: præſertim in eo tempore cum edouardus bellum in francos parare nūtiabatur: brabantinū ad ſe uenire compendiū

orat quo bohemus rex & iohannes hānonieñ. & iuliaci comes:atq; leodieñ. antiſtes:
cōuenerunt.Quibus cum amicitia iuncta philippus brabātino ſeorſum aſſumpto:mō
ſtrat eas nuptias quas de guillermi filia inſtituerat inferiores dignitate ſui generis eſſe
habere ſe filiam quam filio dare ſi nō abnuat uelit.His philippi uerbis pſuaſus braban/
tinus:diſcedētibus a rege aliis principibus apud philippū manſit. Ea re cognita rober/
tus brabantiā deſerens namurcum profectus eſt.Qui poſtea ob contumaciam regno
interdictus eſt & bona eius publicata. Per idem tempus iohannes normannoꝝ dux
Roberti ar/thesieñ. bōa publicant
philippi primogenitus apud meldunū bohemorum regis filiam uxorem duxit.Quo
item die brabantini ducis filio maria philippi filia nupſit. Nuptiis celebratis:conuentu
multorum ſacerdotum atq; procerū pariſii cōgregato:philippus expeditionem ſe ad
hieroſolyma ductuꝝ proponit:& iohanni filio.xiiii.annū agenti regni curam māda/
turum:ideo orare eos qui aderant:filio obtemperarent: & ſi in ea expeditione more
retur:fidem erga illum ſeruarēt.Iureiurādo pro philippi uolūtate recepto: concilium
rex dimittit.Interiectis inde paucis ad modū diebus:radulphū augi id eſt deu comitē:
et beluacoꝝ pontificem ad edouardū proficiſci mandat: ſciſcitatū ſi ad eā quā in ſyriā
expeditionē parat ſocium ſe cōiungeret.Quibus edouardus reſpōdet:mirari ſe philip
pum longinquā profiteri militiā:qui de aquitania id quod ambianis promiſerat nō ab
ſoluiſſet:oportere quidē illum erga ſe conuentoꝝ fidem ſeruare:qua expleta ſe ad ex
peditionem philippo paratiorē fore. Verum q̄uis ad hunc modū oratores a ſe dimi/
ſiſſet:tamen poſtq̄ aduerſus ſcotos autore edouardo balliolo bello decertaſſet:cātua/
riæ archiepm cum philippo mōtiſacuti & gaufrido ſcorpo ad philippū legat⁹. Qui iitio
cum ad regem acceſſiſſent:parum comiter habiti:ſuæ legatiōis exordia apud comitē
deu:& petrum rogerium rothomagoꝝ archipræſulē:mareſcallumq; trecenſem fecere
Cauſa quāobrē ueniſſent expoſita:ad regem perducti oratores pacem cū philippo fir/
mant.Sed diſcedētibus a rege in ſua diuerſoria anglis:mox philippus eos ad ſe reuoca
re iubet. Venientibus rex ait.eam cum illis pacē iniuiſſe:cuius ſcoti participes habeant
q̄q̄ de illis nulla prius oratio habita ſit.Hanc angli conditionem cum ſe admittere non
poſſe reſpondiſſent:in angliam abierūt.Eius legationis relatione edouardo facta:ex/
candens anglus iurat ſe prius omnē ſcotiam perdituꝝ:q̄ ea ſe pacis lege teneri. Anno
eodem nundinis in agro ſancti dyoniſii exiſtētibus:repentinus ignis in merces exarſit
quo lenditū id eſt ut ſupra interpretatus ſum edictum cōflagrauit.Hugo quoq; cruſſia
Punit⁹ iudex corruptus pecunia
cus pariſienſis prætor:ex burgundia oriundus:ob corruptum a ſe iudicium pœnas luit.
Et regina in puerperio apud uicennas decumbente: quæ philippum pepererat: tanto
fulgure atq; tonitru aer inhorruit:ut pars cubiculi ubi regina incolebat deciderit:& cor
tinæ contritæ ſint.Ingentes arbores ſuis ſedibus euulſæ & plærīq; homines trucidati.
Per hanc tempeſtatē edouardus exulceratum animū gerens ob dirutā apud xantonas
arcem:aliaq; ſibi ſubrepta loca:per nūtios a philippo petit ea oīa reſtitui. De qua re
et ſi crebræ ultro citroq; legationes interceſſerint:impediente maxime carolo ualeſio
nulla concordiæ uia fuit. Vnde animatis ad bellum regibus: edouardus aīaduertens
philippum ſcotorū partes ſequi:cum ludouico bauaro amicitiā init:atq; armis ſe q̄ma
xime poteſt inſtruit. At contra philippus controuerſiā quæ burgūdo duci aduerſus io/
hannem cabiloneñ.ob ſaliuarum fontem erat:ſedat.Quo tempore cometes apparuit
Cometa
ignitiſſimus futuroꝝ quæ ſupuētura erant & aſtronomi pnoſticabant index. Nā & ab
anglis incurſiones plurimæ atq; incendia facta fuere.Nec minus in āglos frāci graſſati
Bellū exarſit inter francos atq; anglos
ſunt occupatis in uaſconia plærīſq; locis:incēſis quoq; in anglia duce nicolao bucheto
nōnullis uillis ad maris oram.Nec prætermittit edouardus cum flamingis ſocietatem
iungere repugnāte magnopere eorum comite:philippo:inſuper rege diſſuadēte.Sed
Iacobus arteuella
erat gandaui iacobus arteuella plebeio genere ortus:& qui ſeruili miniſterio carolo ua
leſio aliquādo ſeruierat.Hunc cū aſtutus eſſet & ingenio polleret: edouardus auctori/
tatē illi apud gandēſes cōparat:ita ut nō parui intra paucos dies fuerit eſtimat⁹. Nactus
ergo nomē iacobus arteuella gandēſibus q̄ neceſſaria illis eſſet anglorum communio
oſtendit.Flamingos oīs lanificio deditos eſſe dicens: qui niſi ex anglia lanas nullas

Digitized by Google

haberent.ideo operæpreciū illis eſſe edouardi partes ſequi.hac oratione perſuaſis gādenſibus ipe brugas petit ſatellite multo ſtipatus. Deīde ypras atq; alia maritimæ oræ oppida peruadens ab omnibus magna letitia exceptus eſt. Poſtea aūt cōuentu gādaui facto cōiurant omnes bellum cum edouardo gerere. Atq; ita omnes qui exulabāt ad ſe reuocarunt:coacta nobilitate obſides dare ne ſecus ac iuratum erat quippiā molire tur. Ea factione compta comes gandauū ſe contulit:ſi forte reducere ad meliorē mentem flamingos poſſet. Qui uenientē comitē apud ſe diſtinent. Sed dolo dolū comes eludit. Exactis paucis diebus facti ſe pœnitere & eoꝝ ſententiā ſequi ſimulat:& recepta qua utebant᷑ ueſte cœpit inter illos ꝑfamiliariter conuerſari. Tandē bonam apud illos opinionē aſſecutus:īſigniores fœminas ad cōuiuiū accepit. Poſt delicatiſſimas epulas cum iocatum luſumq; eſſet:comes uenatū ire ſimulans gandauo egredit᷑ cum canū rapaciumq; uolucrū turba. Atq; hoc pacto dum quærēdis uel ardeis uel feris q̄ſq; ſtudet: ipe cum paucis ſe ſurripiēs ad philippū uenit. Cuius aduentu letificatus rex:aliquot ex flamīgis factionis autoribus ſacris & cōmunione chriſtianoꝝ pōtificis romani auctoritate interdicere facit:miſſis qui ſentētiā exequerent᷑.ſiluanecteñ.epiſcopo:& guidone caſtrenſi:dyoniſiano abbate. Hec quæ de comite ſcribo froſſardus geſta eſſe tradit:obſidente caliſeum edouardo. Qui yſabellā filiam comiti deſponſare adnitētibus flamīgis curauerat. Sed comes cū eas nuptias ægre admitteret:quia eius pater fuiſſet ab anglis interemptus: gandauo abire ad philippū ſollicite laborauit.

Flamigorum cōiuratio

Caut⁹ comes & prouidus

Dum hec a philippo gerunt᷑:edouardus in brabantiā atq; inde in alemāniā cum uxore ſua hānonieñ. comitis filia ſe confert:ubi cōtracta cum ludouico bauaro pſeudo imꝑatore atq; excōicato ſocietate:ludouici uicarius conſtituit᷑ ut nominis amplitudine theutones ad ſeſe alliceret. Quorū magnū numerū propoſito ſtipēdio comparauit. Nec philippo cura defuit ſe ſuoſq; aduerſus imminentē hoſtem inſtruēdi:ſed collecto ingenti exercitu:ad ābianos caſtra metatus eſt. Vbi poſtq̄ longo ſatis tempe conſediſſet cognito ꝙ edouardus apud alemānos delitiis uacaret præſidiis per munitiores urbes diſpoſitis:reliquū exercitum dimittit. Viſus eſt per id tēpus ſub minore urſa alter cometes ſine ullo ſplēdore ꝑpallidus. Et franci nauali pugna duas ex edouardi claſſe onerarias naues nō ſine ſuoꝝ cæde capiūt. Quæ cum multis uariiſq; opibus cumulatæ eēnt magno francis cōmodo extitere. Hautona quoq; angliæ in ora maris oppidū iniicientibus ignē frācis cōflagrauit. Et penna arx in agro ageneñ. excepta eſt: ipſi præterea gandēſes duce iacobo arteuilla alias flandriæ regiones ad defectionē ſollicitant:quæ cum dicerēt in frācos arma nō ſumpturos:nō inquit arteuilla in francos:ſed in comitē bellum paramus qui nos & uectigalibus premit & afficit iniuriis.

Haricuria in comitatū erigitur

At philippus prudēter cōiectans quæ ab āglis flamingiſq; bella in eum mouerent᷑:ut normānos in fide cōtineret multis eos priuilegiis donat: & haricuriæ principatū comitatus appellatione decorauit. Et eiſdē diebus in philippi poteſtatē uenere burgus & blauia munitiſſima in aquitania oppida depræhenſis eudone caluomōtenſi & iohanne de albreto. Contra uero ad maris littus picardiam uerſus angli tramportū capiunt. Et edouardus quas numeroſas diuerſarū gentiū copias ad quadraginta millia cōtraxerat in franciā mouet. Cui ad ſanctū quintinū uiromandiæ nō cōtemnēdum oppidum cum ualido exercitu centū millium armatorū philippus occurrit. Interim tamen dum ibi tantiſper ſe cōtinet:dum omnes copiæ cōueniſſent:anglus terraſciā populatus eſt. Conuenietibus ſimul copiis: cū rex manu conſerere inter burūfoſſam & flaminganā inſtituiſſet:quidam in exercitu primores id agere dehortant᷑ eſſe ueneris diem quæ chriſtianis uenerabilis eſſe ſolet. Militem eo die magnū iter cōfeciſſe:neq; equis ſpaciū fuiſſe pabuli aliquid capiendi. intercedere præterea inter ſe & hoſtē locum tranſitu difficilē. Igitur utile fore ſi in poſterā ꝓximā diem præliū intermittat. Hec & ſi inuitus audiret philippus:prælio tn̄ abſtinet.

Fugit edouardus

Edouardus a flamīgis rex francorū appellatur

Interim edouardus intempeſtæ noctis ſilentio:francia relicta ad theuthones in brabantiam ſe recepit. Quare fraudatū ſe rex arbitratus exercitū in franciā reduxit. At flamingi comite ſuo deſerto ad edouardū proficiſcētes:eum ut francoꝝ regem cōſalutant ī uerba eius iurantes. Ea flamingoꝝ ueneratione letus edouardus:ꝙ eorū auxiliis rē præclarā

geſturus eſſet: in angliam pergit pecuniã ad belli uſum coacturus. Interea terraceſes qui hannoniis finitimi ſunt. duce iohanne ueruino hannoniam uaſtãt aſpra nõnullisq; locis incenſis. Hac calamitate offenſus iohãnes hannoniæ comes ueruinũ in prælium prouocat die ad dimicandũ dicto. Quod cum nõ detrectaret ueruinus: comes aubẽtũ quæ francorũ erat ſuo præſidio deſtituta (nam ad ueruinũ laturus opem miles pfectus erat) populat atq; incendit. Graſſabat aliũde & ipſe anglus & boloniæ ſuburbana cum aliquot nauibus cremat. Diu quidem per ãnos tres cum omnia incurſionibus perde/rentur & milites inter ſe leuibus tm̃ præliis cõtenderent multis populus incommodis grauabat. Nam tornaceſes philippi iuſſu ad curtacum excurrẽtes numeroſam pecudũ et boũ prædam ex flandria abegerãt. At edouardus in angliam traiciẽs: comitẽ ſalbe rienſem oxonæ dominũ rebus flandrẽſibus præfecerat. Hi ut aliquo inſigni facto no/men per edouardi abſentiã compararẽt: inſulam obſidere conſtituũt. Quare accerſito guillermo mõtiſacuti qui reginæ apud ſanctũ bauonem puerperæ cuſtos a rege fuerat deputatus. Armentariam quæ non procul ab inſula diſtabat: & eam genuenſiũ cohors tuebatur: incendũt. Inde marquetæ monaſterium adeũtes: ibi conſilium capiũt de in/ſula obſidenda. Mittunt ducenti equites cum ſalberieñ. & guillermo qui inſulæ ſitum explorẽt. Quorũ cognito aduẽtu: inſulenſes clam bona ciuiũ parte emiſſa duce relaio uiro nobili appropinquantẽ oppido ſalberienſem a tergo inuadũt capiuntq;: reliquis fere om̃ibus interemptis. perductum aũt ad regem hoſtẽ anglũ in caſtelleto pariſiorũ carceri philippus cõmittit. Hoc malo auſpicio flamingi nutãtes de pace ad philippũ nũtios mittunt. Verum pacis leges quas illi proponebant rex nõ admiſit. Reiectis igi tur a ſe nũtiis: copias attrebatũ ducit: præmiſſo in hannoniã filio ſuo iohanne q regio/nem popularet: qui collecto ex finitimis præſidiis exercitu poſt duras excurſiones ual lencenas uſq; latiſſime factas cum ad ſcandoueriũ caſtellum dies fere quindecim i ob ſidione ſediſſet: aduenĩete philippo obſeſſi paulo poſt: ſe & fortunis ſuis ſaluis deditio nem fecere. Arce diruta ad thuinũ quæ arx cameracenſis epiſcopi erat pergunt: quam a richardo lymoſino egregie defenſam & ſcalde flumine allutam philippus pertinaci oppugnatione uexat: in quem a bochayni præſidio quod prope erat fiebãt quottidia næ incurſiones. Nec longa mora interfuit: ecce brabantinorũ dux & gheldrẽſis comes et iacobus arteuella cum multa flandrenſiũ manu ad diuerſam qua philippus militem habebat ſcaldis ripam caſtra fecere. Ponte ad ſcaldem extructo frequẽs & acris pugna fuit. Sed machinarũ crebro iactu concuſſis muris caſtelli: præfectus (opibus in nauem depoſitis: atq; igne in arcem iniecto ad alemãnos nauigat. Quibuſcum ſilẽti nocte au fugit. Flagranti aũt caſtello miles francus ſuccurrit incendio reſtincto. Inde norman/niæ dux iohannes aſſumpto in ſocietatẽ burgũdionum duce: hannoniã infeſtat: qua decurſa paucis poſt diebus ad philippũ patrem reuertit. Conſtituerat philippus bou chaynum obſidere: ſed audito edouardi conatu qui numeroſa claſſe in flandriã traiice re nũtiabatur. Locis hoſtibus finitimis præſidio impoſito franciã repetiuit: ad cõparã/dam aduerſus edouardũ claſſem. Quã ex normannis picardiſq; (ducibus mareſcallis) celeriter eductam armis milite cõmeatuq; philippus inſtruit: inſtitutis ductoribus hu/gone quiereto: nicolao bucheto: & barbauario maritimarũ rerũ peritiſſimis. Hi q̃drin gentarum nauiũ claſſe mouẽtes: ante ſcluſam flandriæ cõmunẽ portum cõſtiterũt: ita ut nec anglo ingrediẽdi nec flamingo egrediẽdi poteſtas eſſet. Hec francis agentibus edouardus roberto artheſiẽſi comitante cõſcenſis nauibus proſpero uẽto in cõſpectũ franceæ claſſis paulo poſt adnauigat. Quo aĩaduerſo barbauarius: ecce o cõmilitones ĩ quit regem anglũ. Qui ſi oĩbus nauibus nos in hoc anguſto mari intercipiat nulla no/bis erit claſſem dilatandi poteſtas. Satius eſſe arbitror: in late patẽs pelagus nos tradu cere quorũ in oculos ſol irradiat & maris fluctꝰ nobis aduerſat. Hec barbauario loquẽ/ti nicolaus buchetus & tu ĩquit barbauari pecuniæ rationẽ melius q̃ naualem pugnam miniſtrares. A furca pendeat qui hinc diſceſſerit. Periculi peritus barbauarius cum qua tuor tiremibus portu ſoluit. Ante oẽm edouardi claſſem præcedebãt onerariæ naues duæ quibus nobiles quidam angli uehebant. In quas inuectus barbauarius nõ magno

Salberienſis apud iſulã fuſus

Claſſis fran/corum

negocio naues ſuperat: occiſis qui in ea erant uniuerſis. Sed inſtauranti tota claſſe pu/
gnam edouardo cum portu adhuc franci ſe cõtinerẽt: & loci anguſtia atq; hoſtiũ multi
tudine ita premerent̃ ut ſeſe explicare nõ poſſent: nec in cõtinente ſe recipiendi facul/
tatem haberẽt: littora flamingus obſeruaret: poſtq̃ horas ſex acerrime depugnaſſent
periere pridie feſti iohãnis baptiſtæ. ãno ſalutis trecẽteſimo quadrageſimo ſupra mille
Itaq; quieretus in hoſtiũ poteſtatem uiuus icidit: qui claſſis partem ſibi attributã ſolis
piſcatoribus & uilis miniſterii hoĩbus armauerat: q eos ſcilicet modico ſtipendio con
ductos acceperat: nobilitate contẽpta cui maius ſtipendiũ opus eſſet. Buchetus autem
qui barbauario furcas imprecatus fuerat in malũ ſublatus ſtrangulatus eſt. Vnus tãtũ
cum paucis minoribus nauigiis barbauarius euaſit reliqua claſſe amiſſa cũ illis duabus
quas ſub ip̃o pugnæ præludio captas rettuli. Cecidiſſe ex utroq; exercitu trigita milia
tradunt̃. Edouardo aũt femur tragula traiectum fuit. Qui ſolidato vulnere: gãdauum
om̃s belli duces accerſit: ut de reliquo bello gerendo rationẽ exquireret. Eſt in froſſar
di hyſtoria francos om̃s in hac nauali pugna occubuiſſe. Et cum ip̃e autor plus anglis
q̃ francis ſuo more tribuat: cõtrahit ut vult ſuam narrationẽ uel ampliat. Nam cũ ma/
xime uerum eſt buchetũ alterum claſſis ductorẽ fuiſſe a malo iubẽte edouardo ſuſpẽ/
ſum: id tamen froſſardus prærerit: quia id ad edouardi gloriã minime ptinere nõ igno
rabat. Cum anglus copias in cõtinentẽ depoſuiſſet atq; gandauũ perueniſſet. Placuit
omnes copias bipharíam diuidere. unam alemannoꝝ atq; gandenſium qui tornacum
uerſus mouerent: reliquã ex flamingis qui ad oram maritimam & caſletum incolunt:
cui robertus artheſiẽſis præficeret̃ ſanctum audomarũ petere edouardus iubet. Ordi/
naris ad hunc modũ copiis ipſe ad ſcliniũ tornaceñ. epiſcopi prædium tẽtoria ſua po/
nit atq; ciuitatẽ undiq; circũuallat. Erant eñ in eius exercitu præter anglos brabãtino
rum dux: comes hannoniæ: Iacobus arteuella & ex theutonũ proceribus q̃plurimi: ita
ut oĩs exercit᷒ centũ & uiginti miliũ eſſe diceret̃. Poſtq̃ philippus cognouit quid ab
edouardo ageret̃ conaſtabilem: fuxi comitẽ: & bertrãdũ alterum ex mareſcallis cum
quattuor equitum milibus tornacũ mittit. Burgundoꝝ uero ducem cũ magno princi
pum numero ad ſanctũ audomarũ progredi iubet: qui duabus & quadraginta nauibus
delati imperata fecerũt. At rex ip̃e delecto ſibi exercitu caſtra inter attrebates lenſum
q; habuit: dubius adhuc quorſum inclinaret. Robertus uero artheſieñ. cui attributi in
ferioꝛes flamingi erant: uix eos ducere potuit cum om̃ino inſtituiſſent nouam foſſam
non prætenire. Sed dolo uſus robertus affirmat ſe ex oppidanis ſancti audomari binas
litteras excepiſſe: quibus maxime ſperabat patere illi in urbem aditum ſi illo copias ꝓ/
moueret. Creduli roberto flamingi arquas qui uicus eſt flandriã euntibus ſancto audo
maro proximus arcem habens: protenus petunt. Ex quo loco incurſiones atq; incẽdia
fecere. Interim mens philippo fuit in robertũ artheſienſem ducere. Quod poſtq̃ ro/
bertus cognouit uocatis ad ſe ſui exercitus primoribus ait tempus eſſe ad ſanctũ audo
marum propius cõcedere: ſe alteris litteris ab oppidanis admonitũ ne oblatã occaſio/
nem prætermittat. Leti hoc nũtio milites armis captis in aciem a roberto ordinantur
Igit̃ duplici acie inſtructus proxime hoſtẽ copias ſiſtit. Pugnatũ eſt diuerſis locis acer
rime ita ut pro portis oppidi robertus irrũpens equites aliquot francos occiderit. Sed
dum ad hũc modũ furit: artheſiẽſes & nõnulli ex flamingis q in francoꝝ exercitu erãt:
In alã berghẽſium atq; furnẽſium irruẽtes & comes arminiaci alioꝛſum pugnã in yprẽ/
ſes cõmittens: hoſtẽ in fugã uertunt. Rediẽs aũt in caſtra robertus cũ deſerta oĩa cõpe
riſſet: caſletũ primo: deinde ypras: mox ad edouardũ ſe recepit. Ex qnq; & quadra/
ginta milibus qui cũ roberto militabãt tria tñ millia interẽpta fuiſſe memoriæ ꝑditũ
eſt. Fuga flamingoꝝ cognita philipus ypras copias ducit: & edouardus obſidere tor
nacũ feſtinat. Litteras quoq; ad philippũ in hac ſnĩa dat. Nõ ignorare illũ ꝓ ſua uirtute
& ſapiẽtia franciæ regnũ ad ſe optimo iure ptinere: quod ui atq; armis ip̃e philipp᷒ uſur
paret: ſe ꝓpterea flamingoꝝ maxime auxilio in franciã traieciſſe quæ ſua eẽt. ideo ſcite
ꝓbeq; facturũ ſi iniurius ultra nõ fuerit: ſibiq; debitã hæreditatẽ liberã dimittat: ne eius
culpa populus calamitate cladeq; uiolet̃. Si minus id curet: ſeligat hoĩes belli peritos

Clades ingẽs frãcorũ apud ſcluſam

Robertus artheſieñ.

Lr̃æ edouardi ad philippum

centũ quibus cum ipſe ſecum cum totidem armatis cõgrediatᷣ. alioquin totis copiis ad pugnã deſcẽdat. poſt præſentes litteras ſcriptas decimo die ad præliãdũ cõſtituto. Ad has angli lr̃as philipp⁹ ad inſequentẽ modũ reſpõdit: ſe unas quidẽ litteras uidiſſe quæ edouardi noĩe ad philippũ uallesium datæ eẽ ferebantᷣ. Sed quia ad ſe regẽ ſcriptas nõ eſſe cõſtabat ad ea q̃ a philippo peteret nõ opus eſſe reſpõſo. Sed qñquidẽ in franciam arma intuliſſet: qui ſibi francoꝝ regi debitã fidẽ ſupra paucos annos præſtitiſſet atq; in eius uerba iuraſſet: ſe ita regni maieſtatẽ tutaturũ: ut opportuno aliqñ tẽpe illũ regno extrudat. Neq; ſe multi æſtimare ꝙ flamingos auxiliares haberet quos prauis facile cõ ſiliis ad defectionẽ ſeduxerit. Sperare ꝑpterea gentis eius oppida atq; cõitates comitẽ ſuũ aliqñ recepturas. Hunc quia de edouardi in regnũ francoꝝ aduerſus philippum cõtrouerſia locus incidit: nõ impertinens eſt paucis oſtẽdere: quo iure anglus regnũ ad ſe ptinere decertarit. Philippo pulchro maſculinæ ꝓlis tres liberi & totidẽ fœminæ fue runt. Ludouicus qui hutinus dictus eſt: philippus lõgus: & carolus pulcher: fœminæ di uerſa matrimonia ſortitæ ſunt. Margareta ferrãdo caſtellæ regis filio nupſit: yſabellã edouardus ſecundus huius edouardi pater habuit uxorẽ. Tertia cui katherina nomen fuit deceſſit innupta. Singuli fratres philippo pulchro defuncto regnũ legitima ſucceſ ſione tenuere. Hutinus patri: philippus lõgus hutino: philippo longo carolus pulcher ſucceſſit. Hutinus annũ: lõgus qnq;: pulcher annos ſeptẽ (nullis liberis relictis) regnũ poſſedit. Nam iohannes hutini filius dum remos unctionis gratia petit: moritᷣ. filiam ebroiceñ comes ſibi copulauit. Philippo lõgo hutini ſucceſſori unica filia fuit comitis artheſieñ uxor. Quare moriẽti lõgo: ſucceſſit carolus pulcher: qui iohãnã burgũdam grauidã cum reliqſſet: turbationis de qua nũc agitᷣ occaſio extitit. Nam cum blãcham regina peperiſſet: de legitimo hærede cõtentio inſurrexit. Erat eodẽ tpe ex carolo ual leſio philippi pulchri fratre ſupſtes philippus filius q & ualleſius appellabatᷣ cum fratre carolo alenconii comite. Edouardo igitᷣ atq; philippo ualleſio de ſucceſſione cõtendẽ tibus: cõuentus francoꝝ habitus eſt: quẽ triũ ſtatuũ cõtionẽ vulgus uocat. Ibi de cõ tendentiũ iure diu multũq; diſceptatũ eſt: dicẽtibus ualleſianis philippũ caroli pulchri hæredẽ eſſe: cuius & duoꝝ præcedentiũ regũ hutini & longi conſobrinus p gen⁹ maſcu linũ eſſet. Cõtra aſſeuerãtibus anglis: edouardũ tertiũ nõ iniuſte regnũ uẽdicare: quẽ yſabella triũ quos memoraui regũ ſoror genuiſſet: Igitᷣ cũ ex regibus nepos & maſcu lus eẽt edouardus ſucceſſorẽ caroli definitũ iri magnope depoſcebãt. Sed edouardo obſtabat lex ſaliqua: quæ a pharamõdo ut ſupra ſcripſi francis data in illos uſq; dies ob ſeruatiſſima hẽbatᷣ. Ea lege ſoli uirilis ſex⁹ reges a maribus regibus orti: regnũ admini ſtrãt nec ad eã dignitatẽ fœminæ admittuntᷣ. Aſtipulabatur præterea uetuſtiſſime legi diuturna cõſuetudo quæ mares nõ fœminas francis præfici obtinebat. Quare edouar do qui ex fœmina ortus erat nulla ſucceſſionis ratio poterat ſuffragari. Quod ſi iuris quippiã edouardus ex matris origĩe ſibi præſumeret: uideret ipſe nauarræ regẽ qui ex hutini filia & ebroiceñ. comite cũ natus eſſet: nullã in regno ptãtem quæſiuiſſe ꝙ itelli geret fœmĩas a regni hæreditate eẽ ſemotas. His rõibus edocti ii q cõi auctoritate cõſi lium habebãt: philippo regnũ adiudicãt. Cui iudicio nec edouardus detraxit: fide poſt paucos annos apud ambianos philippo de aquitaniæ feudo præſtita. Cui⁹ deniq; aſper nator: ſicuti ex præſcriptis paulo ſupra litteris cõſtat: tornacũ flamĩgoꝝ auxilio fretus obſedit. Igitᷣ coãguſtati obſidione tornacẽſes miſſis ad philippum nũtiis orant ſup petias ferat: cõmeatũ ad eos ꝑpter circũſedentẽ ciuitati hoſtẽ importari nõ poſſe. Tor nacẽſium cõditione accepta: philippus delectos cõfeſtim proceres cũ inſtructis duob⁹ militũ millibus mittit. Ipſe uocatis ad ſe belli ductoribus petit utrũ melius iudicarẽt in flandriã ne penetrare: an tornacũ ꝓficiſci. Tornacũ petere ſatius uiſum eſt. Mouit igitᷣ rex & ad tria milliaria ꝓxime hoſtẽ caſtra ponit. Interim cũ neq; tornacũ anglus oppu gnaret. neq; hoſtẽ philippus laceſſeret: ſed nũc a francis: nũc ab hanoniẽſib⁹ atq; brabã tinis flamingiſq; fierent excurſiones & diriperẽtᷣ circũſtantia oppida: cõcordiam inter reges comitis hannoniæ mater & philippi regis ſoror ꝓcurauit atq; inducias obtinuit. Cõpoſitionis forma hec fuit. Edouardo aquitaniã & pontiuiacũ philippus reſtitueret

Reſponſio philippi

Quãobrem diſceptauit edouard⁹ de regno frãco/rum

Philippus cõpias tornacũ ducit

Digitized by Google

Induciæ

flamingis debitũ omne remitteret: excõicatione qua tenebant̃ aboleta. Ad hũc mo
dum rebus compoſitis exercitu dimiſſo: philippus franciã: edouardus gandauũ petit.

Eadem tempeſtate iohãnes britonũ dux ſine liberis uita defungit̃: cuius morte gra
uis admodum cõtentio de principatu inter carolũ bleſenſem: & iohãnẽ de mõteforti
excitata eſt: ita ut in iudiciũ parlamẽtei ſenatus re perlata principatum bleſenſi iudices

Cõtentio de ducatu britã/niæ

attribuerũt. At iohãnes mõtefortenſis ne ſenatus ſentẽtiæ accederet: nauetum urbem
profectus eſt: meditatus armis ſe tutari. Verum inanis tum eius conatus extitit. Nam
miſſis nauetũ iohanne normãniæ duce: & carolo alenconii comite: mõtefortenſis ad
philippũ deducit̃: quẽ apud luparã rex in carcerẽ cõiecit. Cognito montefortẽſis impe
dimento: edouardus (q̃q̃ per id tempus inter philippũ & ſe iduciæ prorogatæ eſſent)

Robertus artheſieñ. mo/ritur

robertũ artheſiẽſem ad britones aduerſus bleſenſem mittit. Qui prima expeditione
cum incurſiones aliquot prædaſq; feciſſet: ad edouardũ reuerſus: iterũ cum ſalberiẽſi
comite mouẽs pugna nauali cõmiſſa in femore vulnus accepit unde paruo poſt tẽpo/
re decumbẽs morte abſumit̃. Tranſfretauit quoq; ad britones edouardus: uannaſq;
urbem maritimã circũſedit. Quod poſtq̃ philippo nuntiatũ eſt qui tum apud turonos
agebat: illo exercitum ducit. Cuius aduẽtu cognito edouardus obſidione ſoluit. Le/
gati autem romani præueſcinus & hannibal qui pacis cauſa a põtifice clemẽte ſexto ue
nerant poſtq̃ uidẽt reges non procul ab alterutro diſtare crebris legationibus de pace
agunt. De qua cum nõ cõueniret induciæ poſitæ ſunt intra quas utriuſq; regis oratores
ſe coram pontifice ſiſterẽt. Qui cõtrouerſiæ cauſa cognita meliores pacis conditiones
nõ ut iudex ſed ut publicæ pacis curator ꝓponeret. Hec legatis agentibus: philippi ora
tores ad pontificẽ miſſi cum de ludouici bauari abſolutione nihil impetrant (nam ut
bauarum ad ſe: anglo rege relicto: philippus cõuerteret abſolutionis eius ꝓcurationẽ
apud pontificem omni cura tractabat) De dalphinatu uiennẽſi hec compoſita referũt

Dalphinatus ad frãcos pertinet

Imberto dalphino nec liberi nec liberorum ſpes ulla erat. quãobrem ad uicinum ſibi
regem proſpiciẽs: a quo principatus eius pace belloq; adminiſtrari poſſet: philippum
philippi regis filium ſucceſſorẽ atq; hæredẽ inſtituit. nec multo poſt pecunia a philip/
po accepta mũdo abrenũtians prædicatoꝝ ordinem lugduni ymbertus profeſſus eſt.

Vectigal ex ſale

Et ab eo quidẽ tpe ymberto defuncto franci uiennã dalphinatũq; poſſederũt. Inter
tot quæ ſupra memoraui bella cum philippo pecunia parũ ſufficeret: nouam exigẽdæ
pecuniæ formã excogitat: qua ſine cuiuſq; cõditionis diſcrimine oĩs regnicolæ tene/
rent̃. Sal quo nemo facile abſtinet cõparari aliunde q̃ ex publicis quæ inſtituerat prõ/
ptuariis uetat. Quod aũt a mercatoribus aut emptũ hactenus: aut poſt hac emendum
eſſet: id ab iis quos ad id negociũ deputaret granetarios per uices tempoꝝ ꝑcio idicto
diſtribuendũ fore. Id tributi genus & ſi graue multis uiſum eſt. ad hanc tñ uſq; ætatem
pendit̃: ingenioſum profecto inuentũ quo nemo a tributo liber eſt. & unde ingẽs regi

Monetæ ua/lor auget̃ Caritas ãno/næ

bus pecunia quotãnis uenit. Monetæ inſup æſtimationẽ auxit ita ut quæ unius dena
rii erat quiq; denarioꝝ paruo poſt tpe haberet̃. Quæ res annonæ caritatẽ importauit
ita ut tritici ſextarius. lxxvi. auenæ uero ſeptuaginta ſolidis uenirẽt. Eadẽ frumẽti pe
nuria cum burgundia laboraret: dux ex regis aſſenſu magnam tritici ex agro aurelia/
nenſi uaſtinienſiq; atq; bleſia nauibus copiã imponit quæ p ligerim ad burgũdos ue/
heret̃. Id moleſte ferẽtes aurelianeñ. cõcurſu facto naues expilant & omne frumẽtum
uenale extrudunt: cuius rei certior factus rex miſſis aureliam duobus ex aulicis auratis

Oliuerius de cliſſone capite punitur et alii

eqtibus negociũ dat autores ſupplicio afficere. Oliuerius præterea de cliſſone qui a
rege defecerat cõpræhẽſus pariſii capite punit̃. Puniunt̃ eadem cauſa gaufridus male/
ſtretus: iohãnes talkarus: guillermus ebroiceñ. & alii quidã ex britonũ nobilitate qui
edouardi partes ſequebant̃. Par quoq; pœna ſecuta eſt guillermũ baconẽ: richardũ p/
ceiũ & rochetеſſonẽ qui gaufrido haricurto normãniæ principatũ affectãti fauebant.

Per eos dies anno qui fuit a ſalute. xliiii. ſupra mille. ccc. philippi iuſſu iohannes nor
mannoꝝ dux auinionẽ ꝓfectus eſt: ut ſicuti cõuenerat de regũ cõtrouerſia apud ponti
ficem ageret̃. Sed edouardo per nũtios oĩa agente: quibus nõ ſatiſſufficiẽs experiẽdi
in iudicio ptãs erat: re infecta iohãnes ad patrẽ reuerſus eſt. Tũc blancha caroli pulchri

filia philippo regis filio nupſit. Et eodem prope tpe cum edouardus ſcluſam ſe con/ *Edouard⁹ ite*
tuliſſet ſpem gerens flamingos in fidē recipiēdi: cognito ꝙ arteuella a gandenſib⁹ fu/ *rum nocens*
iſſet trucidatus retro in angliā abiit atq; ad aquitanos copias mittit: q inducias ſua ſpō/
te uiolauerant. Contra uero philippus iohannē filium cum delectis militibus ire iubet
Sed poſtq̄ cognouit anglos duce herbi comite multas per eā regionē arces occupaſſe.
de rebus bene gerēdis deſperans: exercitū reduxit. Quare ubi patrē indignari accepit:
aquitaniā repetēs aguilonē obſedit. Sed renouato inter reges bello ut patri auxilium
ferret: ſoluta obſidione: in franciā uenit. Erat per id tp̄s cōpendii ciuis ſymō poillet⁹ *Stultus locu/*
q uerbi ꝓdigus dicere nō ueritus eſt edouardo q̄ hilippo plus iuris ad franciæ regnū ꝑ/ *tor punit̃*
tinere. Quãobrem mox cōpræhenſus atq; in tabulatum elatus: brachiis primū: deinde
cruribus atq; poſtremo capite exſectis: diras ꝓ ſua temeritate pœnas luit. Cōſtituerat
philippus magnā claſſem cogere ut in angliā traiiceret: atq; eius rei cauſa miſſis ad ge/
nuam nūtiis onerarias naues expectabat: & fabricare præterea inſolitæ magnitudinis
nauem apud harfleū normanniæ portū iuſſerat. Sed cunctantibus qui miſſi erant: atq;
appellente in normanniā cum centū ſupra mille nauibus edouardo: inſtituto philipp⁹
abſtinuit: compulſus aduerſus hoſtē militē inſtruere. Interim dum cunctat̃: feſtinabat
anglus cum gaufrido haricurto omnia populari. Itaq; montēburgum: carentū: ſanctū
londum thorinū: cadomūq; occupat: prædis inde abactis & in angliā traductis. Cado/
mi autē cum plæriq; nō parua nobilitate proceres & guillermus bertrandus baiocenſis
præſul præſidii cauſa eſſent: q̄q̄ oppidani obſtinatis uiribus hoſti reſiſterēt retro tandē
(neſcio quo reuocāte) cedētes. anglum mox in oppidū irrūpere cōſpiciunt. Atq; ipſe
coneſtabilis cum iohanne de tācaruilla arce egreſſus capit̃: & in angliā dimittit̃. Ex ca *Coneſtabilis*
domo lexouios edouardus petit. Inde falleſiā mox rothomagū ducēs: poſtq̄ philippū *& iohāneſ de*
exercitū ibi habere cognouit: ad pontē archæ ſe cōuertens: a philippo præuentus eſt q *tācaruilla in*
ydoneū bello locū occuparat. Quo potitus rex edouardo per nūtios mandat: ſi in præ *angliā ducūt̃*
lium totis copiis ueniat: ſe pugnādi ꝑtātem facturum. Nūtiis anglus reſpōdet non de/
trectaturū ſe prælium dum in agrum pariſiēſem ueniſſet. Cōferendi ſpe accepta philip
pus ad diui germani monaſteriū ſe recepit. Anglus uero per agrum uernonēſium iter
faciens ſuburbanis ſuccēſis mātam alias medōtem acceſſit. Deinde meulanū oppugna
re conatus cæde ſuoꝝ damnificatus eſt: eapropter ira excandēs murilū proximū meu
lano locum totū prorſus incendio cōſumpſit. Nec cūctatus poſſiacū acceſſit oīa ſancto
clodoaldo tenus diruens cremāſq;. Cui ne retro abeundi poteſtas foret: ponte qui eſt
poſſiaci a francis refracto: interceptus anglus uidebat̃. Sed cum ſe per montēfortē iter
habere ſimulaſſet: & philipp⁹ ut illi occurreret ad antoniū uicū caſtra poſuiſſet: reſtitu/
to poſſiaci ponte anglus bellouacū abſceſſit. Quod poſtq̄ reſciuit philippus ſe ꝑditum
eſſe palam magna uoce querebat̃. Vnde hoſtē perſequi oīno conſtituens: cū audiſſet
anglum per picardiā iter ad mare cōficere: abbatis uillā pōtiuiaci primariū oppidū pe
tit. Habebat arenis caſtra eo die āglus & ſe ibi militēq; reficere cōſtituerat donec ex iis
quos ad uadum quo exercitū traiiceret: nūtiū miſerat accepit. Sed de philippi aduētu
certior effectus flumine celeriter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorū ꝑitus
erat traiecto: ad uicum quem blancā aquā incolæ dicunt iuxta creciaci ſiluā caſtra fecit
Nec tranſitū impedire potuit godemarus fayacus: quem ut āglū traiici ꝓhiberet cum
duodecim millibus pugnatoꝝ philippus præmiſerat. Eo cum ꝓxime ſe philippus con/ *Pugna apud*
tuliſſet: ſciſcitatus q̄ procul hoſtis abeſſet: cū mentiētibus ſibi quibuſdā crederet: hoſtē *creciacum*
duodecim milliaribus diſtare: ip̄e ut erat ardens cōgredi: anglos proſpicit tribus tantū
paſſuum milibus abeſſe: ꝓtenus ergo ſigno ſuis dato q̄q̄ ordinē miles nō ſeruaret i ho
ſtem uadit. Erant baliſtarii genuēſes ad numerū quindecim milliū in prima fronte cō
ſtituti. Qui ad primū ſagittarū ſtrepitum (ꝗbus anglus ſtatim ineunte pugna uſus eſt)
exterriti in fugam ſe cōuertūt. Quos cum ꝑſequi philippus atq; interfici iubet: magna
nihilomin⁹ reliqui exercitus pars deſerto rege fugæ ſe dedit: magna pars fuſa occiſaq;
eſt: cum ex acie hoſtiū ſagittarii tm̄ depugnaſſent. In interēptoꝝ numero primi fuere
bohemus rex: alēconii comes philippi frater: lothoringoꝝ dux: ludouicus flamingoꝝ

Digitized by Google

comes. Comes haricurtus & ſancerrenſis: alias caſtri cæſaris quod oppidũ olim agen/
ditum dicebatur. Philippus uero ad ambianos nocte cum paucis ſe recepit. Poſtridie
pugnæ qui dies erat dominicus permulti pedites atq; equites ex fuga recepti cũ ad ca/
ſtra ſua redirent: uiſis procul francoꝝ ſignis quæ erecta angli tenebant: rati illic aciem
francorum eſſe: in manus hoſtium incidẽtes multo plures ex eis q̃ pridie occiſi ſunt.
Strages fuit occiſorum milliũ triginta. Hanc plæriq; ſtragem uindice deo factam dixe
runt: aliis in philippum culpam referẽtibus: qui ſpreto procerum præfectoꝝq; cõſilio:
cum militẽ diuturno itinere defeſſum haberet: nulla quiete data in hoſtem incurrit.

Fuiſſe per id tempus per franciã ueſtimentoꝝ nimiã deformitatẽ ſcriptores tradunt
ita ut ioculatoriam uitam agere francos ueſtibus iudicares. Crediderim non defuiſſe
illis & laſciuiam atq; ſuperbiam quottidiana gentis mala. Itaq; continuo uix decennio
unius modi indumentũ ſeruat: nouitatis ſemper ſtudioſa. Philippus autẽ multa ſecum
repetens godomarũ fayacum ſuſpectum habuit ꝙ hoſtem apud blancataquã a uado
nõ propuliſſet: uoluit propterea godomarum ſupplicio afficere. Conſilio tñ iohannis

Calliſium ab edouardo obſeſſum

hannonienſis ab ira temperauit. Victor edouardus re proſpere geſta per mõſtrolium
boloniãq; uiam faciens: in planicie caliſii caſtra fixit. Indignatuſq; ꝙ oppidani illi ob/
ſiſterẽt iurat ſe inde nõ moturum: donec oppidum expugnet: atq; ita uiculo quodam
leui materia nõ procul a calliſio extructo (quem uillam nouam audacem appellauit)
ibi diuerſari per obſidionis tempus animo firmat. Cui ab initio flamingi commeatum
affatim miniſtrabant. Sed poſtq̃ defuncti comitis ludouici filium in dominũ admiſe/
runt alius illis animus fuit. Interea cum hec in picardia geruntur: comes darbus qui
burdegallam tenebat poſtq̃ iohãnem normãnorum ducem aquitaniam reliquiſſe co
gnoſcit: xantonas: ſanctum iohãnem angeliacum: pictauumq; occupat: & prædis inde

Nota hari/ curti comitis pœnitẽtiam

factis burdegallam reuertitur. Gaufridus autem haricurtus quem a philippo defeciſſe
et normanniam affectaſſe ſupra ſcripſi: commiſſorum a ſe pœnitens: collum mantili
quaſi fune circumligat atq; ita ad philippum ueniens & uociferans. Prodidi inquit re/
gem et regnum: miſericordiam tuam rex expeto. Cui ueniam philippus impartiuit.

Paulo poſt reparato exercitu: hiſdinum artheſii oppidum rex petit: ut anglum pu/
gna adoriretur: qui tam arcta obſidione mari terraq; caliſianos premebat: ut nihil ui/

Gauuinus ꝓditor

ctus ad eos inuehi poſſet. Dum ſedet ad caliſium edouardus: gauuinus bellomõtanus
laudunenſis. qui lauduno relicto ſe ad mediomatricos receperat: per colinum tome/
lum miſeræ conditõnis hominem litteras ad anglum dat quibus ſpondet illi laudunũ
tradere. Eſt autem laudunum non procul a uiromandis in colle edito ciuitas: bello in
omnes finitimos gerendo accommodatiſſima. Colinus acceptis a gauuino litteris:
cum francus eſſet diu dubius fuit: anglo ne an franco regi eas reddat. Stat tandem ani
mo ſententia ad philippum proditionem deferre. Cognitis litteris rex colinum docet
remos repetat: ubi gauuinus illum præſtolabatur. Vtebatur autem proditor religioſo
habitu & ſe ſpecie pietatis occultabat. Colinus poſtq̃ ad remos ſe contulit: prætore cer
tiore ab eo facto gauuinum prodit: qui laudunum a prætore perductus: poſt acceptas
a plebe multas contumelias: poſtremo lapidibus obrutus eſt & eius unicus filius pater

calliſiũ edouardo deditur

ni criminis conſors perpetuo carcere afflictus. Interim calliſiani commeatu defecti:
poſtq̃ philippus deſperato ſubſidio auxilium ferre non poteſt: anglo ſe dedunt: uita at
q; una tantum ueſte illis conceſſa. Anno undecimo obſidionis. Relicto igitur calliſio
omnes cũ ad regem francũ ueniſſent plurima ab eo humanitate accepti ſunt. Inſtituit
q; philippus ut nulli poteſtas magiſtratus aut officium committeret: donec qui calli/
ſium tam ingenuæ defendiſſent ſinguli ſingula officia recepiſſent. Inter quos primari
us erat iohannes uiennenſis burgundus eques. Cuius opera calliſium in philippi fi/
de quo ad fieri per eum potuit permanſerat. Calliſio recepta: edouardus aymerum
pauienſem oppido præfecit. A quo cum gaufridus charnus qui ſancto audomaro præ
erat calliſium pecunia redimere uoluiſſet re comperta: in emptoris perniciem fraus

Comes ble/ ſenſis capitur

recidit. Per idem tempus ludouicus bleſenſis britonum dux apud ruppem lerianam
uictus captuſq; ab anglis eſt. Tot incõmodis affectus philippus: conſilium pariſiũ cõ

trahit. Ibi agit de expeditione in angliã ducenda. Cui ſine cõtrouerſia om̃s aſſentiunť
ꝓmittuntqꝫ ſinguli auxiliũ ferre: atqꝫ ut ſtipẽdio militi ſoluẽdo pecunia quæreretˀ: itur
in aduenas italos q fœnus exercebãt. Illi em̃ præter regias leges fœnus augebãt: ita ut
ſupra millia librarũ decẽ primæ ſortis: ad quattuor & uiginti millia librarũ pariſiana rũ
uſura increuiſſet: Eã ob rẽ eoꝝ bona fiſco deputata ſunt. Grauis eodem tpe peſtilentia
francos affecit: abſumptis per annũ & ſemis trigĩta hoĩm millibus. Mortuis uero uxo
ribus philippus blanchã regis nauarræ filiam: iohannes eius filius iohãnã boloniẽſem
uxorem accepit. Edouardo adhuc apud caliſium agente: intercedẽtibus romanis le
gatis: induciæ anni unius a regibus cõceſſæ ſunt. Hec cum anno ſalutis. M.ccc.qnqua/
geſimo menſe iunio agunť. Philippus menſe auguſto apud nogentũ regis moritˀ: ãnũ
agens quinpuageſimũſeptimũ: qui bene fortunatus primũ: deĩde felix: poſtremo op/
timus chriſticola appellatus eſt: & apud diuũ dyoniſiũ humatus poſtq̃ ãnos tris & uigĩ
ti regnaſſet. Eius regis diebus iohannes.xxii. pontifex romanus de diuina cõtẽplatiõe
atqꝫ uiſione temere ſentire atqꝫ prædicare auſus eſt: aduerſantibus illi catholicis uiris Iohãnes.xxii
quibus in primis philippus adiutor fuit.

¶ Eiuſdem compendii Liber nonus.

TErræ cõmendato philippo uallesio: iohãnes eius filiꝰ regnũ adeptꝰ
eſt: & de more frãcoꝝ regũ remis unctus. Qui inde pariſiũ repetẽs
incredibili oĩm letitia exceptus eſt. Venerat tũ ex anglia ſolutꝰ car
cere radulphus angi comes & coneſtabilis quẽ cadomi ab anglis
captũ ſupra enarraui. Hic ꝙ in iohannẽ (ut ipẽ ſponte cõfeſſus eſt)
crimẽ maieſtatis cõmiſerat: apud neellã pariſii capite trũcatus eſt:
ſubſtituto in coneſtabilatu iohãne hiſpaniẽſi quẽ rex angoliſmẽſi
comitatu paulo añ donauerat. Per hos dies in xãtonibus infœliciter aduerſus ãglos
a francis: duce guidone neellenſi pugnatũ eſt: eodẽ cũ plurimis francis occiſo. Sed ne
prorſus inimica fortuna eſſe uideretˀ: ſancti iohãnis angeliaci oppidũ a francis receptũ
ẽ. Sed acceſſit ab ãglis aliud detrimẽtũ. A gẽte em̃ iohãne apud ſanctũ audoenũ ĩ agro
pariẽſi diem feſtũ ordinis ſtellæ: quã pro inſigni ſuos portare inſtituerat: aderat illic ĩ Ordo ſtellæ
ter aulicos matheus de bouquinghem quẽ arci guinarũ præfectum iohãnes poſuerat.
Qui ꝑ inducias quæ cũ anglis cõuenerant nihil doli metuẽs: guillermũ bellicoꝝ ſui lo
co ſtatuerat. Hic guinas anglis ꝓdidit. Et paulo poſt ꝑfidiæ pœnas luit. Facta etiã cæ/
des eſt a carolo nauarro rege apud aquilã normãniæ uicũ. Nec eius cædis cãm ſcriptã Cædes a na/
inuenio. Quieſcentẽ noctu iohannẽ hiſpaniẽſem franciæ coneſtabilẽ miſſis ſatellitibꝰ uarro rege
necari nauarrus iubet. Nec homicidiũ diſſimulat. Sed datis ad cõplures ciuitates: atqꝫ hoĩe malo
ad regios cõſiliarios lr̃is iohãnẽ legitimis cauſis interemptũ fuiſſe diuulgat. Nec ſecuſ
necis autorẽ ſe prædicare uerebatˀ: q̃ ſi aperto bello crimẽ defenſurus aduerſus regem
eſſet: cuius filiã deſpõſauerat. Apud magnates raro affinitas ualet. Iohannes aũt rex q
regni cõditionẽ & dirã fortunã aſperiorẽ reddere nolebat: ad carolũ nauarrũ q mãtæ
agebat: uiros & dignitate & genere illuſtres guidonẽ bononieñ. cardinalẽ: robertũ gal
lum laudunẽſem antiſtitẽ: borbonii ducẽ: & comitẽ uidocinẽſem mittit. Qui tametſi
crimĩs impunitatẽ carolo offerrẽt: ueteres tñ iuſtæ indignatõis cauſas adduxit. Debe
ri ſibi ex cõpoſito & nuptiarũ fœdere pecuniã. Quã diſſolui in primis oportere cõtẽde
bat. Ea ꝑſoluta eſt: terræqꝫ plurimũ attributũ quod ꝑpetuo teneret. Liberũ itẽ illi eſſet
prætoriũ inter ſuos cõe inſtituere quare normãnoꝝ duci fuerat idultũ: quod ſcacariũ
uocãt. Sup hec homicidis impunitas cõceſſa. Et q̃q̃ hec accepiſſet: nõ tñ ad regẽ prius
uenit: q̃ andegauũ comitẽ iohãnis filiũ obſidẽ haberet. Venit tandẽ & apud ſenatum ꝑ
lamenti (ſedente rege) carolus cõmiſſæ cædis ueniã poſtulauit: obtinuitqꝫ interueniẽ
tibꝰ reginis iohãna eius ſorore & blancha. Non qeuit tñ nauarrus. Quãobrem iohãnes
rothomagũ ſe cõtulit: & cõplures quæ ad carolũ ſpectabãt arces ad ſe recepit. Verũ re/
uerſus ex nauarra carolus: hortatu dalphini uienneñ. ad regẽ ueniẽs: ſe omni ſuſpitiõe
liberauit. Mouit ꝑ eos dies ex anglia galliæ princeps edouardi filius: & ꝑ aquitaniã
ad tholoſates irrũpens carcaſſonæ burgũ: & quæ oĩa narbonã uſqꝫ erant igne cõſũpſit

nō occurrētibus illi arminiaco comite & aliis ꝑmultis copiis quas ad ꝓuīciæ cuſtodiā
iohānes ſtatuerat. Edouardus præterea īduciarū impatiēs iureiurādo uiolato artheſiū
rurſus ingredit̄ & hiſdinū uſq; prædas facit. Qui iohannē in eū ex ābianis ducentē cum
audiſſet: intacto hiſdino calliſiū regreſſus eſt. Iohānes uero hoſtē cedentē perſecutus:
apud ſanctū audomarū caſtris poſitis: mareſcallū dodrehan ad anglū cū his mandatis
legat. Aut cum eo ſingulari certamine aut toto exercitu cōgrediat̄. Neutrū edouard⁹
Cura cogen/dæ pecuniæ acceptū habuit. Sed cōfeſtim trāſfretauit ad ſuos. Iohāni cum in franciā remeaſſet cu/
ra fuit bellicis rebus aīm intēdere & pecuniā ad belli uſum cogere. Cōuocatis ad ſe re/
gni primoribus oīm aſſenſu ꝓmittunt̄ illi triginta millia armatorū in annos ſingulos
quæ populi impēſa militi ſtipēdia facerēt. Nec fuit quiſpiā in oī franciæ regno: annuū
uel ex ſuis operis uel ex prouētibus cēſum ꝑcipiēs q cogēdo ſtipēdio nō contribueret.
Seditio attre/batium Quæ res (ut ipſe arbitror) cauſa fuit ſeditōis plebeiorū attrebatium aduerſus primores
ciuitatis. Plebs em̄ in opulentos inſurgens aliquot interfectis reipublicæ gubernacula
uſurpauit. Ad quos miſſus a rege arnulphus daudregus franciæ ſeneſcallus centū ſup/
Rex nauarr⁹ ſeditioſus cū normānis plicio affecit. Rex præterea nauarrus iohāni cōtinēter infenſus: detrectare id quod
de ſtipendio agebat̄ cœpit. Cui haricurtus comes & plærīq; normanni ꝓceres aſtipula
bant̄. His rothomagi cū carolo normāniæ duce qui iohānis primogenitus erat: ī arce
epulātibus: iohānes centū delectis eqtibus ſecum aſſumptis ꝑ poſticum ad eos clam in
Nota ultio/nem greſſus oīs in uincula cōiecit. Nec moratus quattuor ex illis comitē haricurtū: grauil
lam: mabuū: & colinetū doubletū in proximū agrum eductos capite plecti iubet. Reli
Nauarr⁹ rex capit̄ quos præter nauarrū regem friquetū: & iohānē uaubatū abire ꝑmittit. Caroli regis
captiuitate cognita philippus nauarrus arces complures quæ in agro cōſtātienſi erant
præſidio firmat: caroli ignominiā ulturus. Ad quē mox cōceſſit gaufridus comitis ha
Excuſiones ꝑ normāniā ricurti patruelis: q coactis undiq; iohānis inimicis: comitis necem ulciſci ſtudebant. Hi
oīs duce principe cloceſtriæ quattuor armatorū millibus ſtipati: ꝑ lexouios ad becū/
heloynū: inde ad pontē audomari prædas agētes ꝑueniūt. Obſidebat tū arcē robertus
holecotus: qui eorū cognito aduētu relictis impedimētis abſceſſit. A ponte audomari
hoſtis bretoliū cōtēdit: oīa populatus. Inde ebroicā prætereūtes urbē (quā iohannis
ꝑſidiū tenebat & fuerat paucis an̄ diebus igne fere cōſūpta) uernoliū cū arce expugnāt
Quæ poſtq̄ iohānes cognouit: copias q̄s coactas hēbat educit. Sed abeūtē aqlā hoſtē ꝑ
pter īterextātes ſiluas ꝑſequi deſtitit. Tulleriā tñ & bretoliū fortiſſima caſtella cepit:
præſidioq; muniuit. Deinceps carnotū ꝓfect⁹ ē: ubi recēſito auctoq; exercitu cū accepiſ
ſet richardū edouardi filiū maiorē natu: in bituriges & pictauos graſſari atq; ī turonos
uēturū: turonū magnis itineribus petit aīo cū richardo cōferendi. Id aīaduertēs richar
Iohānes rex apud picta/uos a richar/do anglo ca/pitur dus pictauiā regreſſus: caſtra īpeditiſſimis locis fecit quæ dēſiſſimis ſepibus uelut palis
munita erāt. Cōtra quē iohānes nō ꝓcul a chāno caſtello acies ſuas triphariā īſtruit: ita
ut uix mille paſſus īter utraq; caſtra ītercederēt. Priuſq̄ acies cōcurreret cardīalis petra
goricus q pacis cām ab innocētio ſexto miſſus ꝓcurabat: magnopē pacis rōnes utriq;
principi ꝓponēs poſtq̄ irritatos principū aīos flectere poſſe deſperat caſtris exceſſit. Ri
chardus em̄ & ſi oīa quæ iohāni abſtulerat: reddere nō recuſaret: fato tñ malo nō eſt a
frācis exauditus. Sed irritat⁹ & furēs rex ꝓcurrit in hoſtē. Aciē primā ducebat athenarū
dux frāciæ tūc coneſtabilis. Quē magnis copiis inſtructi ſeq̄bant̄ arnolphus & iohānes
claromōtēſis mareſcallus. Præerat ſecūdæ carolus dux normānus iohānis fili⁹ maior
natu. Tertiā moderabat̄ aurelianorū dux regis frater. Hi trib⁹ locis. xiii. kalē. octobris.
āno ſalutis. M. ccc. lvi. in uallū hoſtiū irrūpere conati: crebris ſagittariorū iactibus tar/
dati ſunt: atq; ita q imbellis animi erant eqres pediteſq; magno nūero ignominioſam
fugā fecere. Anglo tādē uictoria ceſſit: occiſis ī prima acie trib⁹ quos ſupra mēorauī: &
gaufrido de chargni ſignifero cui auriflāma credita erat cū qb⁹ cecidere mille ſeptīgēti
Iohānes uero egregie ꝑ cæteris pugnās a dyoniſio morbequo eqte artheſieñ cū philip
po ei⁹ filio & mille ſeptīgētis capt⁹ burdegallā ꝑduct⁹ ē. Carolo re male geſta cōſiliū fu
it pariſiū ſe recipe. Quo aduocatis ex regno primorib⁹ p̄ris miſerā fortunā ī ſenatu pla
mēti magno oīm mœrore expoſuit: loco ei⁹ uerba agēte petro foreſtano rothomago

tũ archipſule frãciæ cãcellario: atq; pecunia belli ſubſidiũ ĩ tot aduerſis poſtulãte. Cõditione captiui regis cognita: fuit una oĩm ſententia: miſeris rebus opitulari: moderatione habita. id quod in oĩm conſpectu neq; ab incõdita multitudine fieri rite poterat. Deliguntur propterea ex oĩbus quinquaginta uiri quorũ arbitratu tanta res ageretur.

Cõſilium de regni ſtatu poſt captum regem.

Illi hoĩm turbã tumultũq; uitantes: ad minorũ ædes ſeceſſerunt: ubi quindecĩ dies ſententiis dictis: tandẽ carolũ ꝑ nuncios oratũ faciunt ad eos accedat: habere multa q̃ ad illum referant. Nec ſegniter agens carolus: cũ ſex tantũ aulicis ad illos pergit. Sedenti carolo unus cui cõmiſſum dicendi munus erat. Nos inquit illuſtriſſime princeps ꝓ noſtro officio ꝑ ſuperiores proximos dies de patris tui atq; regni francorũ miſerãda fortuna conſiliũ cepimus: quod tibi reiq; publicæ ſalutare eſſe poſſit. Tantũ te oramus archanũ teneas quod in præſentiarũ dicturi ſumus. Carolus uerbis loquẽtis interceptis ſe quidẽ acceptũ habere quod ab illis definitũ foret. Verũ dignitati ſuæ non conuenire: iureiurando ad ſilentiũ aſtringi de iis potiſſimũ rebus q̃ ad uniuerſitatẽ regni ſpectarẽt. Hæc tametſi diceret carolus: pergit nihilominus dicere qui loqui ceperat. Præſentem rerum ſtatum idcirco obtigiſſe: ꝙ malis conſultoribus uſus rex eſſet. Apud eos regni opes & diuitias eſſe: qui & fiſco & publicæ adminiſtrationi præfuiſſent. Ab eis pecuniam exigendã: mouendoſq; eos officio eſſe & bona eorũ publicanda. Complures quidem ex clero reliquoq; populo eſſe male adminiſtratæ rei conſcios: atq; imprimis Petrũ foreſtanũ cancellarium: Symonẽ buſſium parlamenti primũ præſidentem: Robertum lorrium equitem auratũ: Nicholaum brachũ: Enguerrannũ peticellariũ pariſieñ. ciuẽ: & Iohannem pilliuillanũ: qui monetæ præfectus erat: & Iohannẽ chaueum bellicarũ rerũ theſaurariũ. Congruere præterea cuſtodia liberare carolum nauarrum. Adhuc ꝑneceſſariũ eſſe: ipſi optimos uiros aſſiſtere. eccleſiaſticos quattuor: proceres duodecim: & populares totidem: quorũ ſapientia & decreto reſpublica adminiſtretur. Fine dicendi facto: Carolus de his oĩbus ad conſiliũ ſe relaturũ reſpondit. Sed interim cupere ſe intelligere qd de ferendo tributo ipi decreuiſſent. Hæc nobis inquiunt optima factu uiſa ſunt: ſi a clero atq; nobilitate decima & ſemis oĩm prouentuũ anni unius exigatur.

Decima & ſemis uniꝰ ãni.

Ciuitates uero & reliqua ꝑ regnũ oppida ſingula: ex ſingulis hoĩm centenis unum militẽ ſi inſtruant: & ad bellũ mittant: id milia triginta cõſtituere poſſe. His a delegatis acceptis: carolus domũ ſe recepit. Paucis deĩde ſeorſum acceſſitis: qbus rem auditã carolus cõicaret: cognoſcit plæraq; ex illorum poſtulatis admittenda non eſſe. Quare poſtridie cõuenientibus delegatis: admonet ea non petere quæ præſenti tpĩ nõ conuenirent. Perſiſtentibus in ſententia legatis: dies dictus eſt cũ apud regem in parlamenti ſenatu ſua palã decreta poſtulataq; promerent. Conſtituto die: cõueniente in curia uix numerabili populo: Carolus ne in vulgũ efferret quod alioquin celatũ eſſe deberet: a delegatis impetrat ſuã petitionẽ in alterã diẽ transferant. Expectãti populo ut delegatorũ conſilia vulgarentur: Philippus aurelianus dux a carolo iuſſus: ueniſſe ait a patre rege: atq; ab imperatore romano caroli auunculo nunciũ: cuius cã legati referre q̃ ipi geſſiſſent impedirentur. ſimulq; palã enũciat q̃ fuerat a carolo edoctus. Tam paruo negocio popularis conatus & ad rempublicã pertinax feruor lãgueſcit. Itaq; ad philippi uerba magna conſilii pars conuentu relicto: ad ſua demigrauit. Quarto deinceps die: carolus ex amicis conſilio capto uocatis ſeorſum quibuſdã delegatis reliquæ multitudini per eos mandat domũ proficiſcantur: donec commodiore tpe eos acceſſiret. Hoc caroli inuento conſiliũ dimiſſum eſt. Non eñ cõmode ſe aptat principũ uolũtati populus frequens: exiſtimantibus plurimis inter res aduerſas ſuã conditionẽ uel meliorem effici poſſe: uel principis liberã adminiſtrationẽ plurimorũ ſententiis cohiberi. Nã ꝑ eos dies qbus cõuẽtus pariſiis habitus eſt: licet carolus apud primores pariſienſiũ crebro egiſſet ut præſenti fortunæ pecuniariũ auxiliũ ferrent: ipſi ad publicũ conſiliũ id negociũ reiiciebant.

Narbonẽſis prouinciæ in ſuum regem pietas.

At linguæ occitanæ & ꝓuinciæ narbonẽſis incolis miſericordior animus fuit. Nã auctore armigniaco comite cõuenientes: ante oĩa ꝓhibent regionis incolas auro argentoq; & unionibus in publico uti: neue inſigni colore ueſtes ĩduerent donec iohannes eorũ rex apud anglos captus teneretur. Octo ꝑterea hoĩm milia

Digitized by Google

ad belli ſocietatem cum diurno ſtipendio decernunt. Cuduntq; ad ſtipendiũ armato/
rum aſſentiente carolo monetam nouã. Dum hæc geruntur robertus claromontẽ/
ſis aduerſus philippũ nauarrenſem & gaufridũ haricurtũ in territorio conſtantieñ fœ
liciter pugnat: occiſo ipo gaufrido cũ aliis non paucis. Receptũ inſuper eſt caſtellũ põ
tis audomari quod nauarri dedidere ſex milibus nummũ a francis acceptis. Inuenio
carolũ per hos dies ad carolũ bohemũ imperatorẽ romanũ qui mettis agebat ꝓfectũ
& inde poſt paucos dies reuertiſſe. Quid aũt ab eo cũ imparore auunculo fecerit nõ in
uenio. Interea dũ imperatorẽ carolus adit: mercatorũ præpoſitus ſtephanus marcell⁹
& pariſieñ. ſcabini (id eſt nomen eſt eorũ qui ciuitatis pariſiorũ moderationẽ gerũt)
mutatã a carolo monetã eſſe non bono aío ferentes andegauorũ comitẽ uicariũ a ca/
Seditio propter monetã rolo relictũ plurimo populo comitante cõueniũt: ut monetæ uſum inhibeat. Id quod
comes (dũ carolus ab imperatore rediret) concedit: ueritus credo tumultuantẽ popu
lum irritare. Carolo imperatore reuerſo: mercatorũ præpoſitũ ad ſanctũ germanũ
altiſſiodorenſem per archiepm ſenoneñ. uocat. Quem cũ ingenti armatæ plebis mul
titudine uenientẽ archieps monet non aduerſari legi quã de moneta Carolus tulerat.
Sed plebis frequentia fretus præpoſitus: pernegat id ſe facturũ. neq; permiſſurũ eã mo
netã in uſum uenire: atq; ita locutus domũ diſceſſit. moxq; quoſq; opifices ab opere ceſ
ſare & in armis eſſe paratos iubet. Trepidatũ eſt ne quod a plebe inſigne flagitiũ patra
retur. Exacta nocte: carolus ſub initium lucis palatium petit: quo item mercatorum
præpoſitus ſe confert. Quem carolus alloquens: Ego inquit præpoſite bono aío fero
quod a conciuibus tuis commiſſum eſt: & ſi quid culpæ eſt: illam tibi remitto. neq; im
pedio conuentũ procerum habere: eoſq; ab officiis ſemouere placet: qui ſub patre po
teſtatem geſſere. Monetæ uero conſiderationẽ atq; uſum ad arbitrium eorum defer/
re placet qui a publico conuentu delegabuntur. Caroli uerba præpoſitus libens exce/
pit: petit de ipſis ſyngraphum a rege conſcribi. Quod carolus facile admiſit. Nam pro
Conſiliũ patrii. rerum temporũq; conditione uir conſultus ſeſe accõmodat. Conuentũ igitur caro/
lus iterum pariſii cogit. In æde minorũ diui franciſci contio habita eſt. Vbi conſtitutis
q̃ ad rem præſentẽ expedire uidebantur: ad parlamenti ſenatũ carolus contionẽ uocat
Ibi poſt habitã a roberto gallo lauduneñ. epo orationem. duo & uiginti regii miniſtri
non auditi a ſuis officiis caroli edicto amoti ſunt: præter nõnullos ex caroli miniſtris.
Ex ſenatu quoq; parlamẽti & rationũ prætorio: id eſt (ne ab uſitato uocabulo diſcedã)
camera computorũ complures ſecluſi. De ſubſidio quidẽ pecuniario: atq; militum co/
piis ita ut ſupra memoraui ſancitũ eſt. Monetæ uero precium índitũ. De pace autẽ nũ/
cii burdegallam a carolo miſſi: cum per abſentiã edouardi qui in anglia erat nihil trãſi/
Iohannes in anglia ducit. gi poſſet: duorũ annorũ inducias firmauerũt. Iohannem autem regem richardus wal/
liæ princeps in angliam uictor traduxit: remiſſis domum reliquis captiuis quorũ uice
iohannes ſe conſtituerat debitorem. Redeuntibus burdegalla nunciis: litteræ ca/
rolo a patre reddũtur: quibus legem de bellico ſubſidio latã ſeruari prohibebat. Quas
per compita urbis præconis uoce promulgatas cum ſeditioſus populus accepit: ſtrepi/
Populi furor tu & clamore carolum impellit non patris: ſed delegatorum conſilii ſtatuta obſeruare
Carolus igitur populi furiam aĩaduertens: ſtatim altera præconis uoce conſilii decre/
tum probat. Sed non multo poſt contionis huius ſeueritas elãguit: in ſuas quibuſq; do
Carolus rẽpublicã regẽdam accipit. mos remeantibus. Conſilio diſſoluto: Carolus mercatorũ præpoſitum: carolũ conſa/
cum: & iohannẽ inſulanũ regni primores rectores ad ſe uocat: adminiſtrationẽ illis ul
tra uſurpare prohibens. ſe ydonea ætate ad reipublicæ moderatiõem eſſe. Atq; ita pa/
riſio egreſſus: per alias ciuitates uadens: quaſq; ad ferendum rebus afflictis ſubſidium
hortabatur. At pariſiani caroli abſentiam non æquo aío ferẽtes: cum futurũ fore cõ
iectarent ut pertinaciæ illorum carolus facto aliquo obſiſteret: placare illum elaborãt
opem pecuniãq; pollicentes. Quos carolus ut erat inopia preſſus libens in ſuam beni/
uolentiã recepit. Conceſſitq; ut conuentus alter pariſii haberetur: non oĩm quidem:
ſed paucarũ ciuitatũ. Cum pariſium carolus reuertiſſet: conuenientibus qui ad conſi/
lium deſignati erant: nihil utile actum eſt. propterea ꝙ paucis non licebat de uniuerſa

republica decretum ſtatuere. Interim dum hæc aguntur iohannes pinquigniacus quẽ rex artheſio præfecerat: nauarrũ regem carcere ui armiſq; ſurreptum ambianũ eduxit: amicorũ precibus ſecuritate a carolo impetrata: nauarrus multa ſatellitũ manu ſtipatus: ad ſancti germani de pratis cœnobium uenit: fauẽtibus imprimis laudunenſi ep̃o & aliquot cum mercatorũ præpoſito ciuibus pariſianis. Nauarri aduentum non bene ferentibus: ſeu timentibus quibuſdã campanis burgundiſq;: qui ad conſiliũ ueniſſent: clam domũ abierunt. At nauarrus miſſis ad amicos quos pariſii cõplures habebat: nunciis: ſignificat ſe habere q̃dam q̃ palam differere populo uelit. Nauarri uoluntate cognita: protenus affuit cum ingenti multitudine mercatorum præpoſitus. Ad quos nauarrus ex tabulato quod ad muros cœnobii: clericorum pratum uerſus extructum erat contionatus: cum multa in miniſtros regios aperte: quædam uero in regem carolumq; occulte differuiſſet: omnis reliqua eius oratio ad ſui purgationem pertinuit: ſe innocentem: ſe iniuſte captum. ſe nouem & decem menſes in cuſtodia habitũ demonſtrans. His a nauarro dictis: mercatorũ præpoſitus aſſumptis ſecũ nonnullis conciuibus carolum adit: petitq; nauarro innocenti ius æquũq; dicat. Cuius uerba mox excipiens præſul laudunenſis: cuius conſilio fiebant oĩa reſpondet: non modo æquũ iuſtũq; nauarro regi: ſed gratiam quoq; dñm ducem nauarro facturum. Nec multi poſt intercesserunt dies: cum carolus ad locũ quo nauarrus ĩtra ciuitatẽ uẽturus erat prior ſe contulit. Venientem armatis inſtructũ nauarrum carolus (compoſito ad gratiã ut potuit uultu) excepit. Nauarrus uero cui nihil ſatis tutũ erat: exturbatis qui ad fores erãt Caroli cuſtodibus: ſuos aſſeruare portas iubet. Breui ibi habito colloquio: quiſq; diſ ceſſit. Poſtridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri poſtulatis decernerent: uenit & ip̃e mercatorũ præpoſitus: ſimulans ſe alia cauſa a delegatis conſilii trium ſtatuum miſſum. Erat enim ut hæc ageret a laudunenſi epiſcopo edoctus. cauſa ꝓpter quam uenerat expoſita. Carolus eos tantiſper manere iubet: donec ſuam de iis quæ in conſilio uerſabantur ſententiam dixiſſet. Prolatis nauarri poſtulatis: præpoſitus rogatus ſentẽtiam. Aequum inquit oĩno rex nauarrus poſtulat. Cui te carole non decet refragari. Præpoſiti dictum oẽs (quia inter eos: conſultore laudunenſi pontifice: ita cõuenerat) probant. Itaq; ſupellex tota & q̃cq̃d anteq̃ caperetᷣ hẽbat: nauarro reſtituta. ei quoq; & ſuis cõmiſſorũ impunitas conceſſa. Cadauera etiam eorũ quos rothomagi capite punitos: & patibulo appenſos rettuli ſacræ humo cõmendata: & eorũ hæredibꝰ bona q̃ fiſco applicata fuerant condonata: miſſo in normanniã iohanne amalrico: qui hæc reuera compleret. Præter hæc ſpem ceperat nauarrus: normanniæ ducatũ: uel comitatũ campaniæ a carolo obtinere: cõpenſandæ impenſæ cauſa quã ip̃e a depræhenſione ſua hactenus feciſſet. Compoſita utriq;: uel ut ip̃e ſentio ſimulata amicitia: poſtq̃ alternis congreſſibus atq; conuiuiis: Carolus dux nauarruſq; ſeſe coluiſſent: mantã nauarrus petit. Inde rothomagum: ubi eos de quibus ſuppliciũ ſumptũ fuerat magna põpa ſepulturæ cõmendauit: habita ad rothomagenſes oratõne de iniqua damnatorum nece. Eodẽ t̃pe non pauci ex conſtantienſi atq; ebroicenſi territorio prædones agrũ pariſiorũ incurſantes: cuncta populabantur. Et licet in eos cũ copiis miſſus eſſet petrus uillarius præfectus uigilũ: nullo graſſatores damno affecit. Ea propter occaſione ſumpta: carolus copias contrahit: ſiue ut prædatoribus (ut ip̃e dicebat) occurreret: ſiue (ut plæriq; ſentiebant) pariſio & uicinis oppidis præſidiũ collocaret. Idq; metuentes pariſiaci carolum admonent ne id faciat. non enim ſe in urbem milites admiſſuros. Quibus tametſi carolus ſe nihil tale cogitare reſpondiſſet: cuſtodibus tamen ad urbis portas attributis: nemini niſi apprime noto ingreſſum patere patiuntur. Nauarrus poſt q̃ parari a Carolo copias intelligit: ipſe quoq; ſe pluribus armatis inſtruit: palam profeſſus: quandoquidem conuentorum fides non ſeruaretur (nondum enim arces quæ ſuæ in normannia erant receperat) ſe eas uendicaturum. Ob id ueriti pariſienſes ne aperto bello arma circunferrentur: ſignum ſibi ciuilis concordiæ accommodant. Capuciola rubri blauiiq; coloris conſuunt: quæ quiq; ferant. Hæc ad diſſenſionem ſpectare animaduertẽs carolus: ad forũ quas halas uocant quo pariſienſes cõuenire frequẽtes

Iohannes pĩquigniacꝰ nauarrũ regem liberat.

Rex nauarrꝰ ad populum pariſienſem.

Vis a nauarro facta in cuſtodes ducis

Prædones in pariſios.

Nauarrus copias cogit.

Capuciola pariſiorum.

ſoliti eſſent.prodire conſtituit.Et q̄q̄ id illi non conuenire laudunenſis præſul:atq; ipe mercatorū præpoſitus identidem dicerent:propterea ꝙ a furibunda plebe periculum impenderet.Prodiit tñ paucis comitatus:atq; his populū qui in foro erat paucis affa/

Caroli ad plebē oratio

tus. Vos inquit amici ſaluos eſſe cupio oēs:Hortor itaq; ſic de mea in uos beniuolen/ tia ſperare:ut perſuaſum mihi eſſe confidatis:me & uiuere una uobiſcum:& ſi ſors tule rit mori.Neq; eñ armatos in ueſtram perniciem cōtraho.Perſpectū uobis eſſe poteſt hoſtem ꝑ agrum ueſtrū populationes facere:quorū ego conatibus atq; incurſionibus militem opponere inſtitui.Quod nummorum penuria impeditus quia facere non ce leriter poſſum:animus eſt gubernacula reipublicæ recipiendi atq; e magiſtratuū fauci bus collectā pecuniā recuperandi:cuius ipe ne minimā partem hactenus fui conſecut⁹.

Præpoſiti mercatorū conſilium.

Fuit plebi non ingrata caroli oratio.Id poſtq̄ mercatorū præpoſitus cognoſcit:contio ne apud ſancti iacobi hoſpitalis ædem contracta:q̄ pridie eius diei a carolo dicta eſſent nunciat.Sed ſuperueniens mox carolus:dictorū a ſe rationē expoſuit: cauſam memo/ rans:quāobrem reſtitui q̄ nauarro promiſſa erant non poſſent. Teneri quidem arces quaſdam a præſidiis q̄ pater illis impoſuiſſet:qui eas deſerere ꝓ fide præſtita nō debe/ rent.Idcirco non ꝑ ſe ſtare quin arces reſtituerent̄.Hæc dixiſſe contentus carolus:con

Carolus conſacus.

tionē dimiſit.At carolus conſacus abeūte carolo multa in regios magiſtrat⁹ euomēs: a duce quoq; non abſtinuit.Laudauit magnopere ꝑpoſitū eum bonū fidūq; ciuem eſſe cōmemorans:rationabile propterea fore ut illū in his q̄ a ſe geſta fuiſſent cæteri ciues tuerentur.Tunc a plæriſq; conclamatū eſt præpoſitū recte oīa adminiſtraſſe:præſidiū/

Monetæ mutatio.

q; ferendū illi eſſe. Per hos dies monetæ precium mutatum eſt.Nam mutonus(id eñ monetæ aureæ nomē erat:ꝙ arietis effigiem quē mutonem franci dicunt ſculptā haberet)ſolidis triginta æſtimatus eſt. Interim carolo pariſii agente:hi qui circum urbem prædas fecerant ſtampas diripiunt:abductis multis captiuis.Et cum duo fere ar matorū milia carolus in armis penes ſe haberet:ſtampenſibus tamen nullā opē tulit.

Redeuntibus ꝑ id tempus ex anglia morinenſi antiſtite franciæ cancellario.& uido cinenſi comite:Carolus de pace inter reges habita conuentu procerū cognouit: exul/ tantibus uniuerſis q res meliores factū iri ſperarēt.Venit præterea a nauarro rege qui mantæ agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̄ in conuentis ha/ bebantur.Ad hoc ipm uenerunt:mercatorū præpoſitus:& ſcholæ pariſienſis cū plæriſ q; doctoribus rector.Tantū erat oīm fere illis diebus in nauarrū regem ſtudiū atq; be niuolentia.Nec ſatis erat præter æquū & bonum poſtulare niſi precibus minas adiice rent.His a carolo reſponſum eſt:conuentis quatenus poſſet ſatis eſſe factū:eoſq; men/ tiri qui ſecus loquerent̄.Habere ſe ingenuos equites q eius rei detractorem ſingulari certamine ob eam cām exciperent. Poſtridie contracto in æde diui eligii magno po puli cœtu:cæſo prius reginaldo daucy dum a palatio domū petit:mercatorū ꝑpoſitus ſtephanus marcellus cubiculū caroli ingreſſus.Nihil inquit ſerene princeps inter ea q̄

Homicidiū a ꝑpoſito mercatorū in caroli cubiculo factum.

geſturi ſumus contriſteris.Et ſimul hæc dicens conflauū campanū mareſchallū:caro/ lo conſpiciente necant:Robertūq; claromontenſem inde fugientē in penetrali interi munt.Quibus cædibus perterritus carolus:atq; a ſuis deſertus. Et tu inquit præpoſite libera carolū:& ſerua.Securus eſto præpoſitus reſpondit:& hoc tuo capiti capuciolum impone.Id eñ ueſtimenti genus erat:quod ſibi populus ad diuerſæ partis diſcrimē de ſumpſerat.Carolus igitur cōmutato cum præpoſito capucio:per oēm diem illam po/ pulari inſigni uſus:ſuum præpoſito caputiū ferre permiſit.Cæſorū cadauera trahi a ſa/ tellitibus & ad menſam marmoream q̄ in atrio ad gradus palatii eſt proiici inſpiciente

Mira ꝑpoſiti mercatorū ſæuitia.

carolo præpoſitus iubet.Vbi ad populi ſpectaculum ad ueſperā uſq; relicta iacuere.Ita q; eo ſuperbiæ proceſſit populi furor:ut ꝑpoſitus tyranno ꝑſimilis abuteret̄ magiſtra/ tu.Eñiuero laneos carolo pannos bicolores miſit:ex quibus capuciola ſuis aulicis cō/ ficeret:futura munimenta aduerſus ſeditioſos.Id quod carolus non recuſauit.Conuo catis præterea in auguſtinēſium cœnobio permultis qui per eos dies in cōmuni frāciæ conuentu agebant:cædem a ſe factam ꝑpoſitus (adnitente maxime roberto corbio) laudari ꝓbariq; impetrat.Carolū deinde in ſenatu parlamenti ius dicentē cum plæriſq;

armatis conueniens: petit ea oĩa illibata ſeruari quæ a trium ſtatuum delegatis inſtitu
ta decretaq; eſſent: neq; impediret aliquot ex ſuis magiſtratu amoueri: ſed ſineret eos
rempublicam moderari a quibus regẽdã eſſe populus decreuerat. Reciperetq; in ſuũ
conſiliũ tris aut ad ſummũ quattuor pariſianos ciues quos populus deſignaret. Poſtu — Rex nauarr⁹
lata carolus admiſit. Dum hæc a pariſianis furore tumultuq; populari aguntur: na/ — pariſiũ uenit
uarrus pariſium acceſſit: atq; apud neellam diuerſat⁹ eſt: quam regiam domum dono
caroli poſtea accepit: cum bigore & matiſconis comitatu aliiſq; quibuſdam locis: ex
quibus annui cenſus decem librarum milia ad eum peruenire poterant. Eius donatio/
nis cauſa fuit impenſa: quam ſuæ captiuitatis tempore ſe feciſſe querebatur. Pacato — Pariſiorũ te/
ut uidebatur nauarro: pariſiani conſiderantes ne per principum beniuolentiam malæ — meritas atq;
cum eis ageretur: & peſſimorum facinorum pœnas luerent: ad alias ciuitates & regni — arrogantia.
primores litteras dant: ſuadentes ſuam ſocietatem profiteri: & caputiolum pariſienſis
fœderis atq; cõis amicitiæ præ ſe ferre: quod iam carolus dux: & nauarrus rex: philipp⁹
præterea aurelianus franciæ regis frater: & comes ſtãpenſis aſſumpſiſſent. Litteris acce
ptis pauci aſſenſere. Reliqui nullo reſponſo pariſienſes dignati ſunt. Inter tot reipu/
blicæ damna carolus conſilium cepit: non ſe regis uicarium & locumtenentem (ut ſo
litus erat) ſed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione eſſe ratus. Vſus
eſt autem conſultoribus iohanne dermanno cancellario: mercatorum præpoſito: ro/
berto corbio: carolo conſaco: & iohanne inſulano. Qui poſt laudunenſem epiſcopum
primas conſilii partes gerebant. Egreſſus inde ſiluanectum Carolus quo beluacen/
ſium nobilitatem uenire iuſſerat: habito cum proceribus de præſentium rerum ſtatu
conſilio: mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiamq; hortatus eſt: ſine
quibus inter tam multas calamitates regnũ franciæ peſſum ibat. Atq; ita recepto mon
ſteriolo: quod ad yonam amnem ſitum eſt: meldem urbem (ubi eius uxor incolebat)
petit: præmiſſo comite iogniano cum ſexaginta delectis equitib⁹: qui mercatum mel/
denſem occuparent. A meldenſibus compendiũ ſe confert: ut uiromandos in fide con
tineret. Ibi per nuncios accepit: pariſianos arcem luparam occupaſſe: & præſidio impo — Pariſiani lu/
ſito machinas inde belli ad ædes publicas urbis traduxiſſe. Itaq; parum abſuit: quin ad — parã arcẽ oc/
priorem aduerſitatem nouæ factiones accederent. Nam abeunte pariſio carolo: ne/ — cupant.
mo nobilium pariſios inuiſebat: carolum ſequentes. Et aliquot ciuitates cum pariſiis
ſentiebant: ſed longe plures caroli partes tuebantur. Per eos dies cum alter apud pa
riſios trium ſtatuum conuentus haberi ſpectaretur: Carolus compendium contionem
contraxit. Vbi & de militibus legendis: deq; belli & reipublicæ ſubſidio: forma quam
campani inter ſe ſtatuerant ſeruata eſt. Hoc eſt: ut per ciuitates & regni oppida ex ſe/ — Modus pen
ptuaginta domeſticis capitibus eques unus: ex uicis atq; agris ex centum liberis ho/ — ſionis carolo
minibus unus: ex ducentis ſeruis totidem legerentur. Clerus decimam: Nobilitas ex — ſoluendæ.
centum librarum annuo prouentu ſolidos centum penderet. Cuius penſionis quæſto
res a populo commiſſi eſſent: præterq̃ decimæ quam ad quotidianos ſumptus Caro/
lus ſuo arbitratu moderaretur. Conuenere paucis poſt diebus Carolus nauarruſ/
q; apud claromontem agri beluacenſis: fruſtra adnitente nauarro ut in Caroli gra/
tiam pariſianos reduceret. Qui poſtq̃ nauarri interuentu nihil ſibi bene procede/
re uident: duos ex Caroli miniſtris: Henricum metretum fabrum lignarium: & po/
retũ pontiũ pariſienſium præfectum proditionis inſimulatos capitis ſupplicio afficiũt.

Inſurrexit per idẽ tempus in beluacenſiũ territorio agricolarum inſolẽs turba q̃ ex — Iaquæ belua
uicis in nobilitatem duce guillermo calleto irrumpẽs cædẽ multã facit: cõpendiumq; — cenſes.
uſq; atq; ſiluanectũ & ſueſſionẽ graſſata: arces cõplures ſpoliauit deiecitq;. Erat huic ho
minũ peſti in nobilitatẽ præcipua cõſpiratio & execrabilis ſæuitia. Quã ne per eius ſin/
gula flagitia circũferar: duo tantum eius immanitatis crimina memorabo. Inter pluri
mas cædes hæc debacchantiũ furia caſtellum quoddã irrumpens loci dñm cum palo
alligaſſent: eius uxorem filiãq; in conſpectu mariti ſtuprauerunt: ſtupratas necauerũt:
uiro mox crudeliter interempto. Alterũ præterea auratũ equitem a ſe trucidatũ: & ue/
ru transfixũ igni aſſauerunt ſpectante equitis uxore: quã a duodeci ſtupratoribus uio/

latam: impulerunt de mariti carne uesci: miſeram paulo poſt mulierem morte afficiētes. Sunt qui memoriæ prodiderunt hos graſſatores regem ſibi inſtituiſſe iaqueū quēdam bellouacū: a quo ipſi ſe iaquas uoluerunt appellari. Egreſſi quoq; pariſio trecentí ex numero perditorū homines duce petrogillo tillium profecti: cum ibi iohannem uaillant cum quingētis eiuſdē factionis armatis comperiſſent: inita ſocietate meldem ducunt: rati prima incurſione mercatū expugnare. Quos meldenſes poſitis p uias mēſis uino atq; dapibus magna oīm leticia reficiunt. Erant in mercato cum uxore caroli: fuxenſis comes: atq; alii bono numero nobiles quidam. Qui poſtq̄ oppugnationē aduerſum ſe parari uident: irruptione facta totam illam plebeiam uim furoremq; diſſipāt

Furor plebis reprimitur.

Ingreſſiq; ciuitatem: eam partim incendunt atq; diripiunt: capto ſolanno ciuitatis prætore: quem abductum necauerunt. Depræhenſus præterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarum beluacenſiū primarius carnifex (iaquas em̄ hæc ſe factio uocabat) ultimum ſupplicium apud claromontem tulit.

Nauarrus pariſienſis præfectus.

Veniēs deinde pariſium rex nauarrus: pariſienſes illum ſibi ducem (id eſt ut in vulgari uocabulo eſt) capitaneum præficiunt. Pollicentes ad reliquas ciuitates litteras dare quæ illum totius regni præfectum conſtituant. Hæc agētibus pariſianis: Carolus numero militū fiebat in dies auctior qui ubilibet depræhenſos pariſianos ſpoliabant: ita ut eius ciuitatis ciuem nemo ſe ꝓfiteri auderet. Sæuiebant tamen maxime in beluacenſium iaquas: quos ad numerum uiginti miliū intra paucos dies trucidatos fuiſſe traditum eſt. Poſtq̄ iuſtum exercitū ſe habere carolus intelligit: callam mouet: deinde apud pontem chalentoniū atq; conflauum caſtra ponit: in pariſianos incurſiones faciens. Nec erat qui aut ingredi urbem aut inde egredi ſine eminenti ſui incommodo tētaret. Quod ſi turba facta populus interdū eruptionem faceret: urbem magno ſuo damno repetere cogebatur: inſequentibus eos carolinis militibus. Interim autem nauarrus apud ſanctum dyoniſium ſe cōtinebat. Et iohanna regina cum concordiæ formulam principibus propoſuiſſet: obtinuit: ut ambo in colloquium uenirent. Pone ſanctum anthonium campeſtrem tentorium carolo fixum eſt: quo ſe nauarrus contulit. Carolo ſtabant in armis triginta bel

Conuētio caroli & nauarri.

latorum milia. Nauarro uero octo apud charronam uicum erant. Tandem cōuenit ut ad omne debitum quo carolus nauarro obnoxius erat diſſoluendum milia librarū decem annui prouētus nauarro aſſignaret: ſolueretq; definitis temporibus quater centū milia florenorum. Re ad hunc modum confecta iureq; iurando interpoſito: principes diſceſſere. Abiens a carolo nauarrus promiſerat de pariſienſibus ad carolū poſtera die referre. Sed uerbi iuramentiq; neglector: anglos qui ſub eo militabant pariſii ad præſidium locat. Nec morati pariſienſes: aliquot ex ſuis armatis ad caroli caſtra mittunt: quos acerrime repulſos ad muros uſq; carolus perſequitur. Fuiſſe alios belli motus cōſtat qui cum parum momēti habuerint eos prætermitto. Illud memorabile magis aduerſus anglos geſtum eſt. Erat apud ſanctum dyoniſium anglorum manus præter eam quam pariſii nauarrus habebat q̄ prædas faciens agros infeſtabat. Quāobrem arbitrati pariſienſes unius criminis anglos eſſe conſcios: īpetu facto: quattuor & uiginti ex iis qui pariſii erant occidunt. Compluribus qui apud neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparā in uincula coniecerunt. Ob cuius facti atrocitatem cum nauarrus illos (aſſiſtente ſibi mercatorum præpoſito increparet) non prius tumultuari deſtiterunt: q̄ ipſum nauarrum præpoſitumq; coegerint cum eis in reliquos prædatores anglos arma mouere. Cuius cœpti eos tādem pœnituit. Nam diu negligēterq; ſeſe nauarrus inſtruens: dat anglis ſpacium ſibi proſpiciēdi. Nec dubium fuit dimiſiſſe ad eos nuncios de pariſienſium aduentu. Quare inſidiis ad ſaltum diuæ mariæ boloniēſis poſitis: pauci extra ſaltum conſpiciebantur. Mouentibus autem pariſianis: nauarrus præpoſitusq; dyoniſiana porta cum parte copiarum egreſſi ſunt. Reliqua peditum turba ſancti honorati portam petit. Qui dum in conſpectu hoſtis ueniunt: mox qui in nemore latebant ſe palam oſtendentibus: tota illa incondita plebs fugæ ſe committit. Quarum maximam partem inſequentes angli ſpectante nauarro trucidant. & nihilominus præpoſitus ad ſuos reuerſus: anglos non multo poſt e lupara

& uinculis ſoluit. Deinde rixante eo aduerſus iohannem mailardum ob clauem propugnaculi dyoniſianæ portæ: quam ioſerano matiſconenſi committi illa die præpoſitus iubebat: mailardus ad ſalas: præpoſitus ad diui áthonii propugnaculum ſe recepit: geſtans neſcio quas in manu litteras a nauarro ut ipſe dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi cuſtodibus communicare recuſauit: inſurgentibus qui præſidio erant: Philippum guiſſardum primum: mox præpoſitum interficiunt: commeritam tot a ſe commiſſis flagitiis pœnam excipientes. Occiſi quoqꝫ ſunt iohannes inſulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes ueſtibus nudati in uiam publicam abiecti ſunt. Comprænenſi præterea carolus conſacus pariſienſis ſcabinus: & ioſeranus matiſconenſis regis nauarri theſaurarius: in carcerem coniecti ſunt: & poſtea capitali ſupplicio affecti: & in profluentum ſequanæ proiecti. Per eam cædium tempeſtatem carolus pariſium acceſſit conciliandi ſibi populi cauſa. Itaqꝫ ægregia oratione patefecit quæ mala ab iis qui paulo ſupra pœnas luiſſent facta iam erant: & poſtea futura timebantur. Nauarro quidem regi francorum regimen commiſſuros: introducturos ob eam cauſam in ciuitatem anglos: nauarroſqꝫ eo die quo de illis fuerat ſuppliciū ſumptum: mactaturos præterea eos qui regis patris atqꝫ ſuas partes ſequebantur: occidendorum ædibus poſita ſigna eſſe deſtinatæ cædis. Confirmatus caroli oratione populus. crudeliſſima perditorum facinora execratus eſt. Mutatur, eñ ſemper cum fortuna populi inſtabilitas. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo bellum indixit. & meldunum occupat: multaſqꝫ per anglos incurſiones faciens omnia populabatur: ſollicitabatqꝫ urbes ad ſe deficere: iuuantibus eum anglis. Propterea robinus canolus anglus ex britonibus in aurelianos mouēs: caſtrum nouum: & caſtilionem capit. deinde malicornum. Eodem tempore angli qui in agro altiſſiodorenſi populatiões faciebant ciuitatem ſub lucem intercipiunt: diripiūtqꝫ paucis interfectis. Et ne ſingula perſequar: omnia flumina quibus aliquid commeatus ad pariſios importari poterat ſurſum deorſumqꝫ hoſtis occupabat. Et iohannes pinquigniacus in territorio nouiomenſi centum & uiginti inſigni nobilitate uiros cum nouiomenſi antiſtite captos in uincula apud creolium coniecit. Moxqꝫ ambianos petens: ciuitatis ſuburbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fuſciano ambianos in poteſtatem nauarri recipere. Sed proditione cognita iacobus capite punitus eſt.

Apertū bellum a nauarro indicitur.

Interim cū ex anglia a iohanne rege reuertiſſent oratores: propoſitæ pacis conditionem ferentes: Carolus accerſitis in atrio palatii multis uariæ dignitatis hominibus: pacis formulam per guillermum dormanum regium in ſenatu parlamenti aduocatum ad tabulam marmoream recitare iubet. Petebat edouardus pro iohannis redemptione ſibi perpetuo normanniam xantonaſqꝫ dimitti: cum adiacentibus ciuitatibus agenenſi: tarba: petragora: lemouice: cadurco: turonenſi: bolonienſi: pontiuiaco: & guinarum comitatibus: caliſio: & monſteriolo: quos principatus atqꝫ libero iure & ſuo imperio poſſideret: ita ut britonicus ducatus normannum ducem non ſecus ac primarium dominum eſſe profiteretur: atqꝫ in eius uerba iuraret. Si iuris præterea quippiam in terris ipſis uſu uel lege aliquis uendicaret: id (reſtitutis poſſeſſoribus) redimeretur a Iohanne. Adhuc quadragies centum milia nummum philipporum aureorum edouardo perſolueret: duodecim datis obſidibus: cum aliquot ciuitatibus: inter quas rothomagus cadomumqꝫ deſignabantur: & ſuper hæc centum milia librarum ſterlingorum (id genus eſt pecuniæ æſtimationis apud anglos). Et hæc q dem edouardus petebat. Sed iniquæ uiſæ ſunt cōcordiæ leges. Ideo cōi decreto bellū anglis indictū eſt. Simulqꝫ inſtitutū quē numerū militū: quā ne pecuniā ad id bellum quiqꝫ ſuppeditaret.

Forma concordiæ quā legati caroli ab anglia retulerunt.

Exactis inde paucis diebus: de reducendis ad mutuā beniuolentiam principibus cum ſolliciti eſſent: ita egerunt: ut ad carolū nauarrus ueniret. Venit autē pōtiſarā obſidibꝰ a carolo datis. Vbi poſt multa hīc īde de cōcordia habitis ſermonibꝰ cū nauarrꝰ oblata reſpueret: carolus miſſo ad illū comite ſtampenſi: hæc dicere iubet. Quandoquidem iuſto & æquo aduerſaretur: ſciret carolum neqꝫ amicitiam cū eo: neqꝫ pacem habiturū: ſed eum in uincula reductutū unde fuiſſet ſublatus. Inſequenti nocte nauarrus ſiue numine aliquo inſtinctus ſiue dolo malo iram diſſimulans: ad caroli

Nauarrꝰ pōtiſarā ad Carolum uenit

Nauarrus caroli conſiliarios alloquitˀ

conſiliarios miſſo nuncio: orat ad ſe ueniant. Vbi illi aduenerunt: hæc locutũ nauarrũ accepi. Haud inquit uiri ſapientes dubius ſum eam regni huius miſeram conditionem eſſe: ut ſi diſcordiis agere pergamus: facile reſpublica dilabatur. Eapropter quoniam a francis regibus genus ſumpſi: ponenda eſſe odia operæpreciũ iudico: & regni calamitatibus ſuccurrendũ. Itaq; conſtitui regis & caroli amicitiam inire: eamq; ſyncere obſeruare. Neq; mihi pecuniam: neq; alias poſſeſſiones uẽdico: præter eas q̃ ante diſcordiarum tempus meæ ditionis extiterunt. Quare ite: & hæc aliis collegis ueſtris & carolo nunciate. Hæc cum carolo relata fuiſſent: magnopere laudauit. Acceſſitoq; in cænaculum arcis procerum & prudentum conuentu: nauarrum introduci iubet. Qui adueniens ea quæ apud conſiliarios dixerat: coram eſt locutus. Reconciliatis principibus: beniuolentiæ initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium ſuarũ oẽs qui in præſidio poſſiaci & in caluomonte erant emiſit. Non defuere tamen qui nauarri in carolũ fidẽ ſuſpectam haberent. Idcirco carolus non prius nauarrũ pariſium admiſit: q̃ populi animum exploraſſet. At ubi comperit pacem gratam pariſienſibus eſſe: nauarrumq; tuto introducere poſſe: proditoribus excluſis: regem amicum liberaliter accepit. Proditorũ hæc noĩa ſunt. Robertus gallus laudunenſis antiſtes. Michael taſſus nouiomẽſis eccleſiæ cancellarius. Iohãnes ſandacus. Petrus delacurtus. Vincentius mauricerius. Petrus debarrus. & Gaufridus flamingus. Quos iohannes mareſianus in ſenatu parlamẽti (autore mercatorũ præpoſito) palam deſignauerat. Paucos inde dies pariſii diuerſatus nauarrus meldunum proficiſcitur. Et ſperabatur ex creolio anglos dimiſſurus: propterea ꝙ inauditũ uectigal ab iis qui ſequana merces pariſium inueherẽt exegiſſet: nõ alia cauſa (ut iactabat) q̃ ut ſtipendiũ militi ſolueret. Sed neq; meldunũ nauarris: neq; creolium anglis liberauit: q̃uis ſex regalium milia a pariſianis ut anglos amoueret receperit.

Edouardus ĩ remos mouet.

Per id tempus menſe nouembri edouardus poſtq̃ comperit francos pacis conditiones quas iohannes poſuiſſet reſpuere: præmiſſo caleſium duce leucaſtriæ cũ quadringentis equitibus & duobus ſagittariorũ milibus: ipſe in galliam traiiciens cum caliſium appuliſſet: recenſito diligenti cura exercitu tris acies inſtruxit. Primam q̃ quingẽtis equitibus auratis: & mille ſagittariis conſtabat: ſequebatur altera in qua rex ipſe erat tribus equitum & ſagittariorũ milibus quinq; ſeptus. Ingens poſt carrorum numerus ſuccedebat, quibus oĩs generis commeatus uehebatur. Nam cum inaudita prius ãnonæ caritas franciam uexaret: non tantũ frumenti copiam: ſed molendinorũ machinas edouardus condiderat cũ breuibus ſcaphis q̃bus e ſtagnis piſces exciperet uel flumina tranſmitteret. Quæ oĩa ſex carrorũ milibus impoſita tuebatur tertia acies duorum miliũ equitum præter pedites & ſagittarios qui ex germanis & belgis ad edouardum conuenerant: ut in tanto belli apparatu edouardo obſequerentur: uel reuera prædas facerent: & ſuas fortunas rapinis ampliarent. Comitabantur quoq; foſſores quingẽti & fabri lignarii qui aſpera uiarum: & impedientes profectionem ſiluas æquarent. Hanc tãti belli molem edouardus ideo ſuſceperat: ut franciæ regnũ uendicaret: aut pacis leges quas animo conceperat franci reciperent. Igitur poſtq̃ apud remos in obſidione dies quadraginta ſediſſet: relictis remis per campaniã ducens: ſenones tandẽ atq; niuernenſes petit: acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureorum milibus ducẽtis. Inde moretũ per uaſtiniũ profectus: ad reginæ burgum cõſedit. Vnde miſſis ad carolum normanniæ ducem caduceatoribus per eos a carolo petit pugnandi faciat poteſtatẽ. Quo non impetrato: aliquot angli ad pariſiorũ portas incurrentes ſatis acerrime repulſi ſunt. Moxq; edouardus per belſiam iter faciens in britanniam copias ducit ubi per æſtatem recreato exercitu: ad autũni initium pariſium reuertitur: quã circũuallare niſus eſt. Inter has calamitates carolus multa proſpiciens: cancellarium guillermũ de monte acuto. abbatẽ præterea cluniacenſem: & Symonẽ lingonenſem ordinis prædicatorũ primariũ rectorem ex aulicorũ conſilio ad edouardũ legat. Sed nec ſic pacis

Edouardus ĩ ſuburbio ſcĩ marcelli pariſienſis.

conditio proceſſit. Caſtris igitur ſublatis: partem copiarũ hoſtis ad diui marcelli ſuburbium locat: ratus pariſienſes prælii poteſtatem facturos. Quietis francis & in urbe ſe cõtinentibus: ſpe fruſtratus edouardus: carnutũ uerſus iter fecit. Caſteldunũ autem cum

ueniſſet:orta tempeſtate quæ ſolito horridior fuit territus hoſtis per cluniaci abbatē
clam explorat.ſi pacis aliqua conditio inueniri poſſit.Quod poſtq̄ referēte abbate co
gnitū eſt:carolus animū ad pacem intendit.Miſſis ab utroq; principe nūciis uiris & no
bilitate & doctrina illuſtribus:apud bretigmacū qui uicus eſt non procul a chartris ſub
montelerico conuentio habita pacem ad inſequentē modū conſtituit. Anglo omnis
pictauia:toardus:bellauilla:xantones:agena:petragoriū:lemouicenſes:caturci:tarbi/
enſes:bigorrii:angoliſmi:ruteni·pontiuiaci:caliſii: & guinarū comitatus cum aliis ad/
iacentibus uicis obuenirent:& ad ipſius perpetuā ditionem abſq; ulla iuris aut maieſta/
tis diminutione cederent.Ei quoq; tricies centena milia aureorum ſtatutis diebus ſol/
uerentur.His ad hunc modū caroli noīe firmatis:edouardus iohannem regem caliſiū
deducere promiſit:unde liber & nullius rei obnoxius abire poſſet:datis ante oīa obſi/
dibus:permiſſiſq; in angli poteſtate ruppella & guimarū pertinentiis.Qui iohannes ca
liſio aliquando digreſſus:nec bellū anglo indicere:nec in eum arma ſumere tentaret:
donec q̄ decreta ad pacem erant pleniſſime complerentur.Huius cōcordiæ poſtq̄ ſyn
grapha principum iuramento & ſigillis roborata ſunt:induciæq; poſitæ:Iohannes rex
poſt quartum ſuæ captiuitatis annū:caliſium perducitur.Quo(uiſendi patris cauſa)ca
rolus ſe contulit. Rebus poſt aliquot menſes plane ordinatis:iohannes boloniā mox
ad ſanctum audomarū profectus eſt.Edouardus uero Ludouicum andegauiæ ducē: &
iohannem aluerniæ atq; biturigū principem regis filios:Ludouicum borbonienſem:
Petrū alenconiū:Iohannem comitis ſtampēſis fratrem:Guidonem bleſenſem : alios
præterea obſides non infimæ nobilitatis ſecum ducens angliam repetiuit.Iohānis au/
tem aduentus mirabili oīm leticia exceptus eſt.Ad quem ueniens paulo poſt nauarr⁹:
iurat in fide ſe manſurū.Conciliatione principum habita:cum milites ſuis præſidiis ſi/
cut conuenerat egredi oporteret:nec ſtipendio ullo iuuarentur:deſperatis rebus: ma/
gna pars præfectos capitaneoſq; ſibi conſtituunt.atq; ita per campaniam populationes
facientes burgundiam inuadunt.quibus aliquot nobiles burgundi ſeſe cōiunxere:tan
to quidē numero:ut ſupra quīdecim milia paruo tpe hæc turba excreuerit.Moxq; de/
cem & ſeptem ductoribus graſſantes:per matiſconē in foreſtam iter faciūt.Aduerſum
quos a rege miſſus cū non contemnēdis copiis iacobus borbonius infœliciter pugna/
uit.Prædones eñ monticulū non multū procul a lugduno cū ſucceſſiſſent: partem co
piarum poſt montē occultant:reliqua pars uelut inermis ſe iacobo oſtendit.Erat mōs
petroſus atq; confragoſus.In quem dū iohannes archipreſbyter primæ cohortis du/
ctor aſcendere pergit:prædones lapidibus deorſum magno ui & numero iactis:ſubeū/
tes arcebant:iohannēq; grauiſſime contundunt.Cui ſubſidio adueniēs borbonius to
to exercitu prælIatur.Sed confeſtim prodeuntibus qui latuerant fit ſtrages magna frā
corū.Cadentibus plurimis:iacobus cum filio eius petro ſaucius lugdunū ægre relatus
eſt:cum ageretur ann⁹ ſalutis.ccc.lxi.ſupra mille. Igitur uictores latrunculi partim cū
beguino batefolo anſam oppidū arari:id eſt ſagonæ finitimū ſe recipiūt.partim cū nā
done baugerano auinionē petunt.pontemq; ſanctiſpirit⁹ ad rhodanū flumen ſub diei
crepuſculo capiunt:& ſpoliant nulli ſexui parcentes.Id pōtificem qui auinione agebat
uehementer exterruit.Itaq; ex patrum cardinaliū ſententia petrū monaſteriū cardina
lem ducem conſtituit:qui collecto exercitu graſſatores compeſceret.fitq; ob idipſum
tanq̄ in hoſtes religionis chriſtianæ cruciata.Egreſſo petro carpentracum ut conueni
entes illuc milites exciperet:cum pecunia ad ſtipendium non ſufficit : alii in lombar/
diam:alii ad graſſatores:plæriq; domum ſe contulerūt.In hac rerum deſperatione ue/
nit in mentem pontificis accerſire montiſferrati marchionem qui per id tempus belli
peritiſſimus habebatur:& aduerſus mediolanenſes bellum gerebat.Hunc magnis ſti/
pendiis pontifex adducit hanc perditorum hominum colluuiem ſibi adiungere ad eā
expeditionē quā in inſubres parabat.Marchio autē quia ad rem ſuam id cōducere iu/
dicabat:latrunculorum præfectos ſpe præmiorum allicit:ita ut ſexaginta florenorum
milibus acceptis:& pontificis abſolutione percepta : pontem ſanctiſpiritus relinque/
rent.Hinc marchionem ſecuti ſuperatis alpibus ſtipendia apud eum fecerunt.Seguy/

Formula li/
berādi regis
iohannis.

nus autem qui anſam ut diximus occupabat: bryodam aruerniæ oppidum relicta anſa multis munitionibus firmat: atq; inde poſt diras excurſiones in finitimos factas: in ua/ ſconiam tandem quia uaſco erat cum ingenti præda ſe recepit.

Iohannes ex ãglia liber fa ctus ducatũ burgũdiæ re cepit.

Eodem tempore phi/ lippus burgundorum dux & comes defunctus eſt: atq; in demortui locum iohãnes rex ſucceſſit. Quam terram cum adiiſſet: auinionem ſalutandi pontificis innocentii ſexti cauſa profectus eſt. Quo paulo poſt mortuo: & urbano quinto poſt difficilẽ cardinali/ um contentionẽ ſuffecto: iohannes pontificem ut chriſtianæ legis primarium ſacerdo tem honorauit. Sub ipſo creationis urbani tempore uenit ex cypro petrus luſignacus hieroſolimorum rex. Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate ſuſce/ ptum iohannes quoq; liberaliſſime amplexus eſt. Audiuitq; attente de belli aduerſus fidei hoſtes in pontificis & cardinalium conſeſſu diſſerentem. De qua re cum præſul urbanus contionari & diſertiſſime ſuadere cœpiſſet: iohannes paterni uoti recordatus quo ſe huius in ſarracenos expeditionis reum philippus fecerat: ratus quoq; id oportu ne contigiſſe: quo uagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem educe/ ret: cruce ſe ſignauit. Nec multo poſt a pontifice abiens: cum de filiis obſidibus aliiſq; anglo regi aſtrictis curam gerens ut eos in libertatem uẽdicaret in angliam nauigauit. Sed idus martias ægrotans octaua aphrilis die anno chriſtianæ pietatis. ccc. lxiiii. ſupra mille londoniis uita deceſſit. Cuius corpus inde elatum ſiniſtrorſum aræ maioris in di ui dyoniſii cœnobio humatum eſt. Qua tempeſtate bertrãdus gueſcluin⁹ britogallus homo belli apprime ſciens mãtam quæ nauarri regis erat hoc aſtu in caroli ditionem accepit. Eſt rolebeſſa caſtellum ad ripam ſequanæ tertio a mant a miliari diſtãs: quod uantarus aſtarus patria bruxellenſis coactis undecunq; poterat deſperatis militibus oc cupabat: cuiq; homini inimicus. Quem Bertrandus & Iohannes bourſicaudus petere ſimulantes in ebroycenſes ducunt qui ad nauarrum pertinebant. Verum cum inde re/ pulſi abirent: dolo uſi mantam uerſus proficiſcuntur. Præueniens autem ut conuene/ rat bourſicaudus: quaſi ipſe a uantaro & robeleſſibus fuſus fugeret: mantæ uigiles q no ctu ad muros excubabant miſerabili uoce inclamat. Interrogantibus cuſtodiis quiſnã eos appellaret: franci inquit ſumus: quos rolebeſſæ præſidium exuperatos perdere ap properat. Suſcipite miſeros & portas pandite deſperatis. Itaq; his quæſtibus moti cu/ ſtodes: bourſicaudum in oppidum admittunt. Quem in inſidiis latitans confeſtim ſe/ quitur gueſcluinus: fitq; omnium nauarrorum qui mãtæ erant præda & cædes. Cepere prætereacaroli milites melannum cum arce: ubi depræhenſis aliquot pariſianis ciui/ bus qui nauarri partium erant: cum pariſium fuiſſent perducti de ipſis ſupplicium ſum ptum eſt. Idem quoq; bertrandus cum illi occurriſſet uaſco quidam nobilis iohannes graylus captaubuſus nauarro inſeruiẽs cum bona militum manu conſerto prælio apud ytonem fluuium haud procul a cocherello oppido uaſconem capit: meliore ſuorũ par te imterempta. Quem carolus rex a gueſcluino receptum in meldenſi mercato aſſer uari in cuſtodia iubet. Datq; bertrãdo in captiui locum longamuillam quam guy ffar/ dam uocant.

U Ita apud londonias Iohanne defuncto: Carolus cum Iohanna borbonienſi eius uxore remis ueterum regum more ſacratus eſt. Inde cum pariſium reuer tiſſet: Philippo fratri ſuo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo turonia quam antea Philippus poſſidebat. Per id tempus carolus bleſenſis aduerſis iohan/ nem de monteforti ob britaniæ ducatum: aduerſante fortuna pugnans occubuit ſuis partim cæſis: partimq; fugatis. labente anno dominicæ ſalutis milleſimo trecẽteſimo ſexageſimoquarto. Inter eos qui cæſi decumbebant cum Carolus bleſenſis inuentus fuiſſet iohannes uictor interemptum hoſtem uidere feſtinauit. Illachrymauitq; cõſo/ brini necem: moxq; iuſſit ſepeliri: & apud guyngantam tumulo deponi: ubi miris ope ribus claruiſſe perhibetur: in ſanctos a pontifice urbano quinto relatus. Nec fuit qui in iohannem poſtea pro britonum imperio dimicaret. Sed interuenientibus Caroli re/ gis legatis uxori Caroli bleſenſis cui parlamenti decreto britonum principatus fuerat attributus data eſt pointiura cum uicecomitatu lemouico. Interceſſore etiam edouar/

do pax inter carolum nauarrumq; conuenit: commutatione poſſeſſionum facta: ita ut nauarrus montẽpeſſulanum baionamq;: Carolus uero mantam meulanum & longã/uillam quam gueſcluino donauerat poſſideret: captaubuſo uinculis exempto. Super/erant his diebus diuerſis per franciam locis armatorum uariæ ex ãglis britonibus atq; nauarris cohortes: quæ prædas populationeſq; nullo certo duce faciebãt. Has ut emitteret gueſcluinꝰ magnopere ſtudebat: promouẽte maxime carolo rege: qui eum poſt caroli bleſenſis interitum de anglorum captiuitate cẽtum francorum milibus exeme/rat. Et bertrando quidem ſe obtulit cogitata faciendi talis occaſio. Caſtellæ regno pe/trus potiebatur: fratrem habens henricum ſpurium. Hic ſiue quia praua natura eſſet: ſi/ue quia petri principatum moleſte ferret: ſiue quia ab eo eſſet poſſeſſione deiectus in aragoniam primum: mox in franciam conceſſerat: ſpe cogendi manum aliquam ho/minum perditorum: quorum plurimus ex præteritorum bellorum reliquiis numerus per franciam erat. Itaq; gueſcluinũ bellicoſum hominem ſollicitat arma in caſtellam cõuertere. illic iuſtam belli cauſam eſſe: ſiue in ſarracenos: ſiue in petrũ decertet. Gueſ/cluinus henrici frequẽti ſuaſu animatus: oportunum tempus adeſſe ratus quo turmas armatorum regno ſummoueret: quoſq; qui plus inter illos auctoritatis habebant con uenit. Ait ſe expeditionem in hyſpaniam aduerſus mauros deſumpſiſſe: in qua ſtipen dia facere: & ſalutare bellum gerere ſe duce poſſint. habere ad belli ſocietatem henri/cum hyſpanienſem. In ea militia opes gloriam ſalutemq; propoſitam illis eſſe. Apud francos quorum res ad pacem quietemq; inclinabant: nihil præter latrocinia & tan/dem ſupplicia prædatoribus eminere. Quibus gueſcluini uerbis plæriq; perſuaſi cum eo ſe profecturos pollicentur. Itaq; decẽ milibus diuerſæ nationis hominũ belli peri/torum coactis: gueſcluinus in hyſpaniam ducit. promouente maxime carolo rege: qui eum poſt caroli bleſenſis necem de anglorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Habuit ſecum gueſcluinus hẽricum ipſum: iacobum borbonium: arnulphũ dandrehanum franciæ mareſchalum: iohãnem caurelaum anglum: & mauriciũ treſin guydum. His per aragoniam in caſtellam profectis: petrus caſtellanorum rex: ea tẽpe/ſtate potens & diuitiarum abundans: ſed alioquin prauus & religionis minime obſer/uator: nihil belli intulit. Nam cum aduentantibus in caſtellam copiis burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: urbe relicta tolletum ſe recepit: conſcius iniquitatis qua in plæroſq; ſæuierat. Igitur uacuas hoſte burgas franci receperũt: aliquot ex iudeis ſar/raceniſq; interfectis. Chriſtianis enim nihil damni illatum eſt. Recepta ciuitate henri/cum dyademate impoſito franci regem appellant. Reſtiterat in francia ex turmis præ datorum Arnulphus cognomento archipreſbyter: qui gueſcluino non audiens regnũ mirum in modum uexabat. Hunc ſui ob male diſtributas prædas occidunt. Nunciatũ q; eſt carolo petrum ex caſtella ad ualiæ principem edouardi filium in aquitaniã pro/fugiſſe: & henricum toti caſtellæ principari. Per eos dies iohannes de monteforti ob britãniæ ducatum: & eas quas ſub caroli ditione poſſidebat fidem regi præſtitit. Angli uero ualiæ principe duce per nauarram uadentes reſtituendi petri cauſa in caſtellã du/cunt. In quos henrici milites progreſſi quingẽtos occidunt. Sed fœlici initio dirior for tuna ſucceſſit. Nam conſerto totis copiis prælio henricus apud nauarretum ſuperatur: capto gueſcluino cum aliis ductoribus frãcis. Ea ſiquidem uictoria ſuperbior factus pe/trus in penitiorem caſtellam ſe recipiens/anglos in uallıſoleto reliquit yſpalim petẽs: ubi congeſta ut ipſe gloriabatur pecunia ſtipendium militi anglo ſicut conſtituerat ſol ueret. Sed eo negligenter improbeq; agente: cum nec ſtipendia nec commeatus ſuffi cerent: ualliæ princeps copias burdegallam reduxit. Quæ paucos poſt dies per fran/ciam diffuſe: omnia ligeri tranſmiſſo: in agro matiſconenſi & burgundia: deinde in campania populabantur. At henricus qui caſtella relicta carcaſſonæ agebat cogni/to anglorum diſceſſu: uiribus receptis & multorum caſtellanorum francorumq; auxi/lio nixus: caſtellam recuperat: occiſo apud nantuellum caſtellum petro: qui uxorẽ du/cis borbonii filiam ſupra aliquot annos ſua crudelitate uſus necauerat. Valiæ uero prĩ ceps in aquitaniam reuerſus: perfidiæ in francos tenax: & quia expeditio hyſpana eum

pecunia deſtituerat: nouum in aquitania cenſum ex ſingulis qui rem domeſticam ge/
rebant colligere tentauit. Id exactionis penſum foagium franci uocant. Igitur cũ aqui
tanos uaſconeſq; uectigalibus uexare cœpiſſet: & ꝓceres male tractare ſtuderet: army/
gniaci comes adherentibus ei alberto & petragorio comite ad carolum regem prouo
cauerunt. Et quædam anglorum cohortes accepta a carolo grandi pecunia in aquita/
niam abierunt: relictis locis quæ præter concordiæ leges occupauerãt. Et aliquot præ/
terea burgundi equites contracta non magna militum manu: in turmas prædatorum
apud ſamalatum irruentes: aliquot occiſis captiſq; i fugam coegerunt: recuperatis ca/
ptiuis quos graſſatores abducebant. Quo tempore Caroli uxor filium ingenti omni/
um gaudio peperit: cui Carolo nomen inditum eſt. Abbatiſuilla quoq; & reliquæ pon
tiuiaci comitatus arces & loca autoribus guidone de ſancto paulo: & iohanne caſtili/
onenſi relictis anglis quorum duram dominationem ferre non poterant caroli ſe po/
teſtati permiſere. Armygniaci uero comitis: cæterorumq; procerum aquitaniæ prouo
catio ad parlamenti ſenatum relata decreto publico: rege præſidente recepta: & ad uo
candum in iudicium ualliæ principem mandatum expeditum. Cuius exequendi cau/
ſa eques auratus ex belſia caponellus uocatus: cum iurecõſulto homine burdegallam
profectus: cum ſuæ legationis rationem principi prodidiſſent: iuſſi a principis conſpe/
ctu confeſtim diſcedere: tholoſam iter facere properarunt: ubi andegauus dux agebat.
Sed abeuntibus oratoribus: mox Edouardus Guillermum monachum equitem an/
glum perſequi eos mittit. Quod ne principis mandato fieri uideretur: guillermus de
præhenſo in agro agenẽſi caponello: hoſpes inquit ueſter o caponelle queritur ꝙ uos
equorum commutatione facta equum ad ſe pertinentem abducitis: hoſpiti ſatis te fa/
cere oportet. Atq; ita caponellum cum eius collega in cuſtodia apud agenenſes po/
ſuit. Parui ad hunc modum prouocatione habita princeps armygniacum eiuſq; con/
ſortes bello perſequebatur. Quibus de rebus tametſi multis legationibus ultro citro/
q; miſſis diſceptatum diu multumq; fuiſſet: dicentibus anglis prouocationem ipſam de
finitæ cum iohãne paci repugnare: præſertim cum aquitaniæ primaria ditio in angliæ
regem eſſet a iohanne repoſita: contra aſſeuerantibus francis: appellationem ab army
gniaco interceſſiſſe priuſꝗ ſuprema aquitaniæ poteſtate ſe iohannes abdicaſſet: pro/
pterea ad Carolum præſentem regem prouocationis cauſam optimo iure pertinere:
qui ſubditorum controuerſias a ſe reiicere non deberet: hæ argumentationes multis
aliis rationibus adiectis cum propoſitæ ſcriptæq; fuiſſent: eas ad edouardum carolus in
angliam miſit. Dum hæc ita geruntur: legatorum iniuriam quam ab anglo accepe/
rant: petragoricus comes & qui cum eo pariſii apud regem erãt uaſcones perſequi ma
turantes bello ſe accingunt. Feſtinanteſq; cum bona ſuorum manu: cum reſciſcent tho
mam wacum ex uillanoua agenenſis agri rutenos petere: ut arci quæ urbi eminet præ
ſidium imponeret: trecentum equitum inſidias aduerſus thomam ſecundo a montal/
bano lapide locant. Igitur prætereuntem cum ſexaginta equitibus & ducentis ſagitta/
riis thomam inuadunt. fit clamor ut in rebus ſubitaneis ſolet. Sed ſuccumbentibus an
glis: thomas perniciſſimo equo uſus in montalbanum ſe recepit. Interim philippus
burgũdionũ dux & comes: caroli frater gandauũ ꝓfectus anno xp̃ianæ gratiæ. M.ccc.
lxix. margaretã ludouici flamingorũ comitis filiã uxorẽ accepit: cõditõibus ꝗ ſequunt̃
lege iureq; iurando roboratis. Tenuerãt reges franci tria ſecus flandriam nõ parui mo
menti oppida: inſulam: duacum: orchias: cum eorum agris atq; appendicibus. Et Lu/
douicus flandrenſis deberi ſibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui cenſus: &
centum præterea ſcutorum milia quæ franci reges non exſoluiſſent. Conuenit igitur
ut illa tria oppida memorati cẽſus nomine ſub regis fide & principatu comes perpetuo
poſſideret: eiq; centena quæ diximus ſcutorũ milia in primis ſoluerentur. Si uero nul/
lis liberis uirilis ſexus ex legitima uxore ſuſceptis ludouicus ĩteriret: ea ad margaretã
eius filiam hæreditario iure tranſirent. Cui ſi nulla ex philippo burgundiæ duce ma/
ſculina proles foret: ad reges francos oppida redirent: aſſignatis prius flandriæ comi/
tibus cuiuſuis ſexus eſſent decẽ librarum flandrenſiũ milibus ꝗ ante philippi & marga

ritæ nuptias comiti debebant. Nuptiarũ qdẽ philippi hmõi leges fuiſſe haud dubium eſt. Celebrato matrimonio: cõſtituerat carolus expeditionem ĩ angliã ducæ philippo fratre mittere: & ad id uẽturum prope diem nauarræ regem ſperabat. Quapropter ha/ reflum profectus: nũcium accepit cloceſtriæ ducem ex anglia cum ualido exercitu ca leſium traieciſſe: atq; inde morinum ariamq; infeſto agmine duxiſſe. Atq; ita anglicæ expeditionis negocio prætermiſſo: philippum aduerſus anglum cum copiis mittit. Po ſitis in mutuo conſpectu in colle tornehani caſtris non procul ab ardera (leuibus præ/ liis commiſſis) utriuſq; exercitus ducibus placuit loco deſignato totis copiis præliari. Deliguntur a quoq; principe ſex aurati equites qui locum pugnæ conſtituant. Sed ab/ eunte neſcio qua ratione philippo nulla dimicandi poteſtate facta: anglus per caletos rothomagenſis agri hareflum urendæ claſſis cauſa quæ in anchoris erat cõtendit. Vbi poſtq̃ id ſe fruſtra conari uidet: retro caliſiũ iter uertit. capto ĩ abbatiſuillæ ſuburbano hugone caſtillionenſi: cũ aliquot pontiuiacis equitibus auratis. Capiendi autem Hu/ gonis hæc occaſio incidit. dum ab hareflo angli per põteuiacum reuertuntur: nicolaus louanius qui põtiuiaci ſeneſcalus fuerat: & ab hugone captus decem fuerat milibus frã corum mulctatus: eius damni non immemor uiginti tantum armatis ſecum aſſumptis in ſuburbano quod ad roueriam portam eſt clam delituit: donec ex oppido prodeun/ tem quempiam captum abduceret. Quo die hugo caſtillionenſis ſollicitus explorare quis ordo eſſet prætereuntium anglorum: accerſitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam inſidiarum neſcius accedit: ſimulans præſidiũ eo loco ponere. Egreſ ſus porta cum ad macerias ubi hoſtis louanius conſidebat nihil metuens perueniſſet: repente in eum hoſtis inuolat: incautumq; depræhendit: & duxit in angliam captiuum A quo cum ingens redemptionis precium expetitur: poſt longam tãdem cuſtodiam negociator quidam flandrius hugonem clam liberauit. Per hæc belli incommoda: qa nec fiſcus nec ærarium ad belli uſum carolo erat: contracto pariſii concilio: communi omnium inſtituto decretum eſt: regem ad eius dalphiniq; quottidianam impẽſam de narios duodecim ex ſingulis libris uenditi ſalis quotannis percipere. Ad belli autem neceſſitates & ſtipendia militi tribuenda: urbium incolas qui rem familiarem dome/ ſticamq; haberent: francos quattuor: agricolas unum & dimidium annui cenſus ſingu/ los pendere. Eſt præterea uenali uino uectigal adiectũ: ut de integro uini dolio (quod caudam uocant) dum ueniret ſolidos tridecim emptor: de eo uero quod menſuratim quiſq; uenale promeret quartum regi denarium uenditor pendere cogeretur. Cum uero ad pariſios uinum importaretur: ſi francum eſſet: ſolidos duodecim: ſi belnenſe: duplicatum ex ſingulis cadis: id eſt caudis portitores penſum exigerent. Et licet ea eſ/ ſet regii fiſci tenuitas: non deſinebat tamen nauarrus aliquid in carolum doli penſita/ re. Cumq; de reconciliatione apud regem nuncios frequentes haberet: ab angli tamẽ ſocietate non abſtinebat: partes eius aperte ſecuturus ſi caroli amicitiã non adipiſcere tur. Sed acceptis tandem apud ebroicas obſidibus: uernonem ubi carolus agebat: ue/ nit. iuratq; in caroli uerba. Erat his diebus pariſii regius præpoſitus hugo aubriotus: q propugnaculum cui baſtilda nomen eſt ad diui anthonii portam extruxit: ſumptu ex ea pecunia facto quam pariſiorum cõmunitati carolus donauerat. Mouere per id tẽ/ pus ex anglia & caliſio cum ſex armatorum milibus: & ſagittariorum mille quingentis robinus canolus: & thomas granconus: atq; a ſancto audomaro per artheſium atq; at/ trebates profecti: remos (y ſara traiecto) omnia populantes inuadunt. Moxq; albam ſequanamq; atq; yonam amnes tranſmittẽtes: in agro pariſiano apud ablonem caſtra ponunt. Inde cũ inter uillã iudeã (quã iuliam a iulio cæſare dictam eſſe plæriq; contẽ/ dunt) acies ordinaſſent: nulla tamen in illos a pariſiis eruptio facta eſt: q̃q̃ mille ducẽ/ tos equites ad præſidiũ haberẽt. Quare non cunctatus poſtea hoſtis: quibuſdam uicis incenſis: ſtampas belſiamq; incurſibus uaſtantes: in andegauos ducunt. Quos bertran/ dus qui eodem tempore coneſtabilis a carolo fuerat inſtitutus: ſexcentis eorum pri/ mum: deinde tricentis: poſtremo quadringentis occiſis: fudit: receptis locis quibuſdã quæ per andegauiam anglus occupauerat: capto inſuper thoma grancono. Et paucis

poſt diebus uariis locis angli a francis ſuperati ſunt: ita ut nemo eorum qui duce cano lo caliſio egreſſi erant fuerit ſuperſtes. Et q̄q̄ uenientibus a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum eſt: uani tamen fuere conatus legatorum. Superſti-tionis quoddam genus eodem tempoae a turlupinis (hoc em̄ erat hæreticis nomen) qui ſe de ſocietate pauperum uocitari gaudebāt ortum: finem cepit. Crematis eorum ueſtibus & libris: in foro ſuillo extra ſancti honorati portam. Iohanna autem dabento na & cum ea alter: cuius nomen hyſtorici non tradunt: eiuſdem ſectæ in primis profeſ-ſores comburuntur. Hic autem quem ſine nomine ponimus cum ante damnatiōis ei⁹ ſententiam in carcere mortem obiiſſet: dies quindecim in aggere calcis ne putreſce-ret eius cadauer aſſeruatus eſt: & die ad ſupplicium præſcripto crematus. Porro Ca-rolus omni ſtudio anglos perſequens: bertrandum in pictauiam non parua militū ma nu proficiſci iubet. Henricus præterea caſtellæ rex carolo ſuppetias ferens eodem tē-pore multis nauibus ex caſtella rochellam delatus: ſoluentes ex portu trigintaquinq; onerarias anglorum naues capit. Et bertrandus (biturigum duce autore) pictauos in caroli fidem recepit: capta ubuſo paulo poſt a francis apud ſubizam in acie fuſo: & in uī culis coniecto. Moxq; rochella angoliſmi & xantones cum multis eius populi arcibus deditionem fecere. Paucis autem poſt diebus quia iohānes britonum dux a carolo de ſciuerat anglos ſecutus: nec eidem regionis proceres aſſentirētur: gueſcluinus in eum mouit. Cuius aduentum non ſuſtinens iohānes in angliam ſe feſtinato proripuit. Poſt cuius fugam britones gueſcluinum admiſerunt: præter arces tris: breſtum: aulorum: & deruialum. Breſtum tamen poſtea Bertandus: laualus autem & cliſſonus deruialum obſidione cingunt. Breſtenſes duodecim obſidibus bertrando datis: cum uel deditio-nis uel pugnæ diem ad idus auguſti conſtituiſſent: neutrum fecerunt. Et Iohannes de monteforti cum duce leucaſtriæ coacto exercitu: caliſium appellens: decurſo arthe-ſio atq; uiromandia: per remos campanoſq; prædas facientes: tranſmiſſo tandem li-geri: burdegallam ſe receperunt: fuga cæde & multis incommodis a francis affecti. Nā philippus burgundorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat. Et iohannes uiennenſis eques ſtrennuus quinquaginta equites & ſagittarios anglos fudit. Ita ut ex triginta armatorum milibus: quos ex anglia eduxerant: ſex tantum mi-lia garōnam traiecerint. Ex burdegalla receptis uiribus: iohannes de monteforti cum anglorum manu aulorum petit: ubi eius uxor incolebat. Eo quoſdam britonum epi-ſcopos & proceres ad ſe uocat. Id poſtq̄ carolus cognouit: nouas copias gueſcluino q̄ reliquam britāniam tenebat mittit. Interim conuenientibus apud brugas cum ro-manis legatis oratoribus francis angliſq;: ut pax inter reges tandem firmaretur: nihil diffiniri potuit. Tranſlato deinde boloniam conuentu: poſtq̄ iteratis crebro legatio-nibus: pontificis oratores caroli aſſenſu nonnulla anglo regi plus æquo proponerent. Angli qui caliſii edouardi nomine agebant reſponderunt: ſe de his ad ſuum regem re laturos: & inde ad kalendas auguſti edouardi ſententiam brugis dimiſſuros. Sed edou ardi mors interim interceſſit pridie ſolennitatis diui iohānis baptiſtæ: dū ageret̄ ānus ſalutis trecenteſimus ſeptuageſimus ſextus ſupra mille. His ita geſtis: carolus futura proſpiciens: publica contione in parlamenteo ſenatu habita: de liberis qui in regnum ſucceſſuri eſſent huiuſmodi legem tulit. Quemq; primogenitum regis francorum fi-lium: regni adminiſtrationem recipere debere cum quartumdecimum ageret annum ne per lōgiorem tutelam occaſio incideret maliuolis: res nouas excitandi. Anno inſe-quenti qui fuit chriſtianæ gratiæ milleſim⁹ tricenteſim⁹ ſeptuageſimuſſeptim⁹: Caro-lus quinq; per franciam diſtantibus locis quinq; exercitus alebat. Primus quem ande-gauus comes gueſcluino comitante ducebat: per aquitaniam incedens condacum ber geracum ſanctam fidem ad dordonæ ripam ſitam: caſtillionem: ſammutram: candere tum: macariū cum arce: & langonem partim expugnatione: partim uoluntaria dediti one recepit: ſuperato thoma feltone: qui non procul a riola ſexcentos equites habens cum iohanne de buelo prælium commiſerat. Dedentibus paſſim ſe aquitaniæ proce-ribus: ii qui duraſiæ familiæ erant ad anglos perfugerunt. Quare dulaco prætermiſſo

Conſtitutio a carolo fc̄tā de filiis q̄ ad regnum ſuc-ceſſuri eſſēt.

Quinq; exer citus franco-rū eodē tpe.

quod obſidere inſtituerat andegauus dux:ad duraſiũ ſe conuertẽs: oppidanos primo
in fide accepit. Arcem uero q̃ ibi muniriſſima erat circũuallans:poſt primã & uigeſimã
circũuallationis diẽ deditõe a caſtellanis facta:arce potitus eſt. Deinde qa hyẽs ade
rat:in hiberna militẽ miſit. At cliſſonus q apud aulroũ obſidionẽ hẽbat: paciſcẽtib⁹ cũ
eo anglis ut liberi abirent:locũ obtinuit. Oĩs ad hunc modũ britãuia præter breſtẽſes
Caroli facta eſt. Qui uero regiæ claſſi præerant in angliã delati:lariam non paruã ciui/
tatẽ ceperunt atq; incenderunt. Philippus ꝑterea burgundiæ dux caliſiũ profectus:nõ/
nullas p uicinũ caliſio agrũ arces atq; arderam ſubiugauit:ubi ualidiſſimis,baliſtariorũ
præſidiis impoſitis:in hiberna ſe contulit. Per eos dies romanorũ imperator Caro/
lus uiſendi regis deſiderio iter per hannoniã cameracũq; faciens:in frãciam uenit. De
cuius aduentu carolus litteris acceptis ad ſingula q̃ tranſiturus imperator erat loca præ
miſſis qui illũ honorificentiſſime uenerarent̃:tandẽ biturigum & burgundorũ duces
Senonũ archipræſulem:& haricurtũ dñm obuiam ſiluanectũ proficiſci iubet. Qui cum
ad uicũ luparam inde pducentes:cũ articulari morbo laboraret:currũ & lecticam auro
gẽmiſq; artificioſiſſime elaboratã ad imperatorẽ perprope carolus mittit. Lectica po/
ſtera die impoſitus:poſtq̃ dyoniſiani cœnobii ſacroſancta religionis monumenta:reli
quiaſq; multa ueneratõne perluſtraſſet:in cubiculũ reuerſus:dũ per feneſtrã in atrium
diuerſorii aſpicit: burrellus riuerius & nicolaus detencus ex domeſticis regis aulicis:
equos duos ingenuos atq; animoſos inſignibus francorũ apparatiſſime ornatos impe
ratori:totidẽq; filio eius romanorũ regi caroli nõie præſentant. Quod munus impe/
rator liberaliſſime letiſſimeq; excipiens: ego inquit in altero illorũ ſedens:pariſiũ in/
grediar. Egredienti ſancto dyoniſio imperatore:pariſienſis præſes:mercatorũ præpo
ſitus. & præfectus uigilũ:comitante multa ciuiũ pariſienſiũ frequentia:cõpoſito ordi/
ne in equis occurrentes: imperatorẽ conſalutãt. Rex uero poſtq̃ ex uiculo capella im/
peratorẽ digredi accepit:miro apparatu & pompa ducũ quoq; & comitũ procerũ inſu/
per atq; ep̃orum ornatu & numero:urbe progreſſus:quibuſq; diſtinctis officiis atq; ue/
ſtibus pro ſua dignitate & cõditione euntibus:dũ paulo ſupra molendinũ quod eſt ſe/
cus dyoniſianã uiã peruaniſſent:uenientibus in alteralterius cõſpectu principibus:reue/
lato capite datiſq; dextris ſeſe amiciſſime uenerant̃. mox ad romanorũ regem carolus
accedens impertita illi ſalute:imperatorẽ dextrorſum:regem uero filiũ ſiniſtrorſum
habens:ip̃e medius inceſſit:donec ad palatiũ uentum eſt:ubi grãde ſpacioſumq; cœna/
culum accipiendo imperatori:tapetibuſq; & menſis ornatiſſimũ carolus eſſe impera/
uerat. Poſtq̃ aliquot dieb⁹ feriatũ eſt:& mutuis ſe colloquiis muneribuſq; pricipes co/
luiſſent:firmataq; in eos iureiurando amicitia eſt:diſcedentẽ imperatorem carolus ad
mouſum uſq; pducere ſua impenſa iubet. Digreſſo imperatore:quorũdam procerũ
litteris carolus cognoſcit:nauarrũ regem in iohannẽ caroli patrẽ atq; poſtea in eũ mul
ta occultis dolis & cogitaſſe & ppetraſſe. Cuius ꝓditionis maxime cõſcius eſſet iaque/
tus ruus nauarri cubicularius qui p eos dies miſſus:in franciam iter facere cõſtituerat.
Hic ubi in franciã uenit:depræhenſus in uincula cõiectus eſt:penes quẽ repertus eſt co
dicillus:dolis inſcriptis aduerſus carolũ conceptis. Et cũ p id tẽpus carolus nauarri fili
us ſecuritate a rege accepta ſiluanectũ:ubi rex francus agebat acceſſiſſet: contẽderetq;
multis precibus iaquetũ liberare:patefactis illi q̃ ip̃e cõmiſerat flagitiis: non modo in
quit tam pditum hoĩem abſoluere non poſſumus:ſed inſtituimus poſſeſſiones a patre
tuo q̃ in regno meo ſunt recipere:& illis præſidiũ ex meis collocare:qui mihi fide inte
gra obſequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius pote/
ſtate cõplures nauarri,arces atq; oppida perſeuerabant:qui tametſi iureiurando fuiſſet
addictus eas regi dedere:ſatius tamẽ uiſum eſt illum ſine cuſtodibus nõ dimittere: do
nec re perfecta fuiſſet iuramento liberatus. In normãniam a rege ob id miſſus philip/
pus burgundiæ dux:cũ arces fruſtra repetit:obſtinatis ad rebellionẽ qui eas tenebant
militibus:ui atq; armis philippus a bertrando adiutus recuperat:capto apud bretolium
petro nauarro cum maria eius ſorore:quos aſſeruatos rex honeſtiſſime haberi: & cõ/
plura ex locis receptis dirui iuſſit. Dum hæc a philippo in normãnia gerũtur:petrus

Impator carolus in franciã ad carolũ uenit.

Pompa ĩ occurſum ipe/ratoris.

Dolus a nauarro rege.

de terro nauarri ſcriba:caroli iuſſu in bernaci'arce depræhenditur:conſcius malorum
q̄ nauarrus in carolum coniuraſſet.Sūpto igitur de eo:deq; iaqueto ruo ſupplicio:eo/
rum ſingula cadauera quadrifariā exſecta:ante quattuor pariſii primarias portas furcis
appenſa ſunt. Moritur per id tempus gregorius undecimus qui apoſtolicā ſedē ro/
mam reduxerat:auinione relicta.Cui dum patres cardinales ſucceſſorē deligere cōſti/
tuunt:romani ne gallus aliquis iterū ſumeretur:tumultuantes:bartholomeū de aqui/
la(aduerſante magna cardinalium parte)pontificē declarant.Quáobrem dilapſi ro/
ma cardinales fundum petunt:ubi clementē ſeptimū pontificatui præficiūt.Quam rē
cum patres carolo miſſis nunciis demonſtraſſent:carolus clementis partes ſecutus eſt
amicis ſibi principibus ſcribens:ut idem facere dignarentur.Sed rex bohemus atq; flā/
dranſes non ſtatim aquieuerunt:bartholomeo fauentes.Et carolo romanorū impera
tore defuncto:filius eius romanoꝵ rex:ut in demortui patris locum ueniret:bartholo
meo adherebat:a quo imperii dyadema recipere ſperabat. Per eoſdem fere dies io
hannes de monteforti quem anglos ſecutū fuiſſe memoraui:&eis per ſuperiora bella
auxiliū aduerſus francum regem tuliſſe:ad ſenatus parlamenti iudiciū tertio uocatus
cū non ueniret:ducali dignitate priuat'eſt:& bona eius publicata.Accitis inde aliquot
ex britonum nobilitate proceribus:inter quos primores erant iohannes rohanus:io/
hannes lauallus & cliſſonus:qui arces oppidaq; regionis tenebant:Carolus eos docet
quæ de iohanne montifortenſi ob eius perfidiam decreta fuiſſent:uellent loca quibus
præfecti erant tollendi belli cauſa poteſtati eius permittere.Carolo ita ſuadenti proce
res ſe obtemperaturos iurant.At poſtq̄ dimiſſi a rege in britanniā rediere:rohanus im
primis iohannem montifortenſem ex anglia reuocare feſtinat:præſidia locis franciæ
finitimis inſtituens.Ea re cognita andegauus dux imperante carolo copiis contractis
eo contendit. Venientes rohanus uanis legationibus differt:cōcordiā tantiſper ſimu/
lans:ut re ipſa poſtea compertū eſt:donec iohannes montifortenſis ex anglia aduenta
ret.Quo tandē cū manu anglorū ad britones appulſo tametſi multis coitionibus pacē
quærere uideretur:nihil tamē effectum eſt. Dum apud britones andegauus dux fru
ſtra tp̄s terit:flandrenſes ſuo more iterū a comite diſceſſionē faciunt. occiſoq; ganda/
ui præſide:quē illis comes præfecerat: tripartitis copiis:aldenardū:ypras: atq; aloſtū
eodē ſimul tp̄e inuadūt. At philippus burgūdiæ dux comitis gener:tornacū ꝓfectus
aldenardum nuncios ad flandrenſes mittit:petens ut ad colloquiū die inſtituto ueni/
re ad ſe non abnuant. Venientibus inter tornacū aldenardūq; burgundus cōicat. Tan/
dem cognito quid illis doleret:philippus conditiones reconciliationis ꝓpoſuit. Qui/
bus ſcripto cōmendatis & iuramento roboratis:comes diſceſſionis autorib' ueniā dat

Fuit præterea apud montēpeſſulanū cædes:a ciuibus truculenter occiſis octogita ui
ris ingenuis atq; nobilibus.Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū
ducis cācellarius:guido deſſerus:& arnoldus eiuſdē loci prætor.Cædis cauſa hæc fuiſ/
ſe memorat̄.Erat in prouincia narbonenſi(cui linguæ occitanæ nunc nomen eſt).Lu
douicus ādegauus caroli frater poſitus a rege gubernator.Cuius noīe cum ob bellum
quod in ea regione gerebatur penſum magiſtratus exigerent:ſeditione facta:ſanguina
rii ciues eos trucidarunt.deiectis in altos puteos cadaueribus occiſorū.Tam deteſtabi
le flagitiū non prætererunt impune.Nam armatis inſtructus dux ad montēpeſſulanū
cū aduenıſſet:oīs populus fletu mœrore lachrymiſq; cōfectus:urbe egreſſus:& loci cō
ſules funes ex canapi collo tanq̄ morti obnoxios geſtantes:per uias proſtrati:duci ob/
uiā pergunt:miſerabili clamore ignoſci ſibi flagitantes.Aſſiſtebant duci cardinalis ar/
uerniæ cum pontificis clementis oratoribus:qui eo placandi ducis cauſa conuenerant
Poſtridie aduentus ducis in urbem:ipē in tabulatū quod ei in foro editum erat: cōplu
ribus præcipua dignitate uiris comitatus:conſcendit.Ex quo ab omni plebe conſpect'
cū grauem admodum in ciues ſententiam tuliſſet:ſublato ruſus clamore populus ue
niam frequenter repetebat quorum flebilibus uotis cardinalis oratoreſq; pontificis
accedentes animum tandem ducis inflexerunt:ſententiæ ſeueritatem rigoremq; mo/
derantes:habuit igitur locum miſeratio.Nam cum ſexcenti necis iudiciū excepiſſent:

Gregori' undecimus moritur.

Sciſma.

Iohannis de monteforti ducatu britāniæ priuatur

Perfidia bri/tonum.

Flandrēſes a ſuo comite deficiunt.

Cædes apud montēpeſſulanum.

Cædis uindi/cta.

ſoli cædis auctores:& qui operam ſceleri nauaſſent regis arbitrio reſeruari ſunt.Cumq̃ omniū incolarum bona fiſco deputata forēt:dimidium remiſſum eſt:armis omnibus quæ apud illos extabant deditis:penſata inſuper ad plenum impenſa quam dux ob huiuſmodi cædem ſuſtinuiſſet. Erant etiam tum per linguam occitanā ex reliquiis ſuperiorum bellorum aliquot populatores qui regionem quottidianis prædis uexabāt. Aduerſum hos incolæ a carolo auxilium petunt: duplicatum uectigal ad belli onera pollicentes.Miſſus cum copiis gueſcluinus cum ad nouum caſtrum non longe a belcaro quod ab hoſte tenebatur:obſidione deſtinetur:morbo occupatus octauo poſt die defunctus eſt. Nihilominus tamen qui in præſidio erant caſtellum ſponte dedidere. Nō quieuit p hos dies richardꝰ edouardi filius nouellus angliæ rex:ſed traiecto ex āglia calliſium exercitu:thomas edouardi filius octo circiter hominū milibus ſtipatꝰ:artheſium:uiromādos:ſueſſiones: cathalaunos:trecenſes:ſenones:uaſtiniū:bleſiam:perq̃ bonāuallem incurſantes:abductis aliquot claris equitibus:ad britones contenderunt quos iohānes montiforteñ.alacriter excepit.Fuit a flandrēſibus in ſuum comitē belli motus:quem non magno negocio comes repreſſit:captis ypris ſuppliacioq̃ affectis q rebellionem excitarāt. Sed interim caroli mors multorum incommodorū cauſam francis importauit.Nam pace et bello cum reipublicæ fuiſſet accommodatiſſimus:in ſequens tempus beniuolentiam unanimitatē charitatemq̃ diſcordiis & grauiſſimis inimicitiis commutauit.Enuero prouidus rex ubi ſe mala ualitudine eſſe ſenſit: liberos quos iuniore ætate duos carolum & ludouicum relinquebat philippi burgūdiæ ducis & ludouici borboniēſis tutelæ commiſit. Regni uero gubernacula ludouicum andegauorum ducem moderari conſtituit:donec carolus cui ex primogenitura regnū debebatur annū quartūdecimum ageret.At ſapiēte rege apud beautam defuncto(ſapiētis enim appellationē emeruit)aliud atq̃ aliud decretum eſt. Mortuus aūt apud uicēnas ad diuum antonium.Campeſtrem delatus eſt: ibi aliquot dies aſſeruatus:dum fratres eius tres adueniſſent. Dū ex æde diui antonii funus effertur:ſcholaſtici ſtudii pariſienſis q ſpectādi cauſa frequentes aderant:a ſeruiētibus hugonis aubrioti pariſiaci prætoris:quia forte præcedentem pompam impedirent propulſi:in prætorem atq̃ in ſeruiētes tumultuati ſunt.Quorum aliquot qui depræhendi potuerūt in uinculis habiti ſunt Sed paulo poſt regis filiis reſtituti.Caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud ſanctum dyonſium. Anno dominicæ pietatis Milleſimo trecenteſimo octogeſimo ſepelitur.

Gueſcluinus morit

Excurſiones ab anglis

Carolꝰ quītꝰ moritur

Scholaſticorū tumultus

De ſucceſſore tametſi minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo qui ſextus appellatus eſt:ætas nondum idonea erat: et regno rectores:tutoreſq̃ liberis pater inſtituiſſet:neq̃ de ipſa inſtitutione inter principes bene conueniret: acciti ex toto regno proceres pariſii coierunt de ſacrando nouello rege conſilium capturi. Dicebant enim principes conſultore Petro dorgemonto:neq̃ ſacrari ante annum quartūdecimum regem oportere:neq̃ conducere reipublicæ:ut tantillæ ætatis adoleſcens rerum curam ſuſciperet.Ita carolum patrem arbitratum eſſe & lege firmaſſe. Fuere cōtra pleriq̃ ætate & doctrina ſpectatiſſimi homines uolentes animo cum præſentium rerum:tum futurarum calamitatem: ſi multis rectoribus regnum ageretur:breui & cito finituro ſuſceptæ adminiſtrationis tempore:quenq̃ ſibi potius q̃ rebus cōmunibus conſulere: opes cumulare:amplificare principatus:emulari inuicem:& inde factiones gigni. Raro quidem euenire: ut multi ſine contentione rem quāpiam ſimul adminiſtrent.Quod ſi unius regis nomine atq̃ imperio reſpublica gubernetur facile eſſe:ut ad unum omnes concordibus animis reſpiciāt Eapropter operæprecium fore:carolum natu priorem ſacratum iri:& oīa ſuis auſpiciis atq̃ nomine geri.Neq̃ obſtare patris legem quam ſi ad perniciem inclinare coniectaſſet:ipſe tollendam in primis cenſuiſſet.Legibus dum populo conueniūt utendum dum officiunt abſtinendum.Hec ſententia cum multorum:tum iohannis de mareſiis fuit in quam facile uenit ludouicus andegauus. Reliqui uero fratres(adnitente petro

Conſiliū capit de carolo ſacrando

Digitized by Google

dorgemonto)legem a patre latam magnopere tuebantur. Nec parum abfuit: quin ad diſſenſionem bellumq; irritari prope animi ſpectarent. Nam ex eo tempore quiſq; ſibi armatos parabat: & hoſtis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones: inde in normanniam artheſiumq; & per omnes maris oras copias ſuas dimittebat. Dum inter

Arbitri electi

tam repugnantes ſententias nihil decerni poſſet: contio diſſoluta eſt. Sed intercedentibus nonnullis optimis & ſapientibus uiris: arbitri de principum uoluntate delecti ſunt: qui examinato diligenter negocio tantam rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum eſt carolum ſacrandum eſſe & regem appellandū: ſuoq; nomine gerēda agendaq; omnia eſſe: fidem illi a proceribus & ſubditis præſtandam: bellum non niſi ſuis auſpiciis parandum. Adoleſcentulos carolum & eius fratrem ludouicum curæ & prouidentiæ burgundorum & borbonii ducum credendos: qui eos ut regios liberos decet: educarent ad tempus uſq; pubertatis & docerēt. Omnem regium fiſcum in ærario regio deponendum: ſupellectilem uero omnē & quicquid carolus mortis ſuæ tempore: auri argentiq; poſſidebat: aſſignata regi iuſta portione: ludouico andegauo committendam: qui interim dum rex adoleſceret regentis tantum nomine uteretur: & rebus cōmunibus gerendis uocatus adeſſet. His ita ab arbitris definitis principes aſſenſerunt & lex ipſa in vulgus promulgata. Quietis compoſitiſq; regni primoribus cum

Milites ſine ſtipēdiis oīa populant

ſtipendia militibus nulla ſoluerētur: non ſecus ac hoſtis prædis ſtupriſq; populum milites uexabant. Quāobrem rura uicoſq; agricolæ deſerentes: in oppida arceſq; fortunas ſuas contrahebant. Nec aduerſus militum crudelitatem ualuit regentis auctoritas q̄q; uocatos ad ſe præfectos militum ſæpenumero minis terrere tentaſſet. Hinc plæriſq; locis tumultuatus populus eſt: & ſeditiones exortæ. Pariſianos tamen benignitate atq; modeſtia ſua regens ſedauit. Non erat his diebus ad militiam (mortuo bertrando) coneſtabilis. Hunc magiſtratum inſtituendum a ſe regens dictitabat: contra ſen-

De coneſtabili inſtituendo cōtentio

tientibus burgundiæ borboniiq; ducibus: eum quidem regentem nomine tenus eſſe: ſed ad regem omnia referri oportere. Erat tunc melduni carolus: ubi armamentū patris erat & magna ſupellectilis pars. Enimuero adoleſcentulus rex armis delectabatur

Magni animi in rege iudicium

ſpecioſis & de re ipſa patri aliquando ſpecimen præbuerat. Nā proferente illi patre coronam & caſſidem rogatus utrum mallet: caſſidem optauit. Cui non diſſimile mox factum ſuis aulicis exhibuit. Itaq; propoſitis coram precioſiſſima patris ſupellectili: atq; diuerſorum armorum generibus: arma ſibi pluris q̄ diuitias eſſe reſpōdit. Futurorum ut ipſe auguror incommodorum omen. Nam nulla ſuperiorum regum ætate propius ad excidium reſpublica francorum propendit q̄ huius & filii ipſius temporibus. Dedit et aliud magni animi ſignum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianenſis appellatus qui autor fuerat augendi cenſus & tributi. Et ſeuere aliquando carolum dum adhuc uiueret pater: tractauerat. Quam rem tunc recordatus carolus ad ſauoſium qui ꝓpe aſtabat. Ecce iam inquit ſauoſi de hoc ſacerdote liberi erimus. Quo uerbo territus ambianenſis confeſtim per duacum auinionem ſe recepit: exportato ingenti theſauro quem ſibi ex publico contraxerat. Illud ſiquidem nōnunq̄ compertum eſt inter frācos plus damni in rempublicam inuehi dum ſacerdotis conſilio res agitur q̄ cum prudens aliquis ex ſeculi nobilitate rebus gerendis præficitur. Ille enim neſcio qua inſatiabili ambitione omnia ſibi uendicat. Hic populi miſertus & cōmunitatis detrimentum ſuum eſſe ratus: reipublicæ bene ut poteſt conſulit. Ille faſtum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit: quo minus ultionem timet eccleſiaſtica libertate protectus. Hic autem opes ſuas cum republica coniūctas eſſe non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoq; auguratur. Sed ad coneſtabilem redeo. Erant omnino duo apud regem ſtrennui & magni ad bellum nominis proceres. Sancerrus comes: & Cliſſonus britonicæ nobilitatis clarus eques. Interrogatus ſancerrus an coneſtabilis magiſtratum gerere uellet. Reſpondit in eo magiſtratu gueſ-

Oliueri9 cliſſon9 coneſtabilis

cluinum ita ſe geſſiſſe: ut nemo poſt illum memoria dignum quicq̄ exhibiturus eſſe facile uideretur. Igitur ad Oliuerium cliſſonum dignitas (rege tribuente) delata eſt.

Cui mox negocium fuit: contractis copiis regem in remos (quo ſacræ unctionis cauſa profecturus erat) præcedere. Hunc rex multorum ducum procerumq; frequentia ſtipatus: protenus ſecutus eſt. Præerat regio ærario ſauoſius raræ probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege: andegauus regens: compræhēſum reuelare regium theſaurum mortem cominatus cogit. Erant in ærario auri ſolidi laminæ: & aliarum precioſarum rerum ingens copia: quæ pariter æſtimata centies octogeſies centena millia aureorum nūmum efficiebant: quæ (ſupputatione francorum more facta) decem et octo milliones conſtituunt. Theſauro recepto ludouicus andegauus remos petit. Theſaurū regiū ludouic⁹ andegau⁹ accipit

Rege conſecrato: cum ad conuiuii locum uentum eſt: id enim in ædibus archiepiſcopi apparatum erat: principibus incidit de ſeſſionis ordine atq; prælatione controuerſia. Nam andegauus ætate grādior philippo anteire cōtendebat. Philippus parem et parium decanum ſe eſſe: atq; propterea primam ſibi poſt regem deberi ſedem argumētabatur. Eam litem conſultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus ad præſens negocium attinebat: decernit. Qua re offenſus andegauus regi proximum nihilominus locum uſurpat. At philippus nihil cunctatus: medius inter regem andegauumq; inſilit: recubuitq;. Quo uel facto uel audaci temeritate audacis cognomen adeptus eſt. Cōtērio īter principes de ordine ſeſſionis Reuerſo ex remis pariſium carolo: ſancti pauli comes in perfidiæ ſuſpitionem incidit q̄ rege inconſulto richardi angliæ regis filiam ſibi uxorem deſponſaſſet. Sed prætenſis excuſationibus utcunq; purgato: rex ueniam comiti dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit: ad anglos literas dediſſe ut eos in franciam acciret. Quāobrem a curia bureus abſtinens: Cliſſono rem patefacit. Qui cum amicus eſſet regem conueniens bureum q̄ maxime poteſt excuſat: & q̄q̄ multi aulicorum aduerſarentur: gratiam tamem amico impetrauit. Liuor Interim milites per agros populum grauare non deſinebant: & duces fratres ludouicus philippuſq; ſimulate agebant clam alioquin furentes: & alter alteri detrahentes. Itaq; ludouico dolebat: regentis tantum nomine ſine ullo dignitatis commodo potiri. Cōtra autem philippus querebatur: illum regiam ſupellectilem theſaurumq; uſurpaſſe: & nullam inde regi portōnem impartiſſe. Hinc timor omnibus erat ne principum ira belli flammas excitaret. Ibant propterea inter utrūq; ſuaſores ad beniuolentiam & caritatem prælati: & qui inter proceres pacati animi erant: in amicitia fratres continere ſtudioſe conabantur: de qua re orationem ad principes habuit iohannes mareſius doctrina & facundia ſpectatus. Tandem ſopitis odiis in mutuam fratres caritatem rediere Miles graſſatur Simultas inter fratres Iohānes mareſius

Cōciliatis principibus: humilis quædam ex pariſiani s plebecula nouis furiis acta eſt: querēs ſe uectigalium magnitudine premi. Itaq; præpoſitum mercatorum aggrediēs ad contionem uenire hominem cogit: ubi unus e plebe audentior uice multitudinis petit: penſiones uectigaliaq; tolli. Quod quādoquidem olim poſtulaſſent nec fuiſſent exauditi iam adeſſe tempus cum ſatis illis factum eſſe oporteat. Concitatæ multitudini plæriq; ſobrie obſiſtere cupientes: rati ſi res in craſtinum deferretur compeſci furorem poſſe: in poſteram diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam ueterum calceorum ſutor: temere exurgens: pompa inquit aulicorum & faſtus in humeros populi recidunt: et quæ ab illis per luxum profunduntur: damna noſtra & calamitates ſunt. Hanc uilis opificis temeritatem arguere auſus eſt iohannes dormannus regius cancellarius: obtinuitq; in alteram diem poſtulata tranſferri. Non reſtinxit mora furorem. Enīuero rediit poſtridie concitatior plebs & petita ex regis ꝓximorūq; ei⁹ ſententia reportauit: Et ut ſedatior domū plebs repeteret: ad illam adhuc frementem cōtionari iohānē mareſiū carolus impat atq; cauſas memorare q̄obrē cēſus & uectigalia reipublicæ moderatoribus pēdant. Oportere eos qui præſunt multa onera ſubire. Bella plurima a carolo patre geſta. & itē a filio gerēda eē quæ ſine populari ope bene ꝓcedere nō poſſint. Regios prouentus & fiſcū angloꝝ iniquitate īminutos eſſe. Regē publicæ libertatis & populi tutorē: populū coadiutorē eſſe debere: æquo animo ferre ſi quid nōnunq̄ durius per neceſſitatem imperetur. Nihilominus tn̄ gratū nūc regi eē uectigalia tolli. Abeant ipſi domū: quieſcāt tumultuari. Ad hanc iohannis orationē Motus a plebe pariſieñ.

Digitized by Google

cum ſedata turba eſſe ſperaretur: ſublato clamore. Volumus inquiũt iudeos urbe ex/
pelli. Quibus reſpõdente iohanne de re ipſa ad regem relaturum ſe procurrens confe
ſtim quiſq; plebeius: publicanorum ædes aggredit̃: atq; effractis pixidibus ubi repoſita
de uectigalibus pecunia erat: nummos in uias diſpargit: libelloſq; rationum carpit et
laniat miniſtris interfectis. Iudeorum domos aliquot & bõa diripit. Quæ tãetſi reddi

Anglorũ in/curſiones

reſtituiq; rex iuſſiſſet: nequaq̃ tamen obtemperatũ eſt. Hec cum pariſii gerunt angli
cognito francorũ ex aquitania diſceſſu: turonos andegauos cenomãnoſq; iniectis paſ/
ſim ignibus incurſant: moxq; ad britones (nõ impediente duce amico) ſe recipiũt. Id
poſtq̃ ad regem perlatum eſt: carnotẽſium epiſcopũ & arnoldum corbiũ parlamẽteũ
præſidem ad ducem iter facere iubet: cum ſyngraphis præteritorũ fœderum quæ cum
regibus francis & britonum duce olim icta eſſent. Hec (audiente duce) cum oratores
recitaſſent: dux (inuitus ne an uolẽs incertum eſt) fœdera ipſa innouauit: & obſeruare
ſe iureiurando adegit. Quãobrem irritati angli nauetam urbem circũuallare pergunt
Ciuitati tum præfectus erat almaricus cliſſonus qui ſumma ui & diligẽtia aduerſus ho
ſtem reſtitit. At non ſatis ciuium perſeuerantiæ credens: ad regem ſubſidiũ petere mit
tit. Nec cunctatur rex almarico ſuppetiari. Nam magnis itineribus copiæ in hoſtium
conſpectum citius uenere q̃ anglus ſuboleret aduentum potuerit. Quarum primũ im/
petum cum ægre ſuſtinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam enĩ ſigniferſi
gno amiſſo oppetierat mortem) eos increpans: uah inquit milites: quis ueſtros ani/
mos pauor inuaſit: ſuperamus enim numero francos: quare non dubium eſt ſi animo

Pertinax pu/gna

non defeceritis: uirtute quoq; ſuperiores fore. His ductoris uerbis animatus anglus: ĩ/
credibili pertinacia reſtitit: tanta ſagittarum multitudine agẽs ut æther ipſe ſagittis nõ
ſecus ac nubibꝰ tegi uideretur. Itaq; diu fuit pugna anceps utriſq; acerrime pugnãtibus
Tandem multis ſauciis: multiſq; occiſis & captis: franco anglus ceſſit: breſtumq; fuga
petens præſidio impoſito & uulneratis qui ſe illic curarent relictis: in angliam traiecit.

Cõſilium de uectigalibus exigendis

Inter hec animaduertẽtes principes ærarii tenuitatem & regios cenſus eſſe exiguos
uocatis ad ſe ciuium pariſienſium primoribus: de uectigali exigendo conſultant. Cum
uero placuiſſet ex quaq; uenientium rerum libra ſolidum unum exigi. Idq; pariſii ro/
thomagi pariter & ambianis promulgari rex imperaſſet: plebs uniuerſa uectigal pẽde
re pernegauit.

Ceruꝰ iuẽtus

Accidit per hos dies res cognitu digna. Siluanectum carolus uenãdi
cauſa ſe contulerat. Canum latratibus excitatus in fugam ceruus: æneum torquem col
lo gerere uiſus eſt: quem uenabulis aut ferro appeti rex prohibẽs in caſſes & rethia cõ/
pellit. Erat in torque litteris latinis inſcriptum. hoc me cæſar donauit. Ex eo tempore
carolus ceruum allatum auream coronam collo geſtãtem pro inſigni habuit: & regiis
inſignibus que liliis aureis tribus conſtant: hinc atq; hinc cerui duo apponi conſueue/
runt. Per eos dies cum de romano pontifice controuerſia agitaretur: acceſſere ad re
gem bohemiæ caſtellæq; oratores urbani partes aduerſus clemẽtem ſeptimum quem
rex ſequebatur defenſuri. Quibus per andegauorum ducem reſponſum eſt: regem nõ
ita affectum clementi eſſe: quin ueritatem ſequi uelit. Daturũ operam ut eccleſiæ pax
(ſedata diſcordium pontificũ cõtentione) reddatur. Reſpõſo accepto oratores abie/

Ambitio car/dinaliũ

re. Hec reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis cum alias natio
nes tum gentem gallicam uexauit. Nam cardinales triginta clementis cauſam ſecuti:
exploratores per franciam conſtituerãt qui eccleſiarum opulentiores prouẽtus inquĩ
rerent: quas rectoribus uacuas mox ſibi a clemente obtinebant. Tulit quoq; clemens
de uacaturis eccleſiis legem quam expectatiuam gratiam appellauit: qua ad adipiſcen

Auarus pon/tifex

das morte poſſeſſorum eccleſias: fas iuſq; expectanti per pontificem deſignato erat.
Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus uiris eccleſiæ contingebant. Exigeban

Iohãnes ronceus mittitur ad regẽ con/tra exactiões pontificis

tur præterea a clero decimæ: et de maioribus eccleſiis dum paſtore orbatæ erãt primi
anni prouentus legebantur. Id annatam uocant quã cameræ apoſtolicæ deberi roma
ni contendunt. Neq; id ſine ducis andegaui conſcientia fieri rumor erat: exactionis ſi/
quidem partem capientis. Eas ob res cum ſcholaſtici non pauci ſcholam relinquerent
ſtudii pariſienſis rector contione aduocata: ex cõſilio doctorum iohannem ronceum

Digitized by Google

picardum deputat qui de huiuſmodi diſpendiis ad regem: andegauũq; ducem oratio/nem habeat. Habita oratione: tanta ira percitus andegauus eſt: ut ſatellitibus noctu ad cubiculum iohãnis roncei miſſis hominẽ effractis foribus abductum in uincula cõiici mandauerit. Nec aliter: repetente eũ rectore exẽptus eſt q̃ ut cleméti auditurũ ſe polli ceretur. Niſus quoq; dux eſt rectorẽ depræhendere: ſed re p amicos cognita: rector au/fugit. Depræhendẽdi rectoris cauſam afferebat dux q ab urbano exceptas litteras re/gi non exhibuiſſet. Acceſſit & nouus a ludouico biturigum duce contẽtionis turbo reputante ſecum male agi q andegauo regendi autoritas: philippo burgũdo caroloq; borbonio regis tutela obuenerat: ſibi uero nihil præter pictauiam collatum eſſet. Pe/tit ergo liguæ occitanæ atq; aquitaniæ ſibi gubernacula committi. Idq; adiutore ande gauo fratre impetrat. Sed fuxi comes eius prouiciæ miniſtrator ſe in magiſtratu tueri omnino ſtudebat: ita ut iubenti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea col/lecta militum manu in tholoſates profectus: prælium cum comite ſuis diſſuadentibus conſerit & uincitur. Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atq; populum aggrauari: ad ludouicum mittit: ſeq; magiſtratu abdicat: ludouico cedẽs

Ludouic⁹ bi/turignm dux cõtetionẽ ex citat

Per id tempus hugonis aubrioti pariſiorum præſidis falſa religio & iniqui mores in lucem prodiere. Nam iudeorum ſectator cum eſſet: clerum exoſum & ſacroſanctæ eu chariſtiæ dignitatem contemptui habebat. Scholaſticos i primis aſpernabat: ſtupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationẽ ad publicũ ſpecta/culum loco edito in atrio diuæ mariæ poſitus: poſt ſuæ hæreſis manifeſtatam a cõtio natore perfidiam. perpetui carceris damnationem a pariſiorum antiſtite excepit. Hic aubriotus cum publicæ pecuniæ adminiſtratõnem diuturnam geſſiſſet: publica opera nõ parũ illuſtria pariſii extruxit. Baſtildam ad diui antonii portã muniti ſſimũ ppugna culum: diui michaelis ſupra ſequanam pontem: & aduerſus ſcholaſticorũ pariſianorũ iniurias & nocturnos motus paruũ caſtelletũ.

Hugonis au/brioti hære/ſis

Quieſcebant his diebus flamingi a bel lo paululum reſpirantes: niſi eorum comes ludouicus noua illos pecuniæ exactione la ceſſiſſet. Enuero ſiue egens ſiue pecuniæ auidus a gandẽſibus qui propter oppidi ma/gnitudinem & populi frequẽtiam primi inter flandrẽſes habent: grandem pecuniã ar/rogantiſſime petens: cum ea ſibi cõſtanter negaret: loco diſcedẽs: & ego inqt huic cõ/tumaci populo me principẽ & dñm eſſe monſtrabo. Erat comiti nothus haſtus homie homo militaris atq; magnanimus. Huic attributis copiis & anglo℞ manu mãdat: gan/denſibus bellũ inferre. Qui patri audiẽs: mox gandẽſem agrum quotidianis incurſio nibus uexat. Ibant nihilominus gandẽſes armis inſtructi: ſeq; uiriliter tuebant: incom modis multis hoſtẽ afficiẽtes. Recordati tñ debitæ ſuo comiti ſubiectõis: petũt ab illo ſe audiri. Admiſit eos comes: quo℞ hec breuis oratio fuit. Tui inquiũt comes ſumus. Tu nobis es princeps & comes. Tibi cum rõne parere nos decet: tu nos tueri debes. Si quid in te peccauimus quod tibi moleſtũ ſit: id nobis cõdonari ſuppliciter flagitamus. Tantũ ne libertatẽ tollas quã a maioribus acceptã gandẽſis populus tueri iſtituit. Co/gi ſe uectigalibus neſcit. Si rebus tuis p aliquã neceſſitatẽ opus eſt pecuniariũ ſubſidiũ id tibi nõ coactione ſed ſua ſe ſpõte daturũ liber populus offert. His comitẽ uerbis pla caſſe rati: ab aulicis imprudẽtibus & pætatẽ rerũ impitis iniurias accepe rũt. Iactãtibus in comitis ptãte eſſe: illorũ obſtinatã rebellionẽ flectere: calcaribus pinde ac ſtimulis illos agi oportere & oĩmodo iugum illis imponere. Quo accepto cõuitio: gandenſes abiere. Comes uero magnopere ſtudebat illos rerũ & cõmeatus pœnuria afflictari: ut egẽtes poteſtati eius ſe crederẽt. At gãdenſes animo erecti uim propulſare cõſtituunt Itaq; philippũ arteuellã filium eius quem in geſtis philippi uallesii a gandenſibus occi ſum diximus belli ducem ſibi præficiũt. Qui cõtractis utcũq; armatis: oppido egreſſus in uicinum agrum ducit. Conſpectis procul gandẽſibus: comes prælii appetens ſuos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & ſcorpionibus: deinde diſtrictis gladiis pu gnatum eſt. Aduerſa comiti fortuna extitit. amiſſis quinq; hominũ millibus: atq; ita ſe brugis recepit. Arteuella ex uictoria ſpem ſibi meliorem accipiens: ſuos hortat animis non tabeſcere. ſi in armis perſeuerent: facile factu eſſe: grande parare imperiũ. etiam ſi

Flamingorũ ſeditio

Comes uicit

Digitized by Google

comiti franci ſuppetient᷑: quorum neq; faſtus neq; laſciuia bello ydonea eſſet: plus illis
iactantiæ ꝗ roboris ineſſe. Talibus ſuaſi uerbis gandenſes: regnum inſuper ſibi affecta/
re audent. Qua ſpe quoq; illecti agricolæ: relictis agris belli ſe ſocios gandenſibus iun
gunt. Cura omnis arteuellæ erat: comiti incommodari. Mos eſt brugenſi populo q̄ue
ruſtiſſimus ob dominici ſanguinis reuerentiam (cuius partem ſe brugēſes habere glo
riantur) ſupplicationem quotannis facere: ad quam ſolennitatem ex uicino agro fre/
quentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus arteuella: duo ex ſuis millia docet
arma ſumere quæ uſitatis ueſtibus occultent: & ita quaterni uel quini ad celebritatem
ſimulata religione ſe conferant: ut die ſupplicationi ſtatuto dum populus rei diuinæ in
tentum animū habet: mercatum occupent: atq; incautū comitē inuadant. Implēt mili
tes arteuellæ præceptum: & in foro ſine ulla ſuſpitione cōuenientes: dum comitē ꝓce/
dere uidēt: arma arma inquiūt o ſocii exerite. Clamore ſublato pterritus comes: ſuos
gandēſibus opponit. Sed cadētibus multis: ipſe domū q̄uelociſſime poteſt ꝓfectus: cū
illum arteuella perſequitur per feneſtram in mulieris uetulæ proximam ædē dilapſus
inde ſcluſam ſe recepit. At comitis fugam arteuella in brugenſes referens eos popula/
tur: compluribus trucidatis. Atq; inde cum ingenti præda gandauum profectus eſt.

Defectōis cauſam comes hanc ab initio dedit. Gandauū eñ ciuem autore iohanne
leone trucidauerat: & parricidam a gandauēſibus proſcriptū ad ſe fugientē receperat:
poſtq; aliquot ꝓſcriptionis annos cōtra oppidanoꝝ leges reſtitutū nautarū præfectu/
ra donauerat. Eſt eñ huius negociationis & miniſterii apud gandēſes multitudo & po
teſtas nō mediocris quæ in ſeditione dum forte inſurgit plurimū ualet. Eſt quoq; hu/
ius præfecturæ officium nō paruæ apud illos auctoritatis atq; emolumēti. Quāobrem
excitata in iohannē leonem inuidia unus ex nautarū ordine de matheorum familia
giſebertus: aſſumptis ſecum ſex quos habebat fratribus: occidere leonē cogitauit. Sed
comitis reuerētia ꝓpoſito deſtitit. Subīde cauſas quærēs quomodo a beniuolētia prī
cipis iohannē abduceret. Igitur inſinuat ſe in cubicularioꝝ comitis familiaritatē. Quā
poſtq̄ ſatis ſibi firmatam putat: miror inquit principē noſtrū nōdum aīaduertiſſe gran
de uectigal quod ex mercibus quæ nauigio ad nos inferunt᷑ pendi ſibi quotānis poſſit
Itaq; ſi id curare uolet: iohānem leonem unū ſatis eſſe cuius opera uectigal a nautis &
negociatoribus facile exigat᷑. Re ad comitē per cubiculariū relata: comes leonē ad ſe
uocat: deq; exigendo uectigali hoīem admonet. Qui tametſi id fruſtra ſe tētaturū nō
ignoraret: cōuenire tamen de re ipſa nautas reſpōdit. Interim giſebertus clam fratres
hortat᷑ contraria comitis poſtulatis ſentire: q̄ñquidē publicæ libertati nequaq̄ cōgrue
rent. Ipſe uero apud principem iohannē inſimularet negligētiæ: quia ſuſceptū a comi
te negociū nō curaret ſatis ex hmōi cauſa odium principis in iohānē leonē excitatum
iri. ſeq; in eius locum ſuffici poſſe ſperabat. Hac ſpe erectis matheoꝝ animis cōuenien
tibus ad iohannis edictū nautis: poſtq̄ de portitorio pendēdo conſulit᷑ fratres magno
pere reſtitere ueniētibus ī eoꝝ ſententiā eiuſdem miniſterii ꝓfeſſoribus. Quod ubi re
ferente iohanne reſciuit comes iam a giſiberto perſuaſus credidit culpam eē iohannis
ꝙ petita ſibi negarent᷑. Quare ablatā iohāni nautarū præfecturam giſeberto dat. Idq;
non ægre ferre iohannes præ ſe tulit: domi ſe cōtinens donec fortunam tempus cōmu
taret. Nec interceſſere plurimi dies cum brugenſes ad quos nullus nauigabilis fluuius
euoluit᷑: per comitis aſſenſum foſſam grandē ex amne liſa deriuare ad ſe incœptant: cō
ſtituto ad has opas magno foſſoꝝ numero quos præterea deputati a brugēſibus mili/
tes protegerēt. Nam ea fluuii acceſſione ſicut brugēſibus magnum incrementum: ita
gandēſibus multū detrimenti poterat afferri. Tumultuant᷑ ꝓpterea gandauenſes & rei
nouæ occurrere cōſultant. Acceſſuntq; iohannē leonem qui cōi neceſſitati auxilietur.
Qui licet accitum ſe gauderet: nullū tñ exultationis initiū dat. Sed ad conſilium intro
miſſus: rogatuſq; ſñiam. Viri inqt gādēſes palā uobis oīb⁹ ē quā reb⁹ ueſtris iacturā bru
gēſiū hec uſurpatio allatura ſit. Haud tñ puo negocio illis reſiſtere poteritis niſi relictā
iamdiu alboꝝ capucioꝝ inſtitutionē reſtitueritis. Cum eñ maioribus noſtris repenti/
no ad res īſuetas præſidio opus eēt: deſignatos hēbāt ex ſuis milites q capuciolis albis

ab aliis diſcreti ueſtris ſe periculis obiiciebant. Id armatorū genus cenſeo cōfeſtim innouādum eiſq; præfectum inſtituēdum. Vix hec iohānes dixerat cum uox oīm exauditur conclamantiū reſtituant̄ capucia. Conficiunt̄ ſtatim publica impenſa capucia diſtribuunt̄q; quibuſuis parui pēſi hoībus quibus nihil magis q̄ urbana quies odioſum erat quorum præfecturam cōi oīm decreto iohannes leo recepit: cupientiſſimus infenſos maxime efficere gādenſes aduerſus comitem. Poſtq̄ præfectura donatus eſt iohannes magnam capuciatorꝝ multitudinē in brugenſiū foſſores ducit. Qui de illorū aduentu nūtio accepto mox ſe brugas receperāt. Ad hūc modū fruſtrat⁹ ſua expectatōe ioānes capuciatos gandauū reduxit. Per eos dies quidam ex nautarū collegio a comitis prætore quem balliuū uocant in cuſtodia tenebatur. Quem repetitū liberare gandenſes non poterant. Igit̄ arbitrati his tot offenſionibus ſuā libertatē tolli hortante iohanne leone mittitur ad comitē giſebertus cum aliquot bonæ æſtimatōis ciuibus: q captiuū conciuem carcere emitti & ſuas leges illibatas ſeruari a comite impetrent. Hoc pacto iohannes ſperabat giſebertū ab irato comite aliquid quod moleſtum ciuibus eſſet relaturum. Profecti gandēſes principem apud mallā inuenerunt. Quos hūane acceptos comes remiſit reſtituto illis nauta captiuo: eorūq; cōſuetis legibus cōfirmatis. Optare ſe tn̄ dixit capuciatos tollerent. Reuerſi ad ſuos legati comitis liberalitatem cū enarraſſent tum de tollēdis capuciis aīm comitis explicarūt. Quo uerbo offēſus populus cum ſileret. Vos inqt iohānes leo cōciues compertū habetis q̄ commode capuciatos reſtituiſtis a quibus nūc ueſtra libertas in tuto eſt. Alioqn abſq; illis oīa periclitabātur Nunc ſi eos ut princeps ſuadet abrogabitis de ueſtra quiete & honeſtiſſimis legibus actum eſſe iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepiſtis ſeruatote. Ad hanc iohānis orationē cum quiq; diuerſi abiiſſent aliis illum laudantibus: aliis in neutrā partem loquentibus iohannes uicarios quos ſingulis capuciatorꝝ turmis præfecerat cohortat̄ ſuos moneant interdiu noctuq; ad repētinos caſus paratos eſſe: & ad ſe ꝓtenus conuenire ſi quid ſeditionis aut tumultus excitari norint: ſatius fore obtrūcare in ſeſe inſultātes q̄ ab illis occidi. Nec incaſſum id ſibi præſagire iohannes uidebatur. Nam comitis balliuus rogerus dauteruius paucis poſt diebus cum ducētis eqtibus explicato pricipis ut in bello ſolet uexillo gādauū ingreſſus in medio rerū uenaliū foro conſtitit: ad quē mox giſebertus cū ſuis fratribus & iis qui eū frequēter ſequebant̄ ad balliuū cōcurrit. Qui a principe iuſſi in iohānis ædes irrūpere eūq; trucidare cōiurauerāt. At iohannes caſuū humanorꝝ ꝓuidus cōuenientibus ad ſe capuciatis ad forꝝ nullo tumultu facto progredit̄. Quo cōſpecto giſebert⁹ cū fratrib⁹ ſenſim dilabit̄ & balliuū deſeruit. Capuciati uero quaſi ſpectaturi qd balliuus inceptaret ꝓxime eum cōſidentes in terrā confeſtim deturbatū necāt: fruſtrati dilaniato comitis quod ꝑ ſe ferebat uexillo. Nec ex ſtipatoribus quiſpiā fuit qui ꝓcūbenti auxiliū ferret. Solus eñ balliuus occubuit: a ſuis p ignauiā turpiter deſertus. Liberati hoſtibus capucionati ædes geſiberti ceterorꝝq; ſuæ factōnis ædes inuadūt & ſpoliāt. Eam balliui inopinatā fortunā geſiberto referēte poſtq̄ comes accepit: ira ꝑculſus iurat de necis autoribus ultionē ſe nouo exemplo ſumpturum Cui⁹ rei nō īprouidi gādēſes duodecim ex ſuis nō obſcuros ciues ad principē legāt mitigaturos principis quoad poſſent indignationē: polliciturosq; ſatiſfactionē delictorū Veniētes ad comitē legati ægre admiſſi ſunt: ſed interceſſione quorūdam aulicorum cum benignior factus eſſe comes ſperaret̄ nouus a gandenſibus furor excitatur. Nam iohannes leo timens re apud principem compoſita detrimentū ſibi ſuccedere: augere hoc modo comitis furorē pergit primoribus ſuæ factiōis ſuadet: utile eē coactos quos haberēt reipublicæ defenſores oppido educere & recognoſcere quibus uiribus aduerſus futurū forte hoſtē reſiſtere poſſent. Itaq; egredit̄ ad portā quæ brugēſis appellatur capuciatorꝝ & aliorꝝ facinoroſorꝝ hoīm turba milliū decem. Quos cum iohānes perluſtraſſet laudatis omnibus. Eſt inquit ab hinc non procul principis noſtri palatium quod recenter miro opere extruxit: procedamus ædes uidere. Munitiſſimus eñ ſicuti ego accepi locus eſt ita ut inſurgente bello nobis incommodare poſſit. Poſtq̄ incondita plebs andreghemum acceſſit (ea enim eſt loci appellatio) ædes ſpoliat immiſſo

multis ædium partibus igni. Inde aūt cum abirent cōuerſus ad palatiū iohannes ut fla
grantem locum uidit quaſi id ſibi doleret percontāť unde hoc incendium erupiſſet q̄q̄
nullam loci curam habere oportet qui in excidium noſtrū ædificatus inſtructuſq̧ erat
Hac ædiū direptiōe comes nihil magis ægre tulit: quippe q̄ eas ad uoluptatē & deliti/
as accuratiſſime excoleret. Quāobrē uocatos ad ſe gādauēſiū oratores atroci uultu et
aſpera oratione allocutus. Ite inquit ſeditioſa gens: prope eſt ut pœnas uniuerſi detis
offenſionum in me ueſtrarum. Cum nō concederetur a legatis excuſatio trepidi gan/
dauum petiuere. Ex huiuſmodi cauſis atrox & longum bellum cōflatum eſt. Iohānes
autem leo brugas quas ſuarū partium effecerat linquens ardenburgi moriť ueneno
ut qdā tradūt ĩpetit⁹. Fuit quidē huius flandrēſis belli uaria & anceps fortuna quam ſi/
gillatim explicare lōgioris eſſet negocii. Vnū quod maxime inhumanum dici poteſt
operæprecium erit ad flagitii deteſtationem ſcripto commendaſſe. Deficientibus a
comite ypreníibus cum aduerſus eos copias ducere comes inſtituiſſet: gandauenſes
de ea expeditione certiores facti nouē hominū milibus collectis curtracū prodeuntes
yprenſibus ſignificāt ſe ad eos defendēdos aduenire: ꝓpterea mittant ex ſuis armatos
ut iunctis copiis paribus ſtudiis & uirtute comiti reſiſtant. Parant confeſtim yprenſes
& ductoribus iohanne bouleo & arnulpho clerico octo oppidanoꝝ ſuoꝝ millia ad gan
denſes qui apud rolerum caſtra fecerāt proficiſci iubent. Hac ꝓfectione ad comitem
relata inſidias duobus locis qua yprenſes iter facturos ueriſſimile erat ponit. Inceden/
tibus uero yprēſibus obtulit ſe biceps uia una rolerum altera tourotum ducebat. Qua
re conſiſtere illic agmen militum ductores imperāt: dubii utram ingrederenť. Præua/
luit iohannis boulei ſententia & tourotū uerſus proficiſcunť: ubi delitefcebāt comitis
inſidiæ in quas dum inopinato incidiſſent uiſo hoſte proditos ſe a bouleo eſſe concla
mitant: nec fuit illis animus ſe tutandi niſi quatenus fuga eripere ſe potuerūt. Alteris
igitur ypras: alteris ad gandenſiū caſtra diffugiētibus: comitis milites quadringentos
ſupra duo millia in fuga trucidarūt. Reliqui ad gandauos dilapſi. mox ubi curtracum
militari ordine profecti ſunt. Iohannē bouleum plebeio furore accuſantes quaſi inſidi
arum & proditionis conſcium in uiam publicam protractum minutatim concidūt: par
tem ex cadauere quibuſq̧ ſibi rapiētibus. Tam̄ beluina natura eſt plebs ſemel furiis in
citata: nec furoris ullum habet modum: præſertim in flamingoꝝ gente quæ præter re
liquos gallos ſeditioſa ſemper fuit: q̄uis uel grandi ære ob factas iniurias mulctata uel
miſerabili cæde ob rebellionē afflicta. Sed de his hactenus. // Hæc dum in flandria ge
runtur mareſcallus ſancerrus ſubterranā in lemouicibus capit: dedētibus oppidum an
glis: qui relicto loco dum per regionē graſſatur ſancerrus eos ſecut⁹ quottidianis fere
ꝑliis & cædibus afficit. Coiere p̄ id tēpus apud belingueriū agri bolonienſis uicum ora
tores franci: ut cum anglis de pace tractareť. Sed nihil inde præter uanam ſpem rela/
tum. // At britonum dux meliore in regem animo: fidem repromittit. Seq̧ cū brito/
Auari princi/ num comitatu carolo ſubditum interpoſito ſacramēto profitetur. // Non poteſt ſuos
pes nouū tri/ ignes celare ambitio. Andegauus dux regens: alii item principes & regii plæriq̧ cōſul/
buti gen⁹ co/ tores qui rebus gerendis præerant: ærarium fiſcūq̧ ſublatis uectigalibus imminutū iri
gitant cōtemplantes: ſuæq̧ auaritiæ nō ſatis alimenti ſupereſſe: nouum tributi genus inſtitue
re cōtēdunt. Habitis aliquot cōtionibus: nunc blandis interdū ſuaſiūculis: nūc amico/
rum interuētu adducere nō paucos in ſuam ſententiā ſtudebant. Obſiſtebat tamen po
pulus: nec petro dillerio nec iohanni mareſio (qui maxime populares erant) aures ac
commodabat: tametſi dicerent ex ea pertinacia regem irritatum iri & hinc periculum
grauioris alicuius pœnæ impēdere. Itaq̧ diſcedēs a principibus populus arma capit: de
canos quadragenarioſq̧ & quinquagenarios per ciuitatē ponens. Cathenas quæ ad cō
pita uiarum intra urbem erant prætēdebat: poſitis contra nocturnas inſidias excubiis
Rotomagē/ cuſtodibus præterea ad portas ordinatis. Idq̧ facere incipiētibus pariſianis: reliquæ fe
ſiū ſtultitia re regni urbes ſubſequunť. Itaq̧ ducenti ex rothomagēſibus plebei hoīes hoc exēplū
imitati: quēdam obeſum ciuem qui ob craſſam corpulentiā craſſus uocabať: alioquin
renitentē ſibi regem præficiūt: curruq̧ impoſitum per urbem circūferētes: tandem in

rerum uenalium foro conſtitutū de abolēdis uectigalibus legem ferre & eam ꝓmulga re compellūt a cæde nō abſtinētes. Sæuitum enim eſt in uectigalium quæſtores: & ex pilatum diui audonei cœnobium: propterea ꝙ in eo priuilegia quædam repoſita eſſe audierant quæ libertati ciuitatis non cōgruerent. Arcem quoq̃ oppugnare adorti. ide a præſidio repulſi ſunt aliquot interemptis. Dum hæc rothomagi geruntᷣ: ludouic⁹ an degauus reges poſt quartū menſem cum pariſiacæ plebis ſeditionē ſedatam eſſe putat Legem de uectigalibus exigendis tulit: & in foro iudiciali apud caſtellerū promulga re iubet: inſtitutis miniſtris qui legendi uectigalis officium exequerentᷣ. Ad calendas martias cum eius officii cauſa quæſtor ad mercatum apud fallas aduenifſet obolumq̃ pro naſturcio a muliercula cui perota morela nomen erat exigeret: queſta & uocife rans anus mercatores aliquot in quæſtorē excitauit: qui hoīem multis vulneribus cō foſſum trucidauerūt. Eius facinoris fama ubi per ciuitatē vulgata eſt: protenus uilium artium miniſtri arma capiunt perq̃ ciuitatis uias circūcurſant: ad cædem perpetrādam animati: quibus cum perditi plæriq̃ & nullius æſtimationis homīes facile accedebant Et ut inermibus arma nō deeſſent: publicas ciuitatis ædes adoriuntᷣ. Vbi emotis euul ſiſq̃ poſtibus comunia arma rapiunt & ea induuntᷣ. Fuere ex prudētioribus nōnulli: et inter illos pariſianus antiſtes qui tot malis inſurgētibus coactas clam fortunas ſuas ci uitate exportarent: tutiore ſe loco cōmittētes: Inter arma quæ furibunda plebs deſum pſerat erant plumbei mallei quibus obuios quoſq̃ ſubſidii pecuniarii exactores truci dabant: domos eorum fortunis oībus ſpoliantes: nec ad eccleſiam ꝓfugiētibus immu nitas præſtabatᷣ Vnum em̄ in diui iacobi hoſpitalis æde diuæ mariæ ſimulachrū ample xātem protenus necauerūt. Simile aūt ad diuū germanū de pratis quo nōnulli confu gerant cum facere molirentᷣ: defendētibus ſe incolis: inanes in urbem reuerſi. Caſtel leti & epiſchopi carcere recluſo captiuos omnes & hugonē aubriotum (cui⁹ paulo ſu pra mentionē feci) ſoluerūt hunc ſibi ducem præficiētes. Sed cōſcius quid penſi furiis incitata plebs haberet: noctu ſe ex urbe proripuit: quo inſequēti luce domi nō inuento ſæuius furere oēs cœperūt: cōſtitueruntq̃ charētonū ponte petere & proſternere. Sed deſtiterūt a iohanne mareſio admoniti: tumq̃ frigeſcere illis cœpit heſternus furor & mentis inſania. Per eos dies nō procul a ſancto dyoniſio uiſum eſt monſtrum biceps tris oculos & līguas duas habēs. Dedit præterea ſuū prodigiū æther. Nam ex cardina lis monachi collegio per ſummā cæli ſerenitatem uiſus eſt ignis ſupra ciuitatē pariſioꝝ a porta in portam circūferri. Pariſiana ſeditione ad carolū perlata: autores ſupplicio grauiſſimo plectere conſtituit. Sed regis indignationē quidā ex ciuibus & ſchola pari ſienſi delecti ſapiētes mitigauerūt. De his tm̄ pœna ſumpta ē qui caſtelletū uiolauerāt ſubſidio pecuniario abrogato. De quo poſtea quia pecunia opus erat rex conuentum ex primoribus habuit: ratus publica neceſſitate cognita: neminē nō impartiturū rebus miſeris opem. At qui cōuenerant nullum a ſuis mandatum niſi audiendi atq̃ referēdi ſe habere reſponderūt. Idcirco rex illis imperat ad ſuos cum feſtinatione reuertantur: moxq̃ ad eum pontiſarā quo abiturus erat exploratā ſuoꝝ uoluntatē perferant. Fuit ꝑ fecto una oīm ſentētia mortis potius ſe periculis obiicere q̄ uectigalium tributa & ſer uilem perpeti ſeruitutē. Ea reſpōſione habita: rex cum pariſiēſibus malefactoꝝ ueniam dediſſet: per legatos egit: ut ipſi ad conferendū ſubſidiū animos inclinarent. Apud ſan ctum dyoniſium cōuenietibus utrinq̃ oratoribus centū millia francoꝝ: iohanne mare ſio auctore regi conceſſa ſunt. Per hanc publicā frācis tempeſtatē ludouicus andega uus a clemente ſeptimo regni neapolitani dyademate ſuſcepto: prouinciā armis occu pat: atq̃ per alpes ducens quas nō ſine ſuorū cæde ſuperauit in appuliam profectus eſt.

Monſtrum

Prodigium

De pecunia iterū cōſulit

Et ludouicus flandriæ comes ad priorem brugis acceptam a gandauēſibus ignomi niam alteram adiecit impatiens uinci. Nam prælio aduerſus arteuellā gandauenſium ductorem malo euentu geſto: decem millibus ſuoꝝ fuſis: per ſaltus & ſiluam ad inſulā ægre ſe recepit: aliis brugas: aliis qui ex francis erant: aldenardū petētibus. Tam ꝓſpe ra fortuna uſus arteuella quadraginta hominū millibus potēs: aldenardum obſidere conſtituit. Quem irruptione facta excipiētes franci: cæde multorum eum affecerunt.

Fuga cōmitiſ flandriæ

Aldenardū a flamingis ob ſeſſum

Digitized by

Sed quia militum numero hoſtis erat ſuperior: intra oppidum ſe recipientes frāci lo/
cum magnis munitionibus roborauerūt: fortunam experturi. Arteuella autē id quod
uero ſimile erat cogitans: francorum regem comiti ſuiſq; auxilia miſſurum: equitem
caducei ueſte indutū cum litteris ad regem legat. Petebat arteuella ne ſe rex huic bel/
lo commiſceat: quod libertatis cauſa aduerſus comitis tyrannidē a gandenſibus gere
batur. Alioquin ab anglis accerſiturum auxilium. Tabellario nullum reſponſum datū
eſt. Interim ludouicus flandrēſis per generum ſuum burgūdiæ ducem deinde ꝑ ſemet
carolum cōueniēs: quid a flamingis perpeſſus eſſet exponit. oratq; aduerſus rebellem
populum ſibi auxilietur. Id ne rex faceret & ſi una cauſa dehortabatur: ꝙ ſcilicet ludo/
uicus cum anglis cōuentiones plæraſq; clam habuiſſet. quia tamē comes francæ ditio
nis erat: & flamingi aſſueta contumacia crebros belli motus excitabant: opem comiti
liberaliſſime pollicetur. Inſtructis nō procul ab attrebate ingentibus copiis: rex auri/
flamma a dyoniſiano abbate more maiorum deſumpta: illam petro dillerio equiti au
Expeditio in flandriā
reæ militiæ ferendam dat. Hec agente rege: franci qui aldenardi erant: urgente ar/
teuella cum crebris oppugnationibus fatigati commeatu quoq; deficerent: ad philip
pum burgundiæ ducem delata eorum conditione: orant ſibi ſubſidium mitti: ſi deferā
tur: deditionem hoſti ſe facturos. Nec fuit incurius philippus petitionis obſeſſorum.
In ea commeatꝰ pœnuria: res commoda obſeſſis obtigit. Ducebat ruſticus quidā por
corum gregem. Quo cōſpecto franci turma facta inter oppidum hoſtemq; aliquot eq
tes peditesq; locant. mox ex peditibus pauci ad gregem cōcedentes tris ex eo numero
porcos cum in oppidum raptos & grūniētes trahūt. reliquus grex (ut eſt eius pecoris
natura) clamantes porcos ſecutus eſt. Nec impedire hoſtis potuit quin omnes in op/
pidū cōſequerent: reſiſtētibus francis q ſubſidio pediti aſtabāt. Ad finē octobris caro
lus ad exercitū q in attrebatibus caſtra habebat ꝑgit: eoq; ludouicus flandrēſiū comes
ꝓfectꝰ ob arthēſii comitatū: qa eiꝰ mater mortē obierat: carolo fidē repromittit. Inter
hec arteuella cognito ꝙ ingēti exercitu rex adueniret: ad anglos nūtios mittit: cauſatꝰ
ante oīa pecuniā ſibi a rege anglo deberi: quā pater eius iacobus ad bellū quod in phi
lippū ualleſiū geſſerat mutuo illi tribuiſſet. Sed id agebat arteuella magis ſpe auxiliū
impetrandi. Nec latuit carolū qd flamingus hoſtis pararet feſtinat ꝓpterea iter facere
& marquetā (id monaſteriū eſt uirginū ultra inſulā) petit. Præmittunt ante omnem
exercitū mille ſeptingēti ſexaginta foſſores cū ligonibus atq; ſecuribus qui amputatis
arbuſtis uias æquarent: qbus præpoſiti erant Iodocus haluynus & rāburus. In reliquo
agmine tribus ordinibus incedebant equitū millia uiginti: ſagittarioꝝ atq; baliſtarioꝝ
duo millia ſeptingenti præter peditū ingentē multitudinē. Erant ad aldenardū itinera
duo: unū per ariam & ſanctū audomarū unde liza flumen oritur longum & difficile.
Alterū per cominarū pontē quē flamingi occupabant: dirutis ꝑ eū fluminis tractū reli
quis pōtibus. In hos irrūpere cupiētibus aliquot militibus qui apud inſulā ſtationē ha
bebant duce halſo comitis flandriæ notho ꝑ menini pontem harlam inuadunt: ubi oc
ciſis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos uicos claſſicum ſicut in cō
muni periculo in eccleſiis pulſare halſus audiſſet: receptui canit. Sed iam magna inco/
larum uis ad pontem cōueniens: pontem per partes effractum fimo & fragili materia
contexerat. Eo properantes franci ruſticorum turba conſpecta: ſeſe colligentes ꝑ me/
dium hoſtem uiam aperiunt: & ita ponti ſe credentes primi quidem euadunt: qui uero
proxime ſequebantur ſuo & quorum pondere pontem diſſoluerunt in flumen prote/
nus demerſi. Nec poſtremis melius obtigit: fluuio ſe committentibus. Cum eīm emi/
nētioribus ripis alueꝰ lizæ ferrꝰ: inde euadere īfœlix miles nō poterat: iactitātibꝰ ī eos
tela ruſticis. Halſus tm̄ cū triginta ſuoꝝ iter primos ſe ꝑiculo exemit. Igiť ꝑ cominarū
potē: q exercitū traducere rex: cōſtituiſſet: cliſſonū coneſtabilē & ſancerrū mareſcallū
hoſtē loco extrēdere mittit. Cognito frācorū aduētu: flamigi unā pōtis arcē diruūt ī ad
uerſa ripa ſtationē habētesq;. Sed īſequētii eiꝰ diei nocte ñ iueto uado: cū pōs reſiſtētibꝰ
flamigis nō facile reſtitui poſſet: Sāpꝰ auratꝰ eques & aliquot ei amicitia cōſuetudieq;
cōiūcti nauibꝰ ex inſula aduectis lizā paulatī trāſmiſere. Nec ex alueto qd ripæ ꝓximū

erat priꝰ ꝓdireũt q̃ paulo plꝰ q̃drĩgẽtis una cõueniſſẽt. uiri q̃dẽ genere nõ obſcuri & aĩo
couſtantes. Igitur ſecus littus fluminis incedẽtes: hoſtem dum petunt. petrus de boſco
flamingorum ꝑfectꝰ eos conſpicatus cum adueſperaſſet ſuos cõtinuit: donec craſtino
crepuſculo eos adoriretur paluſtri loco impeditos et lõga feſſos uigilia. Interea dum
hec aguntur cliſſonus anxius ualde q̃ temere ſui admodum pauci periculo ſe commit/
terent ut hoſtem qui ponti defenſando aſſidebat diſtineret: iubet ſagittariis pontem
inſtaurent. qui poſtq̃ comperit partem militum flumen enauigaſſe: liberam dat ut cui
qꝫ commodum foret pontem tranſmittẽdi. Per eam noctem ſampus & qui cum eo in
palude armati & uigiles ſine ullo ſomno hoſtem expectabant: condixerunt non prius
in hoſtem irrumpere q̃ inuaderent. Hoſtis igitur clãculo ſub diei crepuſculum magno
ſilentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro grauiter vulne/
rato) cedere loco cepit: moxqꝫ in oppidũ ſe recipiẽs aliquot ædes incendit uel ut fran
cos inde amoueret uel ſuos ad ſe diſperſos reuocaret. Interim cliſſonus liberũ factum
pontem reſtituere imperat: traiicitqꝫ reliquum exercitũ. Multas ex cominis opes fran
cus abſtulit quibus ditatus eſt maxime. Eſt eñ regiõis illius plebs lanificii peritiſſima
pannos ex eo artificio textos cum in ſuos conterraneos atqꝫ indigetes tum in exteros
diſpartiẽs. Quæ omnia in poteſtatẽ irruentium militum conceſſere poſtq̃ tria ex illis
millia periiſſent. Superato ponte carolus rex cum reliquis copiis flandriam ingreſſus
ad montem yprenſem caſtra fecit. Quãobrem ueriti yprenſes caroli poteſtatem duos
ex ordine prædicatoꝝ fratres ad eum mittunt de pace uiam tentaturos. Audiuit beni/
gne carolus nũtios. Nec morant̃ yprenſes duodecim ex ſuis optimos ciues ad regem
delegare: qui urbem ſe ſuaqꝫ dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorũ
millibus in ſtipendium militi mulctatos. Acceſſere quoqꝫ omnis illius oræ flãdriæ ma
ritimæ populꝰ: q uinctos ducentes ꝑfectos quos ab arteuella acceperant: regi tradidẽt
quo facto regis gratiam demererent̃: ſimulqꝫ ſexaginta millia nũmum perſoluentes:
ne agri uiciqꝫ eorum urerentur: impetrarunt. Præfectis in ponte yprenſi ceruices cæſæ
ſunt. Ingreſſus ypras carolus quinto poſt die certus factus arteuellã relicto aldenardo
cum ſexaginta millibus ad ſe aduentare: Cliſſonũ coneſtabilem & mareſcallos præire
iubet. Ipſe q̃q̃ continuo ymbre itinera lutoſiora eſſent cum ſecunda & tertia acie ſubſe
quitur: atqꝫ inter rolerum & roſebequã caſtra faciens: flamingos operiebat̃. Ad quem
ſe conuertere cum brugenſes cogitarent. petrus de boſco & petrus mutrus quos arte/
uella brugis præfectos poſuerat ne id facerent ſpe futuræ uictoriæ diſtinuerũt. Tanta
ſiquidem animi elatione turba illa plebis flandrenſium ferebatur: ut parui admodum
haberet francos. Nam ut ex ſuis pagis uiciſqꝫ turmatim ad gandenſes confluxerant ita
erant uariis inſignibus & ueſtium genere diſtincti: ſui ductoris imperio quaſi explora/
ta uictoria parentes. Cognito ex frumentatoribus ꝙ arteuella tribus hinc tantũ millia
ribus a roſebequa caſtra haberet: Cliſſonus mattheuſqꝫ uiennẽſis & guillermus picta/
uus caſtris caroli edicto progreſſi: hoſtium agmen adequitant: & poſtq̃ ſatis explora/
tum habent: qui illorum modus ordoqꝫ incedendo eſſet: ad carolum protenus renun
tiant hoſtium numerum ingẽtem eſſe: denſos progredi: & gradu moderato nõ aliter
q̃ ſi in conſpectu hoſtem intuerentur: ſed non ita inſtructos quin a peritis armorum
uinci fortiter poſſint. Id poſtq̃ cliſſonus locutus eſt ecce hoſtium agmen conſpicitur:
nec franci pigritantes quãdoquidem in acie parati ſtabant flamingos duriſſime exci/
piunt. Priuſq̃ bellum committeretur tanta coruorum nubes ſupra utrunqꝫ exercitum
uolitauit ut multis admirationi eſſent. Tanta quoqꝫ caligo cælum obſcurauit: ut ſeſe
uix acies conſpicerent. At poſtq̃ in hoſtem ſuos procedere carolus iubet: atqꝫ auriflam
mam ſignifer explicauit: diſcuſſa mox caligine ſerenitas reddita eſt. Quæ res ut francis
ſpem: ita hoſti animos extulit: utriſqꝫ credentibus propitiari ſibi deũ. Cõmiſſo ꝓlio tan
ta ferocitate flamingi pugnauerunt: ut loco parumper cedere francus cogeret̃: donec
unus qui in fronte erat ſublata uoce clamãs. O maria uirgo ĩquit & uos commilitones
procedite & præliemini. Quod exemplum imitati complures: mutuis ſe & clamoribꝰ
et exhortationibus ad fortiter agendũ excitarunt. Itaqꝫ ferocibus & obſtinatis animis

pugnatum eſt & flandrenſes ſuperant. Ex quibus mortem oppetierũt millia quadra/
ginta præter eos quos in fuga apud reſebecam. Anno ſalutis. M.ccc. uno & octogeſi/
mo: quito calendas decẽbres dominus de albreto & cõciac⁹ interemere: præterq̃ eos
qui in ſiluis & paluſtribus locis latitantes a flandriæ comitis militib⁹ necati ſunt. Hac
cæde ad eos qui apud aldenardum in obſidione perſeuerabant perlata: nullo ordine
fugæ ſe commiſerũt. In quos aldenardo egreſſi franci impetu facto incurrunt: obuios
quoſq̃ paſſim obtruncantes. Tam glorioſa diuinitus prope habita uictoria rex accitis
exercitus primoribus gratias deo ſoluit. Et flandrenſis comes regi principibuſq̃ grati/
ficatus: ſe perpetuæ illis gratiæ debitorem eſſe profeſſus eſt. Cui reſpondens carolus.
Conſobrine inquit comes tuis deſperatis rebus opitulati ſumus. Habes uictum ꝓſtra/
tumq̃ rebellem tibi populum. Non me latet: te dum meus uiueret pater: cũ iimicis no
ſtris anglis ſocietatẽ occultam habuiſſe. Poſthac integra ĩ me fide eſto. In te beniuol⁹
eẽ nõ deſinam. Poſt hec carolus arteuellam inquiri (uiuat ne an oppetierit mortem)
iubet. Erat inter ſaucios flamĩgus unus ex arteuellæ præfectis: qui illũ necatũ eſſe (cũ
iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductuſq̃ in campum ubi fuerat præliatum: arteuel
læ cadauer oſtendit nullo vulnere perculſum. ſed inter cadentem ſuorum turbã ruina
& mole cæſorum oppreſſum. Ob id ĩpm carolus cum ſaucium captiuum curare impe/
raſſet & ſeruari: flamingus medicamenta recuſans: uolo inquit una cum meis commi
litonibus mori: & ita per vulnera ꝓfluente ſanguine exanimat⁹ ẽ. Hec uictrix pugna
cum nõ procul a curtraco commiſſa fuiſſet: carol⁹ curtracũ ꝓficiſcit ubi cũ cognouiſſet
quingenta calcaria aurata ſeruari eorum ſcilicet qui cum roberto artheſienſi olim in/
terierant oppidi portas ſine ulla oppidanorum cæde deiici ĩperauit. Sed miles francus
non oblitus ſuperioris ignominiæ quam illic aliquãdo accepiſſet: dirutis portis cum
pluribuſq̃ occiſis atq̃ ſpoliatis: curtracum tandem incendit. A gente adhuc curtraci re
ge brugenſes miſſis oratoribus ueniam impetrant uiginti & cẽtum francorum millia
pœnæ loco pendentes. Petrus autem de boſco inde ad gandauos ſe recipiẽs eos obſti
natiores reddit. In curtraci publicis ædibus litteræ repertæ ſunt pariſiacæ factiõis quas
illis de ſeditione pariſienſes dediſſe ſubſcripto annotabat. Id carolus ægerrime admo
dum tulit: nec cũctatus impoſito fortioribus locis præſidio primo uere ad dyoniſianũ
cœnobium uoti & religionis cauſa profectus: poſtq̃ uoto ſatiſfecit: animũ conuertit ut
pariſiorum contumaciam retunderet. Quod ſubolens mercatorum præpoſitus: comi
tatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem conceſſit. Offerens liberum in ciuitatem
aditum populum a furia reſipuiſſe: præteritorum ĩpe obliuiſcatur: nec deſpiciat pœni/
tentes. Hec ſi ſuo aut populi nomine præpoſitus dixerit incertum eſt. Rex tamen ſe
ingreſſurum reſpondit. Aduenięti carolo præibant acies inſtructæ tres: primam cliſſo
nus ſancerruſq̃ ducebant: in ſecunda rex ibat equo inſigni uectus: reliqui omnes pedi/
tes incedunt. Quæ ante dyoniſianam portam lignea propugnacula erant effracta ſũt
& porta ciuitatis diruta. Pergenti ad hunc modum regi præpoſitus magna ciuiũ mul/
titudine ſtipatus humilis pronuſq̃ occurrens: cum loqui cœpiſſet rex audire noluit.
Sed præteriens ad diuæ mariæ templum profectus: ſupplicatione abſoluta palatiũ pe/
tit. Erant per compita & diuerſoria urbis diſpoſiti ad cuſtodiã milites: prohibiti ne po
pulo & ne militi populus iniuriam faceret. Edicti tamen contemptores duo ex plebe
fuere. Qui mox compræhenſi a ſuis feneſtris illaqueati ſtrangulatiq̃ pependerunt. In
ceſſerunt eo die per urbem biturigum & burgundiæ duces: magna armatorum manu
uallati & ſeditionis inſigniores auctores trecentum in uincula primum coniectos: pau
lo poſt carnifex capite mulctauit. Inter quos fuerunt guillermus ſenonenſis: iohannes
filiolus & martinus doublus: Et paucis interiectis diebus nicolaus flamingus. Suppli/
cio reorum expleto cathenæ omnes ex compitis euulſæ: in arcem uĩcennarum. Arma
per quaſq̃ domos ĩuenta: partim in luparã: partim in palatium deportata ſũt. Scabini:
præpoſituſq̃ mercatorum magiſtratibus amoti & ciuitatis regimen prætori pariſienſi
attributum. Vectigalia & pecuniarum ex rerum uenalium precio ſubſidium: decretũ
atq̃ exactum. Iohannes mareſius homo populo gratus: delatus q̃ inter ſeditioſos fu/

Caroli ſexti ad flãdriæ co mitem uerba

Præpoſitura mercatorũ apud pariſios ſuppreſſa

renti plebi fauiſſet: adnitentibus maxime biturige & burgundo principibus: indicta cauſa damnatus: & cum eo duodecim capite puniti. Inter hec ad grad' palatinos ubi philippi pulchri ſimulachrum uiſitur: extructo throno: Carolus patruelibus & aulicorum nobilitate circūſeſſus: petrum dorgemontem cancellarium affari qui cōuenerat populum iubet: qui a carolo quinto ad præſentia tempora orbem deducens: præteritas ſeditiones & populi flagitia: regis præterea geſta & ex flamingis habitas uictorias prolixa oratione memorauit. Non mirari eos oportere: ſi de tot ſcelerum autoribus ſupplicium ſumere rex ſtatuiſſet: qui in reliquos pœnam commeritam irrogare iure optimo poterat. Hec poſtq̄ locutus eſt cancellarius ad carolum conuerſus. Hec ne ſūt inquit sereniſſime rex quæ mihi dicenda commiſeras. Aſſentiente rege: patrueles ei' ad genua caroli procliues populo indulgeri orant: nobilitate quoq; atq; fortunis inſignes fœminæ: paſſis crinibus lachrymantes: procumbente humi populo regis miſerationem expectabant. Mouit regem omniū miſerabilis clamor: & mortis ſuppliciū pecuniaria mulcta commutauit. Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quiq; redimendi ſui cauſa pendit: quæ militi ad ſtipendium diſtributa eſt. Pariſienſiū edomita pertinacia: rothomagenſes ſuperant qui punirent̄. Miſſo ad eos iohanne uiēnēſi admiraldo cum iohanne paſtorello & iohanne mercerio quaſdā ciuitatis portas eruere et factionis conſcios comprærehendere & ſupplicio affici rex mandat. At quia prope diem dominicæ reſurrectionis ſolennitas erat: remiſſo capitali ſupplicio nō pauci ſuis bonis priuati ſoluti ſunt. Nec ad fiſcum mulcta: ſed ad quorundam ſingulare commodum uenit. Quāuis enim reipublicæ titulo principes agant: miniſtrorum tamen lucrū eſt quod exigitur. Itaq; bona huius exactæ pecuniæ pars ad biturigum & burgundorū duces peruenit. Cum hec in francia geruntur angli de inferendo francis bello lōdoniis conſultant. Clerus uero non ignarus richardum ſuum regem quietis atq; ocii patientem eſſe bellū diſſuadebat: & in primis cantuarienſis archipræſul: quem alterius factionis ſectatores necauerunt. Porro urbanus ſextus decimam regi richardo conceſſerat ut in franciam copias traiiceret ad opprimendum eos qui clementē compeditorē eius tuebantur. Eius decimæ atq; expeditionis coactor & princeps fuit hēricus diſpēſarius norduicus antiſtes uehementis animi iuuenis. Cui attributi ſunt quingēti equites & quingenti ſupra mille pedites: præter magnum ſacerdotum concurſum qui urbano aſſentiebantur. Qui caliſium tempeſtate primo impediti: nacta mox ſerenitate tranſfretarūt: atq; inde flandriam migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & commeatu adiuti. Quorum aduentus cum regem lateret: carnutum religionis gratia proficiſcens: templo diuæ mariæ uiſitato: aurelianum ubi ſeditionem populus mouerat pergit. Supplicio de flagitioſis ſumpto protenus pariſium reuertitur. Ibiq; primū de āglis nuntio accepto copias contrahit. Quod audientes gādaui quoſdam ex ſuis primorib' ad carolum mittunt. Sed eos ad ſuum conſpectum carolus non admiſit: non neſci' qd ſocietatis cum anglis iniuiſſent. Coacto exercitu in quo trecēta equorum millia fuiſſe froſſardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania federicus dux bauarus et alii auxiliares multi cum de ſufficienda annona atq; inuehendo commeatu præfecti militum conſulerent. Colinus boulardus pariſianus ciuis quadrimeſtrem commeatum ſi precium ſibi ſoluatur miniſtrare ſe pollicetur. Cōſtituta illi mercede carolus ex ſancti dyoniſii æde auriflamma recepta eaq; guidoni de trimoula aſſignata mouet. Iter agēti nuntiatur anglos ex gandenſium ſententia ypras circūſediſſe. Sed illi aduenientē carolum formidantes obſidione ſoluta ſuburbia cremant. Atq; inde caſſetum ducentes oppidum circūuallant. Sed cliſſono cum britonum duce illos perſequente incenſis caſtris buburgum & grauelingam uerſus abierunt. Et robinus canollus arrogans & iactabūdus anglo℞ ductor tametſi quottidiano fere ſermōe parui ſe facere frāco℞ potētiā diceret. Dunas quo ſe receperat procedentibus in eum francis reliquit grauelingam petens. Quam item a carolo circunſeptam dimiſit: per portam quæ nondum armatis cincta erat dilapſus. Deſerti anglis oppidani cum ſe acerrime defenderent: expugnati tamē partim occubuere: partim in ſeruitutem acti: donec magna ſe pecunia redimerēt

Mulctat̄ popul' pariſieñ.

Angli de bello conſultāt.

Digitized by Google

Grauelinga relicta:q̃a burburgum anglus occupauerat:eo ſe franci contulerũt. Prius
tamen q̃ ullum obſidionis aut oppugnationis ſignum darent cliſſonus anglorum præ
fectos in colloquium uenire petit ut illos aliqua forte ratione adducere poſſet ãgliam
repetere. Sed cliſſoni uerbis:elatior factus hoſtis:timoris hec indicia eſſe ratus ſtatim
eruptione facta francos adoritur:edito demum acri prælio in oppidum repulſus. Con
cluſus obſidione eſt. Ad primam oppugnationem in qua philppus arthefieſis augi co/
mes egregiam operam nauauit:in muros cum regio uexillo conſcendens angli brito
num ducem affari poſtulant. Accedentem ducem orant: burburgo abire illis incolu/
mibus liceat. In eo ſpem ſuam repoſuiſſe q̃ memoria teneret anglorum ope ſe britan
nia potiri. Predeceſſores eius anglis regibus obſequẽtes fuiſſe: eorumq; amicitiã ſem/
per coluiſſe. Ad hec dux reſpondit regem ſe conuenturũ. Adiens igitur carolum brito
quæ ab hoſte accepiſſet ei patefecit. Addiditq; belli fortunã ancipitem eẽ:dei nutu nõ
hoĩm uirtute uictoriam dari. Si oppugnare illos pergat:cum ipſi plurimi intra oppidũ
pugnent occiſuros facile aliquot ex proceribus francis quorum mors non ſatis com/
penſari poſſit. Hyemẽ præterea inſtare quæ illis locis horridior ſoleat eſſe atq; aſpior
Ergo opæpreciũ fore ſi diſcedat hoſtis oppido in regis poteſtate relicto. Huic ducis ſen
tentiæ q̃q̃ multi aduerſarent̃:& in primis petrus dillerius præcipua ſtrẽnuitate auratus
eques:aſſerens facile expugnari anglos poſſe ſi continẽter oppugnent̃. Non audiẽdũ
ducem qui ſuo more anglis non inimicaret̃ eoſq; armorum & belli ſocios quondam
habuiſſet. Vicit ducis ſententia. Datuſq; eſt hoſti liber egreſſus. Qui burburgo milita
ri ornatu exiens:regi gratias ob receptam libertatem egit. Dum hec agunt̃ franciſcus
acremenus gandauus aldenardum noctu ſcalis ĩ muros oppidi erectis capit & exturba/
tis inde oppidanis gandenſes loco imponit. Oppido burburgo recepto:un⁹ ex fran
cis ſacrorum cõtemptor templi foribus effractis:dum diui iohannis argenteum ſimu
lachrum rapere contendit:ſimulachrũ auerſa facie dorſum illi uerſat:nec mora ſacri/
legus fit mentis inops:atq; in ſemet inſaniẽs:in proprios artus deſæuit. Cæteri milites
hoc euentu exterriti templo abſtinuerũt. His rebus burburgi confectis:poſtq̃ rex pa/
riſium remeaſſet:auditis plurimorum querelis qui in britonum ducem ob dimiſſos
anglos obloquebant̃:rem diſſimulat. Quem perpaucis poſt diebus ſecutus brito: quã
dam a bello uacationem ab anglis conceſſam regi renũtiat: atq; ita nihil cunctatus in
britanniam ſe proripit. Spe autem pacis cum anglis accepta:Carolus biturigum du
cem caliſium legat. Quo lencaſtriæ dux anglus conuẽturus erat. Multorum dierũ hic
atq; inde habita coitio nihil præter interituras inducias importauit. Per id tempus
flandrenſis comes ludouicus moritur:cuius ſepulchrum uiſitur in templo diui petri in
ſulani. Et in aquitania hominũ perditorum qui nouis rebus animũ intendebant nõ
parua manus ſancerrum mareſcallum propter inducias quietũ & nihil ab hoſte timen
tem inuadit. Sed ſua cautione (ut prouidus erat) protectus graſſatoribus reſtitit. Nec
propterea deſtiterunt prædatores: arces utcunq; poterãt furto atq; inſidiis occupare:
admonentibus anglis quorum in francos nulla erat ſincera uel fœderis uel induciarũ
fides. Eadem quoq; tempeſtate aruerni adiunctis ſibi lemouicenſibus atq; pictauis — A ruſticis ui/olentia
grauiſſimam ſeditionem excitarunt. ducem ſibi quẽdam petrum bruerium inſtituen/
tes atq; ita per nequiſſimam licentiam graſſantes:nobilem quẽq;: clerum item & ali/
cuius penſi hominem ſibi obuium ſine miſeratione obtruncabant. Nam depræhenſi
forte per uiam ſcoti equitis capiti ignitum caſſidem imponunt. Sacerdoti amputatis
digitis:capitis uerticem deglubunt:deinde cremant: Religioſum hoſpitalis ordinis p
alas proceræ arbori appenſum ſagittis teliſq; confoſſum necant. Nec modus illis erat
ullus ſæuiendi. Pluris inter illos habebatur qui ditiora flagitia committeret. Huius tã
deteſtandæ inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem ſalutandi
pontificis cauſa petebat delecto nobilium exercitu in ſeditioſos mouet:quos non dif/
cili prælio multis occiſis: multiſq; laqueo ſtrangulatis ſuperauit. Inter hec ludouicus
andegauus qui appuliæ regnum uẽdicabat:rerum omniũ egenus petrum craonum ad
De neapoli — uxorem in franciam mittit:pecuniam quam illi diſcedens crediderat accepturus & ad

eum mox perlaturus. Sed perfidus in dominũ craonus pecunia accepta ſegniter agẽs laſciuiæ ſuæ prius q̃ domino obſecutus eſt. Nam dum per uenetos iter facit: ludouicus expeditionis ſuæ in italiam ſero pœnitens: animo æger: & fortunarum omniũ inops: moritur. Hunc exitum habuit temerariæ & longinquæ militiæ belli incautus ductor: quo defuncto quiſq; qui eum ſecutus fuerat miles bacillo contentus uili ſordidoq; habitu domum uix reuiſit. Sub id tempus biturigum dux & lencaſtriæ princeps caliſiũ conueniũt. Cauſa conuẽtionis ſpes pacis fuit: quæ irrita habita eſt: q̃q̃ plurimas optimæ pacis leges biturix anglo proponeret. Manifeſtata anglorũ aduerſus francos inimicitia quandoquidem carolo conducebat amicitias comparare niuernenſis comes hannoniæ comitis filiam uxorem duxit: iureiurando pollicente patre partium Caroli fore. Cameraci nuptiæ factæ ſunt. Vbi carolus equeſtre certamen quod haſtiludium franci dicunt: exercitationis gratia cum collardo deſpineo non ſine laude habuit.

Nondum per eos dies nauarri regis inuidens francis animus quieuerat: biturigum burgundumq; ducem ueneno tollere cogitans. Itaq; confectum letiferum puluerem iohanni cuidam anglo dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus cõferat. Anglus receptum facinus dum exequi parat popinam ducum crebro ingreſſus a cocis depræhenditur: quem ſcelus confeſſum lictor capite plectit. Inter hec complures ex franca nobilitate quibus dolebat anglos tam frequentibus bellis franciam impetere: de expeditione in angliam ducenda aſſidue colloquebanť. Qua re a carolo animaduerſa cum florenti ætate animoq; excelſo eſſet: de ipſa expeditione conſilium capit. Inuenit facile factu eſſe angliam uinci. Dacos olim & præterea ſaxones illam occupaſſe: ea conditione gentem eſſe quæ intra ſuos fines bellum diu ferre non poſſit. Vno aut ad ſummũ ſecundo prælio uel uinci uel uincere ſolitam: nec unius hominis principatum longo tempore perpeti: ſuos reges aut necandi aut pellendi conſuetudinem feciſſe. His rationibus perſuaſus carolus bellum anglis indicit. Nauibus undiq; contractis ingentem claſſem armat. Tam grandibus cœptis cum pecunia quæritur: tributum rex inauditum uixq; ferendum exegit. Quam ob rem permulti francia relicta nouas ſedes quæſiuere. Claſſe uiris armis commeatuq; affatim inſtructa: maximus ille naualis apparatus: non ſecus ac in arente ſtipula crepitans atq; æſtuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat prĩcipum culpa id accidiſſe: qui exactam ad expeditionem pecuniam inter ſe corripuerant. Improba ſiquidem auri cupido publica utilitate neglecta ſui tm̃ curam habet. Vnus tantum iohannes uiennenſis amiraldus nauibus ſexaginta inſtructis: ſcotos petere auſus eſt: ut inde bellum anglis inferret. Viſus eſt rex ſcotus iohannis aduentum moleſte tuliſſe: & quoad per eum fieri potuit tranſitus in angliam tardatus eſt. Interim tamen dum delectum militum facit: frãcos commeatu iuuat. Nam inter anglum ſcotumq; graues tum belli cauſæ erant. Paratis copiis ſcotus iohãni tria armatorum millia ex ſuis attribuit. Ingreſſi cum ſcotorum manu angliam franci: omnia hoſtiliter incurſant & depopulantur nullo illis occurrente anglo. Atq; ita ad droartum arcem peruenientes: eam oppugnare cum amiraldus decreuiſſet: ſcoti id ne faceret dehortabantur: perſuaſum ſibi habentes illam inexpugnabilem eſſe. At iohannes loci naturam atq; munitiones diligenter contemplatus: unam partem animaduertit qua arx expugnari poſſet. Igitur dato oppugnandi ſigno: franci (ſpectantibus quaſi pocium ſcotis) in arcem irrumpunt. Ceperunt præterea alias munitiones: donec rex anglus arma in illos deſumpſit: tanto quidem numero ut iohannes paucitate militum inferior: cum intelligeret ſcotos remiſſo animo eſſe: in ſcotiam copias reduxit. Vbi fœminæ cuiuſdam regiæ nobilitatis amoribus captus: ammonitus tandem ab ea ſcotia diſcedere: q̃ ſuſpectum eum rex haberet. Conſcenſa clam naui in franciam ſe contulit. Perrarum eſt francos aliena in gẽte gloriam comparaſſe: quam arrogantia uel libido non obſcurauerit. Ex claſſe quæ ad expeditionem aduerſus anglos fruſtra comparata erat: quota pars in ſcluſæ portu ſtationem habebat. Quam incendere per franciſcum attremen humilis conditionis hominem gandenſes inſtituerunt. Quod ubi a ſcluſæ præfecto certis indiciis animaduerſum eſt dum autores perquirit: damnũ aufuge

Nauarri neq̃tia

Van⁹ belli in angliã apparatus.

Iohãnes uiẽnenſis in angliam ducit

runt. Duodecim tamen depræhenſi capite puniti ſunt. Vbi erat aliquot anglorum præſidium. Fugientes carolus perſecutus damum circūcingit: præter eam partem qua palus eſt. Circumſidenti franco oppidani conuitia dicunt quaſi ad eos ſuperandos imbelles eſſent. Sed poſtq̃ ſe oppugnari circūſpic.unt: mox de deditione conſultant. Atq; interim angli aliquot per paludem ſalutem petere uiſi ſunt. Eapropter ad paludis exitum miles poſitus: qui hoſtem tranſitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: & muri parte deiecta: franci locum expugnant. In ea opes permultæ precioſæq; inuentæ. Franciſcus uero qui urendarum nauium negocium in ſe receperat gandauum ſe recepit. At rex ad nauium præſidium turrim munitiſſimam apud ſcluſam extruxit. Tum enim a regibus francis ſcluſa tenebatur. Sed eam philippo burgundionum duci cum carolus poſtea dediſſet: illam flamingi comites ab illo tempore hactenus poſſederunt: non ſine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitiſſima ſit in mare longiſſimum ꝓſpectum habens: pelagi illius & terræ flandriæ imperium quaſi ſibi arrogaſſe facile credi poteſt. Scio froſſardum ſcripſiſſe ſcluſam priuſq̃ arce muniretur fuiſſe guillermi de namurco qui philippi burgundi cognatus erat. eamq; a guillermo comparaſſe: data illi bethunia cum agro adiacenti. Moxq; in colle qui ſcluſæ eminet arcem exædificaſſe. Eſt pene inſula zelandia quam renus in mare influens efficit. A cuius incolis angli gandenſeſq; plærunq; iuuabantur. Eos rex adoriri iubet. Capti occiſiq; ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem carolus remitteret mori maluerunt. Quorum unus qui tametſi ſanguinis gradu alios contingeret: eos tamen ſupplicio afficere ſi ſaluus euaderet ſe obtulit. Itaq; immanis carnifex concaptiuos conſanguineoſq; necauit. Deteſtatus autem rex hominis impietatem pari eum pœna plecti iubet. Per id tempus ſedente apud auinionem innocentio ſeptimo: qui raram niſi ex franciæ regno obedientiam erat conſecutus: & cardinales triginta ordinauerat: quibus grandis ſumptus opus eſſet: diui nichaſii remenſis abbate in frāciam miſſo dimidiatam omnium eccleſiarum partem exigere conabatur. Cui cœpto ſcholaſtici achademiæ pariſienſis reſtiterunt: miſſis ad carolum oratoribus qui pontificis edictum haud æquum eſſe perſuaderent. Audita ſcholaſticorum querela: rex exportari regno pecuniam uetat: & eccleſiarum prouentus in tris partes diſtribui iubet. Vnam in eccleſiarum inſtaurationem: alteram diſſoluendis earum obligationibus & debitis. Tertiam quottidianis miniſtrorum uſibus aſſignauit. Simulq; de his rebus arnoldum corbium ad pontificem legat. Pontifex autem edicti pœnitens ab exactione deſtitit. Poſtq̃ ex flandria carolus pariſium remeaſſet brugenſes & qui ypras incolunt interceſſore iohanne dello aurato equite autores fuere pacis: quæ a carolo gandenſibus tornaci data eſt: philippo burgundorum duce qui in comitatu flandriæ ſucceſſerat aſſiſtente. Per id tempus rex yſabellam bauari ducis filiam ambianis uxorē accepit. Venerat paucis ſupra diebus ex armenia in franciam turcos deuitans leo armeniæ rex qui ſollicitiſſime curabat francorum anglorumq; controuerſiam componere: ut duorum potentiſſimorum regum conciliatione parta: ipſi in turcos expeditionem ducere non recuſarent. Eam ob rem caroli aſſenſu in angliam profectus ita egit: ut de mittendis ex huiuſmodi cauſa oratoribus conueniret. Itaq; caliſium angli: boloniam franci ſe contulerunt. In ea legatione diebus quinquaginta fruſtra conſumptis: cum anglus præter honeſtæ pacis leges nulla non ſibi arrogaret: diſceſſum eſt. Contrahit ob eam rem Carolus numeroſam claſſem: ſeq; ad anglicanam expeditionem inſtruit: pecunia a clero mutuo accepta: a populo uero ſine modo exacta.

Sclusa arx francorū fuit

Zelandia

Nota

Pontificis romani exactio

Armeniæ rex

Erat carolo ſoror catherina quam biturigum ducis filio deſpondet: cognationis legem pontifice laxante. Paratis apud ſcluſam ad expeditionem nōgentis nauibus: cunctanti attrebati carolo: præfecti claſſis ſignificant tempus nauigationi accommodum eſſe. Qui ducis biturigum moram cauſatus: tandem ducem qui pariſii delitiis operam dabat: accerſiri iubet. At ille carolum litteris admonet: uitam in tuto & ſine triſti

Andegauēſ ducis ignauia

ſollicitudine agere: nec in angliam traiicere feſtinet. Venit tamē ad Carolum dux nō ſecus ac ludens: ne in ſe militum odium conuerteret. At cum ſclusam ueniſſet: ſimulat quidem traiicere in angliam. Sed pigre iocularitercꝫ omnia agens: ortis tandem grauibus procellis expeditionem diſſuaſit. Dimiſſa claſſe: cum omni belli inſtrumento: ea omnia in anglorum poteſtatem uenere. Credidit patrueli nepos: & quam incredibili impenſa claſſem militemcꝫ contraxerat repente dimittit: nulla publicæ utilitatis ratione habita. Plæricꝫ enim rerum adminiſtrationem pro ludo principes habent. & quanti ſuæ libidines conſtent non conſiderant: quod euenire iis ſolet: quibus populi marſupia ærarium ſunt. Fuit nimirum huius claſſis non facile ſupputanda impenſa. Quippe ingentem commeatum cum ſupra modum haberet: naues quocꝫ ipſæ uariis picturis decoratæ erant. Et auro mali ornabantur: ita ut certarent proceres: quis ditiore naui ueheretur. Milites uero & numero nauium & tanto apparatu exultantes atcꝫ iactabundi: angliam iamiam uictam deſolatamcꝫ eſſe inter ſeſe gloriabantur. Eiſdē diebus regina filium enixa eſt. Cui patris nomen inditum: quem immatura mors abſtulit. Fato quocꝫ ſuo functus eſt nauarrus rex Carolus euentu admiratione digno. Cū longe ſenex eſſet: & calore defectus: lintheo illum inſuendum & aqua quæ uiua dicitur perfundendum quidam ſuaſerunt. Eā enim aquā efficacem calefaciendi uim habere conſtans opinio eſt. Hoc ſuendi miniſterium dum ſutor noctu exequitur: filum (eius abrupendi cauſa) ad lucernam admouens: exceptam filo flammā: ad lintheum priuſꝗ aīaduerteret ſutor raptim delabi uidet. Nec mora lintheū omne ſubito exurit: miſerabiliter uociferante nauarro. Qui die tertio poſt continuo dolore maceratus extinctus eſt: plæriſcꝫ conſtanter affirmātibus: diuinam eſſe iram quæ perfidū regem digna ſuis ſceleribus pœna cruciaſſet. Fuit eodem tēpore nauale aduerſus anglos bellum: qui duce hugone diſpenſario nauibus amiſſis: a francis ſupati ſunt: hugone capto. Nauarri regis mors.

Per eam tempeſtatem duo ex familia petri alenconii ducis proceres iaquetus griſus: & iohannes carongius ſingulari certamine pariſii dimicarunt. Dimicandi hæc cauſa fuit. Erat iohannes eques multa cognoſcendi auidus: ob id incidit illi animus aliquorſum peregrinādi. Relicta igitur argentolii in perſico uxore: ut conſtituerat abiit. Iaquetus autem griſus uel ꝙ mulierem quæ formoſa erat amabat: uel ꝙ iohanni nocuiſſe aliquando gauderet: diluculo ſurgens argentolium mira feſtinatione cōtendit. ubi liberaliter exceptus: dicit uidendæ arcis cauſa aduenisſe quam longe ſpecioſam eſſe acceperat. Iohannis uxor amicum uiro ſuo hominem reſerato oſtio in arcem ſola intromittit. At griſus ſolitudine loci audacior factus: renitentem fœminam ſtuprauit. ſtatimcꝫ libidine expleta abeūti griſo: tu inquit uxor fœdiſſime adulter ſtupri pœnas aliquando lues. Flagitium autem in aduentum mariti cælauit mulier. Cui tandem reuerſo iaqueti uiolentiam mœrēs detexit. Qua re turbatus iohannes: aſſumptis ſecū aliquot ex ſuis & uxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert. petitcꝫ aut adulterum corripi: aut in certamen deſcendere pugnæ ſortem experturus. Id ubi dux non admittit ad regium parlamētum querelam rettulit. Diem certamini ſenatus edicit. Carolus rex ex edito ſolio duellum ſpectauit. Venerat quocꝫ iohannis uxor curru uecta. Ad quam uir accedens: Tu inquit mulier unica teſtis ades illati in te ſtupri: cuius gratia duellum hoc ipſe aſſumo. Dic palam: ſi iuſte depugnare adulterum aggredior. Mi uir ait uxor: meæ in te fidei ſecurus accede: nihil tibi mentita ſum. Ad hæc uerba oſculo uxori dato carongius in duellum procedit. Qui equeſtri cōgreſſu mox in fœmore vulneratus: nec propterea ſegnior factus: in pedes deſiliens adulterum humo proſternit: atcꝫ occidit. Quem carnifex ad patibulum tractum ſublime illaqueat. Carongium autem mille francis: & annuo ducentorum francorum ſtipendio carolus donat. Hac ſorte interiit fœdus adulter. At britonum dux iohannes de monteforti accepto Cliſſonum coneſtabilem contrahendi nauigii cauſa in britanniam aduenire eum ad prādium inuitatū remotis epulis in uincula coniici mādat: necꝫ exemit donec

ea q̄ in britānia cliſſonus loca habebat: eius ptāti pmiſerit: ſolutis inſup centū francoꝝ
milibus. Oderat em̄ cliſſonū dux ob id maxime ꝙ iohannē britānicū caroli bleſeñ fi/
liū ex anglia ubi annos qnqꝫ & triginta patris loco obſes extiterat liberauit: eiqꝫ filiā de
ſponſarat. Cuius gratia timebat dux iohannē britāniæ ducatum quē ei⁹ pater amiſerat
aliquando armis uendicaturum. Inde liberati cliſſoni vultū dux intuitus: hæc inquit
cliſſoni dimiſſio mihi patriæqꝫ olim dāni non nihil importabit. Poſtq̄ ducis in cliſſo/
num dolos pfidiāqꝫ carolus accepit: ad eū mittit q illū in iudiciū aureliam uocent. Die
cōſtituto nō adueniente duce: cliſſonus ad regis genua procūbens: cōtumaciā inquit
iniquiſſimi ducis rex iuſtiſſime non ignoras. Tuū eſt mihi iniuriā paſſo iuſticiā accom
modes. Ecce ducē ad ſingulare certamen appello. & hæc dicens pignus duelli exhibet.
Vbi hæc a cliſſono dicta geſtaqꝫ dux cognouit: ueritus ne inſtigante cliſſono Carolus
bellū aduerſus eū ſuſciperet: p nuncios carolū orat: ne ſibi ſuccenſeat: ꝙ aureliā uocat⁹
nō affuerit. Fuiſſe arduis tū negociis occupatū. Iam uero ociū eſſe: ſi p regis uoluntatē
liceat: bleſas aduentare. Ibiqꝫ corā regiis legatis purgatū ſe facere de iis q̄ regi ab aduer
ſario delata eſſent. Continuit diu carolus reſponſum. Deniqꝫ placuit patrueles ſuos bi
turigū & burgundiæ duces bleſas mittere. Poſtq̄ conuenere: britonē arguunt eorū q̄
in cliſſonū cōmiſiſſet. Nullā illi gratiā dari poſſe: niſi ad regē concederet. Non dubita
uit brito ducū pſentia atqꝫ auctoritate fretus regē adire. Corā poſitū cliſſonus magno/
pere accuſat: ꝙ ſe regio magiſtratu illuſtrē: & reipublicæ cauſa in britānia ex regis iuſſu
agentē: p ſimulatā beniuolentiā ad epulas inuitatū compræhenderit: tādiu in dura cu/
ſtodia habitū donec arces & q̄ ſua erant eius poteſtati dimiſiſſet. q anglo hoſti amicus
& fautor habebatur. iuſtū eſſe: aut illū duelli pignus recipere: aut pœnas ſubire debitas
proditori. Ad hunc modū excandentē ira cliſſonū duces ad modeſtiā reduxerunt. Nā
in cōi regis conſilio cauſam agi & prudentū ſententia eam diffiniri cliſſonus acquieuit
Acta cauſa eſt ab utraqꝫ parte magno certamine. Demū dicente ius cancellario dux ar/
ces rupis arianæ: & ioſſelini cum tota ablata inde ſupellectili cliſſono reſtituere dāna/

De btē ma/
næ cōceptio
ne cōtra præ
dicatores.

tus eſt centū miliū francorū pœna adiecta. Per hanc tempeſtatē iohannes monteſo
nus ordinis diui dñici: theologus magni noīs doctor: ad popul'ū de diuæ mariæ uirgi/
nis puritate contionatus: eam originali cōtaminatione: reliquæ humanæ ꝓpaginis in/
ſtar fuiſſe infectā diſſeruit. Quē alter euidē ordinis theologus imitatus: cū rothoma/
gi de re ipa ſermonē haberet. Ego inquit niſi palā oſtendero chriſti matrē paternæ ori
ginis labē dū conciperet: contraxiſſe: huetus appellari non recuſo. Eſt eni id apud frā
cos nomen ridiculū. Eam ob rē diu in conſuetudine fuit: ut eius ordinis fratres hueti
a pueris paſſim uocarent. Diſcuſſa in pſentia pontificis innocentii. vii. ueritate: ꝓcuran
te maxime pariſieñ. ſchola: monteſonus pariſiū redire: & q̄ de uirgine temere prædica

Nota milita
rē aſtutiam.

uerat retractare cōpellitur. Erat in lemouicibus anglus nigrū caput appellatus: q ex
arce chaluceto incurſiones crebro faciens aruernos uexabat. Hic quadringentis dele/
ctis militibus contractis monferrandū noctu ducit: ſciens oppidum nullo præſidio te
neri. Ibi per obſcurum noctis poſitis q̄ proxime muros inſidiis: aliquot equites ſimu/
lare ſe mercatores docet. & cū oneratis iumentis ſub initio lucis monferrandū profici
ſci. Itaqꝫ milites ut iuſſi erant ad pontē q ante portā eſt progreſſi: patefieri ſibi aditum
orant. Ianitores nihil de inſidiis conſcii: ponte demiſſo pſeudo mercatores in ſuā per/
niciem admittunt. Nā porta occupata: milites diſtrictis mox gladiis eos necauerunt.
Nec mora q in inſidiis erant oppidū inuadunt oīa in mortē atqꝫ in prædā conuertētes
Ea re ad ſancerrū mareſcallū q tum in aruernia agebat plata: dū illū copias monferran
dū mouere hoſtis accepit. Curribus præda raptim impoſita & captiuis abductis: chalu

Admonitio
de uectigali/
bus tolledis.

cetū ꝓpere remeauit. Venerat in curiā eo tpe anachorita qdam portans in dextera
rubrā crucē: uir auſteræ & religioſæ cōuerſatōis. Hic regē affari cū peteret: ab aulicis ſæ
penumero prohibitus eſt: uerentibus ne uel dolo regē circūueniret: uel reuera ſpecie
aliqua ſanctitatis regium aīm alioſum traduceret. Perſeueranter tamen agens ad re/
gem introducitur. Cui ſe deſup admonitū eſſe dicit: ut illum de uectigalibus tributiſqꝫ
annuis tollendis conueniret. Ni faciat: dei iram in proximo eſſe: q renitētem puniret.

Digitized by Google

Sed neq; liberos ullos habiturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuiſſet:
ea uita deceſſerat. His anachoritæ cõminantionibus rex paululũ perterritus: uectiga/
lia demere cogitauit. Sed utroq; patruele biturige dico atq; burgundo dehortantibus
cogitatis abſtinuit. Scribunt hyſtorici gheldriæ ducẽ nullis interuenientibus cau/
ſis ad bellum prouocaſſe. Idcirco carolum in ducem mouiſſe: quem agripinẽſis archi/
præſul: & iuliaci dux a temeritate reſipiſcentem regi conciliauerunt. Remis deinde
conuentu habito: quandoquidẽ rex adoleuiſſet haberetq; ætatis & prudentiæ ſatis: ut
regnũ ſine alterius tutela adminiſtraret: uiſum eſt conſilii aſſeſſoribus ex reipublicæ cõ
modo fore: ſi uno principe regnũ gubernaretur. Igitur ad carolum oĩa relata ſunt & pa
truelibus regimẽ interdictũ. Egit tñ illis gratias carolus: ꝗ eius negocia bene geſſiſſẽt
precatuſq; eos eſt fidi in eũ poſtea ꝑmanerẽt. Illi magnis a nepote rege donati muneri
bus: carolo ualedicentes: alter in linguã occitanã cuius admĩſtrationẽ gerebat: alter in
burgundiã profectus eſt. Rex uero pariſios per‹m›ns ueteres regni inſtitutiones recen
ſere iubet. Recenſitas præcipit obſeruare. Inter eas inſtitutiones (carolo ex flandria
ut ſupradictũ eſt reuertente) mercatorũ præpoſito ſcabiniſq; pariſianis: ciuitatis admi/
niſtratione fuerat interdictũ: & prætori utraq; gubernacula aſſignata. Quẽ magiſtratũ
cum iohannes foleuillus homo ſine controuerſia eruditus & iuſtus geſſiſſet: nõ inſcius
quãtæ ſollicitudinis erat utriq; officio inſeruire: regẽ adit curas enarrans q̃ bino magi/
ſtratui incũberent. Alteri uix ſe ſatis eſſe poſſe. Orare ut uno ſe abdicare poſſit. Depu/
tatur in eius locũ iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni noĩs & pro
bitatis uir. Quẽ non præpoſitũ ſed cuſtodẽ præfecturæ mercatorũ rex appellare inſti/
tuit. Quo noĩe pariſian⁹ præſes etiã nũc appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello de
urſinis natus: ex urſinorũ nobili in latio familia genus duxit. Quẽ neapolinus metten
ſiũ eṗs eius frater in galliã: ꝗ ſtrenuus & belli ſciens eques eſſet: illexerat. Qui aduer
ſus anglos præclara militiæ opera geſſit. Deinde quieſcente paulo a bellis frãcia: arma
in turcos tulit. Ibiq; glorioſa morte interiit. Iohannes autẽ iuuenellus cuſtodia præpo
ſituræ accepta: cũ pariſiorũ libertates & priuilegia imminuta cõperiſſet: rothomagen/
ſes imprimis in iudiciũ adduxit. Atq; ita redintegrata priore libertate: flumina quoq;
ſublatis impedimentis nauigabilia fecit. Extruxerant em̃ plæriq; in materna amne mo
lendina q̃ alueũ anguſtiorẽ ad naues deducendas efficiebant. Hos iuuenellus deiecit:
cõpenſatione poſſeſſoribus facta. Dum hæc geruntur clemens pontifex carolũ per
litteras orat ad ſe auinionẽ uenire: ut de neapolitanis rebus una conſulerent. Cui ſe id
curaturũ carolus reſpondit. Huius ad pontificẽ ꝓfectionis cauſa. Rex tributa exactio/
neſq; auxit: clerũ ſine modo premens. Nã cũ plus iuſto liberaliſſimus ip̃e ꝓfuſiſſimuſq;
donator natura eſſet: nulla illi ꝓfundendæ pecuniæ ratio inerat: ita ut q ratiociniorum
magiſtratus gerebant: uenientibus ad ſe fiſci & publicæ pecuniæ q̃ſtoribus: dũ indiſcre
tas largitiones libris annotatas ꝓdunt: hæc margini uerba addebant. Nimis accepit: re
cuperetur. Et ſpes q̃dem populo fuit leuandæ ĩmoderatæ exactionis p reginæ aduẽ
tum: q̃ tum coronanda pariſii erat. Sed ab ambitioſiſſimis & præter menſurã largitori
bus: tributi remiſſionẽ fruſtra expectes. Non em̃ tantũ non diminutũ uectigal eſt: ſed
ſali maius adiectũ. Et patris monetã nullo illi inſtituto precio carolus ſuſtulit: & nouã
magno populi diſpendio cudit. Deinde auinionem profectus clementem reuerenter
adiit. Apud quem aliquot dies communicato conſilio: cum Ludouicum regni ſiciliæ
dyademate pontifex decoraſſet: Carolus in linguam occitanam uenit. Cui per tholo/
ſates iter facienti fuxi comes apud meſieram quæ prima eſt fuxenſium ciuitas: fidelita
tis ſacramenta præſtitit: & quia ſine liberis erat: hæredẽ comes carolum inſcripſit. Fue
rat autem comiti filius quem ex nauarri regis ſorore ſuſceperat. Hic poſtq̃ adoleuit:
patri detrahere cœpit: propterea ꝗ parce atq; illiberaliter eũ ut ipſe cauſabat' haberet.
Accedebat ad ĩdignationẽ ꝗ eius mater comitis ſæuitiã intuens e nauarria quo ſe cõ/
tulerat ad uicũ redire formidabat. Quare ad auũculũ in nauarrũ ꝓfugiẽs: cõſultore na
uarro: patri uenenũ parat. nõ q̃dẽ ut auũcul⁹ dicebat letiferũ: ſed q̃d p̃ris cibo admixtũ
diſſidẽtẽ mariti aĩm uxori recõciliaret: atq; ita domũ reuerſus: dũ ꝑter morẽ popinam

Nota de præ
tura pariſiẽſi

Cõtra ſupflu
as largitiões
regum.

Filii ĩ patrem
dolus.

Digitized by Google

ingreditur: uenenatos pulueres cibis inſparſurus: uaſculū ubi uirus condiderat illi exci/
dit. Quod receptū un⁹ ex comitis miſtris medicinæ ꝓfeſſorib⁹ exhibet: q mox id mor
tiferū eſſe iudicantes: filiū patri deferunt. Depræhenſus filius crimen uenenū & uene/
ni auctores non celat. Quē capite dānatū p tortorē necare pr̄ iubet. Ex hmōi cauſa or/
bus liberis comes in regem quæq; poſſidebat teſtamenti lege tranſtulit. Reuerſo in
franciā rege cū de biturige duce frequentes nuncii ad eū uenirent auariciæ illū accuſan
tes: eximere ducē a linguæ occitanæ gubernaculo nō tardat· miſſo tholoſam petro ca/
prenſo nobili equite: q magiſtratu amotū ducē populo ſignificet. Suaſus præterea
a genuenſibus carolus ſuppetias aduerſus mauros illis dare pollicet͛. Eam expeditōem
borbonii dux libens excepit Qui præter pedites contractis mille qngentis equitib⁹ tā/
to diligentius ꝓfectus eſt: q̄to ad ciuilē quandā diſcordiā francos principes inclinare co
gnoſcebat. Sub duce militauerunt haricuriæ comes: admiraldus uiennenſis: cōciacus:
& alii cōplures magni generis hoīes. Quibus ſe ex anglia ueniens comes darbius con/
iunxit. Incidit p idem tp̄s iohāni caſtellæ regi bellū aduerſus portugalliæ regem: &
ducē lencaſtriæ. Quāobrem borbonius a carolo in caſtellā cū exercitu mittit͛ q iohan
ni ſuppetias ferat. Qui borbonius auinionē primū ut pontifici gratularet͛ deinde p nar
bonenſem ꝓuinciā: barchinorā ꝓfectus eſt. ubi yolanta barrenſis aragonū regina cum
ſuo uiro rege agebat. Itaq; tā longis itineribus in caſtellā uenit: ut poſt bellū aduenerit
Francis em̄ fere mos eſt citū auxiliū promptūq; polliceri: facto tardos eſſe. Borboniū
tamen iohannes letiſſime honorificeq; excepit. Florentinis p id tp̄s opem aduerſus
mediolanenſiū ducem petentibus: ſeq; caroli poteſtati dedentibus reſponſum eſt. In/
ter regē ducēq; amicitiā eſſe quā (nō intercedente iuſta cauſa) diſſoluere indecorū ex/
titiſſet. At ſi mediolanenſis iniurias illis facere pergat: ſubſidiū ſe miſſurū carolus dixit
Expectatione ſua fruſtrati florētini: ad armygniacū comitē ſe cōtulerūt: eadē q̄ a caro
lo poſtulantes. Armygniacus tametſi poſtulata primū recuſaret: ſibi tamen uiſum eſt:
utile reipublicæ fore: ſi militū p franciā palantiū multitudinē in lōginquā militiā duce
ret. Collecta igitur ualida manu florentinis auxiliari cōſtituit. Superatis alpibus: alexā
driam mediolanenſis ditionis ciuitatē obſidet. Vbi audito comitis aduentu dux præſi
diū poſuerat. Et in inſidiis alterā armatorū turmā non procul ab alexandria eſſe ipera
uit. Circūſedēte urbē comite: inſidiatores quoſdā ex ſuis leuis armaturæ laceſſitū obſi
dētes alexādrini mittūt. In quos emiſſi armygniaci milites aliquot: dū longius eos p/
ſequunt͛ hoſtis ex inſidiis prodit. Quod ubi aīaduertit comes: laborantibus ſuis dū ſuc
currit: alexādrini eruptiōe facta comitē inter ſe atq; inſidiantes circūuentū intercipiūt
Multis occiſis ipe octo uulneribus acceptis nō multo poſt: clamans in manus tuas dn̄e
cōmendo ſpiritū meū aīam efflauit. Scribit froſſardus comitē ſudore inter præliādū
æſtuantē in aluetū proximū ſeceſſiſſe: ubi dū ex riuo fluētis aquæ largius bibit uoce de
feciſſe: atq; ita ab hoſte fuiſſe captū. De leproſis p eoſdē dies puteos iterū ueneno
contaminare conſpirantibus ſuppliciū ſumptū eſt. Et cū uectigaliū aut tributoꝝ nul
lus eſſet modus: oīa p franciā in rixa & contētione gerebantur. Et quod inexplebiliter
tollebat͛: non ī cōem uſum: ſed ī priuatorū quorūdam auidiſſimā auariciam ueniebat.
Quāobrem nulli non aīo coniectabant q̄ ſupuenerūt incōmoda. Augebant p̄terea ti/
morē ī auditæ p illos dies cæli tēpeſtates: & magna uētoꝝ ui agitati ī mari fluctus: q in
littora piſces euomebant. Auulſæ quoq; magnæ craſſitudinis arbores: & per aera loco
tranſlatæ mentes humanas territabant. Inter hæc cum aurelianenſis ducatus ad caro
lum mortuo philippo perueniſſet: eum ludouico fratri ſuo aſſignauit q̄q̄ ciuibus iureiu
rando ſe adegiſſet: ducatum ſibi ſeruaturum: & regno perpetua poſſeſſione coniunctu
rum. Obeunte eodem tempore mortem dum manus abluit gaſtone fuxi comite: q̄
uis hæredē ſibi carolum teſtamento inſtituiſſet: ad quēdam tamen comitis nothū ex/
celſi animi uirum hæreditas cū tota ſupellectili rege aſſentiente uenit. Qui fide carolo
præſtita: comes appellatus eſt. Paulo ſupra hos dies uantadoꝝ in lemouicibus admo/
dū munitiſſimum caſtrum a biturigū duce recipitur. Id em̄ cū gaufridus teſtanorus lō
go tpe occupaſſet duobus ſuis nepotibus alano & petro moriens reliq̄t. Qui frequēter

Genuēſes aduerſus mauros opem petunt.

Florentini.

a guillermo bontilierio & iohanne bolonanſo uexati ſimulant ſe caſtrum relicturos ſi
millia francorũ decem eis ſoluerentur. Quod poſtq̃ dux guillermo referente cogno/
uit: nummos protenus adnumerat guillermus adhortatꝰ a fraude caueat. Accepta pe/
cunia alano guillermus ſignificat ſe cũ pecunia aduenire. Eſt in caſtro turris fortiſſima
in qua alanus triginta ex ſuis armatos locauerat ut uenientes francos ſimul cum pecu/
nia interciperet. At guillermus doli prouidus partem bonã ſuoꝝ in inſidiis non longe
a caſtro ſtatuẽs: cũ aliquot armatis caſtrum ingreſſus portam aſſeruare iubet: & turrim
quæ clauſa erat ſibi reſerari petit: alioquin pecuniam non ſe ſoluturũ. Id poſtq̃ alanus
diu recuſat: ubi uim ſibi afferri timet claues dat. Patẽte in turrem aditu: iis qui intus la/
tebant ſi arma ponant uita ſalua promittitur. Qua conditione accepta inermes omnes
prodeunt captiui effecti. Alanus autem & petrus ad biturigem primum: deinde ad re/
gem perducti capite puniunt̃. Huiuſmodi dolo dolus improbi hoſtis retuſus eſt. Sed
ad britonũ ducẽ iterũ narratio noſtra cõuertat̃: q p oĩa ꝑfidus & contumax: parlamen
teo edicto (quod de cliſſoni ĩiuriis ut ſupra diximus latũ erat) parere cõtẽnebat. Nec
carolo (q̃q̃ frequẽter admonitus) gerebat morẽ. Vnde incãdeſcẽs cliſſonus acerrimũ
duci bellũ infert. Dãnis q̃ plurimis britones afficiens. Ne uero tanta odia latius ſe pro
ferrent: Carolus biturigẽ ducẽ cũ aliquot iurecõſultis ad britonẽ legat. Qui hoĩem in/
ducant ne monetã aureã ut cœperat cudat: quod ei nõ licere ſecundũ regũ cõſtitutões
ipſe nõ ignoraret. Pareret ꝑterea parlamẽteo decreto q̃tenus ad cliſſoni cãm attinebat
& ea reſtitueret q̃ ui a cliſſono extorſiſſet: bello quoq; abſtineret. His ab oratoribꝰ ex/
poſitis: ꝓceres q conſilio aderant: regẽ iuſta petere arbitrati: ducẽ orant mãdatis obtẽ/
peret. Ille duratus aĩo aurẽ recta ſuadentibus auertebat: diſcedenſq; domũ: Et ego inqt
iſtos oratores in uincula coniiciã. Erat cũ eo petrus nauarrꝰ uxoris ducis frater. Qui du
cis temeritatẽ intelligens: ſororẽ illico orat: uiri ferociã cõpeſcat. Dehorteturq; legatis
iniuriã facere: q̃ in eius perniciẽ facile redũdet. Benigna mulier audito fratre ducẽ adit
liberos ſecũ ducens. Quorũ cõſpectu & uxoris prudentia mãſuetior factus: morẽ inqt
o uxor tibi gerã. Cõuenientibus poſtera die in eccleſia ducibus: brito ſe ad regẽ nõ mul
to poſt ꝓfecturũ rñdit. Eo reſponſo cõtentus biturix: dimiſſo duce in franciã reuerſus
eſt. Brito aũt magno apparatu paucis interiectis diebus ut ꝓmiſerat ad regẽ uenit. Mul
tis p eũ ad excuſandũ ꝓpalatis: rex decernit: ea oĩa expleri a duce oportere: q̃ parlamẽ
tei iudices diffiniſſent. Id ita ſe facturos brito cliſſonuſq; ꝓmittẽtes: a rege dimiſſi ſunt

Natus eſt ſub his diebus regi filius carolus quẽ ſeptimũ ætas noſtra appellauit. Et
richardus anglus rex pacẽ ſimulans leucaſtriæ ducẽ pariſiũ ad carolũ mittit. Auditꝰ eſt
in cõuentu regio anglꝰ q pecuniã richardo diſſolui: q̃ pro iohannis regis redẽptione re
ſtabat: aquitaniã inſup oẽm aureliano tenus reſtitui petebat. Hæc ſi abſoluant̃: pacẽ in
prõptu eſſe q̃ ꝑpetuo firma haberet̃. His ad inſequentẽ modũ reſponſum eſt. Reddat
rex ãglus iohãnẽ regẽ: obſideſq; q ſua culpa in ãglia mortui perierũt. Cõpẽſet inſup dã
na prædaſq; a ſuis poſt fœdus initũ p franciã factas. Quo fœdere richardus militẽ oẽm
ſuũ ad ſe reuocare ꝓmiſerat. Pro his detrimẽtis carolũ petere trigeſies centũ milia nũ
mum aureorũ. His ſi ſatis richardus faceret: regẽ ducis poſtulatis reſpõſurũ. Lencaſtriæ
dux hæc q̃ accepiſſet ſuo regi relaturũ dixit. Inter ludouici aurelianoꝝ ducis aulicos
multũ autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama q̃ de ludo
uico circunferebat̃ adductus (Magiæ ſiquidẽ & ſortilegiorũ ſtudio ducẽ teneri plæri/
q; inſimulabant) rem ſuo principi prodit. Ea re indignatus ludouicus: ꝙ craonũ id de
ſe indiciũ facere arbitraret̃: eũ domo emittit. Ratus itaq; craonus tã inſignẽ (ꝓcuran/
te cliſſono) ignominiã accepiſſe (erat eñi inter illos uetus ſimultas) aptam in cliſſonũ
irã uertit. Nã die feſto chriſti euchariſtiæ: reuertentẽ a rege cliſſonum craoni ſatellites
equo deiiciũt: occidiſſentq; niſi in proximã domũ (tribus per nates acceptis vulneri/
bus) ſe proripuiſſet. Dilapſi fuga ſatellites appræhendi præter tris non potuerũt. Qui
iudiciũ capitis ſubiere. Craono dies dictus cum eſſet neq; compareret: exilio damna/
tus eſt: & bona eius publicata. Aedes enim quas non longe a templo diui Iohannis in
grauia hẽbat ſpecioſas ãplaſq; diruere rex iubet: & ĩ fũdo ſepulturã fieri parochianorũ

Digitized by Google

Ipſe uero ad britonũ ducẽ q cõſcius illi erat pfugit. Quæ res carolo indigniſſima uiſa eſt. Accedebat ad indignatiõem q cliſſono ſecundũ parlamẽti ſentẽtia dux non ſatiſfeciſſet. His regis aĩm aſperantibus: conſilio cũ ſuis capto: arma carolus parat. patrueleſq; ſuos biturigũ & burgundionũ duces accerſit: cauſam indicans belli in britonẽ ſuſcepti. Illi repentinũ motũ admirati ægre ferunt. q ipſis abſentibus tã difficilẽ expeditionem conſulere quis auſus eſſet. Idq; in cliſſonũ riueriũq; & nouiantũ imprimis referebant: q reuera tũ imperitabant: deducentes regẽ quocũq; libuiſſet. Cliſſonũ ingentes opes inuiſum ducibus faciebãt. Nam cũ ex uulnere accepto mori ſe iudicaret: teſtamẽto cognitũ eſt decẽ & ſeptingenta francorũ milia hæredibus relinq̃re. Mirati ergo duces unde hæc ſibi niſi ex præda cliſſonus cõparaſſet. Hanc ob rẽ regii conſultores optimis qbuſq; cũ graues & infenſi haberent: Carolũ ad ſanctũ germanũ de laya relicta pariſio educunt: rati ſilueſtri loco liberius q̃ uellent actitare.

Scholaſtici pariſienſes

Scholaſtici nihilominus pariſiaci ſtudii quorũ priuilegiis crebro derogabat: miſſo cũ prudentibus ſuæ cõitatis rectore: ad ſanctũ germanũ cũ perueniſſent: cancellariũ orant dari ſibi aditũ ad regẽ: mandatũ illis eſſe q̃ neceſſario patefaciant regiæ maieſtati. Hæc cũ ſæpenumero fruſtra poſtulaſſent: tandẽ cancellarius reſpõdit: Arduis ꝑ republica negociis regẽ diſtineri. Cæterũ de eorũ priuilegiis non neceſſe eſſe anxiã gerere ſollicitudinẽ: qñquidẽ regi curæ erat ſtudii libertas & quies. Atq; ita nihil ṗter ſummã indignationẽ reportantes oratores domũ reuerterunt.

Carolꝰ ad cenomanos pgit.

Non poſthabebat carolus in britones expeditionẽ: idcirco principio æſtatis cenomanos petere copias iubet. Cuius cognito aduẽtu: ſimulator beniuolentiæ brito: mox ad eũ oratores legat. mirari ſe dicens: q armis inſtructus ad ſe ueniret: nihil rebellionis in eo eſſe: ciuitates caſtra arces gentẽq; britonũ mandatis pariturã. Illũ regẽ ſe ſubditũ eſſe. Erat tũ carolo mens nõ admodũ ſana: ita ut male cohærentibus uerbis febricula uexatus interdũ loqueret. Nullo igit dato britonis nunciis reſponſo: cõfeſtim in liberũ campũ paucis comitãtibus egreſſus: dũ p ſiluã q̃ cenomãniæ proxima eſt ꝑcedit: obuiũ habet pannoſum hoĩem medico ſimilẽ. Qui carolum intuitus: quo inquit o rex ꝓgrederis? Caue ultra pergas proditus es. Et in poteſtatem hoſtis: te tradituri ſunt domeſtici tui. Ad hanc uiliſſimi hominis uocem: Carolus cogitabundus & triſti ſimilis muſſitare cœpit. Regẽ ſequebant adoleſcẽtes duo ferentes lanceã alter: alter caſſidẽ. Qui lanceã geſtabat dormitans forte lanceã in caſſidẽ ſubſequentis procidere permiſit. Quo tinnitu pterritus rex furia mox actus non ſecus ac in hoſtẽ incidiſſet diſtricto gladio obuios quoſq; ꝑcutiens quattuor interemit. Cõfeſtim igitur cõpræhenſus: ad diuerſoriũ perducitur: ubi mortuo non impar diu decubuit: iudicantibus medicis: eũ interiiſſe. Votis tñ & piis cleri plebiſq; ſupplicationibus deo religioſiſſime exhibitis: paululũ reſpirauit: & pariſiũ reuerſus eſt. Atq; ita cũ non ſatis bona ualitudine eſſet: patrueles eius duces biturix & burgundus rerũ adminiſtrationẽ ſibi uindicarunt: pſequentes nouiantũ q regii ærarii cuſtodiã lõgo tpe habuiſſet. Ingrediens em̃ burgundus regis palatiũ: nouiantũ offendit: eũq; noĩe appellans: Opus inq̃t mihi eſt pecunia: Tu centũ milia francorũ mihi ex regiis opibus exprome. Nouiantus reſpondit ſe pecuniæ dñm nõ eſſe: ſed ſi ita regi collibuiſſet: libẽter deprõpturũ. Ergo inquit burgundus morẽ mihi gerere negas? Tuæ illiberalitatis te ꝓpe diẽ pœnitebit. Hinc ſumpta occaſione: nouiãtus atq; riuerius poſt aliquot dierũ carcerẽ regia domo: & cõione abſtinere iuſſi ſunt. Cliſſonus coneſtabilatu amotus. Comite philippo duẽſi in eius locũ ſuffecto.

Per eos dies male habenti regi aliquid ſemp ludi iocorũq; (triſtitiæ leuandæ cauſa) excogitabat. In ædibus q̃ blanchæ reginæ in ſuburbio diui marcelli erant huiuſmodi ludi nõ ſine quorũdã exitio facti ſunt. Aliquot non ultimæ nobilitatis aulici. (Inter quos ipſe carolus fuit) uilloſas ſibi ex tenuiſſimo lino ueſtes conficiunt: quas ad nudam cutẽ pice ſibi agglutinantes: & quo fulgentiores eſſent pinguitudinis aliquid cõmiſcentes: ſilueſtriũ hoĩm ſpeciem non inepte repræſentabant. Nihil enim de oĩ corpore præter faciem illis apparebat: quippe q undiq; pendente inſtar uillorum lino tecti erant. Igitur ad hũc modũ pſonati: cœnaculũ facibus (quia nox erat) accenſis. ingreſſi: cũ choreas agunt flamma (caſu ne an cuiuſpiam dolo incertum eſt)

In perſonatorũ ueſtes incidens omnes momẽto cruciauit. Inter nobiles fœminas quæ
ludos ſpectabãt una aderat q̃ ampliſſima qua indura erat chlamide regẽ cõplexa incẽ/
dium reſtrinxit: reliquis uel aduſtis: uel in puteos: uel in fluentũ ſe præcipitãtibꝰ. Nec
compertum eſt cuius culpa tantum flagitium acciderit. In ſolas reginæ ædes ultio pro
ceſſit q̃ ſolo tenus æquatæ ſunt. Eodem tempore regi ſiciliæ neoplitanũ regnum re Decima pro
petenti clemens pontifex romanꝰ decimã in clerũ ĩpartiuit. A cuius exactoribus q̃q̃ pa neapoli recu
riſienſis ſchola prouocaſſet: ſe tamen a tributo eximere non potuit. De copiis uero peranda.
militũ q̃ ſeſe in turmas quas ſocietates uocabant rapina uiuentes cõſtitutũ eſt: ut bouſ
ſicandus mareſcallus partem in aquitaniã abduceret: pars comiti ſancti pauli attribue/
retur ad bellum quod apud lucẽburgum aduerſus bohemorꝫ regem geſturus erat: qui
cum obæratus comiti eſſet: debitum diſſoluere recuſabat. Interea conuentus princi
pum franciæ atq; angliæ apud abbatiſuillam habitus aliquid ſperatæ pacis attulit: ita ut
eius confirmandæ gratia cum carolus abbatiſuillam: anglus uero caliſium petiiſſet: ca
rolum ſolita furia corripuit. propterea re infecta diſceſſum eſt. Recepit in gratiam p
id tempus cliſſonũ biturix dux. At cum inter aulicos uariæ factiones eſſent: pro ſua mo
deſtia iuuenellus mercatorũ ꝓpoſituræ cuſtos occurrebat: odientibus eũ multis: quos
in alteram partẽ nouarũ rerũ ſpes abducebat: nec ab illorũ mente philippus burgundꝰ
abhorrere putabatur. Itaq; ex burgundia delatores ꝓdiere: qui iuuenellum multis cri/
minibus accuſarunt. De quibus burgundionũ dux inquiri iubet. Inuenti ſunt corrupti
teſtes triginta iuuenellũ uno & pari teſtimonio accuſantes. Inquiſitione ad ducẽ dela/
ta: cũ philippus reſpõdiſſet: ſuperſatis ad hoĩs dãnationem eſſe: ſi crimina ab ipis inqſi
toribus quos caſtelleri cõmiſſarios franci uocant: ſummatim ſcriberent: Inſcriptis cri/
minibus cõmiſſarii abeuntes in cauponã uinariã dũ uino indulgẽt: libellus inqſitorius
ad extremam menſam negligenter ab illis dũ compotant relictus: in pauimentũ cum
cecidiſſet: adueniens domeſticus canis libellum mandens: in hoſpitis cubile deporta/
uit. Quem cauponis uxor cubitũ pergens: pede offendit: maritoq; oſtendit. Ille inſcri/
ptione perlecta: ad iuuenellum protenus profert. Cui poſtridie dictus dies erat ad ui/
cennas iudicio ſe ſiſtendi. Admiratus iuuenellus falſas in eũ delationes: innocẽtiæ ſuæ
ſecurus ad regẽ cũ quadringẽtis pariſianis ciuibus pergit. Erat eñ integritate optimis
quibuſq; cõmendatiſſimus: ita ut regius parlamẽtei ſenatus aduocatus cauſam in eum
dicere rogatus recuſauerit: q̃q̃ a burgundo duce ut id faceret delectus fuiſſet. Cauſam
egit aduerſus innocentẽ iohannes androguetus aruernus: magnopere poſtulans iuue
nellum in carcerẽ mitti. Contra iuuenellus conſtanti animo reſpondens: poſtq̃ de ſua
innocentia nonnulla pro tpe diſſeruit: non inquit æquũ eſt ſine inquiſitiõis libello ho
minem in uincula rapi. Cui androguetus mox intulit: accuſationes teſteſq; præſto eſſe
atq; inquiſitores qui pone illũ aſtabant conſpiciens libellũ petit. Illi ſe uiciſſim inter/
rogantes: quis eorũ haberet: rubore perfuſi: obſtupuere uehementer. Rex (cui eo die
melior mens erat) confictos in iuuenellũ dolos intelligens. Abi inquit iuuenelle: te ſa
tis purgatũ habemus. Miſſis per illos dies in britãniam oratoribus: qui ducẽ cliſſo/
nũq; ad concordiã inducerent: cum inanes reuertiſſent: burgũdiæ dux in britãniam ſe
contulit: cõtrouerſiãq; oẽm ita cõpoſuit: ut dux in franciã profecturus britonũ guber/
nacula cliſſono credidit. In iudeos rurſus aĩaduerſum eſt q chriſtianã pietatẽ aſper/
nantes opprobriis chriſtianos laceſſebant. Aliquot ex illis p ciuitatis cõpita fuſtigatis:
milia ſcutorꝫ. xviii. in fiſcũ rettulerunt. Quæ ad pontẽ q paruus appellatᷣ extruendũ im
penſa ſunt. Et cũ a turcis impetitus hungarorꝫ rex henricus caroli auxiliũ petiuit: miſ
ſus ad eũ eſt cũ magnis copiis coneſtabilis duenſis comes. Qui hũgariã ducẽs: cogni/
to quia turci relicto bello ſe in turciã recepiſſent: in bohemos impetũ facit q de religi/
one & fide chriſti nõ recte ſapiebant. Habita de bohemis uictoria prædis ditatũ militẽ
in franciam reduxit. De pace iterum apud boloniam franci angliq; conueniẽtes: in
ducias quattuor tantũ annorum poſuere. Interea exercitũ uolens reddere militem Exercetᷣ mi/
omne ludorũ genus ꝑter ſagittandi: carolus prohibet: ut ad induciarũ finẽ ſi anglus ne les.
gligens pacis eſſet: miles nõ emollitus ocio: robuſtior ad bellũ cõſtantiorq; habereᷣ.

Digitized by Google

Sagittariorum ſiquidem atq; baliſtariorũ tanta poſt paucos mẽſes exercitatio atq; co/
pia fuit:ut principibus uiris timori eſſent:quare hoc exercitii genus non paſſim ſed per
inſignio res tantũ regni urbes permiſſum eſt. His diebus cum pariſii ageret cardina
lis lunenſis a pontifice legatus:hi qui iuuenellum falſis delationibus offenderãt ſacer/
dotis eorũ conſilio ad cardinalem profecti:culpæ remiſſionẽ mœſti gemẽteſq; efflagi
tãt. Qui pœnitentiã illorũ non aſpernatus:eos a iuuenello quẽ offenderant ueniam
petere iuſſit. Venere ſiquidem lintheis ne agnoſcerẽtur tecti ad iuuenelli ædes: a quo
humaniſſime excepti poſtq̃ noĩatim ſingulos deſignauit uenia donantur. Fuit ſcho
laſticorũ pariſienſis academiæ aduerſus cardinalẽ de eccleſiaſtico ſciſmate grauis con
tentio:ita ut illi non reuerenter de pontifice uerba facere auderent. Execrabilibus de/
mum pœnis a cardinale prohibiti ægre abſtinuerunt. Obeunte paulo poſt innocẽ/
tio patres qui auinione erant petrũ lunam pontificem ordinarunt benedictũ illum ap/
pellantes. Ad quẽ miſſis a rege:& pariſienſi ſchola oratoribus:qui de ſciſmate tollẽdo
illum hortarentur. poſtq̃ uacui rediiſſent conſilio pariſii habito cum nulla ad unionẽ
ſanctior pateret uia q̃ ſi uterq; de pontificatu contendens ſe dignitate abdicaret: duces
biturix & burgundus ad benedictũ auinionẽ legantur. Mittunt quoq; a ſcholaſticis pa
riſienſibus eadem cauſa nuncii. Hi benedictũ conueniẽtes:memorant q̃ incõmoda ex
ſciſmate contigiſſent: & q̃ poſthac euentura timebantur niſi tantũ ab eccleſia diſcidiũ
tolleretur. Vnicũ huic malo remediũ afferri poſſe:ſi ipſe atq; aduerſarius eius pontifi/
catui cederent. Benedictus ad hæc oratorũ uerba cum ſe rite electũ pontificem eſſe re
ſpondiſſet:nec ſpem de ſe faceret pacis:perſeuerantibus in propoſito oratoribus: ego
inquit quandoquidẽ ad unitatẽ ceſſio conducere uidetur: cedam ſi idem fecerit cõpe/
titor angelus corarius. hic eñ uenetus erat:& gregorius duodecimus a ſuis ſectatorib⁹
uocabatur. In hoc benedicti ancipiti reſponſo oratores incerti:idẽtidem conſultant q̃
ratione hoĩs pertinaciã euincerent. Sed eorum frequens conuẽtio benedicto ſuſpecta
occaſionem dedit ut auinione clam relicta:ſe in cataloniã propere contulerit. Erat eñ
ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti abſceſſu irritati ad regẽ remearunt. Qui
relatiõe geſtorũ accepta:ad diuerſos chriſtiani noĩs reges de auferẽdo ab eccleſia ſciſ/
mate nuncios mittit. Id poſtq̃ benedictus intelligit placandi regis cauſa decimã illi ec/
cleſiaſticã nullo procurante donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere nõ
cunctatus eſt.

Yſabella ſe/ptennis regi anglorũ de/ſponſatur.

Per ſuperiores proxime exactos annos. Cõuenientibus francis angliſ/
q; oratoribus cum fuiſſet de yſabella caroli filia regi anglorũ deſponſanda prolocutũ:
& annorum triginta cõfirmatæ eſſent induciæ:pariſium ob eam cauſam uenere ab an/
glo rege rolandus corbienſis anglus admiraldus : & monthion mareſchallus: guillot⁹
quoq; ſtropus legationis principes. Et rolando quidem regis angli uicario data eſt cõ/
iunx yſabella ſeptimũ annũ agens:& cum in normannia chereburgũ:& in britãnia bre
ſtum hactenus angli occupaſſent:utrũq; carolo reliquere.

Prodigia.

De prodigiis eius tempo
ris hæc relata:ex lingua occitana fuere. Viſam ſtellam eſſe grandem:quam quinq; mi
nores ſtellæ hoſtili more perſequi uiderentur:& præterea iuxta aſtare ære armatum
hominem:manu lanceam geſtantem:ignemq; mittentẽ:qui ſtella percuſſa mox eua/
nuerit. In aquitania auditas per cælum uoces:& armorum ſtrepitus:uelut præliãtium
hominũ.

Genuenſes.

Quo tpe bouſſiquandus mareſcallus gennueſiũ adminiſtrationem regis no
mine ſuſcepit papiamq; atq; placentiã inſubriũ urbes duodecim equitũ milibus inſtru
ctus cepit:& demũ aduerſus turcos conſtantinopolim duxit:ubi egregia militiæ ope/
ra edidit.

Reditus ar/mygniacorũ ab italia.

Redeuntibus ex infœlici apud alexandriam cõmiſſa pugna ſexcentis mili
tibus:qui ſub armygniaco comite militauerant:tranſmiſſa ſabaudia cũ ad dalphinat⁹
anguſtias duce almerico feneraco perueniſſent:oĩm rerum indigentes: peteretq; ſibi
ab incolis alimenta miniſtrari:q̃dam regionis illius proceres:contractis raptim copiis
in illos non ſecus ac in hoſtes arma parant. Ea re ad almericũ perlata : ad dalphinates
miſſis nunciis orat:liceat ſibi ſuiſq; per illorum fines iter facere:diſtributis quantũ ipſi
decernerent moderatis alimentis. Reiectis nunciis: negant dalphinates illis ſubuen/
turos. Igitur almericus conuocatis ad ſe militonibus. Ecce inquit o ſocii omni ope atq;

humanitate deſtituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & ſi in eorũ manus in cidimus: non aliter q̃ latrones iugulabunt. Si uiri ſumus: præſtat p vulnera glorioſe p̃liando occumbere: q̃ more reorũ ſtrangulari. Inſidiemur illis: & intercipiamus incautos. Morientes dalphinates cũ nox ultra progredi illos impediret: magnis ignibus incenſis: male cõſtitutis excubiis obdormiũt. Vigil aũt almericus ubi p exploratores de dalphinatiũ ſtatu cognouit: ordinatis ſuis ſub diei lucẽ in hoſtem irrupit: & cæde facta aliquot ex illis nobiliores uiuos capit. Inter quos fuere auraycenſis princeps: ualentinianus comes: & uiennenſis præſul. Victor almericus ueritus ne ex fuga dalphinates ſe reciperent: & uiarũ fauces intercluderent: captiuos liberaliter habuit. Impetratiſq; dũ tranſiturus eſſet alimentis: a principibus q̃tum ipſi pro eorũ redemptione iudicarent: a cæteris uero ſingulis argenti marcham accepit. Eſt em̃ marcha apud gallos libræ pars dimidia. Nondũ per hos dies inter franciæ & angliæ reges de cõditionibus pacis cõuenerat. Idcirco ad idipm̃ Carolus arderam: anglus guynas uenit. Arderã uero conuenientibus regibus: pacis fœdus ictum eſt. De quo aliud ſcribere non poſſum: q̃ñ quidẽ eius tp̃is ſcriptor id ſe neſcire confeſſus eſt. Indicia multa regũ beniuolentiæ uiſa: qualia ſunt oſcula: dexterarũ tactus: mutui amplexus: amiciſſimæ appellatões. Carolũ em̃ anglus patrem: Carolus anglũ generũ uocabat: alternis precioſiſſimis muneribꝰ ſe donantes. Dum apud arderam reges conſultant: non uiſi ante id tp̃s imbres: grãdoq; frequens cum uehementi uento irruentes quattuor ſine intermiſſione horas principes ĩ tentorio caroli continuerunt. Altera quoq; inſequẽtis diei nocte inſurgens ſubito imbrium & uenti uiolentia: franci regis tentorii centũ & quattuor funes & tigna q̃ tabernaculum ſuſtentabant: Anglicæ uero manſionis quia demiſſiore loco diſtenta erat: q̃ttuor tantũ funes abrupit. Interea yſabella ad anglũ deducit̃: & inde ab anglis inſignibꝰ fœminis q̃ ob idipm̃ ex anglia conuenerant ſuſcepta: caliſium profecta eſt. Reges uero cũ ſe conuiuio apud anglum recreaſſent: datis atq; acceptis inuicẽ donis: alter franciã: alter angliam petit. Paulo ſupra hos dies rex hungarus de turcis inſignẽ uictoriã rettulerat: cuius rei memores turci renouato bello expeditionẽ in hungariã parant. Quã obrem ſibi conſulens hungarus ad carolũ miſſis oratoribus ſuppetias orat. Miſſi ſunt cum ingentibus copiis philippus artheſienſi coneſtabilis: Iohannes niuernenſis philippi audacis filius: Iohannes bouſſicaudus: Iohannes uienneñ. Conciacus: & alii franciæ nobilitatis proceres armoꝝ belliq; non expertes. Tranſmiſſo danubio ad hungarũ regem franci galterũ de rupibus equitẽ burgundum mittunt: petentes quid illos commodius facere liceret: quo ue itinere in turcos ducerẽt. Hungarus cui francorũ mores cogniti erant: timens ne per arrogantiam temere quicq̃ cõmitterent: turcorũ in bello gerendo conditiones modũq; galtero explanat. Nihil feſtinandũ eſſe. Hungaros qui proxime turcos incolerẽt: ſe aſſuetos habere: quos primos hoſti obiicere oportebat. Hungari regis conſiliũ parui habentes franci primas ſibi pugnandi partes arrogant. Et lubrici per oẽs uoluptates: uino ludoq; indulgentes: bonis oĩbus horrori habebantur ita ut dicere illis incolæ non dubitarent male illis aliq̃ñ propter eorũ iniquitatẽ cõceſſurum. Vbi ingentẽ turcorũ multitudinem non longe a caſtello richo in armis eſſe cognouerunt franci ductore conciaco in eos nihil metuentes incurrunt: cæduntq;. Et caſtellũ adueniente in adiutoriũ hungaro expugnant. Deinde nichopolim munitiſſimã ciuitatẽ obſident. Vbi cũ dies octodecim conſediſſent: quotidianis oppugnationibus obſeſſos uexantes: nunciũ accipiunt de turcorũ aduentu qui inſtructis militariter aciebus in eos p̃cederent. Igitur cũ hungaro rege de genere & modo præliandi conſultãt. Atq; imprimis gloriæ cupidi primã ſibi aciem (renuente hungaro) depoſcunt. id maxime contendente coneſtabili qui grauiter ferebat conciacũ ſuperiore prælio ſe p̃termiſſo uictoriam de turcis habuiſſe. Itaq; in prima ſe fronte collocant franci: quam ſibi deberi rex cõtendebat. ob eas maxime cauſas quas ſupra expoſui: tum etiã q̃ hũgarus ſuorũ mores ſpectatos habebat: audaciores fore dũ frãcos poſt ſe pugnaturos confidẽrent: neq; terga daturos: metuentes a francis ſequentibus cogi. Si contra fiat & ab iis q̃ primã aciem ducerent male depugnet̃: hungaros ſtatim fugæ ſe cõmiſſuros. Sano cõ

Fœdus inter reges frãciæ & angliæ.

Expeditio ĩ hungariam.

Digitized by Google

ſilio inſani franci non acquieuerũt. Igitur dũ quid in caſtris turcorũ fieret exploratum
hungarus mittit acies inſtruunť: francis primã ſibi arrogantibus. Erant in caſtris fran/
corũ ex priore uictoria turci captiui cõplures: qbus tametſi (fide a frãcis accepta) ſpes
eſſet ſui redimẽdi: eos tamen illico franci necant. Conſtitutis in mutuo conſpectu acie
bus: ſigno dato atrox pugna cõmittitur: ꝑliabantur acerrime chriſtiani: nec minus fe/
rox turcus depugnabat. Conciacus & iohannes uiennenſis primariã in ea pugna laudẽ
Cæduntur a turcis franci.
meruere. Sed in francos irrũpens turcus cũ noſtrorũ ordinẽ turbaſſet: multitudine mi
litum ſuperior: chriſtianũ exercitũ fudit: fugientibus hungaris qui in poſteriore acie
conſtiterant. Capti ſunt ex francis & ad turcorũ ducẽ perducti trecentũ non mediocris
conditionis uiri: inter quos iohannes comes Niuernenſis. Conciacus bouſſicaudus &
iohannes uiennenſis. Ducebať conciacus interiore tantũ tunica ueſtitutus: & uerberi/
bus inter ducẽdũ afficiebať. Cui ſic afflicto nudoq; chlamys (diuina ne an humana ne/
ſcitur ope) iniecta eſt: q̃ ad tegumentũ illi fuit. Corã poſitis captiuis: turcorũ tyrannus
eos mox occidi in præſentiarũ iubet. Bouſſicaudo tantũ & iohanni niuernenſi cũ aliis
duobus & uiginti proceribus parcitũ eſt. Illi propterea ꝙ turcis in pari fortuna quando
q; pepercisſet. Huic ꝙ magus qdam inter turcos: eũ aſſereret auctorẽ futurũ maximæ
chriſtianorũ cædis. Nã hic Iohannes burgundiæ ducatũ poſtea adeptus mirabiles in
francia diſſenſiones & ciuilia bella morteſq; excitauit. Poſt tã male geſtũ præliũ cum
chriſtianorũ cadauera iubente turco anno & menſe uno humi inſepulta iacuiſſent: nec
a fera ulla: nec ab auibus contacta ſunt: arbitrantibus hoſtibus id alimentũ feras deſpu
iſſe. Iohannis & ſuorũ concaptiuorũ redẽptio ducentorũ miliũ aureorũ nummũ fuit.
Philippus uero coneſtabilis in ipa captiuitate: atq; itẽ Cõciacus interiit priuſq̃ de redẽ
ptionis precio conueniſſet. Eius philippi cadauer aromatibus conditũ in franciã rela
tũ in diui laurẽtii templo in oppido deu ſepultũ. Guido trimolus rhodi defunctus eſt
uita: & in eo loco ſepulchro inhumatus. Henricus barrenſis orta in uenetiis peſtilẽtia
mortuus eſt. Sub his diebus ducis britãniæ filius Caroli filiã deſponſauit: cui milia
francorũ trecenta in dotẽ promiſſa ſunt. Sed non multo poſt exactis menſibus uirgo
defuncta eſt. Et francorũ regina p eos dies filiũ peperit ludouicũ: cui in baptiſmate lu/
douicus aurelianorũ dux nomen dedit. Nauarro rege ut ſupra memoraui defuncto
filius pacti memor quod cũ carolo pater inierat pãpilonenſem epm ad regẽ legat: ter/
ras repetens q̃ illi ex paterna hæreditate in normãnia ptinebant. Conſultante de hoc
rege: poſt diuerſas ſententias ea uicit: q̃ reſtituendas nauarro terras: aut ei alioquin ſa/
tiſfaciendũ dicebat. Itaq; in uaſtinio nemoſum datũ: & cũ antea comitatus eſſet: in du
catus dignitatẽ eſt ſublimatũ. Et in cãpania locis ſeparatis milia librarũ decẽ nauarro
aſſignata. Venere eodem tpe a conſtantinopolitano imperatore ad carolum legati
aduerſus turcos opem poſtulantes. Quibus aſſenſum eſt: orante ludouico aurelianorũ
duce hanc ſibi expeditionẽ cõmitti. Et baaſacus turcorũ princeps miſſo militiæ ſuæ p̃/
fecto Carolũ magnis muneribus donat. Venit quoq; (carolo remis agente) bohemo
rũ rex: uidendi caroli tantũ cauſa. Quẽ liberaliter exceptũ & donis cumulatum rex ha/
buit. Benedictus uero cui franci in pontificatu fauebant: licet põtificatui cædere cre
bris legationibus admonereť: ptinax tñ contra pſtabat. Quare cõuentu ſacerdotũ ꝓ/
cerũq; pariſii contracto: a benedicto ſecedendũ eſſe decretũ eſt. neq; admittẽdas poſt
hac gratias ad beneficia adipiſcẽda quas romani expectatiuas dicunt. Eccleſias q̃ recto
re carerent a collatoribus petendas: electiones cõfirmandas etiã exemptarũ eccleſiarũ
ſalua exẽptionis libertate. Ea a benedicto diſceſſione cognita: cardinales q cũ eo auini
one erant: ad nouãuillã ſex mililibus paſſuũ ab auinione diſtantẽ ſe contulerũt: ſuo põ
Pſeudo me/dici.
tifice deſerto. Carolo ut eſt a nobis memoratũ mentis impoti duo ex ordine augu/
ſtinenſiũ fratres mederi ſe poſſe iactauerunt. Quod quia gratũ q̃plurimis erat: ad uali/
tudinariũ regẽ introducti: capiti aliquot inciſionibus factis ex impotente moribundũ
reddiderunt. Idcirco cõpræhẽſi cũ ſe medicinæ prorſus neſcios eſſe cõfiterenť: ex pru/
dentũ conſilio ſacerdotii dignitate exutos: carnifex capite trũcauit. Quos ad id ſcelus
excitaſſe philippũ burgundũ fama vulgauit: propterea ꝙ ludouicus aurelianus iohẽm

barrenſem(q burgundi ſtudio ducebať: & magus erat)igne cõburi ꝓcuraſſet. Ortis
eodẽ tpe in anglia ꝓpter ducis lencaſtriæ necẽ ſeditiõibus: Henricus eius ducis nepos
cũ in ſuſpitione aduerſus richardũ cõiurationis ueniſſet:in franciã ſe recepit:& a Caro/
lo honorifice eſt habitus. Et p id tp̄s auctore iohanne cremaldo alexandrino patri/
archa:decimã clerus ꝑſoluit.Supatis p̄terea alueis adeo flumina exundauerũt:ut ædes
cũ iis q eas incolebant efferrent:pditis diluuio ſegetibus.Laboratũ eſt etiã grauiſſima
p oẽm francrã peſtilentia:labente anno ſalutis.M.ccc.nonageſimonono. Viſus quo/
qꝫ eſt cometes inſolitæ magnitudinis & uehementer ignitus. Superuenere præterea
anglis ſuæ calamitates rebellantibus wallis.In quos dũ richardus anglorũ rex copias
ducit:non pauci ex nobilitate in eũ conſpirant:& yſabellã reginã imprimis in arcẽ mu
nitiſſimã abducunt duobus ex oĩ eius gallica familia obſequio quotidiano relictis.Se
ditione anglorũ cognita:henricus quẽ ad carolum confugiſſe diximus animum intẽ/
dẽs:ſpem cepit res nouas moliendi.Clam igitur e francia abiens:ad anglos fertur.Al/
lexit protenus in ſuas partes richardi amicos:datiſqꝫ ad ciuitates litteris:qbus regem i
multis criminabať: paucis diebus magno ſatellitũ numero ſtipatus inceſſit: ſupplicio
quoſdã ꝓceres afficiens:ita ut partim metu:partim richardi odio:populi magna pars
henrico obtemperaret. Vbi res apud anglos innouari richardus accepit:wallia relicta
a ſuis quoqꝫ relictus eſt:qui eũ in henrici poteſtatẽ prodidere.Non ob aliã cauſam:ma
gis q̃ ꝙ cũ francis amicitia contracta caroli filiam uxorẽ duxiſſet:chereburgũqꝫ & bre/
ſtum reſtituiſſet:pace præter populi uoluntatem cõceſſa.His rationibus in publico an
glorũ conuentu diffinitũ eſt alio rege opus eſſe:henricũ magnis laudibus plæriqꝫ effe
rebant:& ante oẽs cantuarienſis archipræſul:ut factionis iniquitatem aliqua religione
palliaret:fialam promit liquoris plenã quã ad diuum thomã cantuarienſem ad ſacran
dos reges anglos cælo allatam aſſeuerat.Henrico p ſimulatam religionẽ fauere: & cõ
ciliatum ſibi populum reddere ſacerdotem uoluiſſe credo.Eam fialã Henricus poſtea
nunciis quos ad eũ carolus miſerat oſtendit.Nec differt richardũ tollere.Nam accitis
quos richardo fidiſſimos fuiſſe nouerat p eos richardum necat:ſeqꝫ regem fauentibus
anglis inſtituit.Conſcius tamẽ q̃ indigne richardi mortem carolus ferret: oratores ad
eum legat:qui de pace certo loco & tempore cõponẽda conuenirẽt.Boloniã carolus
caliſium henricus ſuos miſit.Qui de pace fruſtra diſceptantes paucorũ dierũ inducias
edixerunt. Acceptus eſt eodem tp̄e a carolo honorificentiſſime conſtãtinopoleos
imperator:q uiſendi regis cã pariſiũ aduenerat.Quẽ apud luparam diuerſatũ tantum
auctores ſcribunt:eius cauſam aduentus aliã non ponentes:non eſt tamẽ diſſimile ue
ro ea cauſa ueniſſe:ut in turcos græciæ minitantes francos cõmoueret. De yſabella
q̃ richardo nupſerat carolus pater ſollicitus:gueillũ & iohannẽ blanchetũ ad henricũ
mittit:q eam ad ſe reducerent.Qui dũ reginæ cauſam diligenter cõſtanterqꝫ agunt:an
glus in carcerẽ illos aſſeruari iubet. Vbi blanchetus ægritudine cõtracta moriť: gueil
lus poſt diuturnã ualitudinẽ cruenti uomitus:ſanitatẽ recuperat.Eo ex anglia reuerten
te:henricus yſabellã caliſiũ mittit. Vbi receptam franci ad patrẽ perduxerunt. Circi/
ter id tẽporis menſe mayo p bellouacorũ agrum grando frequens ad anſerini oui ma
gnitudinẽ:tonante cælo ſegetes quatit.Et cæleſtis ignis apud uicennas in reginæ puer
peræ cubiculo decidens thori cortinas concremauit.Sequẽti menſe iunio p dies nun
dinarũ dyoniſiani edicti par grando tabernas atqꝫ officinas mercatorũ cõplures cum
bona publicarũ ædiũ parte:quas hallas vulgus uocat diruit atqꝫ ꝓculcat. Carolo non
cõualeſcẽte:duces ludouic⁹ aurelianeñ.biturix & burgũd⁹ de admĩſtrãdis regni nego
ciis ſimultates exercebant:& burgũdus ludouico maxime inuidebat.Iram inſup auxit
aurelianus dux q amicitia cũ duce gheldrenſi neſcientibus principibus cõparata:ghel/
drẽſem qngentis equitibus ſtipatũ in pariſiorũ agrũ deduxerat.Nec inferiores copias
burgundus contraxit:ita ut in apertas iimicitias odiũ prodire nemo dubitaret.Bituri/
gum tamen dux tanto occurrens malo temporariũ remediũ attulit reconciliatis ad tẽ
pus furentibus principibus. Apparuit per eos dies a ſeptentrione ardentiſſimus co/
metes:qui timori multis fuit:non ignorantibus id pronoſticon eſſe grauioris in repu/

Diſſenſio in ter anglos.

Produnt an/gli richardũ regẽ ſuum.

Figmentũ ſa cerdotale.

Oratores a Henrico an/glo captiui.

Cæli tempe/ſtas.

Simultas in/ter principes francos.

Cometa.

blica calamitatis. Eniuero non multo poſt aurelianus dux publicis gubernaculis a Ca
rolo qui tum meliuſculus erat ꝑfectus eſt. Quam dignitatem conſecutus: mox ad rapi
nas ſe cōuertit: quoſuis ad ſoluēda uectigalia & tributū compellens: clero ad eam ſerui
tutem cōpulſo. Re cognita remorū archipſul ducis auariciæ occurrit. At contra ſeno/
nenſis archieps excōicatione feriebat aureliano non parentes: tam diuerſa erant hoim
ſtudia: ut non lege nō caritate ſed cōcupiſcentia ſua & ſacerdos & pceres in diuerſa tra/
herentur. Fauebat maxime benedicto aurelianus: & ab eo factā eſſe diſceſſionē mole/
ſte ferebat. Quā ob rem ſcholæ pariſienſis odiū in ſe cōtraxit. Nec diu poſt rebus ꝑfuit
cōibus: conſtituto burgundionū duce qui regnum adminiſtraret. Recepto magiſtratu
nouā mox exigēdæ pecuniæ formā philippus excogitauit: ſed ab antiſtite remenſi ad/
monitus deſtitit. Aurelianus poſtq̃ magiſtratu amotus eſt: ad lucēburgum cōtēdit.
Et cū lothoringiæ dux: mettenſeſq; bello decertarent: ſollicitā nauauit operā pacē cō/
ponere: honorē inde muneraq; non parua referens. Apud britones defuncto duce:
uxor eius uidua henrico anglo nubit. Quæ dū traiicere in angliā: cū tribus quos habe/
bat liberis parat: philippus burgundus magnis itineribus in britāniā pergens receptos
filios ad regem pduxit: iohannē dico richardū & arturū. Auinione uero cū benedi/
ctus palatio non egrederetur: tametſi obſidione liberatus eſſet: ueritus tamen inimico
rum inſidias ſe in arce continebat. Sed cum id carceris ſpeciem eſſe reputaret: roberti
braquemontis ope clam inde educit᷑. Naſcitur hoc tpe anni. M. cccc. ſecundi ex yſa
bella regina Carolus filiorū regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnū miſerādis
calamitatibꝰ attributū obuenit. Cōſtituitur item coneſtabilis (mortuo ſancerro) caro
lus albritus. Qui adepto magiſtratu: arces nōnullas in lemouicibus ex anglorū dn̄ati
one eripuit. Renataq; eſt inter aurelianū burgundūq; de adminiſtrandis rebus contro
uerſia. Quā occurrentes uiri ſapientes pro tpe ſedauerunt: ita ut nemini principū ſeor/
ſum: ſed oībus pariter reſpublica crederet᷑: non ſecus q̃ ſi ad paucorū moderationē mo
narchia redacta eſſet. Tria per id tp̄s matrimonia contracta fuiſſe inuenio. Carolus
ludouici aureliani filius yſabellā q̃ richardo anglo nupta fuerat uxorē accepit. Iohan/
nes caroli regis ſecundo genitus: bauari ducis qui hanoniæ comes erat filiæ copulatus
eſt. Margaretā aūt regis filiā iohannes britonū dux licet ætate minor in matrimoniū
duxit. Et philippus burgūdiæ dux ultima naturæ perſoluit: relicto iohanne niuernenſi
multorū malorū futuro auctore. Nam patris loco burgundus ſuffectus: poſtq̃ fidelita/
tis iura Carolo ꝑſtitit: perditorū hoīm conſilio ductus: aduerſus aurelianū ducē inex/
piabili odio ferebatur. Erat itaq; aurelianus excelſi animi & magnarū rerum appetens
& qui imperiū affectaret: propterea lucēburgū profectus aliquot oppida atq; arces ce
pit. de ſe opinionem bonā faciens: quaſi imperio ydoneus eſſet. inde aūt quaſi gloriæ
ſatis ſuæ fecerit digreſſus: auinionem ad benedictum uenit: laturus opem pōtifici quē
ſchola pariſienſis dignitate amouendū magnopere contendebat. Magni ſiquidē no/
minis atq; auctoritatis per id tempus ſchola ipa habebatur: ita ut ſcholaſticū offendiſ/
ſe piaculum eſſet. Inter itaq; multas ſimultates cum res tota francoꝝ ad ciuilem diſcor
diam inclinaret: nemo non fere ſtudebat ſcholæ fauorem atq; beniuolentiam ſibi cō/
parare: eo melior æſtimandus quo litteratoꝝ maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo
per eos dies pariſianis ſcholaſticis plurimū nominis atq; æſtimatiōis. Enimuero dum
ad diuam katherinam quæ ſcholaſticorū appellatur ſupplicationē haberent: quidam
ex familia caroli ſauoſii aurati equitis equo per lutum uectus: unū ex ſcholaſticis luto
inquinauit. Quem protenus ira feruens ſcholaſticus pugno percutit. Ad uociferātem
ſeruum cū reliqua ſauoſii familia armis inſtructa pcurreret: ſcholaſticos inſectās: cū ad
eccleſiæ ueſtibulum ſucceſſiſſet: neſcio quis ſagittam temere ad maiorē uſq; aram dū
ad rem diuinam ſe ſacerdos parat emittit. Quam ſcholaſtici iniuriam ulciſci properan
tes: ita apud iudices agunt: ut ſauoſii ædes unde familia prodierat ſolotenus diruerent/
tur: ipſæ uero exularet. Inter principum ſimultates regina ad aurelianum ducē ma/
gis ſpectabat. Igitur meldunū uenandi cauſa (comitante eam duce) pergens: fratri ſuo
ludouico bauariæ duci & montaguto mandat dalphinū cui aquitania commiſſa erat:

Vxor ducis britonū uiro mortuo: henrico āglo nubit.

Iohānes burgundiæ dux.

uxoremq́ eius burgundi filiam ad ſe ducant. Nec caruit ſuſpitione regina: id imperaſſe ut filiũ dalphinũ una cũ uxore duceq́ aurelian o: in germaniã traduceret. Ea re ad iohã nem burgundũ perlata: ipſe contracta amicorũ manu. Interdiu noctuq́ perſeueranti itinere pariſiũ uenit: ratus dalphini egreſſum præpedire. poſtq̃ abiiſſe comperit: feſti/ nans apud giuiſium non procul a corbolio uicũ euntes conſequitur. Recuſante baua/ ro dalphinũ reducere: burgundus ui facta dalphinũ recipit: & apud arcem luparam ſer uat. Quãobrem aurelianus collectis celeriter ſex hoĩm' milibus: uicennas cũ regina in greditur iohanne pariſii agente: quẽ bona populi pars ſequebatur: ſperãs eius ope ue/ ctigalia tolli. Res tota prorſus ad prælium inclinabat: ſed interueniente mõtaguto ho mine modeſto & prudente in gratiam duces redierunt. Et ne eorũ animi renouato li/ uore exulcerarentur: aurelianus in aquitaniam aduerſus anglos: burgundus ad caliſiũ expeditionem duxit. Extruxerat ad oppugnandũ caliſium iohannes: auctore monco/ quero equite aruerno: miræ magnitudinis fabricã ligneã: q̃ ſuppoſitis rotis facile quo quouerſum promoueri poſſet. magna eñ ſpe ducebatur oppidi capiendi. Aurelianus autẽ cum burgũ in aquitania circũuallaſſet: audito q̄ a burdegalla auxilia obſeſſis ue/ nirent: obſidionẽ ſoluit. Nec multis poſt diebus carolus utrũq́ ad ſe uocat: fati ſicut eſt mortale hoĩm genus improuidus. Nam redeuntẽ noctu domũ aurelianũ ducẽ q puer peræ reginæ gratificatus erat: ſatellites duce radulpho auctouillo interficiũt: proxime barbetæ portam dextra manu amputata: ĩ quem humi deiectũ cũ ex ducis aulicis un' ſeſe dñi protegendi cauſa proſtraſſet. ab interfectoribus trucidatus eſt: nono kalẽ. decẽ bris anno ſalutis. M. cccc. ſeptimo. Homicidæ uero peſſimo facinore patrato: in ædes artheſii comitis: ubi iohannes burgundus diuerſabatur: confugiũt. Excito ad ducis ne cem clamore atq́ tumultu: uicini occiſi corpus in proximas ædes inferunt. moxq́ ſce/ leris immanitas per ciuitatẽ circunfertur. Aduolant repente ludouicus ſiciliæ rex · du/ ceſq́ biturix & borbonius: q cari ſui cadauere cõſpecto: indignant' pariter atq́ illachry mant. Poſtera die dux ad cæleſtinorũ monaſteriũ celebri põpa effertur: ſepeliturq́ in ſacello quod poſtea inſigni pictura honeſtatũ eſt. Comitabant' funus quos dixi princi pes: & dux ipſe burgundus: quẽ necis auctorẽ extitiſſe nemo dubitauit. Nam criminis inquiſitores Robertus tuilerus & Petrus orſauerius cognito q̄ auctouillus ad diuerſo rium iohannis burgundi cũ ſuis participibus profugiſſet: quia in principum domo ho/ minẽ præhendere abſq́ dñi aſſenſu non licebat: ad burgundũ qui apud neellã cũ aliis ducibus conſilio aderat ſe conferunt. pulſatoq́ hoſtio interrogati quidnã uellent: du/ cis inquiunt burgundi petimus aſſenſum: ut eius bona cũ uenia hoĩem ſceleratũ in ei' ædibus præhendamus. Hic erat quẽ petebant aquæ baiulus: cuius inſidiis atq́ archanis delationibus necis cõſcii uſi ad homicidiũ fuerant. Cognito quid peterẽt inquiſitores burgundus expalluit. Quod ſiciliæ rex callide pcipiens: ſeorſum iohannẽ rogat: ſi ne/ cis in ſe culpã ullã haberet. Iohannes uindíce conſciẽtia admonitus lachrymas cõtine re nõ potuit: ſeq́ & crimen aperit. moxq́ conclaui tanq̃ corporis curãdi cauſa egreſſus ferociſſimi equi miniſterio uſus: ſe ex ciuitate ad ſancti maxentii pontẽ proripuit. quo tranſmiſſo: pontẽ diruere iubet: ut ſe perſequẽtibus uiã ꝓcluderet. Eo die attrebatũ ꝑ/ uenit milliaribus fere centũ a pariſiis diſtans. Elapſo parricida: ueritus carolus ne ſcæ/ leri ſcælus burgundus adiungeret: ſeq́ tuendi gratia anglorũ ſocietatẽ expeteret: bitu/ rigem ducẽ burgundi patruũ ad eũ mittit: qui hoĩem bene ſperare hortaret': bellũ oĩ/ no diſſuadens. Itaq́ iohannes tota hyeme ſe abſq́ ullius belli apparatu nunc in flãdria nunc in artheſio continuit. Necis cauſas burgundus complures diffamauit. Quod au/ relianus ſcilicet regnũ affectaſſet: & magos adhibuiſſet a quibus gladios duos & anu/ lum acceperat: quæ Carolo regi dum beluaci ageret oſtenſa eum tota cæſarie expila/ tum & paulo poſt decidentibus ſenſim unguibus imbecillem reddiderũt. Habuiſſe ꝑ/ ter hæc uirgam quæ ſemel a fœmina conſpecta: eam efficiebat libidini ducis audientẽ fuiſſe quoq́ eorum ludorum autorem ubi carolus fere exuſtus eſt iniiciente aurelia/ no facem in uilloſas ueſtes quibus luſores perſonati choriſabant. procuraſſe inſuper a/ pud pontificem benedictum. xiii. caroli a regio faſtigio miſſionem: q̄ ut mente impo

Mors aureli ani ducis.

tens ita corpore ualitudinarius eſſet. His addebat burgundus grauia ab eo concepta & accepta uectigalia: quibus aduerſus regem ſe potente nimis exaltabat. Vtcunq; hæc burgundus reſciuerit: ea tamen non aliter q̃ comperta: per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica contione pariſii habita diſſeminauit. Ipſe nimirum exiſtimo inuidiſſe aureliano burgundum ne reipublicæ præ ſe magis ydoneus putaretur. Inuidia ſiquidem pares maxime exagitat. Sed alia perſequamur. Hyems autem per totos duos mẽſes decembrem & ianuarium ſolito horridior fuit. Vbi autem ſe terra (incipiente uere) laxauit: & ſe flumina glacie concreta diſſoluerunt: tanta glaciei fragmenta ingruerunt: ut mole ſua pontes deiicerent. exundanteſq; amnes domibus proſtratis incolas cum pecoribus abducerent.

Leodiẽſium ſtrages.

Adminiſtrabat per id tempus leodienſem eccleſiam iohannes bauarius guillermi hollandiæ & hanoniæ comitis frater. Et cum præſul & ſacerdos eſſet: nullo tamen die rem diuinam fecerat: ſuæ nobilitati detractum iri forte ratus: ſi preſbyterio more ſacris ſe altaribus addixiſſet. Recuſantem id pro ſuo officio facere leodienſes traiecti pertinaci obſidione concludunt. Igitur guillermus ut fratri ſubſidio eſſet: contractis ex ſua gente copiis: burgundum p nuncios orat in auxilium uenire feſtinet. Nam guillermi ſoror burgũdo nupſerat. Nõ aſpernatus orantem: iohannes exercitum cogit: ſeq; cum guillermo ſociat. Præmittũtur in agrum leodienſem leuis armaturæ milites qui ſata uicoſq; incendant. ut hoc dãno permoti leodienſes communibus patriæ incommodis (obſidione diſſoluta) ſuccurrere cogerentur. Flagrantibus paſſim agris leodienſes qui in obſidione apud traiectum erant in hoſtem mouent: quem in planicie cui hayſebagno uocabulum eſt inuentum prælio adoriuntur & uincuntur: milibus ſexdecim ex ſuis occiſis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus uictorem exercitum ad pariſios duceret quibus erat tum temporis acceptiſſimus: aſſumpta cum ſuis liberis uxore: turonum ſe tranſfert: comitantibus eum francorum primoribus principibus. Quod ubi iohannes burgundus cognouit: guillermum hãnoniæ comitem ſollicitat: ſecum in franciam cum exercitu proficiſci: non aliam ob rem q̃ ut regem & dalphinum cui filia eius nupta eſſet pariſium reuocaret. Erant guillermo multæ cauſæ quamobrem a bello abhorrebat: affinitas atq; cognatio. Burgundo enim guillermi ſoror matrimonio coniuncta: reginæ autem conſobrinus ipſe erat: & filiam eius unicam ſibi hæredem alter ex Caroli liberis deſponſauerat. Eam ob rem ad pacem procliuior ultro citroq; oratoribus miſſis: regem carnotum proficiſci impetrat. quo iohannes ad eum uenire non differret. Carnoti conuentu habito: burgundus cum duce aureliano paciſcitur. iurantq; uiciſſim duces: nunq̃ poſthac inimicitias in alterutrum exercere. At longe ſecus non multo poſt tempore accidit. Nec fidei obſeruantia: nec iuriſiurandi religio irritatis animis momentum habuit ullum. pariſium tamen Carolus reuerſus eſt.

De ſchola pariſienſis.

Quo tempore duos ex ſchola pariſiaca ſcholaſticos propter cædem a ſe factam cum guillermus tignonuillus pariſianus præſes: ad patibulum noctu appenſos ſtrangulare iuſſiſſet: ne ſi ſegnius feciſſet homicidæ liberarentur: coactus eſt (ſchola apud iudices ſuam ignominiam perſequente) ſcholaſticos patibulo depoſitos (oſculo mortuis exhibito) & lecticæ impoſitos eccleſiæ reſtituere. aurigante carnifice qui equo inſidens lineam inſtar ſacerdotis ueſtem induerat. Eorum ſcholaſticorum etiam nunc ſepulchrum in porticu diui maturini pariſienſis cum epigrammate uiſitur. Eadem tẽpeſtate bouſſicaudus qui genuenſibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens gaucurtum a Carolo ad ſe cum ualida manu miſſum in pedemonte excepit. duxitq; placẽtiam: qua recepta: pado traiecto: mediolanum mouet. Cui iohannes maria mediolani dux pacato animo occurrit: atq; in ciuitatem admiſit: fide illi ſubiectionis & obedientiæ tanq̃ regis uicario præſtita.

Lombardorum in francos perfidia.

Dum hæc mediolani a bouſſicaudo geruntur marchio montiſferrati & comes franciſcus (proditoribus aliquot genuenſibus) ciuitatem occupãt. occiſis francis quos inuentos habuerunt. Et arce quam caſtelletum uocãt recepta: tholetonem arcis præfectũ interimunt. Quod ubi mediolani nunciatũ eſt: ciues in frãcos cædem meditantur. Sed eius rei certior factus bouſſicaudus militẽ in armis p eã noctẽ

excubare iubet: nec ceſſat continenter per urbem cũ armatis incedere. Mane facto du/
cis fidei ciuitatẽ ſub iureiurando cõmittit: atq; ita ciuitate egreditur. Abeuntibus fran/
cis: mox a fide atq; iureiurando mediolanenſes deciſcunt: & francos qui laxandi animi
cauſa mediolani reſtiterant depræhenſos iohannes maria perfidus ſuis canibus deuo/
randos obiecit. Bouſſicaudus genuã recuperare conatus: cum fruſtra ſe niti intellexit:
ad pedemontiũ principẽ cũ gaucurto & copiis profectus eſt. Quorũ egregia opera cõ
tra marchionẽ montiſferrati uſus princeps: nõnulla oppida arceſq; cum cepiſſet: fran/
ci alpibus ſuperatis ad carolum reuertuntur. Erat tũ pariſii nauarrus rex qui cum bur

Rex nauar/ ræ burgundi ſocius.

gundo ſocietate inita turbatiora oĩa fecit. Montagutũ enim regii palatii præfectum: q
illorũ cœptis obſiſtebat grauis & fidus imprimis conſiliarius capite dãnant cenſore pe
tro eſſaro pariſiorũ præpoſito. Qui mox ex nauarri atq; burgundi ſententia ærarii & re
giæ pecuniæ adminiſtrationẽ uſurpauit: deputatis ex ſua cognatione qui carolo in offi
ciis palatinis obſequerentur. Officio quidam amoti & ſuis fortunis ſpoliati ad aure/
lianũ ducem abierunt de duce burgundo querimoniã proferentes: qui nihil eorum q̃
carnoti iurata erant obſeruaret. Quare parcitus ira aurelianus: ſuarũ partium proceres
accerſit. Conuenere ad eum in arce uiceſtriæ non longe a pariſio duces biturix borbo
nius & alenconius: comites uero richemontus albretus coneſtabilis armygniacus: &
alii non pauci proceres. Quibus animus erat ſuorũ iniuriam ulciſcendi. At contra bur/
gundus non ignarus quid aduerſus eum aurelianus moliretur: pariſiũ petit copias ſe/
cũ ducẽs: caſtris inter ſiluanectũ luparãq; uicũ poſitis. Burgundo frater erat anthonius
dux brabãtinus qui ſolertiſſimo ſtudio curauit ducũ cõtrouerſias cõponere: nec deſti/
tit donec mutuo ſe amore principes complexi animos ferociamq; ponerent. Rebus
utcunq; ſedatis: burgundus in picardiam abiit relicto pariſii petro eſſaro qui ciuitatem
moderaretur. Hic ad ſuam tutelam lanios quos miniſterio uſuq; ſanguinarios eſſe ſcie
bat in conſortium admittit aduerſus aurelianæ partis ſectatores. præhendit imprimis
uinetum deſpinoſum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tandem ſuſ
pendit q aureliano faueret. Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu
hanum primas copias ad præſidium mittit: imperans ut burgundi incœptatõnibus ob
ſiſterent. Qua re cognita burgundus cõtractis ex flandria ſexdecim hoĩm milibus ob/
ſidere hanum feſtinat. Concuſſa mox tormentis porta: quæ ad ſanctum quintinum du
cit cum corruiſſet: hi qui intra oppidum erant ad aurelianũ ducem qui apud chãnium
agebat ſe recipiunt. Deſertum præſidio hannũ poſtq̃ flamingi populati ſunt: in flandri
am conuerſi non ui non precibus neq; ullis minis a burgundo retineri potuere. Eapro/
pter ad anglos miſſis nunciis: auxilium impetrat. Aurelianus autẽ ratus per burgun
di abſentiam pariſios ſibi audituros: ponte apud uerberiam facto: yſaram amnẽ tranſ/
mittit. Inde ad ſanctum dyoniſium: quã auraicenſis princeps iohannes cabilonus bur
gundi noĩe occupabat: mouet. At quia non multũ munitus locus erat deditione facta
princeps auraicenſis iureiurando adigitur: nullo unq̃ tempore aduerſus aurelianũ ar/
ma capturũ. Interim gaucurtus ſancti clodoaldi põtem nocte ſuffuratus eſt. Id ubi au/
relianus cognouit ſuarũ copiarum partem ad pontis præſidiũ collocat. Nec ſegnior
burgundus per pontem melentum pariſium uadẽs: poſtridie q̃ ad ciuitatem uenit ſan/
cti clodoaldi pontem recuperat: occiſis mille prope britonibus pontis præſidio ab au/
reliano deputatis. Quibus priuſq̃ ſubſidio adueniret ponte iam burgũdus potiebatur.
Nocte inſequenti remeante pariſium burgundo: aurelianus extructo e conſpectu ſan/
cti dyoniſii ſupra ſequanam ponte: caſteldunum propere ſe contulit. At burgundus aſ
ſumpto carolo rege: atq; dalphino: ſtampas mouet: oppidũq; occupat. Præmiſit inde
puiſetum belſiæ oppidum cum duobus hoĩm milibus iacobum marchiæ comitem in
quem barbazanus cum gaucurto quadringentis militibus ſtipatus ex aurelianis adue
niens: comitẽ capit. captũ in arce bituricenſi ſeruat. Reliqui audito comitis infortunio
ſtampas ad burgundũ redierunt. Qui una cũ rege & dalphino ad pariſios ſe conuertit:
dimiſſo domũ exercitu: angliſq;. Duces aũt biturix & aurelianus aĩaduertentes bur
gundũ auxiliares ſibi feciſſe anglos: & nunc dimiſiſſe: albretũ confeſtim ad henricum

Digitized by Google

angliæ rege ire iubent: qui auxilium ab eo petat. Audiuit nō illiberaliter anglus albretum: & thomam filium ſuum clarētiæ ducem: & cum eo eboracenſem: iohannē quoq; cornubieñ. cum octingentis equitibus & ſagittariis mille in franciam ad duces mittit.

Interea dum hæc aguntur: iohannes burgundus conceperat aīo bituriges obſidere: atq; ob idipm̄ dñm de hely cum bona militum manu linieras p̄miſerat. Quod ubi dux borbonius accepit ex bituricenſi ciuitate ſub lucem mouens: copiarū ductorē inuadit: ſed dilapſus in arcem ſuos prædæ borboniorū obiecit. At burgundus aſſidue regē dalphinūq; ſecum ducens: dum de obſidendis biturigibus cogitat: dunum regium ſexto a biturigibus lapide ſemotum imprimis capit. Deinde poſtq̄ ad unam ciuitatis portam dies quadraginta fruſtra cōſedit. Alteram quæ ſancti priuati dicitur circūuallat. Eo ad eum ſe contulit cum ſexcētis militibus ſiciliæ rex ludouicus qui partium eius erat. Cæterum ubi dalphinus certum de anglorū aduentu nuncium accepit: molitur priuſq̄ ſe cum biturigibus hoſtis coniungeret diſcordias cōponere: itaq; conuenientibus ad colloquium apud rochas non lōge a charitate principibus: cum ſe uanteram ubi rex agebat conuenire promiſiſſent non comparuere: propterea q̄ delatum eis fuerat ſi eo proficiſcerentur capiendos fore & antiſſiodorum in cuſtodia mittendos: & tandem necādos. Tanto autem flagitio cum petrus eſſarus magnopere repugnaret de re ip̄a duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiētes principum reconciliatiōem cum nemo illis ſtipendium ſolueret: bellum locum cum monaſterio populantur: & abbatem captiuum abducunt: angoliſmorum præterea ducem. Quem in angliam miſſum: centū milliū librarū pecuniæ loco q̄ eis debita eſſe dicebāt obſidem tenuerunt ānos duos & triginta. Erat autem ducis aureliæ frater. Burgundorum factio coneſtabilē eo tempore ſancti pauli comitem inſtituerat: qui apud ſanctum remigiū de planis normanniæ uicum gaucurtum prælio ſuperauit: quadringentis alterius factionis occiſis. Anno ſalutis. M.cccc.decimotertio. Quo anno lanii & carnifices pariſiorū quos ſcoriatores illa ætas appellauit autore burgundo ſeditione facta ſymonem cabocheum & iaqueuillum cum iohanne trecenſi medico ſibi ducem præficiunt: atq; his ductoribus ad ducis aquitani ædes profecti complures ex aulicis quos nomine ſcriptos habebant furentes ſibi tradi petunt. Eius clamoris cauſas neſciens dalphinus: ad burgundum qui coram aderat orationem uertens: familiam, inquit meam quam hic furēs populus depoſcit tuæ fidei iohannes ducendam quo uoles committo: donec ferocia hæc deferueſcat. Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices uoluerunt eoſq; domum ſuam præſens duxit. Eodem die petrus eſſarus qui ſancti anthonii propugnaculo præerat fide a burgundo accepta q̄ nullo incommodo uexaretur propugnaculo egreſſus captus & in uinculis habitus eſt. moxq; propugnaculum recipientes latrimolus & enguerrandus bournouillus cuncta quæ eſſari erant prædantur & exportant. Præhenſionis eſſari cauſas burgundus in vulgus diſſeminat: illum regiis officiis abuſum cōtra leges eſſe. Monetam diminuiſſe ex quo furto peculium ſibi ingens diuitiaſq; comparaſſet. Pulchre equidem in prouerbio galli habent: eo tempore canem rabie maxime agitari cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducitur ad ſupplicium eſſarus & capite plectitur. Obtinuere tamen amici ut ſepulchro inferretur quod apud diui maturini pariſienſis ædem iuxta primarium altare uiſitur. Nec ſatis burgundo fuit iacobū riuerium equitem nominatiſſimum in uinculis interiiſſe uel (ut creditum eſt) trucidatum eſſe: niſi etiam mortuo caput fuiſſet amputatum. Necatus eſt præterea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illuſtris. In nobiles quoq; fœminas: quæ reginæ famulabantur carnificum ſæuitia graſſata eſt: burgundo auctore: cui maxime aſſentabatur iaqueuillus publicam adminiſtrationem affectans. Sed hæc flagitia non ferentes henricus de marla primus parlamenti præſes: & iohannes iuuenellus aggregata ſibi ciuium non imbecilli manu: regem dalphinumq; adeunt manifeſtantes præſentis temporis iniquam conditionem: necis plena omnia eſſe. Apud perditos homines regnum atq; imperium extare. Magiſtratibus tantum licere: quantum illi permitterent: ducem aurelianum uernonæ cum ſuis in armis eſſe: qui concordiā bonis le-

Burgundi iohānis nequicia.

Eſſarus necatur.

gibus non recuſaret. Periculis niſi occurrat rempublicam peſſum breui ire. Præſidentis oratione excitus dalphinus ducibus biturige & borbonio accerſitis: una cum populo qui ad eum conuenerat egreſſus: familiam a ſe abductam & reginæ fœminas (recuſante burgundo) uinculis emittit. Carnifices autem dalphini potentiam metuentes: hac atq; illac diſperſi in burgundi terras perfugerunt. Nec cunctatus dalphinus aurelianum ducem ad ſe uocat. Quod poſtq̃ burgundus accepit: ueritus ne adueniens hoſtis de paterna nece iudicium poſtularet: ciuitate abire conſtituit: explorans quo id modo ſine ſuſpitione facere poſſet. Itaq; per carolum ſaueuſum regi admodum familiarem regem uenatum in bondiſium ſaltum educit: quo cum & ipſe pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed ſtipatus rex magna pariſienſium ciuium manu abduci non potuit: atq; ita burgundus per compendium ſueſſioneq; iter faciens præſidiis impoſitis artheſium petit. Interim aurelianus Adueniens pariſii hibernauit: cui ſe belli et pacis ſocios Ludouicus ſiciliæ rex et dux andegauus coniunxerunt: remiſſa burgundo filia quam Ludouici filius deſponſauerat. Et quo amicitiæ arctius uinculum eſſet: Carolus regis filiorum quartus Mariam Andegaui filiam accepit uxorem. Principibus mutua amicitia conciliatis: rex compendium quod a burgundo præſidio tenebatur: recepit. Inde Sueſſionem ducens: quia (dum ciuitas oppgnatur). Nothus quidam ex Borboniorum familia ſagitta iugulo ictus interiſſet: Sueſſio in prædam militi data eſt. Nec ab eccleſiis temperauit: furor militaris. Sueſſio diripitur

Sueſſione direpta Carolus laudunum ſe contulit. Quo Niuernenſis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat: nullo tempore ſuppetias laturum fratri. Profectus inde rex ad ſanctum Quintinum uiromandorum ualidiſſimum oppidum nuntium accipit de burgundorum aduentu: quos iohannes ad e attrebatum uenire iuſſiſſet: aduerſum quos prodeuntibus barri borboniiq; ducibus cum alenconii atq; armigniaci comitibus. Captis inter fugandum aliquot burgundis et guydone de barro: reliqui tandem attrebatum peruenere. Quo rex mouens obſidione attrebatum circũcingit. Demum per hollandiæ dominam quæ burgundi ſoror erat rebus compoſitis: rex pariſium remeauit. Eodem tempore apud conſtantiam rheni ciuitatẽ ſynodus uniuerſalis habita eſt. Vbi iohannes uigeſimus tertius ob crimina ſibi obiecta in inſula marci prope conſtantiam cuſtodiæ traditus pontificatu priuatur. Nec multo poſt gregorius duodecimus & benedictus duodecimus qui ſe pontifices pertinaciſſime prædicabant dignitate pontificia ſe abdicantes liberam eligendi pontificem poteſtatẽ concilio præbuerunt. Electuſq; eſt otho colũna qui martinus quintus appellatus eſt. Poſtq̃ annos quattuor: eccleſia uero paſtore caruiſſet. Et uenientes a henrico angliæ rege ad Carolum oratores cum peterent catherinam Caroli filiam ſuo regi dari uxorem: reſponſum acceperunt non eſſe carolo ocium huic rei animum intendendi: q̃obrem diſcedere in angliam parati oratores duci ſe harfleum petunt: non q̃ breuior (ut ipſi ſimulabant) per eum portum nauigatio eſſet: ſed reuera quia nouerant Henricum claſſem ad traiiciendum in franciam exercitum inſtructam habere: cupere propterea locum exploratum ſibi eſſe ut portus naturam munitionemq; ſuo regi referrent. Non multo poſt tempore henricus harfleum adnauigat. Vbi ſtoteuilla arcis beluacenſis præfectus: baqueuilla & lyonetus braquemontus præſidio affuerunt concedente paulo poſt ad eos gaucurto. Aſtabat ad ſubſidium apud caudebecum cum mille quingentis equitibus bouſſicaudus: apudq; honfleum: quæ arx in conſpectu harflei ſita eſt: agebat cum totidem armatis Albretus coneſtabilis: ut egreſſos nauibus ad frumentationem et pabulationem anglos prohiberent: atq; interciperent. Sed nihil commeatus diſcedens domo henricus omiſerat. Adeo enim rebus neceſſariis claſſem oppleuerat: ut nihil foris petendum eſſet. Itaq; tam pertinaci obſidione franci circumſepti Harfleum hoſti dedunt. Ea lege: ut tunc liberi facti ſi priuſq̃ Henricus Caliſium repeteret a francis non inuaderetur: ſe captiuos ipſi Caliſii repræſentarent. Relictis ad Harflei cuſtodiam præſidiis Henricus Caliſium uerſus cum ſuis contendit. Id poſtq̃ coneſtabilis Albretus cognouit: Carolo indicat. Igitur mit-

tuntur per omnem franciam nuntii qui nobilitatem ad arma uocent aduerſus anglos
quibuſcum priuſq̄ artheſio abirent prælio decertare carolus conſtituiſſet. Interim al
bretus & bouſſicaudus mareſcallus abbatiſuillam petentes quindecim totos dies an/
glum tranſmittere ſomam amnem prohibent. Deniq; inuento inter corbiam pe/
ronamq; traiectu: amnem henricus tranſmittit. Indignati propterea franci q; hoſtis ſi
ne ulla concertatione ab eis dilaberetur: duces barri atq; borbonii & niuernēſis comes
anglo diem ad præliandum per caduceatorem dicunt. Qui rem ſibi acceptam eſſe ſi/
mulans: præliandi ſe poteſtatem facturum eſſe promiſit. Sed fefellit henricus expectā
tes francos: & per bellamquercum caliſium petere properabat. Qua re cognita duces
uiam hoſti præcludunt: atq; ad regem qui rothomagi erat mittunt precantes prælio
adeſſe curet. At biturigum dux non contentus totis copiis uno in loco pugnam indi/
ctam eſſe memorq; cladis apud pictauos acceptæ carolum rothomagi continuit ſatius
eſſe dictitans prælio tantum uinci q̄ et prælium unacum rege amittere. Nihilominus
franci caſtra apud blangium metantes hoſtem ultra progredi prohibebāt parati omnī
modo manu prælium conſerere. Verum anglus impetratis uſq; craſtinum induciis
acies interim inſtruxit. Venit interea ad francorum exercitum aurelianus dux cum du
ce brabantino confluentibus inſuper undiq; militibus francis. Prius tamen q̄ acies pro
currerēt duces ad hoſtem miſere guyſcardum dalphinum hugonem de traſſy & petrū
de hely ſciſcitatum quid daturus eſſet: ſi liber abire in angliam permitteretur. Reſpon
ſi (præter aurelianum ducem) nemo conſcius fuit. Ad inſequentem autem modum
ſuas franci acies ordinauerūt. Primam frontem agebant albretus & bouſſicaudus ma
reſcallus tria equitum millia habentes. Hos ſequebantur in primis aurelianus dux cū
ſexcentis equitibus: dux borbonius mille ducentos equites ducēs: edouardus dux bar
ri ſexcentis militibus ſtipatus: niuernenſis comes mille ducentorum hominū ductor.
Poſt hos ordine compoſito incedebant robertus barrenſis & daumallus comes cum
quadringentis equitibus. Comes deu trecentis præerat. Totidem ducebat uandemō/
tus comes: roſſius comes ducentos. Aderat quoq; brabantinus comes quem hanno/
nienſes ſequebantur. Nam ex ſuis perpaucos eduxerat. Iohanni barrenſi lothoringi
ducis fratri ducenti parebant. In ſubſidiis dextrum cornu richemontus comes & cum
eo ſexcenti equites tuebantur. Siniſtrum uindocinenſis comes totidem ſtipatus arma
tis aſſeruabat. Armatorum ſumma nobilium decem millium fuit præter peditum &
humilis coditionis hominum ingentem multitudinem. In anglorum exercitu mille
quingentos equites & peditum ſagittariorum octodecim millia eſſe fama referebat.
Ordinatis aciebus albretus ualidam equitum manum anglos adoriri imperauerat: du
cibus gaufrido bouſſicaudo: grauilla: trimolo: helipueto brabantino: iohanne denge/
no: aleammo champeo: roberto thralo: & pichone de turre. Qui protenus mouentes
neglecto albreti imperio ad primū conflictum fugæ perpetuo ſe dedecore cōmiſerūt
Anglus autem explorato francorum ſtatu: cum eos negligenter agere: quoſdam ad
ignem (uelut frigeentes) torpere (id em̄ ſub extremo octobri menſe gerebat̄) alios
per agrum palantes equos curare: & ad paſcendum ducere quaſi hoſtem tam propin/
quum parui æſtimarent ipe in incompoſitos ſigno dato repēte ſuos educit. Mox atro
ci commiſſo prælio: cecidere francorum millia quattuor genere illuſtri. Anglorꝫ qua
dringenti cum duce eboracenſi henrici fratre. In hoſtis poteſtatem uiui uenere aure/
lianus & borbonius duces: Comites deu: uindocinēſis & richemontus cum bouſſicau
do mareſcallo. Quos in angliam henricus captiuos duxit. Prælio non affuit dux bri/
tonum licet librarum centū millia ad ſtipendium militum a rege cum ciuitate maclo
uienſi accepiſſet: donatus inſuper eſſet aureo equo cuius frenum ſellaq; gemmis pluri
mis atq; precioſis ornata erant. Eius equi precium quinquaginta millium aureorū fu/
it. Blangiana clade affectus rex francus: armigniacum comitem coneſtabilē inſtituit
hominem potentem atq; armis ſtrennuū. Qui armigniacenſium copiis inſtructus: ad
regem confeſtim uenit. Per eoſdem dies Iohannes burgundorum dux contracto
exercitu cum trecas acceſſiſſet miſſis ad eum reginaldo dēgeno & iohāne maleſtreto

brioci epiſcopo:offert carolus picardiæ adminiſtrationem ſi in anglos bellum gerere
non recuſet. His reſpõdet ſe propterea ueniſſe ut regem dalphinumq; generum ſuum
conueniat. Reuertẽtibus nũtiis rex cum hominẽ armatum ad ſe admittere nollet lit
teras illico ad uicinas urbes dat:ne burgundũ accipiant. Latiniaci tamen qui ad ſequa/
nam pariſienſis agri ſunt ducem & exercitum intra oppidum admiſerunt ubi ab idibus
nouembribus uſq; martii nonas hibernauit. Interim circiter dominicũ natalẽ dalphi/
nus obiit mortem tumulo apud diuam mariam pariſieñ. impoſitus. Defuncto dalphi/
no armigniacus & tanguydus de caſtro pariſianus prætor ciuitatis cuſtodiæ deſignan
tur & carolus pontiniaci comes regis filius præfectus pariſiorum quem capitaneum ap
pellant inſtitutus: miſſis ad hannoniæ comitem oratoribus ut carolum qui dalphinus
iam eſſet & cuius curam gerebat ad præfecturam obeundam pariſium deduceret: mo/
do burgundus abſit qui rerum adminiſtrationẽ magnopere affectabat. Tradunt hy
ſtorici ſigiſmũdum alemanniæ imperatorem eodem anno qui fuit domini quadrin/
genteſimus decimuſſextus ſupra mille ad carolum: deinde ad henricum conciliandæ
pacis cauſa incaſſum ueniſſe. Quo tempore apud ualemontem armigniacus cum ui/
cecomite narbonenſi anglos fugauit: quadringentis occiſis. Fugientem dorſeti comi/
tem henrici patruelem: dum mareſcallus longuyacus incautius perſequitur: ducentos
ex ſuis e conſpectu arflei amiſit. Sigiſmundus cum in anglia eſſet: uenere ad henricum
nuntii de ſuorum apud ualemontem cæde. Ea propter animo æger atq; indignabun/
dus: imperatorem de pace non audiuit. Interim male a francis aduerſus anglos na/
uali bello ad ſequanæ oſtia pugnatum eſt: duce uicecomite narbonenſi & montenaio
Eius incommodi cauſa in piquetum de haya & reuerium boulignum refertur: qui cũ
inſtruendæ claſſi: et ſoluendis millium ſtipendiis præpoſiti eſſent: ſegniter agentes:
nec militem nauibus impoſuerant: nec a terra aliquot onerarias naues ſubduxerant:
cum in conſpectu hoſtis apparuit. A rothomagis inſuper ſeditio ſurrexit: occiſoq;
raolo gaucurto ciuitatis prætore: arcem ciues circumſederant: cuius præfectus erat io/
hannes borbonius prarelli dominus. Erat eo tempore andegauiæ dalphinus ad cu
randum funus ſoceri ſui ſiciliæ regis qui rothomagenſium defectione cognita: carnu/
tum ſe contulit: ubi nuntium accepit: burgundos ſanctum florentinum obſediſſe. Igi/
tur aduerſus illos guidonem torſeyum cum octingentis equitibus: et baliſtariis mille
confeſtim mittit. Occupauerant iam oppidum burgundi: oppidanis ſe illis ſponte de/
dentibus. Propterea franci impoſito arci firmiſſimo præſidio diſceſſerunt. Rotho/
magenſes autem cognito dalphini aduentu: demiſſiores affecti: ſeditionis culpam in
milites transferebant: a quibus quottidianis effecti eſſent iniuriis. Admiſſis rotho/
magenſium excuſationibus: dalphinus eis ueniam dat: inſtituto daumallo comite qui
ciuitati atq; arci præſideret. Interea dum rothomagi hec a dalphino geruntur: an/
gli ad touquam quæ ualidiſſima eſt in normannia arx: caſtris poſitis: eam timide ſegni
terq; ab iis qui intus erant defenſam capiunt. Et burgundus eodem tempore nuntia/
batur pariſium cum ingenti exercitu aduentare. Inter hec dubius dalphinus cui potiſ/
ſimum occurreret: decreuit pariſium proficiſci. Vix ciuitatem intrauerat ecce burgun
dus uãuis: & apud burgũ reginæ caſtra facit. Armigniacus autem & qui cum eo pariſii
erant quottidianis illum eruptionibus laceſcentes: damnificantesq; caſtra mutare coe
gerunt. Propterea ad montemlericum mouens caſtellum certis conditionibus rece/
pit. Inde in uaſtinium contendens: cum puſſiacum fruſtra obſideret: carnutum copias
mouit: quam ſciebat a dalphino recenter defeciſſe. Angli præterea cadonum falleſi/
am baiocas & ſanctum laudum ſubiugant. Nec ſtetit in fide cõiugali regina: cauſam ſu
mens: ꝙ a dalphino atq; armigniaco damnis iniuriiſq; offenſa fuiſſet. Nam cum
grandem pecuniam diuerſis templis ſeruandam crediditſſet: cancellario eius et Guil/
lermo canteo & Iohanne picardo ſcriba theſaurum prodentibus armigniacus: & pro/
uinciæ præſes Iohannes louuetus ea ſibi rapuerant. His cauſis excita mulier burgun/
dum ex carnoto accerſit. Qui feſtinatiſſimis itineribus ad regem profectus a turonen/
ſibus recepitur: captis theſauri proditoribus qui multa ſe pecunia redemerunt. Et cum

Touqua arx ab anglis ca/pitur

iohannes uinonetus arci præeſſet eam nulla ui impulſus burgũdo permiſit. Mox per turonorꝫ loca diſpoſitis præſidiis: reginam cum filia eius catherina carnotum adduxit Inde ioingny ſe contulit. Quem ad yonam amnem uſqꝫ cum ſex cẽtis ſupra mille equitibus perſecutus armigniacus: quia increſcẽtem ymbribus amnem tranſmittere non poterat retro conuerſus eſt. Senonẽſes tunc temporis burgundorum partes ſecuti a rege defecerant: eam ob rem pariſiani duce tanguido eorum prætore ciuitatem illorum obſident. Qui circũſeſſione arctati: cum de deditione facienda obſides dediſſent: audientes ſubſidium illis a burgundia uenire deditionem ad obſidum perniciẽ omiſerũt. Nam eorum obſidibus capita ſecuri percuſſa ſunt.

Auraicenſis princeps

In linguam occitanam per id tẽpus auraicenſis princeps burgundæ factionis opinatiſſimus ſectator: expeditionem deſumpſit. In quem dum aruerni uiuariẽſeſqꝫ arma parant: ipſe magnam regionis partẽ occupat: præter uillam nouam & bellocarum. Anno deinde chriſtianæ gratiæ. M. cccc. xviii. menſe mayo: iohannes uillerius inſulæ adæ dominus: trecentis bellacibus atqꝫ ſanguinariis ſatellitibus ſtipatus noctu pariſium ingreditur patefaciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri clauem ciuitatis ſuſtulerat. Iamqꝫ ad mediam ciuitatẽ nullo percipiente peruenerat cum ſuos clamare pacem & ſalutẽ burgundo uillerius iubet.

Iohannis uillerii crudelitas

Ad pacis nomen iiqꝫ burgundæ factionis erãt excitati: andreana ꝓtinꝰ cruce deſumpta (id eñ erat eius factiõis ſignũ) uillerio ſe adiũgũt. Aurelianorꝫ uero partium ſtudioſi: abditis locis utcunqꝫ melius poterant ſe credebant. Ea perſecutione cognita: dalphinus & qui cum eo erant in ſancti antonii propugnaculo ſe recipiunt. Erant autem cum iohãne uillerio ueteres regii officiales & miniſtri qui magiſtratu fuerant amoti: qui ad regem cum uillerio uenientes: innouata cum eo familiaritate atqꝫ beniuolentia: hominem mentis impotem equo impoſitum per urbem circũducunt ad populi fauorem ſibi conciliandum. Nec mora in omnes quos ſibi hoſtes eſſe arbitrarentur deſæuiũt. Atqꝫ in primis armigniacum: henricum de marla franciæ cancellarium: comitem de grandiprato: & ꝗplurimos uariæ dignitatis & potẽtiæ homĩes

Cædes

quos in cuſtodia diuerſo carcere deſtinebant: interimunt. Nam miſſo ad eos lictore: cum perditis hominibus qui ex agris ad eos defluxerant: eos e feneſtris uel pinnis præcipites in pauimentum deſilire compellebant: iohanne burgundo pariſii agente. Auctoribus quoqꝫ quem dixi uillerio: iohanne lucemburgo: carolo de lens: claudio caſtello: & guidone barrenſi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus millium quattuor fuiſſe relatum eſt. Cauſa necis ſatis erat alternæ miſerationis ſignum aut ſi qs ſua perdidiſſe quereretur. Nam qui regis erant armigniaci: qui burgundi: burgundiones per ignominiam appellabantur. Dalphinus autem cum ex propugnaculo ſancti antonii meldunum perueniſſet: accitis belli præfectis: petrus de rieux mareſcallus frãcus & barbaſanus: compluresqꝫ alii armatorum ductores ad eum profecti ſunt. Quibus cum propugnaculum antonianum repetens: tentat pariſios recuperare. Progreſſi itaqꝫ per ſancti antonii militarem uiam iam ad bauderii portam uenerant: cum domos

Inſolens miles

ciuium ingredientes: prædas agere miles cepit. Quãobrem irritatis in ſe ciuibꝰ cœpto deſtiterũt. Et dalphinus ſpe recuperandæ urbis depoſita: meldunum rediit: cõmittitqꝫ tanguido campaniæ & briæ finitimarumqꝫ urbium adminiſtrationem. Inſtituit quoqꝫ linguæ occitanæ rectorem comitem fuxi. Qui magiſtratu adepto nihil moratus: contractis copiis auraicenſem regione ad nymatenſem uſqꝫ urbem & ſancti ſpũs pontem extrudit. Interim dalphinus in turonos progrediens ciuitatem recepit: ciuibꝰ nullo

Proditio ab ancilla

damno affectis. Præerat per hos Conciaco caſtro petrus de ſantatrilla uaſco: cẽtum equites habens. Quem ancilla quam ſibi ſeruientem domi habebat hoſti (ut ꝓtenus dicam) prodit. Erat in uinculis homo ancillæ notus. eadem qua mulier patria oriũdus Hec cum ad captiuum interdum uerba faceret: Captiuus fidem interponit ſi ſe liberaret. eam in uxorẽ accepturũ. Ancilla ſpe nuptiarũ ducta: ſub puluinari quieſcentis dñi claues arcis noctu ſurripit. Et carcere recluſo uĩctiſqꝫ emiſſis: illi ad præfecti cubiculum irrumpentes hominẽ iugulant: atqꝫ opibus direptis arce potiunť acceſſito feſtinanter iohãne lucẽburgo: q in uiromãdia agebat. Illuceſcente ſole petri milites ſolitudinem

arcis e proximo uico admirantes: inſcenſis equís pars monté acutum: pars guyſam in terracia petiuere: duos præficiétes ſibi belli duces: ſtephanum uignolum qui & hyrus appellatus eſt: & potonem de ſantatrila armis per omné ætatem inſtructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum ſueſſionum ducentes cum equitibus quadraginta tm̃ lógauallum quadringentis militibus ſuperbum fundunt. Eadem quoq; fortuna uſi hectorem ſaueuſum mille armatorum ductorem in territorio laudunenſi ſuperauere. Hyrus

Pontiſaram franci per id tempus ex anglorum ſubiectione funibus in muros ſcandétes noctu recuperarunt. Henricus autem angliæ rex: primo uere inſequentis anni: q erat chriſtianæ ſalutis milleſimus quadringéteſimus decimuſnonus rothomagum circúducto milite obſedit: occaſione accepta: ex ciuium ſeditione qui præfectũ ſuum daumalum comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant: admiſſis burgundis cum duce eorum guidone boutlerio. Septem totos menſes anglus obſidionem continuauit. nihil omittés quod ad expugnationem pertineret. Nec minus cóſtanter obſeſſi reſiſtebant. Ita ut commeatus pœnuria tabeſcentes muribus ueſcerẽtur ſperantes uel burgundorũ uel dalphini ſubſidio prope diem iuuari. Sed neuter opem tulit. Nam burgundus neglexit. Dalphinus autem occupátibus anglis ſequanæ amnis aditus: ſuppetias mittere non potuit: & erat illi aliunde aduerſus iohannem burgundũ ſollicitum negocium cui copiis non ſatis potens obſiſtere nequibat. Igitur deſerti auxilio rothomagenſes in hoſtis poteſtatem uenere. Interea burgũdus diu uarius animo: anglorum ne an dalphini amicitiam ſibi compararet: tandem dalphini partes ſeq conſtituit: hortantibus maxime philippo ioſquino & iohanne tonlonguo cum nobili fœmina dña de grat. Eſt oppidum cum arce ubi amnis yonam ſequana influit: cui móſteriolum nomen eſt: pontem ad utranq; fluminis ripam habens cum ſublicio tabulato quod in portæ formam pro rerum & temporũ conditióe ſublatum uiam præcludit intrare uel egredi oppido uolétibus. In eo loco dies principum conuentioni dictus eſt Congreſſuris principibus: ne ab aulicis alteraltrius principis tumult⁹ oriretur: placuit tabulatum erigi atq; obfirmari: & ad pontis caput oppidum uerſus ex tignis & ſublicis tabernaculum extrui: in quod cum ſingulis principibus dalphino atq; burgundo decẽ delecti proceres tantum introirent. Cóuentu inito: cum hinc atq; hinc multa de præteritis iniuriis refricarent: ſubito excandens unus qui cum dalphino aderat: iohãnem burgundum necat. Hic fuiſſe creditus eſt tanguydus de caſtro aureliani ducis qui pari ſii imperante burgundo interemptus eſt maxime olim familiaris. Iohanne necato: philippus eius filius qui pariſii agebat anglis ſe coniũgit. Carolumq; regem cũ regina et catherina filia quos in poteſtate pater uiuens habebat hẽrico anglo tradit: pariſios quoq; briam campaniam atq; burgundiam adiungit. Quibus auctus henricus catherinam caroli filiam trecis uxorem accepit: non reclamante populo qui ſpem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem cóiunctos principes uideret. Facile ſiquidem populus fidem conſtantiamq; propoſita ſibi libertate commutat. Dalphinus dum hec aguntur in linguam ſe occitanam confert: ubi recepto ui ponte ſancti ſpiritus: & nymatenſi urbe recepta: comitem fuxi magiſtratu amouet inſtituto in eius locum carolo borbonio claromontenſi comite. Qui biterras a fuxẽſibus occupatas mox obſedit cepitq;. Dalphinus autem his geſtis ad bituriges turonoſq; feſtinus acceſſit. Henricus uero ex trecenſibus ſenones adoritur: ſcotorum regem quem captiuum habebat ſecum ducens ratus ſcotos qui auxiliares dalphino uenerant. Captiui regis fortunam miſeraturos & cum eo in ſcotiam reuerſuros. Sed illi parui habito rege: dalphinũ ſecuti ſunt. Subiugatis ſenonibus: moretum monſteriolumq; capit. Inde meldunum circũcingens: latus oppidi quod ad ſiluam reſpicit anglus obſidet. Alterum ubi eſt diui petri templum burgundi tenuerunt. In præſidio erat barbaſanus qui meldunũ egregie tuebatur: qui tandem frumenti copia defectus: dedere ſe anglorum poteſtati compulſus eſt. Libertate inde abeundi omnibus propoſita: præter eos qui iohannis burgundi necis conſcii haberentur. Oppido recepto: quos uoluit reos henricus deprahẽdit: & in primis barbaſanum & aliquot militum præfectos: cum alicuius nominis &

Pontiſara recuperata.

Rothomag⁹ obſeſſa

Burgũdi ducis cædes

Henricus angl⁹ catherinã caroli filiam duxit uxorẽ

Meldunũ capitur

Meldis capit potentiæ incolis quos pariſium in cuſtodiam miſit. Meldem quoq; paulo poſt anglus circũuallat & ſuppetias obſeſſis ferentem dauphemõtum dum in ciuitatem irrumpe/re feſtinat: capit. Deſperato ſubſidio: obſeſſi cum diſſidium inter ſe concitaſſent: dedi/tionem faciunt: data poteſtate militibus abeundi: præterq̃ notho de uauru eiuſq; uica/rio: quos hẽricus ad arborem ulmum quæ in uia militari pariſium uerſus procera erat: **Henricus ex margareta naſcit** ſuſpendere iuſſit. Paucis poſt diebus ipſe cum uxore in angliam traiecit: ubi pregnãs regina henricum peperit. Quo tempore comes de pointieure britonum ducem captũ in cuſtodia ſeruauit. Et clarentiæ dux henrici frater ex normannia andegauiam cum ualida armatorum phalange profectus: caſtra apud belliſortum metatus eſt. Qui ex ſcotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum: q̃ apud baugeum franci cũ ſcotis in armis eſſent: a conuiuio ſurgens. Adoriamur inquit illos in noſtra ſunt pote/ſtate. Nec pedites ulli ſed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad uicum cui paruus baugius uocabulum eſt: iohannem de cruce ſtrennuum equitem gallum offendunt. Qui conſpecto hoſte raptim cum ſuis templum ingreſſus: offirma**Clocestriæ dux occidit** tis in hoſtem portis in turrim eccleſiæ conſcendit. Vbi dum fruſtra clarentiæ dux ſe/det: reliquos inuadere frãcos appropat. Præcedebat aciem dux ſuper galeã ſertũ aureum gemmis honeſtatum portans. Quem in ſe irruentem franci inter primos necant. & cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & ſombreſſero: necnõ thoma beauforti ſombreſſeti fratre: reliqui fuga dilapſi ſunt. Qui cenomanum petentes: cum effractum pontem comperiſſent: deſumptis candidis francorum more crucibus ſe francos ſimulantes: ruricolas pontem inſtaurare compellunt: quos tranſ/miſſo ponte protenus trucidarunt: ſeq; in normanniã contulere. Interim dalphinus ex pictauis turonum ueniens: comitem bouſcaudum ſcotum coneſtabilem creat: & ad/uerſus burgundos ducens montẽmiraldum gallardonemq; in cenomania capit. Cæterum henricus ex anglia accepta fratris ſui clarentiæ ducis morte: maioribus copiis eductis: druydes id eſt drocas capit: & deinceps uindocinas adortus: baugentium cõ/tendit. Sed cum ad uada ligeris caſtris poſitis anglum tranſitu franci prohibent: henricus commeatu deſtitutus: ſecundum ligerim iter faciens in belſiam exercitum ducit: hortenſibus herbis atq; holeribus tantum uitam ſuſtentantem. In ea regione reuge/montem a ſe captum incendit: ſupplicio affecto cum ſuis commilitonibus arcis præfecto. Poſt hec ad uillam nouam quæ ad amnem yonem ſita eſt contẽdens oppidum ui occupat: atq; inde uindocinas uerſus ſe conuertens: fame peſtilentiaq; uexatus: quat/tuor ex ſuis millia amiſit: auium ferarumq; pabula: quæ per agros ſcilicet inhumata iacuerunt. His ipſis diebus iohannes foreſtanus rochebaronis dominus burgundæ factionis: aruernos ductis in eos copiis uariis incurſionibus uexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce carolo perdriaci comite in hoſtẽ progreſſi ſunt: quos ubi uenientes ad ſe hoſtes conſpiciunt: in oppidum quod ſeruereatam incolæ uocant **Seruereta oppidũ capit a francis** ſe conferunt. Franci autem nihil cunctati proxime oppidum caſtra metantur. Interim caſtris egreſſus ſagittarius quidam: molendinum quod iuxta erat petit: quippiam prædæ ſpetans. Nec diu moratus molendino ignem intulit: quo mox oppido conflagrã/te: burgundi partim ad perdriaci comitem & francos: ueniam petentes confugerunt: partim cum foreſtano per montana rochebaronẽ petiuere. Quos perſecuti franci rochebaronem & alias quæ foreſtani arces erant receperunt. Conenſes autẽ qui ligerim accolunt cum a francis obſiderent: de oppido dedendo obſides tradiderũt ſi intra cõ/**Henric⁹ moritur** ſtitutum diem ſubſidio non iuuarentur. Henricus opem conenſibus laturus morbo (quem fiacrii eſſe uulgus credit) corbolii decumbens: non multis poſt diebus defunctus eſt. At nihilominus bethforti dux conẽſibus ſuppetias tulit: & franci acceptos obſides reſtituerunt. Ex conenſibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audita henrici morte: cœptis deſiſtens in angliam: burgundi in burgundiam redierunt. Inter **Caroli ſexti mors** hec belli incommoda Carolus rex ultima naturæ perſoluit: apud ſanctum dyoniſium ſepultus. Anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo. xxii. quo etiam anno henricus mortem obierat.

Eiuſdem compendii Liber decimus.

TRium ꝓxime præcedētium regum fortuna: aduerſitatis quidē atq; miſeratiōis plena fuit. Sed queadmodum ſolidum & uegetū corp⁹ malæ ualitudinis nō confeſtim ſentit incommoda: ita ſupioris temporis locuples & diuitiarū oppletus populus tolerādis aduerſitatibus primū ſufficiens: frequētia tandem calamitatū attritus tabeſcere & quaſi obſtupeſcere cœpit. Nam toto regno hic a burgūdionibus: inde ab anglis mox ab his qui ſe rebus cōſulere dicebāt ita tumultuabat: ut dicere difficile eſſet: hoſtis ne: an francus plus damni miſerabili populo importaret. Eo quoq; fortunæ iniquitas proceſſit: ut carolo eius tempis regi: de quo ſcribere incipio bituriges tm̄ parerent: & bituricēſis rex ipſe ab hoſtibus uocaret. Quæ em̄ militum cohortes & præfecti: ſparcis locis arces & aliquot loca tenebāt: nullo ſtipendio ſuſtentati: ſicut ab hoſte cum poterant rapiebant: ita ab amico atq; obtēpante pro eorum libidine auferebāt. Per has igit malorū omniū tempeſtates carolus caroli ſexti filius rex appellatus eſt. Hēricus præterea (patre henrico defuncto) regiū frāciæ nomen uſurpabat: franciæ angliæq; ſe regem publicis priuatiſq; litteris: & forēſi ſigillo monetaq;: quam nouam cudit appellans. Itaq; cum ex uetuſtiſſima edouardi tertii q̃rela: tum ex ea quam nūc dicam cauſa franciæ regnum hēricus uendicare ſe iactitabat. Itaq; dum catherina caroli ſexti filia hērico huius henrici patri nubit: Hæ matrimonio leges dictæ ſunt. Si præ hērico uita defungeret carolus: franciæ regnū hēricus adiret. Sin contra: & ex hērico uirilis proles ſuperſtes foret: Carolo deficiēte henrici filius frāciæ principatū adipiſceret. Nulla de carolo cuius nūc geſta ſcribere aggredimur legitimo licet hærede mētione habita: tanq̃ ad eum nulla regni portio attineret. Itaq; in regia & primaria francoꝝ ciuitate henricus ipſe temporaria ambitione ſuperbiens q̃q̃ in anglia unum annū agens educaret: regia appellatione atq; adminiſtratione uſus eſt: ebetis quidem ingenii nec ſatis ad regiam maieſtatē idonei. Cui tametſi illuſtre exordium fortuna conceſſit: deſeruit tñ & utroq; tandem regno extruſum miſera ſeruiture ſeneſcentē affecit.

Carol⁹ ſeptimus rex

Hēric⁹ angl⁹ pſeudo rex

Ad primas hērici gloriolas & faſtus Carolus intētiore aïo nixuq; erectus: armis ius tueri: & hoſtem extrudere regno tētauit uictis aliqñ: atq; interdū uincentibus francis. Nuſq̃ tñ per eos dies totis copiis pugnatum eſt. Sed ut caſu ſe milites offendebāt occaſione captata: repētina prælia comittebāt. Inter quæ illud inſigne fuit quod a ſalſeberiēſi & ſufforto anglis comitibus dum cranantū obſident cōmiſſum eſt Vbi dum boucarius coneſtabilis & almaricus ſeueracus ſeneſcallus a carolo miſſi liberare obſeſſos magnis uiribus contēdunt duobus ex ſuis millibus occiſis: ipſe coneſtabilis uiuus capit. Quo fere tempore aliud contraria admodū ſorte a iohāne haricurto comite daumalo apud broſſimerā aduerſus anglos quaſi ludente fortuna geſtum memorat. Ex normānia duce thoma poullo: angli ꝑfecti: incurſionibus p andegauēſem cenomanūq; agrum factis: cum apud ſegreyum caſtrum aliquos dies caſtra habuiſſēt obſidibus acceptis: captiuiſq; abductis & abactis pecoribus: normāniā repetere conſtituerūt. In eo igitur uiculo inſtructa acie ſe ſiſtēs daumallus hoſtē expectat: præmiſſis octoginta eqtibus: duce ambroſio de loro & ludouico tromargo: q hoſtis aduentū explorarēt. Quē ubi cōſpexere: aïoſi in eū feruntur. Sed q in prima fronte angli pedites incedebāt: ſinguli ſingulos pacutos ſibi pallos ueteri ſuo more præſtituūt. Quare franci eqtes a pedite anglo ſenſim diuertētes in poſtremā aciem incurrūt: ita ut turbatis ordinibus peditē āglū ſimul cum equitibus pugnare coegerit. Interim adueniēs cū ſuis daumallus: præliū acerrime cōmittit fuditq; hoſtē. recupatis obſidibus atq; captiuis cū millibus boū duodecim. Ex anglis eo prælio q̃dringenti ſupra mille ceciderūt præter eos qui fugiētes necati ſunt. Ex francis eques unus auratus iohannes ruffus cum aliis paucis deſideratus eſt. Ex angloꝝ toto numero centū oīno euaſere Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone. Victoria potit⁹ daumall⁹ in normāniā p abrincas ad ſctm̄ laudū uſq; ꝓgreſſus: tādem in cenomaniā reuerſus eſt: præda onuſtus & gloria clarus.

Haricurt⁹ anglos uincit

Per id tempus ſalſeberienſis comes anglus ſedanam briæ oppidum circumſedit: &

Sedana ab āglis capit

expugnauit: occiſis inter oppugnandũ quadraginta francis cum eorum præfecto guillermo marino: & totidem ex imperio comitis furcis ſuſpẽſis. In normánia uero cũ ſancti michaelis montẽ qui in æſtuario maris eſt britániam uerſus angl' circũuallaret turriculis ex materia ad militis ſtationem per montis ambitum extructis: magniſq; nauibus & milite & commeatu inſtructis: ne quid ad obſeſſos importari poſſet mirabili rerũ pœnuria incolas affecit. Donec comparata apud ſanctũ malum claſſe: belli fort' britonum admiraldus anglos inuadere fœliciter tentauit. Nam ita nauali prælio ſuperior extitit: ut anglis copioſo numero occiſis obſidionem diſſoluerit. Ab obſidione dimoti angli. ardonem tribus paſſuum millibus a monte diſtantem fugiẽtes: in eo loco propugnaculum quod baſtildam vulgus appellat extruũt. Ex quo i arenas freqũeter progreſſi leuia cum iis qui in præſidio apud ſanctum michaelem erant prælia committebant: donec iohannẽ conlóceus normánus eques (ſicut inter eum & michaelianos conuenerat) ſtatuto die aduenienſ: repertos in arena anglos ad ducentos occidit: Capto nicolao bourdero anglo opulento homine.

Mons ſancti michaeliſ obſidetur

Venit eodem tempore rupellá comes glaſcueñ. ſcotus quinq; armatorũ millia ducẽs ut carolo regi auxiliaris eſſet. Quẽ rex beniuolo affectu & multo honore ſuſcepit. Dux autẽ bethfortus quem franciæ regentem anglicana factio appellabat yuerum normániæ arcem obſidens: poſtq̃ mẽſes tres in negocio perſeuerat: giraudum loci præfectum eo neceſſitatis perducit: ut intra definitum diem ſi ſibi nõ auxiliarent' franci: arcem dederet. Quod cum giraud' regi per caduceatorem nũtiaſſet: Carolus ex turonis iohannẽ alenconii ducem deputat qui unacũ comite glaſcueñ: comite boucano: comite daumalo: & uicecomite narbonenſi bethfortum ab yuero propulſarent. Illi per carnutes magnis copiis iter faciẽtes certi facti ſunt giraudũ arcem bethforto dediſſe. diuerſi igit' ab yuero: uernoliũ quá anglus tenebat capiunt: quæ cum ad alenconii ducis ius pertineret: eam duci reſtituũt Ibi dum de futuro bello gerendo conſultant: bethfortus in eos mouere nũtiat'. Fuere qui prælium detrectarent: ſuperioꝝ incommodoꝝ non obliti: quæ & apud creciacum & deinde apud blangium franci accepiſſent. Alii quibus odioſus erat angloꝝ principatus. prælium ſuadebant: dedecori illis atq; timori datum iri: ſi in proximo habẽtes hoſtem pugna abſtinerent. Nam ſi nullo commiſſo prælio inde abeant: fugæ ſimilẽ diſceſſum eorum eſſe. Vicit ſentẽtia hec: quæ infœlicem habuit exitum. Egreſſi uernolio franci: in proximo agro acies inſtruũt. Et utriq; cornu equitatus partem diſtribuunt. Bethfortus interim ordinato agmine incedens: mox ubi in conſpectu aſtitit: fráci prælium conſerũt. Lombardi equites numero quadringenti quibus mandatum erat i primam hoſtium aciem irrumpere cum primos infrõte obuios fudiſſent prædæ auidi ad diripienda caſtra magis q̃ ad feriendum hoſtem operam nauauerũt. Qui autem alteri cornu præerant equites franci cum ſe in primá ſagittarioꝝ frontem intuliſſent: anglos fundunt: diſſipant: occidũtq;. ita ut facile hoſtis exiſtimaret uictoriam penes francos eſſe. Sed bethfortus ſuos reuocans & fortiter pugnare cohortatus: prælíũ inſtaurat frácoſq; euicit. Ex quibus cecidere glaſcuẽſis comes cum filio iameto: Comes boucanus daumalus: uicecomes narbonẽſis: comes uentadorus grauilla: belſautus: carolus bon' antonius cahorſus malicornus: guillermus de palude: alii præterea ad numerũ quinq; millium. Capti fuere alenconius dux & eius nothus: & taietanus franciæ mareſcallus. Potiti uictoria angli uernolium recipiunt: dimiſſis libere francis qui oppidũ tenebát.

Pugna apud uernolium

Salberiẽſis poſt hec comes collectis copiis dum cenomanũ eius obſidẽdæ cauſa p'git: guillermus porcus eques ex inſidiis quas nõ procul a ſagio poſuerat: in anglos inſiliens complures nullo ſuo damno interemit & cepit. Nihilo tamen ſegnius ſalberiẽſis præteriẽs cenomanũ duxit: quam tormẽtis labefactam tádem ſubiugat: data frácis abeundi poteſtate: cum ei mille quingẽtos aureos perſoluiſſent. Mouit inde ad ſanctam ſuſannam eiuſdẽ regiõis ualidum oppidum. Cui ambroſius delorus præfect' erat Dura obſidio fuit: quippe quæ & anglorum cõtinua oppugnatione & francorum uirili defenſione vulnerum & mortis plena extitit. ¶Habebat anglus tormẽta nouem: quas bombardas dicunt quibus oppidi muros cõtinenter quatiebat: ita ut paucis diebus tñ

Cenomanũ capitur

muri deiecerit quātum arcu emitti ſagitta poteſt. Igitur cōpulſus neceſſitate delorus
deditionem fecit: duobus ſcutoꝝ millibus pro ſua ſuorumq; libertate hoſti perſolutis
Cepit præterea ſalſeberiēſis arcem menā cui inhes nomen incolæ dicūt: cepit & ferita-
tem bernardi quarto menſe poſtq̄ eam circūſediſſet. Liberatus ex eodem tempore
ex angloꝝ poteſtate arturus richemōtus comes britonum ducis frater: ad carolum q
andegauis agebat ex anglia uenit: & ſalutandi regis & ei obſequēdi cauſa. Quē perbe-
nigne carol⁹ habuit: eūq; coneſtabilat⁹ dignitate affecit mortuo in uernoliana pugna
boucano qui eundem magiſtratū geſſerat. Paucis poſt diebus exactis. Angli cū ſanctā
ianiā dirutum olim oppidum & britonibus finitimū īſtauraſſent: poſito illic robuſtiſſi
mo ex ſuis præſidio: arturus coneſtabilis collectis uiginti hoīm millibus: ſanctāianiam
circūſidere pergit. Dum aūt quattuor totas horas in oppugnatione conſumit. Angli
per poſticum quæ ad lacum oppido proximū eſt eruptiōe facta: eius partis inſultores
partim pellunt partim interimūt: alios in ipo lacu merſos extingunt. Igitur omiſſa op
pugnatōe cum in caſtra franci reuertiſſent: exorto exercitu media nocte tumultu: oēs
deſertis caſtris tormētiſq; reclamāte arturo in ſua quiſq; remeauit. In andegauiam tñ
non multo poſt ducens guellerandū cepit. Contra uero angli remetortum arcē ceno
manenſibus abſtulerūt. Quam paucis poſt diebus ſableyus præfectus & belmanori⁹ ad
iutore ambroſio deloro ui receperūt & deinde malicornum. Quo tempore gyacus
inter regis conſiliarios primarius delatus q̄ regis fiſcum theſauroſq; ad ſuos uſus ma-
giſq̄ rei publicæ utilitatem diſpenſaret: arturi iuſſu capit̃ & in profluento demergitur.

Artur⁹ richemōtus ex anglia liberat⁹ coneſtabilis a carolo conſtituit̃

Gyacus theſaurarius demergit̃

Obſidentibus per eos dies montiſargum anglis: oppidūq; perſeuerāti oppugnatōe
premētibus: mittit arturus ad obſidionē ſoluendam: equites armatos grauillā & gau-
curtum: ſtephanūq; uignolum hyrum. Hi accepta forti militū manu: dum ad mōtiſar
gum peruenere: effractis munitionibus quibus ſe hoſtis circūſepſerat plurimis occiſis
anglos fugant. Non diſſimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambroſius delorus
aduerſus henricū blancū anglum: ducētis ſupra mille armatis ſtipatū cum ipe delorus
centum tñ & ſexaginta equites haberet. Eadem tempeſtate alēconii dux qui apud
uernoliū captus fuerat ex anglia liberatus eſt: ſolutis ob redemptionē eius ducētis au-
reoꝝ millibus quæ partim p̄ſto ipēdit: datis pro his quæ diſſoluēda reſtarēt obſidibus

Alenconii dux de captiuitate redit

Inter hec cenomanenſes angloꝝ principatū peroſi: aliquot præfectis francis accitis
eos in ciuitatem clam admittūt: comite doruało atq; albreto negociū gerētibus. Ho-
ſtes cognito frācoꝝ ingreſſu in turrē (cui orbendellæ nomē eſt) iuxta ſancti uincentii
portam propere ſe recipiūt: mittētes feſtināter ad tallebotum qui alenconiū tenebat:
ut ſuppetias illis ferat: dum ſpes extabat recuperādæ ciuitatis. Tallebotus cui paratæ ī
armis copiæ erant audito ſuoꝝ periculo magnis itineribus cenomanos petit. At franci
quaſi ſecuri rerum ſuarū: in diuerſoriis delicate ſe curātes quid hoſtis moliret̃ parum
aduertebant. Itaq; ueniēs tallebotus & a ſuis receptus per eam quam ipſi occupabant
portam ciuitatē inuadit recepitq;: exturbatis francis & iis qui deditiōis cauſa fuerāt ci
uibus ſupplicio affectis. Nec diu moratus tallebotus pontorſonē a richemōto inſtau-
ratam & ualido præſidio munitā obſidet atq; expugnat. Aurelianū quoq; ſalſeberiē
ſis comes & cum eo tallebotus & comes ſuffocus cōtracto ingenti exercitu: anguſtiſſi-
me circūcingit: ædificatis per gyrum quattuor firmiſſimis ꝓpugnaculis quibus impor
tari quicq̄ in ciuitatē facile prohibebant. Nam quæ ad ligerim amnē ſupra aurelianum
infraq; oppida ſunt anglo parebāt. Fuit tñ aurelianēſibus animus ſemper erectus: & an-
glicæ dñationis impatiēs. Quibus præterea carolus rex q̄ poterat maxime erat ſine in-
termiſſiōe ſubſidio. Et aureliani ducis nothus iohānes homo apprime militaris egre-
giam nauabat tuendæ ciuitati operam. Bouſſacus quoq; franciæ mareſcallus: cum ſte
phano hyro ciuitatē cōtinenter tutabat̃. Erant ea parte qua in belſiam uia eſt: grandia
ſuburbia & cōplures ædes ſactæ. Quæ omnia franci ne hoſti commodū afferrēt dirue
runt. Angli uero ad alterā ligeris ripam ſuburbiū cum propugnaculo pōtis occupabāt
Non tñ ita omnia complectebant̃: quin inter propugnaculū grande: cui londoniæ no
men hoſtis indiderat: & id quod ad ſanctū lupum erat multū ſpacii itercederet: qua ad

Franci negligentes.

Aurelianum ab anglis obſeſſum

obſeſſos uia patebat. Igitur ut laboráti ciuitati ſubueniret’: dux borbonius: & cum eo
ſtruatus coneſtabilis ſcotus: doruallus præterea & ſtephanus hyrus collecto iuſto ex/
ercitu: dum aurelianis ſuppetiari conſtituũt: nuntiũ accipiunt: iohannẽ faſtolũ ãglum
equitem commeatũ ex pariſiis copioſum deſumpſiſſe: & ad eos qui ĩ obſidiõe agebãt
deducere: adiutore ſymone morhiero pariſioꝝ prætore. Spe aũt intercipiẽdi cõmea/
tus adducti franci: in iohannẽ faſtolum iter cõuertunt. Ea re cognita faſtolus ex tẽpo/
re conſiliũ ſumẽs: curribus atq; uehiculis ſe ſuoſq; nõ procul ab ieuilla belſiæ oppidulo
circũſepit: & relictis equis pedes pugnat. Idem ſtruatus & doruallus cum bona frãcoꝝ
parte faciunt. Ceſſit faſtolo uictoria ſtruato dorualoq; cum ducentis ſuoꝝ occiſis. Bor
bonius uero aurelianũ cõtendit. Per eam obſidionẽ ſalſeberiẽſis comes (ex ꝓpugna/
culi feneſtra quod ad extremũ pontem eſt) ciuitatis ſitum cõtemplatus: agitabat ani/
mo quonam pacto urbem expugnaret. Cui unus ex copiarũ præfectis ei aſſentãs cum

Mors ſalſe/
berienſis co/
mitis

dixiſſet (Quam here ciuitatẽ nũc libere conſpicere potes: lapis ex tormento a ciuitate
incerto auctore emiſſus labrum feneſtræ cõcutit. Cuius fragmẽta in ſalſeberiẽſis faciẽ
diſſipata mortẽ homini poſt inſequẽs biduum intulere. Haud tñ ſegnius angli in obſi/
dione pſteterunt: curante omnia diligẽter guillermo glaſſida genere quidem nõ ſubli
mi ſed prudẽtia & rerum gerendarũ peritia inter ſuos illuſtri. Longa obſidione uexati
aurelianenſes cõſilium capiũt: qua ſe uia ab hoſte liberarẽt: ſuadentibus quibuſdã nul/
la deditione facta: pecuniam anglis dare. Aliis uero deditionẽ utilem fore: ſi burgũdo
duci ciuitas permitteret’: qui franco genere ortus ſperaret’ ab anglis aliqñ diſceſſurus.
Porior hec ſentẽtia uiſa eſt: miſſuſq; eſt ad burgundum potonꝰ ſantralliẽſis cum certis
cõditionibus. Burgũdus quidem (ſi bethfortus non contraueniat) ciuitatem æquis ſe
legibus recepturũ reſpõdit. Mittitq; ad bethfortum de re ipſa nũtios. Audita legatiõe
bethfortus nõ ego inquit dumos ſenteſq; diſcuſſi: ut alter auibus potiat’. Aurelianẽſes
pro mea uoluntate ſubiugatos recipiam: & quas per totam obſidionem impenſas feci
eas compenſabũt. Id ubi ad burgundum perlatum eſt potonus re infecta aurelianũ re/
uertitur. Et ab hinc cepit burgũdus animũ ab anglis aliquãdo diſcedẽdi: quia eos uide

Iohãnæ puel
læ ad carolũ
aduentus

ret gloriæ eius ĩuidere. Erat illis diebus apud uallicolorẽ annos uiginti nata iohãna
quæ patre iacobo darco: matre yſabella in uico dãpremo genita ob corporis perpetu/
am integritatẽ puellæ appellationẽ obtinuit. Ea rerum præſentium aduerſitatibus deo
autore compatiẽs: robertum baudricurtum oppidi præfectum: alioſq; cõplures præſi/
dii equites duce auũculo ſuo crebro adibat: eos admonens ut ad carolum eam dedu/
cerent allaturam rebus deſperatis nõ minimã opem. Mulierem baudricurtus parui a
ſe æſtimatã iterum atq; iterũ aſpernatus: perſeuerantẽ demũ exaudiuit: datiſq; puellæ
corporis cuſtodibus eam ad regem duci iubet. Ad carolum ueniẽs puella: tametſi nul
lo illum tempore uidiſſet: ipſeq; cæteris aulicis ueſte minus ornatus ex induſtria eſſet:
reuerẽter tamen atq; urbane regem intuita: ſalue inguit generoſiſſime rex detq; uitam
tibi proſperã deus. Cui cum ſe regem eſſe carolus pernegaſſet: ah inquit puella: tu ipſe
rex es francorum nobiliſſimus. Ad hec uerba ſpem cepit rex cuiuſpiã fortunæ melio/
ris. Itaq; ſelectis prudẽtibus aliquot uiris qui eam diligẽtius probarent: illa ſe ideo ue/
niſſe conſtanter affirmat ut carolum in regnũ reſtituat: deum ita decreuiſſe: ut ſe duce
aurelianẽſes obſidione liberent’: & angli francia tandem extrudant’: perducturam ſe ca
rolum ad remos: ubi more maiorum ſacra unctiõe linatur: de quibus omnibus oracu/
la diuinitus accepiſſet. Tantum copiis opus eſſe quas illi ducẽdas carolus committat.
Et dum de aliis arduis & ad religionem chriſtianã pertinẽtibus multa accurate rogare
tur: ſupra fœminæ ſenſum reſpõdebat. ſiue enim de diuinitate ſiue de bello quæreret’:
non muliebriter ſed ſcite: & quaſi perita loquebat’: ita ut mulier admirationi eẽt multis
Perpenſo igit’ conſilio uiſum eſt optimum factu eſſe. ſi auſpicio eius carolus ad bellum
uteretur. De importando aureliã commeatu primum mandatũ puella accepit: quam
rayus & delorus aureæ militiæ equites ualida armatorũ manu ſtipati comitabantur.
Profectis bleſam obuii aduenerũt reginaldus chartrus remoꝝ pontifex franciæ can
cellarius: aurelianẽſis nothus: ſtephanus hyrus: aliiq; nõ pauci electi milites. Cõmeatu

curribus īpoſito & milite inſtructo: ex bleſis per ſolonam iohanna mouet. Atq; poſtridie aurelianum uerſus progredit᷑. Vtebatur puella ī expeditionibus gladio quem hoc modo nacta erat. Eſt templū in agro turonēſi diuæ catherinæ dicatum: genti regionis illius plurimū uenerabile ubi donaria plurima atq; uetuſtiſſima uiſunt᷑. In eo tēplo antiquum enſem inter ſacras oblationes utraq; parte liliis inſculptum extare carolo iohanna patefacit: petens ut miſſo ad templū armorꝫ fabro gladium illi dono perferat. Admiratus carolus ſi templū illud aliquādo iohanna inuiſiſſet: percontat᷑ mulierem qualiter id norit. Neq; inquit puella locum noui neq; humano ad hoc auctore uſa ſum Deus eſt qui reuelauit. Mittit rex opificem qui inuentū ad ſe gladium ferat. Profectus ad templū faber enſem inter ſqualētia alia arma rubiginoſum ad carolū perfert. Quo mox iohānā rex donauit. Sed de āglis orationē perſequamur. Angli qui ad propugnaculum ſancti iohānis blanci erant francos uenire audiētes loco deſerto ad fratrum auguſtinenſium ædes quæ ad extremū pontem in diui laurētii ſuburbio ſpectant: ſe receperunt. Puella uero per medios hoſtes flumine traiecto quē uehebat commeatum in urbem importauit. At quādoquidem uictualia tenuia erant rayus & delorus cum ſuis bleſam remeantes ciuitatis periculū cancellario narrant: cui niſi ſuccurrat᷑ uenturā eſſe in hoſtium poteſtatē. Et iohannes aurelianeñ. nothus magnopere orabat laborantibus ciuibus ſuppetiatum iri. Stetit oīm ſententia copioſiſſimū commeatum ad obſeſſos ferre & iter facere per belſiam qua parte obſidio ciuitatē magis urgebat. Copiis igitur uecturiſq; rite ad iter ordinatis: frāci (dimidia quæ eſt inter bleſam aurelianūq; uia confecta) caſtra ponētes reſtiterūt: ſe ſuaq; corpora curātes. Craſtino diluculo inſequentis diei cum ad duo paſſuum millia ciuitati ſucceſſiſſent iohanna aſſumptis aliquot cum ualida manu præfectis urbe egreſſa: uenietibus obuiam pergit: atq; ita exercitibus cōiunctis cum franci inferiores hoſte nō eſſent: in cōſpectu anglorū prætereuntes in ciuitatē recepti ſunt. Victualibus ciuitate cōfortata iohanna armis egregie īſtructa ad propugnaculū quod ſancti lupi appellabat᷑ mouens anglos qui in eo erant potēter oppugnat atq; uincit: nemine ſuperſtite qui uel occiſus uel captus nō fuerit. Hec cū in conſpectu maioris propugnaculi gererent᷑: tentauere hoſtes eruptionē facere & ſuis auxiliari: ſed mox in ꝓpugnaculū ſe receperunt. Franci propagnaculo diſſoluto poſtq̄ in urbem rediere multis coitionibus clam habitis an londonias propugnaculū oppugnatum irent: cōmunicato tandē cum iohanna cōſilio illa ſuccēſens: nihil me inquit ꝓceres celaueritis potis ſum hec & maiora animo cōdita meo ſilere. Tacuerāt ſiquidem proceres ne muliebri leuitate res in uulgū prodiret: q̄ propugnaculum oppugnandū ſimularent: ut anglos qui ſalonā uerſus in obſidione erant in alteram ligeris ripā allicerent dum ſuis auxilio uenire feſtinarēt: quibus a ſua ſeſſione mouētibus franci eorū ſtationes occuparēt. Nec irā iohanna poſuit: donec iohānes aurelianus noth᷒ id quod conſilio definitū eſſet illi enarrauit. Cognito decreto ſententiā inquit puella laudo ſi opus reuera aſſit. Nam cū cordata eſſet & confidēs deo mulier: multa quæ a præfectis de bello conſulebant᷑ improbabat: nihil obſidionis tpe ſiniſtre aut infœliciter gerens Aderat enim prœliātibus ſuis armis inſtructa: equo uſa potēti & animoſo: in quem expedite inſtar expediti militis cōſcendebat. Igitur multa animo cogitans: operæpreciū cenſet ſi hoſtem inuadat qui ad extremū pontem ad ſancti laurētii ſuburbana ſedebat Erant in flumine naues nō paucæ muris ciuitatis deligatæ: ī eis multo milite impoſito ligerim tranſmittit. Copiaſq; in continētem exponit: inſultum factura in hoſtem. Pugnatum illic eſt donec occumbente fere ſole receptui ſignum puella dat. Regredientes in naues francos anglus adoritur. Eam ob rem puella ſuos cohortata hoſti reſtitit: propulſatq; perſequēs eum uſq; ad auguſtinēſium ædes: quas licet angl᷒ munitiſſimas feciſſet: captas tamen fugato hoſte franci occupauerūt. Erat ad eum quem dixi pontē proxime auguſtinenſes turris ex quadrato lapide cum propugnaculo & foſſa: in eo loco fugiens anglus ſe recepit. Vbi excubias cōtinua nocte habens iohāna cum illuxiſſet propugnaculum oppugnare iubet: aſſerens tempus proxime adeſſe cum anglus uincēdus atq; regno expellēdus erat. Dum hinc francus inſtat: illinc hoſtis acriter ſe tuetur

Iohannæ gladius

Digitized by Google

iohanna in humero ſcorpione ex propugnaculo miſſo vulneratur : quo vulnere neqꝫ
triſtior neqꝫ negligentior fuit: ſtans continenter ad foſſæ labrum & militē fortiter age/
re admonens. Continuata obſidione cum adueſperaſceret: francus in foſſam oīnibus
partibus dilapſus in propugnaculum ſcandens ui expugnat: quadringētis anglis inter
emptis: cum præfectis tribus mollino iohāne pommaro & guillermo glaſſida. Cæteri
omnes capti in poteſtatem uenere francorum. Hec a iohāna geſta hoſtis qui belſiam
uerius grande propugnaculū habebat proſpicere facile poterat. Caſu igitur ſuorū per/
territi hoſtes poſtq̄ ab urbe campanas toto claſſico uelut in cōmuni letitia pulſari exau
diunt: mane facto magdunū (deſerta obſidiōe) confugiunt. Ad hunc modū diſſoluta
obſidio eſt: & ciuitas ab hoſtis poteſtate erepta. Quod maximū momentū ad Caroli
fortunam fuit. Tallebotus autē ægre ferens ſe aurelianenſi circūuallatione fruſtra/
tum damnū compenſaturus lauallum aggredit᷑ arcem oppidumqꝫ nocturno furto in/
uadens. Cepit ibidem lauallum comitē: quem donec quiqꝫ & uiginti ſcutorum millia
illi exſoluiſſet in uinculis habuit. Interim iohāna carolum regem ſollicitat maiores
copias cogere & ſibi recuperare quæ in agro aurelianēſi ab hoſte occupabantur. Vo/
cato propterea ad ſe alenconii duce carolus gergeum petere. Affuerūt mox iohānes
aurelianēſis nothus: bouſſacus mareſcallus: grauilla: culautus admiraldus: ambroſius
delorus: uignolus hyrus: & guillermus bruſſacus: qui tametſi ſtipendio regio non iu/
uarentur: uiſendæ tamen iohannæ cauſa quam diuinitus miſſam arbitrabantur: milita/
re non recuſabant. Itaqꝫ gergeum profecti oppidum poſt octauum obſidionis diem
expugnant. Nec multis interpoſitis poſt diebus magdunum auctis copiis Carolo iu/
bente mouentes: pontem cum turri capiunt: poſitoqꝫ præſidio: bogentium protenus
contēdere. Audito francorum aduētu angli relicto oppido in arcem quæ eſt ad pon/
tem ſupra ligerim amnem cōfugiunt: quam (dimiſſis libere abire anglis) franci rece/
perunt. Recepta arce rumor per francorum caſtra increbuit Tallebotum & iohan/
nem faſtolum cum quinqꝫ anglorum millibus apud ieuillam in belſia uiſos eſſe: qui
magdunum proficiſcerent᷑. Miſſis exploratoribus poſtq̄ id uerum eſſe franci cogno/
uerunt: compoſito agmine in hoſtem mouēt: & apud parayum propter templū quod
illic munitiſſimū erat caſtra metantur. Stabant in excubiis belmanorus: ambroſius de
lorus: hyrus: potonuſqꝫ hoſtis aduentū explorantes. Quos non longe cum iuſto exer/
citu ſequebant᷑. Alenconius dux richemontus coneſtabilis uindocinēſis comes: iohan
nes aurelianenſis nothus: & iohanna puella. Angli uero dum uiam pergunt: cōſpectis
francis ad proximū nemus iter cōuertunt pugnandi locum ſibi idoneum captātes. At
qui in excubiis erant nullo ſe colligendi ſpacio hoſti dato: prælium commiſere: ita ut
equitatum omnē anglorum in fugam coegerint. pedites quidem uiſa equitum fuga ī
nemus & uiculum qui iuxta erat dilapſi: nemoris beneficio ut quiſqꝫ poterat ſe tueban
Anglorum cædes — tur. Interim alenconii dux acie inſtructa aduenit. Tria circiter millia hoſtium in ea
pugna cecidere. Captis ex anglorum nobilitate cum talleboto q̄plurimis. Tum in ca/
Tallebotus capitur — roli poteſtatem uenit iemuilla & alia quædā per belſiam loca. Menſe iunio inſequē/
tis anni qui fuit chriſtianæ gratiæ quadringēteſimus uigeſimuſnonus ſupra mille: iohā
na puella carolum conueniens: iam inquit ſereniſſime rex hoſte ſuperior eſſe incipis.
Multas urbes atqꝫ arces ex anglis ereptas tibi audientes uidemus: nunc tuæ conſe/
Initiū conſecratiōis caroli ſeptimi — crationis tempus aduenit. Diuinæ dignationi placet ad remos proficiſcaris: ubi mo/
re maiorum ſacra unctione delibutus dyadema ſuſcipias. Qua una re uenerabilius
franco populo tuum nomen erit: et hoſti formidabile. Nihil te perterreat ꝙ cam/
pania et reliquæ fere belgæ omnes ab hoſte tenentur: uiam tibi propitiatore deo pa/
rabimus. Tantum copias contrahe: & dei decretum exequamur. Hec iohannæ uerba
ſpem omnibus magnam faciebant: propterea ꝙ uitæ puritate puella præ ſe ferebat
ſanctitatem: & nihil muliebriter agebat aut loquebatur. Enimuero ſacerdotali con/
feſſione quaqꝫ fere ebdomade conſcientiam purgabat: & diuinam euchariſtiam deſu/
mebat. Igitur collecto apud gyen non mediocri exercitu. Carolus remos per campa/
niā petere conſtituit: præmiſſa cū aliquot præfectis iohanna puella: qui obſtātē forte

hoſtem impedirēt.Proxime antiſſiodorum carolus cum ueniſſet: prodiere illi obuiā
aliquot ciues:ſed in ciuitatē non admiſerūt. Erat illis diebus trimolus qui multa apud
regem auctoritate habebat.Hunc ab antiſſiodorēſibus pecuniam accepiſſe cōſtans fa Antiſſiodoꝝ
ma fuit:ut illis liceret induciarū beneficio frui.Itaq; ciuitati nihil incommodatum eſt:
cibos exercitui miniſtrātibus incolis: dum precium ſolueret.Præterita antiſſiodoro:
carolus ſanctum florentinū recepit:oppidanis ſe libere dedētibus. Trecas inde profe Sanct' floren
ctus poſt ſextum diem q̄ illic deſperata deditione ſediſſet.Laboratum eſt in exercitu fa tinus
me:ita ut plæriq; fabis & triticeis ſpicis tantū milites ueſcerent.Rerum pœnuria cogni Trecenſes
ta carolus primores exercitus ad contionē uocans petit quid ipſi faciendum eſſe cen/
ſerent.Nemo omniū fuit qui reducendū exercitum eſſe non diceret cum neq; cōmea
tus neq; ſtipendium militi ſufficeret. Vnus tamen robertus maſſonus q̄q̄ ab hac ſentē
tia non abhorreret:uellem inquit iohannā de hac re audire:quæ eīm præſentis expedi
tionis auctor fuit:ipa ſuis conſiliis paratum forte auxilium feret. Igitur uocata iohāna
rogataq; ſententiā: ad carolum cōuerſa.Si ego inquit quod uerum teneo eloquar:an
mihi rex credideris? id cum ſecundo quæreret.Tibi inquit rex:ſi quod profuturum ſit
dicas credam.Trecenſes inquit puella tui ſunt & intra proximū biduum ſe ciuitatemq;
tibi dedent.Credulus fœminæ rex ſtare loco copias iubet.At iohāna confeſtim equū
inſcendens quēq; militem cogit:ea quæ ad oppugnationē neceſſaria erant ad muros
importare.Quod animaduertētes trecēſes loci antiſtitem cum ciuibus aliquot:& mi/
litum quibuſdam præfectis ad carolum legant:ciuitatem dedituros ſi miles anglus in
de abire cum iis quos captiuos habebat libere permittat.Cōditiōe accepta:rex poſtri Nota ī rege
die trecas ingredit'.Egrediētes urbe hoſtes iohanna captiuos abducere uetat.Quorū fidem
redemptionis precium:ne fidei & poſitæ cum hoſte legi detraheret:rex exſoluit. Or Cathalaunū.
dinatis apud trecas magiſtratibus:cathalaunos petit:qui eum cōmuni omnium letitia
excipientes miniſtros reipublicæ quos carolus inſtituit admiſerūt.Inde remos qui an Remi
glo parebant adoritur quos nulla ui recepit:letis proculdubio ciuibus ſuum regē exci
pere.Eo uenere dux barrēſis & lothoringiæ:Commerciēſis quoq; dominus:non par/
uas copias ducentes:ut regi inſeruirent.Itaq; carolus & unctus & coronatus eſt a regi/
naldo chartrenſi remoꝝ antiſtite aſſiſtente puella quæ militare uexillum manu gere/
bat:nimirum exultans q̄ ſe una hortāte carolus regni dyadema & ſacram unctionem
loco celebri atq; huiuſmodi ſacris multos per ānos ad id muneris deſignato recepiſſet
Sacratione abſoluta:relictis remis uellium iter agens oppido libere potitus eſt. Nec Vellium
ſueſſiones ſignum ullum rebelliōis oſtenderūt.Simili quoq; modo per briam nōnul/ Sueſſio
la fortia loca fecere deditionem. Priuino oppido cum carolus ageret:bethfortus cū Priuinū
duodecim armatoꝝ millibus ex pariſiis ducens corbolium acceſſit animo (ut ipſe ia/
ctabat)pugna cum carolo conferendi:id ubi regi cognitum eſt:priuino diſcedēs ad ca
ſtellum cui mota nomen eſt exercitum duxit:nō ob aliam cauſam q̄ ut anglo pugnādi
faceret poteſtatem.At bethforto mens fuit pariſios repetendi. Conſtituerat carol' Brayum
ſequana amne traiecto brayum proficiſci promittētibus oppidanis tranſitū ſe cōceſſu
ros.Sed francis angliſq; cōcurrentibus eodem tpe ad ripā ut traiicerēt:leui commiſſo
prælio carolus ſuos trāſire prohibuit.Exactis poſt nō multis diebus caſtrum thiericū ꝑ Caſtrūthieri
fectus:mox per ualleſium creſpeiumq; præteriens:caſtra in campo iuxta dāmartinum cum
ponit.ſpe animoq; erectus pariſium recuperandi.Cognito q̄ ad ſe carolus aduentaret
bethfortus ad uicum mitriacum copias educit:ſex a dammarto millibus paſſuū diſtan
tem. Vbi loco natura munitiſſimo militem cōtinet.Præmiſſis aliquot equitibus duce
ſtephano hyro qui anglos adequitarent:ubi reſciuit hoſtem loci munitionibus conſi/
dere:carolus ſuos ultra progredi uetat.Bethfort' autem pariſium citiſſime reuerſus ē:
Miſerat per hos dies carolus ad compendium beluacēſeſq; nōnullos ex ſuis fidiſſimos
exploratum quo in ſe animo incolæ eſſent.Cognoueratq; illos cupere maxime ab an
glorum ſeruitute liberari: eiq; obtemperare qui uerus rex eſſet.Proinde baron ſilua/
nectenſis agri uicum ut compendium peteret profectus:cognoſcit bethfortum maio
ribus copiis auctum in ſe ducere. Petruelis ſiquidem henrici angloꝝ regis ꝑ ſupiores

Improbus ſacerdos & ſacrilegus

dies romanus cardinalis a pontifice romano legationem ad anglos receperat pecuni
am militemq; cogendi aduerſus bohemos:qui de chriſti doctrina & fide nō recte cre/
derent.Qui millibus quattuor armatorū in galliam traductis ſe cum bethforto cōiun
xerat in francos arma cōuertens quæ in chriſtianæ religionis hoſtes ſimularat acce/
piſſe.Igitur ut de bethforti acceſſu certior carolus redderet͛:Ambroſium delorū cum
uiginti tm̄ equitibus exploratum quid apud hoſtem geratur mittit.Qui iter ingreſſus
uidet procul denſiſſimū puluerem in aerem ferri:nec dubius fuit id progredientis ag/
minis indicium eſſe:moxq; paulo ultra pergens anglos manifeſte conſpicatur:idq; per
caduceatorem carolo feſtināter renūtiat.Ea re cognita carolus acie ordinata ſiluane/
ctum iter facere conſtituēs apud montēpiliolum qui mons cōtemplationis aliquādo
dictus eſt cum ueniſſet:redeūte ambroſio deloro:accepit anglos barronē ducere per
riuum qui ex ſiluanecto perfluit:ſed eos magnopere impediri uadi anguſtia per quod
uix bini euadere poſſent.In ea traiiciendi difficultate ratus Carolus hoſtem intercipi
poſſe:primam aciem incedere iubet.Sed iam magnā ſui exercitus partem anglus trāſ
miſerat:qobrem carolus ſuas acies in conſpectu hoſtis habuit:moxq; leuibus cōmiſſis
digladiationibus.Cum ſol condere ſe inciperet:angli ad ripam flueti caſtra poſuere:
aggere uallo ſudibuſq; ſeſe muniētes.Habētes præterea a tergo lacum. Rex autem in
monte piliolo ſuos continuit.Poſtridie cū illuxiſſet:carolus quaterna acie inſtructus
in anglos ducit.Primā alenconii dux & uindocinēſis comes adminiſtrabāt. Secundæ
præerat dux barri.Tertiam ducebat rayus & bouſſacus franciæ mareſcalli. Quartam
quæ ad excurſiones inſtituta erat & cui frequēter locum mutare neceſſe eſſet modera
bantur Albretus iohannes aurelianēſis nothus iohanna puella & hyrus. Sagittariorū
baliſtariorumq; curam gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicenſis. Regis
cuſtodiam borboniorū dux trimoluſq; receperant. Aciebus ad hunc modū inſtructis
decretum erat anglos adoriri.Sed cognito quātum illis locus adiumento eſſet:leuib9
aliquot præliis ante caſtra utrinq; commiſſis:cum neq; cōuitiis neq; prouocationibus
e caſtris excitari hoſtis poſſet:francus tandem ad hoſtium caſtra proxime profectus:
manu tandiu conſeruit:donec aduesperaſcente & multo puluere cælo caligante fuerit
prælio deſiſtere coactus.Mane facto rex creſpeyum : bethfortus pariſiū petiit.Biduo
poſt recepit carolus compendiū:ubi præfectum poſuit guillermum flauium loci indi/
genam. Eo quoq; beluacenſes cōuenere regis poteſtati ſe permittentes.Idem fecere
ſiluanectenſes qui miſſo ad carolum ſuo cum aliquot ciuibus antiſtite ciuitatem dede
re quo rex paulo poſt ſe ip̄e contulit. Bethfortus præuidens animo q̄ benignior for
tuna caroli rebus arrideret:pariſio abire cōſtituēs ludouicū luxemburgū morinorum
epiſcopum quem franciæ cancellariū anglorum factio appellabat & iohannē rachetū
equitem anglum unacum ſymone morhiero pariſianū prætorem ciuitati adminiſtra/
torem præpoſuit cum duobus armatorum millibus ad præſidiū relictis. Reliquum ue
ro exercitum ꝗd normannos profectus compluribus ſuæ factionis locis diſpartiuit.

Sanctus dyoniſius

Igitur cognito bethforti diſceſſu:carolus ad ſanctum dyoniſium ex ſiluanecto mo/
uens oppidum(excipiētibus eum ciuibus)ingreſſus eſt. Tertio poſt die franci caroli
iuſſu ad uicum cui capellæ appellatio eſt caſtris conſtitutis:cum ibi pernoctaſſent:eru
ptione in eos a pariſiacis facta crebris præliis concertarunt:non ſecus ac ſi præludia q̄
dam armorum agitarent.Repetētibus tandem ciuitatem pariſianis:franci duce alen/
conio ad ſancti honorati portam copias promouere:expugnātes cōfeſtim propugna
culum quod pro porta extructum erat.Qua ſpe adducta iohanna:ciuitatem quoq; op

Pugna ad ſcī honorati pariſieñ. portā

pugnare præter omniū opinionem conſtituit.Eſt ab ea parte duplex foſſa & inter utrā
q; agger.In priorem neq; aqua neq; luto impeditam cum facile franci deſcendiſſent:
Alteram foſſam ſuperare labor fuit:propterea ꝙ latior & aquæ affatim plēa eſſet.Im/
portatam undiq; materiā cum iohanna in foſſam opplendam iacit : e muro ſagitta in
crure percutit͛:nec eo tardius in opere perſeuerat:cōmilitones pſeuerare cohortans.
Nec potuit inde reuocari donec alenconius negocioſam mulierem per ſe reduxit.Si
gno receptui dato franci ad ſanctum Dyoniſium iter conuerterunt. Quo tēpore ex

Latiniacum

latiniaco ad carolum nũtii cõuenere qui oppidum tradere pollicentur. Quare miſſus
latiniacũ ambroſius delorus oppidũ recepit. Carolus aũt e ſancto dyonſio digredi
uolens: ducem borboniũ adminiſtratorẽ inſtituit earum ciuitatũ quas a tempore ſuæ
unctionis in belgis receperat: relicto cum firmis copiis apud ſanctũ dyoniſium uindo/
cinenſi comite & cullauto. Atq; ide latiniacũ profectus: mox monteãrgi præteriens: li
gerim traiecit. Abeũte carolo angli burgũdiq; ſanctũ dyonſium recuperãt: ſiluane
ctum petẽtibus iis: qui ex caroli inſtituto ad præſidiũ relicti erant: Mouit præterea ho
ſtis ad latiniacũ copias. Sed egreſſus oppido delorus cum iohãne foucaudo: ita hoſtẽ
diſtinuit: ut nulla illi fuerit poteſtas proxime oppidũ caſtra admouẽdi. Quare admira

Lauallum

rati reſiſtentiã hoſtes: pariſium remearũt. Cepere per id tempus lauallũ tres normã
ni equites hometus bochetus & ferrerius adiutore multore quodã qui molẽdino præ/

Error militũ

erat in amne marona qui proxime oppidũ pfluit. Et ambroſius delorus foucauduſq;
de capienda rothomago clam conſultantes freti ope magni petri qui rothomagenſis
erat: magna ſpe ducebanť ĩtercipiẽdæ ciuitatis. Sed definita die cũ iter noctu copiæ fa

Solitudo per agros et ui/cos

ciunt: tenebris falſi: alii rothomagũ: alii alio errantes diuerterũt. Fuitq; eo℞ inceptatio
ad hunc modũ irrita. Per eos dies miles francus qui in urbibus recẽter in fide caroli
receptus erat: mirũ in modũ uexare incolas & ciues cepit nemini parens & in omnem
rapinã diſſolutus. Qua iniquitate factũ eſt: ut diffugiẽtibus colonis agri compluribus
locis inculti remanerẽt: & quæ terræ frugũ feraciſſimæ erãt ſentibus ruſciſq; ſqualerẽt
in ſaltus & ſiluas cõuerſæ: ingẽtes uici & iidem populoſiſſimi ſine incolis dilabentibus
ſtructuris deſerti uacuiq; mox ferarũ luſtra fuere. Que aĩaduertẽs borbonio℞ dux do/
mum ſe cõtulit relicto ſiluanecti uindocinẽſi comite. Cui paulopoſt carolus bouſſacũ
cum octingẽtis armatis miſit præficiẽs illum regioni quã borbonius reliquerat. Io/
hanna uero puella ſub eiſdẽ diebus ſanctũ petrũ monſteriẽſem cepit: inde cum ad cari

Caſtellũ ſan/cti ſelerini

tatẽ copias pmouiſſet: irritam obſidionẽ habuit amiſſis plæriſq; tormẽtis machiniſq;
bellicis. Erat caſtellũ ſancti ſelerini in principatu alẽconii ducis uetus & lõge deſolatũ
quod inſtaurare dux cũ cepiſſet: aduocato ad ſe ex latiniaco ambroſio deloro: caſtellũ
illi cum ualido præſidio cõmendat. Recepto caſtello ambroſius mira ad modũ dili/
gentia locum munit: nihil omittẽs quod ad arcis cuſtodiã ptinere arbitrareť. Verum
enĩuero angli priuſq̃ munitiones abſoluerenť: caſtellum circũſident. Preſſis obſidiõe
francis delorus precibus ſuorum uictus: ſimulata eruptiõe noctu cum quinq; armatis
chinonem profectus eſt: nũtians regi quæ ad ſancti ſelerini arcem gerebantur. Quibus
cognitis: carolus copias per cenomaniã aduerſus ãglos ire iubet. Id ubi anglus accepit
omnia in celeritate pones: arcem cõfeſtim acerrime oppugnat. Quod cum haud ſatis
procederet: altera die obſidionẽ ſoluit. Idem quoq; dum apud latiniacũ facere aggre/
ditur: intẽtione ſua fruſtratus eſt: oppidum egregie tuentibus foucaudo mareſcallo &
quẽnodo ſcoto equite. His diebus puella cum latiniacũ acceſſiſſet: cognito ꝙ qua/
dringenti ex anglo℞ copiis nõ procul a latiniaco in franciã cõtenderẽt: aſſumpto fou
caudo & iohanne de ſancto albino & aliis ex latiniaci præſidio hoſtem adoriť: oẽs ad

Puellæ iohã/næ fortuna mala apud cõpendiũ

unũ necans. Sed nõ multis poſt diebus diſſimilis apud compendiũ fortuna illi fuit.
Nam anglis burgũdionibuſq; in cõpẽdii obſidione ſedẽtibus: iohãna ſubſidium ob/
ſeſſis ferens: cum oppidũ ingreſſa eſſet: & paulo poſt eruptione in hoſtem facta res nõ
proſpere ſibi ſuccederet: dum oppidum repetit & militũ preſſura aditum præcluderet
capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis uenũdedit. A quibus hoſtiliter habita
rothomagi cremata eſt odio uidelicet nomĩs franci: & ꝙ uirili ueſte fœmina uſa eſſet.
Prius tñ q̃ ſententiã diceret hoſtis: frequẽti foro & crebris cõſultationibus puellam tẽ
tat: de fide atq; religione chriſti multa ſcrutatus. Arbitrabať eñ mulierẽ magia aliqua
edoctam a carolo rege aſſumptã eſſe: & propterea a catholica ueritate aberraſſe: indi/
gnumq; eſſe cui regnũ debereť. Sed ſupra fœminæ uires fuit: pluribus cum hoſte (ut ẽ
nõnullorum mos) per aſſentationem ſentientibus præualere: q̃q̃ ſe & quæq; geſſiſſet
apoſtolicæ ſedis examini permitteret. Sexto ab obſidione menſe: laborãtibus com
pendianis uictualium pœnuria: iametus tillayus cum centum equitibus oppidum latu

rus ſuppetias ingreditur. Eius loci Guillermus flauius cuſtodiam gerebat: & ei aſſiſte/
bat philippus gamacheus ſancti pharonis meldenſis abbas: homo genere illuſtri qui
obſeſſis & animos faciebat & ſpem adiiciebat uictoriæ. Interim uindocinẽſis comes
et bouſſacus quingentis ſupra mille armatis contractis mouẽtes: turrem ligneá gran/
dem in qua ſe angli obſidionis tempore recipiebát: expugnant. Dumq; eam angli op/
pugnant: iametus eruptione facta alteram turrẽ quæ ſiluam uerſus extructa erat: & bur
gundionum præſidio tenebat: inuadit: qui cum quadringẽti eſſent: uniuerſi interẽpti
ſunt. Hoſtis tanto damno affectus: nocte inſequẽti deſertis caſtris atq; obſidione diſſo
Meldunum luta: alter normanniá: picardiam alter remigrauit. Eodem ferme tempore meldu/
nenſes occaſionem libertatis nacti: ab hoſte diſceſſere. Qui enim ĩ præſidio apud illos
erant angli atq; burgũdiones: oppido aduerſus frãcos cum exceſſiſſent: paucis in præ/
ſidio relictis: oppidani leuis cõtentionis cauſa aduerſus præſidium ſuſcepta: arma capi
unt. Erat tum melduni tubicen quidã uetulus qui carolo aliquãdo ſeruierat. Hic rixæ
caſum intelligens ciuibus ſignum tuba dat rem gerendi. Itaq; fugatus oppido hoſtis ĩ
arcem ſe recepit. Meldunẽſes uero id quod apud eos gereret feſtinanter renuntiant
gereſmo rhodii ordinis commẽdatario: & dyoniſio challio qui eo tẽpore in bria erãt
cohortes aliquot militũ habentes. Hi nihil morati meldunũ proficiſcẽtes: arcẽ poſt
duodecimum circũſeptionis diem recipiũt. Neq; pigritãtes priuignũ cum arce p idem
tempus ui ab anglis extorquẽt. Recuperãt præterea per briam regionem oppida atq;
Cædes ãglo/rum apud cathalaunũ arces cum corbolio & uicennis. Et apud cathalaunẽſes ingens de hoſte cædes facta
eſt. Itaq; ducentibus anglis burgũdionibuſq; octo millia armatorũ ut per campaniam
graſſarentur: & prædas agerent: Barbaſanus cathalauni tunc agens cognito q hoſtis
apud diuam mariam de ſpina caſtra haberet: accerſitis uicinarũ artium præfectis cum
ſe iuſtum exercitũ habere conſideret: hoſtem adoriri feſtinat. Miſſo ad burgũ uigno/
Rex henric⁹ hẽrici fili⁹ pariſiũ ex ãglia uenit lum hyri fratrem nũtio: qui apud caſtellum ſarreyum erat: ut pugnæ adeſſet. Quo ue/
niente acrior pugna commiſſa eſt & hoſtis ſuperatus. Nondum ſub illis diebus hen/
ricus angliæ rex: patre henrico defuncto in franciam traiecerat. Anno autem ſalutis
milleſimo quadringenteſimo. xxxi. cum annorum eſſet duodecim multa nobilium ca
terua: copiiſq; ſtipatus pariſium aduenit: ubi magnis honoribus exceptus: in diuæ ma/
riæ templo regni dyadema cardinalis uiceſtrenſis miniſterio ſuſcepit. Hic enim cardi/
nalis cum henrico eius gratia aduenerat. Dum hec pariſii aguntur: princeps auray/
cenſis a gaucurto qui dalphinatibus præerat fugatur multis burgundionibus occiſis.
At in bellouacis alia fortunæ conditio fuit. Darondellus enim comes anglus cõſti/
tutis nõ longe a ciuitate duorum millium armatorum inſidiis: præmiſſiſq; expeditis
quibuſdam militibus qui beluacenſes ad eruptionem prouocarent: bouſſicaudum et
ſantrallum uaſconem qui in præſidio erant ciuitate egreſſos adoritur: multoſq; occi/
dit eorum præſertim qui pedites ex bellouacis concurriſſent: quibuſcum ipſe ſantra/
lus interiit. Fuit & iniqua renato barri duci fortuna: barbaſano quoq; qui cum eo mi
litabat. Nam apud barrum in obſidione ſedentibus cum accepiſſent ualdemõtenſium
comitem & burgundionum mareſcallum cum ualida anglorum manu in eos aduen/
tare relicta obſidione hoſtem uallo carriſq; circũuallatum impetunt. Capit eo prælio
renatus & barbaſanus cum aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgũdo duci tra
ditur a quo pro ipſius renati liberatione caſleti uallẽ in perpetuam ditionem dux acce/
pit: & ad hunc uſq; diem poſſident eius in flandria ſucceſſores. Per eam tempeſtatem
ulibyus nothus ſalſeberienſis & matogohus angli coacta ſuorum ingenti multitudine
ſancti ſelerini arcem appetentes: locum circũcludunt: ubi ambroſii delori uicari⁹ erat
iohannes armengnus: qui obſidionem magno animo tulit: arcem potenter tutatus.
Cognito obſidionis periculo: delorus qui illis diebus apud regem erat obſeſſis ſubſi/
dium mitti ſollicite procurabat. Igitur bueillus & ipſe a carolo præmittũt. qui belmon
tem uicontum profecti illic tantiſper morati ſunt: donec reliquæ copiæ conueniſſent
Tertio die poſtq̃ in eo loco reſtitiſſent: uenere interim aliæ francorum cohortes quæ
in uico cui nomen eſt binaiugus tribus paſſuum millibus a belmonte diſtans conſe/

dere. Inter francorum cohortes quæ ducentorum ſupra mille armatorum erant flue/
bat ſattra amnis: qui ponte uno non procul a belmonte tranſiri poterat. Angli uero q
in obſidione ſancti ſelerini agebant: de francorum conuentu certiores facti: pars inter
miſſa obſidione ad francos qui caſtra habebant noctu ducunt: nec morati prælianrur.
Excito mox ex re inſperata clamore: brueilus & qui cum eo apud belmontem armati
excubabant: ponte tranſmiſſo laborãtibus francis dum opem ferre contendit: iam an/
gli uictores militaria ſigna extra uicum emiſerant: parſq; obligandis captiuis pars reci/
piendis equis & ſarcinis conuehendis diſtinebatur. Hoſtem ſic impeditum franci inua
dunt. Fit atrox prælium ut deiectis utrinq; militaribus ſignis: diu ſit dubitatum: quorũ
melior conditio eſſet. Deniq; uictor francus extitit ſexcentis anglis interfectis q̄pluri/
mis inſuper cum matagotho in captiuitatem abductis. Ex francis triginta deſiderati
ſunt: & paulominus capti. Inter quos fuit delorus diro vulnere perculſus paulopoſt
tamen inſtaurantibus bellum francis: recuperatus eſt. Huius cladis nuncio accepto uil
bius cum reliquis ſancti ſelerini obſeſſoribus alenconiũ fugientes petiuerunt. Apud **Carnutes.**
carnotum res quoq; proſpere francis ceſſit. Nam poſitis tribus locis inſidiis: aurelianẽ
ſis nothus florentinum dillerium iuxta ſancti michaelis portam in primis inſidiis lo/
cat: ſecundas paulo a porta longius conſtituit. Ipſe & hyrus cum quingentis equiti/
bus: ſexcentis fere paſſuum millibus a ciuitate tertias inſidias agit. Ordinatos autem:
& ad hoc a ſe edoctos aurigas cum curribus qui piſces aloſas uehebant ſub lucem ad
urbem mittit: quos non ſecus ac uictualium uectores in ciuitatem admittere ciues ſi/
mile uero erat. Aurigæ uero cum quibuſdam ſibi notis ianitoribus pridiæ in colloqui/
tum uenerant: & ſe illis aloſas daturos promiſerant: ſi diluculo uenientibus pateface/
rent ingreſſum. Igitur ianitores ut appropinquantes aurigas cõſpexere: ſocios adhor
tati ut feſtinanter aperta porta piſcibus potirentur: portam reſerant. quam ex proxi/
mis inſidiis uillerius prodiens occupat: ſubſequentibus iis qui in ſecundis inſidiis
erant: atq; ita ante diuæ mariæ templum progreſſi: regium uexillum ſtatuunt: iohan/
nem nothum expectantes. Concurſantibus uero per urbem armatis: loci antiſtes qui
burgundus natione erat occiditur. Laubeſpinus autem ciuitatis præfectus muros ur/
bis tranſgreſſus auſugit. Ad hunc modum carnotum receptum eſt. Obſeſſum eſt **Latiniacum.**
rurſus a bethforto latiniacum: & magnis uiribus fruſtra oppugnatum: Foucaudo:
Quennedoq;: & Renaldo de ſancto iohanne oppidum defendentibus. Extruxerat enĩ
bethfortus ad pontis initium ligneam turrim: & ad alteram oppidi partem munitio/
nes latiſſimas ad ſtationem militum. Addiderat quoq; ſublitium pontem qui a tur/
re ad munitiones peruius eſſet: atq; ita circunſeptum exiguum oppidum paucis die/
bus expugnare ſperabat: quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus au/
relianenſi notho: iohanne rayo: iohanne gaucurto: & Roderico uallendrano hiſpa/
no: ſequana tranſmiſſo: cum per matronam commeatum nauibus important obſeſ/
ſis: eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite ſtabant
adoriuntur. pars uero francorum quæ in alteram matronæ ripam nauigabat turrim
oppugnare feſtinat. Expugnato propugnaculo hoſtis partim capitur: partim trucida/
tur. Et ueniens bethfortus ſuppetias laturus ſuis haud profuit ſed repulſus in muni/
tiones ſe recepit. Franci quidem commeatu in oppidum importato: Gaucurtum ad
oppidi cuſtodiam deputant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas ſo/
lotenus deiiciunt. Francorum diſceſſu cognito: Bethfortus ueritus ne in pariſios
ducerent: diſſoluta confeſtim obſidione caſtriſq; deſertis: pariſium ire accelerat.

Fuit per hos dies apud argentonum agri ſagienſis prælium pertinax: atq; admira/ **Argẽtonum**
bile: francis triginta aduerſus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non vul/ **in dioceſi ſa/**
neratus prælio exceſſit. tandem nouem ex hoſtium numero cum argentonii mareſ/ **gienſi.**
callo interemptis: reliqui angli fugæ ſe commiſerunt. Ex francis cecidere Ambroſius
frolaus: Galterus lapoſtus & Dorus roſſaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. **Proſper ícur**

Fuere præterea diuerſis per andegauiam locis ſingularia quædam certamina: de q/ **ſus ín normá**
bus ſcribere ſupuacaneũ iudicaui. Excurſionẽ ſubiiciã quã in normãnia ãbroſius de/ **niam a frãcis**

lorus proſpere continuauit. Eſt apud cadomenſes annuus mercatus: quo normanni & ex finitimis locis q̃ plurimi uendendi emendiq; cauſa in diui michaelis feſto in campo ante beati ſtephani cœnobium conueniunt. Id cũ non neſciret delorus: acceſſitis finitimis militum præfectis petro ialleto: & ferrebonto: copias ex ſancto ſelerino mouens orna amne ſuperato copiarum partem ad diripiendas nundinas mittit. ipſe cũ equitibus quinquaginta & ſagittariis centũ in ſubſidiis ſtabat: aduerſus anglos qui cadomũ tenebant: ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Itaq; direptis mercibus cum magno captiuorũ numero ſe recipientes franci: poſtq̃ fluentũ ornam traiecere: ad lapideam crucẽ ſtare copias delorus iubet. Ibi recenſitis captiuis: oẽs ſacerdotes ſeneſq; cũ mulieribus & pueris: & pauperes inſuper agricolas domũ dimittit: cæteros qui alicui' penſi erant octingentos abduxit. Addam deinceps rem inter ſeria riſu non indignã.

Ridiculum. Venerat ad feugeram cenomãniæ uicum guillermus de ſancto albino cum octoginta equitibus francis: ubi dũ diuerſatur: angli in eum irruentes non modice francos terruerunt: ita ut nothus quidã boſapreſtus eques: protenus fugiens in rubo ſe occuluit. Fit nihilominus apud feugerã atrox pugna: & angli ſuperantur. Quorum duo profugi ad rubum quo boſapreſtus ſe abdiderat euadũt. Ratus boſapreſtus perſecutores eſſe qui eum peterent: qui inquit eſtis. Reſpondentibus anglis qui non minus pertimeſcerent ſe anglos eſſe: eiuſq; poteſtati ſeſe p̃mittere: intellexit rem proſpere a francis eſſe geſtã Vnde ab anglis fide accepta boſapreſtus tanq̃ egregiam operam prælio nauaſſet: eos ad guillermũ de ſancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota eſſet irriſus eſt & captiuis priuatus. Eſt apud francos peruetuſta conſuetudo: grandẽ aliquem ramũ uel procerũ arbuſculum frondoſum ad mayas kalẽ. ludi cauſa pro portis amicorum defigere. Id ut obſeruarent angli qui frenũuicontem occupabant: aſſumptum de more ramũ in conſpectu arcis ſancti ſelerini ubi delorus in præſidio erat in terra defi-

Strategema. gunt protenus abeuntes. Quos mox delorus inſequens: euulſo quem hoſtis detulerat ramo: eundem proxime propugnaculũ freniuicontis per leuis armaturæ milites plantare iubet. Præmiſſo iohanne armengno cum octoginta peditibus: qui ſingulos uirentes ramos manibus geſtarent ad fallendum hoſtem. Delorus uero in inſidiis non longe delituit. Poſtq̃ pedites non procul ab arce pone denſiſſimã ſepem cum ramis ſe collocaſſent: angli ubi frondoſum ſtipitem pro portis arcis defixum conſpiciunt: proten' arce egreſſi eos qui ramum humo defixerant acriter perſequuntur donec ad delori inſidias peruenere: prodit confeſtim in hoſtem delorus & prælio cũ hoſte cõtendit. Qui uero pedites ad ſepem ſtabant ſe inter arcẽ angloſq; medios locãt: atq; hoc pacto interceptum hoſtem fundunt: occiduntq; compluribus captis. Eadem fortunæ benignitate uſus eſt apud ſillum guillermi delorus: Anglos eñ ex arce ſanctæ ſuſannæ i ſillum guillermi mouentes: cum prædas feciſſent: ſuperueniens delorus ducentos ex hoſtib' interemit. ablatis ſpoliis: captiuiſq; receptis. Neq; deteriorem fortunam expert' eſt aduerſus comitem darondellum in pratis amnis ſatrẽſis ſecus uicum quem gratalum incolæ uocant. Nam cum ſexaginta ſupra centum equitibus: aduerſus tria anglorum millia præliari audet: prædas ex hoſte reportauit. Contra accidit apud louuerium hyro. Qui ab anglis obſeſſus: dum quærendi ſubſidii cauſa loco egreditur: a Iohanne marſio dordani præfecto captus eſt: & louuerium ab anglis ſubiugatum. Sancti præterea ſelerini caſtellum interemptis iohanne armengno & guillermo de ſancto albino darondellus poſt trimeſtrem obſidionem cepit. Inde ad ſillum guillermi ducens: obſides de oppido dedendo accepit ea lege: ut eos ſi intra quadrageſimum diem francorum ſubſidio obſeſſi iuuarentur: ſaluos dimitteret. Alioquin deditione facta oppido ipſe potiretur. Erant ad id temporis francorum copiæ in armis paratæ quas ambroſius delorus ad ſanctum ſelerinum ducere ſperauerat: quibus præerãt alẽconius & andegauus duces: & cum illis richemontus coneſtabilis. Hi cum ſuis ad lomellum (ſicut inter ſillenſes angloſq; conuenerat) proficiſcuntur. Stabat uterq; exercitus in alteralterius conſpectu. Vnde & congreſſus & prælia commiſſa ſunt non quidem integra acie: ſed cohortibus hinc atq; hic in ſe cõcurſantib' & interdũ occidẽtib'. Nã qñq̃dẽ ãgli lo

eo ſe munitiſſimo continebant: uiſum non fuit francis eos totis copiis impetere. Sed miſſo ad illos caduceatore petunt aut pugnandi poteſtatem faciant: aut obſides red/ dant ſillenſibus. Obſides anglus reſtituit: & franci domũ rediere: rati hoſtem idem fa/ cturum. Sed uix obliuiſcitur pſidiæ qui fraudulentus eſt. Itaq; abeuntibus francis: ho/ ſtis ad ſillum ſe contulit arcem ſummis uiribus oppugnans: nec multum abfuit: quí ex pugnaret. diſcedens inde darondellus: per cenomaniã andegauiamq; excurſiones fa/ ciens: arces duas cepit: mellayum & ſanctũ laurentiũ de mortariis. Vbi præſidiis impo ſitis in normanniã reuertitur: paucis poſt diebus moriturus. Eſt in bellouacis octa/ uo ab urbe miliario diſtans gerberoyum in colle mediocriter edito. Ea arx ſupra multos ãnos diruta deſertaq; cum fuiſſet: hyrus potonuſq; mille circiter aſſumptis mi/ litibus: ex beluacenſibus profectus arcẽ inſtaurare conſtituunt. In quo opere nihil im pigre agentes: muros munitioneſq; diligentiſſime extruebant. Qua re cognita daron/ dellus feſtinanter cũ copiis ex normannia aduenĩes locũ circũcingere pperat. Id poſt q̃ hyrus conſpexit: ſuos in contionẽ uocans: uos inqt cõmilitones in hãc collapſam ar cem perduxi: ut eam inſtauratã habentes: ea quaſi propugnaculo uteremur aduerſus hoſtem. Sed dũ muniendæ arci animũ intẽdimus anglus nos præpedít. Itaq; non arx nobis curanda eſt: ſed uita protegenda. Hoſtium multitudinẽ per agros ad nos hoc lo co uelut in pedica concludendos properare conſpicitis. Si uiri eſtis res in promptu ge/ renda eſt: priuſq̃ ſtationẽ ſibi hoſtis in obſidione perfecerit. Itaq; cenſeo infeſto agmĩ ne erumpendum eſſe: & hoſtem adhuc uenientem & partim occupatum adoriri. Hyri approbato conſilio: miles ad rem gerendam accingitur. Fit eruptio & acerrime darõ/ dellus inuaditur. qui tametſí uiriliter reſtiterit ſauciatus tamen captus eſt: & ſui fuſi. Ex eo vulnere paulo poſt darondellus interiit. Superato hoſte: franci gerberoyũ reuerte runt opus cœptum exequẽtes. Sub his diebus cum trimolus apud carolum plus cæ teris aulicis poſſet: inuidiam in ſe multorum excitauit. Caroli præſertim andegauenſis bueili caluimõtis atq; coytiui. Hii tres quos poſterius dixi in arcem chinonem per po/ ſticum ab oliuerio fretarto noctu admiſſi: trimolum in cubiculo depræhenſum: in ca/ ſtellum monteſaurum traduxerũt: inſcio rege qui tum chynone erat. Ad quem ex no cturno tumultu pauẽtem bueilus coytiuuſq; accedentes: nihil eſt inquiũt ſereniſſime rex quod expaueſcas. Captus eſt trimolus tibi reiq; publicæ apprime nocẽs. Abducto trimolo carolus andegauenſis apud regem continenter conuerſatus eſt: in eius beni/ uolentiam ſe ſollerter inſinuans: ita ut cõcilio apud turonos aduocato: rex trimoli de/ præhenſionem laudauerit: compræhenſoreſq; inter primores aulicos habuerit. Qui ta/ men non longo tempore in gratia permanſere: a curiæ negociis ſemoti. Trimolus au/ tem quattuor muttonũ aureorũ millibus bueilo perſolutis carcere liberatus eſt. Et normanni agri conſtantienſiſqui mare accolunt: cum ab anglis arma aduerſus carolũ regem ferre cogerentur: ipſi hortante quantepio multis hoĩm milibus ex plebe & ali/ quot nobilibus collectis: in anglos ſe conuerterunt: atq; cadomum ducentes ab inſidi antibus anglis intercepti partim occubuere: reliquis fugientibus. Quorum reliquias miſſo ambroſio deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipſeq; mox abrincas cũ ple beia multitudine profectus: cum nihil proficeret: aſſumpta quantula inualidi exerci/ tus parte in cenomaniam ſe contulit. Nec durauit in armis plebs: ſed ſenſim dilapſa do mum repetiuit. Caleti quoq; armis aduerſus anglos deſumptis: Carnierum ducto/ rem ſequentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti franciæ mare/ ſcallus. galterus bruſacus & carlotus mareſius: dieppam anglis noctu ſuſtulerunt. Qua occupata cum caletis iuncto exercitus fiſcanum harfleum monſtiuilariũ: tancaruillam & inſulambonam in caroli ditionem reduxere. Sed diſſoluta militari diſciplina: mili/ tes petro mareſcallo non audiebant. petulce illiberaliterq; uiuentes: prædas non miti/ us a francís q̃ ab hoſte facientes: mulieribus iniurii: monaſteriorum uiolatores: & con temptores religionis. Hæc militum impietas agros ſpoliauit cultoribus: & domos ef/ fecit deſertas. Preter arces & munitas urbes nihil habitabatur. Igitur nihil par/ turientibus agris: miles annona deſtitutus alius alio diuertebat: quidam Carolum

Gerberoyũ.

Darondell⁹ moritur.

Tremol⁹ cõ præhenditur

Dieppa a frã cis capta.

Militum in/ ſolentia.

conuenerunt opem ab eo uitaeq; alimoniam flagitantes: quandoquidem fortunas ſuas omnes eius cauſa detriuiſſent. Prouidit illis pius rex: & cui bene antea ſeruitum fuiſſet: deinceps quoq; illi miles obedientior fuit. Itaq; uenablo anglo ducentorum ſupra mille armatorum præfecto: ſancti eligii cœnobio quod i inferiore normánia munitum eſt occupãte: Andreas lauali comes: & loheacus cum ambroſio deloro anglos noctu petunt: & cœnobii parte intercepta: ducentos ex hoſtibus interimũt. Mox cum uenablus inde ſuos eduxiſſet: loheacus deloruſq; lazaium uſq; progreſſi poſt atrociſſimum prælium hoſtem ſuperarunt: mortem oppetentibus ducentis: præter eos qui in frãcorũ poteſtatem uiui peruenere. Venablus autem cum aufugiſſet: paulopoſt in ſuſpitionem ueniens a ſuarum partium anglis capitis ſupplicio afflictus eſt. Per eam tempeſtatem borbonius dux corbolium & uicennas data præfectis locorum pecunia recepit. Et potonus in picardiam excurrens abactis multis pecoribus: aduerſante maxime comite luxemburgo prædam incolumis abduxit. Sãctum quoq; dyoniſium nocturnis inſidiis ceperunt iohannes nothus aurelianẽſis & petrus de rupeforti anglis inde extruſis. Vbi conſeruandi oppidi cauſa petrus cum præſidio manſit: abeunte iohanne notho qui aduerſus anglos copias compararet. Moleſte enim hoſtis ferebat in cõſpectu fere pariſiorum habere loco munitiſſimo militem francum. Propterea contracto ualidiſſimo exercitu ex pariſio mouens ſanctum dyoniſium circũuallat. Conuenerat ex finitimis agris in oppidum ingens ruſticorum turba: qui una cum præſidio muros tuebatur ſperans uenturum eis a iohanne notho ſubſidium. Atq; equidem iohannes ipſe milite ſtipatus ad pontem meulanum iam uenerat cum certus factus eſt quaſdam anglorum turmas ex giſortio iter ad ſanctum dyoniſium facere: eaſq; ducere mathagonem & thomam kyrielum. Eam ob rem ipſe aſſumptis loheaco bueiloq; & ãbroſio de loro: hoſti obuiam pergens anglos partim cædit: partimq; capit: & mox ad pontem unde uenerat cum præda reuertitur. Eius autem pontis atq; arcis ad Caroli ditionem conuerſio recens erat: procurata quidem a ramboello: & petro iallardo uiris nobilibus. Erat a muro prominens ad amnem ſequanam latrina in quam conſcendentes iacamus ferranduſq; piſcatores uiam francis fecere: ſeducto pecunia cuſtode anglo: q̃ pontis tutelæ erat præpoſitus. Fallendi angli auctor extitit francus quidam cui nomẽ erat imperator. Ponte recepto ii qui in arce erant deditione facta liberi abierunt. Interim dum iohannes nothus aurelianenſis apud pontem meulanum moratur: durior indies erat ſancti dyoniſii obſidio: ita ut deſperantibus auxilium obſeſſis: cum nec eẽt unde militi ſtipendium ſolueretur: nec multorum dierum commeatus adeſſet: petrus de rupeforti uiginti dierum inducias cum hoſte cõſtituit ut ſi intra eoſdem dies ſuppetiæ a carolo non uenirẽt: oppidum hoſti permitteret. Per has obſidionis anguſtias uiri cœnobitæ monaſterii diui dyoniſii miſerti fortunæ obſeſſorum in ſtipẽdium militi argenti marcas quadringentas libere contulerunt. Interea dum ſubſidium expectatur angli non ignorantes quid aurelianenſis nothus de ſuppetiãdo obſeſſis appararet: foſſam ſibi circundant in quam ex fluento quod extra oppidum eſt tantã diuerſis riuulis aquam deriuant: ut ad caſtelletum quod maiori eccleſiæ uicinum eſt redũdaret: extructis q̃ttuor firmiſſimis propugnaculis quibus adorientes ſe arcere poſſent. Exactis induciis cum ſubſidii ſpe deſtitutum ſe petrus intellexit: deditionem fecit. militemq; uita fortuniſq; ſaluis eduxit. Recepto oppido anglus muros munitiõeſq; deiecit: præter eas quæ ad monaſterii tutamen pertinebant. Pariſiani uero anglo parentes cũ crebris incurſionibus ſe a francis premi grauiter ferrent: uilbium anglum qui apud pontiſaram in præſidio erat orant ciuitatis cuſtodiam recipiat. Qui pontiſaræ conſtituto ſibi uicario pariſium cum bona anglorum manu ſe contulit. Nec multis poſt diebus per uilbii abſentiam pontiſarenſes anglos exoſi ad caroli partes conſiderationem ſuã conuerterunt. Igitur die una egrediente præſidio quod apud eos erat: ſiue ut frumentationem faceret: ſiue ut ex hoſte ſpolia prædaſq; reportaret: cum pauciſſimos in oppido cum ſuo præfecto iohãne ripello relictos eſſe animaduertiſſent: ipſi ſumptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos ſine ulla tumultuatione comprætendunt.

Sancti eligii cœnobiũ capitur.

Præter tris qui cum ripello in proximam portam euaſerant. Vnde tegulis lapidibuſq; iactis: poſtq̃ fruſtra ſe tueri conſiderant: in pontiſarenſium poteſtatem tráſiere. Qui confeſtim accito iohanne inſulæ adæ domino: hominem orant: oppidum burgũdi ducis nomine cuſtodiendum recipiat. Conſulto duce iohannes pontiſaram in cuſtodiam accepit. Iam enim interceſſerant collocutiones componendæ pacis conueneratq;: ut ad diem prædefinitum legati attrebatum mitterentur reconciliationis faciendæ poteſtatem habentes. Quamobrem anno ſalutis. M.cccc.trigeſimoquinto Attrebati pacis tractatores conſedere. Imprimis affuit cardinalis ſanctæ crucis romanus legatus ordine cartuſienſis nicolaus nomine: cardinalis ciprius: quos epiſcopi ſex comitabantur & abbas ueſelaus: Caroli oratores fuere borboniorum dux: comes richemontus coneſtabilis: remorum archipræſul cancellarius: uindocinenſis comes regii hoſpitii primarius magiſter: Chriſtoforus haricurtus: Adam de cambray parlamentei ſenatus primarius præſes: Guillermus quadrigarius parlamenteus conſul: eccleſiæ pariſienſis decanus & alii permulti ex francorum nobilitate non obſcuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiq; & barri oratores. Anglorum legationis hi principes conuenerunt cardinalis uiceſtrenſis: Eboracẽſis archiepiſcopus: Comites honritonus & ſuffortus & nõ nulli ex dignitate eccleſiaſtica uiri cum permultis angliæ nobilibus. Burgundionũ ducis hi primores fuiſſe traduntur: Leodius cameracenſiũ & attrebatenſium antiſtites: Nicolaus raulinus ducis cancellarius: gheldrenſis: ſtampenſis: ſancti pauli: uandemontenſis: niuernenſiſq; comites: & alii inferioris nominis proceres quorum frequens numerus erat: præter flandrenſium oratores. Conſidentibus pacis gratia cuiuſq; partis legatis tametſi ſanctæ crucis cardinalis: plurimum eniteretur irritatos præteritis bellis animos ad concordiam pacemq; perducere nulla ratione anglorum pertinaciam flectere potuit: ut cum carolo francorum rege paciſcerentur. Sed concilio abierunt re infecta: ꝓmittẽtes ſe alia aliqua die conuenturos. Abſentibus anglis cardinalis non propterea cœptum prætermiſit: de burgundi cum Carolo reconciliatione mox afferens mentionem. Quæ res ſicut grata oratoribus fuit: ita finem habuit optatum. Nam poſtq̃ nicolaus raulinus burgundus cancellarius ſui principis nomine longam orationem habuiſſet: multa ediſſerens quæ a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberentur (q̃q̃ omnia in rem ducis eſſent) nihil de petitis detractum eſt. Itaq; plæraq; loca burgundiæ finitima quæ regis campaniam uerſus erant ad ducis ditionem peruenere. Artheſio quoq; adiunctæ ſunt ambianis ciuitas corbia mõdeſiderius pærona ſanctus quintinus & abbatiſuilla cum pontiuiaco, & boloniæ comitatibus. Quas terras ſub caroli imperio parlamẽteiq; ſenatus ditione dux poſſideret. Eas autem ciuitates quas poſterius nomiauim⁹ quæ ad amnem ſommonobriam ſitæ ſunt redimere carolus poterat quadringentis aureorum milibus. Fuere aliæ ad pacem conditiones: quæ quandoquidem abſolutæ hactenus nõ ſunt: nec eas perficiẽdi ſpes ulla manet: mortuis principibus: ſilẽtio a me prætereunt᷑. Permulta ſiquidem concordiæ gratia frãci oratores admiſere quæ ſi completa omnia fuerint quẽadmodum carolo oneri erãt: ita honori atq; maieſtati eius forẽt indecora. Sed reuera rerum omniũ ea turbatio & calamitas ꝑ id tempus fuit: ut iuri regio aliquid adnuendum eſſet. Si enim ab anglis burgundus non diſceſſiſſet: longe difficillimũ carolo erat utrũq; hoſtem peruincere. Et philippus burgũdus angloꝝ ſuperbiã ueritus quos ſibi aliquãdo dominari formidabat libens ab eis receſſit. Rebus fœliciter compoſitis oratores in legati romani cõſpectu iurãt illibata ſeruare quæ de pace dicta diffinitaq; extitiſſent: atq; ita pax ꝑ caduceatores magna oĩm exultatione vulgata eſt. Morit᷑ eodẽ tpe yſabella caroli ſexti uxor: fortunis (ſi reginam cõſideres) tenuis & pauper. Quippe quæ ſub angloꝝ principatu degẽs: eorũ arbitratu uitam agebat priuatæ fœminæ nõ abſimilis: patiẽtiſſima quidẽ & ad tempis qualitatẽ ſe accommodãs. Nulla re magis irritata: q̃ ꝙ carolum regem eius filium inceſto concubitu natũ anglus diffamabat. Cadauer nobiliſſimæ mulieris quattuor tm̃ comitibus naui aduectum apud ſanctũ dyoniſiũ ſine ulla pompa ſepelit᷑. Liberatur eiſdem diebus renatus dux barri qui apud diuionẽ burgũdiæ primariũ oppidum a phi

Conuentio apud attrebatũ ubi pacis leges cũ burgũdo poſitæ ſunt

Mors yſabellæ caroli matris

lippo in cuſtodia habebatur. Ex eo tempore ſolus hoſtis anglus erat aduerſus quem
franci belligerarent. Igitur apud pontiſaram agente coneſtabile & cum eo aurelianen
ſi notho: illo ſe contulere cum quingentis equitibus (philippi iuſſu) dominus de ter/
nando: & ſymon lallanus ſtrenuꝰ auratæ militiæ eques: quibus pōtiſaræ relictis cone
ſtabilis ad ſanctum dyoniſium ab anglis deſertam proficiſci conſtituit: oppidi inſtaurā
Cædūtur an di cauſa. Qua re comperta: anglus ex pariſiis obuiam pergens: a coneſtabili (francis a
gli. pontiſara mouentibus) duriter excipitur ad lapideum pontem qui nō procul a ſancto
dyoniſio ad ſequanam pertinet: ubi quadringēti angli periere: multis cum thoma bel/
monte militum præfecto captis: prælio fœliciter geſto coneſtabilis ſanctum dyoni/
ſium occupat. Et turrim quæ ueneni nomen habet in quam aliquot ex fuga angli ſe re
Pariſiani frā ceperant circunſepit. Ibiq; relictis qui obſidionem continuarent: cum certum haberet
cos admittūt quoſdam pariſianos ciues pertæſos eſſe anglorum dominationis: atq; cupere carolum
ſibi regem adciſcere: aſſumpto aurelianēſi notho aliiſq; militum ductoribus: per poſ/
ſiacum noctu ſequanam tranſmittens ad cartuſienſes qui extra diui michaelis portam
ſunt caſtra admouit. De cuius aduentu clam prædocti michael lailerius: iohannes fon
tanus & aliquot alii ciues: cum illuxiſſet: populum in hoſtem concitant: ad quos con/
feſtim conuenientes thomas pigacheus: iohannes de ſancto benedicto: nicolaus lou/
uerius & iacobus bergerius magni inter ſuos nominis: anglos partim cædunt: partim
fugant capiuntq;. Quorum plæriq; ſancti dyoniſii portam occupare fruſtra niſi ſunt.
Nam ferreæ cathenæ quæ per omnia fere uiarum urbis compita erant protenus tranſ
uerſum tēſæ ſunt & iter hoſti præreptum. Ad hoc ex feneſtris & tectis ædiū nemo non
in diffugientes anglos ſaxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per uiam in/
uentum hoſtem armis adoriebantur. Morinorum autem epiſcopus qui anglorum ſe
cancellarium gerebat: cum uilbio & mohiero mercatorum præpoſito populi ſeditio/
nem declinantes: in ſancti dyoniſii propugnaculū ſe citiſſime receperunt: fugientem
præpoſitum dum piſtor quidam amicus illi & perfamiliaris ut eum populo reconcilia
ret reducere conatur a præpoſito uibrata in eum haſta occiſus eſt. Exaudito qui in ur/
be erat clamore coneſtabilis & qui cum eo franci erant: alii porta ſancti iacobi refracta
alii ſuperatis muris: plæriq; nauibus quas in flumine ſequana repererunt in urbem per
uadunt: nulla cæde facta. Sed propugnaculum quo ſe hoſtis tuebatur obſeſſum eſt. Ex
quo iamiam mohierius delapſus ad pontem charentonum diffugerat ubi a ſuis prodi/
tus in poteſtatem uenit dyoniſii de chailli equitis franci: a quo non multo poſt precio
redemptionis accepto liberatus eſt. Erat huius mohierii nepos brichanteus qui tur
rim ueneni apud ſanctum dyoniſium a francis obſeſſam tuebatur: anglorum partes p/
tinaciſſime ſecutus. Huic ut fidem facerent franci pariſiorum deditionis auunculi mu/
lam illi repræſentant. Qua conſpecta brichanteus ſpem euadendi capiens: e turris pin
na in ſubiectam ſe foſſam præcipitat: ubi ab iis qui rure in oppidum conuenerant ſine
mora trucidatur: atq; ita turris recepta eſt: & qui in ea erant uel occiſi uel capti. Pa/
cato pariſiorum tumultu: angli qui propugnaculum obtinebant ſalutem deſperantes
de deditione colloquium habuere. Itaq; loco cedentes abire liberi permiſſi ſunt: irri/
dente eos plebe ꝙ non per ciuitatem: ſed foras muros iter facerent. Confirmatis in
caroli fide pariſiis: coneſtabilis ad creolium mouens: poſtq̄ quindecim dierum obſi/
dionē fruſtra feciſſet: inde abiit & ſancti germani in laya arcem recepit: data præfecto
ut illam dimitteret pecunia. Eodem anno qui erat chriſtianæ gratiæ quadringēteſi
mus. xxxvi. ſupra mille Ludouicus caroli filius uiennenſis dalphinus margaretā ſcoto
Pontiſara ab rum regis filiam uxorē turonis accepit. Neq; poſt dies multos angli pontiſarā cepe
anglis cap t. re: francis extruſis. Erat enī tum hyems horrida: & oppidi foſſæ glaciatæ: & altiſſima ni
ue terra albicabat. Igitur angli niuis beneficio admoniti lintheis candidis ſe amiciētes
in ipa niue cum decubuiſſent: fallentes oppidanos: in foſſas gelu concretas demiſſi: in
de in muros atq; oppidū repente inuaſerunt: negligenter excubantibus frācis: q tāetſi
uenturos in ſe anglos accepiſſent: tñ neq; uigilias facere: neq; foſſarū glaciem effringe
re curauerunt. E pontiſara ſe uix ſaluum proripuit iohannes uillerius: & uarembonus

burgundæ cohortis ductor. Fratres autem duo genere non obſcuri ludouicus atq; yn/
detus cognomento guitri portam q̃ daucri noĩatur cũ aliquot ex ſuis occupantes: poſt
q̃ diu uiriliterq; anglorũ oppugnationẽ pertuliſſent: ſubſidii ſpe defecti: ſalui pmitten/
te hoſte abeuntes: portam reliquere: duobus tantũ anglorũ poteſtati permiſſis: quos
graui neſcio quo crimine delatos capitis amputatione affecerunt. Cepere præterea
montẽargi & caſtella q̃dam: q̃ oĩa paucis interactis diebus franci (ære præfectis impti
to) receperunt. Miſſuſq; a carolo coneſtabilis ad caſtrũ laudunũ locũ expugnauit. Ce/
pit deinceps nemorſum: & deinde monſterolũ ad amnẽ yonam obſedit: ad quã obſidi
onẽ ueniente carolo cõfeſtim oppidũ ui receptum eſt: & mox arx in quã thomas gue/
rardus anglus confugerat caroli ſe poteſtati ſummiſit: data ꝑfecto facultate abeundi.

Philippus item burgundionũ dux anglos caliſiũ occupare permoleſte ferens: q & **Caliſiũ a bur**
ſibi inimici eſſent: & ad aliquid a finitimis ſurripiendũ promptiſſimi: grandi ex flãdria **gundo obſi/**
præſertim exercitu contracto: caliſiũ obſidere maturauit. Vbi poſtq̃ menſes duos con **detur.**
ſediſſet: præliis cõpluribus militariter ꝑpetratis: tumultuante flamingo exercitu: uix a
ſuo duce flandrenſes temperauerunt: indignati q tanto tpe domo abeſſent: præſertim
in quotidiano periculo agentes. Itaq; occiſo iohãne homo nobiliſſimo equite: quem
philippus peramabat: ipi dimiſſa obſidione: & philippo cũ paucis relicto: nullo ordine
flandriã petiuerunt. Dux nihilominus ſtrennue agens: cũ in ſe prodeuntes anglos ſuſ/
tinuiſſet repuliſſetq;: cũ ea quã habebat militũ manu domũ profectus eſt. Porro an
gli receptis ex anglia maioribus copiis: in artheſiũ flandriãq; incurſantes: mirũ in mo/
dum graſſati ſunt. incendia prædaſq; facientes. Quos tandẽ burgundus miles adorſus
caliſium repetere coegit. Tentauit quoq; philippus crotoyũ arcem ab anglis recipere
lignea turre ad oppugnationẽ fabricata: cuius præfectus fuit iohannes de croeyo. Sed
mouentibus in eum ex normannia anglis: relicta obſidione copias reduxit. Eadem **Francorũ mi**
tempeſtate & fames & peſtilentia pariſios uexauit. Frumentaria eñ mẽſura q̃ eſt apud **litum ihuma**
illos ſextarius: libris turonorũ nouem ueniebat. Et per agros tanta erat armatorum in **nitas.**
agricolas impietas: ut uicis uilliſq; deſertis: in ciuitatem confugerent: nec erat illis an/
glorũ q̃ francorũ melior conditio. Itaq; in hoſpitali domo pariſieñ. q̃ dei nomen ha/
bet non pauciores fame q̃ peſtilẽtia periere. Eã ob rem ciuitatis primores & ĩprimis ri/ **Miſera pari/**
chemontus alii alio ſe contulere: tribus tantũ ad ciuitatis cuſtodiã relictis: adã cambra **ſioꝝ cõditio**
cenſi parlamenti primo ꝑſidente: ambroſio de loro ꝑtore: & ſymone carolo rationũ
regiarũ ꝑfecto: quẽ computorũ ꝑſidentẽ appellant: uiris q̃dem auctoritate prudentia
atq; in regẽ fide ꝑſtantibus. Quibus inter cætera aduerſa illud moleſtiſſimũ maxime
fuit: q milites franci q in ꝑſidiis p munitiſſima territorii pariſieñ. & finitimarũ arcium
erant: pecora ſibi abigebant ex agricolonis ꝑdas nõ minus q̃ hoſtes faciẽtes. Neq; huic
frequenti malo aliter q̃ ꝑcio raptoribus ſoluto occurrere poterant: ꝑſidio uidelicet mi
litũ deſtituti q peſtilentẽ ciuitatẽ non incolebant. Itaq; & agri colonis: & ciuibus ciui/
tas ꝑpe deſerta erat. Accedębant tot malis luporũ crebræ in urbẽ incurſiones: q ſupra **Luporum in**
octoginta hoĩes cũ per agros deuoraſſent: ĩ urbanos quoq; ſæuiebant. Aduerſus hanc **curſus.**
beluã lege definitũ præmiũ eſt: ut pro ſingulis captis lupis ſolidi uiginti ex fiſco capto
ri ſoluerent: ꝑter publicã erogationẽ quã plebs ſua ſpõte uenatoribus ĩpẽdiſſet. Nec **Brugenſium**
defuit p id tp̃s philippo burgundo duci a brugẽſibus aduerſitas. quem ad ſe receptum **ſeditio.**
clauſis portis brugenſes ꝑſecuti ſunt: multis ex eius aulicis trucidatis, inter quos adam
uillerius inſulæ adæ dñs dũ oppidi portam effringere cõtendit occidit. Quã temerariã
ſeditionẽ ducentis riderorũ aureorũ millibus apud ducem poſtea brugenſes purgaue/
runt: præter munera quæ eius uxori yſabellæ portugalẽſi ut uirum placaret contulere

Hæc cum brugis geruntur: Carolus apud bituriges cõuentu habito dum baſileæ ſy/ **Meldis capi**
nodus agitur legem tulit quam pragmaticã etiã nunc appellamus romanis q̃dẽ appri/ **tur.**
me odioſam. Eodẽ anno richemõtus meldim ciuitatẽ poſt quindecimũ obſidionis di
em multis anglis interemptis expugnat. Mercatum autem in quo erat ualidum præſi/
dium hoſtis fortiſſime tutatus eſt. Aduenientibus ſubſidio dorceto comite atq; talle/
boto: qui nacta in flumĩe matrona naui in mercatum nouũ præſidium induxerũt. poſt

biduum inde abeuntes.Cæterũ diligenti oppugnatione attriti angli: ſuis fortunis ſal/
uis deditionẽ fecere.Mercato a francis recepto cum rex pariſii eſſet accito richemõto
cum cũ ingenti exercitu in normãniam mittit:quẽ mox ſecuti ſunt alenconii dux io/
Abrincæ. hannes & andreas laualus mareſcallus multis armatis ſtipati Hi oẽs abrincas petentes
ciuitatem obſident.Eſt aũt urbs in colle mediocriter edito ad occeanũ britannicũ ſita
normannorũ ditionis.Ibi cum dies circiter uiginti conſediſſent:dorcetus comes: dñs
de ſcalis:& tallebotus anglorũ præfecti frequentibus copiis contractis:ad uicum ſancti
leonardi duobus tantũ paſſuũ millibus a francorũ caſtris diſtantem ſua caſtra admo/
uere:non procul a gilberti ponte:qui ſupra ſceam amnem inter utrũq; exercitum erat
Vbi non pauca leuia utrinq; prælia cõmiſſa ſunt:aliis ſceam tranſmittere conantibus:
aliis tranſitũ prohibentibus.Tandem conſpicientibus francis amne ſuperato anglus ĩ
abrincas euaſit.Qui mox eruptione in francos facta acerrime pugnauerunt. Franci au
tem mutato loco pontorſonẽ uerſus caſtra reduxerunt. Sub his diebus ſanctã ſuſan
nam buellus:prodente eam anglo:noctu cepit.quæ cũ ad alenconiũ ducẽ pertineret:
Ludouici in buellus tamen ſibi inuito duce obtinuit. Non ſatis carolo fortuna fuerat inimica:ni
patrem con/ ſi a filio quoq; pientiſſimus offenderetur pater:tot per ſuperiora tempora turbationi/
iuratio. bus uexatus.Ludouicus erat ei filius dalphinus uiennenſis:q traditus a patre marchiæ
comiti liberaliter imbuendus:poſtq̃ adoleuit:præceptoris eruditionẽ aſpernatus: ny/
ortum ſe recepit.Accerſitoq; iohanne borbonio & iohanne alenconii duce:abiecta tu/
tela:libere ſe poſthac uiuere profeſſus eſt:quippe qui & ætate & rerum cognitiõe ydo
neus eſſe ſibi uideretur negociorũ regni adminiſtrationẽ gerere.Addebant ludouico
aĩos ipẽ dux:atq; anthonius chabannus:iohannes de rupe pictauiæ ſeneſcallus petrus
de ambaſia:& alii complures nouarũ rerũ percupidi:qui aliquot iam ciuitates ad defe
ctionem ſollicitare ceperunt. Nam ii omnes coniuratione pictauis facta : ludouicum
a patris cõione maxime auertebant.Quorũ cõſpiratio pragueria dicta eſt.Ea re ꝑ mar
chiæ comitem carolo delata confeſtim ad ciuitates ſcribit:ne dalphino eiuſq; ſectatori
bus audiant:ne ue eos ad ſe admittant.Interim dalphini factionis auctores ex nyorto
ad ſanctũ maxentũ progredientes arcem(iaquetto quodam proditore)excipiũt: at/
q; in oppidũ cœnobiumq; conuerſi: loci dñam fortunis oĩbus ſpoliauerunt idẽ cœno
bio facere feſtinantes. Verũ iohannes ſacherus oppidi municeps cum tribus & uiginti
ſuarũ partiũ ſtudioſis ueſtibulum quod crucis appellatur:tãdiu aduerſus dalphinates
defenſauit:donec ex pictauis ubi carolus agebat ſubſidiũ ĩpetraret.Abbas quoq; & cœ
nobitæ obſeratis eccleſiæ portis fornicẽ conſcendentes teſtitudine effracta in hoſtes
ſaxa deiiciebant.Qui audientes regem ad ſe cum copiis proficiſci:prædis abactis diffu
gere.Carolus autem hora noctis ſeptima cum ueniſſet:laudata abbatis diligentia: mo
naſteriũ prouentibus atq; priuilegiis donauit.Qui in arce inuẽti fuere paucis exceptis
ultimũ ſuppliciũ ſubierunt. His ita geſtis carolus nyortum adoritur. Vnde mox ad
borboniũ ducẽ ſe proripuerunt dalphinates.Quapropter nyortẽſes nulla rebellione
adhibita carolo ſe dedere.Captus in arce eſt iaquetus ille proditor & in partes quattu/
or mẽbratim diſſectus. Cognito ꝙ dalphinũ cum ſuis dux borboniorum recepiſſet
conſiliorũ particeps factus:Copias in borbonienſes carolus ducens:complura loca ce
pit:multis regionẽ damnis afficiens. Hæc agente carolo:dalphinus ſanctũ porſanũ
occupat belli fortunã experturus. Rex uero nunc rionem:nunc claromontem incole/
bat:borboniũ agrũ incurſantibus ſuis.Hæc ciuilis peſtis ſexto poſtq̃ cœperat menſe in
terceſſore comite deu quieuit:dalphino in patris gratiam redeũte:qui poſtea apud re
gem uixit.Conſpirationis autẽ auctores uenia a carolo impetrata & regio diplomate
Harfleum ab firmata:quiq; in ſuas domos abierunt. Per hos dies obſidentibus harfleũ anglis:frã
anglis capit᷑. ci duce notho aurelianeñ.ualida manu mouentes:cum anglorũ munitiones penetra/
re non potuiſſent:harfleum tandem præſidio ſaluo & monſtiuillariũ hoſti permiſere.
Atq; eodem anno carolus aurelianorũ dux qui poſt blãgianã pugnam in angliam du/
Liberat᷑ dux ctus quinq; & uiginti annos in cuſtodia angliæ regis fuerat ſolutus eſt: quatercentũ au
aurelianẽſis. reorum millibus pro ipſius liberatione numeratis.Hic cum in ſancto audomaro reuer

ſus ageret: philippi ducis burgundiæ neptem mariam cleuenſis comitis filiam deſpon ſauit multis a duce donis honoratus. Eodem tempore egidius de raya franciæ ma/ reſcallus ſortibus uſus plæroſq; infantes peremerat: quorum ſanguine futura auſpica/ batur: principatum affectans. Qui britonũ ducis iuſſu compræhenditur: & mox uerita te maleficiorum per petrum hoſpitalem ducis cancellarium comperta: duplici crucia/ tu eodem fere momento afficitur. Extabat ad tormenta furca: ad quam egidius illaqa tur ſcabello ſuppoſito: cui pedibus adniteretur. Circum quem accenſo igni: & ſcabel/ lo deiecto: confeſtim ſtrangulatur & uritur. Eſt rupes in inferiore normannia inſtar inſulæ in mare prominens: interdiu bis atq; noctu æſtuariis maris tribus partibus allu/ ta: quam grauillam incolæ uocant eam girardi uillam primo dictã fuiſſe accepi eam cũ alternis expugnationibus franci angliq; diuerſis temporibus poſſediſſent: angli tandẽ inſtaurant ualide illam munientes: utpote q̃ inexpugnabilis eſſe fortificatiõe facta ui/ deretur: & quam deinceps ualidiſſimo præſidio tenuerunt. Et franci quoq; eodẽ exẽ/ plo louueriũ diu deſolatũ a normannis oppidum: auctoribus potono ſalzardo & ãtho nio chabano muniunt: nongentis militibus præſidio adhibitis. Extruxerunt præterea ad ſequanã ripam ligneũ propugnaculũ: quo rothomagũ nauigio adire eos qui ſupra aduerſum amnẽ incolebant: impedirent. Conchas item petrus breſſayus & floquetus dedentibus ſe anglis cepere. Et katherina caroli ſeptẽnis filia philippi ducis primoge/ nito deſponſata eſt: ut q̃ inter principes beniuolentia conuenerat: ſacro nuptiarũ fœde re perduraret. Eſt in uaſconia oppidum tartas non ignobile ad dñm de albreto ſpe/ ctans: id cum franci tenerent burdegallus ſeneſcallus cum captabuſſo & quibuſdã an/ glis circũuallauit. Contritis tandem in obſidione menſibus fere ſeptem interueniente albreto ad inſequentẽ modum conuentũ eſt. Oppidum in frãcorum poteſtate perma neret: carolus albreti filius in eo præfecturam gereret. fidem tamen daturus burdegal lo ſeneſcallo: nullam ſe uim aut bellum ex oppido aduerſus anglos illaturũ: liberũ an glis in oppidũ ire redireq; negociandi cauſa. Frãcis quoq; permiſſum eſſe burdegallæ aliiſq; locis anglicæ ditionis cũ anglis mercatorũ more conuerſari. Has conditiones ſi carolus aliquando obſeruare nollet: licere illũ tertio ante præteritas conditiones mẽ ſe id mareſcallo prædicere. infra quod tempus: ſi franci prælio ſuperarentur locũ dede rent. Sin contra: oppidũ ſibi poſſiderent. Carolo interim q̃ minori ætate eſſet aliquot ex francis angliſq; conſultores deſignarent. Re ut ſcripſi confecta quiſq; quo uoluit di greſſus eſt. In cãpania nonnullæ francorũ cohortes cũ per ſummã iniquitatẽ p agros pallantes oẽs paſſim ſpoliarent: Carolus rex trecas petit: & imprimis borboniũ nothũ crudeliter armis abutentẽ in amne alba extĩguere iubet. Plæriſq; militũ præfectis par facientibus officio amotis: decernens milites poſthac uicis relictis urbes uel arces ĩco/ lere: & eis ſtipendiũ ex publico dari: quo ſine iniuria quietiſſime alerentur. Ordina tis apud campanos rebus: cum per picardiã ſimile carolus effeciſſet: creoliũ mittit coy tiuũ mareſcallũ & hyrũ qui arcem oppidũq; ad eam partẽ qui bellouacos ſpectat obſi/ derent. ipſe uero p ſiluanectũ uiam carpens: ad alterã fluminis yſaræ ripã caſtra admo/ uit: reliquã oppidi partem obſidens. Fuit illic oppugnatio frequẽs: & aliquot locis tor mentorũ iactu muri deiecti: quo interdũ franci cõſcendẽtes manu cũ hoſte cõferebãt. conſpiciente eos rege. Quapropter colloquio cũ francis de deditione habito: guiller/ mus poytus oppidi præfectus libere cum ſuis abire pmiſſus: arcem oppidũq; reliquit.

Tartas

Stipendium militibus aſſi gnatũ ut ui/ cis relictis ar ces incolerẽt

Creolio recepto: ad ſanctũ dyoniſiũ ueniẽs carolus inde pontiſarã copias oẽs admo uet: ĩ cœnobio maubuſſono quod mille ab oppido paſſibus diſtat diuerſatus. Reliquo exercitu ueteres macerias q̃ e regione oppidi paſtua uerſus ſunt occupante. Quod ii q̃ in præſidio erant aduertentes: ſtatim oppido erũpunt: cœnobiũ ubi carolus agebat im petentes. Fit igitur utrinq; atrox præliũ: ſed cedentibus anglis franci ad pontẽ uſq; & p pugnaculũ quod in eo hoſtis extruxerat anglũ pſequũtur. ibiq; ſubactis foſſis & palis humo defixis: nocte illa ſe continuerunt donec ex pariſiis deductis nauibus: amnẽ yſa/ ram qui oppidi muros præterfluit tranſmiſerunt: eatenus qua diui martini cœnobium exiſtit: quod ioachinus roaldus: thealduſq; ualẽpargnus cũ aliis quibuſdam feſtinãter

Creolium ca pitur.

Põtiſara ob/ ſidetur.

occupant. Foſſis per gyrum cœnobii perductis: cũ oppidũ fere hoc modo circũſeſſum eſſet franci propugnaculum pontis anglis eiectis capiũt. Libera erat porta q̃ rothomagũ ducit qua ingredi hoſtis egrediq; poterat: ita ut per eam tallebotus ſæpe: & deinde eboraceñ. dux cõmeatum ſuis importarent: francos nonnũq̃ ad pugnam prouocãtes. Sed loco ſe mouere ordinẽq; deſerere temerariũ eſſe ducebant franci: quo℞ maxime ſollicitus carolus erat: diligentiſſime oĩa prouidens quæ obſeſſoribus conuenirẽt. Nã per ambroſium delorũ pariſiorum prætorem ingentẽ commeatũ ad ſuos per amnem ſequanam ytaráq; importare fecit: hoſte maxime inuito atq; ſummopere repugnante. Quod cũ prohibere dux eboraceñ. tallebotuſq; non poſſent: p poſſiacũ ubi regem compræhendere tallebotus ſperabat: iter faciẽs: cũ oppidũ penitus populatus eſt: una cũ eboraceñ. duce in normanniã ſe contulit: relicto apud pontiſarã cliprono equite anglo cum fere mille armatis: q̃bus eboraceñ. fidẽ abiens dedit de ſubſidio obſeſſis ſtatuto die cõferendo. Digreſſo duce carolus accerſitis præfectis qui per uicos finitimos in ſtatione erant: tormentis muros quatere cepit: & templũ diuæ mariæ quo ad ꝓpugnaculũ hoſtis utebat͛ (quia ꝓpe muros extrinſecus erat) expugnat. Et tertio poſt die oppidũ circũquaq; oppugnare iubẽs magno oĩm militum aĩo nixuq; exuperat: occiſis quingentis anglis captoq; cũ aliis multis præfecto. Ex francis quinq; ad ſummũ deſiderati ſunt. Laudatus eſt imprimis coytiuus admiraldus qui ad obſidionẽ atq; expugnationem ſingularẽ operã nauaſſet: nomen quoq; ſibi comparauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis p eos dies præfectus erat obſcurus antea & mox induſtria atq; diligentia regi acceptus. Ea uictoria benefortunatus carolus pariſium ueniens a ciuibus magna celebritate exceptus eſt. Eadem tempeſtate iohannes floquetus quorũdam ciuium ope adiutus ebroicas cepit: perforato ab aliquot incolis muro: per quẽ floquetus eſt admiſſus. Et licet in mercatũ confugientes angli ſe turribus tigniſq; circũfulſiſſent: mox tamen partim interempti partimq; capti aut clam (reſerata ciuitatis porta) elapſi ſunt. Subiiciam unũ quod militem cautum reddere poſſit. Ex põtiſara cũ nõ pauci captiui in arce q̃ coruila dicit͛ nõ longe a carnoto in uinculis haberent͛: un⁹ ex eis ut reliquorũ redemptionẽ procuraret dimiſſus: franciſcũ aragonẽſem q anglo℞ partiũ erat conueniens: narrat q̃ negligenter caſtellum a francis ſeruaretur. facile factu eſſe arcem occupare: prædari q̃ in ea eſſent & inde uinctos eximere. Re cognita franciſcus cohortẽ non procul a loco in inſidiis noctu locat. inde cum illuxiſſet quattuor ex ſuis habitu ruſtico indutos pomorũ ſaccos raporumq; oppletos humeris tanq̃ uenales importare in caſtellum mandat: qui nullo prohibẽte arcem ingreſſi (pars em̃ præſidii loco aberat: pars adhuc ſomno tenebatur) in cubiculũ præfecti euadunt: eũq; dormientem compræhendunt. & mox ex inſidiis proripiens ſe hoſtis arcem & q̃ in ea cõperta habuit occupat. Atq; ita ſolutis captiuis reliquam prædam rothomagũ traduxit. Ignauiæ pœnas digne luit qui inimico proximus ſibi diligẽter nõ cauet. Eniuero periere aliquando toti exercitus ſibi nimiũ indulgentes: & non attẽdentes quid hoſtis moliatur. Anno inſequente qui fuit chriſtianæ gratiæ. cccc. xlii. ſupra mille tallebotus mille quingentorũ delectorũ anglorũ ductor non procul a dieppa maritimo oppido quod a francis tenebat͛ caſtra ponens: in colle qui polletus ab incolis dicit͛ cõſedit. extructa ibi lignea grandi admodũ turre: quã multis tormentis & machinis bellicis communiuit: ut inde oppidi muros crebris iactibus cõcuteret. Erat ad oppidi tutelam carlotus mareſius trecentos ſecũ egregia uirtute milites habens. Ad quẽ paucis poſt diebus iohannes aurelianeñ. nothus cũ circiter mille armatis ueniens: poſtq̃ locũ militẽq; recenſuit arturũ de longauilla & thomã droynũ ſexcentorũ manu militum ſtipatos ad uetus præſidium adiũgens dieppa egreſſus eſt. Miſit præterea carolus rex alterũ ſubſidiũ obſeſſis. Cui præfecit thedoalũ burgeſiũ: aſſignato illi guillermo ricaruillo centũ equitũ præfecto. Firmata tanto præſidio dieppa franci talleboto cum potenter reſiſterent: ipe paulo poſt abiit: relictis ad obſidionẽ peragendã ſexcentis anglis quibus præerant guillermus poyttus & iohannes rippellaus. Procedente tpe poſtq̃ hoſtis ad dieppam ꝑtinaciter ſedet: Ludouicus caroli filius uienneñ. dalphinates patris iuſſu ingenti

Nota.

Dieppæ obſidio.

collecta militum manu ex pictauis dieppam petit diſſoluendæ obſidionis gratia. Qui ſecundũ amnẽ ſomnonobriam iter faciens: obuios ſibi excepit ſexcentos ſupra mille milites qui ei in ea expeditione obſequerentur. Eorum primi ductores extitiſſe referuntur ſancti pauli comes: domicellus de cõmerci: gaucurtus: caſtillionis lauali comitis frater: & eius caſtillioni dñs qui ad amnẽ matronã eſt. Acceſſione huiuſmodi procerum inſtructior factus dalphinus abbatiſuillam ſe contulit: quo thedoalum burgeſiũ ad ſe uenire iubet. Is ubi aduenit: conſilio de re gerenda capto: thedoalum cum trecentis militibus præmittit: qui ad anglorum caſtra commeatũ inuehi prohibeat: ipſe paulopoſt reliquas copias dieppam ducit: ubi poſtq̃ militem ex labore pauliſper recreatũ habuit: occidente iam prope ſole ſexcentum probe armatos ad collem ubi hoſtis conſidebat ꝓficiſci imperat. Fuit nox illa continuo fere ymbre madens: nec propterea erũpere in francos deſtitit hoſtis: q̃q̃ acri pugna in munitiones ſuas regredi a francis cogeretur. Poſtridie dalphinus dieppa mouens in collem polletum in conſpectu hoſtiũ copias ſiſtit. Habebat enim fabricatos ligneos pontes ad tranſmittẽdas foſſas quibus ſe anglus per ambitum ligneæ turris circũſepſerat. Igitur ſecundo die poſtq̃ ad collẽ ſucceſſit: pontes rotis prouectos ad foſſas admouens: mox ſigno dato oppugnare turrim feſtinat. Nec ſegniter hoſtis obſiſtit: & inſilientibus in eum francis ſumma ui conflictatur: hos ſaxis opprimens: alios telis ſagittiſq; vulnerans. Ad primum congreſſum octoginta franci cæſi ſunt: trecentis & ſupra grauiſſime ſauciatis. Quibus integri hortante ludouico ſuccedentes: oppugnationem nequaq̃ deſerebant: dalphini præſentia: anglorũ quoq; odio uehementer animati. Nec defuere dieppenſes. Qui baliſtarios ſexaginta educentes crebris ſcorpionibus hoſtem ne e turris muro tuto propugnaret: prohibebant. Eapropter inſtante atrociter franco milite: expugnata eſt turris: trecentis anglis interemptis: reliquis captis cum guillermo poytto: iohanne rupalo & tallleboti notho qui in dieppenſiũ poteſtatem uenere. Qui autem francæ originis erant oẽs ſuſpendio affecti ſunt cum aliquot anglis qui ante oppugnatam turrim dalphino conuiciati fuiſſent. Tam firmo propugnaculo diſſipato: tormenta q̃ in eo erant in oppidũ dalphinus trãſtulit. Laudatis militibus ciuibuſq; quorũ diligenti opa parta de hoſte uictoria erat Dedit item oppidanis munera ad ſarcienda dãna q̃ obſidionis tempore perpeſſos eſſe cognoſcebat. Inſequenti anno. M.cccc. quadrageſimoquarto de duorũ & uiginti menſiũ induciis inter franciæ angliæq; reges conuenit: ꝑmiſſa utriq; libertate merces cõmutandi atq; inter ſe negociandi. Per quod induciarũ tempus: ne miles ocio torpeſceret ſiciliæ regi carolus ſuppetias tulit aduerſus mettenſes: & quoſdã lothoringiæ incolas qui ei nõ parebant. Admonitis mettẽſibus obedire cum dicto audientes non eſſent: eos carolus circũſedit multis copiis & dalphini præſentia potens. Firmata obſidione: romanus imperator de heluetiis q̃ſtus ꝙ imperio rebellarẽt: Carolũ per bourgalemoniũ germanũ inſignẽ equitẽ orat partẽ militũ ſibi contra deſciſcentẽ a ſe heluetium cõicet. Ea res cũ ingrata regi nõ eſſet: dalphinũ baſileã cũ copiis mittit. aſſiſtente illi bourgalemonio federici militis præfecto. Dũ aũt uiam pergit heluetiorũ nõ cõtẽnendã manũ nõ longe a baſilea offendit: in quos cũ in hortos quoſdã ſe recepiſſent arma conuertens: bourgalemoniũ ante alios amiſit cũ aliquot aliis interemptũ. Fudit nihilominus hoſtẽ & ad unum occidit. Inde ad ſanctum hypolitum mouẽs ſpe oppidi confeſtim oppugnandi: cum id fruſtra conatus fuiſſet: habuit tamẽ ſibi obtemperãtes oppidanos. Sed francus miles ſuo more ex agris prædas agens furẽtem gentem in ſe excitauit: ita ut diuerſis locis cõſociati heluetiorum manipuli non paruam copiarũ partem occiderunt. Igitur bourgalemonio mortuo ſuiſq; partim occiſis dalphinus regionis aſperitate cognita ad patrem qui apud nantium lothoringiæ primarium oppidum erat reuerſus eſt. Quo ſe contulit comes ſuffortus anglus a henrico ad carolum miſſus qui caroli filiam regi ſuo uxorem peteret. Neq; id comiti denegatum eſt. Præerat mettenſibus iohannes uitotus barbarus & ferus moribus homo. Hic equo inſigni utebatur: in cuius cauda aſſutum erat tintinabulum ut ingrediens egrediẽſq; ſæuus imperator audiretur: atq; cognoſceretur. Adeo quidem inhumanus: ut ex ſuis aut ex hoſti-

Expeditio in mettenſes.

In heluetios

Ductor mettenſiũ crudelis.

bus captum neminem precio redimi ſuſtineret. Si autem compertum haberet fœmi/nas urbe egreſſas de uirorum liberatione pertractaſſe: eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatem uicit ciuium ꝓuidentior modeſtia. Fatigati itaq; diuturna obſidione met tenſes: regem muneribus placant: ducentis ſcutorum millibus belli impenſas compē/ſantes. Rebus ad hunc modum ordinatis: carolus cathalaunum profectus eſt. Sub idem tempus cum eccleſiæ ſynodus baſileæ haberetur: eugenius pōtifex romanus co/gnito ꝙ patres qui concilio aderant eum a pontificatu amouere ſtuderent: ſynodū fer rariam & inde florentiam transferre laborauit. Vnde baſilienſis ſynodus amedeū ſa/baudum qui ſolitariam uitam apud rapaliam uiuebat in pontificem quem fœlicem no minauit aſſumpſit. Interim mortuo eugenio cum romani cardinales thomā de ſuſan/na eugenio ſubſtituiſſent nicolaum quintū eum appellantes: orto in eccleſia ſciſmate. Caroli maxime opera contentio ſopita eſt: conceſſa fœlici per ſabaudiam ampliſſima legati poteſtate. Per eoſdem dies tametſi inter reges francoꝝ atq; angliæ induciæ ꝓ cederent: franciſcus tamen ſurienus cognomento aragonenſis tumultuaria armatorū manu ſeugeras, quæ normanniæ finitimæ, ſunt ad britanniam pertinentes circūuentas cepit atq; populatus eſt. Qua de re britonum dux apud carolum per nuncios queſtus: oſtendit hanc in illum contumeliam ab hoſte illatam eſſe: inducias illibate conſeruā/tem: decere ab anglo repetere quod per nefas abſtuliſſet. Querela ducis accepta: caro lus ad angliæ regem & ſombreſſetum ducem iohannē hauartum & guillermum cou/ſinotum ex ſuis aulicis mittit: qui res ex ſeugeris induciarū tempore a franciſco ſurrep tas repeterent. His reſponſum eſt franciſcū aragonenſem id non ex ſententia regis cō/miſiſſe: factum neq; regi neq; ſombreſſeto placere. Quod ut carolo ſombreſſetus per ſuaſum faceret: per nuncios idem ſignificat petens ut ob eam rem nihil de induciis no uaretur. De accepta autem iniuria ſi oratores louuerium mitteret: eodē uenturos ſom breſſeti legatos: qui controuerſiam pariter componerent. Id Carolo cum gratum fu/iſſet: dies conuetioni apud louuerium dictus eſt. Ibi dum oratores conſultant: interim tollenda anglis pontiſarcha fortiſſimo ad ſequanam in normannia oppido floquetus ebroicenſis prætor uir bello ſtrennuus conſilium capit. Vector quidam quadrigarius ſolitus per id oppidum iter crebro facere: & eam ob cauſam anglis iam notus proui/derat animo eius loci præſidium negligenter agere: neq; ſatis oppidi cuſtodiæ attentū eſſe. Igitur rem a ſe frequenter animaduerſam ad floquetū iacobūq; de claromonte & dominū de maulgnio belliperitos defert. petitq; ſibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negociū iuuent. Deſignantur imprimis duo: qui ſingulis ſecuribus de ſumptis lignarios ſe fabros ſimulantes uectorem comitantur. Quos ſingulatim alii lō go interuallo ne multitudo ſuſpitiōem faceret ſubſequūtur. Qui omnes definito inter eos die ad cauponam quæ in ſuburbio eſt hoſpitii prætextu conuenere. Huius autem cauponæ hoſpes iniuriam ſupra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorans quadrigarius ab indignāte ob iniuriam hoſpite cubiculum ſeorſum petit ubi ipſe cum ſuis ſecreto diuerſetur: ſimulq; rem conceptam illi patefacit. Letus rei indicio hoſpes: opem quoq; ſuam illis pollicetur. Inſequente nocte dominus de breſſy cum militum cohorte ꝙ proxime oppidum poteſt uerſus ſancti andoeni portum ſe ad inſidias com ponit. Floquetus ad alteram pontis regionē ꝙ louueriū ſpectat: cū iacobo claromon/tano & quingentis equitibus in uicino nemore ſe collocat. Vector quadrigarius ſub lu cem inſequentis diei cū uehiculo ad primā uſq; pontis portā cū ſimulatoribus fabris tā tum progreſſus: ianitorē noīe appellat: orans ianuā ſibi reſerari: ꝙ feſtinus eſſet mer/ces importare quo eas uehendas receperat: ſimulq; præmiū beneficio pollicetur: fidē dans ꝓ eis qui ſecures ferebant. Ianitor qui uectorē notū haberet: adhibito ſecū āglo portā recludit. quā mox uector ingreſſus uehiculū ibi ſiſtit ſimulanſq; ex marſupio nū mos in mercede anglo depromere: unū qui ex britonū moneta erat labi in terram ex induſtria pmittit: quē nummū ut humo leuaret dū ianitor procumbit: uector exerto pugione confodit: ii uero q fabri putabātur ad ſecundā portam interim cū ꝓceſſiſſent: anglū interimunt. moxq; ex inſidiis floquetus: aliiq; milites properātes oppidū arceq;

Digitized by G

hoſtiliter uociferantes inuadunt. omni præſidio uel cæſo uel capto: cũ ad eam horam non aliter q̃ ſecurus quiſq; obdormiſceret: inter captiuos cõpræhenſus eſt comes fauquẽburgus diues anglus. Ea res anglos mirũ in modũ cõtriſtauit. Quibus ne paci præcluderetur uia: carolus q̃ capta erant reddenda cenſuit: ſi feugeras reſtituerent. Id ad ſombreſſetũ referentibus anglis: utriq; legati ad cœnobiũ quod bonũ portũ uocant poſtea coiere. ¶ Interim gerberoyũ in bellouacis a domino de mouy: & in burdegalis conacus: malgrinuſq; a uerdrino uaſcone: & a floqueto in normãnia conchæ captæ ſunt. De quibus locis recuperandis, miſſo a ſombreſſeto iohanne infante. Carolus reſpondet ſi feugeras britonũ duci reddant: ea q̃ recenter capta franci tenerent ſe reſtiturum. De feugeris in mandatis nihil habere cũ iohannes infans reſpondiſſet: re infecta diſceſſit. Nec ab his qui ad bonũ portũ conuenerant aliud geſtum eſt. Reuerſis ad carolum oratoribus: ipſe de belli ratione cõſiliũ cum ſuis cõicat quippe qui hoſtis ſuffugia doloſq; nulla modeſtia peruincere poſſet. Ad britonũ ducem miſſis nunciis bellũ cõi beniuolentia gerendũ ſuſcipitur. Per præcedentiũ tempus induciarũ non deſtiterant angli qui mantã uernoliũq; & latiniacũ occupabant uias publicas inſidere: quoſq; paſſim uel ſpoliantes uel iugulantes: & ut a crimine patrocinũ ſumerẽt: eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellabant. Facies tamen ſuas ne agnoſcerentur laruis obtegebant & pſonati quidem incedentes: laruatos ſe appellari gloriabant̃: eoſq; pſeudofaciatos uulgus uocitabat. Aduerſus tot mala coeuntibus undiq; copiis auſus hoſtis ex feugeris in britones eruptionẽ facere uiginti ſupra centũ anglis occiſis in ſuas munitiones redire coactus eſt. ¶ In normannia apud uernoliũ multor cuius molendinum oppidi muris proximũ erat nocturnis excubiis deſignatus cũ forte obdormiſſet: ab anglo excitatus iniuriã acceperat. Quam ægre admodũ ferens multor: de prodendo frãcis oppido rationẽ cũ floqueto init. Commoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus: petrum breſeyũ & iacobum claromontanũ rei conſcios facit. Quos ad conſtitutũ diem conuenientes multor per molendinum cui ipſe præerat ſcalis ad muros oppidi admotis in uernolium admittit. Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinam audiendam chriſtianis maxime celebris. hinc occaſione accepta multor qui eo quoq; die excubuerat collegas ſub lucem admonet ad eccleſiam rei diuinæ gratia properare: ut dei religione expleta: mox cibo matutino reficerentur. Igitur collegis abeuntibus gratum francis facinus multor perpetrauit, ſuam iniuriã ulciſcẽs. In minima ſiquidem fera interdum animus ineſt: ſe ad uindicandum pro tempore componens. Capto oppido: qui euadere potuerunt angli in arcem ſe receperũt. atq; eam quæ in media arce eſt turrim muro foſſiſq; apprime munitam occupant. Ex qua ne hoſtis dilaberetur. iohannes dunenſis comes quẽ aurelianũ nothum ſupra nominauimus caroli militiæ per eos dies princeps protenus aduenĩẽs turrim circũſedit. Nec multis interiectis diebus accepit tallebotũ cum copiis bretoliũ aduentaſſe: non aliam ob rem q̃ ut obſidionem diſſiparet: importaretq; commeatũ obſeſſis. Ea propter dunẽſis comes non diu uernolii moratus relicto in obſidione florentio dilliers carnotenſi in tallebotum ducens eum non procul a haricuria eſt aſſecutus: loco quidem munitiſſimo ſe cõtinẽtem. In quo a francis die illa tota ad pugnam prouocatus nullam pugnandi poteſtatem fecit. Sed inſequente eius diei nocte in haricuriæ arcem ſe contulit. Franci autẽ relicto talleboto: ebroicas profecti ſunt. ¶ Dum hæc in normannia geruntur: Carolus ligeri per ambaſiam tranſmiſſo: uernolium petere conſtituit opem laturus obſidẽtibus turrim. Et per eos dies comites deu & ſancti pauli cum quattuor equitum millibus nogentum ducentes oppidum arcemq; capiunt præfecto iohãni fabro cum iis qui in præſidio erant data libertate abeundi. Arcem uero iniecto igne deſolatam franci reliquere. Inde progredientes ſequana traiecto ad pontemaudomari uocante eos ab ebroicis dunenſi comite iter carpunt. Illis igitur ad rillum amnem qui præter muros fluit ſe conferentibus dunenſis comes cum reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomagum uergit caſtra ponens: poſtq̃ omnia quæ ad oppugnationem neceſſaria erant parata nunciantur dato ſigno quiſq; certatim in muros euadere contendit. Itaq;

Vernolium capitur.

Nota.

Pons audomarus capit̃.

magnis animis anglus obſiſtit. Sed in oppidum irruentes picardi: moxq; altera parte
dunenſes: hoſtem propulere. Qui in ædes publicas quæ in mercato ſunt confugientes
paulopoſt comitum dunēſis & ſancti pauli poteſtati ſe permiſere. Qui enim capti ſunt
fuere uiginti ſupra quadringentos: inter quos oppidi præfectus monteſaurus normā/
ni fiſci moderator fuit & fouquetus hetonus anglus. Re bene ad pontemaudoma/
ri geſta: dominus de mouy ad loci præſidium ſtatuitur. Sub idem tempus aliæ quæ/
dam arces a francis duce loheaco receptæ ſunt. Et uernoliana turris: rege carnoti agen
te deditionem fecit modico redemptionis precio ab iis qui in præſidio fuiſſent perſo/
Lexouium. luto. Secuti ſunt lexouii: ad quod dunenſis comes cum iis qui ad pontemaudomari
militauerant mouens eos nulla ui adhibita receptos ſuis legibus uiuere permiſit. Man
Manta. ta plus laboris ut ſe dederet attulit: deditionem recuſantibus anglis qui eam tuēdam
receperant. Sed deficiente ab eis plebe & porta q̄ ſancti nomen habet cum bona oppi/
di parte armis occupata: ciues ad francos egreſſi de deditione conditiones acceperūt.
Quod ab anglis compertum eos humiliores fecit. Nam accepta diſcedendi cum ſuis
fortunis libertate oppidum reliquere. Cæteris qui cum hoſte alio ſe cōferre duxiſſent
idem permiſſum eſt. Manentibus nihil nocitum omnino fuit. Rebus compoſitis pe/
trum breſſeyum comes dunēſis oppido præpoſuit. Carolus eodem tempore ex car
notenſibus uernolium uenit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia exce/
ptus. Atq; interim pictauēſis ſeneſcallus petrus breſſeyus memorabile facinus ador
Longnyum. tus eſt. Eſt caſtellum apud normannos longnyum cui præextenditur atrium patens
(quod baſſam cortem franci dicunt) foſſa muroq; circunſeptum. Ei caſtello præerat
ſanctimarianus franciſci aragonenſis gener: habens ad loci præſidium milites ducen/
tos: quos in atrio continebat. Cum hoc breſſeyus colloquio habito impetrat caſtelli
deditionem oportuno tempore a ſe faciendam. Adueniente conuentorum die breſ/
ſeyus armatos longnyum mittit: quos ſanctimarianus ſoceri amicitiam eiuſq; uxoris
præſentiam parui ducens in caſtellum clam per poſticum introducit. Qui autē in atrio
ſtationem habebant francis in caſtello conſpectis obſiſtere quidem conati facile qua
ſi & numero & robore inferiores cœpto deſtiterunt: qui omnes capti & bonis ſpoliati
ſunt præter frāciſci uxorem quæ cum fortunis (in generum multum prius oblocuta)
Vernonēſes libera diſceſſit. Sub idem tempus caduceator a floqueto ad uernonenſes qui ſequa
nam in normannis accolunt miſſus ut in caroli ditionem fideq; ſe conuerterent a iohā
ne doremonto loci præfecto irriſus eſt: dicente ſe quidem cum loci incolis oppidi cla/
ues perq̄ libenter præbiturū. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremontus:
multas rubigine uetuſtateq; ſemeſas claues caduceatori colligatas tradit. Cui reſpon/
dens caduceator: hæ inquit obſoletiores ſunt q̄ ut tam celebris oppidi portis conueni
ant. moxq; ad comitem dunenſem qui interim proxime uernonem copias admoue/
rat acceſſit: referens ea quæ a doremonto geſta cognouiſſet. Illuſione accepta: comes
ad oppidi regionem quæ ad rothomagos ſpectat conſedit. Domino de mouy & guil/
lermo canuto alteram partem obſidentibus: quibus erat francorum ſagittariorū fre/
Inſtitutio frā quens manus attributa: qui ad belli neceſſitatem recenter fuerant ex ruricolis delecti
corum ſagit/ & a uectigaliū oīm contributione ſine controuerſia liberi. Eniuero ex ædibus ſexagin/
tariorum. ta: unus aſſumptus armis ab iis qui domi reſtant inſtructus: & aureo tantū nūmo dum
domo egreditur donatus: ī militiam pergit: & horū quidē egregia opera carolus mul/
tis locis ꝓſpere uſus eſt. Ex eorum numero hi qui ſub dn̄o de mouy & canuto milita/
bant: inſula q̄ in uernonis conſpectu eſt occupata: confeſtim pōtem qua in oppidū uia
eſt: intercipiunt. Qua re perterriti oppidani ex ſuis ad comitē legant iohannē abaronē
anglum & guillermū daguenetū cū aliquot loci bonæ opinionis incolis. Quibus ad
comitem admiſſis: daguenetus ita locutus eſſe perhibetur. Ad uernonenſes (illuſtris
Oratio comi comes) caduceatorem miſiſti qui eos regis tui noīe admoneret: ſe atq; oppidum eius
tis dunenſis poteſtati permittant. Igitur ad te uenimus: ut nobis dicas q̄obrem admonendos nos
ad uernonē/ eſſe ducas & quid a nobis tibi faciendū putes. Comes ut modeſtus erat reſpondens nō
ſiū oratores. ignoratis inquit uiri oratores uernonem cum arce & circūiacenti agro ad carolum re/

gem paterno iure pertinere. Quæ cum uel ui uel dolo ablata hoſtis occupet: nunc patri ad regnũ ſuccedens carolus: ea ſibi reſtitui iure optimo petit. Fuiſſe nanq; per ſuperiores annos multa geſta bella quibus uaſtatũ regnum attritusq; populus diu multũq; miſere elanguit. demũ inducias inter principes interceſſiſſe: ut interim concordiæ uia pararetur. Sed parum in fide ſtantibus anglis: medio induciarũ tempore feugeras occupaſſe & expilaſſe: quam adhuc tenerent tametſi cõpluribus conuentionibus de redintegrando damno fuiſſet tractatum. Tam multis iniuriis acceptis: carolum ex procerũ conſilio conſtituiſſe iuſtiſſimis repetere armis quæ a patre atq; a ſe anglorum perfidia ſuſtuliſſet. Eam cauſam eſſe q̃obrem uos de deditione facienda admonere præcipim⁹ Poſtq̃ hæc a comite dicta ſunt qui miſſi fuerant ſeorſum a contione ſecedentes: recuſantibus anglis deditionem oppidani caroli ſe partes ſequi omnino conſtituerunt. Relictis propterea apud comitem obſidibus: uernonem repetentes: uernonetũ imprimis (id em̃ arci nomen eſt) reſtituere. Verum ꝙ a rothomagenſibus non plurimũ uernonenſes abſunt: & inde ſubſidium affuturũ ſperarent: oppidum dedere ea lege pollicentur: ſi anglus ſuppetias illis infra proximũ ſabbatum non ferret. Conſtituto die quia ſe deſtitutos ope intelligerent: emiſſis libere ex præſidio anglis: dunenſem comitem in oppidum uernonenſes admittunt: qui loci atq; arcis cuſtodiam rigaldo de fontanis aſſignauit. Dum hæc uernone geruntur carolus ebroicas: deinde louuerium petens: ab incolis incredibili leticia exceptus eſt. Quo tempore guillermus canutus arcẽ quæ dangu appellatur ex præfecto portugallo uoluntaria deditione recepit. Et ſancti pauli comes gorneyũ in fide admittens oppido atq; arce a carolo donatus eſt. Comes item dunenſis poſt quindecimum obſidionis diem haricuria potitus eſt. Interim mouentes ex uernone proceres ad carolum louuerii agentem cum ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis dominus eius nominis arcem quæ ad eum pertinebat dedente ſe præfecto recuperat. Contractis ad louuerium omnibus copiis: Carolus maturat ea perſequi quæ ad reliquam normanniam ſubiugandã opus erant. Carolum igitur artheſium comitem deu: ſancti quoq; pauli comitem & iohannem ſaueuſum cum quattuor armatorum millibus ad nouum caſtrũ cui præfectus erat adam billetonus anglus in præſidio habens quadraginta ſupra centum milites proficiſci iubet Captum eſt oppidum ui. Arxq; recepta: conceſſa anglis facultate ſuas inde fortunas exportandi. Duneſem præterea comitem, carolus alteras copias ducere chambraſiũ mãdat: quem complures franci proceres uno exercitu comitati ſunt. Inter quos fuere comites claromontenſis & niuernenſis: doriualus & ialonnus franciæ mareſcallus: Carolus culautus: Petrus breſeyus: gaucurtus: buellus: peditum equitumq; millia quattuor educẽtes. Caſtris ad chambraſium admotis poſt diem octauum: guillermus ernitus anglus arcis præfectus (lege cum francis libere diſcedẽdi compoſita) loco ceſſit. Erat deſſayum in alenconii ditione caſtellum quod anglus multis annis tenuerat: ab eoq; lacus non longo multum interuallo diſtans. Hunc lacum cum hi qui ad deſſayũ erant expiſcandum per eos dies accepiſſent: plæriq; lacum petunt: piſcium concupiſcentia illecti. Ea re per nuncios cognita: alenconii dux contractis ex tempore copiis: ad lacum occultis itineribus contendens: anglos illic pallantes oẽs intercipit. Captosq; in deſſay conſpectu ſiſtens: eos neci deſtinat niſi arcem dedant. Deditum oppidũ eſt & caſtellũ.

Copiæ ad carolum cõueniunt. *Chambraſiũ* *Deſſayum.*

Ex dieppa quoq; qui præſidio erant partim fecanũ cœnobium quod ad occeanũ eſt petentes noctu expugnant. Nec longa mora interpoſita ecce ab anglia nauis q̃ circiter centũ milites ad fecani præſidium ferebat: ad portũ appellit. Quos fecanicæ oppugnationis ignaros & ideo in continentẽ egreſſos franci compræhendunt. Ad hæc britãniæ dux: francorũ ſuorũq; robore ſtipatus: ex britannia conſtantiã profectus: ciuitatẽ ſecundo ſui aduentus die (abeũtibus inde anglis) cepit. Eadem fortuna nulloq; negocio ſanctũ laudum & uicinas arces non paucas occupat: ubi ex francis præſidiũ cõſtituit

Fecanum. *Conſtantia.* *Sãctus laud⁹*

Sub id tempus alenconienſes ad ducem ſuum miſſis clam nũciis: patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux ſpem recuperandæ hæreditatis capiens: protenus copiis ad oppidum collatis ab incolis intromittitur: anglis in arcem fugientibus

Alẽconium.

Digitized by Google

quam fractis animis defenſantes paulopoſt ducis ſe arbitrio dedidere. Auxiliatus eſt
duci ad hanc rem ludouicus bellomontus qui ex cenomannia ad eũ ſexaginta equites
ducens conuenerat. Fuit eodẽ anno. M.cccc.xlix. apud uaſcones francis fortuna(ſi
Gaſto fuxi comes. Mauliſſon.
cuti cœperat)candidior gaſtone fuxi comite mauliſſonẽ obſidente: q a carolo uaſco
niæ regionis ad pireneũ uſq; adminiſtrationẽ receperat. Erãt gaſtoni in obſidione tria
equitũ & decẽ ſagittariorũ milia. Quorũ repentino cõſpectu permoti oppidani ad ga
ſtonẽ nuncios de deditione miſere. Angli uero ubi id cognouerunt: in arcẽ q̃ in edita
rupe eſt pfugerunt. Itaq; mauliſſone recepta: comes fuxi cũ accepiſſet in arce pœnuriã
Nauarr⁹ rex ãglos ſecut⁹.
frumenti & cõmeatus eſſe: rupem ex oĩ parte circũuallat. Cui aĩo obſiſtendi: rex nauar
rus(cuius filiã gaſto habebat uxorẽ)ſex uarii generis hoĩm millibus contractis: cũ ga
ſtonis militũ ordinem roburq; exploraſſet: ſuos paulo retrocedere iuſſis: ad comitis ſe
colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ numero principes: mille a caſtris frã
corũ paſſibus. Vbi rex nauarrus comitem allocutus. Miror te inquit cariſſime gener
neglecta ueteri noſtra amicitia mauliſſonẽ quã tuendã mihi anglus commiſerat uindi
caſſe: & nunc arcẽ quoq; capere conari: cui meus coneſtabilis ſuo & anglorũ noĩe præ/
Gaſtonis re/ſponſio.
ſideret. Ad regis uerba gaſto ad ſequentẽ modũ reſpõdit. Affinitatẽ recte rex illuſtris
cõmemoras: quãobrem tibi & beniuolus & obſequens eſſe debeo: ſi alio me non du/
ceret parendi neceſſitas: & honeſtas officii. Carolo regi ſubiectione & fide cũ ſim im/
primis obnoxius: tũ ob id maxime q uaſconiã meæ tutelæ ſuppoſuit: iuſſus ab eo mau
liſſonẽ cepi. neq; hinc abſcedã donec aut alter me fortior extrudat: aut arcem ad caro/
li ditionẽ redire cõpulero. Comitis uoluntate cognita: nauarrus copias ad ſe reduxit.
Obſeſſi uero impetrata diſcedendi ſecuritate arcẽ dedidere. Eodẽ tpis tractu q̃dam
in normannia arces captæ ſunt a dño de blanuilla: touqua: in rupe proxime occeanum
extructa: a dunenſi comite argentonũ: ubi ſimulato metu ex muro de deditiõe prolo/
Dolus dolo ſuperatur.
cutus hoſtis: arma cũ pararet: quidã in populo primores diuerſa qua anglus parte dolis
agit: francos affati fraudẽ manifeſtant: orantes ſignũ quod præ ſe ferrent ſibi proten⁹
dari. Oppidanos cõſtituiſſe Carolo regi parere: anglis expulſis. Signo recepto: frãcos
admonent eo accedere quo ſignũ in muro erectũ cernerent: ſe qdem illos in oppidum
accepturos. Admiſſis p muros bono numero francis: angli ſuo cõmento fruſtrati: i ar
cem pproperę confugerunt. Quã nõ multo poſt dedidere: ex ſuis fortunis oĩbus: præ/
ter baculũ unũ nihil inde exportantes. Nec fuit oliuerio de carſalio præſidii pfecto
melior conditio. Per eos dies caſtellũ gaillardi loco edito ad ſequanæ ripam conſtitu
tũ(Carolo in obſidione agente)captũ eſt. Freneii quoq; arx ab alenconii duce(dedẽ
tibus ſe libere anglis)recepta. Giſortiũ pterea richardus merburus ãglus carolo reſti/
tuit. Donatus pptereà a carolo ſancti germani in laya ditione atq; pfectura: duos inſup
liberos iohannẽ atq; hemonẽ qui apud pontẽ audomari capti in cuſtodia tenebant re
Iohãnes gaucurtus.
cepit. Giſortio ppoſitus eſt gaucurtus ueteranus auratæ militiæ eques: rerũ gerendaę
longa experientia & fide in regẽ ſpectatus. Tot p normanniã locis potitus rex: cum
& procerũ præſentia & robuſtiſſimo exercitu inſtructus eſſet: contractis ad nouiburgi
Rothoma/gus obſidet.
planiciẽ copiis: dunenſem comitẽ ſequanã(rothomagũ uerſus)trãſmittere iubet: præ
miſſis ad ciues caduceatoribus: qui ciuitatem ad caroli ius repeterent. Quos hoſtis cõ
minata illis morte audire recuſauit. Tenebatur eñ ciuitas firmiſſimo anglorũ pſidio.
Caduceatorũ relatione pcepta: carolus copias ad ciuitatẽ pmouere mãdat. Admotis ĩ
urbis cõſpectu militib⁹: atq; p caduceatorẽ de dedẽda ciuitate ciuibus iterum admoni
tis: poſtq̃ triduo toto quo illic acies conſtitit: nemo in colloquium prodiret: ingruerẽt
q; continui imbres(erat eñ hyemis principium)dunenſis comes ad pontem arcis ſe
recepit: diuerſantibus p circũiacentes uicos ad hibernandũ militibus. Dum hæc ita
rothomagi aguntur: aliquot ciues qbus grauis eſſet anglorũ principatus: duas turres
cũ muro intermedio p ſpeciẽ cuſtodiæ occupant: aĩo qdem francos oppugnatiõis tpe
in ciuitatẽ admittendi. Ea ſpe erectus carolus: dunenſem comitẽ cũ oĩbus copiis rotho
magenſes adoriri iubet. Poſito in conſpectu ciuitatis toto exercitu: duas acies dunen/
ſis iſtituit: unã cui ipſe præerat ad portã(q̃ bellouaca dicitur)ſiſtit. Altera quam claro/

Digitized by Google

montenſis comes carolus ducebat inter furcas & ciuitatē ſe locat. Expectantibus in eo ordine francis: ſi quod a ciuitate ſignū prodiret: uenit ad eos hora poſt meridiē ferme ſecunda homo eques renūtians duas turres a quibuſdam ciuibus non alia cauſa teneri q̃ ut opem accedētibus francis afferrent. Quo nuntio admonitus dunenſis ſagittarios ad eam partem qua turres erant mittit: ipſe uero pedes (reliquo comitante exercitu) ſubſequitur. Iam ſcalis erectis quadraginta armati in ciuitatem euaſerant: cum tallebotus cum trecentis egregie inſtructis pedibus properans: militare uexillum in ſummo muro ſiſtit. Moxq; in eos qui murū ſuperauerant: & qui turres tuebant᷑ debacchatus: ſexaginta trucidat: præter aliquot quos ſeruandos delegit captiuos. Qui uero præcipiti lapſu e muro in foſſam uolentes ſe demittebant: uel crure uel brachio (paucis incolumibus) ſunt mutilati. Poſt ſecundam oppugnatōis diem rothomagenſes indignati aliquot ex ſuis non mediocres ciues a talleboto occiſos eſſe: neq; parum formidantes ne altera oppugnatione expugnati præda fierent francis: primores ciuitatis (aſſumpto ſuo archiepiſcopo) cum populi turba prodeūtes: ſombrecetum forte ducē: quem rex anglus normanniæ præfecerat: per uiam offendunt: atq; ad inſequētem modum pontifex alloquitur. Noſti clariſſime dux q̃ proxime nos circūſedet francorum exercitus: neq; miſeram ciuitatis conditionem ignoras. Secundus nunc atq; quadrageſimus dies agitur: quo nec frumenti neq; uini neq; lignorum quicq̃ ad nos importatum eſt. Omniū rerum & maxime annonæ caritas apud nos eſt: perneceſſarium eſt ſi ſalui eſſe uolumus: rem cum francorū rege componere. Liceat igitur tua cum uenia reipublicæ et tuæ ſaluti conſulere. Mittere legatos qui icto cum francis qualicūq; fœdere ciuitatē quiete aliqua leuent. Hec pontificis oratio quāuis duci nō conueniret: circum tamen aſpiciens cum paucis ſatellitibus inter populi turbam ſe ſtipatū intellexit: ferocitate celata: humilitatē præ ſe tulit: ſe inquiēs boni conſulturum quod ciues optimū factu arbitrarent᷑. Moxq; ad publicas ciuitatis ædes ſe conferētem: pontifex & populi melior pars ſecuta eſt. Ibi cōmuni aſſenſu pontificē cum aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores conſtituūt. Quibus mandata dant francum regem cōuenire: & cum eo pacis q̃ optimas cōditiones poſſent impetrare. Igitur præmiſſo ad pontiſarcē pontificis officiali. qui proficiſcendi ad carolū ſecuritatem legatis obtineret: ſecuritate habita ad ſancti andoeni portum tribus paſſuum millibus ab ipa pontiſarce diſtantem oratores cōuenere: Affuere caroli nomine dunenſis comes: cancellari⁹: petrus breſeuus: & guillermus couſinotus: & nōnulli alii ex regio conſilio litterati homines. Conſidētibus utrinq; legatis: rothomagēſis pontifex orat rothomagenſibus in primis remitti ſi quod ab illis in carolum regem perperam geſtum eſſet. Id quicquid eēt nō incolarum malitia neq; franci nominis odio ſed q̃ anglorum potētatui inuiti ſubiicerent᷑ fuiſſe ꝑpetratū. Nunc regis poteſtati ſe ciuitatemq; permiſſuros ſi cuiq; liberum foret uel abire quo ſuus animus inclinaret: uel in ciuitate ſaluis fortunis incolere. Si tamen ad diſcedendum pateret anglis ſine offenſione ad ſuos commilitones uia. His tantum a pontifice poſtulatis nihil detractum eſt: modo iuramento firmarent: ciuitatem in caroli ditionem poſituros. Adiurati: cum in urbem noctu reuertiſſent: geſtorum a ſe rationem donec illuxiſſet ponere non ualuerunt. Coacto poſtera die concilio: cui ſombrecetus aſſiſtentibus plæriſq; anglis præſidebat: poſtq̃ legationis ſeriem pontifex enarraſſet: ciuibus conuenta probantibus: indignantes angli concilio egreſſi: alii in palatium: alii in arcem raptis armis ſe receperunt. Quare commoti rothomagenſes: arma quoq; deſumpſere: conſtitutis paſſim aduerſus hoſtiles inſidias excubiis. Simulq; anglorum a ſe diſceſſionem per nuntium Carolo ſignificant: ut ſine cunctatione ſubſidium illis ferat: uno omnes animo eſſe recipere illum in ciuitatem. Interim cum ii qui excubabant: anglos quoſdam per uias armatos incedere conſpexiſſent: ſeptem ex illis trucidatis reliquos in ſuas munitiones reppulerunt: murorum parte cum aliquot turribus et portis occupatis. Nec longa interiecta mora dunenſis comes cum ingentibus copiis ueniens: Sanctæ Catharinæ cœnobium quod in colle ciuitati adiacenti ſitum eſt (anglis qui in præſidio erant ſeſe dedentibus) recepit. Quibus ne per uiam

Tallebotus

Pōtifex ſombreſetū alloquit᷑

honfleum petētibus prædandi occaſio eſſet: carolus pecuniā ad quottidianā impēſam donare iubet. Mox uero cœnobiū ingreditur. Dunenſis aūt comes ad portam quam marchauillam dicunt caſtra fecit. Anno chriſtianæ ſalutis. M.cccc.xlix. Ad quem pro tenus accedentes ciuiū primores ex propugnaculo quod pro ianua erat ita ſunt prolo cuti. Fauſtus fœlixq; regi & nobis tu⁹ ad nos illuſtris comes aduētus ſit: populi ſiquidē iuſſu tibi occurrimus: portarum claues repræſentātes: quo intelligas pateſcere franco militi in ciuitatem aditum: & quem uoles ex totis copiis numerū ad nos introducere. Quibus dunenſis comiter reſpōdit: nō ſuo quidem ſed eorū arbitratu ſe omnia geſtu/ rum. Viſum eſt mille equites cum ſuis ſagittariis qui in ciuitatē admitterent' ſatis eſſe Horum pars proxime palatium (quo ſombrecetus atq; tallebotus ſuum præſidiū con tinebant) ſtationem habuit. Altera inter palatium & arcem ſedem accepit. Tertia du/ ce petro breſeyo: in ipſo arcis cōſpectu conſtitit. Reliquus exercitus ingens quidem et ſupra q̄ ante annos multos uiſus fuiſſet copioſus: per agrum qui ad bellouacos ſpe/ ctat diuerſatus eſt. His ſicuti annotauimus ordinatis: angli qui pontem ad ſequanam amnem tenebant ſe dedere. Sombrecetus uero orat ad carolū ire ſibi liceat. Admiſſus petit id ratum haberi quod rothomagenſis pontifex de reddenda ciuitate apud ſancti andoeni portum ad ſe ueniens rettuliſſet. Cui ad hunc modū carolus modeſte reſpon dēs. Rem inquit ſombrecete parum æquam efflagitare uideris. Poteras æquo iure cū rothomagenſibus frui cum de deditione ageret'. Sed tu aduerſus pacis legem pugnās quātum per te fieri potuit ſpem in armis repoſuiſti: conatus ciues a me auertere. Con/ ſtitui propterea te e palatio nunq̄ dimiſſurum donec liberam ciuitatem una cum hon/ fleo: & reliquis quæ tui occupāt locis in meam ditionem reſtituas. Poſtq̄ hec ſombre/ cetus accepit: ualedicens regi in palatium remigrauit comitantibus illum comitibus claromontano & deu. Poſtridie palatium arcemq; obſidere carolus iubet. Sombrece tus aūt ubi ad oppugnationē parari tam diligēter omnia a francis uidet: in colloquiū cum carolo admitti petit. Ad regem cum ueniſſet: eadē quæ prius poſtulās: ut ea quæ fuerat rothomagenſibus indulta conditio ſibi ſuiſq; permaneret reſponſum accepit: id ſe fruſtra ſperare qui apud ſancti andoeni portum conuenta recuſarat. Atq; ita a carolo ſombrecetus in palatium digreſſus eſt. At dunenſis comes caroli iuſſu palatiū arcēq; foſſis circumuallat: ne obſeſſis egrediendi facultas ulla eſſet. Igitur machinis tormētiſ q; circum admotis. Sombrecetus dunenſem ad colloquium uocat. Data utrinq; fandi poteſtate: & diurnis per uices induciis confirmatis: poſtq̄ diu multumq; ultro citroq; itum atq; reditum eſt. Conuenit ſombrecetum cum uxore & fortunis ſuis atq; anglis liberum dimittere: ea lege ut aureorum quinquaginta carolo: pacis tractatoribus mil lia ſex perſoluerent: ære quod a ciuibus & incolis angli contraxerant in primis diſſolu to. Oppida præterea atq; arces ab anglis per normanniam occupatis reſtituerent. His iureiurando roboratis & obſidibus: inter quos tallebotus erat datis: ſombrecetus di/ miſſus eſt: Qui datæ carolo fidei non oblitus thomæ hou & fouquero ethoni mandat loca de quibus cōuenerat in caroli poteſtate reponāt. Repoſita omnia præter harfleū ſunt: quam arcem corſonus qui eam præſidio tenebat relinquere pernegauit. Quæ cā fuit: ut unus obſidum tallebotus aliis abeūtibus in cuſtodia ſeruaret'. Emiſſis rotho mago anglis calendis nouembribus (omniū ſanctorum ſolēnibus rite religioſeq; ab/ ſolutis) Carolus regio apparatu ciuitatem ingreſſus: mira admodum exultatione & omniū letitia exceptus eſt. Dum hec rothomagi gerunt' britonum dux feugeras de dente ſe franciſco aragonenſi recuperat: qui ab anglis quoq; deficiens francorum par/ tium fuit: Mathagothus præterea (qui beleſinum præſidio anglorum tenebat) poſtq̄ nullo ſuorū ſubſidio ſe adiutum iri cognoſcit. Locum duci alenconii liberum dimittit. Fuſam item per id tempus fuiſſe inuenio anglorum cohortē ad gaurayum normāniæ oppidum cum frumentatū pergerent. Hec cædes a militibus comitis ſancti pauli duci bus gaufrido courano & ioachino roaldo facta eſſe traditur. Poſtq̄ tempus quod ſa/ tis ad res rothomagi componendas erat: carolus exegit: caudebecum profectus: har/ fleum exercitum duci iubet. Cuius obſidio difficultatem multam afferebat. Tum

Carolus rex rothomagū ingredit'

Recuperat' feugeræ

Harfleum

Digitized by Goog

propter maris æſtuaria. Tum propter hyemis aſperitatem quæ & gelu et ymbribus
plus ſolito inhorruerat. Neq; in agro uicino ædes aut tuguriola erant ad militum ſta/
tionem ſed ut quiſq; melius poterat ſcrobibus ad hoc effoſſis: ſedem ſibi parauerat pa/
leis atq; geneſtis eas obtegentes. Præerant tormentis atq; impedimentis iohannes et
iaſpar bureau fratres induſtrii homines. Hi uineis atq; aggeribus extructis: bombar/
das ſexdecim ad quatiendum harflei muros in ipſius æſtuarii arenis ſiſterant: ita ut per
foſſas ad oppidi proxime muros tuto perueniri poſſet. Et carolus quidem caſſide ar/
matus & manu clipeū ferens: interdum ad opus uiſendum accedebat. Ab occeano aūt
quinq; & uiginti nauium claſſis excubabat ne uel ab anglia obſeſſis ſuppetiæ prodirent
uel obſeſſis fugæ adeſſet facultas. Hac tam arcta circumſeſſione coanguſtatus hoſtis:
dunenſem comitem ex muro ſecum uerba habere efflagitat. Huic nomē erat thomas
auringanus in præſidio habens anglorum millia duo. Conueniente comite deu: cum
diu fuiſſet de deditione fabulatum: tādem natalis dominici die decretum eſt: hoſtem
infra calendas ianuarias loco exceſſurum: ſuis inde facultatibus ſine controuerſia ex/
portatis. Id decretum ſigillis ſex francorum procerum firmatum eſt: & ab hoſte octo
obſides dati: calēdarum die harfleum receptum & obſides reſtituti. Quinto poſt die
relicto firmo præſidio carolus honfleum copias mittit. Ipſe interim in cœnobio geme Honfleum
tenſi diuerſatus eſt. Quo ad eum agnetem (quam propter egregiam ſpeciem bellam Bella agnes
appellabant) ueniſſe iohannes charterius geſtorū caroli ſcriptor tradit: eo animo ut
regem admoneret proditionis qua in eum quidam cōiurauerant. De hac agnete con
ſtans mea ætate fama fuit eam a carolo adamatam fuiſſe: & puellam breuiſſimæ uitæ
peperiſſe: q̄q̄ carolus ex ſe prognatā eſſe omnino diffiteretur. Deceſſit in eo cœnobio
agnes cōdito ſexaginta milliū aureorꝫ teſtamēto: ubi exſecta eiꝰ præcordia humo tra/
dita ſunt: reliquum cadauer lochias elatum & in diuæ mariæ templo ſepultum. Fuit nā
q; ad modum lepida & faceta: luxuq; & ueſtium cultu ſupra mulieris modeſtiam gloria
bunda. Qui faſtus quādoquidem non niſi grandi ſumptu ducitur: eius pompæ impen
ſam ad amorum mercedem carolus facere credebatur. Acceſſit ad ſtupri ſuſpitionem
propinquorum agnetis ad dignitates eccleſiaſticas repentina promotio. Per eos Guyces ca/
dies comes fuxi contracta ingenti militum manu: Lantretum fratrem & fuxenſem no ſtellū prope
thum obſidere guycem: ualidam in agro baionenſi arcem iubet. Id poſtq̄ nauarrus baionam
coneſtabilis cognouit: coactis anglorum copiis una cum Georgio ſoltinto baionenſi
prætore: nauibus per amnem qui baionam præterfluit ut obſeſſis auxilio adeſſet du/
cens a francis (quibus hoſtis aduētus prædictus erat) Interceptus eſt: & anglorum du
centi ſupra mille occiſi: Georgius autem ubi male ſuis fauentem fortunam intellexit.
Cuneo ſexaginta equitum facto: per mediam francorum aciem irrumpens in propu/
gnaculum arcis peruenit. Vnde noctu egreſſus cum baionam ſe recipere feſtinat: a fu/
xenſi notho fugiens captus eſt. Ad honfleum redeo: quo præmiſſi franci ſagittarii
dum reliquæ copiæ aduenirent aliquot prælíis cum hoſte decertauerunt. Quo poſtq̄
dunenſis comes acceſſit: & tormēta admota ſunt. Courſonus eques anglus hōflei præ
fectus ad .xii. calēdas martias cedere arci: niſi infra eum diem ſubſidio ſuorum iuuaret
promiſit. Fruſtratus expectatione: arcem reliquit: fortunas ſuas ſecum exportans.
Freneyum item receptum eſt: libere abeuntibus anglis: qui illud præſidio tenebant:
recepto quoq; monforto præfecto qui apud pontem audomari captus extiterat: pro
cuius redemptione ſalutiorum millia decem ſoluerunt. Eiſdem diebus thomas cui
quirielus cognomē fuit: cum tribus hominum millibus ex anglia in normanniam ap/
pellens: ualongnas inuadit: quas poſt primum & uigeſimum obſidionis diem (libe/
re inde emiſſo a bello roaldo) capit. Nec diu illic moratus: ipſe cum ſuis & iis qui
propinquioribus oppidis in præſidiis erant: Cadomum baiocaſq; mouens: per ua/
da Clementis iter facere conſtituit. Ea re cognita Carolus comiti claromontano
mandat Thomam quirielum perſequatur. Igitur aſſumptis caſtrenſi comite: & Pe/
tro breſeyo: aliiſq; inſigni uirtute proceribus: ſexcentos equites cum ſagittariis du/
cens Gauſridum cēuranum. Et ioachimum roaldum præcedere cum ſuis cohortibus

Digitized

Pugna for/migniana

iubet: qui hoſtium iter exploret. Inuento tandem hoſte: poſtremam aciem adoriunť. Occiſis mox aliquot anglis: tantilla fortuna cõtenti: paulo ab hoſte ſeorſum ſe recepe runt: donec inuentum a ſe hoſtem comiti nũtiaſſent. Nũtio accepto comes copias di/ligenter promouet: & anglos aſſequi feſtinat: qui ad uicum formigniacũ qui carẽtum inter & baiocas eſt: iam peruenerãt: & conſpecto procul franco exercitu in acie ſtabãt inſtructi: adciſcentes confeſtim ſibi ex baiocis mathagotũ. Erant illis a tergo pomaria & ſepes quæ francũ in eos progredi maxime prohibebant. Quare in cõſpectu hoſtium ueniens comes leuibus prælíis anglos laceſſit. Verum multitudine militũ inferior: ri/chemontem ex ſancto laudo ad ſe uenire per nũtium orat. Qui impigre aduenit: iaco bo luxemburgo eum comitãte: quos lauallus doruallusq; & Joheacus ſequebanť: qui ducentos & quadraginta equites præter ſagittariorũ magnũ numerum ſimul efficie/bant. Iam em̃ comes claromõtanus diu pedes pugnam cõmiſerat: & paululũ ceſſerat loco: aliquot tormẽtis amiſſis cum richemõtus ex molendino cui de foſſa appellatio eſt: ubi caſtra poſuerat ſuos in hoſtem emittit. Quos poſtq̃ ad pontem quem de barra incolæ uocant conceſſiſſe mathagotus cõſpexit: ipſe cum uero inſigni equite anglo & mille ſatellitibus: deſertis ſociis pars cadomũ: pars baiocas petit. Deſertus a mathago to quirielus ad inferiorem profluentẽ (quo uicus alluitur) commilitones ſuos con/cedere iubet. Illic commiſſo acerrimo prælio: ſagittarii anglos fundũt: & partim inter imunt ſe cum comite claromõtano protenus cõiungentes. Nec mora iuſſus a riche/monte petrus breſeyus ſuperiorem anglorum alam inuadit: quoſq; obuios proſternẽſ q̃q̃ uiriliter anglus decertaret. Vtroq; cornu fuſo: richemontus ſuperato fluento hoſtẽ totis copiis aggreditur. Decertatum eſt eo loco incredibili pertinacia. Nec profuit an glo q̃ multitudine præſtaret. Occubuere enim ſeptingenti ſeptuagitaquattuor ſupra millia quattuor: & Thomas quirielus cum aliis mille inſigni nobilitate anglis captus: octo tantum ex francorum exercitu deſideratis. Præ cæteris francis enituit eo prælio ſpectatiſſima monſgaſconis & ſancti ſeueri fortitudo. Nec caruit laude petrus breſeyus plurimiq; habitus eſt dominus mãneyus floqueti militum ductor: qui floquet⁹ effra/cto a calcitrante equo crure apud pontem arcis ægrotus decubabat. ¶ Parta inſigni uictoria franci uirum copias duxere: nõ ſine controuerſia: coneſtabili ne an comiti cla romontano eius uictoriæ gloria deberetur. Plæriſq; affirmãtibus in coneſtabilem ui/ctoriam eſſe referendã qui magiſtratu ſuperior eſſet. Aliis contra cenſentibus comitẽ claromontanũ ad id præliũ a rege delegatũ noĩe fuiſſe: ſuiſq; auſpiciis partam uictoriã Diremit cõtentionẽ carolus: & rem ſapienter fortiterq; geſtam claromõtano aſſigna uit. ¶ Pariſiani de uictoria formigniana certiores facti: duodecim puerorum infra pri mam adoleſcentiam millibus ad ſanctum innocentem contractis: ſupplicationem ad diuæ mariæ templum decreuerũt: ſingulis eorum lucernam ceream accenſam manu

Virus capiť
Abrincæ

geſtantibus. ¶ Viro quo ſe franci contulerãt recepto: claromõtanus baiocas cõtendit richemontus ad britonũ ducem profectus eſt qui delecto exercitu abrincas circumſe/dere ſtatuerat. Circũuallata ciuitate & crebris per dies uiginti oppugnatiõibus uexata: Lanyetus loci præfectus cum præſidio libertate abeundi impetrata ciuitatem reliquit Tombellenam præterea arcem non longe a diui michaelis iugo diſtãtem in rupe ex tructam: britonum dux anglis (q̃q̃ frequentes eſſent) paruo negocio excluſis: caroli nomine recepit. Eodem anno qui fuit ſalutis quadringẽteſimus quinquageſim⁹ ſupra

Baiocenſes

mille carolus ad baiocẽſes dunenſem comitẽ cum exercitu legat. Qui nihil moratus ad ſuburbium quod cadomum uerſus ſpectat caſtra fecit. Claromõtanus comes & ipſe caſtrenſis cũ ſuis copiis alterã quæ ad carentoniũ uergit occupant. Dño de mõtenayo copiarum ducis alenconii ductori & roberto conigano ſcoto pars quæ ad diui frãciſci cœnobium eſt ceſſit: atq; ita tribus diuerſis locis baiocẽſes obſeſſi: dies quindecim gra uem obſidionem tolerauere: egregie pugnãtibus anglis qui in præſidio erãt nõgenti longo armoꝝ uſu bellaces. Itaq; q̃q̃ crebro tormentoꝝ iactu muri p ambitum ciuitatis deiecti eſſent: facilemq; expugnationẽ fore milites franci exiſtimarent: inuitis princi/pibus bis uno die oppugnationem tẽtauere: cupidi deturbare tota normãnia anglos.

Digitized by Google

Accepi regnobertũ quem in ſanctorum numerũ relatum baiocẽſes magna religione
uenerantur: qui uiuens & baiocaſſinus comes primũ: & deinde epiſcopus extitiſſet: ui/
ſum fuiſſe per quietem dunẽſi comiti: eumq; oppugnationis admonuiſſe: quã miles
francus apparabat: uetuiſſeq; ne id pateret: ſed furentem exercitum reuocaret. Id ſi fa/
ciat: bene quidem obſidionem ſibi ceſſuram. ſi ſecus diſpendiũ accepturum: atq; ea ui/
ſione excitatum comitem mox ad milites properaſſe: eoſq; ab oppugnandi pertinacia
reduxiſſe: mathagotũ uero poſt quindecimã obſidionis diem ad colloquiũ cum dunẽ
ſi comite acceſſiſſe: cõditiõeſq; ſuæ & anglorum ex ciuitate digreſſionis accepiſſe. Eũ
uero tametſi multa ſibi concedi peteret: illud tantũ impetrat: abiret cum ſuis commili
tonibus liber: armis relictis. Clarioribus autẽ fœminis ſingulos equos qui eas ueherẽt
habere: equitibus aureos decem peditibus quinq; exportare permiſſum. Interdictum
ne cadomũ ſed chereburgum ſe reciperent. Sub idem tempus briquebecum ualon
gneq; a coneſtabile receptæ: cum ſancto ſaluatore uicõto. Deinde cadomũ obſeſſũ Cadomẽſes
quod firmiſſimo præſidio anglus tenebat. Richemõtus ad diui ſtephani monaſteriũ
ſtationem accepit: cui ſe confeſtim comes claromontanus cõiunxit: Erant his militan
tes equites mille ducenti cum quattuor millibus & quingẽtis peditibus duobuſq; mil/
libus francorũ ſagittariorum. Dunenſis comes ſuburbium uancellenſe obtinuit: quin/
gentos equites: pedites quingentos ſupra millia duo: & totidem francos architenẽtes
ducens. Affuere quarto poſt die niuernenſis comes cum comite deu: & armatorũ for
tiſſima manu: qui orna amne per pontem ad id ipſum a francis conſtitutum: trãſmiſſo
ad trinitatis cœnobium conſedere. Cõueniẽtibus ad hunc modum copiis: poſtera die
propugnaculum quod ad diui ſtephani ædem uergebat expugnatum eſt. Venit dein/
ceps carolus & cum eo renatus ſiciliæ rex: mille equitibus: duobuſq; ſagittariorum mil
libus equo uectis: & totidem francorum architenetium millibus ſtipatus: diuerſatuſq;
eſt apud ardaynum monaſterium ubi per tempus obſidionis habitauit. Auxit militum
animos: caroli præſentia: & circumductis per ambitũ foſſis: cuniculis ad oppidi menia
ſuccedebant. Et ante omnes propugnacula quæ ad uancellenſe ſuburbanum pro por/
tis erecta erãt dunenſis oppugnare cœpit: uiq; expugnauit. Coneſtabilis uero nihilo
ſegnior turrim quæ ad angulum oppidi ſanctum ſtephanum uerſus extabat ſuis per
cuniculum miſſis deiecit. Ea prolapſa hoſtem ita perterruit: ut de deditione mox
colloquium iniret Rebus componendis carolus dunenſem & cum eo petrum breſeyũ
iohannẽq; bureum præfecit. Anglorum nomĩe richardus heriſſonus cadomenſis præ
ſes quem balliuum uocant & robertus gargeus cõuenerunt. Pro ſe euſtacium gauuetũ
& diui ſtephani abbatem cadomẽſes miſere. Conuentionis dies poſtridie feſti diui ba/
ptiſtæ iohannis fuit. Pactum eſt anglos oppido exceſſuros: ſi infra iulias calendas ope
ſubdidioq; ſuorum non iuuarentur. Ad conſtitutum diem cum nemo illis ſuppetiare/
tur: conuentis paruerunt: oppidum arcemq; dedentes. Erat in arce dux ſombrecetus
cum uxore & liberis: magno uallatus militum præſidio. Nam ad oppidi cuſtodiam
quattuor anglorum millia fuiſſe memorantur. Quibus ad ſua in angliam cõuehenda
naues datæ ſunt. Liberato angliſ cadomo: dunẽſis comes cum ducentis equitibus &
ſagittariorum frequẽtia per arcem in oppidum ingreditur. Quinto poſt die Carolus a
populo magnifice exceptus: poſtq̃ magiſtratus officiaq; diſtribuit: exercitum falleſiã
ire mandat. Dum cadomi carolus agit uenere a philippo burgundorũ duce oratores
dominus croyus & iohãnes croyus fratres: & darſius quoq; cãpanus eques auratus: q
caroli filiam peterent: carolo philippi filio uxorem dari. Procedẽtibus falleſiam co Falleſia
piis: & iohanne bureo qui impedimẽtis præerat multos ſagittarios ducens lõgo inter
uallo ſubſequẽte: angli eruptione facta impedimẽta adoriunt: quos cum ægre bureus
ſuſtineret: affuit cõfeſtim potonus cum ualida cohorte cuius uirtute in ſuas munitiões
hoſtis ſe rettulit. Succedentibus deinde copiis: falleſia toto ambitu circundatur. Cui
obſidioni cum multo plures q̃ negocio cõueniret aſſiſtere carolus intelligit: richemõ
tem cum parte copiarum chereburgum mittit. Qui ad falleſiam manſerunt: multis
ſubactis foſſis tormentiſq; muros quatiunt: obſeſſos nullo tempore quieſcere permit

tentes. Quare ueriti andreas treſbotus & thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad præſidium cum quingētis ſupra mille anglis reliquerat ne ui expugnarent̄: ea conditione falleſiā in caroli poteſtate reponendā datis obſidibus ſe aſtringūt: ſi tallebotum dominū ſuum (qui apud druydas captus tenebat̄) carolus liberaret. Exactis undecim dierum induciis (nemine ſuppetias obſeſſis ferente) & tallebotorecepto: angli qui falleſiam tenebāt liberi abiere: falleſiæ præfecturam potono carolus contulit. Atq; inde exercitus partem carolo culauto duce dāfrontum legat. Ea arx & ſi fortiſſima eſſet ualidoq; anglorum præſidio teneret̄: Hoſtis nihilominus fortunæ præſentis iniquitatem conſiderās: impetrata abeūdi poteſtate oppidum cum arce franco permiſit. Eadem tempeſtate chriſtianæ quidē ſalutis anno milleſimo quadringētelimo qnquageſimo franciſcus britonū dux qui caroli partes cōſtanti fide ſecutus fuerat: morte obiit Huic aduerſus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Proptereа q̄ anglicæ factiōis eſſet: neq; ulla ratione ut ab ea reſipiſceret adduci poterat. Quare in cuſtodia habitus franciſci tandem iuſſu a duobus ſatellitibus: mātilibus ad eius iugulum cōtortis ſtrangulatur. Eius necis culpam in montabanum qui egidii cuſtodiam a duce receperat britones referunt: dicētes egidium quidem bono in francos animo fuiſſe ſed mōtabani perfidia ſecus ac ille ſentiret franciſco relatum extitiſſe: eiuſq; rei teſtes poſtea fuiſſe collegas montabani: quorum pars ultimo ſupplicio affecta eſt: pars fuga uitæ conſuluit. In chereburgi obſidione res ante illam ætatem inaudita geſta eſt: cuius auctorem fuiſſe iohānē bureum traditum eſt. Eſt chereburgum arx ad maris æſtuarium ſita loco arenoſo & ad tōrmēta locanda ſolo inſtabili quo per dies ſingulos ſemel atq; iterum mare influit. In tam male fido loco iohānes bureus tormenta ſtabiliuit obtegēs ea contra pelagi iniurias tegumētis coriaceis: quæ multa pinguitudine ipſe deūxerat. Eo pacto puluis qui in tormentis erat defenſus: nullo maris humore uitiari poterat: ita ut reſtagnante pelago tormenta facile ad iactum engerent̄ & muros arcis concuterent. Rei nouitatem admiratus thomas gonelus præſidii moderator: dedendæ arcis conſilium capit. Erat illi filius ob æs cōtractum rothomagi obſes. Hunc in precium deditionis ſibi reſtitui petit. Quo recuperato ipſe cum toto chereburgi præſidio in angliam liber dimiſſus eſt. Initio huius obſidionis occiſus ex muro eſt præfectus coytiuus franciæ admiraldus bello ſtrēnuus & fide erga carolū ſpectatus. Interemptis præterea tedualus cormoſianus trecenſis prætor bello nō illaudatus eques. Hec chereburgi arx ultima locorum fuit quæ anglis deuictis in normannia carolus recuperauit. Poſt ānū et dies ſex q̄ bellum incoaſſet. parua quidem hominū cæde atq; ſtrage ſi hoſtium multitudinem atq; potentiā: uariaſq; per loca uictorias putes. Eſt enim terra normānia una metropoli & ſex urbibus quattuorq; & nonagīta munitiſſimis oppidis atq; arcibus potens: plæriſq; uicis frequens ad ciuitatū ſpeciem extructis: quam ſexto uix die expeditus pertranſeat: pecoris & piſcium ferax: frumenti uberrima: pomorū atq; pirorum tam paſſim conſerta: ut hinc potum gens ſibi affatim exprimat: & ad exteros copioſe fructus exportet. Lanificii plebs ſtudioſa eſt: & bibax etiam pomacii quod ſicerā uocāt gens omnis ſuapte natura callida nullis exteris legibus obnoxia: moribus ſuis & conſuetudine quam pertinaciſſime tuetur uiuit: doli quidē & litis apprime gnara: quo fit ut cum illa ſocietatem aut negociū ſortiri exteri formident: alioquin doctrinæ & religioni dedita bello inſuper idonea & fortis. Cuius egregia in exteros geſta plurima referuntur. Poſt ſubactam normāniam quam armis tuendam richemontus accepit: carolus ad aquitanos animū conuertit: quibus quadraginta ſupra centum annos anglus dominatus fuerat. Primas eius belli partes recepit lemouicēſis uicecomeſ & cum eo carolus culautus mareſcallus: potonus ſantralianus: petrus louuanius: ioachin⁹ roaldus: & gaufridus de ſancto belano. Hi ad bergeracum agri petragoricorum ducētes oppidum circūuallant: admotiſq; tormentis expugnant. Cui ad præſidium præficitur cum centum equitibus philippus culautus. Inde ioſacum ī dordonæ amnis ripa ſitum mouentes: occiſis quinq; & uiginti anglis caſtellum capiūt: dedētibus ſe mox aliquot finitimis locis. Cum ad aquitaniæ expeditionē pecunia ad militis ſtipendiū parum

Danfrōtum

Egidi⁹ ducis britāniæ frater ſtrāgulat̄

Nota

Aquitania

ſufficeret: delatus eſt xanconius regii fiſci primarius quæſtor q̄ regiam pecuniā male adminiſtraſſet: idcirco in uincula apud turonos coniectus ingentem admodum pecuniam regio ſe ærario deraſiſſe confeſſus eſt. Igitur diuturno carcere caſtigatus q̄q̄ grauior peculatori pœna deberetur: tamen centum & uiginti millibus aureorum a benigno rege mulctatus eſt. Leue quidē pro immenſo furto ſupplicium. Per id tempus doruallus comes albreti filius anglos exoſus: ex baſaco ad medocū non procul a burdegalla inſulam: prædæ gratia iter faciens: cum ſui curandi & reficiendi cauſa in ſaltu qui ſecus uiam erat reſtitiſſet: certus efficitur burdegallenſes duce ſuo maiore (ſic enim ciuitatis magiſtratum uocāt) in eum arma deſumpſiſſe: atq; in proximo circiter nouem peditum millia adeſſe. Quo nuntio minime exterritus doruallus: tametſi quingentos tantum: ſed egregia uirtute milites haberet: aciem inſtruit: moxq; hoſtem adorſus: ſex centorum ſupra mille hominū cædem fecit: fugiēte burdegallam duce. Cepit præter ea ducentos & mille captiuos. Huius uictoriæ partes ſibi merito uēdicauerint ſtephanus uignollus: robinus petitus qui ſcotorum cohortes ducebat: & alter militū ductor cui leſpinaſſus cognomen fuit militari fortitudine atq; uſu exercitati. Franciſco britonum duci cum petrus in principatu ſucceſſiſſet: ad carolum ſe contulit: qui eo tempore monbaſonem incolebat. Veniendi cauſa erat fides carolo ob ducatum præſtanda: atq; in regis uerba iuraret. Fidelitatis ſacramētum ſoluentibus mos eſt cingulum enſem clipeumq; deponere: quæ relicta: ad primarium regis cubicularium pertinent. Poſtq̄ fide carolo præſtita ea militiæ inſignia petrus depoſuit: trenellus cancellarius. Tu igitur inquit illuſtris dux: regi liberam prorſus fidem exhibes: eiq; ut domino pariturus te illi ſubiectum oſtendis. Cui ducis cancellarius qui iuxta aſtabat reſpondens. Non inquit ut locutus es: francorum regi ſe ſubditum dux profitetur. Diuerſa eſt & in hoc atq; aliis franciæ principibus ratio fidei præſtandæ. De hoc uerbo cum diu altercatum fuiſſet. Et ego inquit carolus o illuſtris dux: tuorum anteceſſorū more te admitto. Dein petrus ob montiſfortis comitatum in caroli uerba iurauit: nullaq; adiecta cōditio: carolo fide ſe aſtrinxit. Inſequēti uere rex dunenſem comitem in aquitaniam legat adiectis illi copiis. Imperatq; montēguyonē circūſidere. Ad quem angoliſmorum dux non longe poſt cum iuſta militū manu: ipſeq; iohānes bureus acceſſit. Fuiſſe in eo exercitu quadrigēti equites cum ſuis peditibus & geſariis: & tribus francorum ſagittariorum millibus referūtur. Eques enim apud francos is eſt qui uno gladiatore & duobus ſagittariis militat: publico ſtipendio alitus. In præſidio montiſguyonis erat arnoldus de ſancto iuliano: qui deſperata ſalute confeſtim in colloquiū cum domino rochechoardi & rochefoulandi iohanneq; bureo uenit. Deditionis conditionibus firmatis: cum ad diem præfinitū nemo anglorum nomine ſuppetiatū arnoldo ueniſſet: ipſe libertate cum ſuis bonis abeundi obtenta: montēguionē caroli poteſtati reliquit.

Comes dóruallus

Altercatio de modo pſtandi fidē regi p britonū ducem

Monſguion

His quoq; diebus dunēſis comes blayam quæ e regiōe medoci inſulæ in littore maris ſita eſt duobus locis obſedit: qui in portæ conſpectu ſtationē ſibi cōſtituēs: ad arcis regionem reliquas copias locat: quibus præfecti erant iacobus chabānus & ioachinus roaldus: a mari uero iohānes burſarius claſſi imperitabat: armatos complures atq; cōmeatum uehens. Qui ad portum ſuccedētes: quinq; ingētes hoſtium naues ex burdegalla obſeſſis ſubſidium frumētumq; laturas cōſpiciunt. Quas intrepidi adoriuntur: & duro cōmiſſo prælio anglos in fugam agunt. eos ad ſtationem uſq; burdegallenſem p ſequentes. Reuerſo ex hoſtium fuga burſario blaya tormētis quatitur: ita ut multis partibus muri corruerint & franci aliquot ſagittarii de petri louuanii phalange: occidēte iam ſole in muros peruaſerint: ſequētibuſq; reliquis oppidum ui ceperint ducentis ex præſidio partim occiſis partim captis: cæteris in arcem ſe recipiētibus. Quibus uita his conditionibus ſalua fuit. Omnes in regis poteſtatē iure captiuitatis uenirēt. Vnde precio dato ſe redimere poſtea poſſent: bona ſua omnia ſub cuſtodia deponerēt: nec inde quicq̄ exportarēt. Liberati aliquādo in francos arma nō caperent. Nec captiuitate eximerent: niſi ea quæ per aquitaniam occupabant libera dimiſiſſent: dimiſſis etiā quibuſq; quos uel iure belli uel contracti æris obligatione ipſi haberent in uinculis:

Blaya

Erat cum anglis petrus de mōteferrato homo inſigni nobilitate qui præſenti liberta/
te donatus eſt: datis obſidibus filio & nepote: donec decem aureoꝝ millia perſoluiſſet
Qui ſi intra quadrageſimū diem fidelitatis iuramentū carolo præſtaret: duoq; ſuæ di/
Burgus tionis oppida dunenſi comiti ſeruanda cōmitteret: pecunia abſolueret. Rebus apud
blayam ita cōſtitutis: franci oppidū arcemq; recipiunt: ſeq; mox ad burgū cōferentes
(ubi berardus de mōteferrato cum quingētis bellacibus armatis in præſidio erat) lo/
co potiunt: dedentibus ſe anglis & ſua inde libere ex compoſito exportātibus. Eodē
ferme tempore quattuor locis franci obſidionē poſuere. Albretus cum duobus ſuis li
beris & robuſta militū manu arquas: armigniacus comes ryonē: comes de pointieure
caſtillionem in petragoricēſium agro circūuallat: Dunenſis comes fronſacum natura
atq; arte munitiſſimā arcem petere iubet. Interim aūt libournēſes miſſis ad dunenſem
comitē oratoribus: certis ſe legibus caroli ditioni credidere. Obſeſſi uero quattuor lo
cis angli cum accepiſſent burdegallos de deditione cum francis uerba facere acerrime
quidem ſe defendebant: euentū cōuentionis præſtolantes ut unacum ciuitate cōmuni
pacto uterent: aut re infecta cōditioni temporū ſe acommodarēt. Sed qui fronſacum
tuebant: obſidione anguſtati ad. xiiii. calēdas iunii arcem frācoꝝ poteſtati permittere
promiſerunt niſi intra illam diem ſuarū partium duces opem illis afferrent. Poſtq̄ fru/
Burdegallenſes ſtra auxilium expectāt. fronſacū ut cōuenerat relinquūt cum ſuis bonis abeuntes: rece
ptis obſidibus quos ad promiſſi firmitatē dunēſis comes acceperat. Dum hec in præ
dictis obſidionibus gerunt: burdegallēſes ad dunēſem comitem ſuos nūtios mittunt
cum mandatis ſe atq; ciuitatē cum prouincia uaſconiæ caroli poteſtati diffinitis condi
tionibus ſummittēdi. At nos deditionis formulā nō ſubiicimus: propterea ꝙ burdegal
lenſes in fide nō manſerunt: q̄q̄ exacta die qua ex anglia opem præſtolabant: francos
in ciuitatē induxiſſent. Fuxenſis comes & capt aubuſſus burdegallorum exemplum
ſecuti: in caroli ditionē uenere: quibuſdam adiectis cōditionibus quas dunenſis comes
fortunā nō aſpernatus regis nomine admiſit. Paccata omni fere ꝓuincia: magna pars
exercitus domū dimiſſa eſt quæ uiginti millium robuſtoꝝ uirorum & qui armis aſſue/
ti eſſent numerū efficere certo cognitum eſt. Supererat ultima uaſconū baiona: quā
miſſis cum expeditione comitibus fuxi & dunenſi circūuallare carolus mandat. Obſi/
dio propter bina fluenta doram & niuam quibus ciuitas pene omnis alluitur: duobus
locis ita partita fuit: ut alter exercitus alteri ſuppetiari nō poſſet. Paucis tamen interce/
dentibus diebus angli qui ſuburbiū ſancti leonis forti præſidio tenebāt (rebus ſuis diſ/
fiſi) ſuburbium cum ſacris locis incendūt: ad ſuos ſe recipiētes. Quos inſecuti propere
franci parum abfuit quin una cum hoſte in ciuitatē irrumperēt: ſed altiſſima foſſa im/
pediti impetu abſtinuerūt. Poſtridie eius diei albretus & uicecomes tartaſus cum du/
centis equitibus & tribus ſagittariorū millibus ſubliciū pontē qui ad ſanctum ſpiritum
ducit: per quem ad obſidētes hoſti patebat acceſſus: occuparūt: eumq; deiiciūt. Erat ad
mare propugnaculū quo eruptionē facere hoſtis poterat. Igitur imparatos intercipe
francos ratus: cum clam milites eduxiſſet: bernardus biernus fuxenſis nothus in hoſtē
progreſſus eum in ciuitatē egregia uirtute retruſit. Nec longa interueniēte mora tem
plum ciuitati propinquū foſſis atq; aggere diligentiſſime munitū partim dolo partim
ui atq; armis capit: atq; ita circūquaq; ciuitate cōcluſa: obſeſſi metu percellunt. Nec tar
dant nuntios ad comites mittere qui colloquiū impetrent. Quo aſſecuto: pax eis con
ceſſa eſt: ſi iohannē de belmōte rhodium equitē præſidii præfectum cum om̄i reliquo
præſidio captiuum darent: reliquis ciuitatis incolis ſuis legibus relictis: ſi quadraginta
aureorum millia in rebellionis mulctā perſoluerēt. Ad hunc modum baiona caroli di
Crux cādida tioni reſtituta eſt. Die uero inſequenti oriente ſole ſereno cælo crux candida in cælo
uiſa appauit quam & francus angluſq; palam conſpexit. Quo cæleſti ſigno arbitrati ci/
ues ſe diuinitus admonitos carolo parere: mox angli regis inſignibus abiectis candida
ſe cruce (ut francis mos eſt) ornauerūt. Baiona recepta aliquot ex burdegalla atq; ba
iona ciues ad carolum qui apud talliburgum agebat: ueuiūt: fidem nō ſecus q̄ ſuo regi
exhibentes: baionēſibus autem carolus ex milliū quadraginta mulcta uiginti remiſit.

Gandenſes

Eadem tempeſtate gandēſes a philippo burgundionū duce diſceſſere ob ſalis tributumquod illis annuū imponere conabat̄. Hinc bello excitato: magna pars regiōis cæde atq; incendio uaſtat̄. Nec fuit philippo incruēta uictoria. Rediere tandem in ducis beniuolentiā gandenſes: rebellionis pœnas magno ære luētes. In anglia quoq; ob rei publicæ adminiſtrationē dux eboraceñ. & ſombrecetus cōgregatis copiis manu cōſerere feſtinabant: niſi epiſcopoꝝ ſtudio atq; moderatōe deſtitiſſent. Per id temp⁹ nicolao quinto eccleſiam romanā miniſtrāte: Cum turci capto bizantio græciā omnem fere occuparēt: guillermus deſtoteuillus rothomagenſis cardinalis ad carolū legatus mittit̄ qui inter francos angloſq; pacis arbiter eſſet. Nam tam potētibus regibus bello per odium occupatis: reliquos chriſtiani nominis populos a turcis inuadi & facile uīci pōtifex uerisimiliter formidabat. Legato carolus reſpōdit: dolere ſibi ea quæ a turcis græcia pateret̄. Neq; ſe adeo in anglos eſſe concitatū: quin poſitis armis æquam honeſtatem pacemq; admittat. Id ſemp nō modo optaſſe: ſed & hoſti obtuliſſe. Ea ſi interueniat: ſe armis milite atq; opibus afflictis chriſtianoꝝ rebus ultro auxiliaturū. Traiecerat in angliam ad henricū regem eadem cauſa archieps rauēnates. Cui p regis henrici ad id delectos cōſultores reſponſum eſt. Cum tm̄ terræ a francis angli ſuſtulerint quātum carolus ab eis abſtuliſſet: tum oportunū fore ut de pace conuentio haberetur Tam ſuperbe uerbum fecit hoſtis: cui de chriſtianoꝝ emineti periculo nulla cura erat Igit̄ legationis exitus inanis extitit. niſi ꝙ ſcholæ pariſiēſis deprauatos mores cōpoſitiores reddere legatus ſtuduit: excōmunicationis mucrone feriēs eos qui poſitarū a ſe legum præuaricatores forēt: qui ue ſcholæ rectoratū id eſt primariū magiſtratum qui tertio quoq; menſe finit̄: pecuniæ largitione reciperet. Qua lege cæteri quiq; ſcholaſtici magiſtratus tenebant̄: ne ſolito ſtrepitu atq; largitione officia uenirēt. Dum hec a legato gerunt̄: iacobus cuerus caroli argētarius cum turcis commerciū habens: delatus eſt ꝙ omnis generis arma contra eccleſiaſticā prohibitionē ad illos importaſſet: opificeſq; & fabros eiuſmodi artis ad eos demiſiſſet. Chriſtianū inſuper e turcorū ſeruitute forte elapſum domino ſuo captiuū remiſiſſet: & ingētem per linguā occitanam pecuniam exegiſſet. Eas ob res in carcerē caroli imperio cōiectus eſt: deinde grādi ære mulctatus in exiliū deportatus. Pœnas quoq; falſæ delationis luit fœmina inſignis cui mauritaniēſis nomen erat. Inuenio ſabaudiæ ducē per id tempus in carolū nō nihil commiſiſſe: & propterea regem irritatū expeditionē ī ſabaudum duxiſſe. Delicti uero modum ſcribere nō poſſum quem a ſcriptoribus nō accepi. In foreſtam carolus cū ueniſſet (unde breuis in ſabaudos eſt tranſitus) legatus deſtoteuillus ad nicolaum pontificem reuertens cognito caroli aduētu: ad ducem primū conuerſo itinere: mox ad regem uenit: atq; ita egit ut commiſſoꝝ pœnitēs dux omnia ſatis carolo facturum iureiurando promitteret. Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domū copias miſit. Legatuſq; cœptum iter perſequit̄. Interea burdegallēſes uetuſtæ āgloꝝ cōſuetudinis & cōtubernii non obliti aduerſus francos cōiuratione facta: dominū leſparrū cum aliquot ciuitatis optimatibus per ſpeciem alicuius cōuenientis negocii a ſe dimittunt. Cui⁹ cōiurationis auctores fuiſſe referunt̄ mōferratus & dāgladus fidei quam carolo præſtiterant cōtemptores. Euecti in altū qui burdegalla egreſſi erant in angliam ad henricum ſe cōferunt. Promittuntq; ſe ciuitatēq; ſuam eius poteſtati permiſſuros ſi exercitum in aquitaniā mittat: francoꝝ apud eos nullas copias eſſe præter eas quæ in præſidiis erāt conſtitutæ minus ad cōferendū prælium ſufficientes. Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui angloꝝ millia quinq; claſſe imponēs ad medocum inſulā. xv. calendas decembris adnauigatus: cōfeſtimq; aliquot cohortes late dimittēs terrorem incolis īcutit. Burdegallēſes audito talleboti aduentu: alter ad alterum ſermone clam habito: francoꝝ præfectos liberos dimitti oportere conſulebāt. Hi erant coytiuus aquitaniæ ſeneſcallus & iohannes podiēſis ꝑpretor ciuitatis. Dum in dubio res agit̄ quidā ſecreto abeūtes portā anglis reſerāt. Nec mora uterq; præfectus cū omni præſidio & regiis magiſtratibus ad hoſtiū manus nulla cæde commiſſa proditi ſunt. Coniuratione ad carolum perlata: utrūq; mareſcallū cum doruallo comite & ioachino roaldo ad claro

Cōſtantinopolis a turcis capit̄

Reformatio ſcholæ pariſienſis

Iacob⁹ cuer⁹

Burdegalloꝝ a carolo defectio

Digitized by Google

montenſem comitē qui aquitaniæ præerat mittit: ſexcētis equitibus & eis adiunctis ſagittariis eos comitātibus. Sed diligens hoſtis prius aliquot arces cepit q̄ copiæ conuenissent. Superuenerant quoq; talleboto ex anglia quatuor millia armatorū cū octoginta nauibus commeatū affatim uehentibus. Et caſtillio quidem fronſacuſq; in poteſtatem talleboti peruenerūt. Carolus autē poſtq̄ turoni hibernaſſet: nouas copias educens liſigniaci caſtra fecit: atq; inde ad ſanctum iohānē progreſſus: accepit charlayum oppidum a iacobo chabano ui captum eſſe multis anglis occiſis atq; eos qui in turrim confugiſſent capite omnes punitos extitiſſe propterea q̄ præſtitā carolo fidem abiuraſſent hoſtem ſecuti. Nec multo poſt caſtillione in agro petragoriceñ. copias ducere

Caſtillio

loheacum iubet: attributis ipſi octingētis ſupra mille equitib⁹ cum ſagittariis. Poſitis apud caſtillionē caſtris: iohannes bureus & iaſpar eius frater impedimentorū præfecti ſeptingētos quos continēter habebant foſſores foſſis circūdare caſtra imperant. Cognito quid ad caſtillionē gerebatur tallebotus eductis quinq; anglo℞ millibus in francos progredit̄ qui ad eius aduentū in uallum ſe feſtināter recipiūt. Pedites uero ſagittarios ſegnius agentes tallebotus circiter centū intercipit. Qua fortuna elatus: cū francos fugere perſuaſum haberet: nec ſuæ adhuc copiæ omnes cōueniſſent: paulo reſtitit atq; interim ſe curare milites iubet. Hec mora francis nō inutilis fuit. Nam interea uallum munitioribus tormētis munit: & ſe in hoſtem animoſe corroborat. Coacto omi exercitu tallebotus ad francorū munitiones ducens: in uallū tumultuario impetu irrūpere contendit. Quem cōſtanti uirtute francus exturbat. Vtebat̄ eo die tallebotus (q̄ ueteranus eſſet) paruo gradario ex quo ſuos in prælium animabat. Reliqui uero oēs pedites dimicabant: & incredibili animi feruore caſtra oppugnabāt: militaria ſigna lōge plura ad oſtentationē ferentes q̄ illorum numero cōuenirent. Pugnatū eſt diu atq; acerrime ita ut diu dubia uictoria neutri ſpem promitteret. Donec accito montabano & præfecto henaudoo cui britonum ducis phalanges audiebāt: franci uiribus receptis

Morit̄ tallebotus

hoſtem propellunt: aliquot eorū ſignis occupatis. Quam ob rem animo tabeſcentes angli: cum talleboti gradariū glande proſtratū & ipſum tallebotum a ſagittario franco occiſum cōſpexiſſent in fugam cōuertunt̄. Occubuere in eo prælio octingēti angli obſcuri nominis cum quadraginta uiris illuſtribus in quibus fuit talleboti filius. Fugientium uero atq; eo℞ qui ſe amni dordonæ credidere par numerus fuiſſe refert̄. Mōferratus autē danglaudus & caudalli filius cum quinq; millibus caſtillionē protenus petiuere. Leſparrus burdegallā. At caſtillionēſes q̄q̄ firmo præſidio tenerent̄ deditionem tamen fecere: caroli ſe omnino uolūtati permittētes. Quo℞ conſiliū ſecuti melionenſes atq; libornenſes dicto paruerūt. Quiq; nouum in medio inſula caſtellum tenebant poſt quintūdecimū obſidionis diem a claromōtenſi comite recepti ſunt. Idem fecere blancaforteñ. cadillaci: ſancti macharii incolæ: langonii & uillendrani. Nam ex angoliſmis carolus libornum ueniēs hoſtem timore perterruit: ita ut paucis intermiſſis diebus aliquot oppida aq; arces ceperit: & burdegallam ſagittarios miſerit qui agrum uaſtarent: extructo e regione ciuitatis propugnaculo in loco quem lormontum incolæ dicunt: ubi ad præſidium conſtituti fuere loheacus: ludouicus de bellomonte: iacobus chabanus: iohānes & iaſpar bureus fratres. Erat nō longe in portu claſſis regia armis cibariiſq; abunde inſtructa: in cuius cōſpectu etiam angli in nauibus ſtabant q ad nauium tutamen propugnaculū exædificauerāt: unde in francos excurſiones dietim faciebant Sed tandem commeatu deſtituti: preſſiq; continuo franco℞ incurſu: præſertim cum finitima loca omnia ſibi erepta eſſent: nec quo ſe reciperēt haberēt caroli clementiā poſcere. Erat em̄ carolus natura perbenignus & iam peſtilens aer exercitū offendebat q̄obrem recepta in fide burdegalla: anglis dedit abeūdi poteſtatem. Duraſum autem & leſparrū alioſq; proditionis principes uiginti relegauit. Sed leſparrus nō multo poſt apud pictauos capitis ſupplicium luit: q̄ alteram in carolum proditionem cogitaſſet.

Guillermus edelinus idolatra

Atq; ita burdegallenſium rebus compoſitis: claromōtano comite ad prouinciæ cuſtodiam præfecto: carolus turonū regreſſus eſt: cum flueret a chriſtiana ſalute annus quadringēteſimus quinquageſimuſtertius ſupra mille. . Quo tempore guillerm⁹ edelin⁹

theologus doctor ſancti germani de laya prior: apud ebroicas ad perpetuum carcerē
damnatus eſt ob falſæ religionis cauſam. Nam cum illuſtris cuiuſdā fœminæ amoribꝰ
teneretᷣ: neq; cōſuetudine eius frui facile poſſet: demonē ſibi patronū adhibens: eum
in arietis ſpecie adorauit: a quo poſtea edoctus ſcopam ſumere & inter femora equitis
inſtar: ponere quo uolebat breui momēto ſe traducebat. Quod īpietatis genus ualdē
ſium eſſe dicitᷣ. Aduerſus aūt burdegallenſium leuitatem atq; perfidiā carolus duas
apud eos arces extruxit quibus in fide cōtineri populus recens cōuerſus poſſet. Per
id tempus cum de præſulatu auxitano duo diuerſarū partium cōcertarent. Armignia/
cus comes caroli mādata aſpernatus: alterum competitoꝝ Iuſtinū nomine in ſacerdo
tii ſedem perduxerat. Quam rem ægre carolus ferēs claromōtanū comitē cum copiis
in armigniacū mittit. Qui adiutoribus comite dōmartino & floqueto eboracenſi præ
tore rebellem ſpoliauerūt terris ſuis. Otho quoq; caſtellanus florētinus & guillermus
gonſierus ſimulacra quædā magica arte cōfecerāt: quoꝝ nixu (ut ipſi ſtulte ſperabāt)
præcipuā apud regem inter aulicos auctoritatē conſequerentᷣ. Eius rei cauſa ad carolū
delati: alter tholoſæ: alter turonis in carcerē cōiectus eſt. Iohānes præterea alēconii — Iohānes alē/
dux caroli mandato pariſii cōpræhenſus meldunū in cuſtodia deducitᷣ. Ipſe eñ tēpoꝝ — couii dux ca/
tranquillitati inuidēs & partæ a carolo quietis impatiēs: nouos belli motus ab āglia ꝓ — pitur
curabat: miſſiſq; ad hoſtem frequētibus nūtiis: hortabatᷣ appetere normanniā: ſe illis
adiutorē fore pollicitus. Caſtella arceſq; habere ſe: quæ omnia uenietibus proderētur
Carolum procul abeſſe: & tribus diuerſis regionibus copias ſuas cōtinere. Loca multa
prius occupare poſſe q̄ carolus ſentiat: & ut firmiore fide cōſilia procederēt: filiā ſuam
eboracēſis ducis filio in matrimoniū dare cōſtituit. Ad hanc proditionem miniſteriis
uſus eſt iacobi hay angli: thomæ gilleti ſacerdotis danfronti: & hontitonis caduceato/
ris angli & emōdi calleti. Quibus occultū ſignum alēconius hoc dat: pollicē eiꝰ dextrū
manu præhendere ad quem uel uerba uel litteras eſſent: de hiſce rebus redditurı. Hec
poſtq̄ teſtibus & ipſius alenconii ſpontanea cōfeſſione cognita ſunt: Carolus apud uī/
docinas cōuentu procerum habito: iohannē alenconii ducē fortunis oībus priuatum
ſecundo poſtq̄ captus fuerat āno mortis ſupplicio dignū pronūtiari iubet. Sed clemēs
rex ſententiā poſtea moderatus eſt: nec eñ mors proditori inflicta eſt & eiꝰ liberis for
tunæ reſtitutæ. Ad hec omnia ludouici quoq; in carolū patrem cōtumacia ītercessit — Ludouicus a
Hic eñ cum natu grandior eſſet occaſione ex aulicis qui patri & rebus publicis inſerui — pře defecit
rent ſumpta ex curia in dalphinatū abire a patre impetrauit cōſtituto ad hoc tempore
menſium quattuor. Id ſeu ſuapte natura ſeu ſuoꝝ prauis cōſiliis fecerit nō facile ſcripſe
rim. Illud certū eſt ludouicū moleſtiſſime perpeti: ꝙ a patre non ſatis pro ſuo arbitrio
pecuniæ & prouētuū ſibi ſuggereretᷣ. Et domeſticis eius dolebat: totam regēdi aucto/
ritatem penes quoſdā aulicos eſſe qui publicis officiis atq; magiſtratibus præfecti diui
tiis abundarēt: ludouico uero primogenito ſcilicet caroli obſequētibus præter quotti
dianam impenſam nihil illis ſupeſſet. Hac opinione ducti dalphinatum petiuerūt pre
mentes oīa uectigalibus & ab opulētioribus pecunias exigentes. Nihil eñ eſt quod ī/
digens nobilitas ſibi nō licere putet. Cuius rei cōſcius factus carolus dalphinates petit:
ut ludouicum apud uiennam ubi propugnaculū in colle ſibi ædificauerat compræhē/
deret: At ille patris aduētu perterrefactus ad philippū burgūdiæ ducem mox proficiſci
feſtinat. Interim uero carolus omnē delphinatū uēdicat mittitq; ad regni exitus ludo
uici digreſſum obſeruare. Qui nihilominus clam dilapſus: in brabantiā perfugit: rece/
ptuſq; eſt a philippo: & debito honore habitus: apud quem annos fere decem manſit.
Miſſis interim ad patrē oratoribus qui conciliatū eum redderēt patri: eiq; liceret ī pa/
tris conſpectū per aliquot annos nō uenire. Addidit huic legationi philippus oratores
ſe excuſaturos ꝙ ludouicū hoſpitio admiſiſſet tanti regis filium cui ipe obſequi maxi/
me teneretᷣ: trepidāti quidē & patris iram potiſſimū formidāti: cupiēti quoq; in turcos
expeditionē ducere ſi coadiuuaret pater. Auditis utriſq; legatiſ carolus reſpōdit: hono
ris plurimū ludouico quidē deberi ſi in patrē debitā pietatē exſolueret: neq; philippū
erraſſe ꝙ eum hoſpitē haberet. Verum mirari ſe quæ cauſa timoris ludouico fuerit: ꝙ

tantopere trepidaret: cum patrẽ facilẽ & maxime mãſuetum fuiſſet expertus: Cuius rei teſtes locupletes eſſent gabriel uernus & celeſtinẽſiũ auinioneñ prior: qui ob rẽ ipſam nicolai põtificis romani auctoritate ad eum oratores aliquãdo cõuenerãt: q̃ uero poſtulationibus nõ acquieuiſſet minime mirandũ eſſe: propterea q̃ eius poſtulata optimorum uirorum ſententiæ repugnarẽt: qui ſentirent nequaq̃ decere ut filius a p̃re atq; a regno procul abeſſet: conſiliũ ſecutus hoĩm improboꝝ. Expeditionẽ uero in turcos in ludouici mentẽ incidiſſe: ſe profecto admirari cuius ip̃e anteq̃ a patre diſcederet nũq̃ meminerat. Id ip̃m nihil aliud eſſe q̃ dilationẽ ueræ erga patrem reconciliatõnis: eo maxime tempore cum hoſtis anglus uigilantiſſimus eſſet regnum francorũ repetere: aduerſum quẽ milite opus erat: q̃ uero dlephinatũ uendicaſſet: id ad terræ incõmodũ non eſſe cuius incolæ libertatem nõ amiſiſſent: quos de hac re oratores ad delphinum ituros ſperabat: qui nullius ſe incommodi preſſura uexatos teſtarent̃. Verũ neq; litteris neq; legationibus ludouicus moueri potuit ad patris conſpectũ redire: diuq; res in dubio fuit: an bello tanta diſcordia finiret̃. Sed diſſimulata res eſt: intereaq; carol⁹ interiit. Dum hec inter patrẽ filiumq; agitant̃: rex hũgarus magdalenã caroli filiã uxorem petit. Cuius rei cauſa ſexcẽtos equites turonũ ad regem mittit cum inſignibus muneribus. Erat laodiſlaus trium regnoꝝ hungariæ bohemiæ atq; poloniæ princeps: cui⁹ ope carolus cõſtituerat in turcos exercitũ aliquãdo ducere. Excipiunt̃ a carolo legati incredibili apparatu: Sed letitiæ & cõmuni omniũ gaudio ſe infœlix nũtius admiſcuit itaq; nũtiat̃ laodiſlaus mortẽ obiiſſe cuius interitus ueneni ſuſpitione nõ caruit. Legati nihilominus nõ minore cura accipiunt̃: comitati illuſtribus uiris qui publica eos impẽſa leuarent donec in germaniã demigrarũt. Intermiſſis paucis poſt hec diebus petrus britonũ dux diuturno morbo correptus interiit. Qui ſucceſſorẽ habuit richemontum franciæ coneſtabilẽ morte poſt paucos dies aſſumptũ. Quẽ ſecut⁹ franciſcus aurelianẽſium ducis nepos ducatum adeptus eſt. Carolũ deinde mors excepit cum nũtiatum ei fuiſſet quoſdã potionẽ apparaſſe qua interiret. Ea re tam uehemẽter turbarũ animũ induit: ut dies ſeptem totos cibo abſtineret: hortãtibus maxime medicis ſe inedia magis q̃ morbo affici. Sed dum edendo uitæ conſulit coercitis arteriis cũ ſtomach⁹ nihil cibi reciperet abſumit̃: die feſto diuæ mariæ magdalenes ſacris chriſtiano ritu p̃ceptis Flatuſq; eſt ex magduno yuerienſi regia pompa in ſepulchro maioꝝ ſuorum & in diui dyoniſii cœnobio ſepult⁹. Rex proculdubio in quẽ fortuna aſperrime primũ deſæuiit tanq̃ exterminare eum regno ſtatuiſſet: deinde blande illũ attollens: uictorem glorioſum atq; dei benignitate patriæ reſtitutorẽ effecit. Nam illud de eo ſcribi dignum eſt q̃ diſcordãtibus de regno anglis dux eboraceñ. richardus regnũ affectãs henrico regi nõ diſſimulato odio aduerſari cœpit. Cuius cœptis henric⁹ occurrẽs grandi exercitu cõtracto ſe campeſtri loco aggere & firmis munitionibus uallato continebat: conſtitutis octo per circuitũ portis atq; cuſtodibus ſui generis: ne quis niſi notus in caſtra ſe conferret. Ad quem locum richardus eboracẽſis & uaruici comes frequẽti populorũ manu inſtructi promouẽtes cum iam cuſtodes clam haberent amicos: uallum ingreſſi ad henricum peruenerũt quem depræhẽſum occiſis aliquot proceribus qui hẽrico circũſiſtebãt: londonias deduxerũt: præcedente illum uaruico qui enſem coneſtabilis more præferebat. Moxq; ad arcem quæ henrici præſidio tenebat̃ ſuccedẽtes: cum illã obſirmatam inueniſſent: præfectos quattuor uiros inſigni nobilitate ad colloquium uocant: promittũtq; iureiurãdo adiecto uitam illis & fortunas ſaluas fore ſi arcem illis patefacerent. Perſuaſi proceres regi occurrũt: atq; mox ſalutato henrico dum illum a tergo comitant̃: orta in populo ſeditione quidam in eos inſiliũt: unũq; illuſtrẽ apprime uirum: cui deſcalis cognomen erat mactant. Reliquos poſtridie ante arcis portã capite mulctatos quadrifariã exſecuerunt. Fidei rara eſt ratio apud eos qui imperii concupiſcentia digladiant̃: q̃q̃ ſceleris autorem pœna nõ prætereat. Itaq; ſupererat ex hẽrici familia dux ſombrecetus qui iniquo animo ferens regem a cõiuratoribus nõ ſecus ac captiuũ teneri: compluresq; ſuæ cognatõnis fuiſſe interemptos: iuuentutẽ multã eorũ maxime quorum parẽtes aut cognati perierant cogit: atq; richardum in planicie ſancti

Laodiſla⁹ rex morit̃

Carol⁹ ægritudinem contrahit

Digitized

albonis iuuentū plurimoq; milite inſtructū adorſus cum plærisq; aliis necat. Cuius ca/
put amputatū quādoquidem regnum affectauerat ſtraminea corona illudi iubet. His
henrici aduerſitatibus permotus Carolus: litteras ad normannos dat: ſinant abſq;
controuerſia anglos ad ſe henrici partes ſecutos tranſfretātes regionē incolere: diuer
ſariq; & in ea libere negociari. Tali profecto benignitate uſus eſt carolus in eum qui ho
ſtiliter illum ſæpenumero fuerat perſecutus: tentauitq; quoad fieri per eum potuit hē/
rico auxiliari ut eum in libertatem uendicaret. Ad hunc modū humanarum rerū mu/
tabilis conditio eſt: ut in ſublime prouectus caſurum ſe merito formidet: deiectus aūt
nequaq̄ animo tabeſcat: henrico fœlicia initia fuere: carolo contra. deturbatus ille re/
gno eſt: hic in regnum poſt multas aduerſitates glorioſe exaltatꝰ: & uictorioſus appel/
latus. Pridie mortis eius uiſus eſt fulgētiſſimus cometa tanti principis interitum præ/
currens: & futurorum nuntiator.

LEní & manſueto patri aſper & uehemēs filius ſucceſſit ludouicus: conſilio præ
ceps ingenio uario & domeſticis uix ſatis perſpecto. Nec dubia fides fuit caro
lum iuniori ſuo filio carolo regnū ſi commode potuiſſet relicturum: ſed belli
ſeminaria execratus ludouici mores atq; abſentiā lōganimiter tolerauit. Cogitauerat
enim diu tacitus bellum in burgūdos mouere: plæriſq; ſibi aſſentiētibus proceribus: &
cum ad id propenſus eſſet: expectabat tm̄ belli aliquē motum a burgundo excitari: ne
tam autor diſſenſionis q̄ propulſator iniuriæ eſſe uideret. De caroli morte nūtio acce
pto: permulti qui officia magiſtratuſq; adminiſtrabāt ad ludouicum protenus gratula
bundi ſe in hannoniā contulerūt: ſciſcitaturi ab eo quid illos facere præciperet: īpetra
turi quoq; de ſuis magiſtratibus & officiis ſtabile firmamentū. Quattuor tm̄ ex omni
numero petitoꝝ admiſit: petrum orſauerium: nicolaum louueriū: quos ad ratiocinia
regiorum computoꝝ conſiliarios inſtituit: Iohanne baileto requæſtarum coniudice
& in cancellaria referēdario ordinato: ſymonē carolum in eū quem prius magiſtratū
gerebat reſtituit: q̄q̄ iam fere ætate defectus eſſet: & nō niſi lectica iter conficere poſſet
Reliquos magno numero pariſium remiſit: eius aduentum præſtolaturos. Interea cō
fluunt ad ludouicum ornatiſſimi quiq; proceres qui ſacrādum nouellum regē remos
perducerēt. ubi iouenellus loci archipræſul eum more maiorum unxit atq; benedixit
Quo myſterio abſoluto ludouicus ad pariſios protenus profectꝰ eſt: nec facile ſcripſe/
rim quo faſtu & pompa a pariſiacis ſit exceptus. Nam ut ſileam populi ex omni franco
rum imperio concurſum: qui ad feſtum diem cōuenerat: mira erat per omnē ciuitatis
publicam uiam ludorum frequentia: gloriantibus inter primos burgundis: qui in re/
gnum ſua opera reducem ludouicum poſt longum a patre diſceſſum iactitabant. Ex
actis per hec ſolennia aliquot diebus: cum philippus burgundionū dux domū repete/
re cuperet: regem magnopere cohortatus eſt: iram ſi quam animo in proceres conce
piſſet deponere: obliuiſci prorſus atq; obliterare quæ præterita erāt: ſatis admodum
eſſe illi ꝙ nullo tumultu rex eſſet & uocaret: & quia frater illi eſſet debere adoleſcentē
amare aq; amplecti: & patris hæreditatē cum illo legitima portione diuidere. Hec atq;
ſimilia multa locutus philippus ludouicū dimiſit: picardiam reuiſurus. At ludouicus
qui exulceratum animū haberet: & patrias leges iam dediciſſet: exteris moribus per
diuturnum uſum imbutus: multa partim ſuo ingenio: partim eorum qui abſentiam a
patre exilium fuiſſe reputabant: agere cepit. & principes in primis parui admodum ha
bere. Venationis omnē prope conſuetudinē prohibens: ita ut piaculum eſſet aues aut
canes alere: caſſibus uti: inſidiari feris animātibus niſi quoad ipe permitteret. Et quod
illi maximū ad eas quæ ſuperuenerūt diſcordias momentū fuit: magnopere nixus eſt.
infimæ ſortis homines præ proceribus opulentos ſublimeſq; facere quos ad ſuas uehe
mentes uoluntates obſequētiſſimos eſſe cupiebat. Non em̄ æquanimiter ferebat ſi qs
dicenti uel imperāti ſibi quauis ratiōe aduerſaret plus ſuapte ingenio q̄ cuiq; ſapiētiſſi
mo fidēs. Fuit illi inter præcipuos domeſticos iohannes dulude: iohānes balua quem
cardinalem romanū ſub ſixto quarto atq; innocētio octauo ipſi uidimꝰ: iohānes heber
gus poſt baluā ebroicen̄. præſul: dominus de foreſta: oliuerius dyabolꝰ: quē ludouicꝰ

ſublata dyaboli appellatione malum: deinde dammã cognominauit: ſtephanus oſti/
arius. Quibus miniſtris pro ſua uoluntate diuerſo tempore uſus eſt. Acceſſit his lõgo
poſt interuallo doyacus ueriurus in primis & temerarius: ſupraq; generis ſui conditio
nem audax. Ab his ut quiſq; per uices ludouico obſequebatur poſthabiti principes
et magna pars nobilitatis: deſciſcere a ludouico: ſeq; & ſuam dignitatem tueri conſtitu
unt. Igitur clandeſtinis nunciis quid ſinguli ſentiant ſciſcitantes: poſtq̃ de ſententia il/
lorum ſatis conſtitit: britonum dux franciſcus oratores ad ludouicũ qui pictauiæ age
bat mittit: ſimulans neſcio quid quod utriq; utile eſſet. Nec repugnat ludouicus: tantũ
petit: ducem ad ſe uenire: qui ab oratoribus promiſſa præſens confirmet. Dant fidem
legati id ſe facturos. ſeq; prope diem una cum ſuo principe reuerſuros. Cum illi picta/
uia a rege abeuntes: duodecim tantum paſſuum millia confeciſſent: clam dilapſus ca/
rolus regis frater: ad eos ſe cõtulit: in britaniamq; feſtinanter profectus eſt. quo illum
præceſſerat iohannes dunenſis comes diſceſſionis caroli maxime conſultor. Sic enim
inter principes condictum erat. Nec defuerunt ꝑmulti proceres: qui eum mox reli
cto rege ſequerentur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux (qui ludouici ſoro/
rem in matrimonio habebat) aperto bello inſurgit. & quicquid regii fiſci in ſuis terris
erat occupat. Cruſſolumq; et trainellum: atq; doriolum primores fere regis aulicos in
cuſtodia cõtinuit. Deditq; ſedulo operam eximere de diui antonii baſtilda antonium
chabanum qui illic ludouici edicto ſeruabatur. Itaq; eodem ferme tempore quo hec
gerebantur: antonius noctu ad ducem aufugiens: magna leticia ab eo exceptus eſt.
Quippe q̃ ludouicum non diligeret: et futuro bello commodiſſimus eſſe ſperabatur.

Huius ergo tam manifeſtæ defectionis initio turbatus ludouicus: carolum de mel/
duno iohannem baluam: & iohãnem præuotum ad pariſios ſtatim cum litteris mittit
quibus ciuitatis rectores et primos ciues monet: eminentis ob caroli fratris a ſe defe/
ctionem periculi. Intelligere ſe principes arma aduerſum ſe mouere: opus ideo eſſe ui
gilantiſſima cuſtodia: ne noui in ciuitate motus prodirent. Vnam eorum ciuitatẽ eſſe
regni caput: unde reliquæ uel belli uel pacis exemplum accipiant. Si in fide pariſii per/
maneant: nihil ſibi timendum eſſe quæ coniurati moliantur. Ea oratione procliues ad
audiendum pariſii: excubias cõſtituunt: adhibitis primariis portis cuſtodibus. aliquot
etiam prorſus obſtructis. Cathenas præterea quæ ad uiarum compita negligentius cu
rabantur reficiunt. Hec dum pariſii geruntur. anthoni⁹ chabanus cuſtodia elapſus: p
uaſtinium iter faciens: ſanctum forgeum et ſanctum mauricium (quas arces goffridus
cuerus præſidio tenebat) capit: bonis omnibus direptis ipſoq; goffrido captiuo abdu
cto. **Ludouic⁹ copias cogit.** Inſurgentibus tot rebus nouis. Ludouicus accito renato andegauenſium duce
(quem ſiciliæ regem appellabant) et carolo cenomanorum comite: fortem. xxx. fe/
re millium militum exercitum cogit. Sed cum dies non paucos ibi moratus parum ad
modum proficeret: attributa renato caroloq; fratribus parte copiarum: quæ britonũ
cœptis obſiſterent: reliquum excercitum in bituriges ducit. Biturigem tamen ciuitatẽ
præterit: quam magno præſidio a borbonieñ notho: fratris ſui caroli noĩe teneri acce
perat: moxq; in borboniũ (quod biturigibus uicinũ eſt) profectus: caſtellũ ſcti ĩ amãdi
expugnat. Nec multo poſt molliſſonii in ludouici poteſtatẽ uenere: cedẽte loco iaco
bo borbonio oppidi ꝑfecto. Per hos dies cũ nõnulli ex ꝑſidio ſcti forgei ſatellites:
moretũ incurriſſẽt: ideq; quoſdã q eo loci ex ſenonib⁹ hoſpites diuerſabãt noctu abdu
xiſſẽt: re cognita ludouic⁹ iubet põtes chamoſii & de bellomõte dirui. Iã enĩ fama e/
rat carolũ philippi burgũdoꝝ ducis filiũ q ex cõiuratis erat copias cõtraxiſſe: ut cũ aliiſ
cõiuratis iũgeret excercitũ. nec mẽdax fama erat. Nã antoni⁹ philippi noth⁹: adiũcto
burgũdionũ mareſcallo: cũ aliquot cohortib⁹ ꝑcurrẽs caroli exercitũ: royã & mõdide
riũ occupat. Erãt apud ponã tũc tpis ĩ ꝑſidio comes Niuerñ: & iohacin⁹ roaldus frã
ciæ mareſcallus cũ quattuor millibus armatoꝝ: q cognito caroli aduẽtu: relicto ad op
pidi cuſtodiã aliquot ex nobilitate frãcoꝝ uiris. et qngẽtis ſagittariis. ponã deſerẽtes
mox nouiomũ cõpẽdiũq; ſe cõtulerũt. His belli motibus dũ picardia agitat: ludouici
ſoror carlota borboniorũ ducis cõiũx ex uiri cõſilio ſactũ porſanũ (ubi rex agebat) pe

tit finē diſcordiis poſitura. Sed itētiōe fruſtrata rionē (quo dux ex molinis iteri ſe rece
perat) reuertit̃. Eodē tpe ſancti mauritii arx dedentibus ſe iis q in pſidio erāt a carolo
meldunēſi recepta eſt. Iuſſi quoq; ſunt pariſii arma domi in expedito ſeorſum habe
re: facere de muris nocturnas excubias: faces per cōpita & p domos laternas noctu ac/
cenſas ponere. Conatus eſt rex illis diebus ex ſchola pariſienſi delectos habere arma/
tos qbus ad belli neceſſitates uteret̃. Præerat aūt ſcholæ rector guillermus fichet⁹ ma/
gni animi uir: doctrina & dicendi arte potens: q in caligine iacentibus humanitatis ſtu
diis lumen mea ætate attulit. excitauitq; cōplures latine diſcere & elegāter loqui. Hic
igitur acceptis a rege de armandis ſcholaſticis litteris: contione generali habita: diſer/
tam habuit orationē: qua ueritus non eſt: repugnantē ludouico ſententiam dicere: qua
maxime probatus atq; clarus factus eſt. Nam cū beſſario græc⁹ cardinalis poſt aliquot
annos romana apud regē legatione fungeretur: audita ficeti fama: eum ad ſe accerſiuit
atq; in urbem duxit: cōmendans illum ſixto quarto romano pontifici. Extant eius fi/
ceti rethoricorū libri: oratōes quoq; atq; epiſtolæ. Beſſarionis aūt opus eſt defenſio pla
tonis aduerſus trapezuntiū: q platoni cōuiciatus ariſtotelē illi pferebat. Sollicitis ad
hunc modū pariſiis: Carolus philippi filius ferox iuuenis (a quo auxilii plurimū reliq
coniurati principes expectabant) copias ad pontē maxentii q eſt ad yſaram amnē du
cit. Condixerant aūt ii q arma aduerſus ludouicū parabant: ſe ideo cōuēturos ut popu
lum uectigalibus preſſum: & pene ſeruū in libertatē uindicarent. Adeo ſolers eſt ma/
le errantiū cautio: ut iuſticiæ uelamen ſuæ iniquitati ptendant. Incedens igitur cū exer Libertas po/
citu carolus: libertatē populo paſſim proponebat: ſpecie beniuolentiæ plebē ſibi con/ pulo pponit̃
cilians. Eius pontis atq; arcis præfectū maderū petri orſaūerii uicariū pecunia carolus
corrupit: arcemq; recepit. Indeq; flumine traiecto: caſtella q̄dam minimo negocio p/
tenus occupat. Venere quoq; in eius poteſtatē bellilocus & dōmartinus. Mox occupa
to latiniaco libellos rationū regii fiſci burgundi diripiunt atq; incendunt: exactis uecti
galibus. Salis item prōptuariis patefactis: poteſtatē faciunt ſumendi ſalis: precio mer/
catoribus tantū perſoluto: atq; ita a tributo libera oīa eſſe pronunciāt. Graſſante ad
hunc modū carolo: ioachinus roaldus ueritus (quod uero ſimile erat) burgundū pari
ſiū proficiſci: cum bona equitū manu in ciuitatē ſe contulit. Interea autem ludoui/ Riona obſi/
cus rionem in aruernia obſidet: quo borbonii atq; nemorſi duces armigniacus pterea detur.
comes & albretus ſe receperant. Erant in exercitu ludouici quattuor & uiginti milia ar
matorū longo militiæ uſu ſpectatorū: quorum numero & robore territi duces: de pa/
ce ad ludouicū nuncios mittunt. Iurantq; (ſi regis gratiam recuperent) ſe illi pbe ſin/
cereq; inſeruituros: nauaturoſq; diligentē operam ut reliqui ſibi cōfœderati principes
in beniuolentiam redeant: & fidem ſeruent. deq; ea re pariſium ad regem nuncios ad
xviii. kalē. auguſti legaturos. Quod ſi alia principibus mens maneret: ſe nihilominus
conſtanti fide conuenta completuros. Hæc conuentionis formula adhibitis apoſtoli/
cis ſcribis: litteris mādata eſt: pœna excōicationis in præuaricatores adiecta. Quæ om
nia pariſiis referre carolū charlaium uigilum præfectū ludouicus iubet. Qua re co
gnita decernuntur in urbe ad diuæ catherinæ uallis ſcholariū ædem ſupplicationes. In
terim compoſitis aciebus. carolus burgūdus ad ſanctū dyoniſiū caſtra facit: atq; poſtri
die: ſancti clodoaldi pontē miſſis aliquot cohortibus occupare conſtituit. Quē tertio
oppugnatū tandē (dedente ſe præfecto iacobo mairo) hoſtis obtinet. Et ne regni ca/
put pariſiū timide præteriiſſe uideretur: promotis copiis carolus caduceatores pmit/
tit q liberū p ciuitatē tranſitū petant. Id ſi non impetrent: dicant carolū uim illaturū ci
uitati. Præerant eo die portæ q̄ ad ſanctū dyoniſiū ducit petrus orſauerius & iohannes
pompancurtus. Qui cū reſponſum dare caduceatoribus incipiunt: ecce burgūdi copi/
as oēs ad ſanctum uſq; lazarū progreſſas conſpiciunt: quaſi incautos cuſtodes interci/
pere ſperarent. At armatus populus: & cum ſuis ioachinus roaldus acerrime reſtiterūt
Moxq; in pximū campū hoſtis acie inſtructa pgrediens (aliquot ex ſuis interēptis)
ciuitati cōminatur. Sed cū ex muro tormenta in ſuos frequenter iaci conſpexit copias
reduxit. Moxq; ſequana p ſancti clodoaldi pontē trāſmiſſo: cū accepiſſet ludouici fra/

trem cum britonibus p belſiam iter facere: ad mõtlericũ ducit. Iam em̃ rione diſceſſe/
rat ludouicus: & magnis itinerib⁹ pariſiũ appetebat: certior factus de burgũdorũ acceſ
ſu. Verũ cognito q; & a tergo frater: & a fronte burgundus copias haberet: numeroſo
pedite q eũ ſequebatur nõ expectato: chartras cũ multo equitatu cõtẽdit: ratus burgũ
dũ prius fundere: q̃ cũ illo britones iungerent᷑. Eo ubi caſtra carolus habebat cũ perue
niſſet rex: nulla ſui curandi mora militi conceſſa: feruens furenſq; in hoſtem ꝓgreditur
Fuit congreſſus ſuo initio formidabilis & non incruentus. Nã q in prima acie burgũdi
pugnabant: plurimi ſe in fugã ꝓripiunt. Fuereq; ex illis pq̃ multi in fuga capti atq; occi/
ſi. Huius rei fama ad pariſios perlata: arma quiſq; rapit: atq; p agros effunditur: præhen
ſurus ex fugientibus prædam. Vidi ip̃e frequẽtes captiuos diſſolutis armis vulneratos
in ciuitatẽ deduci. Et populum oẽm non ſecus ac in certa uictoria exultare. Sed ludoui
cus ſancti pauli comes reliquã burgundorũ aciem in ſtatione atq; ordine continens: lu
douici uires ſuſtinere fortiſſime militẽ admonebat. Ludouicus aũt hoſte partim fuſo:
reliquos adoritur: qui ſe curribus tanq̃ uallo atq; munitionibus circũſe pſerant: cõuer/
ſis in francos tormentis: qbus non paucos clari noĩs equites ꝓſtrauerunt. Itaq; cõſerta
pugna pertinaciſſime dimicatũ eſt: ita ut ludouico nõ lõge emineret periculũ inter ſuos
fortiter prælianti. Et burgundo quoq; fortuna minata eſt: quẽ ſemel a gaufrido de ſan
cto belino: iterũq; a gilberto graſſaio cõpræhenſum ſui eripuerunt. At equites franci
tametſi magnis uiribus in hoſtem uecti complures proſternerent: nemo tñ peditũ po
ne ſequebat᷑ qui proſtratos iugularet: q̃obrem ſpacium erat deiectis exurgendi: & præ
lium inſtaurandi. Pugnatũ eſt uaria fortuna uſq; ad ueſperã decimæſextæ diei iulii mẽ
ſis: donec milites ſcoti q regii corporis cuſtodiam gerebant: aĩaduertẽtes ludouicum
graui in periculo uerſari (Nã die tota p æſtus & cædes nihil cibi deſumpſerat: & ſexcen
ti equites quos cenomanorũ comes: mõtalbanus mareſcallus: & gargaſſalus ducebãt
prælio exterriti: turpiter deſerto ludouico aufugerãt) aſſumptũ regem in arcẽ mõtle/
rici pduxerunt: atq; ita præliũ diremtũ eſt: manente in ſua ſtatione burgũdo. Cecidiſſe
ex utroq; exercitu ſexcenti ſupra tria milia memorantur. Inter francos occubuit pe
trus breſeyus: gaufridus de ſancto belino: & floquetus. Ex burgũdis longe plures. Enĩ
uero principis cuſtodes oẽs prope interierunt. Recreato paululum rege: conſilium
fuit corboliũ ſe cõferre: atq; inde pariſiũ proficiſci. Itaq; ſecundo poſt p̃lium die in ciui
tatẽ uenit. Vbi inter cænandũ dũ caſum fortunãq; ſuã cõuiuis memorat: multa fortiter
ſapienterq; locutus eſt: incertã inſtabilẽq; hoĩm conditionẽ cauſatus. Callebat em̃ lit/
teras & ſupra q̃ regibus mos eſt erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymãdũ prouo
cauit. Nihilominus ſe iterũ in hoſtẽ ducturum diſſerebat. Sed a prudentibus diſſuaſus
pariſii ſe continuit. Habuit ſiquidẽ ad eũ egregiã orationẽ guillermus quadrigarius pa
riſianus p̃ſul: qua rerũ præteritarũ memorẽ cũ ludouicũ reddidiſſet: ſequentiũ rõnem
Ludouici mores. habere hortat⁹ eſt. Decere regẽ cõſiliis oĩa ꝓuidere. Circũ ſe habere boni æquiq; amã/
tes uiros: q & pacis tranquillitatẽ ſeruent: & belli motus modeſtia atq; iuſticia moderẽ
tur. Præſulis oratione rex adductus: deligi ſibi uiros ſpectatos iubet: q ad eius conſiliũ
quoq; die una cũ cæteris ueteribus cõſiliariis accederent. Itaq; ex ciuibus ſex: ex parla/
menti ſenatu totidẽ: exq; pariſienſis ſchola pari numero ꝓbati hoĩes id negocii recepe
runt. durã ꝓfecto ꝓuinciã ſi principis uehementiã attendas. quã breſeyus uiuens p face
tiã lepide aliqñ expreſſerat. Inſidens em̃ exiguo equo ludouicus dũ uenatũ exiuiſſet:
ſequenti oratione a breſeyo eſt interpellatus. unde inquit ſereniſſime rex fortẽ equũ
nactus es? Cur ait ludouicus (breſey) id cenſes: qñ quidẽ puſillus eſt? Quia te breſeyus
in~uit & conſiliũ tuũ totũ una cõportat. Non diſſimili cauillatione rurſus regem taxa
uit: cũ a rege anglorũ oratores ad eũ ueniſſent. Nam q̃rente ab familiaribus aulicis lu
douico: quod in oratores anglos præcipuũ ſine ſuo diſpendio munus cõferret: eſt bre
ſeyus inqt tibi cantorũ eccleſiaſticorũ frequens chorus quos nõ magni exiſtimas: nec
eorũ canticis oblectaris: cenſeo illos qbus facile carebis: oratoribus uniuerſos dones.
Subriſit ludouicus tametſi intelligeret p cauillationẽ id a breſeyo dictũ eſſe: ꝓpterea
q; ad rẽ diuinã: & ad curarũ leuamẽ cãtorũ harmoniis ip̃e praro uteret᷑. Enĩuero deco

Digitized by Google

ros rerũ mundanarũ a maioribus obſeruatos ritus & mores ludouicus neglexit:& de/
miſſa regia maieſtate: multis ad cõuiuiũ admiſſis populariter diſcũbebat: obſcœne in/
terdũ loquens: præſertim cũ de mulieribus ſermo incideret. Neq; ſumptuoſa ueſte in
duebatur: neq; curialiũ pompa gaudebat. Fuit eñ illi a montlerici pugna intentus ſum
mopere ad ſui cuſtodiã animus: uindictæ atq; prorogandi imperii appetens:& longio/
ris uitæ lõge cupiẽtiſſimus. Studuit propterea q̃ plurimas copias habere. Quibus cum
ſtipendia tribuere cõmode ipſe non poſſet(occupatis a coniuratis locis unde hæc per/
cipi ſolebant)pecuniã a pariſiis mutuo petit. Quã utpote grandem conferre non pau
ci ciues pernegarunt. Indignatus propterea ludouicus quoſdam regio magiſtratu atq;
officiis amouit: ad omnẽ prorſus caſum ſuſpicioſus: nec ulli ſatis credulus. Inde patuit
delatoribus ad multorũ perniciẽ uia. Nam accuſatos complures fuiſſe accepimus: qui
leuibus cauſis non auditi: extincti ſunt. Per idem tp̃s iohannes burgenſis q dñm ſuum
iohannem berardũ parlamentei ſenatus conſiliariũ in britanniã ſecutus fuerat. gratia/
nuſq; & franciſcus meriodeus fratres: offenſæ maieſtatis criminati in flumine ſequana
demerſi periere. Et poſt aliquot dies petrus gueroldus qui a britonũ duce pariſium ex
plorator ueniſſe dicebatur capite punitus atq; inde in partes quattuor ſectus eſt. Fœmi
næ præterea aliquot & pariſiani ciues delati ꝙ cũ cõiuratis ſermonem contuliſſent in
profluento noctu extincti ſunt. Nihil ſeñ tutũ a delatoribus erat. Satis ad interitũ erat
fuiſſe quomodolibet accuſatũ. Sed ad coniuratos redeo. Burgũdus uictoria ad montẽ Cõueniũt a/
lericũ habita: gloriabundus ſtãpas petit: ubi ludouici fratrẽ & britonũ ducẽ conuenere pud ſtampas
accedentibus ad eos reliquis coniuratis: atq; eo loci captato cõſilio poſt quindecimũ principes.
diem in uaſtiniũ mouent: occupãtq; priuinũ moretũq;. Aduerſum quos ſalazardus &
qui ſub ioachino roaldo militabant ad yonã ſequanãq; ut tranſitu hoſtẽ ꝓhiberent ꝓ/
greſſi: qñquidem numero militũ longe inferiores eſſent retro abiere: atq; ita nauibus
apud moretũ repertis coniurati yonã ſequanãq; amnes exuperant. Erat inter coniura/
tos iohãnes renati filius dux calabriæ: quẽ poſtq̃ cũ copiis in agro autiſſiodorenſi ue/
nire ludouicus accepit: dñm præcigniaci & chriſtoforꝫ palardũ ad eũ mittit: ſi forte ad
ſe magnis pollicitationibus adducere poſſent. Nam quia ob neapolitanũ regnũ patris
ſui renati noĩe aduerſus ferdinandũ alphonſi aragonenſis regis ſpuriũ bellũ ſuſcepiſ/
ſet:& tanto bello pſemet haud ſatis eſſet: ſpe ludouicus ducebatur eũ in gratiã reuocã
di: dum auxiliaturũ ſe illi in eo bello ꝓmitteret. Sed conſtanti aĩo dux iohannes: pro/
poſiti tenax ad cõiurationis ſocios ire pſeuerat. Qua re cognita rex pariſiacis rebus
conſulens: ſagittarios pedites quos francos ſupra appellauimus: q ex normannia recẽ
ter uenerant: ad præſidiũ ciuitatis cũ quadringẽtis equitibus ordinauit. Moxq; rotho/
magũ profectus eſt: miſſo ad pariſios comite deu: q ſui loco urbis belliq; rationem ha
beret. Et cum p cloacarũ foſſas quibus ſordes & purgamenta ciuitatis p paludes elu Salices oẽs p
untur multæ ſalices plantatæ excreuiſſent ita: ut ad cõſtituendas inſidias facile accõmo plaudes deii
dari poſſe uiderentur: omnes magno poſſeſſorũ incommodo deiectæ ſunt. Tumulus ciuntur.
uero q exportatis ruderibus atq; quiſquiliis urbis ad diui dyoniſii portam excreuerat
iuſſus eſt effodi. Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis: cũ res parum procede
ret: relicto inani negocio: aggeres ĩtra pomerium atq; tabulata ad urbis tutelam extru
cta ſunt. Interim congregati principes charentoniũ pontem capiunt: recipientibus
ſe ad pariſios iis qui præſidio fuerãt deſignati. Ponte capto poſtq̃ hoſtes ſequanã traie
cerunt: ludouici frater carolus beautã q̃ matronã uerſus: ſaltum uicennarũ claudit ad
diuerſandũ occupat. Dux britonũ ad ſanctũ maurum conceſſit. Carolus philippi filius
conflanũ(quia paternæ ditionis erat)profectus eſt. plurimæ aũt ex britonibus burgũ
diſq; cohortes in ipſo ſaltu ſub diuo ſtationẽ habuere. Quod ubi comes deu cognouit: Rambur⁹ ad
Ramburũ ad coniuratos legat: atq; cõmittit ſciſcitari ex principibus quid ſibi uelit tan coniuratos
tus armorũ apparatus. quã mentẽ in regem atq; rempublicam ipſi gerant: ſe pariſii eſſe miſſus.
poſitũ a ludouico moderatorẽ q ad reconciliationẽ & beniuolentiã magis q̃ ad bellũ
aĩm intẽdat: ſi ad rem cõponẽdã mediator admittat. Talibus mãdatis edoct⁹ rãburus
ad pĩcipes pgit. Sed ei⁹ legatõis exit⁹ ſoli comiti q ramburũ miſerat cognit⁹ eſt: ne in

Google

vulgo forſitan temere prolata deterioris fortunæ metu populus ad res nouas inclina/
ret. Vix enim ramburus reuerterat: cum hoſtis in planicie ubi diui anthonii cãpeſtris
monaſterium eſt ſe late diffudit. In quem prodeũtibus pariſiis: leuibus prælîis paruo
utrinq; damno certatum eſt. Inſequenti die carolus ludouici frater ex confœderato
rum ſibi principum ſententia litteras quattuor ad pariſios mittit. Ciuibus unas: parla/
mẽteo ſenatui alteras. Clero tertias: reliquas pariſiacis ſcholaſticis. Quarũ hæc ſenten
tia fuit: ſe cum illuſtrioribus regni principibus non hoſtili aĩo ſed reipublicæ gratia cõ
ueniſſe: mitterent ad ſe paucos ſapientes & ſpectatos homines: quibus coitionis eorũ

Oratores ex parisiis ad cõiuratos.

cauſe fierent cõmunes. Cognitis litteris legantur ciuiũ noĩe iohannes choartus caſtel
leti proprætor: frãciſcus haſle: & arnoldus olearius. Ex clero thomas courcellus: iohã
nes de oliua theologi doctores: & euſtacius olearius. Ex parlamenti collegis iohãnes
boulengerius: iohannes ſellarius: iacobus fournerius. Ex ſchola pariſienſi iacobus iu/
nius: iohannes olearius: iohannes montigniacus: & enguerrannus parenti medicus.
Hi omnes duce guillermo quadrigario pariſiano pontifice ad principes ſe conferunt.
Quibus in conſiliũ admiſſis iohannes dunenſis comes principũ uice cauſas eorũ uoca
tionis ediſſerit. Accepto quid animi principes haberent legati: ad cõſiliũ quod in ædi/
bus publicis ciuitatis eius rei cauſa paratũ erat reuertentes: principũ ſententiã ad inſe/
quentẽ modũ detulerunt. Principes ludouici mores iam diu conſideraſſe: populũ nõ
modo uectigalibus inſuetis & ſeruitute premere: ſed ſe quoq; & oẽm fere nobilitatem
contemptui habere: oĩa pro ſua uoluntate gerere. ſe legẽ ſe iudicẽ ſe parlamentũ eſſe:
oẽm regnandi ſpem in armis & militibus reponere. domeſticos ex humili genere ſibi
cõparare: q illi aſſententur: q quodlibet imperanti pareant: ſtudere prorſus pares illos
principibus facere. Delatorũ plena eſſe oĩa: nemini ſuas opes: ſed nec uitã in tuto eſſe.
Proſcribi relegari ob friuolã ſuſpitionẽ q̃plurimos nihil iam auctoritatis principibꝰ re
lictum eſſe. feris & beluis plus ſecuritatis & libertatis q̃ hoĩbus eſſe: pecuniã & fiſcũ in
nullius penſi hoĩes largiſſime profundi: penſiones illis annuas ſine modo dari: q̃ prin
cipibus adimuntur. Iam proxime inſtare ut ad unũ ſingula atq; oĩa intemperanter per
tineant. Eas cauſas principes mouiſſe ut inſtructi ad ſuam tutelam armis ad regiam ur/
bem (a qua cõe francorũ iudicium petatur) coiuiſſe: ut more maiorũ conſilio cleri ꝑ/
cerũq; & populi contracto: de rebus cõibus quiete agi poſſit. Ludouicũ quidem illoꝝ
& regni francorũ regem eſſe: ſed eorũ muneris atq; dignitatis eſſe: hortari atq; cõmo/
nefacere illum: maiores ſuos imitari: patriis legibus uti: in ſuo quẽq; iure atq; cõſuetu/
dine continere: uectigalia moderari: miſereri populi: cui fortunarũ nihil prope ſit. Igi
tur petere in urbem ſine ulla iniuria aditum. Hæc ſunt inquit quadrigarius q̃ a principi
bus dicta uobis deferenda accepimus. Relatione cognita: de cõuentu cõi cogendo
ſententia placuit: neq; urbẽ illis negandã eſſe: ſi fide data iniuriis abſtinerẽt: ſoluerẽtq;
qcquid impenſæ ipi in urbe facerent. Et hoc qdem (ſi ludouicus aſſentiat) concedere
contio reſpõdit: ſine cuius aſſenſu nihil temere ſe agere licebat. Qua de re poſtera die
legati ad principes reuerterunt: pariſiorũ ſententiã renunciantes. At præfecti militum
quos præſidio ludouicus reliquerat cognito pariſiorũ reſponſo: ſuos milites recẽſue/
runt: & militari ordine pambulauerunt ciuitatẽ: inſtructi armis tanq̃ ad præliandũ ac/
cincti. Ea re populus exultabundus ſpem meliorẽ cepit. Addidit quoq; animum mon
talbanus amiraldus cum copiis eo die adueniẽs. Nec pigritatus eſt ludouicus a nor
mannia cum impedimentis & bona peditum atq; foſſorum manu reuerti: ne per eius
abſentiam coniurati in ciuitatem reciperentur. Non enim parũ ſuſpectos habuit pari/
ſienſes: qꝑ ſe inconſulto nuncios ad principes demiſiſſent. Reditu ludouici cognito:
principes totis fere copiis cum magno tubarum & tibicinum claſſico per ſequanæ ri/
pam ad diui anthonii planiciem in proſpectu pariſiorum oſtentandi ſui cauſa conuene
runt. In quos nulla eruptio facta eſt: ſtantibus ſummo ſilentio ad cuſtodiẽdos muros
armigeris: & ex pariſiacis ciuibus non paucis. Ad ueſperã autem eius diei & inſequenti
bus aliquot diebus cum rurſus ſe oſtentaret hoſtis occurrit illi ex ciuitate miles: & nũc
ad anthonianã: nunc ad dyoniſianã portam prælia: militari quadã iactantia commiſit.

Interim ludouicus edoctus quæ fuiſſet de recipiendis in ciuitatem principibus ſen/
tentia: eos proſcribit qui in eam ſententiā ueniſſent: Iohannem oleariū: Euſtacium: &
Arnoldum eiuſdem cognominis & generis ciues. Iohannē choartū & Franciſcū haſle.
Quadrigarius quidē pontifex q̄q̄ maxime regi ſuſpectus atq; exoſus eſſet: non tamē in
proſcriptorū numero habitus eſt. Nam ꝙ homo integer & ſanctæ æſtimationis habe
batur: in eū temere ſæuire ludouicus temperauit. Carpebat nihilominus atq; repræhē
debat antiſtitem ꝙ ad hoſtes ſe inſcio prodiiſſet. Augebat crimen iohannes profeſſio
ne monachus albigenſiū pontifex & romanus cardinalis natione burgūdus homo lit/
terarū opinione clarus: qui quadrigarii ad coniuratos profectionē ad crimen maieſta/
tis referebat. Nec dubiū fuit ludouicū id ſollicite curaſſe: qua aliqñ cauſa quadrigariū
in aliā eccleſiam traduceret. Sed paucis poſt annis cū pontifex uita functus: epigrāma/
te & ſepulchro ſe digno honoratus in æde uirginis eſſet: ludouicus laminis æneis qui/
bus epigrāma quadrigarii inſcriptū erat alterū adiicere iubet: famæ hoīs maxime pu/
gnans atq; aduerſariū. Per id tēpus certior factus rex carolum burgundū ſtatuiſſe e
regione conflani extruere pontē: per quē in alterā ſequanæ ripam traduceret exercitū
egreſſus ciuitate: foſſorū magnū numerū ad eā partē ducit: qui foſſas aggereſq; ad ꝓhi
bendū hoſtem concinarent: diſpoſito pedite ad foſſores contra burgundū protegen/
dos. Sed callidus hoſtis cum materiā iā in promptu dolatā haberet: paulo ſupra cōfla/
num ad portū qui anglus dicitur pontē extruit: funibus ad oppoſitā foſſoribus partem
firmiſſime colligatū. Et iam tranſmittere conabatur: cū ſagittarii franci & equites ad/
ueniunt: qui tormentis teliſq; ita agunt: ut traiiciendi poteſtatem hoſti adimerent. At
q; interim dum eminus certatur: ex numero foſſorum quidam normannus nandi
peritiſſimus: in medias fluenti aquas inſtar mergi clam illapſus: funes uinculaq; & cæ/
tera pontis retinacula non percipiente hoſte diſſoluit: moxq; pons ſecundū flumē act⁹
burgundo fuit inutilis. Normannus uero ad ſuos rediit incolumis. Cedēte loco ho
ſte: non multo poſt per nuncios de concordia agi cœptum eſt. Deputantur a ludouico
cenomanenſis comes: pricigniacus: & iohannes dauuetus. A principibus: iohannes ca
labriæ dux: ludouicus ſancti pauli comes: & iohānes dunēſis. Qui protenus congrediē/
tes duorū dierū inducias ad reliqua componenda ſtatuunt: & quia de pacis formula in
terim non ſatis conueniebat: dies ſeptē induciis adiecerunt. Dum hæc a delegatis
de concordia agitantur uenere ad regem ex nobilitate normanna non paruæ copiæ:
q̄ ad ſancti marcelli ſuburbiū ſtationē habuere dāno incolarū. Nam cū uindemiarum
tp̄s eſſet: gens vuarū ſuauitate illecta uix ſemimaturos uineaꝝ fructus ſine modo decer
pebat. & uorabat: nec rapinis aliunde abſtinebat: colonos afficiens cōtumeliis. Duos
tantū ex ea gente iniuriarū pœnas ſubiiſſe inuenio. Quorū alter decinctus & nudus ca
put: facē accenſam geſtans per ciuitatē ad publicas ædes in grauia deductus: a procura
tore urbano ſupplex ueniam delicti poſtulauit. Moxq; linguā candenti ferro illi perfo
rata eſt: & deīde in exilium actus. Eius tam grauis ſupplicii cauſa fuit: ꝙ dum a porta ne
in ciuitatem ingrederetur a cuſtodibus reiicitur: pariſios per contumeliam burgūdio/
nes appellaſſet. Duo enim apud gallos noīa diu ad ignominiā ferebantur burgundo/
rum ſcilicet quos franci hoſtes habebant. Et armygniacorū quorū generali appellati
one francos burgundi deſignabant. Poſtridie ſancti pauli comes a ludouico acceſſi
tus: prius non uenit: q̄ cenomanorū comitē rex obſidem dedit. Venienti ludouicus in
campū qui diui anthonii monaſterio ꝓximus eſt occurrit: & poſtq̄ horas duas totas cō
fabulationē ſine arbitris conſumpſiſſent: rediens in urbem rex ſolito hilarior: in por/
tæ ueſtibulo ad circūſtantes conuerſus: non inquit deinceps a burgundi tot pœnis at/
q; ſudoribus afficiemini. Nam iniurias prohibebo. Sic loquente ludouico Petrus he/
ronus in curia caſtelleti procurator vuas: nihilominus inquit illi noſtras auferunt nec
illis occurritur: quā uocem excipiens rex: Minus ait eſt uineas ueſtras ſpoliari paucis
racemis: q̄ hoſtem occupare ciuitatem: & opes ueſtras quas terræ uiſceribus infodiſtis
raptas tollere. De concordia cum hactenus nihil bene procederet: ad. xiiii. kalēdas
octobris induciæ ꝓlongatæ ſunt. Per quas non ſine regionis detrimēto cōiurati in ſua

Pœna in ora tores qui ad cōiuratos le gati ſuerunt.

Pōs a burgū do ſupra ſeq̄ nā excogita/ tus.

Digitized by Google

caſtra multũ commeatũ coegerunt. Fueruntq; poſt longas cõſultationes oẽs conuen/
tus irriti: ceciditq; tota concordiæ ſpes. Et copiæ q̃ ad portũ anglũ in munitionib⁹ erãt
imperante ludouico ſe ad cartuſienſes recepere: religioſum locũ occupantes: ita ut in
cellis monachorũ ꝓmiſcue diuerſarent̃ equi & milites: pulſis ĩde ſanctis uiris. Nec mo
ratur hoſtis: flumine tranſmiſſo copias regias q̃ apud ſanctũ marcellũ & uicina ſubur/
bia caſtra habebant adoriri. Vbi congreſſum eſt magnis uiribus: aliquot utrinq; cæſis
atq; captis. Ludouicus aũt interea ſecũ reputans operæpreciũ fore ſi eorũ q̃ de pace
a delegatis agitata fuerant: pariſios conſcios faceret. Contracto in ædes regiarũ ratio/
nũ ex quaq; pariſiorũ conditione conſilio: petrũ moruileriũ cancellariũ mittit: q dice/
ret ſe fratris ſui & reliquoꝝ coniuratorum petita cognouiſſe. Et carolũ fratrẽ ante oẽs
petere ſibi in partẽ patriæ ſucceſſiõis aquitaniã cũ xantonibus & tota pictauia: uel nor/
manniæ integrũ ducatũ diſtribui. De qua re conſiliũ ꝓdentiũ uirorũ cũ cepiſſet: fra/
tri reſpondiſſe: ſe id quod regno peculiare erat: dirimere & alteri dare nõ poſſe. Verũ
cãpaniã briãq; aliis legibus teneri: quas libens fratri donaret: melde: mõſteriolo: mel
dunoq; exceptis. Carolo prǽterea philippi filio pecuniã grandẽ obtuliſſe: ad leuãdam
impenſam: quã in illa expeditione iꝑe feciſſet. Quæ tametſi ampla atq; magna eſſent:
coniuratos tñ ea recuſaſſe. Et hæc inquit cancellarius cõicata uobis eſſe rex uoluit: ne
æſtimetis illũ illiberalẽ in fratrẽ: aut in quẽpiam fore: ſi de concordia cõuenire poſſet

Pontiſaram ſorbierus ꝓdit.

Hæc locutus moruilerius conſiliũ dimiſit. Interim apud pontiſarã ludouicus ſorbie
rus q a ioachino roaldo relictus præſidio fuerat: ĩ oppidũ atq; arcem britones admiſit.
Et ut recenti proditioni alterã adiungeret: mox ex pontiſara cũ aliquot armatis melã/
num cõtendit: alba cruce ut ſemꝑ dũ regi obſequebat̃ inſignitus: ut abſq; ulla inimici/
tiæ ſuſpitione in oppidũ receptus falleret oppidanos. At de ꝓditione iam edocti oppi
dani atq; ad muros in armis ſtantes dũ ſorbierũ ꝑſpiciunt: proditorẽ illũ iterũ atq; ite/
rũ magnis uocibus inclamant. Quãobrem illuſus ꝓditor pontiſarã reuerſus eſt. Pa/

Flãma repentina.

riſii uero ii qui ad muros ciuitatis hoſtiũ caſtra uerſus excubabant: noctu uident ignitã
ſtellã in foſſam qua ædes dardoſiæ ſunt cecidiſſe. Verũ æthere ne an ab hoſte ignis ꝓ/
cederet nõ ſatis conſcii: rem ludouico renũciant: q confeſtim locũ petens quo cæleſtis
flãma excidiſſet: diu ibi moratus eſt: dubius ſi ad incendendã urbẽ illud ab hoſte fuiſ/
ſet excogitatũ: atq; interim mandat haberi ꝑ ſingulas urbis regiones atq; ad muros cu
ſtodias. Per id tp̃s miles q in urbe apud quẽq; ciuẽ paſſim diuerſabatur uerbo petu/
lans atq; cõtumelioſus in tantũ extollebatur: ut dicere non uereret̃: opes q̃ in ciuitate
erant non ciuiũ ſed ſuas eſſe: ideoq; claues ædiũ ſe ciuibus detracturos atq; ꝓ ſua libidi/

Inſolens miles.

ne & arbitrio uſuros illis: fruſtra confidere illos: ꝙ uias chatenis ferreis impeditas ha/
berent: quas ipſi in prõptu effringere atq; euellere potuiſſent. Hanc militũ ferociã & te
meritatẽ referentibus multis: mercatorũ ꝑpoſitus accerſitis primoribus ciuibus de re
ipſa conſiliũ capit. Itaq; ꝓtenus ſtatuitur fieri ꝑ ciuitatis cõpita nocturnos ignes: & illic
ſingulos ꝑ ſuas regiones armatos uigilias facere. Secundũ hoc edictũ: uigilatur totis
locis: & q̃q̃ ludouicus ꝓhiberet: uigilatũ tñ eſt. Hæc ſollicitudo ciuitatis milites quieti/
ores fecit. Scio eñ ꝑ eam tẽpeſtatem pariſios a ſuo præſidio q̃ ab hoſte magis ſibi ti
muiſſe præſertim ꝙ intelligerent raros in fide regis ſtare: ſed inclinare ad cõiuratos:
ſi ſors obtuliſſet. Nam eadẽ tempeſtate qua ignes ꝑ urbẽ fiunt: ſancti anthonii ꝓpugna
culũ: id eſt ut vulgus loquit̃: baſtilda compertũ eſt portis recluſis peruiũ: quod ad ho/
ſtem noctu admittendũ factũ eſſe ꝑmulti interpretabant̃. Nam & tormentorũ aditus
ꝑ quos ignis indi ad puluerẽ poteſt adactis clauis obſtructi erant: ne in aduenientẽ ho/
ſtem iaci glandes aut ſaxa poſſent. Sed poſtq̃ tot ignibus illuminatã ciuitatẽ hoſtis ani
maduertit: cœptis deſtitit. Acceſſit ad has quottidianas ludouici curas binus ꝑuices
nuncius: unus q giſortiũ renunciat copiis hoſtiũ circũdari: nec in oppido aut in arce qc
q̃ præſidii eſſe. Nullũ ꝑterea tormẽtũ aut machinã illic aduerſus hoſtem relictã. Alter
rothomagũ a coniuratis ſollicitari. Cuius nuncii fidẽ auxere uxoris breſeii litteræ q̃ a
mariti⁹ occubitu rothomagi incoluerat. His litteris ſignificabat ſe brequemontũ pala/
tii rothomagenſis præfectũ prǽhenſum in cuſtodia habere: ꝙ hoſtiũ parte ſequi uide

batur:propterea in tuto eſſe eā ciuitatis partē q̄ & a ponte & a palatio erat. Verū tāetſi
hæc ita nunciabantur:poſtera tamen die iohannes borboniorū dux unus ex cōiuratis
in arcem ꝑ poſticū recipiť.Qua re cognita principes ludouico renunciant:Carolū eiꝰ
fratrē neq; cāpania neq; bria pro parte hæreditatis contentū eſſe:normanniā unā & ſo
lam petere patrimonii loco.Eam ob rem cū primariā ducatus normānici ciuitatē oc/
cupatā rex intelligeret:quā nō facile recuperare ſperabat:& ꝙ breſeii quā diximus ux/
or:iohannes item hebertus:& balua ebroicenſiū præſul ſibi ꝑfamiliares ſuadebāt:nor
manniā fratri dono coactus reliquit:recepto biturigū principatu. Pacato fratre:ſup/
erant cæteri cōiurati:quibus facere ſatis oportebat.Carolo burgundo ceſſere in perpe
tuā poſſeſſionē perona roya & mondideriū:ad hæc guinarū & boloniæ comitatus: q̄/
uis ea loca ludouicus ſoluta pecunia a philippo patre redemiſſet.Iohanni calabriæ du
ci ingens pecunia data eſt & copiæ attributæ quas regio ſtipendio quo uellet duceret
Borboniorū duci par penſio quā a carolo ſeptimo annuā ꝑcipiebat aſſignata eſt : cum
ſolitis copiis.Et q̄ in coniugis dotē ſoluta nondū pecunia erat ꝑſoluta.Comes dunen/
ſis q̄cunq; coniurationis tp̄e bona ſibi ablata fuiſſent reſtituta accepit:annua illi penſio
ne adiecta. Dōnimartini comes in terras & poſſeſſiones quas iudicio ſenatus parlamē
tei regis fiſcus publicatas habebat:reſtitutus.Sancti item pauli comitē ludouicus cone
ſtabilem inſtituit:mortis quā poſtea paſſus eſt præludiū. Poſtq̄ coniuratis ſatis eſt
a rege factū pax ꝑpetuarū induciarū noīe præconis uoce & in ciuitate & in caſtris prin
cipū vulgatur:fitq; & cōmeatus & rerū uenaliū cōmunio. Illud tn̄ præcipue indecorū
uiſum eſt:ludouicū tantū regē ad carolū burgundū conflanū uſq; profectū eſſe : diuq;
cū eo in agro ſeorſum cōicaſſe.Sed erat ludouico ingeniū ad futura longe proſpiciēs.
Et qui p̄ſentes iniurias ulciſci aliquādo cuperet ſimulabat amicitiā: non neſcius quoſ/
q; coniuratos ſeorſum poſſe poſthac caſtigare:ſi burgundū ab illis ſepararet. De quo
poſtea aſtu & latētibꝰ cōſiliis ip̄e uindicatꝰ eſt.Nōdū erat de britonū duce conuētio fir
mata. Reſtituitur illi montifortenſis comitatus cū grandi pecunia. Per eos dies fie
bant a pariſiis magna ſollicitudine excubiæ & nocturni ignes:ne aut in regē aut in ſeip
ſos q̄cq̄ uel domeſticus miles uel peregrinus moliretꝛ. Surrexit eadē tempeſtate leo
diorū populus & in brabantinos qui burgundarū partiū erant crudeliter graſſabatur.
Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis:picardiā repetere conſtituit. Non
tamen prius digreſſus eſt:q̄ uenienti uicennas regi carolus ludouici frater in regis uer
ba iurauit.præſtita ob normanniæ ducatū fide.Hinc carolus normannorū dux appel/
latus rothomagū petit.Quē ludouicus ſex miliū paſſuū itinere comitatꝰ ſalutatōe utrī
q; data:ad uilleriū bellū una cum carolo burgundo perq̄ familiariter ꝓfectus eſt : ubi
dies tres cōpoſito ad beniuolentiā vultu non ſecus atq; amicitiæ glutino aſtricti cōui/
xere.Hæc q̄ de coniuratorū factione ſcripſimus anno gratiæ.M.cccc.ſexageſimoquī/
to geſta ſunt & tertio kalē.nouembris terminata. Principibus quietis q̄n quidē quæ
uellēt a rege recepiſſent:reipublicæ & populi(cuius cauſa ſe ad arma ueniſſe principio
prædicabant)patrocinio deſtiterunt. Redeuntē ludouicū ciues ad cænā in ædibꝰ ci
uitatis ſplendidiſſimo apparatu accepere:ibi decanis & centuriōibus urbis gratias egit
ꝙ in fide erga eū ꝑmāſiſſent.Eā ob rem eo aīo in eos eſſe:ut benefacere illis cupiat: &
q̄ ab eo priuilegia accepiſſent ea ꝑpetua fore:q̄ & ip̄e quoq; iterū approbaret firmaret
q;:alia inſuper adiecturus ſi petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. Dum rex pariſii
agit robertū deſtoteuilla magni noīs equitē pariſienſi p̄poſitura donat:amoto iaco/
bo uillerio:ciues hortatꝰ roberto ꝑ oīa audiāt.Cuiꝰ apud mōtlerici pugnā egregiā uir
tutē compertā habuiſſet.Inde parlamēti primores ad ſe uocat & iohannē nanterranū
hoīem utiq; iuſticia & æquitate probatū:ſed minime ad ludouici ſtomachū faciētem
ex primo præſidente ſecundū creat:& iohannem dauetū eius loco inſtituit.Moruille/
rium quoq; cancellariatu priuat:ſuffecto illi iohanne iuuenello de urſinis qui patre lu
douici regnante eundē magiſtratū ſine repræhenſione geſſerat. His ita pro eius ar/
bitratu cōſtitutis ſelectiſq; ex pariſiacis ciuibꝰ quos ſibi cōſiliarios hr̄et aurelianū adiit.
Quinto poſt ludouici digreſſum die cometes flagrantiſſimus occidere in pariſiorum

Ludouici in pariſios beniuolentia.

Magiſtratuum mutatio.

uenatoriis corneis & lagenis tantū coriaceis(quaꝝ ſtudioſi maxime angli ſunt)a hen
rico rege donati remearunt. Per eos dies philippus burgundorū dux brugis morit̄.
Quem ſui diuionē perductū apud cartuſienſes digno ſe mauſoleo condiderunt: menſe
Pariſiorū ar/ iunio anno chriſtianæ ſalutis. M.cccc.lxvii. At ludouicus cuius præcipua cura erat:
matorū nu/ magnis armatorū uiribus ſe regnūq; ꝓtegere pariſios armari iubet: ſiue quia noſſe uo
merus. lebat quid uiriū ciuitas haberet: ſiue ꝙ eius rei fama terreri hoſtem ſperaret: dū audiſ/
ſet ex urbe regia tot hoīm millia educi poſſe. Itaq; tum ad idus ſeptēbres ut imperatū
erat ſub ſingulis magiſtratuū atq; miniſteriorū ſignis ꝑ diui anthonii portā ciuitate ſpe
Leodienſes. ctante ludouico egreſſi eſſent: ſeptuaginta milia fuiſſe relatū eſt. Leodii ꝑ id temp⁹
aduerſus ludouicū borboniū pontificē ſuū bello decertant: quē apud huyū obſident.
Quod oppidū dum ferociſſime oppugnant pontifex clam dilapſus eſt. Cuius neptem
quia carolus burgundus uxorem habebat miro in leodios concepto odio copias con/
trahit: mittitq; ꝑ inſigniora ſuæ ditionis loca bellū leodiis indicere. Qui autē id nego/
cii exequebant̄: una manu exertū gladiū: altera facem ardentē gerebant. Hac re ſigni/
Ludouic⁹ co ficantes leodiorū gentē igne ferroq; perdendā a carolo fore. Fuiſſe autē conſtat leodi
pias ad leodi os francis iam diu cōiunctiſſimos: eorūq; amicitiā ſemp ſecutos: q̄obrem ludouic⁹ ſup
enſes mittit. petias illis ferre conſtituit. ſimul ne ex eorū ruina: gloria burgundo & uires accederēt.
mittuntur eius rei gratia quadringenti equites cū ſex ſagittariorū francorū millibus:
quorū ductores creantur chabanus dōnimartini comes. Salazardus: robertus conyha
De pragma/ nus ſcotus: & ſtephanus uignolus. Fama ante hos dies ferebat̄: ludouicū pio pontifi
tica ſanctōne ci romano ꝓmiſiſſe ſe pragmaticā ſanctionē de qua in caroli ſeptimi geſtis diximus de
tollenda. leturū ſi aliqñ ad regnū ſine controuerſia ꝑueniſſet. Eius ꝓmiſſi pius pontifex nō obli/
tus: cū eandē pragmaticā maxime execraretur eāq; hæreſim appellaret. Legatū iohan
nem diui benedicti monachū attrebatenſiū cardinalē ad ludouicū mittit q regem ſe ꝓ
miſſo ſoluere hortaret̄. Cui audiens ludouicus legato litteras ad parlamenteū ſenatū
dat: de ipa pragmatica abroganda. Erat in ipo ſenatu iohannes romanus regius ꝓcura
tor. Hic(iohanne ballua ad curiā ludouici atq; legati noīe cū litteris ueniente: peten/
teq; ſenatū ut eas ſuo decreto roboraret)ego inquit iudices hanc cōmodiſſimæ legis
abolitionē nō approbo: & q̄ten⁹ ad meū officiū attinet iohīs balluæ petitionē ipedio
Ea re incandeſcens ballua(erat enim ingenio uerſipelli & doloſo nimis)iohanni ro/
mano multa eſt cōminatus. Cui repugnare etiam ſchola pariſienſis nō formidauit: ec/
cleſiæ conſiliū appellans. Igitur ballua ad ludouicū re infecta reuerſus: legationē cum
altero qui a pio legatus uenerat ad carolū burgundū(rege imperante)ſuſcepit. adiun
ctis ſibi iohanne drieſco & aliquot uiris iuriſconſultis. His mandatū eſt res inter leodi
os atq; carolū cōponere. Eodē tpe in āne ſequana extictus eſt ſilueſter cognomēto
monachus patria antiſſiodorenſis ad ludouicū delatus ꝙ aduerſus eum conſpiraſſet.

Sub his quoq; diebus agente apud iohannē dauuetū ludouico dū multa iam nocte
domo prodiret: ignita ſtella in æthere ſupra ædes emicuit q̄ regē ad tornellas uſq; ubi
pariſii diuerſabatur ſecuta eſt: nec ultra comparuit. Inter hæc nūciatur ludouico ma
gnam britonum turbam cadomum erupiſſe: arcemq; cepiſſe: atq; inde mouentes ba/
iocas occupaſſe. Adeo nāq; erat illis diebus inconſtans francorū principum in regem
fides: ut nunc pax mox bellum eſſet: cogitante ſemper ludouico principum factiones
diſſipare atq; ulciſci. Cuius inceptationibus & motantibus ſe in dies ſtudiis principes
noua remedia ſuſcitabant. Ob eam rem loheacū ludouicus cū equitibus centum: & ad
numerū pertinentibus ſagittariis mittit: qui britonū cœptis obſiſteret. Iohānes aūt
alenconius quē ob coniurationē a ſe cū anglis factam a carolo ſeptimo in uindocinen
ſi conuentu condemnatū memorauimus a ludouico poſtea cuſtodia exemptus: cum
britonibus ſentiebat: eratq; partiū caroli biturigū ducis: cui arces atq; ſuæ ditionis op/
pida tradere promiſerat. Depræhenſus præterea eſt anthonius de nouo caſtro ludoui
co q̄ maxime familiaris: quē proditionis accuſatum in arce huſſonis apud aruernos di
ſtineri arctiſſime iubet. Conuerſus inde ad rempublicā ludouicus conſcius ſibi quā
tum odii atq; inimiciarū ob plurimos a ſe ut uoluerat magiſtratu officioq; deſtitutos

Digitized by Google

contraxiſſet: legē tulit magiſtratus ꝑpetuos fore: neq; amoueri inde eos poſſe qui ea gererent: niſi morte interueniēte: uel cōmutatione aut dimiſſione facta: aut culpa for te geſtoris aliis officia mandarentur. Si aduerſus legem precū importunitate feciſſet donationē ſuā inanē fore. Lege lata: normāniā petit: iuſſis militū præfectis copias oēs cogere & ſe ꝓtenus ſequi. Dum uernone agit ludouicus: coneſtabilis ſancti pauli co mes a carolo burgundo ad eū uenit. Qui multa de burgundo atq; leodiorū gente me morans: ſex tandē menſium inducias burgundo impetrat. leodiis poſthabitis: tametſi copias & exercitū cōtra carolū ſiſtitiſſent: ludouici auxiliū præſtolantes. Induciis īpe/ tratis: coneſtabilis ad burgundū regreſſus eſt. Rediere item ꝑ id tempus ad regē iohā nes ballua & reliqui cū eo qui in legatione erant. Iam eñ paulo ſupra fuerat ballua ad cardinalatū romanæ ſedis: ludouici ſedulo interuentu: non ſine multorū admiratio/ ne euectus. De legatione & quid in ea factū ſit ex ip̄is induciis ītelligi poteſt. leodios uidelicet falſis ſuggeſtionibus a ludouico eſſe deſertos: & burgundo ꝓmiſſum miſerā gentē bello ꝓſequi. Quæ cū auxilio ſe deſtitutā intelligit: non aliter cū burgūdo paci/ ſcitur: q̄ ingentē illi pecuniā perſoluiſſet: muroſq; & turres ſuæ ciuitatis parte aliqua di ruiſſet. Eadem tēpeſtate ballua cardinalis a ludouico miſſus pariſios: in agrū qui cle ricorū iuxta ſancti germani monaſteriū appellatur: progredi armatos iubet: quorū nu merū & armorū modū recenſeret: ludouicoq; referret. Recenſuit ip̄e ueſte linea orna tus & mula uectus: indignū ſane ſacerdoti atq; pontifici munus: q̄obrem chabanus dō nimartini comes in cardinalē cauillatus eſt. Cum eñ apud ludouicū chabanus ꝑ id tp̄s ageret: indignatus ſacerdotē ad militare negociū deputari: Tu inquit prouidentiſſime rex balluā cardinalē eundēq; ebroicenſem ep̄m pariſiū milites urbanos recenſere mit tis: Te oro mihi indulge ebroicas proficiſci: ubi de ſacerdotibus ſacrandis ſcrutiniū fa/ ciam. Tam eñ hæc mihi cura: q̄ ep̄o militū recognitio conuenit. Chabani uerba cum riſu excepta ſunt. Dū hæc geruntᷣ britones ingentibus copiis normanniā ingreſſi cō ſtantiā uſq; ꝑuadunt. Quæ cauſa ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari ſacramento demiſerat. Itaq; adeo num ero ſum exercitū contraxit: ut ad ce nomannos aduerſus britones profectus: centū armatorū milia habere diceretᷣ: prætet eos qui impedimentis machiniſq; præfecti erant. Id ita eſſe cū britones accepiſſent: lu/ douicū a congreſſu & prælio remorari inſtituunt. Itaq; de induciis regē ꝑ nuncios cō/ ueniūt. De q̄bus cū diu ꝓlixeq; tractatur: dies plurimi ꝓteriere: ꝑ quos & francus hoſtiſ q; cenomanorū atq; alenconiorū agros uexabant: illi quaſi hoſpites familiarius: hi tā/ q̄ prædones hoſtiliter rapiebant. Carolus aūt burgundus dū hæc a ludouico in fra/ trem britoneſq; gerūtur: leodienſi bello expeditus oēs ſuas copias ad ſanctū quintinū cogit: eo conſilio (ut dicebat) ut carolo bituricenſi britonibuſq; ſuppetiatur. præſertī aduerſus eorū inimicos: ludouici nomen callide non exprimēs: ne in dn̄m ſuū regem arma ſumere uideretur. At ludouicus q̄q̄ multis copiis potens britones adoriri potuiſ ſet: timide tamen agens ne uel miles parum fideliter pugnaret: uel fortunæ iniquitate aliqua portione militū ip̄e minueretur: militē quatenus potuit a cōgreſſu prohibebat ſtudebatq; maxime aliquā ſibi occaſionē uel conuētionis uel pacis nō indecorā offer ri atq; hoc pacto ſperabat aliq̄n tp̄s fore cū diſſociatos hoſtes ulciſceretᷣ: quibus cū una pugnantibus nō temere audebat pugnā cōmittere. Igitur ad carolū fratrē mittit apo/ ſtolicū legatū cuius ſupra fecimus mētionē: qui per hos dies cenomaniæ agebat. Cha banūq; atq; drieſcū illi adiungit qui concordiæ uiā inueniat. Audiuit carolus legatos: uerum ad pacem nihil commodius eſſe reſpondit: q̄ publicum regni conuentum: ubi tanta animorū & belli diſcidia componi oporteret. Quod poſtq̄ per nuncios legati lu douico rettulerunt: ip̄e in dilatione ſpem reponens: conſilium apud turonos ad kalē. apriles anni chriſtianæ gratiæ. M. cccc. lxvii. indixit. Conuentionis definito tempore affuere ex toto regno principes. rex imprimis ſiciliæ renatus: iohannes borbonius: ꝑ/ ſicus comes: alenconii ducis filius: multa quoq; procerum pontificūq; atq; abbatū fre/ quentia. Miſere præterea inſigniores populi ſuos oratores. Qui præſide ludouico cō/ ſidentes tandem rogatis ſententiis: dixerunt normanniæ ducatum ea lege francorum

Ingens exercitus.

Ludouici metus.

Conuentus turonis.

regno pertinere: ut illum in alterū traſferre rex ipſe non poſſet. Verum quod ad caro/
lum pro paternæ hæreditatis portione attinebat ludouicus duodecim librarum turo/
nēſium millia fratri deſignaret. decreta illi aliqua terræ regione cum comitatus uel du
catus appellatione inſigni. Adderet præterea annuā uiuenti carolo ſexaginta millium
librarum ex regio cenſu penſionem. Britonum uero dux qui carolum ad ſe deduxerat
et complura in normānis loca occupabat: ea libera dimitteret. Id ſi recuſet: et cum an/
glis ſocietatem habeat: Ludouicum compellere armis ducem ad ſatiſfactionē debere
eiq; ablata repetenti opem a proceribus conferendam eſſe. Quod autem de male ad/
miniſtrata republica & iuſticiæ erratis plæriq; omnes querebātur: deligerētur aliquot
clariores homines qui male habentibus ſe rebus conſulerent. Inter quos adeſſe dece/
ret carolum burgundum: tum propter regiæ cognationis attinentiam: tum ꝙ francoꝝ
primas parium haberetur. His hoc pacto per conſilium definitis: contio dimiſſa eſt.
Factus eſt paucis poſt diebus chriſti aſcēſionis die per turoniam terræ motus. Cumq; i/
de ludouicus pariſios reuiſiſſet: publico edicto iubet omnes qui armis aſſueuiſſent ad
ſe quarto nonas iulias conueniant. Interim ludouicum borboniēſem cardinalē ro/
manum & ſancti pauli comitem ad carolum burgundum oratores legat: qui pacis con
uentiones bonis cōditionibus quoad per eos fieri poſſet tractarent. Copias nihilomi/
nus in normāniam aduerſus britones duce āmiraldo mittit: qui proſpera fortuna uſus
baiocenſes fugatis britonibus recepit. Eadem tempeſtate cum multi delati maieſta
tis capitis ſupplicium luiſſent anthonius melduneñ qui arctiſſima familiaritate ludoui
co inſeruiens plurimum de eo per uarios a ſe diuerſo tempore geſtos magiſtratus offi
cioſe meritus eſſe putabatur: poſt diuturnum carcerem andellium perductus in medio
rerum uenalium foro capite punitus eſt. Inter has tot inteſtini belli tempeſtates prī
cipumq; ſimultates quibus alter alterum fallere aſtu & dolis ſtudebat multas ultro ci/
troq; conuentiones legationeſq; geſtas fuiſſe ſcio: quæ cum inanes exitus habuerint a
me ſcriptæ non ſunt. Quid enim ad rem attinet ꝙ carolus ludouici frater & franciſcus
britonum dux conuenta quæ turoni edicta fuiſſent grata illis eſſe ſignificauerunt: & ci
uitates ſe reſtituturos q̄s apud normānos occupabāt: ſi quas ludouicus ī britania cepe
rat dimitteret: quæ omnia irrita ceciderunt. Nam et ſi magnis ſtipati copiis in mutuo
conſpectu frequenter principes conſtitiſſent: motus tamen omnis et armorū oſtenta/
tio uel induciis uel uanis colloquiis ad tempus quieſcebat. Itaq; aſtu et fallaciis nō uir
tute aut gloria militari res gerebantur. id ante omnia curantibus principibus ne a lu/
douico circūuenirentur: ingenium ſcilicet eius potentiamq; metuētes. quāobrem uix
relinquebatur per franciam locus: qui graſſatoribus non labefactaretur. Fugiēs enim
ex huiſſonii cuſtodia anthonius de nouocaſtro cum philippo ſabaudo & poucero ripa/
rio aliiſq; ludouico infenſis cōiunctus nouas turbationes excitauit. Qua re cognita pa
riſienſis agri nobilitatem omnem ad gonneſſam armis inſtructam repente ludouicus
uocat: quaſi parum illi eſſet tot millia armatorum iam diu contracta habere: quibus
etiam maxime cupientibus non faciebat cum hoſte congrediēdi poteſtatem. Inter
hæc cū pontiſarā proficiſci rex cōſtituiſſet: audito ꝙ burgundus peronæ caſtra metare
tur: ex nouiomo peronā paucis comitatus ſe contulit. Cardinalis enim ballua & bor/
bonius tantum (præter aulicos aliquot) ſequebantur. Auſus tamen eſt Ludouicus
Fallax burgū dus. ad hoſtem ire. ſeq; illi familiarius (præter oīm opinionem) credere. Ibi inter eos mo/
dici momenti pax conuenit. iurāte burgūdo: ludouici partes ſe non ſecus ac ſubditum
decet tutaturum. Proinde burgūdo rex cōfirmat quæcūq; in conuentione attrebateñ
patris ſui tempore definita extiterāt. de quibus in caroli ſeptimi uita ſcriptum a nobis
eſt. Eius recōciliatiōis gratia ſupplicationes pariſii decretæ et ignes per ciuitatis compi
Leodienſes ta uelut in communi gaudio facti. Per eos dies quia lodienſium antiſtes nullum ad
huc diuinæ euchariſtiæ ſacramentum ſacris altaribus immolaſſet: leodienſis populus
in eum inſurgens ſacrum miſterium pontificem facere compulit. Cuius ſeditionis mo
tus (epiſcopo reconciliato) cum ſedatus eſſe putaretur: carolus burgūdorum dux na/
murcum cum iuſto excercitu mouens de leodiis ultionem ſumere uehementer opta/

Regis leuitas.

bat: Ad quem ludouicus tanq̃ eiuſdē expeditionis ſocius ultro uenit. Eo quoq; leodi⁹ præſul placandi burgundi cauſa acceſſit: nec profecit iurante burgundo non prius ciuitati parcere: q̃ ciues & urbē ſubegiſſet. Enimuero pontificē apud ſe ne ad ſuos rediret cōtinuit. Re cognita leodii de rebus ſuis deſperantes: egreſſi ciuitate hoſtem adoriuntur captos ſine miſeratione mactantes. ubi tamen obſidione ſe anguſtari conſiderant: ad primā oppugnationē primores ciuitatis utcunq; potuerunt elapſi aufugerunt: relictis in ciuitate mulieribus & incōpoſita plebe religioſis quoq; atq; infantibus. Ergo irrumpentibus ferociter burgundis ludouicus primū deinde burgundus ciuitatē intrat. Fitq; mox paſſim occiſio & ſtrages: uirginibus uis & religioſis mors infertur: neq; indulgentia ulla militū in pueros fuit: quin ſtupratas a ſe uirgines crudelis ſatelles iugulauit. Sacerdotes eadem hora rem diuinam in templis facietes gladiis periere. Nec ſatiatus eſt ĩhuman⁹ hoſtis tā multa cæde: ꝑdas ex oī ciuitate & ex tēplis ſacrilegia fecit: īcēſa poſtea urbe & muris dirutis quorum ruinis foſſas æquauit. Anno ſalutis. M.cccc.lxviii. iii. kalē. nouembres.

Leodičſium calamitas.

Veteribus francorum amicis ad hunc modum peſſundatis: ludouicus ſiluanectum reuerſus eſt. Quo uocatis ad ſe parlamenti iudicibus & qui fiſci atq; ærarii rationibus præerant: per balluam cardinalem ea patefacit, quæ inter illum & carolum burgundum de concordia & pace conuenerant. Iubetq; grauibus pœnis adiectis: ea omnia cōmuni decreto rata atq; comprobata haberi. Nec iuſſioni defuit auctoritas per compita ſiquidem regiæ urbis cuncta hæc publicus præco nunciauit: & uenietibus paulo poſt ad ſenatum parlamenteum burgundi ducis oratoribus: diplomata & ſyngraphi de huiuſmodi pactis dati ſunt. Quod uero ſequitur an ſcriberem aliquando dubitaui facinus profecto ſua nouitate indignum rege. Picas & graculos qui in caueis humanas uoces uel ſibilare uel imitari edocti apud pariſios ad uoluptatē domeſtice alebantur: moxq; ceruos & grues capi omnes & ambaſiam duci ludouicus imperat. Reuerſo turonum ludouico ballua cardinalis (qui plus cæteris aulicis apud regem aſtu atq; auctoritate ualebat) diſſidentem a ludouico fratrem ad beniuolentiam reuocat: atq; ita agit ut poſthabitis quæ conſilium turonenſe de capienda paterna hæreditate deffiniuerat: Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret. Qua recepta contentus carolus bello abſtinuit. Sed ballua qui apud pictauos humili loco natus paruo incremento ſed ingenio uerſuto in ludouici familiam uenerat: magniſq; & excellentibus beneficiis primum: deinde epiſcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus: quo ipſe animo eſſet tandem apparuit. Autor enim fuit ut peronam ad burgundum & poſtea namurcum aduerſus leodios ludouicus accederet. At ubi fratrum mutuam caritatem ſupra q̃ ſenſerat firmam eſſe intellexit: paci inuidens: litteras familiari cuidam ſuo ad burgundionum ducem dat: quæ interceptæ ad regem delatæ ſunt. His litteris ballua ducem admonebat ſibi maxime caueret. Cōcordiam quæ inter fratres interceſſiſſet ad eius perniciem factam eſſe: eos expeditionem in eum tantiſper differre donec aquitaniæ datam ſibi prouinciam carolus perluſtraſſet. remq; omnē domeſticam & exercitum ordinaſſet. Opus propterea illi eſſe maioribus q̃ ullo tempore copiis: & regem acerrime bello infeſtare. Balluæ cognita perfidia: rex proditorem compræhendi & ad monbaſonem cuſtodiendum duci mandat: ſub tutela iohannis torceii normāni fidiſſimi imprimis aurati equitis a quo ædificatū eſt ambleuillæ caſtellum in agro rothomagenſi cū canonicorū collegio opus memoria dignū. Interim rex nyortū atq; rupellā petit. Vbi dū regionē luſtrat: fratrē offēdit. Qui paulopoſt turonū profectus: in regis uerba more aquitanorum ducum iurat.

Balluæ cardinalis iniqtas

Et quia armygniaci regiis iuſſis repugnarent: præfectos militum admiraldū & chabanū cum copiis mittit qui illos parere compellant. Qui nulla cæde facta regionē omnem receperunt. Dum hæc geruntur ludouicus beniuolētiam in britonum ducem conceptā patefacere meditatus: diui michaelis regiū inſigne aureū: & torquē per illuſtres nuncios duci legat. Quod oblatū dux recuſauit: q̧ ꝑ ſuperiores dies ut fama erat uellus aureum burgundi ordinis ſuſceperat: amicus uidelicet burgundionis & ei artiſſime cōfœderat⁹. Ea re maxime indignatus rex: britonibus bellū indicit: ſimulq; exer/

Dux britonū regis ordinē recuſat.

citum in britones ire iubet: dato britoni decem dierũ ſpacio: intra quod ſuum in regẽ animũ ſiue ad pacem ſiue ad bellũ reuelaret. Per id tempus edouardus ſubacto herico rege cũ regnũ angliæ uendicaſſet: compoſitis inter principes diſcordiis oĩm ſentẽtia bellum in francos ſuſcipitur. Quod poſtq̃ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiungit. Compulſis arma capere quibuſq; ſine diſcrimine qui feudo aliquo potirẽtur. Quæ iuſſio neq; clerum neq; quoſuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime pculit regẽ: nunciatũ quoq; eſt: burgundum ducem gandiui uiſum eſſe regis angli iarteriam(Id enim eſt aureũ cingulum: principis peculiare inſigne) cruri ſuo alligatam & in pectore crucem rubram anglorum inſtar geſtare. Quo uno firmatam inter edouardum burgundumq; amicitiam ſignificabatur. Et ut iter tot curas fortuna ludouico paululũ blandiret uillarus moriens ludouicũ uniuerſalẽ ſibi hæredem inſtituit. Cuius hæreditatem per ſe rex adiit poſſeditq; opulẽtam & locupletem. Interim uaruicus comes: & clarentiæ dux una cum eorum uxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus uecti honfleum adnauigarunt. quos in continentem expoſitos admiraldus liberaliſſime excepit. Cuius rei certior factus burgundus: ad ſenatum parlamenteum litteras dat: uaruicum hoſtem eius a ludouico acceptum eſſe præter pacis leges: de quibus inter regem et ſe conuenerat: patres idcirco: eoſdemq; iudices hortari. ludouico ſuaſum faciant opem nullam uaruico ſuggerat. Si ſecus acciderit. perſecuturum ſe hoſtem: eumq; uel e medio francorum regno abducturum. Hanc uerborum ducis arrogantiam ſenatus non multi pendit. Et ipſe uaruicus nihil ĩde territus. multis apud normannos diebus manſit. Atq;' ad ludouicum ambaſiam ſe conferens: familiari confabulatione de ſuo aduentu cum eo tractauit. Affuit quoq; anglorũ regina renati ſicilienſis ſoror cum eius filio edouardo galliarum principe quem poſtea edouardus qui regnum angliæ henrico ſexto pulſo uendicauit necat. Inſtruit igitur aduerſus illos non modicam burgundus claſſem quam ad littus normãni occeani uaruico inſidiari iubet. Simulq; mercatores francos qui negociandi cauſa in nũdinis erãt compræhendit. cauſam huic ſumens ꝙ uaruicus dum ab anglia perfugit. burgundæ ditionis negociatores captos abduxiſſet. Illis diebus fere pridiæ kalen. auguſti Carlota ludouici regis uxor: carolum filium ambaſiæ enixa eſt. patri ſucceſſorem. Cui cõmuni gaudio aliud mox acceſſit. Britonum princeps franciſcus ludouico reconciliatᵘ eſt. interuenientibus maxime renato ſicilienſi. carolo ludouici fratre & iohãne borbonio Nec cunctatus eſt franciſcus ad carolum burgundum nuncios mittere. qui coniuratæ aduerſus regem ſocietatis ſyngrapha illí referrent. Fuit burgundo ingratiſſima res. Eã ob rem magno nixu ſtudet uaruico uiam ad anglos intercludere. At rex tanq̃ uoto ſanctum michaelem uiſere teneretur normanniam petit. abſolutuſq; uoto per abricas hõfleum ueniens ingentis magnitudinis naues inſtruit. In q̃s cõſcẽdentes angli pricipes ad ſuos ſe retulerunt: nec a burgunda claſſe(quæ per longam moram cõmeatu deficiebatᶜ) ullo fũt dãno affecti. Igitᶜ angliã ĩgreſſus uaruicᵘ poſtq̃ puo tp̃e q̃ ſua erãt recepit: uenere magno fauore ad eũ ſupra quĩquaginta millia armatoꝝ. Quibᵘ auxiliaribᵘ p angliã agẽs: edouardũ hoſtẽ in primis q̃ritabat. Sed ille oĩm fere auxilio deſtitutᵘ ad burgõdũ q eius ſororẽ in uxorẽ habebat profugit. Varuicus autẽ cõciliatis regni proceribus: hẽricũ quẽ edouardus captũ tenuerat ĩ regnũ reſtituit. Ipſe uero regni atq; hẽrici moderator fuit inſtitutᵘ. Hæc a uaruico proſpere geſta eſſe cũ ãgliæ regina accepit pariſiũ ex ludouici ſentẽtia ꝓficiſcitᶜ: traiectura inde in angliã ad uirũ ſuũ henricũ regẽ Quo cũ appuliſſet: magni aĩ mulier: cupiẽs uiri regis adminiſtrationem gerere: diſcordes inter ſe ꝓceres anglos fecit. Per id tp̃s ſcti q̃ntini uiromãdoꝝ oppidũ arturus de lõga ualle oppidanis aſſẽtiẽtibᵘ cepit. Quo paucis poſt diebᵘ cõeſtabilis ludouici noĩe cũ equitibus ducentis ſe recepit. Rex uero præmiſſis ſiluanectũ copiis pariſiũ ueniens expeditionẽ in burgundũ duxit: bonã ſpem capiens: eas urbes recuperandi q̃ ad ſommã amnẽ carolus occupabat. Nec ſua expectatione fruſtratus eſt: Ambiani ſiqdẽ roya quoq; & mondideriũ in ludouici ptãtẽ uenerũt: q̃ oĩa firmiſſimis munitiõibus ꝓtenus circũambire ubi opᵘ erat mãdat. Miniſtrarũt ad id opᵘ piſii magnũ foſſoꝝ & ligneorũ

Claſſis burgundorum.

Britonũ dux ludouico reconciliatur.

Oppidũ ſancti quĩtini recipitur.

fabrorũ numerum. Sed tam ingentis impenſæ rationẽ minime principes habẽt. pœnit ter eñ eos confeſtim lõgæ miliciæ: ita ut propoſita parũ melioris fortunæ cõditione: rem a ſe bene geſtam putent: ſi inducias hoſti dent. Enimuero burgundus caſtra in ar/ theſio inter ambianos bapãmãq; fecerat: ubi fere obſeſſus: & rebus ad bellum longe neceſſariis inops uinci paruo negocio poſſe uidebatur. Multis enĩ quottidianis leuib⁹ præliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dãno afficiebantur. Superue/ nere nihilominus inſperatæ multorũ dierũ induciæ q̃q̃ in burgundia dalphinus comes egregie aduerſus hoſtem pugnaſſet. interẽptis captiſq; plurimis. In auctores inducia/ rum dicta ſcriptaq; ſunt dicteria & libelli famoſi: eaq; publicis templorum foribus cre/ bro apposita: ægre ferentibus quibuſq; optimis: nihil recte agi dum occaſio ſe ſponte ludouico præſentaret. His ut diximus apud francos ſe habentibus magnis apud an/ glos turbationibus henricus uexabatur. Inter quas edouardus burgundi ducis auxiliis irrũpens. poſt multas uario euentu conflictationes edouardo tandẽ uictoria ceſſit: hen rico capto: eiuſq; filio galliarũ principe cũ comite uaruico interempto. Ea re cogni ta ludouicus picardia relicta turonos repetit. Interim pedemõtanus princeps qui ludo uicum comitabatur: & comes deu uita defuncti ſunt. Nã cũ multi profluuio alui ꝑ gal/ liã laborarent: eodẽ morbo nõ pauci periere. Cepit per id tẽpus indignatio carolum aquitaniæ ducẽ: deq; rege fratre male ſuſpicatus eſt: cuius indignationis cauſas ipſe nõ noui. Armygniacũ tamẽ comitẽ (cuius terras ludouicus uendicauerat) patria extorrẽ reuocat: eiq; inuito ludouico partẽ reſtituit rerũ ablatarũ. atq; ita cõueniẽte ad carolũ cũ armigniaco fuxenſi comite: copiæ contrahuntur nõ aliter q̃ ſi bellũ aduerſus regem pararent. Mittuntur eã ob rem a ludouico in aquitanos copiæ cũ machinis & frãcis ali quot ſagittariis. qui cœptis aduerſariorũ obſiſtant. Fama per hos dies falſo vulgata eſt: carolũ aquitanũ. burdegallæ mortẽ obiiſſe. Introducta quoq; eſt autore ludouico cõ/ ſuetudo campanam hora meridiana (ut in noctis crepuſculo ſolet) pulſandi quo tem pore populus uno poplite humi deflexo angelicam diuæ mariæ ſalutationem obtinẽ/ dæ publicæ pacis gratia: religioſe exhiberet. Qui mos hactenus diligẽter a plærisq; ſer/ uatur. Porro induciæ quæ cum burgundo poſitæ erant: ad paucos dies productæ ſunt.

Induciæ dã/ noſæ

Belli ſuſpicio in aquitania.

Aue maria.

Interim Carolus calabriæ dux renati ſicilienſis nepos cui ludouici filia deſponſata erat: deſerto ſocero: ad burgundum declinauit: ſpe ductus ſibi in matrimonio aſſumen di filiam quam burgundus unicam habebat. Sed a patre (ſicuti alii quidam principes) illuſus eſt. Nam harum nuptiarum expectatione cum plæroſq; in amicitia pater conti/ neret omnes tãdem fefellit. Eiſdem diebus diuæ mariæ templum quod apud cleri/ um in aurelianenſi agro magnis impenſis ludouicus extruxerat: conflagrauit: igne ne gligenter aſſeruato. quẽ ad liquandũ plumbũ tecti artifex in quottidiano uſu habebat Quo die rex de caroli fratris morte nuncium accepit. Obierat enĩ apud burdegallã ue neno a neſcio quo abbate appetitus. Quã ob rem accepta aquitania ludouicus petrũ de belloioco dñm regioni præfecit. Per induciarũ tẽpus burgundionũ dux collecto in agro attrebateñ grãdi excercitu: anthoniũ fratrẽ ſuũ nothũ cũ patre copiarũ neellã mittit. Quã a loci præfecto et ſagittariis francis quingentis acerrime defenſam: fruſtra iterum atq; iterũ anthonius oppugnauit. At petitus picardus (id enĩ præfecto nomen erat) cõſilio cũ loci dña capto: ad anthoniũ cũ ipſa domina cõponendæ rei deſiderio ꝑ fectus eſt. Pactũ extitit: relictis equis atq; armis exituros oppido milites: uitæ icolumi tate conceſſa. Hoc accepto reſponſo: ſagittariiſq; relato: dum miles armis ſe nudat: ec/ ce ab oppidanis clam in oppidum admiſſus hoſtis: exarmatos ſagittarios trucidat: eoſ uero qui in templum ſalutis cauſa confugerant qui plurimi erant omnes ad unũ bur/ gundus ſatelles mactauit. Eo cũ dux equo inſidens aduenĩſſet: templum ingreſſus ut cædẽ cruorẽq; humanũ conſpexit. Iam inquit noui: q̃ cruentos habeo carnifices. Neq; minus petito præfecto pepercit: qui in uincula cũ aliquot inſignioribus armatis cõie/ ctus tenebatr. Hoĩem enĩ (cui ab anthonio fides data erat) furca ſuſpẽdere iubet. Atq; oppidũ mox incenſũ dirutũq; reliquit. Proten⁹ quoq; royã cõtendens. eã circumual la: multo milite atq; machinis egregie munitã. Nã præter quadringentos ſupra mille

Carolus dux lothoringiæ ad burgũdũ perfugit

Neella capit

Burgũdi cru delitas

ſagittarios:erant in ea præſidio ducenti dilecti equites cum eoꝝ præfectis:petro aubet
to. Mignone.loyſeto balagnyo.domino de mouy.& dño rupempræo auratis equiti
bus.Et hi quidē nulla oppugnatione expectata deditionē ea lege fecere:ſi ſaluos inde
abire liceret. Relictis igit̃ ꝑ ignauiā armis atq; impedimētis:uecordes hoies uno bacil
lo cōtēti non ſine ꝑpetua ignominia ꝑ medios hoſtes irriſi roya diſceſſerūt. ¶ Roya
ut diximus capta burgundus magna aīo uoluens.cū ſibi a ludouico nullā uim paratam
eſſe æſtimaret:bellouacos picardis poſt ambianēſes ad occidentē proximos:petit.ra/
tus ciuitatem ubi nullū præſidiū erat prima oppugnatione ſubiugare. Sed plurima ar/
Bellouacum rogantē multa deficiunt. Bellouaci tametſi inſperato hoſtis aduentu nullius præſenta
nei mali periculo admoniti eſſent:uenientē tamē burgundū magno aīo a muro prohi
bent.In ea oppugnatione egregia uirtus puellæ cuiuſdā apparuit.quæ a burgundo mi
lite dū in murū ſcandit uexillū extorſit.Donec guillermus de ualle normāni ſeneſcall
uicarius:cū ducentis equitibus auxilio.acceſſit.qui ciuitatē ingreſſus ad muros ſe pro/
tenus confert. ubi hoſtis incredibili pertinacia depugnabat ¶ Venere non multo poſt
cruſſolus.ioachinus roaldus.guerinus grongnus.atq; torceyus tricētoꝝ equitū : cum
adiunctis ſagittariis ductores.Quibus cōmeatū affatim pariſii ſubminiſtrauerunt.miſ
ſis permultis foſſoribus.qui foſſis atq; aggeribus ciuitatem cōmunirent.Enimuero ſic
opus erat:nā ſubactis bellouacis libera in normannos burgundo patebat uia. Fuit eñi
eius rei tātus timor:ut in ipſa pariſiorum urbe regia magnopere curatū ſit urbis foſſas
purgare:muros inſtaurare:cathenas per compita repente (autore præſertim dyoniſio
hyniſelino recenſere) colubrinas inſuper atq; ſerpentinas cōflare atq; fabricare. ¶ Per
id tempus antiſſiodorenſes qui ſupra paucos dies admoniti ludouico parere ſpreuerāt
burgundiorumq; præſidium in oppidū admiſerant:eruptione facta dum frumētatum
eūt quidam ex campanis equites illis occurrunt:centū ſexaginta ex graſſatoribus per
imentes:octoginta in captiuitatē abductis. ¶ Perſeuerante in obſidione apud bellouа
cos burgundo:dura in caſtris eius annonæ caritas fuit.feſtinans igitur priuſq̄ fame mi/
Dura obſi/ les urgeretur:aīo firmat:acerrimo congreſſu ciuitatem expugnare. Ingentem ad hoc
dio belloua/ cratiū & ligneorū faſcium copiam cū multa materia cogit: quibus urbis foſſas imple/
corum. ret.Obſeſſi re cognita ad pariſios mittunt:minuſcula tormēta & cōmeatum cū baliſta
riis petitū. Nec defuit petētibus miſericors ciuitas. Præerat ad præſidiū portæ quæ do
mus hoſpitalis appellatur robertus ſtoteuillus pariſiorū præſes militaris apprime eq̄s
Quam portam iactis in foſſas quas proxime diximus cratibus faſcibuſq;:hoſtis adori/
tur.Scalis quoq; admotis in muros conſcēdere pſeuerat. Nec profecit:q̄q̄ horas quat/
tuor continenter pugnaſſet.In ea expugnatione quingenti ſupra mille armati ex bur/
Salazardus gundis in foſſas deciduſſe atq; occubuiſſe referuntur. ¶ Nocte inſequenti quia ciuita/
tis portæ obſtructæ erant:patefacto muro ſalazardus cū aliquot cohortibus in burgū
dionum caſtra ſub diei crepuſculum erūpens:tribus hoſtium tentoriis incenſis:plæriſ/
q; occiſis impedimenta aliquot ex illorū caſtris rapiens:in ciuitatē dū reuertitur:ab ho
ſte eum inſequēte preſſus:raptas a ſe machinas in foſſas ciuitatis præcipitat: egreq; ad
ſuos ſe recepit. Bellouacorū obſidionis tēpore aurelianenſes officio in obſeſſos functi
ſunt.Impoſita enim carpentis centum uini dolia ad bellouacos dono miſerūt:cū ma/
gno ſagittarum & miſſillium numero:arcubus additis atq; baliſtis. ¶ Poſtq̄ ſex & uigin
ti continuos dies ad bellouacum burgundus incaſſum ſediſſet : die diuæ magdalenes
feſto obſidionem diluculo ſoluit:ſegetes uicoſq; qua iter faciebat urens:donec ad ſan
ctum ualerium caſtra poſuiſſet.quod oppidum.cum aliis uicinis oppidis:modico præ
ſidio defenſis minimo negocio cepit.Ex his locis quandoquidē uero ſimile erat in īte
riorem normanniā hoſtem profecturum:coneſtabilis & chabanus octingentis equi/
Burgund⁹ in tibus aſſumptis:normanniā petunt occurſuri burgundo. A quibus nullo fere damno
normannia. burgundus affectus eſt:quin uicos atq; oppida per caletos graſſatus incenderit rotho/
magum uſq; mouens. Vbi coneſtabilis ſe recipiens parum admodum burgundo
incommodatus eſt. Niſi ꝙ a populo ciuitatis uix excitatus: nonnullos ex ſuis cum
aliquot ciuibus armatis eruptionem facere permiſit. Burgundus autem inde digredi/

ens in picardiam copias reduxit. Sed neq; in británia quicq̃ a ludouico præclare geſtum eſt: q̃q̃ quinquaginta hoĩm millia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibusq; tardatus: cum res compoſitas proxime eſſe ſperat: illuſit eum hoſtis. Dimiſſa normánia: burgundus nouiomum oppugnare inſtituit. Sed curſolus & quidam cum eo militum præfecti: illo ſe conferẽtes ſuburbiis incenſis ne illic diuerſaretur hoſtis: ciuitatem maximopere tutati ſunt. Robertus præterea ſtoteuillus ex bellouacis mouens: & deinde iohacinus roaldo: ad burgũdos qui apud eu oppidũ in præſidio erant nuntium mittunt: petentes oppidum ludouico reddi. Moxq; cõpoſitione facta: locum et ſua omnia deſerentes: equites uno equulo: pedites baculo contenti abierunt. Hoc exemplum ſecuti ualerienſes remburienſeſq; deditionem nulla ui facta facere. Eodẽ tempore rouſſyus comes coneſtabilis filius burgũdæ factionis obſtinatiſſimus ſectator: burgundiæ præfectus diffuſis late copiis tornodorum uſq; debacchatus: trecas et campaniæ partem uaſtabat. Contra uero: dalphinus comes per burgundiam bono excercitu potens: omnia igne conſumpſit: par pari rependens. Fiunt interim cum britonibus per ludouicum induciæ. Quo tempore regina filiũ ludouico parit. cui uita breuis fuit. Petrus aũt de belloioco aquitaniæ miniſtrator dũ leſtoriæ multa nobilitate ornatus agit: a ſuis in armygniaci comitis poteſtatẽ prodit᷑. atq; eo pacto ciuitatẽ comes recuperat. Eam ob rem ludouicus aliquot ex nobilitate ſuſpectos infidelitatis lochias in uincula miſit. Inter quos iohãnes deymerus crimẽ confeſſus capite dãnatus eſt & in partes quattuor ſectus. Qui moriẽs cadetũ albretẽſem eius proditionis ptinaciſſime accuſauit. Dũ eius rei gr̃a ludouicus in pictauis ĩmorat᷑ pax inter illum et britonũ ducẽ interceſſore oudeto de ria cõuenit. Data britoni non parua pecunia. Porro alenconii dux iohãnes acceptæ crebro gratiæ oblitus: cũ cõſtituiſſet poſſeſſiones oẽs ſuas in burgundũ ducẽ accepto inde precio transferre: & ad eũ clã proficiſci: per triſtãnũ heremirã iubente ludouico capit᷑. & lochias primo ductus: paulopoſt pariſiu in lupara arce in cuſtodia cõſenuit. Leſtoria quoq; quã miſſo excercitu ludouicus duce iohanne cardinali albieñ atq; yuone de fago obſidebat armygniaci culpa diruitur. Nã re cõpoſita ut armygniacus loco cederet: cũ in ciuitatẽ franci ſine ulla uiolentia ingrediũtur: armygniacus in eos inſurgẽs occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dũ in caſtra perfert᷑: franci p effractos antea muros irrũpentes armygniacũ ipm et oẽm ſine diſcrimine populũ trucidant: comitis uxore cũ tribus ſuis pediſſequis tãtũ ſalua. Hic iohẽs armygniacus eſt qui ſororis illecebra captus: cũ eã inceſtu polluiſſet: niſus eſt eã põtificis romani autoritate ducere uxorẽ. Cuius ſtulticiæ fauiſſe dicit᷑ Ambroſius Cãbrayus qui per idẽ tẽpus referendarius erat calixti põtificis. Accepta em̃ ab armygniaco multa pecunia: bullã diſpẽſationis de ſorore deſpõſanda armygniaco tradit: quã reuera adulteratã & a ſe falſo editã poſtea cõfeſſus eſt. Sed e cuſtodia noctu adiutore ſeruo emiſſus: in galliã ſe recepit. quẽ poſt aliquot annos ſupplicationũ regiarũ magiſtrũ: & deinde pariſienſem cancellariũ uidimus. hoĩem profecto doloſũ & p̃ter modũ gloriæ ſtudentẽ uerboꝝ & iactãtiæ uanitate redundantẽ et perfluũ: fidei autem modicæ. & cui probe cõfidere nemo poſſet. Cuius mortẽ nec propinqui nec alius qſq̃ illachrymaſſe uiſus eſt. Sepeliri uoluit in ſacello ſorbonæ ante arã maiorẽ. Dep̃henſus apud leſtoriam cadetus albreteñ: & pictauiã perductus: capitis ſupplicium luit. Agebat p id tp̃s parpigniaci iohẽs tarraconiæ rex. Qui leſtoriæ ciuitatis deſolatione accepta: ꝙ q; audierat. philippum ſabaudum cum ingentibus copiis in eum aduentare parpigniaco abiit. ob quod diu quidẽ atq; ptinaciſſime a frãcis digladiatũ eſt. Sed uictor frãcus extitit. & ruſſiolonẽ totũ ludouic⁹ obtinuit. Per hos dies carolus lothorĩgiæ dux apud nãcium peſte abſũptus eſt. Fuit & ſiluanecti habitus cõuentus: ueniẽtibus a burgundo duce legatis: qui belli cauſas tollerent. Nec fuit concordiæ locus: tametſi multos dies multa agitãdo legati cõſumpſiſſet. Burgũdus uero ducis lothoringi morte accepta: lothoringiã armis ſibi ſubiugare tẽtauit: cauſam aſſumens: ꝙ carolus qui defunctus erat obæratus illi eſſet. ſimulq; apud ſe anxie meditatur regiũ nomẽ uſurpare. Quamobrem fredericũ imperatorem p legatos orat: ĩpetratq; luxenburgũ ſe cõferre

dignaretur. A luxẽburgo imperatorẽ ad mettenſes ducit. quorũ ciuitas olim lothorin
gorum ditionis prima fuit. Ibi per imperatorẽ mettenſes orat: ſibi per eos tranſire in
lothoringiã liceat. Quod cũ a mettenſibus non obtinet/ fredericũ importune rogat/
regiũ titulũ regni ſiciliæ ſibi impꝛiri/cuiꝰ rex fuerat carolus: et cuius impreſentiarũ cau
ſam agebat. Atq; ut nouitati fulcimentũ apponeret uicariũ ſe imperatoris inſtitui po/
ſtulat. At fredericus qui burgundi arrogantiam intelligeret (diſſimulata prudẽter po
ſtulantis temeritate) egreſſus urbe noctu per moſellam in germaniam abiit. Illuſus
igitur burgundus: cum pecuniæ egeret: nec ſuis uiribus ſufficeret ludouici poteſtatem
minuere ad uenetos mittit: a quibus ſtipendium trimeſtre mutuo impetrat quo ex
gente ueneta partim coactas copias aluit. Miſſaq; in Nyuernenſes exercitus parte: ru/
pem caſtillionis et aliquot regionis loca dolo capit. Per eos dies petrus de belloioco
annam ludouici filiam deſponſat. Iterum quoq; burgundi oratores cum regis lega
tis compendii conueniunt. Vbi tandem poſt longas concertationes: paucorum men/
ſium inducias firmauerunt. Quo tempore burgundus inimicitias in ludouicũ omni
fariam exercens: yteriũ mercatorẽ: qui poſt caroli aquitani ducis mortem ad burgun/
dum ſe contulerat: magnis promiſſis inducit: ueneno tollere regẽ. Igitur conſtituto il
li quinquaginta millium aureorũ precio: toxicũ parat. Datq; iohanni audaci (quem
ſeruũ habebat) ferendũ. pollicitus montes aureos ſi maleficiũ fœliciter exigat. Reci/
pit ab yterio iohannes negociũ: et ambaſiã ubi rex erat profectus: quẽdam in ludouici
popina ſibi notũ (qui condiendis ſaporibus præerat) conuenit. Cui ꝙ aquitano duci
ad ſimile miniſteriũ ſeruierat: rem patefacere non ueretur. Atq; ad facinoris preciũ ui
ginti aureorũ millia ſecure promittit: credulus hominẽ ad ueneni propinationẽ facile
conſortẽ ducere: qui dominũ ſuũ non diſſimili maleficio ſublatũ fuiſſe ſciret. Audiuit
iohannẽ ſumma diſſimulatione coquus: ſed rem nequaq̃ patrari poſſe ait: niſi coline/
tus primarius coquorũ conſcius accederet. Igitur recepto a iohanne ueneno: coline/
Veneficꝰ de/ tum ad id negociũ cohortari pollicetur. Colinetus uero a conſorte coquo edoctus: ſi/
præhenditur mul cum eo ad regẽ pergit. Veneficũ prodit. et ab eo exhibitũ toxicũ profert. Rex ue
neficiũ exhorrens: autorẽ præhendi iubet. Qui tanq̃ rei bene gerendæ ſecurus: iter ad
yterium faciebat. Sed non longe a ſtampis depræhenſus: ad ludouicũ deductus eſt.
Moxq; confeſſus crimẽ: paulopoſt in cuſtodiam detruditur: data ingenti mercede fi/
delibus cocis. Aſſeruatus uero eſt iohannes audax in publicis ædibus pariſiorum. dein
de capite trũcatus. Cuius quattuor exſecta membra ad quattuor regni extremas regio
nes cũ titulo proditionis furcis ſuſpenſa. omnes eius ædes dirutæ ſunt. & natalis domꝰ
ſolotenus ſine ulla reſtitutionis ſpe euerſa: inſcripta ruinæ cauſa. Eo die quo id geſtũ
Legati arago eſt. Legati ab aragonia pariſium uenere: a ſuo rege mandatũ habentes de controuer/
nes ſia ob ruſſillionẽ et parpiniacũ orta tractare. Nec multo poſt rex quoq; pariſiũ ſucceſ/
ſit. Iuſſitq; pariſios in armis eſſe et militari ordine p̄ diui antonii portam urbe egredi.
Quorũ multitudinẽ aragonenſes legati admirati ſunt. Centum enim et quattuor ho/
minũ armatorum millia e ciuitate in agrum prodiiſſe relatum eſt. Regredientibus in
ciuitatẽ pariſiis: oratores uicẽnas ludouicus ducit. Vbi regia cæna acceptos duobꝰ eos
poculis aureis uaria cælatura ornatis donauit. Horũ preciũ tribus ducatoꝝ millibus et
ducentis æſtimatum eſt. Venere eodẽ tempore ab germania dux bauarus: et brito/
num oratores: quos ſiluanecti ludouicus audiuit. Affuerunt præterea incaſſum burgũ
di. Britonibus liberaliter ludouicus reſpondit. Legationũ cauſas diuinare magis q̃ p/
Coneſtabilis beſcribere poſſum. Ex ſiluanecto compendiũ: mox nouiomũ: rex proficiſcitur. Ce
temeritas perat comes ſancti pauli franciæ coneſtabilis ſanctum quintinum uiromandorũ op/
pidũ extruſo præfecto curtono cũ præſidio quod in eo ludouicus poſuerat. Oppidũq;
coneſtabilis: impoſito ex ſuis præſidio: rege inuito occupabat: ita ut in ſuſpitionem
ueniretur concepti in regẽ belli. Nec aliter ad ludouicũ acceſſit: q̃ ponte inter ſe et re/
gem facto ad colloquium prodiit: ſatellitibus egregie ſtipatus. Colloquio paucis ar/
bitris expleto: rex offenſam omnẽ comiti remittit. Iureiurando interpoſito ꝙ in ludo
uici fide permaneret. Erãt per id tempus inter fredericum imperatorem et burgun

Digitized by Google

dum ſimultates. Nitebat̃ propterea magnope imperator burgundo incõmodare: un
de miſſis frequẽter ad ludouicũ nũciis: illũ hortabatur: cũ burgundo amicitiã nõ inire
ſe unũ ſatis eſſe qui ducis ſuperbiã deprimeret: eũq; redderet regi obſequentem. Nec
tamẽ exaudiuit fredericũ ludouicus. ſed cũ ex picardia ſiluanectũ reuertiſſet: cum bur
gundi legatis inducias anni unius firmat. Interea in iohannem alenconii ducem ca Sententia in
pitis ſententia & bonorũ omnium publicatio in ſenatu parlamenteo per petrũ dorio/ alenconii du
lum cancellariũ fertur. Burgundo uero duci nulla fuit induciarũ & iuriſiurandi reue cem.
rentia: quin in lothoringiã ducens uirdunum ceperit: ſollicitaueritq; edouardum an/
glum regem aduerſus ludouicum tranſfretare. Quãobrem edouardus magno excerci
tu comparato: priuſq̃ moueret: ludouicum per caduceatores petit aquitaniam ſibi nor
manniamq; reſtituat. Nec diu diſtulit edouardus ad diui michaelis montem claſſẽ tra/
ducere. Quod poſtq̃ ludouicus accepit: copias in normanniam miſit: eorum militum
qui recenter fuerant ab eo inſtituti: & dalphini cuſtodes appellabantur. Per eos dies
tametſi induciarum finis nõdum eſſet: burgundi qui peronæ & per circũadiacentia lo/
ca in præſidio erant omnia uſq; ad yſarã flumen infeſtabãt. Et aliquot ex eis arſonem
iam diu deſolatã inſtaurare cœperant. Sed miſſis aduerſus p̃dones ex ambianorum &
bellouacorũ p̃ſidio armatorũ turmis: nõ expectata pugna craſſatores aufugerũt. Nec
deſtitit miles francus: ſed adſcitis ex finitimis p̃ſidiis aliquot cohortibus: q̃bus p̃terea
plebei plurimi ſe cõiunxerũt: ad attrebates ꝓfecti in ſuburbio ciuitatis caſtra poſuerũt.
Vbi nocte tota diuerſati: deputatis agricolis q eos ſequebant̃ ad excutiendos p uillas
& aggreſtes manſiones frumenti manipulos: maximã tritici copiã & pecorũ ingentẽ
numerũ ex attrebatenſi agro cõportauerunt. Nã id prius facere meditati uannos & fla
gella curruſq; cõplures ſecũ adduxerunt. Recepere quoq; nõnullos captiuos quos ra/
ptor uiolatis induciis abduxerat. Principio inſequentis ueris rex in picardiã mouẽs:
tronqueũ uetuſtiſſimã non longe a mondiderio turrim: ubi p̃ditorũ hoĩm turma du/
ce motino caulero ſe receperat: oĩa incurſionibus infeſtans expugnat: occiſis aut pati/
bulo appenſis q in ea inuẽti ſunt: p̃ter ip̃m motinũ quẽ rex uita & officio donauit. Tur
ris ip̃a ſolotenus deiecta eſt. Mondiderienſes aũt cũ deditionẽ recuſaſſent: obſeſſi op/
pidũ dedidere: ſuis fortunis oĩbus relictis abeuntes: oppidũ uero ſolo proſtratum eſt.
Roya p̃terea ludouico paruit. Nec ſpes deerat picardiã atq; arthehſiũ recipiẽdi: niſi ſan/ Coneſtabilis
cti pauli comes coneſtabilis dolo uſus regem fefelliſſet. Cui progredi cupienti litteras dolus.
mittit: edouardũ anglũ ingenti claſſe petere normanniã. Idcirco opus eſſe cautione:
ne deſtitutos p̃ſidio normannos hoſtis inuadat. Si ad illos partẽ exercitus ducere rex
uelit: ſe unũ cũ reliqua militia ſatis eſſe q bellum in picardia gerat. Motus hoc nuncio
ludouicus in normanniã ducens de anglorũ aduentu nihil accepit. Redeunti aũt co/
neſtabilis ſcribit: anglos caliſium appellere: & carolũ burgundũ nuſſii obſidione reli/
cta: fœdus cũ federico imperatore iiuiſſe. Quæ oĩa tametſi nulla eſſent: caduceator ta
men anglus cognomento ſcalus cũ litterarũ faſce depræhenſus: & ad ludouicũ perdu/
ctus uera eſſe iurauit. Neq; horũ quicq̃ tam iniquo aĩo ludouicus tulit: q̃ coneſtabilem
clam ſollicitare borboniorũ ducem: ut burgũdi partes relicto rege ſequeretur. Cuius
p̃fidiæ ſyngraphum a coneſtabile miſſum borbonius per ep̃m mymatenſem ludoui/
co demiſerat. Eodem tp̃e in burgundia apud guyum non procul a caſtro chynone
magna burgundorũ turma a francis ſuperatur: cũ ducentis equitibus q ex ueneris bur
gundo auxiliares uenerant. Fuit nõ ꝓſperior attrebatibus fortuna. Admiraldus cui de Attrebates.
creta belli ratio in picardia erat: prope attrebatũ diſpoſitis inſidiis triginta equites la/
ceſſitũ attrebates mittit. In quos uelut in contẽnendi numeri cohortem: eruptiõe fa/
cta attrebates cũ ſuo præſidio ꝓficiſcuntur. At qui ab admiraldo præmiſſi erant: metũ
ſimulantes pedetentim retro abeunt: donec ſuorũ inſidias præteriſſent. Quãobrẽ in/
tercepti attrebates inter medias francorũ copias: ad quingentos ſupra mille occubue
runt. Et cũ romontus reginæ frater qui burgũdarũ partiũ erat his ſe ducem præbuiſſet
uix ad ſuos ſe recepit: equo eius interẽpto. Iacobus aũt ſancti pauli cũ aliis inſignibus
uiris captus. Paulo ſupra hos dies auraicenſis princeps quem in cuſtodia ludouicus

habebat: nullo precio liber factus: ſeditionemq; ſuam regi ſummiſit. donatus eſt pro/
pterea poteſtate cudendi numiſmatis aurei atq; argentei. remittendi inſuper crimino
Edouard⁹ anglus apud caliſium
ſis necis pœnam: niſi hæreſis aut maieſtatis rei haberentur. Edouardi autem angliæ
regis claſſis uiginti millium armatorum caliſium appulit Qua re cognita mox ad pri/
orem excercitum nouas copias ludouicus ex pariſiis duce roberto de ſtoreuilla con/
trahit. Et carolus burgundionum dux nuſſyo relicta: ad edouardum noctu uenit. cui a/
mice gratulatus eſt. Nam edouardi ſororē in uxorē duxerat. Hortatus magnopere eſt
rem proſpere gerat: et ſua recuperet: quæ a francis iniuſte tenebantur. At aliquot die/
bus exactis cū nec a carolo: nec a coneſtabile promiſſa illi ſeruantur(Conuenerat eñ
inter illos: dū edouardus in artheſium ueniſſet: admittere illum in aliqua munita loca
ubi et ſe atq; excercitum recreare et tuto diuerſari poſſet) Iamq; lihonem in ſanguine
terſo copias cū promouiſſet: pollicitis illuſus: ad ludouicum ſiluanectum ubi in uicto/
riæ cœnobio agebat oratores mittit: dicere ſe archanū quicq̄ habere qđ illi coīcatum
eſſe cupiat. Deſignet locum et tempus ad rem exigendam. Pinquigniacum in ābiano
rum agro ad id deligitur. Interim mutuam a pariſiis grandem pecuniam ludouicus pe
tit. Ea fuit quinq; et ſeptuaginta milliū nūmū aureorum: quam diſſoluere infra kalen/
Conuētio regum apud piquigniacum
das nouembres ipſe promiſit. Ad piquigniacum ex ambianis rex ueniens: frequenti at
q; admirabili militum manu ſtipatus: duos in ponte pinquigniaci appendices extrue/
re iubet. Vnum quo ipſe: alterū quo congredi edouardus poſſet. Fuit inter utrunq; ap
pendicem paries medius: cancellatus ita latis foraminibus: ut per ea dextras dare & cō
tingere reges poſſent. Conuenientibus ad deſignata loca principibus: cum ſe alterni
ſalutaſſent: longa fuit inter eos(centum utrinq; admiſſis illuſtribus arbitris) collocu/
tio. Inde ubi regibus uiſum eſt: illis ſeorſum exeuntibus. prīcipes clam ſermonem cō/
tulerūt. nec dilata diu concordia eſt. Itaq; de ſeptem annorum indu[illegible]is conuenit. iiii.
kalendas nouembris: dum uoluitur annus ſalutis. Milleſimus. cccc. ſeptuageſimus qn
tus. Donatuſq; a ludouico edouardus eſt quinq; et ſeptuaginta millibus aureis. & quī/
quaginta millia per ſingulos induciarum annos illi promiſſa. Ornauit quoq; magnis
muneribus clarentiæ ducem edouardi fratrem. Rebus ut paucis annotauimus apud
pīquigniacū geſtis: anglus omnes copias caliſium remittit. Iubetq; hauartū: et prima/
Coneſtabilis nequicia
rium ſuum ſcutiferum apud ludouicum morari: donec ſe promiſſo abſoluiſſet. Di/
grediente caliſium edouardo: ludouicus de luxenburgo coneſtabilis cui regum cōcor
dia non conueniebat. nuncium cum litteris ad anglum mittit: uicio illi aſcribens: q̄ ī
belli ipſe animo cū ludouico pactus fuerit: promiſſis uidelicet illectus hoīs qui eū fal/
leret. Litteris cognitis: eas edouardus ludouico communicat. Interiectis inde non
multis diebus accedentibus ad ludouicum britonum ducis oratoribus pax firmata eſt
et annorū nouē induciæ cū burgundo poſitæ. Additū quoq; de ludouico luxēburgo:
qui ad eū perfugerat: regi dedendo. Miſſi ſunt peronā qui illum exciperēt borbonień
nothus admiraldus: dominus de ſanctapetra: et guillermus ceriſayus cum bona arma
torum turma. Exceptū coneſtabilē in diui anthonii propugnaculū apud pariſios phi/
lippo oleario loci præfecto cuſtodiendum cōmittunt. Deputat deinceps ludouic⁹ pe/
trū doriolum cancellarium et duos parlamenti præſidentes cum aliis iureconſultis de
coneſtabili quæſtionem habere. Igitur interrogatus confeſſuſq; plurima in regem de
liquiſſe: in curiam plamenti poſt longam cuſtodiam deducitur. Vbi a cancellario re/
gium inſigne ideſt aureum diui michaelis torquem quē collo geſtabat: deponere iuſ/
ſus eſt. Moxq; ingreſſus ad eum iohannes pompācurtus: illuſtris inquit comes: hacte/
nus in cuſtodia regis iuſſu habitus fuiſti. Vbi de his quæ in regem et rempublicā cōmi
ſiſti quæſitum eſt diligenter. confeſſus es maieſtatem frequenter offendiſſe. cū hoſti/
bus conſpiraſſe: et fidem uiolaſſe qua reipublicæ eras obnoxius. Iam uenio ad te a par
lamenteo ſenatu miſſus: ſignificare mortis ſententiam quæ hodie in te lata eſt. Hodie
Coneſtabilis mors
tibi moriendum in grauia ante ædes publicas ciuitatis: Terras & fortunas oēs tuas pu/
blicatas & fiſco attributas eſſe tibi renūcio. Ad hæc ludouicus. O inqt optime maxime
deus: q̄ dura hæc ſentētia eſt. Te ſupplex oro: da mētē ſincerā te agnoſcēdi. Sic locutū

quattuor theologi magni noīs doctores ut cōſtitutū fuerat reū adeūt. ſalutaribus illū monitis conſolaturi. Cōfeſſione more chriſtiano expleta: orat uiaticū xp̄i corpis ſibi miniſtrari. quod nō obtinuit. Res tamē diuina quā miſſam appellamus corā illo facta eſt. & panis benedictus oblatus: quē religioſe māducauit. Inde a palatio ad grauiā per medias vulgi turbas pductus: atq; in tabulatū cōſcendēs: poſtq̄ ad diuæ mariæ templū (quod ex tabulato cōſpicuū erat) cōuerſus longiuſculā orationē plorans habuiſſet: a carnifice iohanne coſino uno gladii ictu capite punitus eſt. Cadauer autē p cordigeros in ipſoꝝ eccleſia humatū eſt: decēbri mēſe die decimanona Anno. M. cccc. ſeptuageſi/ moquinto. De eius criminibꝰ & ſupplicio epigrāmata gallica latinaq; multa ſcripta fu erunt. Eodem tēpore monetæ preciū mutatū eſt. & ſcuta aurea cuſa quinq; et. xxx. ſolidorū turoneñ extimatione. Cui operi quattuor tantū uiri præfecti ſunt. germanus de merla. nicholaus potierus. dyoniſius brito. & ſymō auſoranus. Vectigal quoq; indi ctum ſingulis doliis quæ e regno ad exterā gentē exportarent̄. Nā p quoq; uini dolio (quā franci caudā uocant) aureū nummū portitores exigebant. Poſthæc aliqd ī ro manos molitus ludouicus: de cōgreganda epoꝝ ſynodo cogitauit. Nam cū ſibi antea nō proceſſiſſet: q̄ de uniuerſali eccleſiæ conuētu agēdo ſuos oratores ad diuerſos prī/ cipes miſerat: de ſuo regno habendū conciliū præceptū vulgauit: iubēs quoſq; pontifi/ ces & maioꝝ eccleſiarū rectores ad ſuas ſedes intra a ſe conſtitutū diē redire. Deīde uoto aſtrictus aniciū (quod podiū dicunt) aruerniæ ciuitatē pgit. Vbi nouē totos di/ es: diuæ mariæ tēplo quod in galliis ſūma religione colit̄ ſe pmiſſis abſoluit. mox lug dunū tranſiens ad dalphinates cū perueniſſet: accepit carolū burgundū qui in helueti os expeditionē duxerat fuſum fugatūq; cū ſuo excercitu fuiſſe: nō procul a grāſone op pido: & arcibus duabus receptis quas heluetiis ipſe abſtulerat. Tormentis machiniſq; amiſſis: caſtra & ſarcinas omnes direptas. Recepta inſuper ab heluetiis arces & grāſo/ nē eſſe. Inuētoſq; quingētos & duodecim alemānos quos ſuſpendio burgundus neca/ uerat: eos oēs patibulis liberatos terræ cōmendaſſe: & eiſdem alemānoꝝ furcis loriſq; burgundos ſtrangulaſſe quos grāſonē recuperantes heluetii depræhēderant. Eadē tē peſtate nemorſus dux a dn̄o de belloioco in arce carlati circūuallatus deditione facta captus: ad regē primū: deinde uiennā & deinceps pariſiū perducit̄ & in cuſtodia aſſer/ uatur. Circūuallationis tpe eius uxor caroli andegaueñ filia cū pepeiſſet: tā partus do lore: q̄ animi ægretudine mortē incurrit: mulier ſpectata plurimū atq; laudata. Re/ bus apud granſonē diſſipatis. Carolus burgundus cum ioignā in finibus ſequanorū ſe ex fuga militēq; recepiſſet. Heluetios iterū pſequi (ſicuti ferox & uīdictæ percupidus erat) conſtituit. At q̄ illi milite & pecunia opus eſſet: guillermū gōnetū eius cancella riū: cum aliis undecim bonæ apud ſuos auctoritatis uiris ad flandrēſes & ditionis eius populos legat. qui militē refarciant. ſextāq; bonorū ſuorū oīm partē ad belli impēſam miniſtrent. Legatis rn̄ſum eſt: Carolo ſi facultas deficit ſe tuto recipiendi: ſubſidium il/ li, ut principi & duci ſuo ſe quidē præbituros: donec domū ſaluus redeat. Belli autē in heluetios gerendi cauſam nullā uidere: cuius gratia ſeſe bonis & pecunia premere aut mulctare neceſſe ſit. Hæc dum a burgundo geruntur ad ludouicū lugduni agentem re natus ex andegauenſi familia ſiciliæ rex acceſſit. Cum quo de prouinciæ comitatu ad hunc modū tranſactū eſt. Erat renatus plenus dierū ſine liberis princeps: cuiꝰ ſoror an gliæ regina ab edouardo de familia ducū cloceſtriæ ī cuſtodia tenebat̄. eius liberādæ cauſa ludouicū ſibi hæredē puinciæ renatus īſtituit. Datis a ludouico millibus quīqua ginta ſcutorū aureorū. quæ redimendæ reginæ cauſa: edouardo ſoluta ſunt. Regina li berata iuri quod a morte fratris in comitatu ipſo uindicare potuiſſet abrenūciat: cōſti tuta quotannis (dū ſuperſtes eſſet) penſione: quā ludouicus reginæ pſolueret. Ac/ cidit per hos dies nō procul a dordano plena miſerationis cædes. Ludouicꝰ breſey filiꝰ normanniæ ſeneſcallus carlotā agnetis (q̄ bella appellata eſt) filiā ex carolo ſeptimo ludouici patre (ſicuti credebat̄) genitā habebat uxorē. Hic laxandi animi cauſa cum in ſiluā aſſumpta uxore uenatū pdiſſet: domū noctu reuerſus: cū ſe laſſum ſentiret: ſeor/ ſum ab uxorio cubiculo cubitū pgit. Carlota aūt libera ad tp̄s uiro: iohannē lauernum

Moneta no/ua.

Dux nemorſus capitur.

Burgundus fuſus.

Cædes carlotæ uxoris mareſcalli a ui/ro facta.

piſtanū: cū quo ſtupri cōſuetudinē fecerat: ad ſe protenus in cubiculū ad mittit. Qua re
cognita: iohannes apotecarius domus ſeneſchalli prouiſor ſcelus dn̄o defert. Vnde
furens ſeneſchallus gladio exerto cū cubiculi fores repēte effregiſſet: iuentū adulterū
interiore tantū tunica amictū ꝑtenus confodit. Coniugē uero q̄ ſe ad liberos in proxi
mo penetrali receperat: culcitra obrectā manu appræhenſum: humo ꝓſternit. Quā in
genua ꝓcumbentē & mariti miſericordiā fœmineo ploratu orantē: traiecto p mulieris
pectus mucrone maſtat. Sed ad ſuſceptā hyſtoriā reuertamur. Rege lugduni agēte

Moracum i helуetiis

renunciatū eſt: carolū burgūdionū ducē reparato exercitu ad moracū in heluetios ca
ſtra poſuiſſe: atq; exile oppidulū circūuallaſſe: eoq; renatū lothoringiæ ducem (a quo
nantiū burgundus abſtulerat) cum ualidis copiis ſuppetiaturū heluetiis acceſſiſſe. pri
māq; hoſtiū aciem fudiſſe: in fugā uerſo romonto comite eius aciei ductore. Vnde ex
moraco eruptione facta: eos qui in ꝓſidio erant cū lothoringo duce ſe cōiungentes in
hoſtiū caſtra fugatis cæſiſq; q̄plurimis ꝑuaſiſſe: nec fuiſſe fugæ modū donec ioignā p/
ueniſſent. Quæ aūt in burgundionū caſtris ſpolia capta eſſent: heluetios ad beneficii
cōpenſationē benefactori lothoringo reliquiſſe. Occiſorū in ea pugna numerus. xvii.
milliū fuit. Victoria de burgundis habita: renatus argētinā (quæ ſtraburgus dicit̄)
ſe recepit. Indeq; quattuor armatorū millibus roboratus: nantiū quod ſibi burgundus
uſurparat recuperare contendit. & oppidū (quod ducentorū ſupra mille militum præ
ſidio tenebatur) obſidione cingit. Qua firmata ad argētinenſes reuerſus: cū nouas co
pias coegiſſet: eas prioribus quas ad obſidionē reliquerat adiūgit. nantiūq; recuperat.

Hec dum aguntur ludouicus turonū repetens: multis uotis quibus ſe aſtrinxerat ſa/
tis pro religionis debito fecit. Erat enim diuæ mariæ xp̄i matri uel reuera: uel ſimulati
one deuotus. Cuius templis multa donaria obtulit. Interim burgūdꝰ (cui aduerſa oīa
ſuccedebant) ægre admodū ferēs a modico principe (ut ipſe querebatur) uinci: reſar/
citis pro tempore copiis: ex ſalinis ſequanorū oppido nantiū ducit. Cū enim de rena/
to ſermonē haberet illū magnopere parui exiſtimabat tanq̄ gygas ipſe: ille nanus eſſet

Per eam tempeſtatē de caſtellæ regno diſceptatio inſurgit. Erat henrico caſtellæ re
gi (ut ferebatur) ex legitimis nuptiis filia: & ex patre grādis natu ſoror: hæc taragonū:
illa portugallorum regi uxor datur. Quāobrem uterq; regū caſtellā uindicare magnis

Rex portu/galiæ ad bur/gundū uadit qui nancium obſidebat.

uiribus contendit. Portugallus rex francū regē ſecutus: ludouicū per ſe conuenit. ſpe/
rans maxime diſcordiis inter eū & burgundum cōpoſitis: copias ſibi ad uēdicandā ca/
ſtellā attribui. Fuit mediuſfidius portugallus rex incredibili magnificētia a pariſiis ex
ceptus. Verum cū ad burgundū in obſidione nātii agentē pacis cauſa per horridā hye/
mem fruſtra conceſſiſſet: ad ludouicū rediit. Burgundus enim nantiū tā arcte cōcluſe
rat: ut fame prope deficientes burgundo permittere ſe obſeſſi deſtinarēt. Militabat in
burgondianis caſtris lōgobardus quidā comes quem campobaſſum appellabant. Hic
uel ſuapte perfidia uel pecunia clā corruptus: a burgundo deficiens cū nonaginta equi
tibus ad ludouicū regē uenire conſtituerat. At per regis internūcios tardatus ne prodi
tionis particeps ludouicus eſſe uideretur ad renatū ꝓfectus eſt: cui burgundi conſilium
omne patefecit. Duo uero ſuæ factionis angelus & mōtefortus: qui eū ad proditionē
conceptā ſequebantur: iuſſi ſunt condeū petere: qui locus a nantio ſecundo tantū lapi
de diſtat: ad moſellam flumen: qua a mettenſibus & luxēburgis ad burgundos comme
atus īportabatur. Quarto autē nonas ianuarii renatus uarēgeuillā ad ſanctum nichola
um cum ſuis et heluetiorū copiis progrediens: et poſtridie cū nouāuillam adueniſſet:
ad lacum qui non procul abeſt acies inſtruit. Vnā dabeſtanus comes et qui friburgum
ſuricūq; incolunt. Alterā bernēſes atq; ternenſes duxerunt. Atq; ita prito agmine alte/
ri ſecundū flumē: alteri per uiā militarē nantiū uerſus compoſito ordine incedunt. Iā
enim burgundus ſuos in acie ſiſterat. & heluetios qui uia publica progrediebantur: tor
mentis appetere properabat. Quod aī aduertētes aciei ductores ſiniſtorſum ad proxi/
mū collē diuertunt. in quos burgundus iacobū galleotū italum: & iudocū lalanū flan/
driæ primarium iudicem: bino agmine mittit. Iubetq; hoſtem ab equitibus inuadi: ſe/
quente illos numeroſo peditatu. Mox nihilominus heluetii qui in colle erāt conuer

ſa in burgundos facie: uix credibili impetitu in uenientem in ſe hoſtem procedũt: ita
ut ad primum colubrinarũ iactum peditatus omnis burgundorum fugæ ſe cõmiſerit.
In galleotum autem ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incurſantes totam co
hortem fuderunt. Eſt pons non procul nantio qua uia eſt ad thyonuillã et luxẽburgũ
quam compobaſſus comes occupauerat. Ad pontẽ poſtq̃ fugientes burgundi peruene
runt: inſequente eos ferociter lothorigo: pars fluminis uadis ſe credentes: ab heluetiis
trucidabantur. pars fluctibus obruti interibant. pars qui ſiluis ſe credebãt. ab incolis ſi/
ne miſeratione iugulabantur. Nec ceſſauit lothoringus hoſtem ſequi: donec adueni/
ens plurima nox eum prohibuit. Tum de burgundo duce interiiſſet ne an uiueret ſolli
citus: quandoquidem de eo nullum nuncium acciperet: ad mettenſes confeſtim ſciſci
tatum mittit: an ipſe per eorum ciuitatẽ euaſiſſet. At ille reuera dum ſe fuga ſaluare cõ
tendit. labente equo quem inſidebat fuerat tribus vulneribus occiſus. uno ad caput ſe
cus autem. ad dentes uſq; pertingens. Altero ad femora. tertium ad anum. Id certiſſi/
ma fide compertum eſt capto baptiſta adoleſcente ex colũnẽſium familia. qui duci eo
dem tempore familiariſſime obſequebatur. qui non dubia de illo indicia protenus o/
ſtendit. Aſſenſuſq; eſt teſtimonio eius matheus portugallenſis ducis medicus. atq; an
thonius eius frater notus quem lothoringus captiuũ habebat. Cuius rei fidem uix ad/
miſerunt artheſienſes et ii qui burgundiorũ poteſtatis erant: temere atq; ꝑtinaciſſime
aſſeuerãtes: eum e pugna ad germanos dilapſum eſſe. ibiq; ſeptẽnem pœnitentiam uo
uiſſe. quã poſtq̃ expleſſet: inde cum potentia reuerſurũ: et ſuas iniurias uindicaturum.
Noui nõnullos: qui in ea credulitate obſtinati: equos gẽmaſq; uenales exhiberent. uẽ
derentq; ſi quis eas plus iuſto emeret. dilata ſolutione: donec carolus eorum princeps
exacta pœnitentia rediiſſet. Inuẽtum ducis cadauer nudum in pratello quod riuulus al
luit in diui georgii eccleſia apud nantiũ anno ſalutis. Mcccc.lxxvi. poſtridie epypha/
niorũ domini conditum eſt. In eo loco ubi tot occiſorũ corpora iacebant lothoring⁹
uictor ſacellũ condidit. addito ſacerdote qui memoriã defunctorũ perpetuo haberet.
Edidit quoq; in pratello crucẽ ex lapide ubi burgundus occubuerat. Nec diu moratus
in burgundiam exercitũ ducit quam totam poſt paucos dies ludouici noĩe recuperat.
Secuti burgundos ipſi antiſſiodorenſes regi paruerunt. Certior factus de burgundo
rum interitu ludouicus turonũ linquẽs poſtq̃ ſuo more uarias diuæ mariæ ædes mune/
ribus honeſtaſſet: nouyomenſes adiuit. Breuiq; tpe mondideriũ peronã: abbatiſuillã
monſtroliumq; cũ aliquot locis uſq; ad attrebates occupat Attrebates uero pugnaciſ/
ſimi et duri animi populus parere detrectarũt: recepto in ciuitate flandrenſi præſidio.
Interim dũ cunctantur attrebates regi obtẽperare. Ludouicus grandẽ excercitũ & bel
li apparatũ cogit. Sed tandẽ captam ciuitatem quæ ſeorſum centũ fere paſſibus ab op
pido. loco editiore ſita eſt: & raro muro munita erat: inſtaurat aduerſus oppidanorum
uim atq; iniuriã. ad quos ex aliis recẽter recuperatis locis multi odio noĩs franci perfu
gerant. Quibus tanta temeritas fuit: ut per muros & publicos parietes furcas ſculperẽt
appenſis albis crucibus: tanq̃ ipſum regẽ francoſq; ſuſpendio dignos arbitrarentur. Fu
erunt qui pudendas partes reuelatas: e muris militibus oſtentarent conuiciantes regi.
Venere tamen ex oppidanis ad ludouicũ aliquot ex primoribus. Qui hanc cõcordiæ
formulã reportauerunt. Manerẽt ipſi in regis fide atq; poteſtate. Vectigalia & fiſcum
regii quæſtores adminiſtrarẽt. pecuniã inde quæſitã maria caroli burgũdi filia unica:
ab ipſis regiis miniſtris acciperet: donec regi primario principi ſuo debitã fidẽ pſolue/
rit. interim nullũ regiũ præſidiũ oppidani reciperent. His ita cõpoſitis: ludouicus ad
oppidanos mittit borboniũ cardinalẽ: petrum doriolũ cancellariũ: guyotũ potum: et
philippũ deſquerdũ: qui ab attrebatibus fidei iuramẽtũ exigant. Quo ſancte (ut puta/
batur) præſtito: cum legati in diui uedaſti cœnobio diſcũbunt: pars perditorũ hoĩm ĩ/
ſurgens: clamore (ut in ſeditione ſolet) ſublato cœnobium procurrit: frequenter uoci
ferans occidite occidite: a legatis tamen temperatum eſt. Qui protenus in ciuitatẽ ad
ludouicum ſe recipiunt. Quam iniuriam diſſimulans rex: morinum petit. Inde hiſdi/
num occupat: & paulopoſt arcem emiſſis qui in eam confugerãt cum ſuis fortunis mi/

Apud nanti/
um renati ui
ctoria.

Pertinax in
dñm amor
ſtulta credu/
litas.

Attrebates
obſtinati.

litibus. Dum hiſdini eſſet ludouicus: attrebates ſimulata ad eũ legatione admiral/
dum adeunt: petentes ut bona eius uenia hiſdinũ ad regem mittere ſuos nũcios liceat
Acceptis ab admiraldo de ꝓfectione litteris: octodecim(odardo burio duce) oppi/
do egreſſi: flandriam uerſus iter conſtituunt: eo conſilio ut mariam caroli filiam côue
Legatorũ ſupplicium nirent. Cuius doli prouidus admiraldus: quoſdam ex ſuis exploratum legatos miſerat
Qui in fraude depræhenſos ad ludouicum oẽs ꝑducit. Hi ultimo ſupplicio affecti ſunt
Odardo capuciolum pellibus aduocati more ornatũ appoſitũ eſt. Erat enim publicus
attrebatiũ ꝓcurator: & in eo amictu caput amputatũ: tignoq; ſublatũ: cum inſcriptiõe.
Hoc odardi caput eſt. Hac attrebatiũ perfidia irritatus rex: dũ boloniã religionis cau
ſa pergit: circũuallare oppidũ iubet. Reuerſus bolonia tormentis muros turreſq; qua/
tit. Extruxerant oppidani contra ciuitatem ꝓpugnaculũ quo ſe tuentes ciuitatẽ maxi/
me infeſtabant. At tormentorũ uiolentia ꝓpugnaculũ a francis ita deiicitur: ut i oppi
dum longe patens ſe ꝓſpectus eſſet. Simulq; ludouicus oppidanorũ bona militi diripi
enda publicat: quamobrem animoſior factus: q̃ maximam ſpem diripiendi oppidi mi/
les capiebat. Verũ impendenti periculo pterriti oppidani ad ludouicũ mittunt: miſe/
ricordiã implorantes: quã præter multorũ uoluntatẽ impetrarunt: admiſeruntq; ad ſe
regis copias quantum regi uiſum eſt. nec tamẽ obprobriis abſtinebant in mariã caroli
hæredem propenſi. Quam longe a ſe in flandria agentem nõ minus q̃ numẽ aliquod
obſeruabant ita ut quidam ob perfidiam in regem capite dãnati: cum ſecurim ceruici
diſtrictam unico euadere uerbo potuiſſent: mori pertinaciter maluerit q̃ dicere uiuat
Attrebatium pœnæ. rex. Multati ſunt attrebates multa fuſi cælatiq; argẽti copia. nec eo magis demiſſiore
anio erant. quãobrem ueteres loci incolas in penitiorem franciã transfert: uocatis ex
reliquo regno nouis colonis: quos in illorũ locũ uelut in nouã coloniã mittit. muta/
Franciſia toq; noĩe: franciſiã attrebatũ uocat. Interim magnopere ſtudet ludouicus quomo/
do mariã caroli filiã ad ſe traducere poſſet. Promittit itaq; puellæ maritũ ex regio ge/
nere dare: nec ſinere eam diſpendio aliquo affici: ſed ditionẽ quæ ad eã pertineret tan
q̃ ſuã defenſare. Cuius rei cauſa oliuerium damã regiũ tonſorẽ qui flandrenſis erat ad
eã mittit. Nõ eñ franco alicui principi rex ſatis confidebat: ne legatõis munere fretus
ꝑniciosum quicq̃ machinaret̃. Oliuerius autẽ poſtq̃ ad mariã uenit ſolita temeritate u/
ſus: uel ꝙ ita in mãdatis acceperat: petit apud mariã ſeorſum colloquiũ habere. Quod
cũ puellæ pudori atq; celſitudini nõ côueniret: ſermonẽ priuatim facere non impetrat
Sed ea quæ a ludouico acceperat dicere præſentibus ad hoc a maria delectis proceribꝰ
illũ oportuit. Nec legato fides habita eſt. Igitur ad ludouicũ inanis reuertit. At flan
Maximilianus mariam burgundã deſponſat drenſes tametſi oẽm belli rationẽ uitare cuperẽt frãcis tamẽ relictis ad germanos re/
ſpiciũt. Erat frederico alemãno ĩpatori filius maximilianꝰ unũ & uigeſimũ annũ agẽs.
Cũ hoc nuptiarũ fœdera côciliant. Nã ꝙ pater ad impatoriã maieſtatẽ plurimũ theſau
rũ per annos ferme quinquaginta q̃bus imperiũ adminiſtrauerat adieciſſe putabatur:
ſpes illis erat magni aduerſus regẽ francũ ſubſidii. Ea re cognita ludouicus henricũ hiſ
bucũ colonienſem qui a puero apud eũ fuerat educatus: ſpecie uiſendorũ amicorũ ſuo
rũ in alemaniã ire iubet. ut reuera exploraret quid de nuptiis ageret̃. Henricus cũ argẽ
tinã ueniſſet cognoſcit de ineũdo fœdere côuentũ apud frãcfordiã ad kalendas iunias
edictũ eſſe. quo ipſe ĩpator & cũ eo maximilianus: ipſi quoq; flandrẽſes côuenirẽt. Cu
rat ꝓpterea ludouicus frãcfordiã nuncios mittere. eiuſq; negocii munus mihi cômittit
mandans oratoris nomẽ nõ prius aſſumere: q̃ côpertũ mihi eſſet. qui germani princi/
pes ſuas ptes tuerentur. Sũma legationis fuit frãcfordiæ in côuentione ipſa memora/
re quæ amicicia inter impatores regeſq; francos diu permãſerit. quibus legibus atq; in
ſtitutis perſeuerarit beniuolẽtia. Mariã burgũdi hæredẽ feudi legibus erga ludouicũ
aſtringi. lõgo uſu obſeruatũ eſſe: ne qua illuſtris inter francos fœmina uiro pegrino iu
re nuptiarũ rege incôſulto côiũgatur. Decere illã patriis obtemperare inſtitutis. impe
ratoriæ dignitatis et fidei eſſe: non uiolare amici iura. Temperet igitur fredericus ne
id cômittat quo ueteris amiciciæ ſanctitudo offendatur: Talibus mandatis edoctus a/
pud argentinam henricum hiſbucum offendi. Vbi dies ſex immoratus: cum de conuẽ

tu francfordenſi nuncium nullum accipimus:fama aduolat maximilianum per rhenũ
amnem coloniam petere. Eo propterea feſtinantes:maguntiã proficiſcimur. quo ma
riæ quoq; oratores ſe conferunt: rati maximilianum in eam ciuitatẽ aduentare. Verũ
nulla ſtatione maguntiæ facta præterlabitur & coloniam ꝑpaucis comitatus contẽdit
Quem et nos item ſecuti:coloniam peruenimus clam ſciſcitãtes: quiſnam prĩceps frã
corum amiciciam ſequebatur:cui litteras quas permultas a ludouico habebam redde
remus. Vnum tñ neq; ſatis perſpectum iuliaci ducem conuenimus. Qui legatione ac/
cepta: reſpondet: nos tarde quidem(negocio expleto)aduentaſſe. ſe maximiliano fi/
de aſtrictum eſſe. a qua ſine dedecore reſilire non poſſit. neq; tuto nos diu in eis locis
diuerſari poſſe quæ inimica nobis eſſent. Se tamen obnixe curaturũ: ne quid nobis ad
uerſetur. Poſt dies uiginti quibus maximilianus profectionẽ in flandriã parat: eo quo
colonia egreſſus eſt die aquiſgranum acceſſimus. Quo præterea maximilianus centũ
ſupra mille tantum equitibus ſtipatus ſe contulit. Poſtera autem die ad Ludouicum q̃
maximis potuimus itineribus per leodios primũ inde per campaniã atq; artheſium fe/
ſtinãtes: rei a nobis geſtæ fecimus certiorem. Erat enim per hos dies morini: præmiſe/
ratq; ad ſanctum audomarũ magnam copiarũ ſuarum partem. ut locum obſidione cin
geret. Redierant eo tempore ex anglia uiennenſis archiepiſcopus & oliuerius ruf/
fus: qui ludouico rettulerant edouardum polliceri auxiliũ: miſſurumq; in hollandiam
ſupra uiginti militũ millia(ſi ita ludouicus uolet)qui terram ipſam occupent. Inter
hæc dubius rex animo pendebat quorſum inclinaret: cum ſubito defertur: maximilia
num ſexdecim millibus armatorum potentem baſſeyam aduenire : Quare adductus
copias protenus a ſancto audomaro reuocat . Cameracũq; profectus: copias maiores
contrahit. nunq̃ ſatis ſui ſecurus. Admiſerant enim ludouicum cameracenſes appo/ Cameracen/
ſitis legibus. Cuius rei nõ multo poſt eos pœnituit: marraſino illis præfecto: qui ex ſa ſes.
cris reliquiis auro argentoq;(ut fama fuit)detracto: ſe ditauit. Vnde ad regem poſt ac
cedens: torque aureo multi ponderis ornat9: ad hunc modum a ludouico taxatus eſt.
Cum regis cænaculum marraſinus intraſſet: unuſq; ex aulicis torquem admiratus. illũ
tangere vult. Noli inquit ludouicus torquẽ contingere. res enim ſacra eſt. Ex came
raco ſenatum parlamenti ludouicus nouyomũ accerſit. Vbi de iacobo nemorſi ducis Dux nemor
(quem carlati depræhenſum diximus)quæſitum eſt. Qui propterea ꝙ poſt habitam ſi.
apud rionem cum rege concordiam cum hoſtibus ſenſerat quarto nonas auguſti ob
læſam maieſtatẽ morte dãnatus: capite apud pariſos in foro publici mercati apud hal/
las punitus eſt. et eius cadauer a fratribus diui franciſci in eorũ eccleſia ſepultum. Per
eos dies ortis inter principẽ auraycenſem et craonũ ob burgundiæ adminiſtrationem
inimiciciis: dum res bello decertatur : auraycenſis a fatre adiutus qui caſtelliguyonis
dominus appellabatur. et claudio ualdrayo : guyum in ſequanis oppidum accedens a
craono impetitur. Vbi cõmiſſa pugna cecidere utrinq; qngẽti ſupra mille armati: quã/
obrem quia francis uictoria fauiſſet: ſupplicationes decretæ ſunt. Eodem præterea Gheldrenſis
tempore dux gheldrenſis mille et quingentis alemannis inſtructus : tornaci ſuburbia dux capitur.
cremare conſtituens: a tornacenſibus primo conflictu occidit. et in urbem infert. Se/
cundo uero erumpentibus in alemannos equitibus francis: cum aliquot urbis incolis
cædem fecere duoꝝ millium: ſeptingentis uiuis compræhenſis. Et cum flandrenſes ad Flandrenſes
blancam foſſam multo numero caſtra haberẽt: miſſis in eos copiis profligati ad duo cæduntur.
millia cecidere. Reliquorum in fuga depræhenſorum duo quoq; circiter millia corru
erunt. In ſequanis uero quos altos vulgus burgundos dicit: non paruam francorum
cædẽ auraycenſis apud greyũ & alia ad ararim id eſt ſagonã loca fecit: eoꝝ imprimis q
ſub ſalazarro & conygano ſcoto militabant. Eadẽ tẽpeſtate caroli magni & diui lu/
douici ſimulachra q̃ in ædibus palatinis apud pariſios inter regũ ſtatuas ſuo ordine po
ſita erãt: ad caput aulæ ubi ſacellũ conſtructũ eſt: iubente ludouico poſita ſunt. Accí
dit ꝑ id tp̃s in anglia edouardi in fratrẽ clarentiæ ducẽ dira ſententia. Cõſtituerat clarẽ
tiæ dux ſorori q̃ burgundo duci olim nupſerat auxiliũ ꝑter edouardi cõſiliũ ferre. quã Edouardi in
obrẽ cõpræhẽſus & in uincula cõiectus multis poſt interiectis diebus cõſilio ad edou/ fratrem ſeue
ritas.

ardi præſentiá aduocato. dux hác in ſe ſentẽtiá accepit. Ex londonieſi arce extra ciuita/
tẽ ad patibulũ traheret. ibi cóſpiceret inteſtina ſua cremari: cui mox caput tolleret: et
cadauer quadrifariá ſecaret. Sed a tá ignominioſa dánatióe (hortáte matre) réperatũ
eſt. Eius t[illegible] ſupplicii genus hoc fuit Itaq; in maluatici uini dolio uiuus extinguit. & ide
exẽptus capite trũcatus eſt. Per hos dies edouardus miſſo hiſdinũ ad regẽ hauarto:
res flandrẽſiũ cõponere fruſtra tentauit. Interim quia códeti præſidio tornacenſes

Maximiliani aſtus

infeſtabát: ita ut cómeatus ad illos difficile iportaretur: Ludouicus oppidũ cũ arce re/
cepit: diſcedentibus inde cũ ſuis fortunis militibus. Códeto capto: cameracũ: moxq; at
trebatũ ludouicus petit. Quo maximilian⁹ flamingiq; de pace ad regẽ legatos mittũt
Promittũt relicturos ſe ludouico artheſiũ: duacũ: inſulá: orchias: ſctm̃ audomarũ cũ
utraq; burgũdia: ſi ab armis rex ceſſet. His ꝓmiſſis confeſtim credulus rex cameracum
queſneyũ bouchiniũq; cũ reliquis quæ occupauerat locis flandrẽſibus reſtituit. Et ut
fidẽ ꝓmiſſis detrahere nõ putaretur maximilianus: caſtra inter duacũ attrebateſq; lo/
cat. unde cũ ludouico expeditior congreſſus eſſet. Duxit regẽ multis uerbis maximili

Feretrũ diui martini argẽteum

anus. nec fidei ſatiſfecit. Interim carolus de ambaſia burgũdo bello a ludouico præ
fectus multas arces atq; oppida quæ ad hoſtes deſciuerát recuperat: beluẽſeſq; quadra
ginta millibus nũmũ aureorũ mulctat. Mittuntur paulo poſt attrebatũ a maximilia

Contio aurelianeñ.

no oratores: qbuſcũ præter unius anni inducias nihil actũ ẽ. Redeũte a picardis ludo/
uico: ut erat in ſupos magnope deuotus: diui martini turonẽſis exterius feretrũ quod
ferreũ erat: ex ſolido argẽto fabricare mádat. Opus ipm̃ uſqquaq; abſolutũ ducentis
millibus librarũ turonẽſium cõſtitiſſe fert. Nec differt cõſiliũ aurelianis habere. Vbi
eius loco petrus belliioci dñs ꝑſedit: cõſidẽtibus plurimis maiorũ eccleſiarũ ſacerdotĩ
bus atq; ſtudiorũ generaliũ inſigniũq; ciuitatũ legatis. Eniuero de pragmatica ſanctóe
de qua uariæ ſentẽtiæ ferebant: deq; eccleſiarũ annatis: quarũ gratia ingẽs e regno frã
corum pecunia romá quotánis exportabat inquirere cupiebat: adhibita moderatióe:
ne tantũ nũmorũ romana auaritia ſine rei chriſtianæ cõmodo exigeret. Ad eam rem
aduerſus romanorũ ambitionem ludouicus ſublimi ingenio et doctrina uiros apud ſe
(conſtituto illis ſtipendio) alebat. Inter quos martinus cognomẽto magiſtri theolo
gus doctor fuit: litteratura celebris qui de quattuor uirtutibus quas uocát cardinales
laudatiſſimũ ſcholaſticis uolumẽ ſcripſit: nõ multo poſt morte abſumptus. Sed mox
cœpti pœnitẽs: ludouicus aureliá cũ ueniſſet cõtionẽ diſſoluit: dicẽs ſe eandẽ lugduni
poſtea hiturũ. Per eos dies apud aruernos i cœnobio iſſoriẽſi monach⁹ qdá cũ hermo
frodita eſſet: grauid⁹ eſt effect⁹: aſſeruatuſq; ſũma diligẽtia donec ꝑturiuit. Eadẽ ꝑter/
ea regióe leo domeſtic⁹ dñi ſui domo elapſus: cõplures uiros fœmiaſq; uorauit: dõec
egreſſus in eũ cũ multitudine incolarũ dñs cũ forte leo appuiſſet: cognito dño ad eũ
ſe belua cõtulit. Quá cõfeſtim multis telis turba cõfodit. Apud attrebates ſymõ cour
thoſius ludouici p artheſiũ uniuerſalis ꝓcurator: malæ fidei hõ ſimulat ſibi i flãdria ne
gociũ eẽ: quo p íducias (q̃ poſitæ erát) ꝑfect⁹ mariá maximiliani uxorẽ adit: ante oĩa
ꝑcat⁹ ſe i ſeruũ illa recipiat. Illi qdẽ obſeq q̃ regi malle: cũ ad illá artheſii comitatũ pti
nere maxĩe cõſtet. Si in officio quod a ludouico hẽbat p eá cõfirmet ſe non min⁹ fidũ
fore q̃ ſuá famíliá q̃ burgũdæ dom⁹ celſitudinẽ olim ſecuta eẽt. maria (cui⁹ ſtudiũ erat
multorũ amicitiá cũparare) hõi aſſentit: eũq; ad fidẽ & iuſiurádũ admittit. Ille officii
& mariæ benignitatis ſecur⁹ ſpe bona domũ reuerſus: accuſat ꝑfidiæ. Captuſq; & turo/

Bombarda

nũ ad regẽ duct⁹: poſtq̃ crimẽ cõfeſſus eſt capite trũcat: tale fuit ꝑmiũ ꝓditoris. Per eoſ
dies áno ſalutis. M. cccc. lxxviii. machina ingẽs (quá bõbardá dicũt) turoni cõflata: &
inde pariſiũ uecta: triſte ſui ſpectaculũ ꝑbuit. Ad diui antonii portá extra muros cũ in/
ſtrata & cõpoſita prorſus a peritis ei⁹ opis eẽt: dũ pila ferrea põdere qngẽtarũ librarũ i
cauũ machinæ deuoluit: ignẽ excutit quo pila ipſa repẽte depulſa: machinæ in primis
autorẽ: moxq; q̃ttuordecim ꝓxime aſtátes uiros ita diſſipauit: ut p aerẽ mẽbra ꝓiecta
ægre inueniri & colligi potuerint. Lõgius quoq; euolás pila: aucupẽ auibus inſidias po
nentẽ oppreſſit. Alii præterea ſex uiolẽtia ſpũs & ſulphuris fetore graue ualitudinem
incurrerũt. Iohannes autem mágueus qui machiná conflauerat fruſtatim per agrum

receptus: apud ſanctū medericū ſepultus eſt. Iam uero ad picardos cōuertamur. Cameracenſes q̄q̄ præfectū haberent dn̄m de fiennis eius nationis inſignē equitem: cum bono francorū præſidio: deficientes tamen ad maximilianū eius militem accerſunt: francis expulſis. Nec minus pfidi fuere bouchinienſes q nondū finitis induciis: flādrēſiū cohortes receperunt: interimentes quoſq; in arce deprahenſos francos. Ea re cognita ludouicus nouas copias cū multis machinis atq; tormentis: ad carolū de ambaſia q campaniā moderabat̃ mittit: imperatq; ſequanos id eſt ſuperiores burgundos petat: eoſq; acerrime infeſtet. Paret ambaſianus ludouico: & mox arcem rocheforrē capit: dolam inſup ui expugnat: diruitq;. Quibus de rebus cū nunciū rex accepiſſet: uehementer gauiſus eſt. Cogitauitq; p campaniā luxēburgū pficiſci: quā regionē cōſtituerat tanq̄ ad ſe ptinentē recuperare: ſed aliis diſtractus cœpto deſtitit. Nā maximilianus q grandē exercitū coegerat: ex flandria mouens morinos adorit̃. Erat morini ualidū francorū pſidium: cui pfectus imperabat auratus eques de ſancto andrea nomē habēs militiæ peritiſſimus. Eius opera ciuitas defenſa eſt. Vbi autē maximiliani aduentus ad cohortes per uiciniora morinis loca perlatus eſt: confeſtim erūpunt: morinis ſubſidiū præbituræ. Incedentes autē cū iam ab oppugnatiōe depulſus maximilianus eſſet: hoſtem pcul conſpiciunt: quadraginta pene armatorū millibus inſtructū: quē maximilianus romontuſq; imprimis ducebant. Francorū copiis præerat philippus deſquerdus: q ptenus ſigno dato præliū cōmittit. Cecidere ex prima burgundorū acie pmulti: ſarcinis eorū pcioſis direptis atq; amiſſis: & qui fugæ ſe mandauerūt eos miles francus aeriā uſq; perſecutus eſt. At franci ſagittarii rati ſe uictoria potitos eſſe: dū prædæ animū intendunt: a romonto comite intercepti non ſecus ac oues apud guynegatā mactantur. Ex burgundis undecim: ex francis quinq; millia occubuiſſe relatū eſt. Periit in ea pugna præfectus beluoſianus: & uaſtus mōpedon rothomagenſis prætor. Venere uiui captiui in manus francorū nongenti fere burgundiones: inter quos poloniæ regis filius fuit. Receptis poſt pugnā militibus: maximilianus malannoyū non procul diſtantē arcem cui præerat: cadetus remonetus uaſco expugnat. Cadetus autē fide ab iis qui eum ceperant accepta: cum ad maximilianū pductus eſſet: & triduo in uinculis habitus maximiliani iuſſu ſtrangulatus eſt. Quo illiberali atq; inhumano facto exaſperatus ludouicus: ex omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quīquaginta ſelectos pari ſupplicio afficere mandat. Ex quibus eodem quo cadetus necatus fuerat loco ſeptem ſuſpenſi fuere: decem in cōſpectu portæ duaci: totidemq; proxime īnſulam: & apud ſanctum audomarū pari numero: non procul deniq; ab attrebato alii decem laqueis uitā finierunt. Eius ſupplicii præpoſitus regiæ domus exactor fuit: octingentis equitibus & francorū ſagittariorū ſex millibus ſtipatus. Qui exacto ſupplicio non longe a guynīs uiam facientes: dum flandriam uerſus incedunt decem & ſeptem minutiora loca occupant. unde exacta multimoda præda ad ſua præſidia rediere. A fflicti ſunt præterea magno detrimento flandrenſes: qui ſeptuaginta nauibus ex prucia cum plurimo cōmeatu nauigantes: a columno normanno ſuperati: totis nauigiis & mercibus a francis ſpoliati ſunt. Inciderat his diebus in mentem ludouici aduerſus iohannem borboniorum neſcio quid iracundiæ: ita ut perdere hominem uelle uideretur. Quæſiuit profecto aduerſus ducem cui ſoror nupta erat eius perdendi occaſionem. Vnde iohāni auino parlamentei ſenatus conſiliario: & iohanni doyaco aruerno negocium committit plurima præter patrias leges aduerſus borbonium perpetrandi: ut inde irritatus borbonius: aliquid in regem patraret quo in eum merito rex moueretur. Nec ueritus eſt doyacus præſente duce prætenſis ſibi uelis & tapetibus ſericeis atq; aureis aſſidere: & ius dicere. Diem præterea dicere ducis inſignioribus officiis: in parlamenti ſenatu ſe ſiſtendi: inter quos affuit iohannes hebertus conſtantienſis antiſtes: qui in cuſtodia aſſeruatus eſt: & eius bona regiæ ditioni deputata. Quo tempore ruſus cum maximiliano ſeptem annorum induciæ interceſſerunt: conſilio magis alterutrum fallendi q̄ ineundæ pacis. Trahebat enim Maximilianus Ludouicum multis promiſſis: quæ ſoluere ipſe minimæ conſtituebat: inſidiabatur illi Ludouicus ſi ingenio

Cameracenſes

Bouchinienſes.

Maximilian⁹ morinos petit.

Pugna guynetana.

aliquo a galliis extrudere illum potuiſſet. Sed ꝑ id tempus ægrotare maxime ludoui/
cus cœpit. Nam comitiali morbo cũ interdũ premeret: elephãtiæ quoqꝫ occulta indi
cia præ ſe ferebat: & hemorroydis crebro uexabat: quãobrem medicoꝝ diligenti opa
uſus eſt: & ꝑſertim iacobi quoteri burgundi: qui ad extremã uſqꝫ diem illi obſecut⁹ eſt:
multis opibus ab eo ditatus. Valitudine aũt pauliſper leuatus: nihil prorſus uel ſerium
uel ludicrũ prætermiſit: quod ad bonã ualitudinẽ conueniret. Nã multa excogitarunt
cubicularii ad exhilarandũ eũ: ſicut maiorũ muriũ uenationes; quas in cubiculo exhi/
Cãpus regis. bebant. Condiderat ex tabulatis & curribus munitiones q̃ ſuo ambitu grandem ex
ercitum cõplecterentur: ubi miles tanq̃ in urbe contineret. Neqꝫ ille minus ſolido ciui
tatis muro: ſiue ad iacenda ſiue ad repellenda tormenta firmæ erant: poterantqꝫ diſſo/
lutæ quorſum iuſſiſſet rex uectura tranſferri. Eas laxandi potius animi cauſa q̃ neceſſi/
tate: in planicie pontis arcis explicari & in eis milites pro loci magnitudine induci iu/
bet: eiqꝫ negocio philippũ deſquerdũ & guillermũ picardũ præficit. mãdatqꝫ militem
ibi menſem unũ totũ agere cognoſcendi gratia quanto cõmeatu opus illi eſſet. Re ali
quot dies ꝑſpecta militẽ in ſua præſidia dimiſit: ipe turonũ ꝓficiſcitur. Eadem tẽpe/
ſtate franciſcus britonũ dux miſſis mediolanũ nunciis q arma cõpararent: atqꝫ ad ſe fer
rent: dũ ꝑ aruerniã arma uelut faſciculatas & bombice ne pulſu tinirent obtectas mer/
ces nuncii uehunt: doyacus cõpræhendit: quibus armis eũ rex confeſtim donat. letus
ꝙ britonẽ hoc dãno affeciſſet. Non multis poſt diebus cũ grauius ſolito ægrotaret lu
douicus: certauit magnis muneribus opem a diuis impetrare: quibus cõplures eccleſi
as abunde ditauit. At cũ uota oblationeſqꝫ illi parum procederent: nouiſſime diuo io/
hanni baptiſtæ deuotus extitit. Inſtituitqꝫ in ſacro ſacello pariſiaci palatii miſſam dietĩ
ꝑpetuo cantari: q̃ de ipo dominico baptiſta eſſet. Cantoribus aũt libras mille annui cẽ
ſus deſignauit: ex uectigali quod pariſiani portitores a uectoribus marinorũ piſciũ exi
Dira fames. gunt. Diuũ præterea claudiũ qui apud ſequanos in monte iura colitur religioſe ue/
neratus eſt. Adiuitqꝫ monaſteriũ multa militum manu ſtipatus. prius tamen q̃ peregri
nationẽ aſſumeret: Carolũ filiũ petro de belloioco cũ regni adminiſtratione cõmitit
Quo tpe dum annus ſalutis · M . cccc. unus & octogeſimus agitur: fames complures ab
ſumpſit. Longa enim inedia uexati plæriqꝫ: cũ acceptũ dono cibũ manderẽt: illum ad
ſtomachũ tranſmittere: coercitis inedia arteriis: non poterant. Hoc diro incommodo
lugdunenſes aruerni borboniiqꝫ imprimis laborauerunt. Anno qui ſecutus eſt iohã
na ludouici ſoror iohannis borboniorũ ducis cõiunx molini febre interiit: mulier an/
te alias optima. Mortua quoqꝫ eſt maria maximiliani uxor relictis liberis duobus: ma
re & fœmina. Peregrinatione claudiana exacta: Ludouicus cleriũ ueniens nouẽ to/
tos dies in templo diuæ uirginis religionis gratia diuerſatus eſt. Alleuatuſqꝫ paululum
morbo: magdunũ ſe contulit. nec diu ibi moratus: cleriũ cũ rediſſet: flandriæ oratores
audiuit: q de pace ad eũ uenerant. Quibus perbenigne reſponſum eſt. Quare ad ſuos
leti reuertentes: reliqua q̃ paci cõueniebant tractauerunt. At ſub ipm tempus aeria ad
liſam flumen (quo flamingi ab artheſienſibus diſiungunt) a philippo deſquerdo reci
pitur: dedente illã oppidi præfecto: q triginta ſcutorũ aureorũ millibus a ludouico mu
Leodii nerat⁹: præfecturã quoqꝫ centũ equitũ cũ ſolito ſtipẽdio accepit. Apud leodios fuit
ludouico borbonienſi aduerſa fortuna. Nam guillermus marchianus (quẽ arduennæ
aprũ leodii uocant) belli q̃ſita occaſione: ludouicũ epm cũ incõpoſita populi multitu
dine urbe egredientẽ ex inſidiis adoritur: & manu ſua necat. mox pontificis nudũ cada
uer pro eccleſiæ maioris foribus plebi conſpiciendũ exhibuit. Fertur eũ a ludouico re
ge: pecunia militeqꝫ ut id faceret fuiſſe adiutũ ꝓpterea ꝙ maximiliano antiſtes cõpla/
ceret. Non erat ludouico a morbo requies: ſeqꝫ ĩ dies magis ac magis debilitari ſen
tiebat: & mortis metu augebatur: nemo em̃ fuit illo uitæ cupidior. Tamẽ ꝓuidus finis
Ludouici ad filiũ oratio. ambaſiã ſe portari iubet. Ibi carolũ filiũ admonens. Sum inquit cariſſime fili breuio/
ris q̃ æſtimas uitæ: utiqꝫ morbo afficior cui nulla ſubuenire medela queat. Tibi poſt
me regnãdũ eſt: in qua re tibi maxime neceſſarii ſunt fideles miniſtri. Inter plurimos
quorũ fidẽ & diligentiã ipe exptus ſum: duos tibi cõmendatos facio oliueriũ damam

& iohãnem doyacũ. Illius ſeruitio ita uſus ſum: ut eius maxima ope uitam mihi diu ſeruatã eſſe putem. Illũ ĩ tuo obſequio poſt me habeto: nihil de officiis aut fortunis q̃ ſeruiendo conſecutus eſt illi detrahi ſinito. Guyotũ quoq; potũ & bochagiũ ita exiſtimabis: ut uiros conſilio & prudentia ualentes. Philippũ uero deſquerdũ in rebus bellicis plurimũ ſcire atq; intelligere dubius nõ ſum: eius ꝓudentia atq; moderamine dũ bellũ erit utitor. Cæteros qui magiſtratus a me aut officia adepti ſunt cõſeruato. populo quẽ ingruentiũ bellorũ neceſſitate multis uectigalibus extenuaui quoad p̃teſieri poterit leuato. Matri ne credito: cũ enim ſabaudienſis ſit: burgũdis fauere mihi ſemper uiſa eſt. Alioquin bonã & pudicã illã ſum arbitratus. Hæc poſtq̃ dixit: turonũ reuerſus excogitauit a muſica ualitudinis leuamen quærere. Quãobrem acceſſiri mãdat oĩs generis muſici inſtrumenti luſores: quos centũ & uiginti cõueniſſe cõſtat. Inter quos affuerunt ouiũ paſtores: q multos dies non ꝓcul a regis cubiculo cõtinenter modulabantur eius cõſolandi cauſa: & ne ſomno quo grauabat̃ ſuccũberet. Iuſſit quoq; præter hoc hoĩm genus: alterũ longe diuerſum ad ſe cõuenire. Solitarii & q heremũ icolunt hoĩes: quiq; opinione ſanctitatis plurimi æſtimabant̃. Fœminæ quoq; ſpectatæ religionis turonũ cõuenerunt: qbus negociũ mandatũ eſt: deũ indeſinenter orare: ut regi ſalute reſtituta maneret ip̃e diu ſup̃ſtes. Tam appetens diutiſſime uiuendi fuit ludouicus Præſagiebat credo aĩo turbationes quas ip̃o mortuo regni adminiſtrandi cõcupiſcentia importauit. Venere p̃ id t̃ps ad ualitudinariũ regẽ flandrẽſiũ oratores: quos per iohannẽ de uaccaria primariũ parlamenti præſidentẽ & philippũ deſquerdũ audiuit. Poſt aliquot cõuentiones tandẽ de pace cõuenit: ut carolus ludouici filius margaretã maximiliani filiã dũ legitima utriq; ætas eſſet acciperet uxorẽ. Donantur a ludouico legati. xxx. millibus ſcutorũ aureorũ: præter pocula argenti cælati quod illorũ cauſa rex cudere iuſſerat. Erat aũt margareta infra bimatũ: & a gandauis educabat̃. Igitur redeuntibus gandauũ flamingis oratoribus: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat rex magna põpa margaretã a flamingis recipere. Ob eam rẽ petrũ de belloioco cũ multa procerũ frequentia: Ludouicus illi obuiã mittit. Annã quoq; ſororẽ q̃ petro nupſerat occurrere nouæ nuptæ iubet. fit p̃terea a pariſiis multiplex & uariũ ad eã excipiendã paramentũ. Quarto autẽ nonas iunii anno ſalutis M.cccc. octogeſimotertio: margareta pariſiũ ingredit̃ infans puella. Et paulopoſt ad ludouicũ ambaſiã frequenti põpa deducitur. Vbi deſponſationis feſtũ cõi oĩm letitia menſe iulio celebratũ eſt. Quo anno ludouicus ſurſum deorſumq; a ſuperis: hominibuſq; opem ſuæ ualitudini implorans ſacrũ liquorẽ: quẽ ſacrando remis clodoueo cælitus miſſum ſupra diximus: ad ſe turonũ deferri iubet. Allata eſt p̃terea ex ſacro palatii ſacello ſummi ſacerdotis aaron uirga: & uictoriæ crux: quã carolomagno diuinitus fuiſſe datã plæriq; aſſeuerant. Sed definitæ mortis nemo limitẽ ꝓduxerit. Infirmat̃ in dies magis ac magis ludouicus: nec proſunt miris modis quæſitæ & raro antea excogitatæ medicinæ. Itaq; tertio kalẽ. ſeptẽb. apud turonos moritur: qui mortis ſuppliciũ aut metũ multis frequenter incuſſerat. Voluit autem in diuæ mariæ apud cleriũ templo ſepeliri. Vbi monumentũ ſibi extruxerat: in quod uiuens adhuc deſcenderat: decubueratq; tentans ſi cadaueri eius monumentũ quadraret. Qui tametſi duriſſimis pro ſuo arbitrio inſtitutis nobilitatem populũq; preſſerit: operæ tamẽ preciũ regno erat aliquot illi annos uitam ſupereſſe: donec carolus adoleuiſſet: quẽ tenerum & nullo rerum uſu exercitum hæredem relinquebat.

Carolus margaretã maximiliani filiã deſponſat.

FVit Carolo (cui octauo nunc appellatio eſt) mitius ĩgenium & natura benignior. Quem nulla eruditione latina inſtitui pater uoluit: exiſtimans litteras impedimento eſſe regnantibus. Deq; ſe id iudiciũ faciebat: q̃ cũ excellenti ingenio eſſet: & plurima noſſet: ad moleſtiam ſibi eruditionem accedere dicebat. Credo ludouicũ prouidere Caroli fragilitati uoluiſſe: cui primam infantiam non ſatis firmam eſſe conſpiciebat. Teneris enim atq; imbecillibus membris primo Carolus fuit ita ut ſedulo duci illum & portari molliter priuſq̃ ſolide incederet oportuerit. Cui incommodo doctrinæ curam & laborem nõ congruere pater arbitrabat̃. Alioquin erat

Carolo animus diſciplinæ appetens. Nam Ludouico mortuo cum regiam adeptus eſt dignitatem ſcriptos gallice libros libenter legit: tentauitq; latine ſcire. Conſecratio/ne remis ſuſcepta: protenus de ſuperfluis ludouici donationibus ratio habita eſt. quæ ad ius fiſci reuocatæ ſunt. De oliuerio autem damma cum propter multa tum ob a ſe (mandante ludouico) necem perpetratam: ultimum ſupplicium ſumptum. Nam cũ daniele quodam flamigo ſibi plurimum familiari patibulo uitam terminauit. In quẽ id carmen a me editum eſt.

Sunt ſua criminibus ridentia tempora tonſor:
 Currere quæ ſubito prouida parca uetat.
Hoc poteras olim longe prænoſcere damma.
 Vt ſaltem horreres tollere cæde pios.
Te natura humilem cum mater flandra tuliſſet:
 Arte una noras radere cæſariem.
Hunc talem & ſeruum te ſæpe lutecia uidit.
 Tutus ab hac poteras ducere ſorte dies.
Raptus ad exceſſam lodoici principis aulam:
 Mox herebi furias moribus anteuenis.
Et caput huic tondens: dum ſuffers lingere ficos:
 Præ ducibus: regi regulus alter eras.
Quid tibi non licuit ſoboles tam dira neronis?
 Nemo non uixit te referente reus.
Nemo dei ſacra: cenſuram nemo gerebat
 Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus exilium: uel mors: uel mulcta: negantem
 Preſſit. eras iudex: lictor: & exitium.
Regnaſti. ſatis eſt. ſurgunt noua ſydera mundo.
 Turba ſceleſtorum territa luce fugit.
Agnoſce o tonſor quo te ſcelus extulit atrox.
 Et te præcipitem: depulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit.
 Et ſcelerum autorem damnat: & inſequitur.
Neſcio quid de te ſuperi: uel fata reponunt:
 Seu lictore cades: ſeu cruce liber eas:
Vna tamen vulgi conſtans ſententia: furcas
 Expetit: ut ſatiet (te pereunte) odium.
Interea uinctus culpas abſterge gemendo.
 Peccaſti. morte eſt nunc redimenda ſalus.

Doyaco aures amputatæ. Sed mox ab initio ſuſcepti regni ortæ ſunt de caroli tutela & regni adminiſtratione diſcordiæ: inuidentibus plæriſq; annã caroli ſororem admini/ſtrationem gerere. Primus ob eam rem ludouicus aurelianorũ dux qui ludouici alte/ram filiam uxorem habebat bellum mouit: multa prius molitus: ut regni gubernacu/la reciperet. Sed cœptis fraudatis: apud ſanctũ albinũ: dum non ſatis proſpere præliat captus eſt: & in cuſtodia in arce bituricenſi diu aſſeruatus. Inde maximilianus q bur gundiam artheſiũq; repetebat magnis uiribus inſurrexit: aureliano coniuratus. In bri tones quoq; (franciſco duce defuncto) arma a carolo ſumpta ſunt: qbus hẽricus ſepti/mus anglorũ rex: qui caroli auxilio angliam nuper uendicauerat. ſuppetiatus eſt. Cu/jus rei gratia aliquot legationibus cum franciſco luxenburgo & Carolo marignyano apud henricum angliæ regem functi ſumus. Ille tamen neq; amicitiæ neq; beneficioꝝ recordatione contineri potuit: quin expeditionem in gallias traduceret: & boloniam obſideret. Demũ philippi deſquerdi opera confecta pace: copias in angliam reduxit:

pacis quidem quantum ſibi licuit henricus amator erat. Poſtridie autem initæ cū henrico pacis carcaluenti britonis negligentia atq; inertia: attrebatū a maximiliani militibus noctu captum eſt: nemine prorſus defendente ciuitatem. Quinimo ipſe carcaluētus præfectus (creditis cuidam ex ſuis portarum clauibus) ſtrato ſegniter decubans: in hoſtium poteſtatem uenit. Fuit non multo poſt cum maximiliano conciliata uel potius ſimulata concordia. Dimiſſa tamen margarita: Carolus annam britonū dominā: uxorem repente accepit. Et alphonſo aragonum regi ruſcillio eſt præter multorū opinionem reſtitutus. Ita eñ ludouicū caroli patrē morientem teſtamento uoluiſſe vulgatū eſt. Atq; ad hunc modū cū a bello carolus qeſcere potuiſſet: cura illí inceſſit de ſiciliæ regno: quod ſibi patrimonii iure pertinere contendebat. Nec potuit ulla ratione a ſententia dimoueri. Nec audiuit pariſiorū oratores: qui eius rei gratia ad eū miſſi erant. Contractis ppterea terra mariq; copiis: hortāte maxime alexandro ſexto romano pontifice: & ludouico mediolanenſi qui alphonſo neapolitano infenſi erant: ī italiam ducens: campaniā mox: atq; inde neapolim fugato alphonſo mira celeritate ſubiugauit. Sed reliqua eius expeditionis perſequi commode non poſſum. Neq; eñ mihi ſatis ad purum cognita res eſt: q̄q̄ audio præclara & memorabilia multa ab eo geſta eſſe: quæ poſteritas enarrabit. Fornouiēſis enim pugna quam in eum ueneti & mediolanenſes dum in franciam reuerteretur excitarunt: celebriorem illū effecerunt: dum paucis aduerſus plurimos diu multūq; data opera compoſitos pugnans uictor euaſit. Dūq; Alexander ſextus pontifex roman⁊ chriſtianos principes omnes aduerſus hunc unum franciæ regem excitare magnopere ſtuduit: parcitus odio francæ maieſtatis.

Peroratio.

COnfeci hactenus Petre longum & laborioſum iter. Hic erit noſter hyſtorici curſus extremus limes. Ducentorum enim ſupra mille annorum curricula q̄ potui breuiſſimo compendio pertranſiui. Tot enim & paulo plures anni a relicta ſicambria ad hunc uſq; quo hæc exegimus diem defluxere. Quo tpis lapſu ſex & quinquaginta reges (præter tris duces: qui ab initio abſq; regio nomīe francorum res adminiſtrarunt) mutante quidem fortuna: ſeruata tamen monarchia regnauere.

Finis.

Gaguinus lectori. S.

Limes adeſt. proceſſit opus. ne liuidus aſſis.
  Lector. habent mendas deuia præla ſuas.
Quoduis ingenium quadam uel parte redundat.
  Vel rude: uel mancum eſt: uel graue: uel fluidum:
Contio crebra titi culpatur. furta maronis.
  Eſt cicero elumbis. pes tibi naſo celer.
Non ſatis hyſtoriæ criſpi præfatio quadrat.
  Nil adeo cultum liuor iniquus habet.
Non minus hoc poterit tantillum carpere morſor:
  Læſerit illuſtres cum fera lingua uiros.
Sed quid agas? reſidem taxabit inertia mutum
  Scriptorem riſor extenuabit iners.
Audendum tamen eſt. ſpernendi mille latratus:
  Occidet a buſto murmur & inuidia.

Anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquinto pridiæ kalendarum octobriū. primū quidem editū: deinde aūt recognitum eſt ab eodē ad kalendas februarias anno. M.cccc.xcvii. In ædibus diui maturini pariſienſis.

¶Iodoci Badii aſcenſii de præſtantia gallorũ
& auctoris huius utiliſſimi cõpẽdii Carmẽ.

Aeria mæonio tot prælia digna cothurno:
Totq; cothurnati nũeris referẽda maronis:
Gallica fœlici depleuit marte iuuentus.
Nullaq; principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas obſedit uiribus arces:
Vnde auro pelli ponderat: nõ uiribus ullis.
Scilicet inſomnis norat perducere noctes:
Atq; aſſueta malo: patienſq; algoris & æſtus
Prima p̃ ymbriferas ſeſe traduxerat alpes
Protin⁹ & parthos bello domitura feroces
Subq; iugum graios uictrix miſſura ſupbos
Vnde gerit mixtũ nũc gallogræcia nomẽ.
Nec tamen antiqua ſuperis deuinctius ullũ
Religione gen⁹: nullum obſeruãtius æqui
Nullũq; excultis tã p̃ſtans morib⁹ ortũ eſt.
Sed neq; ſacroꝝ reſeranda occulta ꝓphanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis
Ne torpore graui iuuenũ mẽs uicta: libriſq;
Freta: aſpernetur ſacros ediſcere ritus.
Nec ſua nobilibus præconia fulta triũphis:
Et clarũ facinus memori mandare poetæ
Geſtiit aut docti ſcriptis concredere cadmi.
Scilicet egregie contenta egiſſe: diſerte
Dicere neglexit: donec te maxime regum
Carole: uictorem rurſum uidere latini
Parthenopeq; ſuũ dñm agnouiſſe coacta ẽ.
At nunc altiſonæ tua fortia geſta camœnæ.
Certatim ad ſupos tollũt: unde aurea fauſti
Exoritur ueterũ nulli ceſſura poeſis.
Quin adeo noſtri nitor indelebilis æui
Primus ab italia linguã transferre latinam
Fœlix: Robertus tua ſtẽmata clara gaguin⁹
A proauis atauiſq; trahit: proleq; per oẽm
Ingreditur: totam referẽs ab origine gentẽ
Et quas quiſq; urbes curuo ſignauit aratro
Et qbus auſpicibus gallorum gloria creuit
Proinde decus regũ præclaris ãnue cœptis.
Et patere in toto reſonẽt te pulpita mũdo.

.P. fauſti andrelini foroliuiẽſis poetæ lau
reati ac regii in ampliſſimo gymnaſio pari/
ſienſi oratoriam ac poeticam artem profitẽ
tis in gallicas hyſtorias ab eruditiſſimo Ro
berto gaguino editas Carmen.

Vt nitidos totum radios diffundit ĩ orbem
Cum titan puro ſplendidus axe micat:
Hyſtoriis ſic galla tuis monumenta relucẽt
Exculte ac breuibus clare roberte ſonis.
Grandia milleno quis tædia uoluerit anno
Quæ rudis immenſo codice maſſa parit?
Gallia q̃ debet regalibus inclita geſtis
Tam debent ſcriptis regia geſta tuis.

Finis compendii de geſtis francorũ clariſſi/
mi uiri Roberti gaguini ordinis ſanctæ tri/
nitatis de redemptione captiuorũ miniſtri
generalis. Impreſſi Lugduni impẽſis. M. Io
hannis Trechſel alemanni: & diligenti accu
ratione Iodoci badii aſcenſii. Anno chriſtia
næ pietatis Milleſimo quadrĩgẽteſimo no/
nageſimoſeptimo: ad. viii. kalendas iulii.

Connectuntur autem chartæ ſignatæ per a
binæ: per. p. & q. ternæ: per. b. c. d. e. f. g. h. i.
k. l. m. n. o. & r. quaternæ.

Digitized by Google

Digitized by Google